

Granskningsnämnden fällde SVT 2:s 'Reportrarna' för partiskhet m.m.

Granskningsnämnden för radio och TV behandlade vid sitt sammanträde den 14 oktober 1996 programmet *Reportrarna - kriget mot samerna*, som sändes den 23 april 1996. Programmet handlade om hur samernas rättigheter på olika sätt hade beskrivits och innehöll delarna *Om rovdjuren*, *Om att förlora jakt och fiske* samt *Om att förlora vinterbetet*.

I avsnittet om jakt och fiske gjordes vissa uttalanden om HD:s dom i det s.k. skattefjällsmålet. Reportern hävdade att domen hade slagit fast att samerna skulle behålla sin urgamla rätt till jakt och fiske i fjällen samt att "den rätten var deras och ingen annans". Nämnden ansåg att uttalandet, mot bakgrund av domen, var väl tillspetsat och att inslaget därför brast i förhållande till kraven på saklighet och opartiskhet. Bristen var dock inte så allvarlig att inslaget stred mot nämnda krav.

I samma avsnitt visades ett inslag om ripjakt ur programmet *Mitt i naturen* (inslaget har prövats av nämnden i april 1996). Inslaget handlade om att jägare sköt ripor för nöjes skull, utan att ta vara på köttet. Den diskussion i frågan som hade förekommit i *Mitt i naturen* visades inte. Nämnden konstaterade att det hade framkommit många olika uppgifter och åsikter om den aktuella skildringen av ripjakten. Skildringen varken kommenterades eller fick bemötas i *Reportrarna*, varför den kom att framstå som oomstridd. Nämnden ansåg att avsnittet härigenom brast i förhållande till kravet på opartiskhet. Bristen var dock inte så allvarlig att inslaget stred mot nämnda krav.

Avsnittet om vinterbetet handlade om att tingsrätten i Sveg hade förbjudit renars vinterbete på privatägd skogsmark i Härjedalen. Domstolens bedömning - att de berörda samebyarna inte hade visat att de hade förvärvat någon på urminnes hävd grundad rätt till vinterbetning utanför skattefjällen i Härjedalen - redovisades inte i programmet. Inslaget gav istället intryck av att renar vinterbetat på de berörda markerna i Härjedalen sedan urminnes tider. Avsnittet var vidare kritiskt mot de processförande markägarna, vilka dock inte fick tillfälle att bemöta kritiken. Deras uppfattning redovisades inte heller på annat sätt. Inslaget blev ensidigt och, mot bakgrund av hur den aktuella domen redovisades, missvisande och stred därför mot kraven på saklighet och opartiskhet.

En ledamot hade skiljaktig mening avseende inslaget om ripjakt och ansåg att inslaget stred mot kravet på opartiskhet.

Handläggare: Catrin Tidström, tel. 08-606 79 82

Adress
Box 244
136 23 Haninge

Besöksadress
Nämndhuset, plan 8
Haninge Centrum

Telefon
08-606 79 70

Telefax
08-741 05 88

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

ADVOKATERNA NILS LARSSON CHRISTINA BJELVERT-OLSSON LARS-GÖRAN ERIKSSON - JUR. KAND. JAN DARPÖ

Granskningsnämnden för Radio och TV

Fax 08-741 05 88

Dnr 277, 290, 294, 347 och 391/96-21

Angående programmet 'Reportrarna', "Kriget mot samerna".

Granskningsnämnden har i remiss 1996-09-25 till samtliga anmälare givit möjlighet att yttra sig över utlåtande från Sveriges Television. Markägarföreningen i Härjedalen som, genom dess ordförande Karl-Erik Mårtensson, är en av anmälarna har vänt sig till mig med anledning av att granskningsnämnden inte bifallit förlängd tid med yttrande. Jag är en av de två ombuden för fastighetsägarna i den s k renbetesprocessen i Härjedalen. Efter att ha tagit del av det omfattande material som lämnats från Sveriges Television genom skrift 1996-09-23 får jag för Härjedalens markägarförening framföra följande.

Det är anmärkningsvärt att granskningsnämnden för Radio och TV inte lämnar markägarföreningen begärt anstånd med yttrande. Längre anstånd yrkas. Skriften från Sveriges Television upptar en mängd sakuppgifter som vid den kontroll jag gjort visar sig vara baserade på grundläggande fel om faktiskt, gällande förhållanden.

faxat
11/10 16.00/ML

Sveriges Television fäster i flera punkter stor avsikt vid vad som företaget anför under punkt 12 i skriften. Där anges en mycket märklig tolkning av Högsta domstolens dom i skattefjällsmålet. Sveriges Television framför i punkt 12, andra stycket, sista meningen, att Jan Guillou och många med honom tolkar att jakträtten och fiskerätten är samernas och ingen annans. Denna tolkning hänför Sveriges Television till skattefjällsmålet. Ingen sakkunnig har fått möjlighet att uttala sig i frågan vare sig i det anmälda programmet eller i den prövning som nu skall ske. Skattefjällsmålet ger ett mycket klart och tydligt besked i den fråga som avhandlas under punkten 11. En läsning av domen ger klara besked om att Sveriges Television har fel. Sveriges Televisions redovisning om vad HD-domen säger är helt fel. Följande citat ur skattefjällsdomen, p 9.3, 1986 års lag om dess betydelse för samernas befogenheter, refererad i NJA I 1981:1 sid 243, sista stycket, t o m sid 244, första stycket, ger följande besked om HDs ställningstagande:

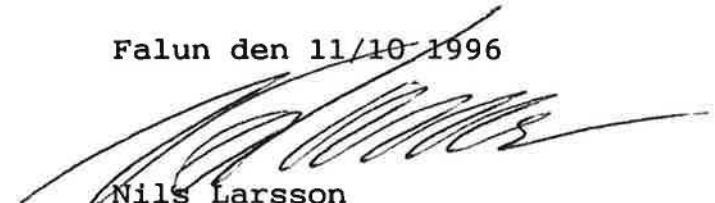
"Sameparterna har dessutom som nämnt särskilt gjort gällande att lagens regler om befogenheterna att upplåta rätt till jakt och fiske på skattefjällen innebar en otillåten ändring av rättsläget. Som framgått (9.2) var emellertid rättsläget i detta hänseende delvis oklart före lagens tillkomst. Och samtidigt som lagen tillade länsstyrelsen beslutanderätten över upplåtelseorna tillgodosåg den på flera sätt samernas intressen: upplåtelse skulle få förekomma endast om de kunde ske utan intrång eller skada för samerna och skulle inte få utesluta rätt för dessa att själva jaga och fiska, berörda samer skulle höras i ärendena och inflytande medel skulle användas till samernas förmån. Med lappbyarnas föga utvecklade organisation skulle det vidare uppenbarligen ha mött avsevärda praktiska svårigheter att upprätthålla en regel om att samerna på ett skattefjäll skulle gemensamt samtycka till varje upplåtelse. Med hänsyn till vad som nu har anförts kan inrymningsrättigheternas upphörande och bestämmelserna om upplåtelse rätt lika litet som lagens reglering i övrigt av samernas bruksrätt anses ha inneburit något grundlagsstridigt övergrepp mot samerna på skattefjällen. Den betydelse som 1886 års lag fick för samernas bruksrätt på skattefjällen var

således att de befogenheter som renskötande samer där hade nu kom att uttömmade regleras av lagen, och detta även i den mån de ytterst vilade på hävd."

Det citerade ur skattefjällsdomen ger utan några tolkningsproblem besked om att Sveriges Television baserar sin ståndpunkt på felaktig grund. Det åberopade dokument, skattefjällsbrevet, som Sveriges Television hänför sin bedömning till hänför sig till tiden långt före 1886 års lag. HD fastställer att även om det torts allt skulle ha förelegat en gammal rätt på grund av hävd så är den upphävd redan 1886. Påståendet att ett ord i en lagrådsremiss, "markägarens", skulle påverka rättsförhållandet är otroligt spektakulärt och utan kunskap och respekt för rättsordningen.

Med den korta tid som står till buds för mig att bemöta Sveriges Televisions skrift får jag nu nöja mig med att även framföra kritik mot det som Sveriges Television anför på sid 5 (och 2) om fungerande demokrati och kontakt med representanter för de privata markägarna samt att dessa i den mån de hörts framfört odemokratiska uppgifter. Den i detta avsnitt av skrivelsen framförda åsikten från Sveriges Television måste bedömas som extrem och Sveriges Television tillägger markägarna i Härjedalen ett odemokratiskt tänkande. Detta är naturligtvis fel och saknar fullständigt grund. Inför programmet fick inte vare sig markägarföreningen, markägarnas processgrupp eller vi ombud möjlighet att yttra oss. Bakgrunden i processen är i korthet att Svegs tingsrätts dom har klarlagt att samebyarna först under 1900-talet successivt påbörjat renskötsel med vinterbete på fastighetsägarnas marker. Alltså tvärtemot Guillous påstående att samerna beskurits på rättigheten har samernas rennäring under senare tid kraftigt expanderat i Härjedalen. Processen inbegriper ingen etniskt konflikt.

Falun den 11/10 1996

Nils Larsson

1996-09-25

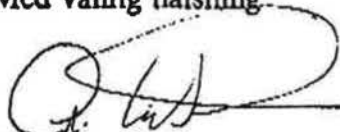
Dnr: 277, 290, 294,
347 och 391/96-21
Aktbil. 15

samtliga anmälare

Angående programmet *Reportrarna*, "Kriget mot samerna"

Sveriges Television har inkommit med bifogade yttrande. Ni har möjlighet att kommentera yttrandet. Eventuella kommentarer bör komma in till Granskningsnämnden senast den 7 oktober 1996.

Med vänlig hälsning

Catrin Tidström
Byrådirektör
08-606 79 82

Datum
1996-09-23
Ert datum

Beteckning
Er beteckning

SVERIGES TELEVISION

105 10 STOCKHOLM
Telefon 08-784 00 00
Telex 10000 SRCENT S
Telefax 08-784 15 00
Telefax 8108100 SRCENT S
Telegrams Broadcast Stockholm

Tjänsteställe, handläggare

Programsekretariatet/AF

Till Granskningsnämnden

GRANSKNINGSNÄMNDEN
FÖR RADIO OCH TV

1996 -09- 25

Ärende 277/96
Arkib 9

SVTs yttrande över Reportrarna, 1996-04-23, program om "kriget mot samerna", Dnr 277/96-22, 290/96-22, 294/96-22, 347/96-22, 391/96-22.

Ovanstående program är föremål för fem anmälningar till Granskningsnämnden. Anmälarna anser på närmare angivna grunder att programmet är osakligt, vinklat, oetiskt, ensidigt och stridande mot gällande regler.

Granskningsnämnden har berett SVT tillfälle att, mot bakgrund av anmälningarna, yttra sig över huruvida programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet i 6 § radiolagen.

SVT får med anledning härav anföra följande.

En av tankarna bakom programmet Reportrarna är att ge utrymme åt självständiga och framstående journalister, som ibland är knutna till SVT, ibland inte. Ansvarig "Reporter" var denna gång Jan Guillou.

Den engagerade journalistiken har länge varit Jan Guillous signum. Han har skapat sig en särställning som tyckare och krönikör (mm) även utanför SVT, är känd som sådan för publiken, och kan rimligen inte uppfattas som företrädare för SVT. Som journalist visar Jan Guillou öppnare än andra vilken hans egen slutsats blir när faktagranskningen är färdig. I och med att han redovisar argument både för och emot hans egen ståndpunkt får tittaren möjlighet att själv avgöra om han/hon tycker likadant som Guillou eller inte. Svaret är långtifrån givet. Alla tycker inte som Guillou.

Några av anmälningarna innehåller kommentarer som främst rör Guillous person och stil; - Guillou är bra på sagor, - han framställs som en allvetande landsfader, - hans framförande är spekulativt och manipulativt, - han hånar markägarna genom att flina när han ställer sina frågor, - vi markägare ställer oss frågan hur mycket vi skall behöva ta emot av reportrar som flyter ovanpå och så vidare. Dessa anmärkningar vill SVT inledningsvis besvara genom att hävda att det inom ett public servicebolag bör finnas utrymme för journalistiska personligheter som också vågar vara provocerande.

Anmälarnas påståenden om partiskhet och osaklighet besvaras under respektive rubriker nedan, liksom övrig kritik.

Kritik rörande kravet på opartiskhet

1. Anmälaren i ärende 277/96 anser att det var fel att visa inslaget ur "Mitt i naturen" på nytt utan att låta någon kommentera inslaget. Programmet har friats av Granskningsnämnden (S13 170/95). I den ursprungliga sändningen fanns företrädare för jägarförbundet med i studion. Deras uttalanden är inte med i föreliggande programutskrift. Mot bakgrund av sakinnehållet, och med invägande av Granskningsnämndens friande utslag anser dock SVT att de uppgifter som lämnas i den del som nu använts igen inte kräver särskilt bemötande.

2. I ärende 294/96 hävdas att Guillou ställer ledande frågor till "samekvinnan", Ingrid Rehnfeldt (sid 18 i programutskriften). SVT anser att det framgår tydligt av Rehnfeldts uttalande att det är sina egna tankegångar hon utvecklar när hon säger att hon tror att markägarna vill ha pengar. Jan Guillou inflikar ett antagande, utifrån sin kunskap om samernas ekonomiska situation, och Rehnfeldt svarar därefter åter på ett sätt som visar att hon inte är styrd av intervjuarens frågor.

Vidare anser anmälaren att Guillou borde ha låtit "motparten få ett ord med i laget". Den motpart som anmälaren syftar på får antas vara de privata markägarna. En representant från ett av de stora skogsbolagen medverkar redan i egenskap av markägare; Björn Hägglund (sid 19 i utskriften). Det kan enligt SVT diskuteras huruvida de privata markägarna borde ha varit representerade i programmet. Reportern hade ett flertal kontakter med privata markägare men valde att avstå från att publicera deras synpunkter, eftersom samtliga tog sin utgångspunkt i ett klart odemokratiskt synsätt. Deras uttalanden hade enligt redaktionen inte gått att sända utan längre bemötanden. Inslaget skulle därvid ha fått ett alltför stort utrymme i förhållande till övrigt material, och kommit att handla i hög grad om etniska motsättningar, vilket inte var avsikten med programmet.

Vad som ändå redovisas, delvis som motvikt mot Rehnfeldts uttalanden, är domen i renbetesmålet. Domen utföll till de privata markägarnas fördel, vilket i sig ger en upplysning om att det rimligen måste ha funnits rättsligt relevanta skäl för deras krav. Domslutet ifrågasätts aldrig i programmet, utan finns med som ytterligare ett exempel på samernas svårigheter att hävda sina rättigheter gentemot "majoritetssamhället". Tingsrättens dom har överklagats till Hovrätten.

3. Anmälaren menar också att det var tveksamt, anmärkningsvärt och vinklat (längst ner på framsidan av anmälan) att som Guillou säga att "samerna tycks alltid förlora konflikter med majoritetsfolket" (ska vara majoritetssamhället, SVTs anmärkning). SVT anser att det som framkommer i programmet väl låter sig sammanfattas med Guillous uttryck.

Svegs tingsrätts dom i renbetesmålet finns i sin helhet på SVTs programsekretariat, och kan vid behov översändas. Tingsrättens sammanfattning bifogas, bilaga 1. Målet handlar åtminstone delvis om att begreppet "urminnes hävd" försvann 1972 med införandet av nya jordabalken. För att samerna skall kunna hävda sin rätt till vinterbete i de omstridda markerna måste de enligt tingsrätten kunna visa att de använt marken för detta ändamål i 90 år före 1972. Samerna anförde, bland annat, att det borde räcka med att de använt marken i 90 år, med början före 1972 för att "urminnes hävd" skall gälla. Guillou har uppfattat att samhällets företrädare, i detta fall tingsrätten, har tolkat lagen på ett för majoritetssamhället fördelaktigt sätt, precis som i fallet med småviltjakten och i fallet med ersättning för förluster på grund av rovdjur.

4. På sid 2 i samma anmälan sägs att Guillou förutser dom. Anmälaren syftar på det som sägs på sid 7 i utskriften långt ner: "Men om Jörgen Bohlin ska behöva vandra hela vägen till Strasbourg och Europadomstolen med argumenten om de svenska samernas mänskliga rättigheter så lär det dröja mycket länge innan Sverige får sin åthutning." Uttalandet är enligt SVT inte utformat så att det kan

anses utgöra någon förutsägelse om ett rättsligt utslag. Det bör kanske för tydlighetens skull nämnas att Guillous uttalande avser föreskrifterna för småviltjakten, och inte, som anmälaren tror, vinterbetet i Härjedalen.

5. Anmälarens avslutning (fortfarande ärende 294/96) berör programmets avslutning, som han menar var ett "propagandainslag för samerna". SVT utgår i detta sammanhang från att det finns samhälls- eller uppslutning kring demokratiskt fattade beslut till skydd för samernas rättigheter. Utifrån denna ståndpunkt är det svårt att se att det skulle finnas behov av att argumentera mot samernas lagfästa möjligheter att få finnas till.

6. Anmälaren i ärende 347/96 för överst på sidan 2 i sin anmälan ett resonemang om vad som sägs i programmet om hur samerna förlorade sin exklusiva jakträtt. Beträffande sakfrågan - se SVTs svar under punkt 12. Anmälaren anmärker på att staten inte fick komma till tals i frågan. SVT vill här erinra om det som sägs i programmet (sid 7-8 i utskriften), nämligen att Jan Guillou till att börja med bad att få intervjua Margareta Winberg, ansvarig minister när flera av de beslut som refereras i programmet togs. Winberg gjorde klart att hon inte vill svara på frågor om samer, eftersom hon inte längre är sameminister. Hon hänvisade till den nuvarande sameministern Annika Ahnberg. Ahnberg lät i sin tur meddela att hon prioriterar andra frågor för närvarande - utan hänvisning till annan lämplig person att intervjua. Reportern har alltså försökt få sina frågor om samerna så kompetent belysta som möjligt, men avfärdats av de högst ansvariga.

7. Också i ärende 347/96 framförs klagomål mot att markägarna inte fått komma till tals. SVT hänvisar här till svaret under punkt 2 ovan.

8. Anmälaren i ärende 391/96 anser att programmet förmedlar intrycket att lodjuret är "ont". Anmälaren anser att det var uppenbart att detta var programledarens avsikt. SVT tillbakavisar båda dessa påståenden. Självklart hade reportern inte för avsikt att förmedla intrycket att ett djur skulle kunna vara vare sig ont eller gott. En beskrivning av rovdjurets beteende krävdes däremot, för att tittarna skulle kunna bedöma samernas och renarnas verklighet.

Kritik rörande kravet på saklighet

9. Ärende 277/96, anmälarens kritik av användandet av ett inslag i Mitt i naturen, har redan berörts ovan under rubriken om opartiskhet. Anmälaren kritiserar också att Reportrarna inte gav besked om vilka uttryck protesterna mot Mitt i naturen tagit sig, eller att inslaget varit föremål för anmälan. SVT, som utgår ifrån att just detta program inte har någon särställning i jämförelse med andra av nämnden friade program, kan dock inte se att det skulle ha förelegat någon skyldighet att upplysa publiken om dessa ting. En viss information ges dock, som anmälaren också noterat. Guillou säger på sid 14 i utskriften: "Jan Danielsson är långt ifrån den enda av landets naturvänner som blivit rasade på den s.k. fria fjälljakten. Men han är den som dragit på sig mest vrede från hundsports- och jägarförbund. Det beror på följande lilla passage i hans program Mitt i naturen."

10. I ärende 290/96 nämns tre punkter som anmälaren anser utgör brister i saklighet: Sameland, till att börja med, den benämning som reportern använder, är mycket spridd som beteckning på samernas traditionella bosättningsområde. Det finns med i Nationalencyklopedin, se bilaga 2.

11. Uttrycket "direktörsjakt" har ej kunnat återfinnas i programmet. Däremot sägs i påannonsern att det ska handla om "...Stockholmsdirektörer på jaktutflykt...". Vidare sägs på sid 14 i utskriften sista

stycket att "den här jakten är en överklassjakt från början, och fortfarande är det en jakt som samhällets toppar håller på med." Citatet är hämtat ur ovan nämnda avsnitt ur Mitt i naturen som tidigare prövats av Granskningsnämnden. De citerade meningarna motsäger inte att 90 % av de nuvarande jaktkortslösarna kan vara länsbor som anmälaren hävdar.

12. Anmälarens tredje punkt rör samernas jakt- och fiskerätt. Det sägs visserligen ingenstans i programmet, som denne anmälare hävdar, att samerna skulle blivit helt utan jakt- och fiskerätt, men likartad kritik framkommer i flera anmälningar, och bemöts därför i alla berörda punkter nedan.

På sid 13 i utskriften återfinns det resonemang som troligen åsyftas. Det förlopp som Jan Guillou och Jörgen Bohlin redogör för är följande: 1981 avgjorde Högsta Domstolen det så kallade Skattefjällsmålet. En sammanfattning av målet, hämtad ur SOU 1989:41, Samerätt och sameting biläggs, (bilaga 3). Som Jan Guillou säger i programmet slog HD i domen fast att staten äger marken. När det gäller jakt- och fiskerätten stöder sig Guillous resonemang på de delar som refereras i SOU-rapporten på sid 256 långt ner (se markering i bilagan). Resonemanget rör rätten att upplåta dessa rättigheter till någon annan. Enligt HD motsäger det i målet återopade dokumentet (skattefjällsbrevet) att kronan, dvs staten, har rätt att upplåta fiskerätten, och att övervägande skäl talar för att detsamma gäller jakträtten. Detta tolkar Jan Guillou och många med honom som att jakt- och fiskerätten är samernas och ingen annans.

Det som hänt efter domen i skattefjällsmålet är att regeringen inför den nya jaktlagen som trädde ikraft 1 juli 1987 skrev först en lagrådsremiss, (utdrag av den, se bilaga 4), och därefter en proposition, (utdrag, se bilaga 5). I lagrådsremissen står "Såvitt gäller markerna på renbetesfjällen och markerna ovanför odlingsgränsen kan enligt rennäringslagen lantbruksnämnden besluta om upplåtelse av jakträtt på kronomarken." I denna formulering sägs alltså inget om vems rätt lantbruksnämnden kan besluta om (oavsett innebörden i övrigt). I propositionen sägs däremot plötsligt i en för övrigt identisk mening "markägarens jakträtt" (SVTs understrykning). Detta är vad Jörgen Bohlin syftar på i intervjun på sidan 13 i utskriften. Det insmugna ordet, menar Bohlin, banar väg för det som senare skulle komma; Jägarförbundet och LRF föreslog redan i december 1989 att de skulle få tillgång till småviltjakt på renbetesfjällen. Detta förslag kom att ingå i samepropositionen som antogs av riksdagen i december 1992, och som så småningom resulterade i jordbruksverkets föreskrifter om småviltjakten, som är det regelverk man nu är oense om. Samerna har klagat i alla inhemska instanser, och slutligen anført klagomål till Europadomstolen i Strasbourg, där målet troligen kommer att behandlas under senhösten 1996.

Således, stödda på dessa dokument, menar samerna att de fråntagits sin tidigare suveränitet i en jakträtt som de nu tvingas dela med andra.

13. I ärende 294/96 kritiserar intervjun med samekvinnan Ingrid Rehnfeldt även ur saklighetssynpunkt, (jfr svaret under punkt 2 under opartiskheten). Rehnfeldt utvecklar sin uppfattning att det är pengar som fått markägarna att processa. Det är hennes tanke, men den får stöd i det faktum, som för övrigt nämns i den anmälan som markägarna själva lämnat in, nr 347/96, att markägarna erbjudit samerna att förhandla om avtal för upplåtelse av mark till renbete. Jan Guillou drar slutsatsen att det blir skattebetalarna som kommer att få betala för ett sådant avtal. Slutsatsen bygger på att samerna knappast har möjlighet att betala för sig själva, samtidigt som deras möjligheter att fortsätta bedriva renskötsel är förutsatt i lag.

Övrig kritik i denna anmälan får anses besvarad i det tidigare.

14. I anmälan ärende 347/96 hävdas att Högsta domstolen i skattefjällsmålet slagit fast "att samerna inte exklusivt äger jakträtten på fjällen och att något fråntagande således inte skett". Enligt resonemanget under punkt 12 ovan är detta raka motsatsen till vad HD slagit fast i skattefjällsmålet.

När det gäller formuleringar om vad samerna egentligen förlorat finns ingenstans i programmet de kategoriska uttalanden som anmälaren tillskriver Jan Guillou. Det enda ställe där något uttrycks som kan jämföras med det som hävdas i anmälan är i den textade rubriken på denna del av programmet. Där står "Om att förlora jakt och fiske", dock påstås inte att samerna förlorat hela sin jakt och fiskerätt, bara att något gått förlorat, vilket är korrekt, fortfarande enligt resonemanget ovan under punkt 12.

15. Anmälaren i ärende 391/96 har anmärkt på Guillous beskrivning av hur lo och järv jagar och äter. Anmälaren skriver att "tittaren bibringas uppfattningen att lodjur, istället för att äta sig mätta, river ännu en ren - och så vidare - i en mycket stor mängd". SVT kan inte se hur tittarna kan ha bibringats denna uppfattning efter den tämligen ingående beskrivning av lons ätbeteende som ges i programmet av Robert Franzén från Naturvårdsverket i samtal med Guillou, sid 4-5 i utskriften. Av Franzéns beskrivning framgår tydligt varför lon ibland river många djur. Beskrivningen av lons beteende får också stöd av den information Granskningsnämndens refererar i sina tjänsteanteckningar.

Övrig kritik

Flera av anmälarna har uttryckt misstanke om att programmet tillkommit som ett beställningsverk för att Jan Guillou skulle få tillfälle att skjuta ett lodjur. Redaktionen och Jan Guillou tillbakavisar bestämt att sådana motiv funnits med i bilden. Jan Guillou kontaktades, som han beskriver i programmet, av Per Erik Jonasson, som läst något Guillou skrivit utifrån sin roll som fritidsjägare. Jonasson tyckte att Guillou borde komma upp och se själv hur det var, innan han skrev mer om jakt i sameland. Efter en första researchresa för han upp med ett team, men utan gevär. Samernas berättelser, och det han sett, var väl värt ett program ansåg Guillou, utan att på minsta sätt räkna med att få jaga. Att det ändå blev så, var enligt Jan Guillou, precis som redovisas i programmet, resultat av en plötsligt uppkommen situation. Granskningsnämnden har inhämtat information om att jakträttsinnehavare har rätt att ta med sig jaktgäst, vilket framgår av tjänsteanteckningar.

Granskningsnämnden har också som tjänsteanteckning noterat att det i programmet omnämnda förbudet mot att använda hund är resultat av ett förbiseende från beslutsfattarens sida. Om detta ska betraktas som ett ifrågasättande av sakligheten i programmet vill SVT framhålla att man som medborgare måste utgå ifrån att av staten påbjudna regler gäller - inte att man ska ringa och fråga vederbörande beslutsfattare om denne möjligen förbisett något när regeln tillkom.

I programmet medverkade företrädare för många olika instanser och intressen som har betydelse för samefrågan. Inför programmet har Jan Guillou även kontaktat statens representanter och representanter för de privata markägarna som berördes av renbetesmålet. Varför dessa inte medverkar i programmet förklaras ovan.

fullt påhopp

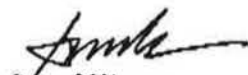
Jan Guillou har under sitt yrkesutövande gjort sig känd för att ofta ta ställning för den lilla människan, mot orättvisor och myndighetsövergrepp. Samefrågan är ytterst en fråga om vår demokrati. Fungerar demokratin när det gäller att försvara minoritetsgruppers rättigheter? Den utsände reportern började sin resa mot sameland utan någon djupare kunskap om eller insikt i samernas problem. Efter att ha satt sig in i frågan fann han att samernas rättigheter beskrivits på punkt efter punkt de senaste åren. Detta ville han delge tittarna på sitt sätt.

I propositionen om ny radio- och TV-lag föreslogs att programföretagen ska tillhandahålla program som speglar det mångkulturella Sverige. I Kulturutskottets betänkande över propositionen (1995/96:KrU12, En radio och TV i allmänhetens tjänst 1997-2001) sägs under punkten (18.2), sid

*4
ar
jed
es*

17; "Utskottet vill i detta sammanhang tillägga att kravet att spegla det mångkulturella Sverige givetvis innefattar ett krav att även belysa de kulturer som företräds av våra inhemska minoriteter, nämligen samerna, den finskspråkiga gruppen och tornedalingarna." Det aktuella programmet är enligt SVT ett steg i den utpekade riktningen.

Med hänvisning till att programverksamheten som helhet enligt radiolagen 6 § ska präglas av det demokratiska statsskickets principer, och vidare med hänvisning till SVT skyldighet enligt avtalet 15 § att granska myndigheter osv, anser SVT att programmet sammanfattningsvis och mot bakgrund av ovanstående väl överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet i 6 § radiolagen.

Sam Nilsson

HEDEVIKEN 1996-05-13
Radionämnden
Box 2305
103 17 STOCKHOLM

Anmälan till Radionämnden - tillika öppet brev.

Undertecknade begår en granskning av programmet
"Kriget mot samerna".

Programmet sändes i Sveriges Television, kanal 2, tisdag 23 april, klockan 20.00 och torsdag 25 april, klockan 23.10.

Programmet saknade i flera avseenden uppgifter om faktiska förhållanden. Samerna och deras ombudsman tilläts att ensidigt tillsammans med programledaren, som kanske var den mest ensidige, framföra ett flertal sakuppgifter som inte kan betraktas som annat än ren desinformation. Motparter och sakligt kunnande fick inte en chans att bemöta det som framfördes. Desinformationen förstärktes av Jan Guillous spekulativa och manipulativa framförande. Han framställdes som något av allvetande landsfader där han i programmets början satt på en bänk i Malmö och talade om för svenska folket att de nu i programmet skulle få veta sanningen om någonting som de inte tidigare kände till. Med denna redovisade ambition är det ett hot mot de demokratiska förutsättningarna i radiolagen och avtalet mellan staten och Sveriges Television att i programmet utelämna möjligheten till bemötanden från sakkunniga och motstående intressen.

Jan Guillou lät sig också bjudas på exklusiv lodjursjakt. Han stoltserade i programmet med ett egenhändigt skjutet lodjur. En jakt som han inte hade någon laglig rätt att bedriva. Vi anser att det var mycket olämplig att på det sätt som Jan Guillou gjorde, kombinera privat jaktintresse med ett så kallat dokumentärt program. Vi dristar oss att fråga om det var lojakten som var ursprunget till programmet eller om det var tvärt om?

Som exempel på osakligheter i programmet kan nämnas:

Vid ett flertal tillfällen påstods att samerna blivit frångagna sin jakt på fjällen. Oemotsagd fick till och med sameombudsmannen Bohlin framföra det oriktiga och fåniga påståendet att jakträtten försvunnit genom att enskild tjänsteman fifflat med lagstiftningen, tydligen någon på justitiedepartementet? Svenska staten fick inte komma till tals i frågan. En sakkunnig hade kunnat berätta att frågan klarlagts i skattefjällsmålet där högsta domstolen fastslog att samerna inte exklusivt äger jakträtten på fjällen och att något frångående således inte skett. Jan Guillou som programledare framförde motsatsen. Statens agerande kan måhända ha varit klumpigt vid hanteringen av småviltjakten men det är en annan sak.

Vidare fick samerepresentanter utlåta sig om domen i den s.k. renbetesprocessen i Sveg. Besked gavs att samerna frångagits sina betesmarker. I programmet visades en bild på tingsrätten i Sveg med påståendet att tingsrätten frångagit samerna rättigheter. Det rätta förhållandet är att rättsprocessen just handlade om huruvida samerna hade haft renbete på markerna. Domstolen konstaterade att det inte förekommit något sådant förrän på senare tid och att därför ingen sedvana förelåg. Alltså att samerna på den allra senaste tiden tagit markerna i anspråk. Ändock visade Jan Guillou en bild med färggranna pilar och påstod att renbete skett i urminnes tider. I sakfrågan lät sig Jan Guillou nöja med att lyssna med några samer, som berördes av processen. Markägarna i processen fick ej yttra sig. I en del av programmet hånade Jan Guillou markägarna genom att flinande ställa frågan till en same om det faktiskt var sant att markägarna ville ha betalt för lav på träden. Bakgrunden till frågan redovisades inte. Denna är att markägare, som bevisat i domstol att samerna inte sedan gammalt haft sina renar på bete på deras marker, trots detta erbjudit samerna att förhandla om avtal för upplåtelse av mark till renbete.

Programmet är så vinklat att vi markägare ställer oss frågan hur mycket vi skall behöva ta emot av reportrar som flyter ovanpå i sakfrågorna. Jan Guillou bör ta sig en funderare på sin parkbänk i Malmö.

Mot bakgrund av ovanstående begär vi att Radionämnden granskar om programmet överensstämmer med Radiolagen och avtalet mellan Staten och Sveriges Television.

HEDEVIKEN 1996-05-13

Härjedalens Markägareförening

Karl Erik Mårtensson

Adress till Föreningen och ordföranden:

Härjedalens Markägareförening
c/o Karl-Erik Mårtensson
Morgården 885
Hedeviken
840 93 HEDE

H

redaktion Sveg: 0680/100 63
redaktion Hode: 0684/101 85

HÄRJEDELEN

Mellanskog a förslag från s

"De tar till utomparlamentariska metoder

HEDE (LT)

Mellanskog har reagerat kraftigt över det förslag till krav på skogsbruket i Härjedalen som renägare Olof Johansson i Glen har upprättat för SSR, Samernas Riksförbund.

Förslaget innebär att för att kunna certifiera sitt skogsbruk måste skogsägarna ta hänsyn till rennäringen enligt rennäringslagen och skogsvårslagen även inom marker där samerna saknar betesrätt.

Olle B. Häggkvist vid Mellanskog anser att förslaget visar på att samerna sedan de förlorade sedvanerättsprocessen i Härjedalen tar till metoder som hot och utpressning.

När de (samerna) förlorade målet om sedvanerätten i Härjedalen tar de till utomparlamentariska metoder som hot och utpressning. Åtgärden torde sakna motstycke i modern Svensk tid, skriver Häggkvist som tycker att samernas utspel var överraskande men samtidigt avslöjande.

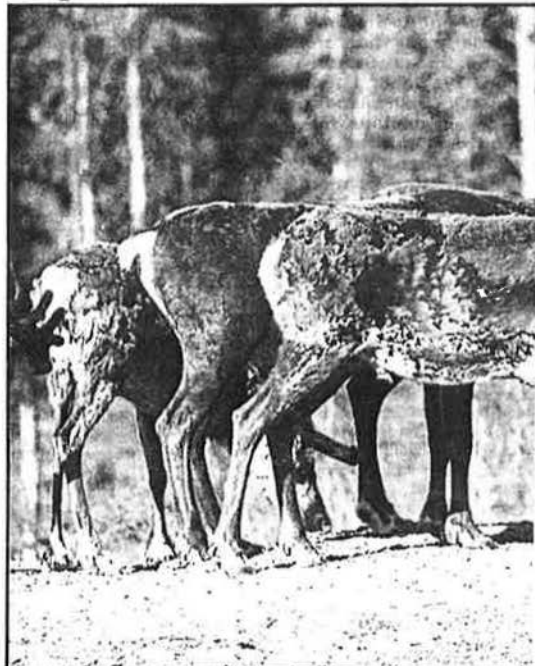
Efter flera års förebereelser och rättegång förlorade samerna kampen om sedvanerätten i Härjedalen. Tingsrätten i Sveg slog fast att det inte förelåg någon sedvanerätt på någon av de privata fastigheterna som ingick i målet.

Skälet till denna inställning var att Tingsrätten fann att samerna tagit renbetet på dessa marker i anspråk först på senare tid. De marker som samerna hävdade renbetesrätt på hade inte i något fall utnyttjats under så lång tid att urminnes hävd kunde föreläggas. För att de skulle kunna hävda sedvanerätt krävdes minst cirka 90 års användning av betesmarkerna.

INGEN SEDVANERÄTT

Under rättegången lades även fast av arkeologisk expertis att samerna inte kunde anses som ursprungsbefolkning i Härjedalen.

Tidigare domar i Högsta Domstolen, 1937 i Randalen och 1967

Stridsobjekt. Kampen om var renarna ska få avnjuta sitt vinterbete

i Lossen, har gett samma resultat. Även i dessa domar fastslår man att samerna tagit markerna i anspråk för renbete först under senare tid och därför har ingen sedvanerätt funnits och markägarna vann i bägge målen.

Svegsdomen är av samebyarna överklagad till hovrätten.

Trots domen i sedvanerättsmålet föreslår SSR, med Olof Johansson som förslagsställare, att FSC (organisation som certifierar bland annat skogsbruket) inte ska låta hänsynen till rennäringen begränsa sig till sedvanerättsmarker enligt rennäringslagen utan föreslår att som sedvanerättsmarker ska anses alla marker som samebyarna använder.

Med de områden som samebyarna får bedriva renskötsel enligt 3 § rennäringslagen, menas i det sammanhanget de mar-

ker som framgår av samebyarnas markanvändningsredovisningar, skrivs i förslaget från Olof Johansson.

Detta innebär i praktiken att renägarna fritt kan bruka privata marker och tvinga skogsägarna att rätta sig efter deras önskemål även om det finns en dom som förbjuder renbete på deras mark. För de privata skogsägarna i Härjedalen skulle en sådan regel troligen innebära att de trots seger om sin mark i domstolen skulle tvingas upplåta marken för renbete.

99 Merparten av de cirka 1.600 privata skogsägare som finns i Härjedalen är medlemmar i skogsägareföreningen Mellanskog vars målsättning är att arbeta för ett fritt/lönsamt och aktivt privat skogsbruk.

Ett av målen för att nå den

ekonomiskt bra för Härjedalen

FUNÄSDALEN (LT)

I första halvåret har
it bra för Härjeda-
s kommun ur ekono-
isk synpunkt.

I överskott på 7,2 miljoner
per motvisades för full-
tjänst i mandags, men kom-
municerades Arne Ring varna-
för att samerna kan bli bli-
tjänst. Det är slut.

Det är realistiskt att gissa
att överskott omkring 3,5-
miljoner, sade han.

Kommunens egna kapital
sär till dryga 200 miljoner
nor och det föranledde Gu-
a heder att fråga om hur
t de i öppet bör vara.

Härjedalens kommun har
soliditet på cirka 50 pro-
cent och det tycker jag är
eket bra. Då bör överskott-
vara minst lika stort som
ationen varje år för att hal-
tatslansen och det gör det i
sär- > drätselchefen Per-Ei-
Persson.

Men det får inte bli för
t eget kapital. Pengarna är
kan av kommunens inva-
er och summorna får inte
för höga, påtalade opposi-
tionist Klas Hallman.

BERTIL ANDERSSON
0684-101 85

ort björnjakt. Läs-
tjakten på björn i området

ADVOKATBOLAGET

Larsson & Partners AB

TELEFAX

Till/To:.....Leif Andersson.....,

telefax:.....

Från/From:.....Nils Larsson.....,

telefax +46 23 28074, telefon +46 23 28070,

Åsgatan 41, 791 71 FALUN

Antal sidor/Number of pages:.....2.....

Meddelande/Message:

Hur kan tidningen ha brevet?

I ett brev till samebyarnas jurister i renbetesprocessen skriver emellertid markägarna att "en avtalsvis lösning av frågan förutsätter naturligtvis att samebyarna återkallar överklagandet av domen."

Men det tänker samebyarna inte göra. Markägarnas brev tolkas också så att det finns en viss osäkerhet bland dem om att en dom i hovrätten inte kommer att bli lika förmånlig som den i Svegs tingsrätt.

Markägarna skriver vidare: "Resultatet av sådana här förhandlingar blir naturligtvis i högsta grad beroende av det förtroende som kan tillskapas i förhandlingarna mellan samebyarna och markägarna. Vi tror att förhandlingsklimatet kan försämrars om processen fortsätter och om det i massmedia och i övrigt framförs uppgifter att domen i sig inte accepteras. För markägarna är domen ett klarläggande av faktiska förhållanden som de haft svårt att få gehör för hos statsmakten. Med denna utgångspunkt vill vi särskilt trycka på att det torde vara väsentligt att parterna själva förhandlingsvis försöker hitta en för Härjedalen lokalt bra lösning för framtiden och att statsmakten inte ges större roll än att ekonomiskt och kunskapsmässigt stötta dessa förhandlingar".

Markägarna poängterar också att det för förhandlingsarbetet krävs vissa arbetsinsatser som ska bekostas. Det erfordras alltså en hel del pengar för dessa förhandlingar liksom för kommande markupplåtelser. Markägarna betonar dock att de är beredda att påbörja förhandlingsarbetet när samebyarna så önskar.

OLLE ANDERSSON

En räv bakom örat?

Nej, ordföranden i markägarnas processgrupp Jan Salomonsson anses vara en...

... REN (t) ut sagt duktig företrädare för markägarna i Härjedalen i deras kamp mot samebyarna om sedvanerätt eller ej till renhetning.

Markägare - ni bör skämmas!

I ett öppet brev till Härjedalens markägareförening kritiserar de två veterinärerna i Hede, Håkan och Karin Landin, markägarna för den process de genomfört mot samerna, och som innebär att de förlorat all rätt till vinterbete i Härjedalsskogarna. Så här skriver veterinärerna:

Gratulerar, kära markägare!

Ni har allvarligt fått oss att tvivla i tron på människans förmåga till fredlig samexistens. Hur kan någon förundras över striderna i Sarajevo, när inte den markägande härjedalingen förmår dela sitt, enligt EU-normer, obebbyggda landskap med ens en handfull samer.

I begynnelsen var jord- och skogsbruk och renskötsel. Vem som var här först måste väl göra detsamma?

Var fiskarna före vattnet i sjön, och i så fall har dom skriftliga bevis på det? Fisken dör utan vatten och vattnet kan inte heller vara levande utan fisk.

Vem hotas då av tamrenen?

De verkligen utsatta är vi! utbrast Härjedalens markägare i Sveriges Television. Var dom verkligen rädda för renar? Kanske, i alla fall fick deras på grumliga grunder rättsliga aggressioner mot samerna till följd en för Sverige unik rättsprocess.

Vad handlade då egentligen processen om? Irreparabla skador och medföljande djupa tag i plånböckerna hos markägarna? Inte alls. Problemet var svedan i ögonen av att något så lågt som en ren gratis skulle tillåtas att gödsla på deras skogsmark.

Inför utsikten att en gång för alla få sätta de styvnackade samerna ordentligt på plats, och dessutom kunna tjäna någon hacka på kuppen, rycktes flertalet markägare med.

Nu har deras ansträngningar krönts med framgång. Fyra samebyar avskärs helt från sina traditionella vinterbetesmarker.

Var finns vinnarna i detta spektakel? Tror verkligen segrarna att de skall kunna dra snöd vinning ur den på grund av rättelösningskostnader konkursfärdiga rennärningen?

I så fall tar dom grundligt miste! I processen finns enbart förlorare. Härjedalen blir känt som det landskap som utrotade rennärningen, och för all framtid permanentade motsättningarna mellan samer och svenskar.

Skall man skratta eller gråta? Dumheten försvagar omdömet. Tänk efter! Nästa gång är markägaren kanske sørlänning, tysk eller fransman. Nästa gång kanske du krävs på papper att ni alltid plockat lingon i skogen hemmavid.

Skam över markägarna och skam över Härjedalen, som nu slutgiltigt utplånar de sista resterna av sina livsproducerande näringar.

HÅKAN OCH KARIN LANDIN

ÖP.

Torsdag 28 mars 1996

Markägarnas advokat i skarpt angrepp på kyrkan:

Håll er borta från renbetesprocessen!

Sveg (ÖP)
- Kyrkan ska hålla sig borta från renbetesprocessen!
Markägarnas advokat Nils Larsson talar klarspråk om kyrkans förbön för samerna.

- Kyrkans budskap är att samerna i Härjedalen har framtagna sina betesmarker. Det är ett klart ställningstagande för samerna. Kyrkan kväser tingsrättens dom, anser advokat Larsson.

Vådjan om förbön

Det är biskop Karl-Johan Tyrbergs vådjan om förbön för samerna som har retat upp

RENBETES-målet

markägarnas advokat.

Biskopens brev har enligt Nils Larsson satt markägarna i Härjedalen under ett mycket hårt mentalt tryck.

- Det är uppenbart att kyrkans ledning saknar kunskap i den komplicerade frågan om vinterbete för ren i Härjedalen.

- Agerandet påvisar också en frapperande brist på respekt för markägarna.

"Otäck-situation"

- Vilka krafter inom kyrkan är det som driver fram en sådan otäck situation som vi upplevt de senaste dagarna?

- Kyrkan ska inte lägga sig i renbetesprocessen, anser markägarnas advokat Nils Larsson.

frågar sig Larsson.

Han uppmanar kyrkan att vårda själarna och hålla sig borta från renbetesmålet.

- På ett minst sagt makabert vis har markägarna indirekt fått skulden för så tragiska händelser som självmord bland unga samer. Hur kan kyrkans ledning ha samvete till det?

Enligt Nils Larsson kan kyrkans utspel försvara diskussionerna om en uppgörelse i en förstånd

- Och det på samma gång som vi är inne i ett väldigt känsligt läge. Vi är mycket nära en sådan lösning, säger han till ÖP.

Kräver ursäkt

Nils Larsson nöjer sig inte med biskopens förklaring att markägarna missupfattat situationen.

- Biskopens och prästernas brev visar att kyrkan har tagit ställning. Det ärligaste är att stå för det och att be om ursäkt, förklarar han.

Lars Grönlund
 Sveg 0680/10680

Lef A

*färdigt med
 vårt samtal
 igen.
 Vad ås sig?*

John

Förfrågan om kassettkopia.

Namn..... LEIF ANDERSSON
Adress..... LRF JURIDISKA BYRÅN
Postadress..... Box 293, 831 23 Östersund
Tel. nr..... 145910

Program..... RADIO JÄMTLAND, INTERVJU MED OLOF JOHANSSON
29
Sändningsdatum..... Klockslag

Skall användas till.....

Vi har provat Er begäran om kassettkopia av ovanstående program i Radio Jämtland
☒ Vi kan inte tillmötesgå Er begäran.
☐ Ni har möjlighet att erhålla en kassettkopia för en kostnad av kr.

Kopian Ni kan erhålla är ett avdrag av en kassettkopia, vilket innebär att den tekniska kvaliteten inte är fullgod. Endast tal får kopieras.

Observera begränsningarna i användandet enligt nedan.

Undertecknad försäkrar härmed att den kassettkopia jag erhåller från Radio Jämtland inte kommer att användas för vidarekopiering. Kassettkopian kommer jag att använda endast för enskilt bruk, i enlighet med de bestämmelser som finns i lagen om upphovsrätt.

Namnsteckning:.....

Datum:..... 3/8-86

SÁMIID RIIKKASEARVI

Till Landshövdingen Kristina Persson
Förre Landstingsrådet Ivar Johansson

Ankom
1996 -08- 26
LRF Juridiska Byrån

SM 5/90

På uppdrag av förbundets ordförande Lars Anders Baer översänds det pressmeddelande förbundet idag sänder ut med anledning av den fria småviltjakten för kännedom och ställningstagande vad gäller frågan om inverkan på utredningen om vinterbetesfrågan i Härjedalen och norra Dalarna.

Umeå den 23 augusti 1996

Med bästa hälsningar

Jörgen Bohlin

För kännedom till advokaten Nils Larsson och förbundsjuristen Leif Andersson

SVENSKA SAMERNAS
RIKSFÖRBUND / SSR

Förbundskansliet

Brogatan 5, 903 25 Umeå

Telefon 090-14 11 80

Fax 090-12 45 64

E-post: ssr@sapmi.se

Bankgiro 969-4548

Postgiro 70 47 10-3

SÁMIID RIIKKASEARVI

Den fria småviltjakten

Den fria småviltjakten har sedan starten 1993 förorsakat en hetsig debatt som berört demokrati, rättssäkerhet, minoritetspolitik, faunavård, diskriminering, otillbörlig lobbying m m. Systemet är nu inne på sitt tredje år. Sametingets, Jordbruks- och Naturvårdsverkets utvärdering av småviltjakten som överlämnades till Regeringen i mars i år, var starkt kritisk till både grunderna för genomförandet av "reformen" och effekterna för fauna-, naturvården och rennäringen. Hur Regeringen tänkt hantera frågan politiskt är ännu oklart, men besked kommer sannolikt att ges under hösten.

- Den omfattande offentliga samhällsdebatten om den fria småviltjakten de senaste åren har visat att samernas kritik mot beredningen, beslutet och genomförandet av det nya systemet i högsta grad varit berättigat, uttalar Lars Anders Baer, ordförande i Samernas Riksförbund (SSR).

- Demokratirådets (SNS) kritiska genomgång av genomförandet av den fria småviltjakten visar klart hur starka intressegrupper, typ jägarna, i det svenska samhället med sina kontaktytor i den svenska administrationen, Regeringen och Riksdagen kan sätta demokratin ur spel, vilket samerna ofta fått uppleva, understryker Lars Anders Baer.

I demokratins utkanter är också de kampanjer som satts igång av jägarkretsar med nära anknytning till det officiella organiserade jaktetablisemanget, där samerna utpekats som gnällspikar, bidragssvindlare, icke trovärdiga i allmänhet och som överbeskyddade av media, fortsätter Lars Anders Baer.

Jägarförbundets agerande i frågan om den fria småviltjakten har också dragit in förut-sättningarna för att lösa vinterbetesfrågan i Härjedalen genom att förbundet hänvisar till Ivar Johansson som sin talesman.

- Ivar Johansson har diskvalificerat sig själv att leda den arbetsgrupp som skall komma till rätta med vinterbetesfrågan i Härjedalen, säger Lars Anders Baer. Den som pläderar för den fria småviltjakten kan inte uppfattas som opartisk, säger Baer, som menar att Ivar Johansson nu på eget eller länsstyrelsens initiativ måste lämna utredningsuppdraget.

- Den fria småviltjakten som börjar den 25 augusti kommer som tidigare år att skapa stora problem för rennäringen genom merarbete, merkostnader och allmän otrivsel, konstaterar Lars Anders Baer, men vi kommer att med alla medel som ett demokratiskt samhälle ställer till förfogande bekämpa detta pågående övergrepp.

Europadomstolen behandlar i dagarna samebyarnas anmälan av Sverige för kränkning av äganderätten, diskriminering och möjligheten att överklaga administrativa beslut.

SVENSKA SAMERNAS
RIKSFÖRBUND / SSR

Förbundskansliet

Brogatan 5, 903 25 Umeå

Telefon 090-14 11 80

Fax 090-12 45 64

E-post: ssr@sapmi.se

Bankgiro 969-4548

Postgiro 70 47 10-3

Nr 4 1996
Årg. 77 Pris 35:-

Samemefolket

**Nej, den här byn
är inte beredd
kasta in
handduken!**

SIDORNA 10-14

Foto: Olle Andersson

Årgång 77
Nummer 4. April 1996
Utgiven av Stiftelsen Samefolket
Bildad av Sámiid Riikkasearvi/SSR och Same Ätnam

Redaktör och ansvarig utgivare:
Olle Andersson
Regementsgatan 32, 831 35 Östersund
Tel 063-12 58 01. Telefax 063-12 65 60
Mobiltel 010-224 87 57
Postgiro 38 47 32-4

Bitr. red: Gustaw Heikka,
Lasarettsg. 31 D, 982 34 Gällivare.
Tel och fax 0970-134 30 Mobiltel 010-224 87 58

Prenumerationspris:
Helår 295:-, halvår 200:-, Lösnr 35:-

Annonser:
Annonpris: Helsida 6 125:- halvsida 3 712:-, mm-pris 15:-.
Moms ingår
Rekvistation av Samefolket sker genom redaktionen,
Regementsgatan 32, 831 35 Östersund

Stiftelsen Samefolket

Ordförande: Jon-Paul Person
Hosjöbotten, 830 01 Hallen
Tel 0643-320 18

Sámiid Riikkasearvi/SSR

Ordförande: Lars-Anders Baer,
Box 200, 962 25 Jokkmokk.
Tel 0971-124 08 (b), 0971-126 37 (a)
Mobiltel 010-225 40 99

Telefax 0971-124 08 (b), 0971-126 37 (a)
Vice ordförande: Britt Sparrock, Box 38, 830 67 Val-
sjöbyn. Tel 0645-320 47, mobil 010-266 90 63

Ordförande kulturutskottet: Johannes Marainen,
Vittesvägen 9, 446 41 Skepplanda.
Tel 0303-33 89 98 (b), 031-16 62 52 (a).
Mobiltel 010-681 29 71

Ordförande näringsutskottet: Per-Gustav Idivuoma,
Box 21, 980 13 Lannavaara. Tel 0981-310 28 (b),
0981-203 79 (a). Mobiltel 010-261 21 30

Förbundskansliet
Adm.chef: Jörgen Bohlin, Brogatan 5, 903 25 Umeå.
Tel 090-14 11 80 vx Telefax 090-12 45 64
Bankgiro 969-4548. Postgiro 704710-3
E-mail: SSR @ sapmi.se

Same Ätnam (SÄ)

Den samiska Riksorganisationen

Ordförande: Lars-Nila Lasko, Høegedievva 18,
N-9520 Guovdageaidnu. Tel o fax: 00947-78 48 55 50
Förste v ordförande: Nisse Sarri, Nikkaluokta 1092,
981 29 Kiruna Tel 0980-550 27

Vice ordförande: Sakka Neje, Risselåsvägen 72 A,
833 00 Strömsund. Tel. 0670-123 80

Styrelsesekreterare:
Kansli: SÄ, Box 4, 933 21 Arvidsjaur
(Besöksadress: SÄ, Stationsg. 2, Arvidsjaur).
Tel 0960-215 00, 215 53 Telefax 0960-101 50

Kanslichef: Vakant
Lokalkontor: Vilhelmina, Tel 0940-105 56
Slöjdekonsulenter: Stig Harry Johansson,
Ångesdal 5052, 920 64 Tärnaby
Tel 0954-220 90, mobiltel 010-261 53 40
Edit Svakko, SÄ:s kansli, Box 4, 933 21 Arvidsjaur.
Tel 0960-215 40, mobiltel 010-261 53 41
Solveig Blind, Box 107, 980 14 Övre Soppero.
Tel 0981-300 46. Mobiltel 010-261 53 42
Postgiro: 6 64 41-7

MANUSSTOPP

Nr 5/96	10/5	Nr 10/96	11/10
Nr 6-7/96	25/6	Nr 11/96	8/11
Nr 8/96	9/8	Nr 12/96	30/11
Nr 9/96	11/9		

Redaktionen ansvarar inte för insänt icke beställt material.

INNEHÅLL

HON VILL RÄDDA SPRÅKET

- Om 50 år är sydsamiskan tillbaka igen. Jag är helt säker.
Det säger Karin Rensberg-Ripha, Sveriges första språkkonsulent i syd-
samiska. Hon framhåller att de sydsamiska ungdomarna har en stor språk-
medvetenhet just nu. Flera unga samer har lärt sig tala sydsamiska.
Och det gör att sydsamiskan kan komma tillbaka som vardagsspråk.

SIDAN 4

FÄLLDES FÖR JÄRVJAKT

Två renägare åtalades inför tingsrätten i Kiruna för järvjakt med snös-
kotrar. Båda nekade till uppsåt att döda järven. Tingsrätten frikände den
ena av de åtalade och fällde den andre. Denne dömdes till tre månaders
fängelse och utdömdes att till staten betala sammanlagt 35.000 kronor.

SIDORNA 6-7

LÅNGT TILL NYHETSPROGRAM

De lulesamiska sändningarna upphörde år 1991 i sameradiation och trots
lulesamiska krav har de inte återupptagits.

- Jag befärar att det är långt till nyhetsprogram på lulesamiska, säger
sameradiochefen Nils-Henrik Sikku och menar att aktualitetsprogram
med kommentarer ligger närmare till i tiden.

SIDAN 8

HÅRD DEBATT EFTER DOM

Jörgen Bohlin, förbundsjurist hos Svenska Samernas Riksförbund och
Birger Ekerlid, f.d. politisk sakkunnig i Jordbruksdepartementet har råkat
i luven på varann efter domen i renbetesprocessen.

Ekerlid anser att Bohlin förvanskar historieskrivningen.

Bohlin anser att Ekerlid är dåligt påläst ifråga om gången i den här sto-
ra processen.

SIDAN 20

BOTAR MED TROLLTRUMMA?

Anne-May Albinsson, bördig från Tjungaluocta vid Stora lulevatten, är
distriktssköterska i Föllinge, Jämtland.

Hon störtivs med jobbet, men visst mötet hon fördomar ibland. När en
person fick reda på att hon var same och dessutom sjuksköterska gav han
sig den på att hon botade sjukdomar med hjälp av trolltrumma.

Anne-May Albinsson har slagit larm om att många samer mår dåligt
idag. Det finns en stark oro inför framtiden. Samerna får ofta höra att de
bara är i vägen. Och så alla dessa fördomar

SIDAN 28

MED I MODESVÄNGEN

Jag har under mitt relativt långa liv varit med om så många modeytt-
ringar.

Konstaterar Brasklappen.

Modesvängen har omfattat klädedräkt, musik, uttryck och allt möjligt.
Just nu är det inne att säga: Ja, precis.

Men det kan inte Brasklappen. Nu undrar han om det finns någon pre-
cis-kurs att gå i.

Man vill ju liksom hänga med i modesvängen.

SIDAN 31

SLÖJD AV MÄSTARKLASS

Den samiska slöjden och konsthantverket börjar nu alltmer uppmärk-
sammats även utanför Sameland.

Det konstaterar Samefolkets medarbetare Christer Duke som besökt den
utställning som Art & Form i Stockholm arrangerade med verk av sju sa-
miska slöjdare och konststillverkare.

Och det är samisk slöjd av mästarklass, anser Duke.

SIDAN 53

UNG OCH GAMMAL TÄVLADE

Vid nordiska och svenska samemästerskapen i Vittangi och Kuoksu täv-
lade både ung och gammal från finsk, norsk och svensk sida av Sápmi.

Fylligt reportage, många bilder och samtliga resultat endast i Samefol-
ket.

SIDORNA 63-71

NADJA - UNGT STJÄRNSKOTT

Ja, det kan man säga att Nadja Linder, 11 år, från Övre-Soppero är.
I fjol skrev hon en sångtext om att ha ont i en tand, och bland tusentals
unga textförfattares alster blev Nadjas text antagen för tonsättning och in-
spelning på CD och kassett.

SIDAN 74

OMSLAGSBILDEN

Bilden visar del av byn Mittådalen med den kända fjällplatån Flatruet i
bakgrunden över vilken Sveriges högst belägna allmänna landsväg går.

LEDARE

FLER NEGATIVA ÄN POSITIVA FÖLJDER AV SMÅVILTJAKTEN I FJÄLLOMRÅDENA!

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och
Sametinget har på regeringens uppdrag
gjort en utvärdering av upplåtelsesyste-
met för småviltjakt och fiske.

En betydande del av gruppens arbete an-
ges ha handlat om vad som formellt in-
gått i uppdraget och att tolka uppdragets
innehåll. Stora motsättningarna mellan
olika synsätt och nödvändigheten av att
komma överens gör att rapporten bär
kompromissens prägel.

Trots detta och de mycket svåra avväg-
ningsfrågorna, där olika intressen ställts
mot varandra genom införande av det
nuvarande upplåtelsesystemet, har ut-
värderingsgruppen lyckats enas om vis-
sa betydelsefulla slutsatser.

Utvärderingsgruppen konstaterar att
upplåtelseformen bidrar till ökad närva-
ro, ökad motortrafik och ökat slitage i
fjällområdets sköra natur och att resan-
det till och från jaktområdena främst
sker med ur miljösynpunkt olämpliga
transportmedel.

Vidare pekar utvärderingsgruppen på att
fördelarna med det utvärderade upplå-
telssystemet är att alla boende i berör-
da kommuner fått samma möjligheter
till jakt och fiske samt att betydligt fler
jägare sökt sig till fjällvärlden och där-
igenom fått möjlighet till nya naturup-
plevelser.

Utvärderingen visar dock att de negativa
konsekvenserna är betydligt fler än de
positiva.

Till de negativa konsekvenserna räknar
utvärderingsgruppen bland annat att
många utpräglade glesbygdsboende,
därav många av samiskt ursprung, har
missgynnats genom upplåtelseformen,
eftersom de tidigare ofta hade fleråriga
upplåtelser av såväl fiske som jakt.

Utvärderingsgruppen är också enig om
att det är de biologiska förutsättningarna
och rennäringens markbehov, som är av-
görande för omfattningen av jakt- och
fiskeupplåtelse och att jakten och fis-
ket inte får äventyra arters fortlevnad.

Vidare är utvärderingsgruppen enig om
att fjällområdets bestånd av röding och
öring i rinnande vatten redan är överex-
ploaterat och att länsstyrelsernas be-
dömningar av fjällområdenas fisketill-
gångar är missvisande både vad gäller
fiskens reproduktionsförmåga och nuva-
rande fiskuttag.

Utvärderingsgruppen föreslår också ge-
mensamt att länsstyrelserna får större
befogenheter att avlysa, begränsa och
kanalisera upplåtelseerna med hänsyn till
miljön, rennäringen eller andra intressen
och framhåller att en effektiv styrning av
fisket och en anpassning av uttagen till
fjällvattnens kapacitet saknas och behö-
ver utarbetas. Vidare föreslår gruppen
att samrådsgrupper bildas med de berör-
da parterna för att förhindra felaktigt och
kortsiktigt nyttjande av fisket.

När det gäller försäljning av jakt- och
fiskekort menar arbetsgruppen att en
bättre förståelse för renskötselns hän-
synsregler bör eftersträvas genom att
samebyar eller organ med samisk an-
knytning ombesörjer försäljningen av
jakt- och fiskekort. Vidare menar ar-
betsgruppen att kortförsäljningen bör
begränsas till en försäljare per trakt.

Arbetsgruppen är också medveten om
att intäkterna från upplåtelseerna inte all-
tid täcker samebyarnas merkostnader
åsamkade av småviltjakten.

Trots de tre inblandade myndigheternas
egen utfärdade varning om motsättning-
ar grundade på olika synsätt har utvär-
deringsgruppen ändå lyckats formulera
en gemensam grundsyn om det utvärde-
rade upplåtelsesystemet och det är bety-
delsefullt för den framtida utvecklingen
i fjällområdena.

Jordbruksverket har inte ansett sig kun-
na ställa bakom de förslag Sametinget
och Naturvårdsverket lagt fram om vik-
tiga principer och hänsynsregler vid
upplåtelser, men redan den utvärdering
de tre myndigheterna kunnat göra i sam-
råd är en bra grund för fortsatt samar-
bete i syfte att slå vakt om fjällområdenas
sårbara miljöer.

Den här utvärderingen har många berö-
ringpunkter med Miljövårdsberedning-
ens betänkande Hållbar utveckling i lan-
dets fjällområden och sammantaget bil-
dar de här två dokumenten ett gott un-
derlag för fortsatta strävanden att säkra
en hållbar utveckling i de berörda fjäll-
områdena.

Det gäller dock för myndigheter och re-
gering att gå från ord till handling och
därmed säkra den befintliga mångfalden
i naturmiljön för framtiden!

GUSTAW HEIKKA

Samefolket tar avstånd från kyrkans förbön

I Härnösands stifts kyrkor har hållits för-
bön för den samiska ungdomen. Det kan
tyckas vara en behjärtansvärd insats men
upphovet till denna känns olustigt. Att
med utgångspunkt från två tragiska döds-
fall, om vilkas orsak man över huvud ta-
get inte kan och ska spekulera i, gå ut med
en aktion av det här slaget som sårar och
skapar skuld är mycket olyckligt och nå-
got som Samefolket måste ta avstånd
från. Kyrkan har visserligen tradition i att
skuldbelasta människor, men vi trodde att
den tiden för länge sedan skulle vara för-
bi. Beklämmande är också att höra initia-
tivtagarna till förbönen förklara, att det
var bara en tillfällighet att den kom strax
efter tingsrättens dom i sedvanerättspro-
cessen. Samefolket känner till förspelet
till aktionen och vet att förklaringen inte
är med sanning överensstämmande.

O.A.

Så fick vi ännu en sameminister

Margareta Winberg har nu lämnat posten
som jordbruksminister och blir chef för
arbetsmarknadsdepartementet.

Vi har full förståelse för att statsminister
Göran Persson vill ha en stark person på
posten som arbetsmarknadsminister, med
tanke på att arbetslösheten just nu är det
allt överskuggande problemet i Sverige.
Men för samernas del är det tråkigt att
Margareta Winberg slutar som samemi-
nister. Hon har verkligen engagerat sig i
samefrågorna. Ingen sameminister tidiga-
re har som hon ställt upp vid möten där
samefrågor diskuterats. Hon har inte hel-
ler varit prestigebunden och inte förmått
rätta till det som blivit fel. Detta med er-
sättningen för rovdjursrivna renar till ex-
empel. Margareta Winberg lovade som
sameminister att ersättningen ska höjas
från den relativt låga nivå regeringen ur-
sprungligen fastställt.

Det blir nu en uppgift för nya samemi-
nistern Annika Åhnberg att se till så renä-
garna får full kompensation för de förlus-
ter man lider genom rovdjuren. Vid de-
batten om den så kallade samepropositi-
onen i riksdagen 1992 stred hon faktiskt för
att ersättningen för rovdjursrivna renar
ska höjas betydligt. Vi förutsätter att hon
har samma inställning nu när hon är sam-
eminister och har möjlighet att rätta till det
som blivit så fel.

Forts. på sidan 62

HON GÅR IN FÖR ATT RÄDDA DET SYDSAMISKA SPRÅKET!

Det finns ingen som har så pigga ögon som Karin Rensberg-Ripha, 44 år, Funäsdalen.

Särskilt när hon får tala (och tala om) sitt språk.

SYDSAMISKA

Då glittrar ögonen, då ler munnen, då blir hon entusiastisk.

Karin är Sveriges första, och enda, språkkonsulent i sydsamiska.

Sydsamiska språkentusiaster hoppas också hon ska bli den sista.

Att det efter hennes insatser för det sydsamiska språket inte ska behövas någon språkkonsulent.

SPRÅKET HAR ÅTERERÖVRATS!

Karin har en tro som kan försätta berg. Om 50 år är sydsamiskan tillbaka i hemmen, kommunkontoren, affärerna - överallt.

Det ska vara naturligt att prata samiska hemma och i olika offentliga inrättningar. Karin är född och uppvuxen i en genuin sydsamisk språkmiljö, Käringsjön inom Tännäs sameby. Det var ett av sydsamiskans säkraste språkfäste i Sverige. Men

hela byn flyttade till Brändåsen invid allmän väg och nu har språket mer eller mindre försvunnit.

- Ånej, ännu finns det dom som pratar samiska, protesterar Karin. Det finns gamla samer som ringer hit till mej och bara pratar samiska. De tycker det är bra att det finns något ställe dit de kan vända sig och tala sitt eget språk.

- VI MÅSTE VISA ATT VI FINNS

Karin har sitt kontor mitt i byn Funäsdalen. Vid entren vajar den samiska flaggan. "ÅARJELSAEMIEN GIELEKONSUVLENTE. SYDSAMISK SPRÅKKONSULENT" står det på dörren. Kontoret är ljus och fint med stora fönster över Funäsdalssjön och fjällen där bortom skogsåsarna.

Pekar och berättar vad fjällen heter på samiska.

- Det är viktigt att dokumentera de gamla, samiska ortsnamnen säger hon. Vi måste dokumentera för att kunna visa att vi har funnits här i århundraden. Det är inte minst viktigt när vi ska föra processer om vår rätt till land. Se bara på det här renbetesmålet i Sveg. Där kom det ju fram att vi samer inte kan dokumentera att vi funnits här så länge. Men hur ska vi kunna det. Vi är ju ett folk som lärt oss att inte

Här vajar den samiska flaggan, så det är inga problem att hitta igen sydsamiska språkkonsulenten.

lämna spår efter oss i naturen. Jag fick tidigt lära mej att det inte fick synas, där man rastat på fjället. Vi fick inte ens sätta spår på

Karin söker efter ord. Hittar inga på svenska. Så kommer det:

- Ja, dacka go morth.

Morth är en speciell Ja, hur sjutton ska man översätta det till svenska? Det är en speciell gegga som kan uppstå vid myrkanter och tillfälligt halvt uttorkade vattensamlingar.

Där skulle inte få finnas spår av människor. Morth var till för att berätta om djurs förekomst på platsen.

- Och titta på våra bostäder, fortsätter Karin. Kåtorerna var ju gjorda så att de snabbt skulle kunna försvinna i naturen.

Vi samer borde ha byggt stenhus och pyramider.

Men vi är det spårlösa folket.

- GUBBEN ÄR MITT STORA STÖD

Karins son kommer in. Han vill veta hur länge mamma kommer att jobba.

Karin pratar samiska med honom.

- Det gör jag med gubben också, skrattar hon. Han har blivit rätt duktig på samiska. Och han är mitt stora stöd i det här jobbet. Men ibland tycker han att jobbet tar för mycket tid. Nu har han erbjudit sig att släpa hit en säng och ställa in i ett av rummen. "Gubben" är svensk. En bra svensk, tycker Karin, och betonar att det finns så många snälla, bra svenskar även i Härjedalen trots massmedias skildringar om

konflikter mellan samer och övrig befolkning i det här landskapet.

Håller dock med om att kombinationen svensk/samer inte är den allra bästa för bevarande av det samiska språket. Det bästa är ju om båda föräldrarna talar samiska och barnen får med sig språket från hemmet. Men att båda föräldrarna talar samiska är ingen garanti för att barnen lär sig språket. Föräldrarna kan ju tala olika samiska språk och då blir det oftast svenska som används.

SAMISKAN MÅSTE FINNAS ÖVERALLT

Det här med samiskan har så många sidor, konstaterar Karin. Och hon tror inte att enbart skolundervisning ska kunna rädda den sydsamiska språkspillran. Det måste ske på många olika fält: Prata samiska i hemmen, kursverksamhet, samiskspråkiga radio- och TV-program i större utsträckning än vad nu är fallet.

Och tidningar på samiska!

Man ska kunna höra och läsa samiska överallt i samhället.

Karin tycker det är fel om samerna ska göra någon sorts språkisolering. Det vill säga att man måste vara same för att få tala och lära sig tala samiska. Alla som är besjälade av att återuppliva det sydsamiska språket ska vara välkomna i den här kampen.

- TÄNK OM VI HADE GEMENSAMT SPRÅK!

Karin är anställd av Sametinget. Hennes närmaste chef är tingets språkråds ordförande Elle Sivi Näkkäljärvi. De har goda kontakter - men kan inte prata samiska med varandra. Elle Sivi talar nordsamiska. Karin kan inte heller prata samiska med den andre av Sametingets språkkonsulenter Kåre Urheim. Han talar lulesamiska.

Så knepig är den samiska språksituationen.

-Tänk om vi hade ett gemensamt samiskt språk, suckar Karin. Hur mycket enklare skulle det inte varit då.

Men Karin har goda kontakter med den andra sydsamiska språkentusiasten, Sakka Nejne i Strömsund. Och när de träffas, eller talas vid i telefon, då är det sydsamiska som gäller.

Karin gläds speciellt över att det finns så många unga samer nu som vill lära sig samiska. Hon pratar i beundrande ordalag om Torbjörn Doj och Henrik Barruk som har lärt sig samiska och inte är rädda för att begagna språket.

- Och barnen som läser samiska i skolorna blir inte alls mobbade för det, säger Ka-

Karin Rensberg Ripha går på för att återerövra sitt modersmål.

rin. Tvärtom, det finns många svenska barn som också skulle vilja läsa samiska i skolan. De samiska skolungdomarna är stolta över att kunna säga något på samiska. Språket är så viktigt för den egna identiteten. Vi måste också jobba för att få högskoleutbildning i samiska, så att ungdomar kan läsa vidare på högre nivå.

I NORGE HAR MAN KOMMIT LÄNGRE

Karin har också kontakt med de samiska språkarbetarna på norska sidan.

- De har ju kommit mycket längre än vi, konstaterar hon. Och i Norge finns ju en

språklag som garanterar att samiska språket ska användas i offentliga sammanhang.

Karin har ett enormt stort arbetsfält att verka i. Det sträcker sig från Idre i norra Dalarna och upp till Ammarnäs i Västerbotten.

- Ja, det är ju omöjligt att hinna vara med överallt, erkänner hon. Och ibland känner man sig ju otillräcklig.

Men hon är hett engagerad i sin uppgift att rädda det egna språket.

- Om 50 år är sydsamiskan tillbaka! säger hon trovisst.

-Välkommen in, här jobbar jag, säger Karin Rensberg Ripha och öppnar porten till sitt kontor med den unika skylten på dörren.

Renägarförbundet hade anordnat en tyst demonstration utanför tingsrättens lokaler i Kiruna i samband med rättegången mot de två åtalade renskötarna. Här ser vi några av plakaten, som tingsrättens ledamöter möttes av utanför tingshuset...

Frågor inför tingsrätten i Kiruna: -RÅKADE JÄRVEN BLI ÖVERKÖRD AV MISSTAG ELLER FANNES DET ETT UPPSÅT ATT DÖDA DEN?

Inför tingsrätten ställdes i Kiruna de två renskötande samer, som i samband med renskötselarbete påträffade en järv den 8 maj 1995 och det mötet resulterade i att järven påkördes av en snöskoter och därefter avlivades med en yxa.

Vid rättegången i Kiruna hävdade den man som körde över järven med sin skoter att det skedde oavsiktligt på grund av att järven sjönk i snön och mannen inte hann stoppa sin skoter, ett olycksfall alltså!

Åklagaren hävdade dock att järven jagats av de båda männen och att det fanns ett uppsåt att döda järven samt att det här skett ett grovt jaktbrott.

Ja, så kan rättegångens utgångsläge beskrivas.

Men det hände saker och ting redan utanför tingshuset, för där stod ett trettiotal demonstrerande samer med plakat riktade mot den svenska statens rovdjurspolitik, där den renskötande samens inte längre har rätt att freda sin egendom, renarna, mot rovdjursangreppen. Det var Renägarförbundet som anordnat denna demonstration med tanke på att ingen samisk nämndeman satt med i tingsrätten i Kiruna. Syftet med demonstrationen var också att ge moraliskt stöd till renskötare, som skyddar renen i sitt vardagliga arbete och att uppmärksamma den enskilda renskötarens situation.

När rättegången inleddes satt cirka fyrtio samer och lyssnade spant på vad som sades från åklagar- och försvarssidorna. Det var åklagaren som inledde med en redogörelse om att de två männen uppsåtsli-

gen med var sin skoter jagat järven och därefter kört över den och presenterade sitt yrkande att männens skotrar skall förverkas det vill säga tas i beslag för statens räkning.

Åklagaren yrkade att de två männen gemensamt skulle ersätta den dödade järven med 30.000 kronor till statskassan. Vid husrannsakn efter att järven dödades hade polisen funnit ett gevär med avsågad kolv hos den ena av de åtalade. Innehav av detta gevär klassade åklagaren som olaga vapeninnehav och yrkade att geväret förklaras förverkat.

- Staten har inte vållats någon skada

Männens två försvarare hävdade att männen efterföljde järven för att skrämma iväg den och att det inte fanns något uppsåt att döda järven. Försvararna förklarade att de

åtalade inte kunde vitsorda att järven är ett utrotningshotat djur. Statens anspråk bestreds med motivering att staten inte vållats någon skada och de åtalade bestred också ansvar för brott och bägge åtalade åberopade nöd.

Även yrkandet om olaga vapeninnehav bestreds.

- Uppgifterna stämmer med skadebilden

I sin sakframställning beskrev åklagaren händelseförloppet sålunda: Den 8 maj körde de åtalade omkring i området för att söka rovdjursdödade renar och påträffade då en järv, som de skrämde iväg och jagade tills järven blev påkörd av den ena mannens skoter, men järven dog inte och då beslöt de två männen att avliva den. Efter ytterligare en påkörning slog den ena av männen ihjäl järven och den

... och här är några demonstranter och plakat till. I demonstrationen deltog omkring närmare 30 personer, medan åhörarantalet inne i tingssalen var omkring 40 personer och nästan alla var samer.

stoppades i en svart plastpåse och männen körde iväg från platsen. Den en av männen körde omkring och sökte ett lämpligt gömställe och järven gömdes. Järvkroppen har dock senare hittats med svansen avskuren. Kroppen har skickats iväg för obduktion och det har visat sig att den inte haft några skottskador. De uppgifter som lämnats av de åtalade stämmer med järvens skadebild.

De två männens snöskotrar togs i beslag och har vid värdering åsatts värdena 45.000 kronor respektive 10.000 kronor.

- Trängt läge för samer och rennäring

Anders Holmberg, den ena åtalades försvarare, tecknade en bred bild av samernas minoritetssituation och rennäringens trängda läge med anledning av samhällets och naturvårdens krav på livskraftiga rovdjursstammar på renbetesområdena. Holmberg åberopade både en FN-deklaration och det förslag till nytt ersättnings-system för rovdjursdödade renar, som utarbetats gemensamt av Sametinget och Naturvårdsverket, som stöd för sin argumentation. Han citerade en rovdjursinventering från det berörda området och där stod bland annat följande att läsa: "Tät förekomst av järv och stadigt ökande."

Holmberg bestred sin klients ansvar för brott och hävdade att järven efterföljts för att skrämmas iväg från området och att på och överkörningen var en olyckshändelse och att järven dödades för att den inte skulle plågas av de skador den fått vid överkörningen.

Den andra mannens försvarare Leif Gustavsson påpekade att hans klients skoter inte ens kommit i kontakt med järven i fråga.

- Skadan av ideell och ekonomisk art

Åklagaren Bertil Isaksson åberopade en hovrättsdom, som senare prövats i Högsta Domstolen (HD), där 20.000 kronor i skadestånd dömts för en dödad järv. Målet var uppe i HD år 1995, men järven har dödades någon gång under åren 1986 - 87.

Åklagaren åberopade också både Bern- och Rio-konventionerna för att styrka statens ansvar att bevara rovdjursstammarna i landet och framhöll att naturvårdsvärdet för en vuxen järv är cirka 200.000 kronor. Han yrkade att de två åtalade solidariskt skulle ersätta järven med 30.000 kronor till statskassan.

Försvararen Anders Holmberg vitsordade ett skadestånd på 10.000 kronor vid en eventuellt fällande dom, men begärde samtidigt jämkning av beloppet. Även yrkandet om olaga vapeninnehav avvisades av Holmberg, som hävdade att den avsågade kolven inte förändrat vapnet.

- Ingen nöd, hävdade åklagaren

I slutanförandet underströk åklagaren att järven inte var i närheten av renarna och att nöd därför inte kan ha förelegat. Han definierade brottet som grovt, eftersom järven är ett utrotningshotat djur och för att skoter använts i jakten. Enligt åklagaren fanns det ett uppsåt att döda järven och att jaktbrott är styrkt åtminstone, när det gällde den ena av de åtalade.

När det gällde förverkande av skotern värd 45.000 kronor hade åklagaren kommit fram till att det kan vara lite för mycket att förverka hela värdet av denna skoter.

I fråga om olaga vapeninnehav var åklagaren dock orubblig och hävdade att ge-

nom avsågning av kolv hade vapnet ändrat karaktär och blivit ett handeldvapen. Åklagaren yrkade att fängelsestraff på två månader för de båda åtalade.

- Åtalet bör ogillas!

Anders Holmberg framhöll i sitt slutanförande att åklagaren inte kunnat styrka grovt jaktbrott och yrkade på ett frikännande för sin klient och han pläderade för att tingsrätten borde anlägga ett annorlunda synsätt, när det gäller samernas minoritetssituation och rennäringens trängda läge. Han ifrågasatte statens anspråk på ersättning för järven och frågade om staten vållats någon skada.

Holmberg pläderade också för att åtalet om olaga vapeninnehav ogillas av tingsrätten.

Den ena åtalades försvarare Leif Gustavsson yrkade att åtalet mot hans klient skulle ogillas.

Åklagaren fick sista ordet inför tingsrätten genom en replik, där han pekade på att staten hade stora kostnader för bevakning av rovdjur och att staten ersätter renägarna för rovdjursdödade renar och därför får renägarna inte själva ta lagen i egna händer!

... och så här blev domen:

DEN ENA RENSKÖTAREN FÄLLDES MEDAN DEN ANDRA FRIADES HELT!

När Gällivare tingsrätt den 28 mars meddelade domen i järvmålet från Kiruna visade det sig att det blev en fällande dom och en friande dom.

Den av de åtalade renskötarna, som körde över järven och sedan slog ihjäl den, fälldes för jaktbrott och olaga vapeninnehav till tre månaders fängelse, medan hans kamrat frikändes från anklagelserna att ha jagat och dödat järven.

Den fällda renskötaren åläggs att betala 300 kronor till brottsofferfonden och förpliktas att som förverkat värde av snöskotern betala 15.000 kronor till statskassan. Geväret med den avsågade kolven förklaras beslagtaget. I skadestånd för järven utdöms renskötaren också att utbetala 20.000 kronor till staten, som i detta mål representeras av Naturvårdsverket.

Det troliga är att den fällda renskötaren/renägaren överklagar tingsrättens dom.

Ingegerd Vannar med barnen Per Erik, 2 år och Ebba Sofia, 7 år, talar lulesamiska sinsemellan och Ingegerd menar att det vore bra även för barnens del om lulesamiska sändningar åter började höras i sameradion.

Ingegerd Vannar, Jokkmokk: -JAG OCH MÅNGA MED MIG SAKNAR DE LULESAMISKA SÄNDNINGARNA!

Vart tog de lulesamiska sändningarna vägen?

Ja, det frågar sig många lulesamer.

Och det med fog, för de lulesamiska sändningarna har helt försvunnit från den svenska sameradions programtablå.

- Ja, jag saknar dessa program och inte bara jag! säger Ingegerd Vannar, Jokkmokk. Det är synd att dessa sändningar försvann. När de lulesamiska sändningarna gick var det både språket och informationen som förmedlades och båda delarna är ju viktiga att få ta del av. Nu väntar vi oss att lulesamisktalande ungdomar tar över som journalister och i värsta fall får vi väl vänta till dess att någon nu yrkesaktiv småbarnsförälder senare får tid för medverkan i de lulesamiska sändningarna!

Ingegerd berättar att de lulesamiska sändningarna, som var en kvart i veckan har upphört för flera år sedan. Den som senast arbetade med lulesamiska sändningar var Ingrid Gimmon.

- Om vi kunde höra sändningarna från norsk sida, då fick vi åtminstone höra vår dialekt genom radion, men vi kan inte höra dessa sändningar och jag vet inte heller hur mycket lulesamiska som sänds genom sameradion i Norge, säger Ingegerd.

Skulle behöva även praktisk hjälp

Ingegerd menar att om sameradion hört sig för ytterligare om det finns intresse att medverka i lulesamiska sändningar, så hade nog någon tagit jobbet, om det så bara hade varit på deltid.

Ingegerd, som själv tidigare provat på radiomedverkan på frilansbasis, framhåller dock att den eller de som ställer upp också måste få praktisk hjälp av erfarna radio-

medarbetare, så frågan om sändningar på lulesamiska eller ej är inte enbart en fråga om pengar.

- Det är viktigt att de som gör radioprogram får lära sig både hur tekniken kan användas och hur själva programarbetet görs. Det viktiga är att sändningarna också är bra och inte bara sändningar för sändningarnas skull. Jag tror att produktion av radioprogram skulle kunna ge arbetstillfällen, om än i liten skala och vara bra även som komplement till sysselsättning för någon renskötare, säger Ingegerd.

Har krävt lulesamiska sändningar i radio

På min fråga om man från lulesamisk sida formellt krävt åter de lulesamiska sändningarna, berättar Ingegerd, att man i Jokkmokk gjort skriftliga krav på återupptagna lulesamiska sändningar, redan direkt efter att sändningarna upphörde, men att kraven inte uppfyllts.

- Det här med att åter få igång de lulesamiska sändningarna är en uppgift även för det Samiska språkrådet och i höstas hade språkrådet anordnat ett allmänt möte här i Jokkmokk och då diskuterade vi olika frågor om hur språkanvändningen kan gynnas. Det här mötet var en uppföljning av den språkfestival, som det Samiska språkrådet anordnade våren 1995, och bland andra var Susanna Kuoljok Angéus närvarande, berättar Ingegerd.

Positiv vändning för lulesamiska

Vi kommer i vårt samtal även in på situationen för lulesamiska mer allmänt och Ingegerd berättar:

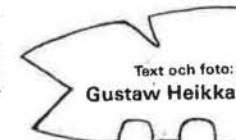
- Vi har nu fått en god början för våra barn när det gäller det lulesamiska språket och kulturen. Barnen har samisktalande vuxna i förskolan och får undervisning i samiska i sameskolan, högstadiet och gymnasiet. Efter skolgången är det sämre. Det blir som ett avbrott, när det gäller samiska och det berör även vuxna samer.

Även de vuxna som till viss del lärt sig att skriva lulesamiska har svårt att våga ge ut texter, eftersom det, förutom vår språkkonsulent Kåre Tjihkkom, saknas någon som kunde läsa korrektur. Med hjälp av flera korrekturläsare skulle de som läst lulesamiska kunna börja skriva på lulesamiska, säger Ingegerd och fortsätter:

- Det som är glädjande, är att det nu åter börjar komma samiskspråkiga barn från samefamiljer. Jag tycker det är en mycket positiv vändning på gång. Nu är det åter modernt att lära sina barn samiska! Tidigare för generationen före oss i min ålder var det inte så, men nu sker en utveckling på många plan. Barnen börjar tala samiska hemma, fortsätter i förskolan och i skolan. Men just att barnen får det samiska i grunden, det måste ske genom föräldrarna. Förskolan och skolan kan bara förstärka det barnen får språkligt och kulturellt i hemmet!

Sameradiochefen Nils-Henrik Sikku: -NU FÖRSÖKER VI FÅ IGÅNG UNGDOMSPROGRAM PÅ LULE- OCH SYDSAMISKA!

- Vi har aldrig haft rena nyhetssändningar på lule- eller sydsamiska, utan det har handlat om aktualitetsprogram. Språkligt sett är det betydelsefullt med sändningar på både lule- och syd-samiska, men jag befärar att det är långt till nyhetsprogram, medan program med aktualiteter och kommentarer därtill ligger närmare i tiden, säger sameradiochefen Nils-Henrik Sikku, Kiruna, till Samefolket, när vi talar om lulesamiska sändningar.

Sikku berättar att de fasta lulesamiska sändningarna upphörde 1991 och därefter har lulesamiska enbart hörts som enstaka inslag i sameradion. Dessförinnan hade sameradion sändt lulesamiska en kvart per vecka och så även på sydsamiska. Det var Ingrid Gimmon, som senast stod för de lulesamiska sändningarna med Luleå som basort, men när hon flyttade till Uppsala blev resekostnaderna alltför stora för hennes fortsatta medverkan.

Efter att de lulesamiska sändningarna hade upphört gjordes en stor aktion i Jokkmokk med krav om återupptagna sändningar. En lista med sjuttiofem namnunderskrifter överlämnades till sameradiochefen.

Vidare berättar Sikku att vid ett språkseminarium i Jokkmokk togs också frågan om lulesamiska radiosändningar upp och att han var inbjuden till det mötet för att redovisa frågan sett ur sameradions synvinkel.

I samband med omorganisationen och sammanslagningen av riks- och lokalradion 1992 försvann frågan om de lulesamiska sändningarna in i omorganisationsfrågorna och när den nya organisationen Sveriges Radio genomfördes 1993, då var Nils Henrik Sikku inte längre anställd vid sameradion på svensk sida.

- Enskilda sameringer och frågor

Sedan juni 1995 har Nils-Henrik Sikku åter varit anställd vid sameradion i Kiruna. Och på frågan om det nu ställs krav på lulesamiska i sameradion, svarar han:

- Ja, enskilda sameringer och frågor efter programmet och samma sak är det med det sydsamiska programmet, som föll bort i höstas. När det gäller lulesamiska hade vi fram till i höstas kontrakt med sameradion på norsk sida om att de sände sina program i repris på svensk sida, men det var en dålig affär ekonomiskt, det kostade oss lika mycket som att ha en egen anställd och vi kunde inte påverka programmets innehåll.

Det var därför vi slutade med dessa reprisprogram. När det gäller sydsamiska har vi köpt ett tiotal halvtimmessprogram av Henrik Barruk och dessa program gick på lördagarna, men även det kontraktet har just nu gått ut.

Pengar sökta för ungdomsprogram

Sikku berättar vidare att sameradion nu försöker få igång ungdomsprogram på lule- och sydsamiska. Man har sökt 300.000 kronor från Mål 6-medel, alltså EU-medel, för det här ändamålet. Sameradion avser själv satsa 300.000 kronor på dessa ungdomsprogram.

- Om vi får dessa 300.000 kronor av EU-medel, så avser vi tillsätta en handledare på halvtid för att hjälpa ungdomar att göra radioprogram på lule-, syd- och nordsamiska. Tanken är att detta projekt skall pågå ett år. Med det här projektat hoppas vi från sameradions sida kunna öka barns och ungdomars intresse för samiska sändningar och undomars intresse för att producera sändningar på samiska och förhoppningsvis även öka samiska ungdomars intresse att söka till utbildning med inriktning på radio/TV, berättar Sikku.

Svårt att hitta medarbetare

Sameradion har en alternativ plan, om det inte blir pengar från Mål 6-medel.

- Ja, om vi inte får Mål 6-medel så avser vi söka Mål 3-medel, även det är EU-medel, till att rekrytera två personer, som får utbildning under nio månader. De här två får en grundkurs på tre veckor i Stockholm och därefter går de, som genomgår den här utbildningen som är riksomfattande, till olika redaktioner för att praktisera och börja producera program. Den här utbildningen startar i november, berättar Nils-Henrik Sikku.

Han berättar också att det kan finnas möjlighet att med nationella medel och EU-medel inom de så kallade Interreg-pro-

- Vårt största problem är att rekrytera medarbetare och samtidigt är finansieringen ett komplicerat pussel, eftersom vi söker finansierare utanför Sveriges Radio, berättar sameradiochefen Nils-Henrik Sikku.

grammen få medel till att nordiskt göra samiska kulturprogram.

- Men vårt största problem är att rekrytera medarbetare och samtidigt är finansieringen ett komplicerat pussel, eftersom vi söker finansierare utanför Sveriges Radio, framhåller Sikku.

Underskott och sparkrav

Nils-Henrik Sikku berättar också om att förra årets underskott på närmare en halv miljon kronor och det sparkrav på nio procent som ställts från Sveriges Radio centralt mot sameradion har medfört nedskärningar av programverksamheten. Sameradions årsbudget är på knappt sex miljoner kronor och Sveriges Radios totala besparing har uppgått till 300 miljoner kronor.

För att täcka underskottet har sameradion tvingats dra in programmen Sámi Sátagat, det svenskspråkiga halvtimmessprogrammet, som gick på lördagarna och så även det sydsamiska Sámién Boelke, som också var ett halvtimmessprogram.

Sikku pekar på att även de nordsamiskan programmen drabbats av dessa nedskärningar, eftersom ett 50 minutersprogram försvunnit. Det här programmet sändes en gång per vecka lokalt över Norrbotten.

Vidare berättar Sikku att arbetsstyrkan vid sameradion minskats med två producent-tjänster. Dessa två tjänster har frusits in och får inte återbesättas för närvarande, dock har sameradion fått en halvtidstjänst för administrationen, men det innebär ändå att 1,5 tjänster frysts in.

Sameradion har nu tio tjänster, varav 1,5 tjänster är för svenskspråkiga program och resten av de anställda är nordsamisktalande.

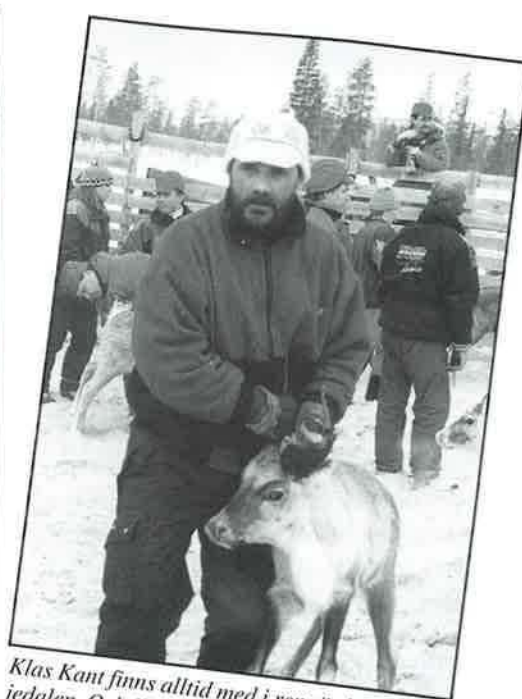
- Vi har nu genomfört de besparingar som centralt ålagts oss och det innebär att vi skall kunna behålla den personalstyrka vi har nu och senare kanske vi åter kan besätta de nu infrysade 1,5 tjänsterna, säger sameradiochefen Nils-Henrik Sikku avslutningsvis.

Per Jon Fjällgren är en av de unga renskö-
tarna i Mittådalens sameby. Per Jon hoppas
att han och hans familj ska kunna leva på
renskötsel även i fortsättningen, trots att
det ser mörkt ut just nu.

Härje Andersson, ordförande i Mittådalens
sameby, är optimist ifråga om att det ska gå
lösa frågan om vinterbete trots den hårda do-
men i Svegs tingsrätt.
- Vi får inte kasta in handduken, säger han.

Klas Kant finns alltid med i rengårderna i Här-
jedalen. Och få är väl så effektiva som han i det
här jobbet.

MITTÅDALEN

— en sameby som vägrar ge upp

Mittådalen har på senare tid framställts som en by utan framtid.

Detta genom den uppmärksammade domen av Svegs tingsrätt i sedvanerättsmålet, där rennäringen
förklarades inte ha någon rätt till renbete i Härjedals-skogarna.

Och här i Mittådalen är det renskötsel som är huvudnäringen.

Men undergångsby - inget kan vara felaktigare.

- Vi är inte beredda att slänga in handduken, säger samebyns ordförande Härje Andersson. Nu går vi
till hovrätten och tar ny strid om renbetet.

Magnus Renfeldt vid informationsmötet om domen:

- Jag kommer att kämpa till sista renen om så behövs.

"Vi ska kämpa om vinterbetet"

Det blev trångt i "silen" när renarna släpptes in för skiljning.

Olle Blind, Funäsdalen, en verklig expert
på renskötsel har betecknat Mittådalens
sameby som den bästa samebyn beträffan-
de renbete. Fina sommarbetesland med
högfjäll och snöfläckar. Helags ligger in-
om samebyn, och är det högsta fjället sö-
der om Sulitelma. Utmärkta höstbetesland
med gräsbete långt in på hösten. Bra vår-
betesland där det ofta tidigt blir barfläckar
och grönt.

Och så vinterbetesland med tallhedar
täckta av renlav.

STÄMNINGEN DÄMPAD - MEN INTE UPPGIVEN

Det är renskiljning och slakt vid Randa-
len ett par mil från Hede i Härjedalen. Det

är Mittådalens sameby som drivit ihop re-
narna för vinterns sista slakt. Visst är
stämningen något dämpad efter domen,
men ändå - samerna skämtar som de alltid
brukar göra vid sina möten.

- Får ni vara här? frågar jag samebyche-
fen Härje Andersson.

- Ja, åtminstone på den här fläcken, skrat-
tar han. Vi har arrenderat marken för den
här anläggningen.

Det hänger fina, feta renkroppar på en
slaktställning. Vinterbetet har varit bra.
Det är lite snö härnere i skogarna och lätt
för renarna att gräva fram laven. Slakten
och skiljningsarbetet har pågått i flera da-
gar. Renarna fångas genom det så kallade
silssystemet. Här viner inga lasso, här
bannas inte över någon miss.

Mattias Andersson tyckte det var synd att las-
sokastningen håller på att försvinna i rensköt-
selarbetet. Undra på det. Han är en mästare
just i lassokastning.

Ingrid Renfeldt, Jan Fjällgren och Magnus
Renfeldt, spanar efter sina renar.

Lite trist att lassokastningen börjar kom-
ma bort, tycker storkastaren Mattias An-
dersson. Men det är ju mycket effektivare
med sil.

VISST HAR SAMER HÅLLIT TILL HÄR!

Det är fina vinterbetesmarker härom-
kring. Men i byn Rådalen, någon kilome-
ter från gårdet påstår folk att samerna först
under senare år utnyttjat de här trakterna
för renbetning. Gammalt tillbaka i tiden
var de aldrig här.

Härje Andersson tycker det är en egen-
domlig uppgift. Hans morfar Nils Nilsson
Schain, en av förgrundsfigurerna bland
härjedalssamerna, hade sina renar på Son-
fjället vintertid. Där byggde han också en
renvaktarstuga.

- Jag är optimist trots allt, säger Härje. Jag
tror att det kommer att bli en helt annan
dom i hovrätten. Det verkar ju konstigt att
lapparna funnits här i Härjedalen redan på
1.000-talet och sedan bara försvunnit.

Härje anser det inte vara någon lycklig
lösning att arrendera betesmark av enskil-
da markägare. Det går inte heller att förli-
ta sig på att utnyttja bolagsmark. Det är
inga stora, sammanhängande områden.
Därför går det inte att undvika att renarna
kommer in på privata marker. Nej, enda
möjligheten är att det blir en dom att sa-
merna har sedvanerätt. Bara det kan ge en
betestrygghet för näringen.

HÄR ÄR EN BY SOM SJUDER AV LIV

Mittådalen är en by som sjuder av aktivi-
tet. Här har man också nappat på möjlig-
heten att tjäna på turismen. Härjes morfar
Nils Nilsson Schain var en pionjär i den

Tossåsens representanter i rengärdet, Kerstin Lilja och Nicklas Johansson drog bra tillsammans.

- Hur är det med dom här små renskötarna då? "Joffa" Omma hade tid för en pratstund med renskötelsns unga släkte.

Anita Blind, Handölsdalens sameby - henne är det inte måna som slår i kalvmärkning.

Johan Andersson, Funäsdalen, en riktig liten friskus både i slalomspisten och rengärdet.

Än finns skylten med renfara kvar efter skogsvägarna i Härjedalen.

vägen. Han hade något av gästgiveri här redan å 30-talet. Dessutom startade han en affär. Han kallades allmänt för "Pliggen", men ingen vet väl riktigt varför. Schain hade en av Härjedalens första personbilar. Namnet Schain tog han sig efter en resa i Tyskland. Det kommer förmodligen från det mera allmänna tyska släktnamnet Schein.

Det finns gott om ungdomar i Mittådalen. - Men det går nog inte att alla håller på med renskötsel, konstaterar Härje Andersson. Men situationen kan ju vara en helt annan om låt oss säga 30 år. Då finns det kanske för få ungdomar. Det här med åldersfördelningen skiftar ju så mycket. Själv ångrar jag absolut inte att jag blev renskötare. En tid var jag också rendräng hos Brita Persson i Hotagens sameby, så jag har erfarenhet även av att vara dräng.

Härjes son Nicklas håller på med renskötsel. Sonen Johan däremot är tveksam till att syssla med rennärning. Han har besvär av astma.

DYRT ATT DRIVA RENSKÖTSEL

Härje konstaterar att det efter en del hårda år nu har blivit bättre för renskötseln. Nu är det stor efterfrågan på renkött och man kan faktiskt tala om att renkött är en bristvara.

Men det är dyrt att driva ett rennäringsföretag i dag. Det fordras så mycket tekniska hjälpmedel. Det är bilar, motorcyklar, fyrhjuljulingar, snöskotrar, helikoptrar, kommunikationsapparater och allt möjligt av teknik som behövs i dagens renskötsel.

Hästen då?

Nej, Härje tror inte mycket på hästar i renskötselarbete. Snöskotern däremot klassar han som den största revolutionen i renskötseln.

- Hade inte skotern kommit skulle det nog ha varit omöjligt att driva renskötsel i dag, säger

han. Renskötseln måste också hänga med i den tekniska utvecklingen. Ingen kan väl begära att vi ska driva renskötsel som för 50 år sedan.

Mittådalen sameby har haft en jobbig omställningstid. I samband med Tjernobylylyckan ökade byns renhjord enormt, då det var omöjligt att avyttra renkött. En tid var renantalet uppe i cirka 10.000. Nu har man minskat ner till ungefär 5.000 och det är den siffra som fastställts av länsstyrelsen.

Men om det inte går att lösa problemet med vinterbete.

- Det måste gå att lösa, säger Härje. Vi får inte ge upp.

Renbetet har varit bra i vinter. Renkropparna som hängde i slaktställningen var feta och fina.

Nej, här finns ingen sedvanerätt till renbete, konstaterar Jan Salomonsson och studerar kartan över en del av Härjedalen.

Jodå, även markägarebossen är förvånad -TRODDE INTE VI SKULLE VINNA SÅ HÄR STORT !

Jan Salomonsson, Tännäs, ordförande i markägarnas processgrupp i renbetesmålet, som nyligen avslutades vid Svegs tingsrätt, stryker sig över hakan och ser lite fundersam ut:

-Jodå, jag måste erkänna att jag är lite förvånad över domen. Jag hade nog väntat att det skulle bli en kompromissdom - att även samesidan skulle få något. Men nu vann vi en fullständig seger och det känns bra. Nu är det äntligen klarlagt hur det ligger till med sedvanerätten som samerna hela tiden hävdade att de haft. Men hade domstolen sagt att det finns sedvanerätt till renbete i hela Härjedalen, så hade vi funnit oss i det domslutet. Jag tycker det är fel av samerna att fortsätta processa. Det skapar inte förutsättningar till avtal om renbetning.

Salomonsson försvarar markägarnas omedelbara krav på ersättning för processen. Det hör till spelet, menar han. Den som förlorar ska omedelbart ersätta motparten. Det finns markägare som ligger ute

med egna pengar i det här målet. Vi fick ju uppgiften att samebyarna var konkursmässiga och då vill vi naturligtvis säkra våra pengar. Men jag tycker det är egendomligt att samebyarna inte har försäkringar som

täcker kostnader av det här slaget. Det har väl alla ekonomiska sammanslutningar i dag.

Jan Salomonsson är föreståndare för Tännäs fiskecentrum med Rogens naturrum. Det är en mycket fin anläggning som bland annat genom en permanent utställning visar Rogens natur.

Det talar företaget om bland annat i en annons i det lokala annonsbladet Fjällnytt. I annonsen står det också "Vi har domen i Renbetesprocessen".

Det är ingen tvekan om att Salomonsson känner stolthet och glädje över denna dom.

Emellertid är det en del som reagerat mot att en dom av det här slaget ska marknadsföras från en allmän institution.

BÅDA PARTER BÖR KÄNNA EN LÄTTNAD

Salomonsson anser att båda parter bör känna lättnad över att sedvanerättsfrågan äntligen har klarlagts. Den har ju varit grund för så många onödiga stridigheter. Anledningen till att det slutligen blev en sedvanerättsprocess anser han vara den ordning i renskötseln som rått under senare år. Det fanns renar överallt i skogslandet även under sommartid. Renar kom in på jordbruksmark, sportstugomter och kyrkogårdar och förstörde. Allt detta väckte mycket ont blod. Samtidigt hävdade renägarna att de hade rätt att vinterbeta sina renar över hela Härjedalen. Det inställningen anser Salomonsson ledde till att det inte blev någon förlikning.

Samesidans ombud Jörgen Bohlin gillar han inte. Salomonsson anser att Bohlin intog en alltför kompromisslös hållning under processen vid Svegs tingsrätt.

- Vi var faktiskt beredda att gå samerna till mötes i en förlikning, men då förklarade Bohlin att rennäringsinställning var att det fanns sedvanerätt i hela Härjedalen. Och det var ju något som vi inte kunde gå med på.

SKOGBOLAGEN INTE ATT LITA PÅ

Salomonsson anser att samebyarnas avtal med skogsbolagen om vinterbete inte är mycket att ta fasta på. Det bygger bara på löfte om att renantalet ska minskas men ger inte garantier om bete i framtiden.

- Jag tycker också det var fullt av bolagen och landshövdingen att gå bakom ryggen på oss och träffa avtal med samebyarna, säger Salomonsson. Vi visste ingenting om vad som pågick förrän det här meddelades vid en presskonferens i Östersund.

Salomonsson betonar att markägarna inte har något emot rennäringsinställningen och har absolut ingen önskan att den ska utplånas som näring i det här landskapet. Han tycker också att det nu har blivit bättre ordning på renskötseln och att det uppstått en bättre kontakt med renägarna.

- Jag hoppas också att vi ska kunna träffa avtal om renbete med samebyarna. Men det går bäst om vi får prata med renägarna direkt utan inblandning av myndigheter och samernas förbundsjurist.

I ett brev till samebyarnas jurister i renbetesprocessen skriver emellertid markägarna att "en avtalsvis lösning av frågan förutsätter naturligtvis att samebyarna återkallar överklagandet av domen."

Men det tänker samebyarna inte göra. Markägarnas brev tolkas också så att det finns en viss osäkerhet bland dem om att en dom i hovrätten inte kommer att bli lika förmånlig som den i Svegs tingsrätt.

Markägarna skriver vidare: "Resultatet av sådana här förhandlingar blir naturligtvis i högsta grad beroende av det förtroende som kan tillskapas i förhandlingarna mellan samebyarna och markägarna. Vi tror att förhandlingsklimatet kan försämrars om processen fortsätter och om det i massmedia och i övrigt framförs uppgifter att domen i sig inte accepteras. För markägarna är domen ett klarläggande av faktiska förhållanden som de haft svårt att få gehör för hos statsmakten. Med denna utgångspunkt vill vi särskilt trycka på att det torde vara väsentligt att parterna själva förhandlingsvis försöker hitta en för Härjedalen lokalt bra lösning för framtiden och att statsmakten inte ges större roll än att ekonomiskt och kunskapsmässigt stötta dessa förhandlingar".

Markägarna poängterar också att det för förhandlingsarbetet krävs vissa arbetsinsatser som ska bekostas. Det erfordras alltså en hel del pengar för dessa förhandlingar liksom för kommande markupplåtelser. Markägarna betonar dock att de är beredda att påbörja förhandlingsarbetet när samebyarna så önskar.

OLLE ANDERSSON

En räv bakom örat?
Nej, ordföranden i markägarnas processgrupp Jan Salomonsson anses vara en...

... REN(t) ut sagt duktig företrädare för markägarna i Härjedalen i deras kamp mot samebyarna om sedvanerätt eller ej till renbetning.

Markägare - ni bör skämmas!

I ett öppet brev till Härjedalens markägareförening kritiserar de två veterinärerna i Hede, Håkan och Karin Landin, markägarna för den process de genomfört mot samerna, och som innebär att de förlorat all rätt till vinterbete i Härjedalsskogarna. Så här skriver veterinärerna:

Gratulerar, kära markägare!

Ni har allvarligt fått oss att tvivla i tron på människans förmåga till fredlig samexistens. Hur kan någon förundras över striderna i Sarajevo, när inte den markägande härjedalingen förmår dela sitt, enligt EU-normer, obebyggda landskap med ens en handfull samer.

I begynnelsen var jord- och skogsbruk och renskötsel. Vem som var här först måste väl göra detsamma?

Var fiskarna före vattnet i sjön, och i så fall har dom skriftliga bevis på det? Fisken dör utan vatten och vattnet kan inte heller vara levande utan fisk.

Vem hotas då av tamrenen?

De verkligen utsatta är vi! utbrast Härjedalens markägare i Sveriges Television. Var dom verkligen rädda för renar? Kanske, i alla fall fick deras på grumliga grunder rättsliga aggressioner mot samerna till följd en för Sverige unik rättsprocess.

Vad handlade då egentligen processen om? Irreparabla skador och medföljande djupa tag i plånböckerna hos markägarna? Inte alls. Problemet var svedan i ögonen av att något så lågt som en ren gratis skulle tillåtas att gödsla på deras skogsmark.

Inför utsikten att en gång för alla få sätta de styvnackade samerna ordentligt på plats, och dessutom kunna tjäna någon hacka på kuppen, rycktes flertalet markägare med.

Nu har deras ansträngningar krönts med framgång. Fyra samebyar avskärs helt från sina traditionella vinterbetesmarker.

Var finns vinnarna i detta spektakel? Tror verkligen segrarna att de skall kunna dra snöd vinning ur den på grund av rättgångskostnader konkursfärdiga rennärningen?

I så fall tar dom grundligt miste! I processen finns enbart förlorare. Härjedalen blir känt som det landskap som utrotade rennärningen, och för all framtid permanentade motsättningar mellan samer och svenskar.

Skall man skratta eller gråta? Dumheten försvagar omdömet. Tänk efter! Nästa gång är markägaren kanske sörlänning, tysk eller fransman. Nästa gång kanske du krävs på papper att ni alltid plockat lingon i skogen hemmavid.

Skam över markägarna och skam över Härjedalen, som nu slutgiltigt utplånar de sista resterna av sina livsproducerande näringar.

HÅKAN OCH KARIN LANDIN

Advokat Nils Larsson till hård attack mot kyrkan:

-BE GENAST OM URSÄKT FÖR ER INBLANDNING I RENBETESPROCESSEN

Makabert. Oförskämt, Omdömeslöst.

Markägarna i Härjedalen är fruktansvärt upprörda över det som de anser ett ställningstagande som kyrkan gjort i renbetesprocessen.

Ett tragiskt dödsfall kopplas till domen i denna process.

Förbön hålls för den samiska ungdomen i kyrkorna.

Ett brev från biskopen och präster i Härnösands stift har upprört markägarnas advokat Nils Larsson hårt.

Han kräver att biskopen och prästerna offentligt ska be om ursäkt.

- Kyrkan ska hålla sig borta från renbetesprocessen! dundrar advokat Larsson. På ett minst sagt makabert vis har markägarna indirekt fått skulden för så tragiska händelser som självmord bland unga samer. Hur kan kyrkans ledning ha samvete till det?

Larsson anser också att kyrkan kväser tingsrättens dom, genom att gå ut med att samerna i Härjedalen har framtagna sina vinterbetesmarker.

- Det är uppenbart att kyrkans ledning saknar kunskap i den komplicerade frågan om vinterbete i Härjedalen, konstaterar han. Agerandet påvisar också en frapperande brist på respekt för markägarna. Vilka krafter inom kyrkan är det som driver fram en sådan otäck situation, som vi upplevt på senare tid?

Nils Larsson befarar att kyrkans utspel kommer att försvåra en uppgörelse om renbete mellan markägare och renägare.

"KYRKAN HAR INTE TAGIT STÄLLNING"

Kyrkoherde Bo Lundmark i Funäsdalen har svårt att förstå advokat Nils Larssons häftiga reaktion. Han medger emellertid att det var olyckligt att förbönen kom så snart efter domen i renbetesprocessen och därför kunde missförstås. Han betonar att Marie Bebedelsehelg av tradition är en stor, samisk kyrkhelg och det kändes därför helt naturligt att ta upp den oro för framtiden som många unga samer känner i dag.

Kyrkoherde Lundmark tillbakavisar påståendet att kyrkan tagit ställning i renbetesprocessen. Han hänvisar bland annat till

Markägarnas ombud, advokat Nils Larsson, Falun, går till kraftigt angrepp mot kyrkan för, som han anser, dess inblandning i renbetesprocessen.

att han själv vägrade ställa upp och redovisa sin forskning i samisk historia inför tingsrätten i Sveg, då det kunde tolkas som ett ställningstagande i processen.

KOPPLING MELLAN DÖDSFALL OCH DOM

I ett faxmeddelande från Härnösands stifts expedition den 15 mars framgår att kyrkoherde Bo Lundmark, Funäsdalen, kontraktsadjunkt Erik-Oscar Oscarsson och sognepräst Bierna Biente i Snåsa väddar till biskop Karl-Johan Tyrberg om förbön för den samiska ungdomen. Så här står det i faxmeddelandet:

"Arbetsgruppen för samiskt församlingsarbete i Härnösands stift mötte Utvalg för sörsamiskt kirkeliv, som är vår samarbetspartner på norsk sida, på Edsåsen den 5-6 mars. Det var ett mycket givande möte. I våra samtal kom vi fram till att tillskriva våra respektive biskopar i Nidaros och Härnösand och vädja om en uppmaning till stiftens församlingar om förbön för den samiska ungdomen på Marie bebedelse-dag, som av tradition är en stor samisk helgdag.

I samma vecka som vi möttes fick vi meddelande att en ung rensköttare tagit sitt eget liv. Detta var det andra självmordet på sydsamiskt område. I nordligare områden har det varit flera självmord bland den samiska ungdomen. Det senaste självmordet kom ett par dagar efter domen i Svegs tingsrätt. En dom som framtog samerna

sedvanerätten till en del av vinterbetet öi Härjedalens skogsland. Denna dom lägger dystra perspektiv på den fortsatta renskötseln i området. Händelsen gav upphov till samtal rörande samiska ungdomars livssituation. Från samtalet kan följande nämnas:

Alla sydsamer ser att deras språk och kultur lever under allvarliga hot. Förutsättningarna att bedriva renskötsel försämrars bit för bit. Renbetesområdena krymper ständigt. Kalhyggen tas upp, vägarna till dessa skär rakt igenom beteslanden. Dammanläggningar gör flyttvägar osäkra. Enskilda ingrepp är inte alltid så stora, men tillsammans utgör de ett hot mot hela rennärningen.

De senaste åren har rovdjursstammen ökat drastiskt i de skandinaviska länderna. Detta innebär nya vanskligheter för renskötseln. Ersättningen för rovdjursrivna renar uppväger inte den skada som uppstår.

Dagens situation upplevs som svår och har förvärrats av domen i Härjedalen. Denna rättsak förstärker huvudtendensen: det blir allt svårare att bedriva renskötsel. Om den skulle försvinna så försvinner den bärande grunden för den sydsamiska kulturen.

I mörka perspektiv bär samiska ungdomar en egen stark önskan att ta vid och bära samisk tradition, liv och näring vidare. För många är detta idag ett mycket svårt val.

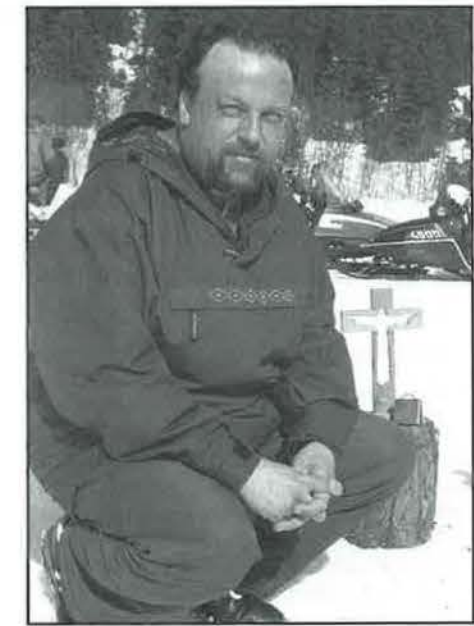
Många samerlever med psykiska problem. Detta påvisas i en rapport från Vilhelmina. I denna rapport framkommer att situationen ständigt förvärras av fördomar som samer möter i sin vardag.

Tillsammans väddar vi om förbön för den samiska ungdomen."

Och i ett uttalande manar biskop Karl-Johan Tyrberg stiftets präster att i gudstjänster kommande söndagar be för den samiska ungdomen.

Biskopen i Nidaros ville emellertid inte gå ut med en dylik uppmaning

OLLE ANDERSSON

Kyrkoherde Bo Lundmark, Funäsdalen, förnekar att kyrkan tagit ställning i renbeteskonflikten.

- Jodå, markägarna vill upplåta betesmark åt samebyarna, försäkrar advokat Nils Larsson.

Fula påhopp mot markägare

DET HÄR FÖRSVÅRAR LÖSNING AV RENBETE

Innehållet i Svegs tingsrätts dom var ingen överraskning för markägare i processen. Långt tidigare fanns en klar uppfattning hos markägare att renbetet på deras marker tillkommit på senare tid. Redan i ett tidigt skede av processen hade markägarna framtagit ett klarläggande historiskt material som gav entydigt besked. Markägarna har hela tiden, inför och under processen, förklarat sig ha önskemål om att lokalt för Härjedalen hitta en avtalslösning mellan samer och Härjedalens markägare för att i samförstånd i framtiden ge utrymme för såväl rennäringsföretagen som skogsbruk och andra näringar. Renbete under återopande av förekomst av sedvanerätt hade för markägarna kommit att innebära faktiska, praktiska problem genom överbetning, skador på skogen och stora renhjordar på för renbete olämpliga platser.

Frågan om själva rätten att hålla ren på renbete kom därför att bli nödvändig för markägarna för att tillgodose behovet av vinterbetesmarker har dock inte ifrågasatts av markägarna vid mottagandet av Svegs tingsrätts dom förklarade att nu är frågan rättsligt prövad och klarlagd och nu ställer vi oss positiva till att förhandlingsvis ta fram en lösning.

Det fanns journalister som i avsaknad av kunskap om den faktiska bakgrunden inte

förstod detta. Kanske ville de inte heller riktigt förstå eftersom de då inte kunde presentera någon konflikt, vilket naturligtvis är av större nyhetsvärde för den som söker en journalistisk godbit.

Allvarlig bakgrund

Frågan har dock en mycket allvarlig bakgrund som bottnar i ett problem som växt successivt under 110 år. Den som tar del

av Svegs tingsrätts dom får besked om hur vinterbetet med ren successivt allt från 1900-talets början spridit sig från renbetesfjällen i väster till Härjedalens östra del.

Antalet renar har ökat väsentligt och utöver frågan om rättighet till marken för renbete har också på senare tid tillkommit stora strukturella problem för rennäringsföretagen. Det stora antalet renar har oberoende av frågan om rättighet till renbete - sedvanerätt eller avtal - tvingats minska. Orsaken

till detta har varit krav från statens sida men även de ekologiska förutsättningarna och samebyarnas egna strävanden att få till stånd ett långsiktigt uthålligt renbete. Detta har medfört strukturrationaliseringar som också har medfört problem vid generationsväxlingar i rennäringsföretagen. Det har blivit svårt för de unga samerna att starta eget företag. Inom rennäringsföretagen har det blivit nödvändigt, även om det inte på samma sätt som för mjölkproduktion bestämts kvotregler av EU, att hålla vissa kvoter av antal ren.

Begränsat utrymme

Utrymmet för unga samer har därmed begränsats. Alla torde dock vara ense om att det stora renantalet under de föregående decennierna medfört problem för rennäringsföretagen. Dessa frågor har inte behandlats i renbetesprocessen. Jag vill dock ta upp dem i denna skrift för att erinra om att det finns mer problem för rennäringsföretagen än just frågan om vilka marker som skall betas och med vilken rätt dessa marker skall betas. De i processen deltagande samebyarna har inom respektive by själva beslutat om maximalt renantal som får hållas och fördelat denna kvot på företag inom samebyn. Markägarna i processen lägger sig inte i dessa frågor men kan konstatera att förutsättningarna för att finna en lokal lösning i Härjedalen förbehåller sig vinterbete nu har goda förutsättningar för sig. Skogsbolagen har genom de tidigare uppgörelser som skett visat en positiv inställning till upplåtelse av bolagens marker. Dessa är oftast belägna så att de är lämpliga för att utgöra betesområden i en total lösning av vinterbetesfrågan i Härjedalen.

Markägarna har, såväl till samebyarna som till andra berörda, förklarat att de är beredda att omgående uppta förhandlingar för att hitta en avtalsvis lösning.

Bort med problemen

Markägarnas bestämda uppfattning är att de nu är dags att undanröja de problem som förekommit i ökande grad alltsedan första rennäringslagen för 110 år sedan. Det är viktigt att en samförstånds lösning sker direkt mellan samerna och markägarna i Härjedalen. Med bolagens välvilliga inställning till upplåtelse av sina marker föreligger sammantaget goda förutsättningar.

Markägarnas sakägarföreträdagrupp i processen, den s k processgruppen, hyser optimism för att genom en avtalslösning direkt mellan markägare och samebyar tillgodose behovet av vinterbete för ren och samtidigt stärka banden för ett gott samarbete mellan markägare och samer i framtiden. Det behövs en målsättning fylld av positiv anda och optimism för att lösa problem som är så pass gamla och komplicerade. Under den senaste veckan har det från utomstående framförts kraftiga angrepp mot fastighetsägarna och till syvende och sist mot själva idén om en samförstånds lösning lokalt i Härjedalen. Tidigare ifrågasättanden av journalister men även andra har kunnat bortses ifrån men de krafter som nu framträtt i motang-

repp mot såväl direkt Härjedalens folk som idén om en samförstånds lösning måste bemötas. Bemötandet sker i syfte att förhindra att osakliga motkrafter skall försämma förutsättningarna för en lokal lösning av vinterbetesfrågan i Härjedalen.

I en tidningsartikel den 14 mars anförde ordföranden för Svenska Samernas Riksförbund, Lars-Anders Baer, att han jämför förhållandena i Härjedalen med Jugoslavien och att risk föreligger för en utveckling med etnisk rensning. För den som tagit del av Härjedalens historia och domen från Svegs tingsrätt i renbetesprocessen framstår Baers uttalande som obalanserat och okunnigt. Det är ett fullt påhopp på markägarna i Härjedalen av ett slag som inte förekommit alls i renbetesprocessen och vid de förhandlingar som varit mellan markägarna och samebyarna. Det är uppenbart att sådana här extrema uttryck inte gagnar en samförstånds lösning och jag tror att det är viktigt att belysa att så är fallet. Man måste ställa sig frågan vad som är Baers syfte. Han är ordförande för de renskötande samernas organisation. Syftet kan inte gärna vara att få till stånd en lösning och marker för vinterbete. Även Baers uttalanden i övrigt vittnar om en dålig kunskap. Hans påstående i samma tidningsartikel att "teoretiskt kan samma resonemang tillämpas på hela Norrland" är fullständigt fel. Varför, kan man fråga sig, skall en SSR-bas på detta sätt försöka förringa samernas egna rättigheter. Det är så att förutsättningarna är speciella i Härjedalen. Även Baers besked om den norska lagstiftningen är fel och den av Baer påtalade regeln om omvänd bevisbörda skulle, om den infördes i Sverige under liknande förhållanden som i Norge, endast komma att gälla för markerna inom renbetesfjällen. Om Baer tar del av Svegs tingsrätts dom ser han också att bevisläget inte är sådant att man kan tala om en dom på "formaljuridiska grunder". Det är dock främst genom sitt påstående om risk för etnisk rensning och påståenden om att en hel folkgrupp kan komma att jagas iväg från Sverige som Baer söker konflikt och sår split i de pågående försöken till samförstånds lösning. Sämt här gagnar ingen och skall bortses ifrån och bör förhoppningsvis inte påverka förutsättningarna för uppgörelse.

Största hotet

Det kanske största hotet mot en lokal samförstånds lösning i Härjedalen är dock kyrkans påhopp på Härjedalens markägare. Biskopen Karl-Johan Tyrberg har i brev 15 mars till prästerna i Härnösands stift framfört en vädjan om förbön för samerna. Till denna skriftliga vädjan har biskopen bifogat ett brev undertecknat av tre stycken präster inom stiftet. Genom att detta brev från biskopen med bifogad handling kom att bli ett pressmeddelande har markägarna i Härjedalen under de dagarna utsatts för ett mycket hårt mentalt tryck. I TV, radio och tidningar har kyrkans till massmedia förmedlade budskap proklamerats. Där har framförts att samerna i Härjedalen genom Svegs tingsrätts dom frångått sina betesmarker. Vidare har, på ett minst sagt makabert vis, fram-

förts de kyrkliga handlingarnas innehåll att indirekt lägga skulden på markägarna och domen vid Svegs tingsrätt för självmord bland unga samer. Kyrkan har, genom att i de skriftliga handlingarna som blivit pressmeddelande ge uttryck för ett ställningstagande och inte en redovisning av hur kyrkan fått uppfattningen att samerna ser på saken, verkligen tagit ställning i sak. Kyrkan har kväst Svegs tingsrätts dom och naturligtvis tagit ett klart ställningstagande mot markägarna. De är uppenbart att kyrkans ledning saknar kunskap i den komplicerade frågan om vinterbete för ren i Härjedalen. Agerandet påvisar också en frapperande brist på respekt för Härjedalens markägare. Det är berättigat att ställa frågan vad det är för kyrka som kan göra på detta vis och vilka krafter det är inom kyrkan som driver fram en sådan otäck situation. Hur kan kyrkans ledning ha samvete att överhuvudtaget oberoende av skuld eller inte skuld lägga ansvaret indirekt på markägarna för så tragiska händelser som självmord hos medmänniskor. Härjedalen har ingen stor befolkning och de flesta känner varandra. Kyrkan har inte kunskap om de faktiska omständigheterna och skall inte ta del i de praktiska frågorna. Kyrkan skall vårda själarna hos såväl markägare som samer och hålla sig borta från renbetesprocessen och förhandlingarna om en samförstånds uppgörelse. Biskopen har förklarat att markägarna missuppfattat situationen och att det inte varit kyrkans mening att ta ställning. Det kan inte vara ett missförstånd när så många markägare reagerar. Redan markägarnas reaktion och reaktionen i massmedia visar på att det uppstått en situation som de facto kyrkan har åstadkommit. En läsning av biskop Karl-Johan Tyrbergs brev med bifogad handling undertecknad av de tre prästerna ge också besked att kyrkan tagit ställning. Det ärligaste är att stå för vad som är gjort och be om ursäkt för detta och förklara att det var olämpligt.

Jag har upprättat denna skrift i samråd med processgruppen. Det är processgruppens och min förhoppning och vilja att det skall ske en avtalsvis samförstånds lösning direkt mellan Härjedalens markägare och samer om vinterbetet för ren. Innan någon ny motkraft mot denna idé kommer till uttryck i massmedia eller annorledes betänk ändå först hur viktig den här frågan är och hur komplicerad den blivit under den långa tid som gått sedan första rennäringslagen 1886. Det måste vara samförstånd som skall gälla för de kommande 110 åren. Parterna måste ha hjälp med detta och det är helt fel att på något vis negativt försämma dessa möjligheter.

Nils Larsson

Advokat, ett av ombuden i renbetesprocessen

FÖRBÖN I KYRKOR FÖR SAMEUNGDOMAR

Så här löd den förbön som biskop Karl-Johan Tyrberg uppmanade skulle hållas i kyrkorna på Jungfru Marie bebådelsedag:

"Låt oss be!

Herre, du som har skapa himmel och jord, tack för naturens under. Tack för att vi får leva nära din skapelse. Tack för att du låter oss skörda från sjö, åker, skog, myr och fjäll. Hjälp oss att vara kloka förvaltare av jorden.

Vi ber för de samer som idag upplever renskötseln hotad. Låt inte uppgivenheten breda ut sig, utan ge hjälp att finna utvägar och möjligheter för samerna att leva i samklang med din skapelse.

Vi ber för de ungdomar som ser sin framtid som renskötare hotad. Ge oss din blick för dolda möjligheter så att livsmod och upplevelsen av meningsfullhet kan återvända. Vi ber om liv och hopp genom din son, Jesus Kristus.

Herre, nu vänder sig renkalven i vajans mage. Vi ber för den förestående flyttningen från vinterbeteslandet och för kalvningen.

Vi ber för dem som arbetar med jord- och skogsbruk i vår fjällbygd och för dem som arbetar inom turistnäringen. Herre, hjälp oss till ömsesidig förståelse för varandras levnadsvillkor och hjälp oss att brygga över de motsättningar som finns i våra bygder. Herre, gör det jämbördiga mötet mellan människor,

kulturer och språk till vår längtan och en utmaning vi vågar för livets skull.

Vi ber för de ungdomar i våra församlingar som går och läser. Hjälp dem att gå framtiden tillmötes öppna och mottagliga för allt gott. Ge dem ditt beskydd och låt dem få utvecklas efter din vilja.

Herre, kom till de sjuka, sörjande och ensamma. Vi ber om kärlek för dem som arbetar bland barn och gamla, bland sjuka och handikappade, bland fångar och flyktingar. Vi ber för dem som drabbats av arbetslöshet. Hjälp dem att inte ge upp hoppet.

Herre, ge oss dagligt bröd och stärk vår vilja att dela med oss åt dem som lider nöd. Ge världen fred och rättvisa. Särskilt ber vi för folken i Mellanöstern och i det forna Jugoslavien och för de initiativ som tagits för att skapa försoning.

Låt våra hem präglas av sammanhållning, trygghet och öppenhet. Gör också våra församlingar till ett hem, där vi får mötas i bön, arbete och gemenskap.

Herre, fyll din kyrka med lovsång i Marias efterföljd, med trohet och kraft. Låt kyrkan bli ett ljus i denna värld, en väg till livet. I Jesu namn. Amen."

Renbetesmålet - otaktiskt upplagt?

Tingsrättens dom i målet var ett fullkomligt nederlag för samerna, men utgången hade lika gärna kunnat bli motsatsen att döma av det material, som parterna har åberopat i målet. Helt oacceptabelt är de ekonomiska realiteterna för samebyarna och frågan skulle kunna ställas om reglerna om rättshjälp i RB hade kunnat tillämpas.

Jööne suptseste akten aikien biire

Dah Bertele jah Valborge mujhtain sihtein guulet, gukte lih, gusse lib manne unne bahtjetje. Da itjeb dairie, mab die suptstet. Die mujhtab. Gilkeb suptstet ikke, gusse ottjoib moe vuosts maakab Anders Krista tjuovot jah Karl Johanne laavameb tjuovot nuortse Tjiellui. Gusnie lih Anders Jansa jittse buutsi. Gilkein giehtjedid. Ottjoib dahkoe tjuovot jah dasnie orroib beivieb.

Dah buutseih goikoe vuölkein jah gilkein giehtjedid. Jah su sjatteih gusse gier-tei tsähekin jah die giesein miesekedohkieb dappede jah gillkein vuölket oarjas Buongenoajvai. Manne unne bahtjetje dan tsakkie siloib, gusse böötein Guhtavakkai, Guhtan luuleste dann vakкаи.

Die tjuoverin luvetit deitie, miesekedohkieb. Guktie gilkeib manne ottjot liekkestedit. Die vuössjein kaavob jah liekkestin dasnie, guktie gujt guohare vatt-

Att döma av motiven för 9 § rennäringslagen skall det inte vara möjligt att försätta en sameby i konkurs och egentligen är det naturligt eftersom samebyn har skapats med lagstiftning. Nuvarande utslag i tingsrätten innebär emellertid att samebyarna är konkursmässiga om hjälp inte kommer utifrån.

Har lagstiftaren gjort ett misstag i denna del?

Inte nödvändigtvis - reglerna i rennäringslagen torde knappast innebära att samebyn alltid måste vara part i processer utan reglerna innebär endast att den mot tredje man skall företräda en enskild medlem - ett ombud således.

set Aahan luulele dann vakкаи. Die siloib dan tsakkie die itjib guohare vattset guhebe. Die tjuoverih laavieb Karl Johanne vuölketit daab dohkieb biias Buongenoajvai jah mue maakab Anders Krista tjuoverih mue guettedit Aahan goatiei. Guktie ottjoib liekkestit. Jah die Karl Johanne aj bööteih dahko ruoptit. Jah su lih gollte dasnie, Anta jiekien gollteke. Mujhtain biire golltet dasnie. Ihe mann jiingjie beäpmoe vuossene genna. Su gudertelin ottjoib guölieh. Vuössjein guölie-de jah die oarietjin dasnie liekkestin gaihkh.

Jah die vattsain Buongenoajvai. No die lih dahte dohkie masstemme dann Antan jiekien giehkeduhpie, mab dasnie itneih. Die gujt sjatteih dasnie beivieb, jah die mujhtaih, gilkeih ahtjie dasnie rarhket. Rärhkien dasnie. Rärhkob itnein jah ahtjie jah Anders Krista rärhkien dasnie. Jah vuölkein dainie ahtjien giehkedohkie uh vuolos dapp Buongenoajvieste vuolos Derrnajeänoeb jah Oltjuhkeb rassta jah vuojedahke, dunn vuölle vuojedahke, jah

Vems renar är det som betar på markägarnas marker? För det fall det är enskilda renägnare renar, är det ekonomiskt olämpligt att samebyn är svarandepart.

Jag har en känsla av att lagstiftaren har utgått ifrån att enskilda renägnare skall vara parter i den här typen av processer och enskilda renägare, liksom övriga svenska medborgare, bör kunna åtnjuta rättshjälp.

Är det så att notan för alla renägare i de berörda samebyarna hade kunnat ujnärstiga 100 000 kronor istället för 10 milj kronor, om markägarna hade haft "rätt" motpart?

I alla händelser skulle det förfaringsättet ha skyddat lagstiftaren skapelse - samebyn.

Lars Wilhelm

vuojetein dasnie Stuoerevaari. Ahtjie jeneke giechek itneih Stuoerevaarien.

Anders Krista vuölkedeh daab giehkedohkieb buutseih goikoe. Ahtjie jah manne lin liekkestein dasnie. Ahtjie lekeih latie namme leh Granberg, guhte suukie dann Laisaren miete, gusnie lib miien orromes siie. Jah gujt böötein goatiei jah die lib manne aavon, lib gujt tjiitjien goikoe boatemme, die ottjoib beäpmoe jah liekkestit avtal guh vielie ahtjib tjuovot.

Manne lib ahtjien faaron varke ber iktet. Jah die lib daab suptstemme gusse dallie manne lib abs unne bahtjetje abs heihteke. Aavoek dahte ottjoib tjuovot hantse daih buutseollmah.

Die lib daab suptsdemme jah die ib guh jenebe vissjet suptstet dah aana vuotsde. Dahte ihe daalie boonet. Dakkare aikie ihe vielie sjatteih gusse dakkare unne maanaetjeh ottjoeh varredit vaaren.

Dah ib jenebe jiehtie.

Valborg och Bertil Wiinka lien tjaaleme.

NÖDROP

från samebyar om hjälp med pengar till process

När detta skrivs är det inte klart hur samebyarna i renbetesprocessen i Härjedalen ska kunna betala de dryga rättsegångskostnader som markägarna omedelbart krävde av samebyarna. Det rör sig om drygt fyra miljoner kronor.

Markägarna krävde ersättning före den 1 april annars skulle ärendet överlämnas till kronofogdemyndigheten.

Men kan kronofogden verkligen driva in dessa pengar från samebyarna Idre, Tännäs, Mittådalen och Tossåsen? Knappast. Byarna har knappast tillgångar av den här omfattningen. Och enligt kronofogde Carl Axel Rahmstedt i Östersund är det endast samebyarna som kan krävas på pengar - inte de enskilda renägarna. Det är enligt domen samebyarna som åligger att betala markägarnas processkostnader.

Samebyrepresentanter som Samefolket talat med tycker emellertid det vore osnyggt om markägarna inte får sina pengar. Men det anser att det är staten som ska betala ut pengarna. Samerna ska inte behöva betala för att klarlägga en 100 år gammal lag, som angett att det finns sedvanerätt till vinterbete i Härjedalens skogar.

Domen har nu överklagats till hovrätten. Men har samebyarna verkligen råd att fortsätta processa? Ja, det finns ingen annan utväg, anser de. Och nu har tanken dykt upp om en riksinsamling för att få ihop tillräckligt med pengar för ny process. Den kan gå till så att det görs ett upprop i annonser i rikstidningar om att stödja samerna i deras kamp för renbetesmarker.

Ett nödrop alltså!

Ett speciellt postgirokonto kommer då att öppnas där allmänheten kan sätta in pengar. En del samer vänder sig dock mot detta och tycker det är förödmjukande att åter gå ut och tigga. På 20-talet drog nämligen många samer från Härjedalen ner till Hälsingland där de gick runt i gårdarna och tiggede.

För arrenden av vinterbetesmark finns möjligheter att få pengar ur Samefonden. Där har nämligen fonderats speciella medel som ska gå till rennäringen. Det är bland annat skadeersättningar för olika exploateringar som gjorts i renskötselområdena. Det är också mycket möjligt att hela kostnaden för renbetesprocessen, tio miljoner kronor, tas ur Samefonden.

Samebyarna vill låna 4,8 milj kronor till rättsegångskostnader

Samebyarna, som omfattas av processen om sedvanerätten i Härjedalen, har hos Samefonden ansökt om ett utvidgat ränte- och amorteringsfritt lån på 4,8 miljoner kronor.

Sametinget som med anledning härav fått ärendet för yttrande får anföra:

"Sametingets styrelse gjorde den 28 februari 1996 med anledning av domen i sedvanerättsprocessen uttalande varvid makrerades att samebyarnas sedvanerätt till renbete på privat mark är en förutsättning för fortsatt renskötsel i hela sameområdet, och att därför utgången av Härjedalsmålet inte får bli något annat än att denna grundtrygghet för rennäringen säkras.

Styrelsen anförde vidare att tingsrättens dom urholkar det folkrättsliga skydd samerna har enligt artikel 27 i FN-konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter. Därför "vilat ett tungt ansvar på Sveriges regering och riksdag att säkerställa en trygghet för rennäringen som tar sin utgångspunkt i folkrätten. Rennäringen är en viktig förutsättning för den samiska kulturen och ett hot mot rennäringen är ytterst ett hot mot den samiska kulturen och det samiska folket."

* * *

Styrelsen påtalade att det är nödvändigt att samebyarnas kostnader för processen regleras av allmänna medel, eftersom "ekonomisk makt får inte bli avgörande i en fråga som berör rennäringsens grundtrygghet och samernas möjlighet att bedriva och utveckla rennäringen."

Gällande rennäringslagstiftning och tidigare lagstiftning på området utgår från att samerna har rätt att bruka marker som man av gammal sedvanan gjort. I regeringens

proposition 1992/93:32 sägs att samernas rättigheter när det gäller att låta sina renar beta över stora områden liksom rätten att jaga och fiska grundas inte primärt på lagstiftning eller på upplåtelser i särskilda avtal. Renskötselrättens utövande är däremot reglerad och preciserad genom den vid varje tid gällande lagstiftningen, varför renskötselrätten påminner om äganderätten. (Prop. sid 90).

* * *

I fall samernas betesrätt på privat mark satts ifråga har staten hänvisat att frågan får avgöras av domstol. Sametinget finner därför i ljuset av den lagstiftning som råder att det är statens skyldighet att betala samebyarnas kostnader, eftersom lagstiftningen anger att renskötseln får bedrivas på såväl statlig och kommunal som privat mark. (Prop. sid 91)

Sametinget är väl medveten om den ut-satta situation samebyarna befinner sig i med det krav som ställts genom kronofogdemyndigheten, som kan innebära att samebyarna riskerar bli helt handlingsför-lamade. I ett läge där situationen blir allt-för utsatt förutsätts att Samefondens styrelse tar hänsyn till de enskilda medlem-marnas bästa. Det är dessutom orimligt att dagens rensköttargeneration skall plikta för att det som rennäringslagstiftningen utgått från - en tillgång till vinterbetesmarker - helt plötsligt inte längre skulle gälla. I och med att regeringen gett länsstyrelsen i Jämtlands län i uppdrag att utreda frågan om hur kostnaderna för rättsegången skall betalas också måste lösas genom förslag från länsstyrelsen."

PS.PS Samefonden har beslutat bevilja ett lån så de berörda samebyarna kan betala rättsegångskostnaderna.

SMÄVILT OCH FISK UTROTAS OCH SÄKERT FÅR RENNÄRINGEN SKULDEN!

Det har nu gått några år sedan småviltjakten och fisket släpptes fria ovanför odlingsgränsen.

Redan börjar man av storsamhällets fritidsjägare och fiskare höra hur lite fisk det finns i fjällsjöarna och framför allt hur liten fisken är.

Nu är det bara en tidsfråga, när sjöarna är helt tomma på fisk, likaså videsnären på ripa.

Den dag när fisken i sjöarna är slut och ripan i bäcksnären, då kommer med all sä-

kerhet klagomål från jägare och fiskare, att samernas höga renantal tar död på all fisk och småvilt.

Storsamhällets alla experter kommer att beskylla rennäringen för utrotningen av fisk och småvilt i fjällen.

Vi vet ju att storsamhället aldrig blir mätt oavsett tillgång på naturens resurser.

Det finns exempel på vatten som har utfiskats exempelvis Bottenviken, Bottenhavet, Östersjön, Skagerack, Norska havet och Baretshav i våra närområden. Där nämns aldrig rovdrift, som orsak till minskad tillgång på fisk, utan det är andra påhittade orsaker. På dessa marina områden, jag nämnt, går det inte att beskylla rennäringen som orsak till utarmning av fiskebestånd, så därför måste experterna konstruera helt osannolika teorier som orsak till minskat fiskebestånd, men märk väl, rovfiske nämns aldrig!

JOSEF BLIND

Gällivare

Samernas juridiska ombud förvanskar historieskrivningen

Domen i renbetesmålet i Härjedalen väckte många känslor och frågor. Ur samebyarnas synpunkt är domen nära nog tragisk - det är ett ekonomiskt, principiellt och psykologiskt nederlag. Om inte samebyarna tillförsäkras betes utanför renbetsfjällen riskerar rennäringen att gå under. Det innebär i sin tur ett hot mot hela den samiska kulturen.

Därför finns det inte heller något som helst skäl för andra att jubla. Markägarna har visserligen fått rätt i tingsrätten, men det betyder inte att de vill se rennäringen utplånad. Företrädare för markägarna har låtit förstå att de vill få till stånd en uppgörelse.

Ur statens och regeringens synpunkt är rennäringen viktig på många sätt; den samiska befolkningen och det samiska näringslivet är en omistlig del av hela vårt kulturarv.

Även om det inte är direkt uttalat i lagstiftningen är det en förutsättning för rationell renskötsel att det finns tillgängliga vinterbetesmarker utanför renbetsfjällen i Härjedalen. Av detta och av andra skäl finns det anledning för staten att agera för att få till stånd en lösning som är acceptabel för alla parter.

Så är det nu och så har det varit tidigare. Därför är det beklagligt att samebyarnas företrädare Jörgen Bohlin ägnar tid och energi åt att förvanska historieskrivningen.

När det blev känt att regeringen skulle ge länsstyrelsen i Jämtlands län uppdraget att söka en uppgörelse, påstod Bohlin saker som inte är med sanningen helt överensstämmande.

Enligt uttalanden för TT hävdar han att staten borde ha agerat för mer än fem år sedan. Han påstår dessutom, att samebyarna och markägarna har åsamkats rättegångskostnader "utan förskyllan".

Bohlins beskyllningar är anmärkningsvärda. Historien är inte så enkel som Bohlin vill göra gällande.

Under åren 1987-1990 arbetade länsstyrelsen i Östersund mycket aktivt och in-

tensivt för att få till stånd en uppgörelse och för att undanröja motsättningarna. En särskild rennäringssynpunkt med företrädare för markägarna och samebyarna leddes av landshövding Sven Heurgren. För att få till en frivillig uppgörelse kring vinterbetesfrågan tillsattes en förhandlingsgrupp under lagman Bengt Bohmans ledning. Regeringen beviljade pengar för ändamålet.

Förhandlingarna bröt dock samman. De krav som samebyarna lade fram bedömdes inte som förhandlingsbara av markägarna. Samebyarna gjorde anspråk på betesmarker i princip i hela Härjedalen samtidigt som de inte var beredda att betala för markanvändningen.

Förhandlingsgruppen kunde bara konstatera att det inte var meningsfullt att fortsätta. Sammanbrottet blev upptakten till den långa, uppslitande och kostsamma rättsprocess som nu har slutat med en dom i Svegs tingsrätt.

När Jörgen Bohlin sin vana trogen på nytt riktar kritik och ställer krav på staten måste man fråga sig:

Var finns Bohlins självkritik? Var finns Bohlins ansvar mot samerna och rennäringen?

Det finns inte längre utrymme för att driva frågor till process och sedan räkna med att staten ska betala räkningen med budgetmedel. Det är uppenbart att de rennäringsskatter som nu måste användas och i stort sett tömmas borde ha fått stå kvar som garantier för ett stärkande och en utveckling av rennäringen i landet. Det gäller även vissa arrendekostnader - dock inte kostnader för en synbarligen onödig

process, som försatt rennäringen i en synnerligen besvärlig situation.

Erik Berglund på länsstyrelsens rättsenhet tänkte uppenbarligen på samma sätt när han i ett inlägg i LT (2/3) och ÖP (4/3) drog följande kloka slutsats:

"För den eller dem som försatte förhandlingsgruppen i en sådan situation att en överenskommelse inte var möjlig finns det sannerligen anledning att med facit i hand nu ta sig en ordentlig funderare."

Ingen kan gå i god för att staten i alla sammanhang gör rätt bedömningar eller handlar korrekt. Det finns emellertid små förutsättningar för staten att gå in i en process mellan två parter. I så fall måste det föreligga en uttrycklig vilja från båda parter att man vill uppnå en förlikning.

Så vitt är känt har det läget aldrig förelagat under processens gång. Ingen ska emellertid hävda att staten inte haft ambitionen att åstadkomma en frivillig uppgörelse kring renbetet i Härjedalen. Inte minst genom landshövding Sven Heurgrens medverkan har en förlikning kommit till stånd mellan samebyarna och skogsbolagen.

Nu är tiden mogen att göra ett nytt seriöst försök. Regeringen har gett länsstyrelsen i Jämtland uppdraget att få till stånd en uppgörelse i tvisten om renbetet.

Den viktiga uppgiften gagnas inte av Jörgen Bohlins ständiga försök att lägga skuld och ansvar på andra. Samerna är definitivt inte betjänta av hans förvanskade historieskrivning.

Birger Ekerlid
Politiskt sakkunnig
Jordbruksdepartementet

Jörgen Bohlin saknar självkritik och ansvar mot samerna och rennäringen, anser Birger Ekerlid.

Ekerlid kommer med utomordentligt grova beskyllningar, anser Jörgen Bohlin.

Jörgen Bohlin svarar: Ekerlids angrepp är det grövsta jag upplevt

I denna debattartikel behandlar Birger Ekerlid, politisk sakkunnig hos Margareta Winberg, efterbörden till domen i Sedvanerättsprocessen.

Efter en inledande beskrivning av olika konsekvenser och förutsättningar konstaterar Ekerlid att det finns "anledning för staten att agera för att få till stånd en lösning som är acceptabel för alla parter."

Därefter kommer ett antal påståenden riktade mot mig och det jag gjort/inte gjort. Jag skall ha påstått saker "som inte är med sanningen helt överensstämmande", "sin vana trogen på nytt riktar kritik och ställer krav på staten", "ägnar tid och energi åt att förvanska historieskrivningen", saknar såväl "självkritik" som "ansvar mot samerna och rennäringen" och gör slutligen "ständiga försök att lägga skuld och ansvar på andra". Som avslutning konstateras att "Samerna är definitivt inte betjänta av hans förvanskade historieskrivning."

Nej, det skulle självfallet samerna inte vara om den bild med dessa utomordentligt grova beskyllningar Ekerlid kommer med skulle vara den samma och fullständiga.

Under de 25 år jag arbetat hos Samernas Riksförbund har jag utsatts för många angrepp och kritiska synpunkter. Ibland har angreppen avsett mig som budbärare, men oftast är det fråga om att kritikern inte gillar budskapet. Något liknande Ekerlids angrepp har jag dock inte tidigare utsatts för.

I den sakliga delen redovisar Ekerlid för Margareta Winbergs uttalande i Östersund den 11 mars, senare bekräftat av regeringsbeslut den 14 mars, att lämna ett uppdrag till länsstyrelsen i Jämtlands län "i fråga om tillgång på renbete".

Det uttalande för TT, som Ekerlid omnämner att jag gjorde, har som rubrik "Positivt av Winberg" och jag säger som följer: "Det är mycket positivt att Margareta Winberg säger att Regeringen tar ansvar för att långsiktigt lösa frågan om renarnas vinterbete i Härjedalen". Det sa jag då och detsamma säger jag idag.

Det jag också angav för TT och som tydligen retar Ekerlid är att regeringen kunde ha agerat tidigare. Han menar att en sådan situation inte förelagat förrän då Margareta Winberg och regeringen tog det initiativ som nu har tagits. Här har Ekerlid i sak fel. Jag återkommer strax till det, men först, för att följa kronologin, det Ekerlid tar upp om arbete som gjordes på länsstyrelsen åren 1987-1990.

En skillnad mellan Ekerlid och mig är att jag deltog i det arbete som åsyftas, vilket Ekerlid inte gjorde och uppenbarligen inte heller tagit riktig del i i form av protokoll m m.

Jag vill nu som tidigare lämna ett erkännande till såväl det initiativ landshövding Sven Heurgren tog, som till hans engagemang i det fortsatta arbetet. Detsamma gäller för framlidne lagmannen Bengt Boman för hans mångåriga insatser även före arbetet i förhandlingsgruppen.

Att arbetet i förhandlingsgruppen inte ledde fram till en avtalsvis lösning har dock en annan grund än den på vilken Ekerlid bygger historieskrivningen.

Sven Heurgren tog kontakt med dåvarande statsrådet Bengt Göransson, som var ordförande i regeringens arbetsgrupp för samefrågor. Ett sammanträffande ägde

rum med Göransson med deltagande från såväl markägarsidan som samebyarna. Det samebyarna då förde fram var att en avtalsvis lösning innebärande att arrendavgift skall betalas till markägarna i så fall skall erläggas av staten. Grunden för detta var och är att renbeteslagstiftningen bygger på förutsättningen att det finns tillgång till vinterbete och att detta har gällt allt ifrån den första renbeteslagen 1886. Kan alltså lagstiftningens intentioner inte genomföras på annat sätt är det därför inte orimligt att staten erlägger upplåtelseavgift till markägare för vinterbetesmarker i erforderlig omfattning.

Vid det som kom att bli det sista sammanträdet med förhandlingsgruppen under Bengt Boman den 19 december 1989 redovisade Bengt Boman enligt protokollet följande: "Vi fick träffa utbildningsminister Bengt Göransson. Vi fick beskedet om att förutsättningarna för att få medel ur statsbudgeten är ytterst små".

Detta var första gången regeringen fick en framställning i frågan och sa nej.

Mötet kom alltså att bli det sista enligt ett pressmeddelande länsstyrelsen sände ut samma dag i vilket det konstateras "att den enkät som sänds ut till berörda markägare resulterat i mycket stor övervikt (70 procent, min anmärkning) för det alternativ som innebär att markägarna föredrar att genom rättegång få prövat om s k sedvanerätt föreligger inom de omstridda markområdena. Sådan rättslig prövning kan komma att inledas år 1990." I pressmeddelandet konstateras vidare att fortsatta förhandlingar "för närvarande inte föreligger. Med anledning härav har förhandlingsgruppen beslutat förpuppa sitt arbete."

* * *

Den andra gång då frågan ställs till regeringen är genom en framställning från dåvarande Samernas Nationalråd i december 1990. Denna gång kommer det avböjande svaret från regeringen genom jordsbruksminister Mats Hellström, som i skrivelse den 6 februari 1991 med erinran om tidigare kontakter avslutningsvis skriver följande: "Som framgick vid det mötet torde ett avtal mellan berörda markägare och sameby om ersättning av statsmedel för en i rennäringslagen medgiven betesrätt inte vara någon tillfredsställande lösning."

Kan ett svar uttryckas tydligare? Regeringens företrädare utgår från att betesrätten är "i rennäringslagen medgiven" och hävdar att "ersättning av statsmedel" inte skulle "vara någon tillfredsställande lösning".

Processen hade nu inletts genom den stämningsansökan som ingivits i september 1990. Skriftväxling, utredningar m m pågick och muntlig förberedelse hade hållits.

* * *

Den tredje gång frågan underställs regeringen prövning är genom en skrivelse till dåvarande jordbruksminister Karl-Erik Olsson den 15 april 1994 med uppföljande uppvaktning den 19 maj vid vilken landshövding Sven Heurgren också medverkade och ånyo underströk det ur länets synpunkt angelägna att regeringen ekonomisk beredde väg för en samförstånds lösning

genom avtal. Karl-Erik Olsson tog vänligt emot uppvaktningen, men återkom aldrig med någon reaktion.

Med den nu sittande regeringen har frågan tagits upp vid ett flertal tillfällen av, i tur och ordning Samernas Riksförbund, Sametinget och Härjedalens kommun.

Kommunens framställning grundar sig på den gemensamma framställning markägarna och samebyarna gjorde den 23 februari 1995, då en gemensam skrivelse tillställdes länsstyrelsen i Jämtlands län och Härjedalens kommun med hemställan om att medel för gemensam utredning med sikte på en avtalsvis lösning skulle ställas till parternas förfogande.

Ekerlid konstaterar helt riktigt att det måste föreligga "en uttrycklig vilja från båda parter att man vill uppnå en förlikning" och säger vidare att "Såvitt är känt har det läget aldrig förelegat under processens gång."

Birger Ekerlid är uppenbarligen inte uppdaterad med vad som förevarit och att alltså regeringen ännu en gång sa nej. Denna gång efter gemensam beredning mellan jordbruks- och justitiedepartementet och efter behandling i statsrådsberedningen. Skälet skulle vara att det inte skulle vara konstitutionellt möjligt för staten att bevilja anslag till att teckna avtal mellan två icke-statliga parter.

Därefter beslutade länsstyrelsen och kommunen att avslå markägarnas och samebyarnas gemensamma framställning.

* * *

Ett ytterligare besked från regeringen genom Margareta Winberg kom den 16 augusti 1995 som svar på en framställning från samebyarna. I svaret angavs att "Regeringen har idag ingen avsikt att förelägga Riksdagen en proposition med förslag att lämna stöd av budgetmedel för detta ändamål. Enligt min uppfattning får finansieringen av det aktuella arbete ordnas på annat sätt."

Enligt i vart fall mitt sätt att se på saken är detta ytterligare ett exempel på att frågan har varit underställd regeringen, som lämnat avböjande besked.

Ett ytterligare sådant negativt besked kom genom regeringsbeslut den 15 februari i år. Länsstyrelsen i Jämtlands län hade begärt att få disponera s k Stensjömedel (för renskötselförbrukning i landet) avsatta medel för vilka regeringen beslutar. Ansökan avsåg att bestrida del av kostnader för en avtalsvis reglering av betesfrågan för biläggande av motsättningar och skapa en garanti för en samlevnad. Länsstyrelsens framställning grundas på en förnyad gemensam framställning från markägarna och samebyarna den 6 november 1995.

Regeringens motivering till avslaget är av intresse. I beslutet sägs: "I Jämtlands län får renskötsel enligt 3§ första stycket 2 rennäringslagen (1971:437) bedrivas under tiden den 1 oktober - den 30 april utanför renbetesfjällen inom sådana trakter där renskötsel av älde bedrivs vissa tider av året. Sådan renskötsel får bedrivas utan avtal med och utan avgift till markägaren och får i tiden utövas så länge urminnes hävd till rätten består. Betesrättens närmar geografiska omfattning kommer att prövas genom det pågående domstolsförfä-

randet. Regeringen delar Kammarkollegiets och Jordbruksverkets uppfattning att medel inte bör anvisas för det sökta ändamålet."

Sex dagar därefter kom Svegs tingsrätts dom...

* * *

Den 1 mars i år tillskrev berörda samebyar regeringen genom Margareta Winberg. I framställningen anfördes bl a att processvägen självfallet fortfarande står öppen samtidigt som denna lede till betydande kostnader och i övrigt skapar rättsosäkerhet under ytterligare ett stort antal år med hävar följande risk för försämrade relationer. Samebyarna skriver vidare: "Det kan inte vara en rimlig avvägning att samebyar och markägare ska behöva skapa klarhet i rättsförhållanden och därav följande grunder för goda levnadsförhållanden i en fråga där bisterna ligger i en oklar och/eller ofullständig lagstiftning och övriga överväganden av nationell politisk natur och för vilka det är staten som har ansvaret. I förhållande till renskötseln och den samiska kulturen följer ett sådant svar också av folkrättsliga förpliktelser."

Det är, som ovan också angivits, positivt att regeringen nu tagit fasta på att staten har detta ansvar att lägga förhållandena till rätta. Detta ansvar innefattar såväl uppläggnings av utredningsarbetet som ansvaret för att samtliga kostnader d v s rättegångskostnader och upplåtelseavgifter utöver direkta utredningskostnader betalas av statliga medel.

Detta är historien med hänvisning till dokument. Om det Ekerlid vill lägga mig till last beror på budskapet eller på budbäraren överlåter jag åt läsare att bedöma.

Jörgen Bohlin

Förbundsjurist Samernas Riksförbund och samebyarnas ombud i Sedvanerättsprocessen

Slutreplik till Birger Ekerlids debatt om Sedvanerättsprocessen

1. Jag har inte "börjat älta" några saker, men, därtill uppmanad av Ekerlid, velat peka på hur turena faktiskt har varit med hänvisning till dokument.

2. Ekerlid förbigår grunden för att samebyarna har fog för ståndpunkten att staten rimligen skall stå för en arrendekostnad. Vilka andra samebyar betalar för att utnyttja i lagstiftningen förutsatt vinterbete?

3. Det är nu faktiskt så att frågan om ett statligt engagemang - även av markägarna och samebyarna gemensamt - ställts till tidigare och nuvarande regering som i dessa fall sagt nej. Obetaget detta är det, som jag tidigare och i det av Ekerlid kritiserade pressmeddelandet uttryckt, positivt att Margareta Winberg och regeringen nu tagit detta initiativ.

Jörgen Bohlin

Slutreplik av Ekerlid:

Bohlin vill lägga all skuld på staten

Jörgen Bohlin försöker göra poäng av att jag inte har följt ärendet lika noggrant och lika länge som han.

Det stämmer, men i det här fallet tror jag att det kan vara en fördel att kunna se på händelseförloppet utifrån. Ingen kan ju anklaga mig för att ha varit part i målet.

Dessutom stämmer inte hans antagande helt och hållet. Jag uttalar mig givetvis inte utan att ha satt mig in i händelseförloppet.

Det innebär att jag är synnerligen väl förtrogen med den fullständigt meningslösa datumexercis som Bohlin ägnar sig åt i sitt långa och invecklade svar. Det är inte Bohlins och andras skriftväxling som är intressant.

Dessutom har jag tagit del av de protokoll som Bohlin hänvisar till.

Min poäng är att Bohlin ensidigt lägger skulden på statens agerande. Han är själv inte beredd att ta ansvar för den situation som samebyarna har hamnat i.

Faktum kvarstår dock. De dokument som Bohlin hänvisar till visar mycket tydligt att markägarna 1989 var beredda att förhandla och kompromissa om arrende av vinterbetesmarker i Härjedalen. Bohlin hävdade å sin sida att samebyarna hade rätt till vinterbete i hela Härjedalen samt delar av Kopparbergs län. De var inte beredda att betala och någon kompromissvillja förelåg inte.

Vid sammanträde den 19 december 1989 konstaterade enligt protokollet markägarnas ombud att man "har fått svar från rennäringslagen, innebärande att det inte lämnas någon ersättning och att anspråken på betesmark omfattar hela Härjedalen. Detta är inte förhandlingsbart."

Förhandlingsgruppen tvingades ge upp. Här missades en god chans att få till stånd en lösning. Senare inlämnades ansökan om stämning till Svegs tingsrätt.

Så fastlåst och så komplicerat var läget. Men genom sina uttalanden i dag försöker Bohlin skapa en bild av att allt hade kunnat lösas på ett mycket enkelt sätt.

Detta är vilseledande. Bohlin kan ju rimligen inte vara omedveten om att flera parter har varit inblandade.

Därför kan hans förenklade historieskrivning inte stå oemotsagd. Det är dock mycket trist att en sådan här debatt över huvud taget ska behöva uppstå i ett läge när det görs nya ansträngningar att åstadkomma en bra lösning.

Den konspiratoriskt lagde Bohlin invecklar sig slutligen i ett svärbegripligt resonemang om budskap och budbärare. Mitt svar är mycket enkelt:

Jag blev förbannad på Bohlins ensidiga och förenklade historieskrivning och de problem som detta i sin tur orsakar. För mig är det obegripligt att Bohlin börjar älta dessa saker i stället för att konstruktivt försöka bidra till en lösning av sakfrågan.

Birger Ekerlid

Politiskt sakkunnig
Jordbruksdepartementet

Regeringen har ansvar lösa frågan ombetesmark

Regeringen har beslutat att ge Länsstyrelsen i Jämtlands län i uppdrag att utreda och lämna förslag till hur nödvändig tillgång till bete skall kunna åstadkommas för Handölsdalens, Idre, Mittådalen, Tossåsens och Tännäs samebyar. Förslag till finansiering av de kostnader som kan komma att uppstå skall lämnas med utgångspunkt i att anspråken på statsbudgeten inte får öka.

- Regeringen har ett tungt ansvar för att Sverige lever upp till de folkrättsliga förpliktelser Sverige som stat har gentemot samerna, enligt bl a artikel 27 i FN-konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter. Därför kan inte kostnader för att lösa frågan om tillgång till vinterbetesmarker för samebyarna lösas med att samiska fonderade medel användas av staten för att bekosta eventuella arrendavgifter, säger Ingvar Åhrén, styrelseordförande i Sametinget.

Samtidigt vill Ingvar Åhrén betona att han är tillfredsställd med att regeringen

nu äntligen har insett att frågan om samernas rätt till vinterbetesmarker i Härjedalen är en nationell angelägenhet och därför ytterst en fråga för regering och riksdag att ta ställning till.

Han säger att han respekterar tingsrätts dom, i vilken konstateras att någon av avtal oberoende rätt till bete med ren inte finns i Härjedalen, men vill samtidigt vädja till regeringen att man å sin tur respekterar vad som lagstiftats på området. I den första renbeteslagen 1886 stadgas bl a att samerna har rätt att bruka marker som de av gammal sedvanan gjort, som också lagts till grund för den fortsatta renbeteslagstiftningen.

- Staten har därför påtagit sig ett ansvar, som man nu inte kan springa ifrån genom att samiska pengar skall tas i anspråk för att åstadkomma en långsiktig lösning. För det är den tolkning jag gör när regeringen säger att anspråken på statsbudgeten inte får öka, avslutar Ingvar Åhrén.

Ingvar Carlsson och samerna

Socialdemokratin har i egenskap av ett majoritetsparti alltid haft ett problematiskt förhållande till den samiska befolkningen, speicellt under Olof Palmes tid som statsminister och partiledare, uttalade Lars Anders Baer, ordförande i Sámiid Riikkasearvi/SSR mot bakgrund av Ingvar Carlssons avgång som partiledare för SAP och som statsminister.

Olof Palme undvek medvetet att uttala sig i samefrågor. Tidningen Samefolkets mångårige och nu avgående redaktör Olle Andersson försökte länge att få en intervju med Palme utan att lyckas. Det var svårt att passa in samerna i folkhemmet.

Trots att Palme undvek att kommentera samernas situation i Sverige kunde man i slutet av 1970-talet inom socialdemokratin skönja en attitydförändring. Uppgörelsen i det Norske Arbeiderpartiet rörande samerna i samband med vattenkraftsutbyggnaden i Alta påverkade sannolikt också socialdemokratin i Sverige. Omorienteringen av arbeiderpartiets samepolitik i Norge genomfördes i början av 1980-talet av den nuvarande statsministern Brundtland, med rätt så hårda handskar.

Mot bakgrund av att socialdemokratin länge inte hade en fastlagd samepolitik var det svårt att förutsäga partiets handlande och ofta fick hemmablinda socialdemokrater från norrlandsläna alltför stort inflytande, understryker Baer.

- Under Ingvar Carlssons ledarskap började SAP att bygga upp en samepolitisk plattform som så småningom fick ett genomslag i till exempel Jokkmokks och Kiruna kommuner i början av 1990-talet, säger Lars Andes Baer.

Genombrottet kom dock när SAP vid föregående partikongress beslutade att formulera ett samepolitiskt program. Programmet antogs nyligen av partistyrelsen. I programmet understryks dels att samerna är en urbefolkning i Sverige, dels att den samiska kulturen berikar det svenska samhället och dels att Sverige har ett speciellt ansvar att lägga förhållandena till rätta för den samiska befolkningen, uttalar Lars Anders Baer.

Trots att Carlsson ibland råkade kalla oss "lappar", så var det ingen same som direkt tog illa upp, eftersom man visste att det här inte var ett nedlåtande uttryck utan att han respekterade samerna och samisk kultur. Det bestående minnet av Ingvar Carlsson i samefrågor blir att han lyckades att ena partiet att anta ett samepolitiskt program.

Det blir nu för den tillträdande statsministern Göran Persson att föra Carlssons arv vidare i praktisk politik. Vi välkomnar honom på arenan, avslutar Baer, som inbjuder Göran Persson till en resa i iSápmi.

Småviltjakten och fisket utvärderat "DE BIOLOGISKA FÖRUTSÄTTNINGARNA OCH RENNÄRINGENS MARKBEHOV UTGÖR GRUNDEN"

Den andra april presenterades "Utvärdering av småviltjakten och handredskapsfisket ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen" i Stockholm.

Det är Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Sametinget som gemensamt gjort denna utvärdering på uppdrag av regeringen.

Utvärderingsgruppen har verkat från och med oktober 1994 till och med den 2 april och dess sammansättning har varit från Jordbruksverket Erik Kiesow, gruppens sekreterare, och Svante Nilsson, från Naturvårdsverket Ulf Weinberg och Robert Franzén, från Sametinget Olof Johansson, Bror Saitton och Agneta Arneson-Westerdahl från Fiskeriverket Johan Hammar, sakkunnig och från Svenska Turistföreningen Stefan Skoglund, sakkunnig.

Utvärderingsgruppen har också haft en referensgrupp i vilken företrädare för SSR, länsstyrelserna i de tre nordlänen, Svenska Jägarförbundet, Sveriges Sportfiske- och fiskevårdsförbund samt Världsnaturfonden ingått.

Arbetet har i huvudsak planerats av Jordbruksverket och Sametinget med utgångspunkt från regeringens beslut om utvidgat

direktiv den 2 november 1995. Naturvårdsverket kom med i utvärderingen efter detta regeringsbeslut.

En grundlig genomgång

Utvärderingsgruppen har gjort en grundlig genomgång av upplåtelsesystemets tillkomstbakgrund, kortfattat redogjort för de konflikter det nya systemet alstrat, och redovisat gällande lagstiftning rörande rennäringsgränsen och på renbetesfjällen. De två övriga undertecknarna var Svante Englund, Jordbruksverket och Ingvar Åhrén, Sametinget.

Vidare har utvärderingsgruppen tittat på mätbara förändringar av antalet småviltjägare och upplåtelsesystemets konsekvenser för renen, rennäringsgränsen och renskötselrätten, miljön, viltet, jakten och viltvården, fisken, fisket och fiskevården, fjällturismen och fjällborna.

Utvärderingsgruppen har också bearbetat enkätsvar från samebyarna, småviltjägarna och fiskarna och analyserat upplåtelsesystemets ekonomiska konsekvenser samt därefter dragit sina slutsatser och dessutom har Sametinget och Naturvårdsverket lämnat förslag om vissa viktiga principer och hänsynsregler vid upplåtelse.

Sametinget och Jordbruksverket har slutligen också lämnat särskilda yttranden med anledning av utvärderingen.

I bilagedelen redovisas Jordbruksverkets föreskrifter, lagar och konventioner, förordningar, utlåtanden från forskare och andra sakkunniga om hur småviltjakten och fisket påverkar olika fåglar och djur, sammanställning av enkätsvar, redovisning av Naturvårdsverkets policy vid jaktupplåtelser och skrivelser från de berörda länsstyrelserna, kommunerna och organisationerna.

Ökad störning och slitage

Utvärderingsgruppen erkänner utan omsvep att en betydande del av gruppens arbete har handlat om vad som formellt ingår i uppdraget och de tre myndigheternas olika sätt att tolka uppdraget.

Viktiga frågor som exempelvis "rätten till mark och vatten" och "bevarande och nyttjande" har ställts mot varandra under utvärderingsarbetet. Samebymedlemmarnas rätt till jakt och fiske för såväl husbehov som för avsalu ställs mot övrigas rätt till värdefull rekreation genom det nya upplåtelsesystemet och även jägarnas möjligheter att jaga ställs mot andra människors önskan av fjällområdet som en tyst och stilla rekreativskälla.

Det är ungefär som att hur man än vänder sig så har man ändå bak! Utvärderingsgruppen konstaterar dock att jakten medför att djur- och fågelarter uppträder skygare och att fjällområdet dessutom har en artfattig och sårbar miljö.

Vidare konstaterar gruppen att upplåtelseformen, som nästan helt är av rekreativskaraktär, bidrar till ökad närvaro, ökad motortrafik och slitage i fjällområdet. Resandet till jaktområdena sker också främst transportmedel, som ur miljösynpunkt är olämpliga.

Glesbygdsboende har missgynnats

Allmänt konstaterar utvärderingsgruppen bland annat

- * att alla boende i berörda kommuner har genom det här systemet samma möjligheter till fiske och jakt,
- * att många utpräglade glesbygdsboende, av vilka många är av samiskt ursprung, har missgynnats genom upplåtelsesystemet, eftersom de tidigare hade fleråriga långtidsupplåtelser för såväl fiske som jakt.
- * att betydligt fler jägare sökt sig till fjällvärlden och därigenom fått möjlighet till nya naturupplevelser.
- * att det nya upplåtelsesystemet har brister som behöver åtgärdas
- * att försiktighetsprincipen måste gälla i samband med jakt och fiske och för åtgärder som vidtas,

"Ett upplåtelsesystem för småviltjakt och fiske i fjällvärlden kan endast upplevas som positivt om erforderlig hänsyn visas rennäringsgränsen och om prissättningen och fördelningen av jakt- och fiskeintäkterna görs så, att samebyarna får en skälig ersättning och rimlig kompensation för intrånget." (Citat från utvärderingen)

* att de biologiska förutsättningarna och rennäringsgränsen markanvändning utgör grunden för omfattningen av denna upplåtelse som främst är av rekreativskaraktär och jakten och fisket inte får äventyra arters fortlevnad.

* att försumningen betraktas som det största hotet mot den biologiska mångfalden i fjällvatten.

* att fördelningen av undantagsvatten för samernas husbehovsfiske omarbetas och att den nuvarande fördelningen behöver en översyn i Norrbottens län.

Överskattade fiskebestånd

Vidare konstaterar utvärderingsgruppen

- * att fjällområdets bestånd av röding och öring i rinnande vatten är överexploaterade och uppvisar grava kvalitativa skador.
- * att en stor del av fjällområdets sjöar är påverkade av regleringar, försumning, inplantering av främmande fiskarter och näringsdjur och att detta kraftigt bidragit till försämrad produktion av röding, öring, harr och sik.
- * att länsutredningarnas bedömningar av fiskens produktionsförmåga är betydligt överskattade och underskattade när det gäller nuvarande uttag.
- * att handredskap bör prioriteras före nät-fiske i känsliga fjällvatten.
- * att större möjligheter att begränsa områden och antalet upplåtelser för småviltjakt och fiske med hänsyn till andra näringsintressen bör finnas.

Samebyar blir kortförsäljare?

Utvärderingsgruppen menar att länsstyrelserna behöver ges större befogenheter att avlysa, begränsa och kanalisera upplåtelseerna med hänsyn till miljön, rennäringsgränsen eller andra intressen och att regler för effektiv styrning av fisket sker med anpassning till fjällvattnens kapacitet.

Vidare anför utvärderingsgruppen att särskilda samrådsgrupper med berörda parter bör bildas och att jakt- och fiskebevakningen behöver samordnas.

När det gäller framtida försäljning av jakt- och fiskekort menar gruppen att för att möjliggöra bättre förståelse för renskötselns hänsynsregler bör det eftersträvas att samebyar eller informationscentraler med samisk anknytning ombesörjer försäljningen av jakt- och fiskekort och att försäljningen sker genom en försäljare per område.

Utvärderingsgruppen konstaterar att för flera samebyar motsvarar inte intäkter från det nya upplåtelsesystemet kostnaderna

för det merarbete samebyarna åsamkas samt

att ett upplåtelsesystem för småviltjakt och fiske i fjällvärlden kan endast upplevas som positivt om erforderlig hänsyn visas rennäringsgränsen och om prissättningen och fördelningen av jakt- och fiskeintäkterna görs så, att samebyarna får en skälig ersättning och en rimlig kompensation för intrånget. I prissättningen ingår en bedömning av intrånget på renskötselrätten.

Sametinget och Naturvårdsverket föreslår att SAMEBYMEDLEMMARNAS JAKT OCH FISKE PRIORITERAS!

Sametinget och Naturvårdsverket har lämnat förslag på viktiga principer och hänsynsregler vid upplåtelser och framhåller att samråd måste ske med samebyarna och den lokala befolkningen, när områden upplåtes för jakt och fiske och att samebymedlemmarnas rätt till jakt och fiske måste prioriteras före den nya upplåtelseformen samt att tillräckligt stora områden måste undantas från småviltjakt i varje sameby så att renarna får nödvändig betesro för tillväxt och fettansättning inför vintern. De två myndigheterna föreslår också att i områden där samling, drivning eller hagarbete pågår får jakt inte bedrivas. Även fiskeförbud skall gälla med hänsyn tagen till renarnas störningskänslighet inför, under och omedelbart efter kalvningen. Även skotertrafiken och medförande av hund bör begränsas under denna tid. Vidare att utsättning av fisk i fjällvatten kraftigt bör begränsas och konsekvensbedömas samt att fisktomma sjöar skall ges ett totalskydd, eftersom dessa sjöar numera är sällsynta och värdefulla för andra arter och att högtbelägna fiskesjöar ges ett utökat skydd.

Sametinget och Naturvårdsverket menar vidare att husbehovsfiske endast bör upplåtas i större sjöar och helt förbjudas i mindre rödingsjöar och att länsstyrelserna i samråd med Fiskeriverket anmodas att upprätta fiskevårdsplaner för de olika fjällområdena.

Vidare att ortsbors behov av jakt och fiske bör tillgodoses särskilt genom långtidsupplåtelser.

Jaktidspremiären för ripa bör ses över och kvotering av jägare bör ske i vissa områden. Områden med omfattande friluftsliv bör kunna undantas från jakten.

Uppmärksammat renstöldsmål: **RENSKÖTANDE SAME TAR OMÄRKTA RENAR** Anser sig ha rätt göra det

Ur jämtlands-⁽¹²⁴⁾
samernas historia

Artikelserie av
Lars Thomasson

Principiellt mycket intressant mål som fördes till Högsta Domstolen, sedan häradsrätt och hovrätt redovisat mycket delade meningar i det straffrättsliga bedömandet. Men inte heller HD var helt enig i sitt beslut.

Det renstöldsmål som jag rätt utförligt redovisade i de tre närmast föregående artiklarna rörde fall, då utomstående skjutit omärkta renar under föregivande av att det var vildrenar, och att det var tillåtet att skjuta sådana. HD var som framgick av artiklarna av annan mening.

Det här fallet gäller emellertid en renskötande same, som inom sin sameby själv skjuter och låter annan skjuta omärkta renar, s k helöringar, som han sedan använder i sitt eget hushåll. Även om det här ligger 50 år tillbaka i tiden och då öppet refererades i lokalpresen, finns det tycker jag ingen anledning att här namnge vare sig den åtalade samens eller den sameby det gäller. Det intressanta i den här frågan är i första hand de olika uppfattningar som redovisades i domstolarna. Det belyser nämligen hur en lagtext kan uppfattas på olika

sätt och hur praktiska förhållanden och skriven lagtext inte alla gånger följs åt.

Sköt inte fler helöringar än det antal kalvar som förblivit omärkta av hans egna renar.

Samen X åtalades för att i sitt hushåll ha tillgodogjort sig, dels två omärkta renar som han själv skjutit, dels två omärkta renar som en bonde i trakten skjutit på hans uppdrag. Någon betalning till lappbykassan för de skjutna renarna hade inte skett.

Av polisförhören framgår, att bonden Y av X fått skriven fullmakt att skjuta renarna. Fullmakten gällde endast renar med X:s eget renmärke, som X visat Y genom att avbilda det på ett papper. X menade, att Y, som dock aldrig arbetat med renskötsel, skulle kunna känna igen X:s renar på fjället. Fullmakten hade varit bevitnad av endast en person, en annan bonde från samma by som Y, som dock inte varit närvarande när avtalet ingicks och som inte heller haft närmare kännedom om det.

X hade inte anmält saken för ordningsmannen, eftersom han ansåg sig ha rätt att ta helöringar som mat till sitt hushåll. Han hade av samma anledning inte heller betalt renarna till lappbykassan. Det hade han, enligt polisprotokollet, för övrigt aldrig tänkt göra. Deras antal överskred enligt hans mening inte det antal kalvar, som förblivit omärkta av hans egna renar. De enda helöringar, som han erkände sig skyldig att betala, var de renar han löst in på så kallade helöringauktioner. Han hade där en skuld till lappbykassan på 1 538 kronor.

Fick köttstycke i ersättning

Bonden Y framhöll i polisförhören, att det varit fråga om att skjuta helöringar. Han skulle inte ha kunnat åtaga sig att skjuta andra än omärkta renar, eftersom han inte kunde urskilja X:s renar från andras. I fullmakten nämndes inte heller vad för sorts renar som skulle skjutas, inte heller hur många. Som ersättning hade Y fått ett litet köttstycke.

När X tagit emot renarna och sett att de varit omärkta, skall han, enligt Y ha yttrat, att Y "skjutit bra". Y hade uppfattat det som en bedömning av hur kulorna träffat renkropparna, och inte att X anspelat på att det varit helöringar.

Ordningsmannen i samebyn hade inte känt till de här skjutningarna. Däremot ha-

de X av ordningsmannen fått löfte att köpa de helöringar som ingick i en liten separerat hjord på 150-talet djur. Priset hade bestämts till 15 kronor per ren.

Lappfogde Gardham: X är en skicklig renskötare

I häradsrätten biträddes åklagaren av lappfogden Valdemar Gardham, medan X förde sin egen talan (det vill säga utan advokat). Lappfogdeassistenten Åke Wikman uppträdde som samebyns ombud.

Wikman redogjorde inför rätten för gällande bestämmelser och "gångse uppfattning" angående äganderätten till omärkt ren. Han redovisade därvid innehållet i 9 § renmärkeslagen (1928 års lag), bland annat att årskalv skall märkas före 1 november, men att den bestämmelsen inte följdes så strikt utan att det också förekom att årskalv kunde märkas senare, om den följde modern. Sedan kalven lämnat modern kunde däremot ingen märkning ske. Omärkt ren, som omhändertogs levande, eller efter det den skjutits, tillföll den lappby, inom vilken renen omhändertagits eller skjutits.

Renen tillfaller den lappby där den hittas

I de fall då omärkt ren omhändertagits på mark som inte låg inom någon lappby, fortsatte Wikman, ansågs renen tillfalla den lappby, vars gränser låg närmast den plats, där renen omhändertagits. Den uppfattningen hade också framförts, angav han, att omärkt ren, som omhändertagits på ena eller andra sättet inom renhjord, tillföll den lappby inom vars område renen omhändertagits. Vem som var ägare till viss omärkt ren kunde, enligt Wikman, inte bestämt avgöras, förrän äganderättsfrågan aktualiserades genom renens omhändertagande. Emellertid ansågs omärkt ren inte tillhöra renägarna i viss by samfällt, poängterade Åke Wikman, utan lappbyn som juridisk person.

Lappfogde Gardham karakteriserade inför häradsrätten X som "en välväxt, stark och rask renskötare", och han sa om honom, att X "i sitt yrke torde ha få likar och ändå färre övermän". Förundersökaren, en nämndeman vid häradsrätten, hade, i hän-

dom för X, och lappfogde Gardham var av samma mening. Och Gardham föreslog också någon landsfiskal eller annan polisman som övervakare, eftersom enligt Gardhams mening "lapparna i allmänhet hava mycket stor respekt för ordningsmakten".

Han blev fälld i häradsrätten

Häradsrätten konstaterar att fyra omärkta renar skjutits, två av bonden Y för X:s räkning, och två av X själv, och att det skett utan tillstånd av lappbyns ordningsman. För renarna som X själv skjutit döms han till grov stöld och för Y:s medverkan att skjuta två renar till anstiftan till grov stöld, till straffarbete i tre månader. Häradsrätten fann inte heller skäl att medge villkorlig dom.

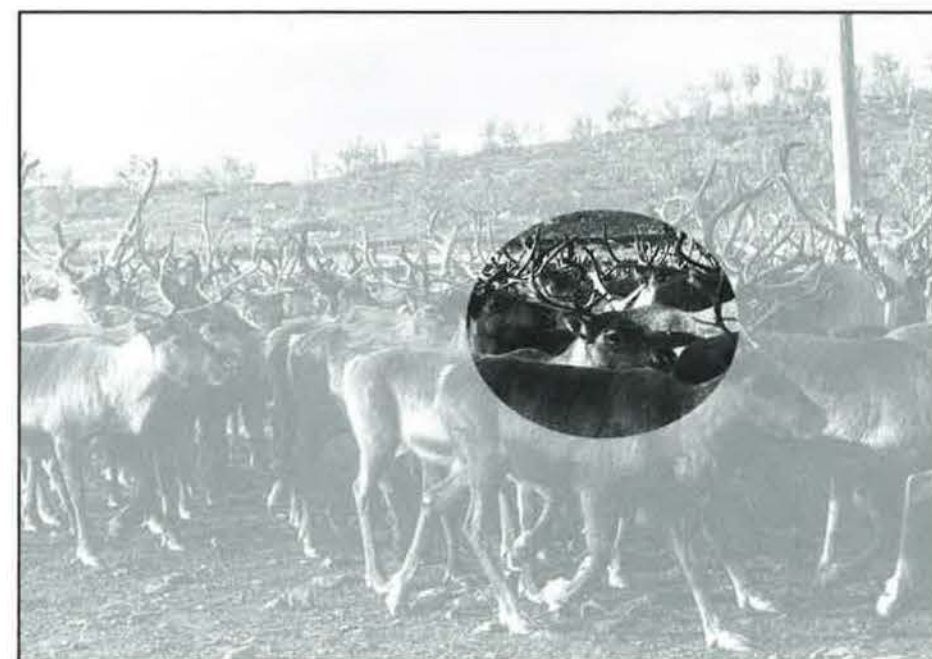
X överklagade häradsrättens fällande dom till hovrätten. Han biträddes nu av advokaten Erik Schmeling i Östersund. Och X:s yrkande gick ut på, i första hand frikännande och i andra hand böter eller - om han döms till frihetsstraff - villkorlig dom för "fyndförseelse eller olovligt förfogande" (således inte för stöld i någon form).

Tjuvnadsbrott ansågs klarlagt

Det är inte klart, att det föreligger något tjuvnadsbrott, anför advokat Schmeling för hovrätten. 9 §, 3 punkten renmärkeslagen föreskriver, att inom lappby anträffad äldre omärkt ren skall överlämnas till och omhändertagas av ordningsmannen, som har att realisera djuret i slaktat eller levande tillstånd och till lappbyn inleverera behållningen. Lagrummet stadgar inte, att varje omärkt ren är lappbyns tillhörighet, hävdar Schmeling, och man synes knappast kunna utan vidare dra den slutsatsen ur bestämmelserna i lagrummet. Innan äldre omärkt ren överlämnas till vederbörande ordningsman, synes därför själva äganderätten till djuret vara rätt obestämd.

En förutsättning för att döma till stöld är att någon annan äger det som stjäls (eller som det på juristspråket heter i advokat Schmelings inlaga: "Ett klart rekvirit i stöldbrottet är att föremålet för brottet är en annan tillhörig sak. Brottets föremålet skall med andra ord vara föremål för äganderätt till förmån för annan än brottslingen"). Åklagarens tolkning, som också omfattas av häradsrätten, nämligen att tilläggande av helöringar är stöld, utgår enligt advokat Schmeling från den förutsättningen att omärkt äldre ren äges av vederbörande lappby. Någon sådan slutsats kan man emellertid inte dra av det ifrågavarande lagrummet. Det konstituerar inte mera än under vissa förhållanden en redovisningsplikt till lappbyn för den som anträffar och tillvarar dylikt omärkt ren. Men därmed är, enligt advokat Schmeling, också varje tillämpning av stöldparagraferna i strafflagen utesluten. Lagöverträdelsen i det aktuella fallet är därför inte stöld utan underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse den redovisningsplikt, som i 9 § 3 punkten renmärkeslagen i vissa fall föreskrivs.

I fråga om häradsrättens dom grov stöld och anstiftan till grov stöld hävdar advokat

Samen ansåg sig ha rätt att lägga beslag på omärkta renar.

Schmeling, att man inte kan bedöma tillgrepp av omärkta renar på samma sätt som tillgrepp av vanlig boskap som går ute på bete, och om vars ursprung eller ägare det som regel inte råder några som helst tvivel. X har uppgivit, anför advokaten, att särskilda förhållanden kan ha försvårat märkningen av kalvarna, och det har lett till, att X fått "släppa till särskilt stor andel av de kalvar, som bliva helöringar".

Stjäla renar är allvarligt

Åklagaren hävdade i sin tur inför hovrätten, att renskötsel och vanlig kreaturskötsel i sak var desamma. Skillnaden är bara, att de inte kan skötas på likartat sätt och att skötseln av renar är mera arbetskrävande, eftersom de håller sig utomhus året om och i vida större enheter än vanlig tamboskap. Att tillgripa en ren kan därför inte rubriceras som förmildrande blott därför att den är mera svårskött och svår att hålla reda på.

Påståendet att omärkta renar inte skulle ägas av någon (på juristspråket "icke skulle vara föremål för någons besittning") saknar enligt åklagaren all grund. Den omständigheten att renägare inte hinner med eller misslyckas märka under året födda kalvar före 1 november, berättigar dem inte till någon andel i eller till någon förfoganderätt över omärkta renar, hävdar åklagaren vidare.

Ett domslut - men tre olika uppfattningar

Svea hovrätt redovisar ett domslut men tre olika uppfattningar.

I hovrätten måste det ha varit en omfattande diskussion i det här målet. Inledningsvis konstateras, att lappar inom den aktuella lappbyn understundom, med eller utan föregående tillstånd av ordningsmannen i byn, skjutit omärkta renar till "matrenar" och därefter redovisat dessa renar genom betalning till byakassan, och att detta skett med ordningsmannens goda minne. Vidare att X själv skjutit två omärk-

ta renar och genom bonden Y ytterligare två, att Y handlat i god tro angående X:s rätt härutinnan, att renarna skjutits utan tillstånd av ordningsmannen samt att X inte haft för avsikt att senare betala renarna till byakassan.

De två ledamöter som dikterade hovrättens utslag (herrar Scherdin och Lindquist) fann, att stadgandet i 9 §, 3 punkten renmärkeslagen inte kunde anses innebära, att äganderätt till omärkt ren uppkommer för lappby innan djuren omhändertagits för lappbyns räkning. Det hade inte heller blivit strykt - mot påståendet från X, att en del av de omärkta renarna i verkligheten tillhörde honom - att annan renskötare var ägare till ifrågavarande fyra renar.

Hovrätten fann därför X inte heller skyldig till stöld. Däremot dömdes X till egenmäktigt förfarande, vilket dock inte var att anse som grovt, genom att begå de påtalade gärningarna med åsidosättande av ordningsmannens befogenheter och lappbykassans rätt till ersättning. Hovrätten ändrade således häradsrättens dom till egenmäktigt förfarande och 50 dagsböter á 3 kronor.

Ville helt frikänna X

Två andra ledamöter av hovrätten (hovrättsrådet Falk och lagmannen Drangel) ville döma till stöld och anstiftan till stöld (ej grov stöld eller anstiftan till grov stöld som häradsrätten) och till fängelse en månad.

Adjungerande ledamoten Hadding ville helt frikänna X från allt ansvar. Eftersom en stor del av X:s renar blivit omärkta, var det möjligt att de fyra renarna "fallit efter renkor tillhörande X". På grund härav, och "då äganderätten till omärkt ren icke kan anses ha frångått moderrenens ägare endast därför att renen såsom omärkt vanligen icke kan härledas till ägarens hjord, finner jag X ej kunna fällas till ansvar för tillägnelsebrott", heter det avslutningsvis.

Lars Thomasson

- Hur mår jag? undrar finurlige enslingen Valentin Söderberg när Anne-May kontrollerar blodtrycket.

Det finns så många fördomar om samer . . .

-EN DEL TROR FAKTISKT JAG BOTAR SJUKA GENOM ATT SLÅ PÅ TROLLTRUMMA

- Det finns så många fördomar om samerna. Jag möter det ibland i mitt jobb. En del tror faktiskt att jag kan bota sjukdomar genom att slå på en trolltrumma. Det säger Anne-May Albinsson i Strömsund, Jämtland. Hon är distriktssköterska i Föllinge, sex mil väster om Strömsund.

Klart för utryckning. Med sjukvårdsväska och personsökaren i handen är distriktssköterskan Anne-May Albinsson redo att åka ut till någon sjuk som behöver hjälp.

- Man hör ofta så mycket negativt om samerna, fortsätter hon. En gång kom jag till en person som sa: "Lapparna är så små att dom måste använda tre pallar för att nå upp till kökskåpen".

Och så skrattade han gott.

- Nej, jag behöver då inte så många pallar för att nå upp, svarade jag. Gissa om mannen blev paff?

HON TRIVS MED ATT HJÄLPA ANDRA

Anne-May är långtifrån småväxt. Hon är stor och trygg. Uppväxt i Tjungalukta vid Stora Lulevatten i Norrbotten. Hon utbildade sig till sjuksköterska i Stockholm. Efter att ha jobbat bland annat i Eskilstuna

hamnade hon i Strömsund. Där arbetade hon administrativt vid sjukvårdsdirektionen. Den lades emellertid ned och då fick Anne-May tjänst som distriktssköterska. Det är ett jobb som hon trivs med.

- Kan man ha ett bättre jobb än där man kan hjälpa andra människor? undrar hon.

Det var distriktssköterskan Birgit Tjikkom i Jokkmokk som inspirerade Anne-May till att bli sjuksköterska. Då var hon bara en ung flicka.

- Jag tyckte det såg så flott ut där hon gick i uniform, skrattar Anne-May. Och så doftade hon eter. Det var en spännande doft.

Något av sinne för läkekonst har hon väl också ärvt av sin far. Denne opererade bort en fiskekrok ur självaste greve von Rosens öra. Det skedde med en vanlig slidkniv.

- Men en sådan operation får jag som distriktssköterska inte göra, konstaterar Anne-May. Då blir jag anmäld. Men en privatperson kan mycket väl karva ut en metkrok på det här sättet.

Vad säger då Anne-May när folk tror att hon som same genom trolldom kan bota människor.

- Äsch, jag gör ingen stor sak av det, säger hon med ett skratt. Kunden och i det här fallet patienten har ju enligt talesättet alltid rätt.

INFORMERAR I HÄLSOFRÅGOR

Anne-May jobbar deltid som distriktssköterska. Hon har nämligen ett eget företag också att sköta. Det är ett företag med information om hälsa. Anne-May säljer sina tjänster som föreläsare i det här ämnet.

Och slutligen, men inte minst, är hon en engagerad samepolitiker och ledamot i Sametinget. Hon representerar partiet Samerna för framtiden.

Anne-May jobbar hårt för att samer ska få egna ålderdomshem och serviceinrättningar. - Det är gott för gamla samer att på sin ålders höst få komma till en institution, där de kan känna trygghet i sin identitet. Där de kan tala samiska med varann. För hur det än är har alla samer något gemensamt. Just nu arbetar vi för att få tillstånd ett samiskt ålderdomshem i Ammar-näs.

Anne May har emellertid märkt både i sitt arbete och som samepolitiker att många samer mår ganska så dåligt just nu. Fördomarna mot samerna finns nära nog överallt. Och för de rensköttade samerna finns en stor otrygghet i näringen. Renbetesmarkerna krymper allt mer. De rensköttade samerna känner sig inte välkomna någonstans. Det talas också så mycket om att samer super så förskräckligt och lever bara på bidrag. Allt det här skapar psykiska problem och missmod bland samerna, menar hon.

SAMERNA SUPER INTE MER ÄN ANDRA

Anne-May anser också att det skapas spänningar mellan samerna vilket också gör att man mår illa. Genom rennäringslagen 1971 bildades en klyfta mellan de rensköttade och de icke rensköttade samerna. De icke rensköttade samerna ställdes utanför alla rättigheter i sitt eget land. Detta har hos många skapat en känsla av bitterhet och utanförskap.

Pratet om att samerna super så mycket gör Anne-May verkligen upprörd:

- Ifråga om supande så har jag sett värre spritorgier bland svenskar än bland samer, säger hon förtrytsamt. Men det är väl ofta så att det märks mer när samer super. Bland annat när de går klädda i samedräkt. Men det finns inget belägg för att samer mer än andra människor nyttjar alkohol.

LUGNANDE BESKED TILL EN LITEN FLICKA

Samefolket har följt Anne-May under ett kvällspass vid hälsocentralen i Föllinge.

Anne-May undersöker örat på lilla Sofie, tre år, och kan ge pappan Magnus Danielsson det lugnande beskedet att flickan inte har öroninflammation.

Det blev en intressant inblick i hur svensk hälsovård fungerar i glesbygd.

Det är lördag eftermiddag. Anne-May visar runt i hälsocentralen. Det är tip top modernt med olika behandlingsrum. Verkar som ett modernt sjukhus faktiskt.

En pappa kommer in med sin lilla flicka. Han är orolig över att flickan har fått öroninflammation. Anne-May gör en noggrann undersökning och kan ge det lugnande beskedet att det inte är fråga om någon inflammation.

Valentin Söderberg kammar sin favoritkatt Liselott.

- Tack, tack, säger pappan och ser mycket lättad ut.

Flickan börjar omedelbart leka med lek-sakerna som finns i rummet.

Sedan de gått tar Anne-May fram en bok och visar. "Risker i barns vardag" står det på pärmen.

- En s'ån här bok borde också finnas speciellt när det gäller samebarn, säger hon. Samebarnen lever ju ofta i en speciell miljö med specilla faror. De kan finnas i ren-gården, under lek vid vattendrag och så vidare. Samiska barn leker ju mycket ute i naturen och kan drabbas av särskilda skador.

När Anne-May börjar sitt arbetspass vet hon aldrig vad som kommer att hända. Det kan bli utryckning upp mot norska gränsen någonstans eller ambulansfärd till Östersund. En gång fick hon två ambulandsu-

tryckningar till Östersund under samma kväll.

Det är lugnt i hälsocentralen. De flesta har gått hem för dagen. Efter klockan 21.00 finns ingen läkare här. Förutom Anne-May är det fyra andra distriktssköterskor som jobbar i centralen.

- Och här finns Anita Gustavsson Lindh från Jämsmässholmen, berättar Anne-May. Hon är undersköterska och same som jag. Vi jobbar mycket bra ihop.

HAN BLIR GLAD ÖVER BESÖKET

I kvällningen åker vi ut till ett ensligt ställe vid namn Stubbnäset. Där bor enslingen Valentin Söderberg. Han har besvär med astma och kärlkramp.

Söderberg skiner upp när Anne-May kliver in i köket med sjukvårdsväska. Han har stort förtroende för Anne-May.

Två katter hoppar upp på soffan, en hund kommer från ett intilliggande rum och viftar på svansen.

På TV:n spelas engelsk ligafotboll.

- Klockan halv sju börjar bingolotto, då vill jag inte bli störd, säger Söderberg.

Här har han bott i hela sitt liv. Till hösten fyller han 83 år. Han har huggit mycket timmer.

Det sitter bild av en katt på ett gratulationskort vid fönstret. Ett dragspel i hörnet på kökssoffan.

Anne-May tar blodtryck på Söderberg.

- Mår jag bra? undrar han

Söderberg har ständig tillsyn. Två gånger om dagen ringer man från hemtjänsten och kollar att allt är bra. Söderberg vill bo hemma i sitt hus så länge som möjligt. Han tycker inte det är besvärligt eller att det blir ensamt. På somrarna är det massor av turister som kommer hit för att fiska i Härkan. Han säljer fiskekort och har fått många vänner genom den verksamheten.

- En del kommer hit varje år, berättar han.

FÖRR KOM LAPPARNA FÖRBI VÅR GÅRD

Berättar också att lapparna for här förbi förr i tiden.

- En s'an här sjukvårdsväska borde finnas i varje sameby, anser distriktssköterskan Anne-May Albinsson.

- Det var så trevligt. Dom kom hit och rastade medan renarna låg och vilade på sjön. Men, dom hade det nog besvärligt, lapparna, på den tiden. Det fanns ju så mycket varg. Det fanns nio stycken bara häromkring. En gång kom några vargar till och med in i byn Gravbränna och åt av soporna. När jag var liten såg jag en varg alldeles intill huset här. Jag blev förvånad över att vargen var så gul. Men det var på sommaren och då brukar väl vargarna få annan färg?

Renarna är fina och bra för skogen, anser Söderberg:

- Ni skulle bara sett hur mycket skogsplanta det kom upp på en backe där renarna gick och betade hela vintern. Renarna

- Ja, tack ska du ha och välkommen tillbaka, säger Valentin Söderberg till Anne-May Albinsson.

sparkar upp mossan och då får skogsfröna fäste i marken.

Ingen jägmästare i världen får Söderberg att ändra uppfattning på den här punkten. Kom inte och prata med honom om att renarna vållar stora skador på skogen.

- Där på sjön för lapparna med renarna, fortsätter Söderberg och pekat ut över isen. Jonas Nilsa från Hotagen åkte före och lockade. Men han blev inte kvar härnere så länge, n'Jonas. Han flyttade tillbaka till Hotagen igen. Ässå minns jag bergqvistarna från Jämsmässholmen.

"Då vart jussuom sakensamt ätte lappan"

Söderberg talar jämtska.

Han saknar samerna och renarna runt sin gård.

Och så saknar han fåglarna. Han har ett fint fågelbord med massor av frön och späck utanför köksfönstret men inte en enda fågel sitter där och pickar.

- Vart kan fåglarna ha tagit vägen? undrar han. Kan det vara allt skit som finns i luften? För mat har dom ju. Titta så mycket jag lagt fram!

SJUNGER OM EN KYSSANDE FLICKA

En av katterna hoppar upp på bordet och vill bli kammat. Det är Söderbergs favoritkatt. Liselott heter hon.

- Det är hon som är där, säger Söderberg och pekar stolt på gratulationskortet vid fönstret. Det var en fotograf som tor kortet på katten. Han har nog tjänat bra med pengar på det där. Det är en fin katt.

Söderberg vill inte spela på dragspelet. Fingrarna flyger inte längre så lätt över tangenterna.

Men han sjunger en sång:

"Kom kyss mej i natt.

Den har rätt många verser. Söderberg har bra röst.

Men en kyssande kvinna då? Nej, någon kvinna har det inte blivit i huset. Det blev inte så mycket tid till frieri då när han var ung och slet i skogen.

- Och nu är jag för gammal.

Han blir förbannad på "fruntimmer som luktar parfym". Berätta om en som kom in till honom för kort tid sedan och "stank".

- Je ha ju de hænne me astman.

Ute har det börjat mörkna. Skogsåsarna bildar ett taggigt mönster mot en rödflammande kvällshimmel.

Söderberg står på köksbron när vi far. Han höjer handen till hälsning.

Det är så väldigt många modesvängar jag upplevt

Alla kan säga det, men inte jag:

- JA PRECIS

Det är vackert väder i dag.

-Ja, precis.

Visst var det i Jokkmokk vi träffades sist?

- Ja, precis.

Jag tror att jag måste gå en kurs för att kunna lära mig uttrycket.

En precis-kurs?

- Ja, precis.

Undrar vem som hittat på alla sådana här fåniga modeuttryck. På 50-talet skulle man upprepa ord i en fråga med tillägget "sa Gustav Vasa"

Är det långt till Jokkmokk?

- Ja, långt och långt, sa Gustav Vasa.

Så kom det här att man skulle säga va? efter varje mening. Till och med ett påstående skulle avslutas med va?

Vilket vackert väder det är i dag, va?

Därefter blev det modernt att säga ju lika ofta.

Det är inte klokt ju.

När jag gick i plagget i Kristinehamn skulle man tugga för att vara riktigt inne och ungdomlig. Helst skulle man tugga tuggummi, men då jag inte hade råd med dylik lyx fick jag idissla på tomgång.

Och så skulle man se uttråkad ut. Jäkligt uttråkad. Hängande ögonlock, hängande mungipor och käkar som malde så dreglet sipprade nedför hakan.

Jag har också varit med om massor av kläd- möss- och skomodén. På 40-talet skulle man vika strumporna över skoskaften. Ju större lager strumpa, desto finare var det. Och så skulle man ha pjäxor med tå och klackjärn. Hade det funnits skinnskallar på den tiden kunde de ha sparkat sig genom tegelmurar.

Gubbarna därhemma hade spetsbyxor. Dom såg ut som generaler från första världskriget. Spetsbyxor och kolt - det var finkläder det. Koltarna syddes av ett militärskrädderi i Östersund som

broderade ärmlinningarna med de speciella band som användes till gradbe-teckningar på uniformerna. Farsan hade två sådana här silverliknande band på koltärmarna och kunde tas för minst löjtnant i svenska flygvapnet.

För oss pojkglopar var den nordsamiska stortorfmössan högsta mode. Vi åkte in till polyfoto i stan och lät oss fotograferas med granallåten.

Och så skulle man ha skarvsring med porträtt av en flicka. Det hade Petter Jonsson. När Petter sov tog hans bror Lars Martin och jag och petade bort flickporträttet och satte dit seriefiguren Lotta, Augusts fru, från tidningen He-la Världen.

Petter uppskattade knappast det skämtet.

Skomodet spring-step kom och blev en fullständig lycka för alla oss kortvuxna. Det var lågskor med sulor tjocka som traktordäck. På skolkorten från Samernas i Jokkmokk verkar jag ovanligt lång, men det beror helt på att jag hade dessa väldiga traktordojer. Det värsta var att man inte kunde dansa i sådana här skor. Däcken sög fast i golvet och det var helt hopplöst att ta valssteg.

Och så skulle man ha norskröja. Allt som kom från Norge var bra, enligt farsan. Ryggsäckar, skidor och runda rågbröd med russin i.

Vi därhemma i Neron var närmast en norsk filial.

- De e norskt, sa farsan och skar i spickekorven.

Han hade ett fullständigt förakt för svenska korvtillverkare. Det var bara norrmännen som kunde göra "pölse".

Jag har även genomlidit många matmodén. En tid var det högsta matmode att äta corned beef. När rensköterna låg i Tossåsen på kalvbevakning om våra beställde de burkar med corned beef med postbäraren.

- Lapparna äter corned beef och järven äter renarna, konstaterade han på härjedalsmål.

Torrmjölken kom och blev en fullständig revolution i vår mathållning. Kon blev överflödig och leddes bort för slakt. Till kaffet skulle det alltid vara mjölkpulver. Jag har aldrig ätit så mycket pannkaka och gröt som under torrmjölksvågen 1945-47. Sedan kom jag som dräng hos gubben Kråk i Handölsdalen, och han ansåg att det var bara bönder och andra sillmjölkar som levde på dylik förtäring. Nej, renbuljong skulle det vara. Då klarade man vilka strapatser som helst på fjället, ansåg han.

En gång tog jag ut två paket vakumtorkad blåbärssoppa på gubbens räkning från kooperativa i Storsjö kapell.

- BLÅBÄRSSOPPA! gormade han med sin mäktiga stämma. Hur tror du att du kan åka i renskogen bara med blåbärssoppa i magen?

Han sa det på samiska och då hörs det så roligt. Det blir det aldrig på svenska.

Vi pratade bara samiska hemma när jag växte upp.

Sång- och musikmodet måste jag också nämna. Hemma i Glen var det hawaji- och dragspelsmusik som gällde. Jag fick en gitarr av min gudfader Daniel Danielsson och for till stan och skaffade hawajisträngar, plektrum och ett stycke stål som man kunde åstadkomma de smäktande tonerna med. Men hunden och farsan var inte ett dugg musikaliska och förstod sig inte på min sköna musik. Hunden ylade och farsan vrålade:

- Sluta med den där förbaskade olåten!

Farsan sa att det lät finare när getter sket på näver än när jag spelade gitarr. Det var ju också en lustig jämförelse.

Jag undrar var farsan fick det ifrån?

Korta nyheter från Lofoten

Norska lokaltidningar lämnar gott utrymme åt samiska nyheter. Åtminstone gäller detta Lofotposten, cirka 10 000 ex, som ges ut i Svolvær. Rubriken till nyhetsartikeln "Krever 75 millioner for tapt skolegang" sträcker sig i kraftig, stor stil över en hel sida. Texten är sakligt informerande där Sametingets ordförande Ole Henrik Magga beretts tillfälle till kommentar. I sammanfattning informerar artikeln om följande:

679 samer gick på grund av kriget 1939-45 miste om sin skolgång. Landsföreningen Rettferd for tapere har gått in till kommunaldepartementet med krav på ersättning till samerna. Myndigheterna erbjöd var och en 2 400 kronor och 48 timmars skolgång, något som kommenteras så här av presidenten Magga.

- Det er tragisk at samene må registrere seg som tapere for å oppnå rettferdighet. Samene trenger ikke et taperstempel, derfor støtter Sametinget alle tiltak som kan gi oppreisning til dem som mistet skolegangen, säger han.

Han menar också att det är skrottretande att erbjuda undervisning åt 60-70 år gamla

la människor. Generalsekreterare Ola Ødegaard i landsföreningen Rettferd for tapere har tagit tag i saken och fått namn på 679 samer från Nord-Troms och Finnmark som endast fått några veckors skolgång. Dessa ska ersättas med 110 000 kronor var, kräver Ødegaard.

1992 inrättades "Samisk kirkeråd" i Norge. En av representanterna där är prosten i Hadsel, Vesterålen, Olav Holten. Under rubriken "Lesernes mening" ger han denna upplysning:

Mars 1996 kommer Stortinget i Oslo att ta beslut om en ny "Lov for Den norske kirke". I samband med lagändringen kräver det samiska kyrkorådet att en samisk representant ska finnas med i kyrkomötet. Detta kan ske genom att en samisk representant väljs in i vart och ett av de tre nordligaste länens "bispedømmeråd", stiftsnämnder. "En slik representasjon vil medvirke til å gjøre godt igjen noen av den urettferdighet som samene har vært ustatte for gjennom tidene fra storsamfunnets side. En slik representasjon vil også berike helheten ved at det øvrige kirkeliv

får del i samenes erfaringsverden og livsvisdom", är Olav Holtens motivering.

Deltagarna i det norska kyrkomötet består av stiftsnämndernas ledamöter. I dag har ordföranden för det samiska kyrkorådet närvarorätt men ej rösträtt. Detta är inte tillfredsställande och kan rättas till genom de föreslagna valen, menar prosten Holten.

Till sist har den intressanta artisten John Sara Jr och gruppen Guovssahas, Norrsken, gästade Prästengbryggan i Kabelvåg. I gruppen ingår förutom jojkaren och musikern Sara dansken Lars Storck på synt och Kjetil Nicolaisen på bas. "Sara er en sentral representant for den nye samiske musikken med forankring i gamle joike-tradisjoner", skriver Lofotposten. Till sammans med fyra musiker från Kirkenes och Hammerfest blev kvällen "en uhyre spennende og egenartet produksjon med joik, afrikansk musikk og islett av jazz og rock hos Ulven på Prästengbrygga i Kabelvåg", skriver recensenten.

Sibylla Niemi

Påskan i Guovdageaidnu

Giganten, eleganten och scenens mästare med små medel: Vimme Saari. Numera också innehavare av Áillohas musikpris

Den oöverträffbara överträffade sig själv Vimme Saari, "the one and only"

Vimme är Vimme. Under skärtorsdagens (skilleduorastat) konsert i Kautokeino/Guovdageidnu bjöd han på sig själv som han kan när han är i form.

Han fyllde salen med sin röst, med sin jojk. Han fyllde varenda millimeter av mig och, av publikreaktionen att döma, alla andra i salen. Senare under påsk fick han också Áillohas stora musikpris.

Synd att så få hade hittat till Bakteharji och den traditionella öppningen av påskan i Kautokeino. Deltagare i konserten kom från hela Sápmi, men att delta i samma konsert som Vimme är nog som att vara en amatörboxare i en match mot Tyson gällande världsmästerskap.

Vimme Saari uppträdde som tredje och sista artist. Tidigare hade Johan Sara Jr group och Jana Sundgren med Giron visat sig. Men den svårflörtade publiken slukades av Vimme. Han grymtade stönade, ja levde ut den sista döricken som inte vaknat tidigare.

Vimme är artisen som inte gör till sig. Han behöver ingen tung basdunk och elektroniska konstigheter, även om han också använder sig av nymodigheter i sin jojk. Men han behöver inte dem för att klara sig. Han är lika bra när han bara drar en jojk på sitt sätt. Han använder, nej brukar, hela registret av ljud från munnen och också från instrument.

Du har inte varit på konsert förrän du sett och HÖRT Vimme i sina bästa stunder. Från och med denna konsert fruktar jag att det blir något att jämföra med och det blir svårt att finna något som slår detta.

Teknojojken "Texas" hade nu också ord för första gången, tror jag. Och det höjde ytterligare jojken där man riktigt ser och känner stressen, högmogigheten och självmedvetenheten i Houston eller Dallas i Texas.

Eller partiet där han kör motorcykel (eller var det det?) och gasar och gasar tills han når ett crescendo som man trodde skulle komma mycket tidigare och vara inte så mäktigt som han får det till genom att förlänga "gasvågen" upp över axeln och runt den. Så gör en riktig improvisator av klass.

Vimme - det känns som om man känner honom, därför känns det naturligt med enbart förnamnet - är inte bara stor i Sápmi. Han är stor i Finland också. Till priserna från Finland ("bästa folksångare", "bästa jazzsångare" och "bästa CD") kan han nu foga in Áillohas, Nils Aslak Walkeapääs, musikpris som instiftades 1993 och administreras av Guovdageaidnu sameförening. Priset är för "speciella insatser för samisk musik" (min översättning från samiska). Ett blomsterkvist utdelades också för goda gärningar för samisk kultur. Det Áillohaspriset fick Nils Gaup.

Nils Aslak Walkeapää hälsade via sametingspresidenten till publiken och tackade speciellt alla barn som skickat teckningar och hälsningar till hans sjukbädd i Rovaniemi. Något uttömmande svar på hur han mår fick vi inte i hälsningen mer än att han mår bra. Enligt andrahandskällor rapporteras han gå med gästol och har klarat den svåra olyckan bättre än man befarat tidigare.

Om Vimme når de borte och yttre gränserna för improvisationismens och den absolut fria fantasins konst så var tyvärr de andra väldigt förutsägbara, men ändå inte dåliga.

Johan Saras vargjojk var något att leva med i. Han lyckades få åtminstone mig att se vargen som valp, som jägare, som renhjordsskingrare och som kallblodig renmördare. annars var musiken bra i sig, jojken okey, men tillsammans så höjde det inte föreställningen nämnvärt.

Varför heter det "etno" konsert? Är vi "etno" för oss själva? Jag har svårt att bland samer se mig själv som "etno". Vi är vi, om vi då är etno i andras ögon, så so what. Är det inte att låta sig luras genom att låta

Stolta scenkonstnärer med sitt eget verk bakom. -Där satt den, säger Barbro Poggats, medan ljusmästare Stein Ivar Pedersen tar det med ro.

En självklar prisutdelare för Áillohaspriset: sametingspresidenten Ole Henrik Magga, som också kom med hälsningar från Áillohas sjuk-säng.

andra definiera oss. Det är "etno" när man riktar sig till svenskar, norrmän, finnar, engelsmän mm. Det bryr jag mig inte om. Jag har svårt att se Vimme, Jana Sundgren och Johan Sara som "etno".

Orden betyder mycket. Jana Sundgrens ord om att hon var i "Lapland", kändes främmande också för att hon faktiskt inte var i "Lapland". I Finland finns ett län som heter Lapland och i Sverige ett landskap som heter så, men inte i Norge. Jana Sundgren kom inte nära mig och jag hörde många kommentarer om att det kändes främmande med det svenska språket. Är detta "etno" på det svenska språket, föratt återkomma till etnoresonemanget.

Publiken var som sagt sval ända till Vimme stegade in på scenen och ställde sig och drog tre jojkar som för att visa hur en slipsten ska dras. Jag ser fram emot nästa gaspdrag av Vimme Saari. Han é bra.

Det går undan i målrakan. Ola Påve med sin Sietna har dock krafter kvar i mål.

Premiär för härkar från svensk sida i påsktävlingarna i Norge.

Nuorta Siitait Heargesearvi - från noll till proffesionalism på fyra månader

—Om det slarvas med reglerna så här så kommer en stark protest från svensk sida nästa år. Det här var inte rättvist.

Tord Labba, eldsjäl och sekreterare i härkföreningen i Sverige, rasar mot kapptävlingarna under påskan.

Sedan Nuorta Siitait Heargesearvi (NSHS) genomfört första renkappkörningen i Sverige sedan 1958 åkte man veckan efter till Guovdageaidnu för att lära sig. Man lärde sig att man redan kan.

I damernas elitklass skiljde det bara drygt tolv sekunder mellan segraren och Elli Maria Nuttis ren Viella. Ytterligare några sekunder hade säkert kapats om bara reglerna följts.

Tord Labba är mycket missnöjd med utförandet av härktävlingarna i Guovdageidnu på påskafton. I högtalarna tjuvades om "världsmästerskap" i renkappkörning och som sådan så klarade den inte nivån, menar Labba.

—Jag är mycket irriterad över att inte reglerna följdes. Viktgränserna hölls inte i dam och herrklassen. Det var stor oreda bland klasserna. Reglerna säger att kälke, förare och seldon för herr- och damklassen ska väga minst 75 kilo och det såg man ju med blotta ögat att exempelvis segraren i damklassen inte vägde 75 kilo med kälke. Det var ju ett barn.

Labba berättar också att det kändes konstigt när man fått göra Viellas kälke tyngre. Föraren Monika Nutti och kälken vägde för lite, samtidigt som vissa inte ens vägdes. Det var en bristande ordning och utebliven rättvisa.

—När vi kommer nästa år så kräver vi noga invägning och ordning, säger Tord Labba, som själv slutade på 25:e plats med sin egen Nállu, en femåring (spållit).

Labba berättar att han jobbat med sin Nállu och sin Buoitann (fetlagd) varje dag i vinter.

Bättre nästa år

Nästa år ja, då ska man vara bättre. Ola Påve, som körde Sietna kom in på en 22:a plats bland över femtio deltagare, var fullt övertygad om att han kunde kapa åtminstone tio sekunder till nästa år. Han säger när han blir pressad på ett svar att Sietna nog blir världsmästare med tiden. (Blicken är dock underfundig och leendet snett när han svarar). Tiden talar för honom, han är ju bara en vuorsu (fyraåring). Ola Påve har tränat Sietna i tre, fyra månader, berättar han. Nämnas kan att föreningen NSHS registrerades strax efter nyår i år.

—Under fyrtio sekunder är bra, säger Påve innan start och kör in på 1.39.21. Åtta tiondelar under sitt tidskrav. Namnet Sietna betyder ungefär vit fläck i nosen.

Det spelades också totalisator (vadslagning) i tävlingen hörde jag i andra hand. Spelet omfattade de tjugo först startande och vinnare där blev Smirre och gav sex gånger pengarna, enligt hörsägen vid banan. Förstapriset var 5.000 kronor. Förhållandena var också perfekta, bra väder och hårda banor. NSHS' egen tävling i Vittangi veckan innan hade mjukare banor.

En kämpe som inte riktigt nådde fram. Körrenen Nälly ser ut att kunna ge mera. Till vänster kusen och ägaren Tord Labba.

Nuorta Siitait Hearsesearvi har redan över hundra medlemmar och tävlingen i Vittangi visade stort intresse och många härkar.

Vittangitävningen

Finnarna visade stor överlägsenhet i NSHS' egen tävling i Vittangi veckan innan påsk. Men bara i placeringarna, tidsmässigt skilde det inte så mycket som många väntat. Om vi tittar på skidklassen så skiljer det åtta sekunder från bästa "svensk" till segraren Mustapää. Svensk mästare på skidor blev Viella, som ägs av Elli Maria Nutti och körs av Monika Nutti. Det är mycket jämt mellan de svenska härkarna. Viella besegrade Nitro (Lars Tomas Labba) med två och en halv sekund och Nitro slog Sietna (Ola Påve) med en tiondels sekund.

Resultat Guovdageaidnu

Damer juniorer

ren	ägare	tid
1. Buster	Ole M Eira	1.22,51
2. Njargon	Hans O Eira	1.31,95
3. Hilbon	Per H Eira	1.31,96

Damer

1. Smirre	Ole M Eira	1.23,94
2. Asterix	Mikkel I Eira	1.25,18
3. Lauke	Johan M Eira	1.25,27
9. Viella	Elli M Nutti	1.36,54

Herrar juniorer

ren	ägare	tid
1. Resu	Eino Njuorgam	1.21,14
2. Silbagallu	Joar Eira Rasdal	1.23,22
3. Remu	Jorna Njuorgam	1.25,64

Herrar

1. Pepe	Marko Lehtola	1.20,42
2. Kipinä	Asko Länsman	1.21,89
3. Fokker	Mikkel o Heatta	1.25,93
22. Sietna	Ola Påve	1.39,21
25. Nállu	Tord Labba	1.44,01

Resultat Vittangi

Skidor

ren	ägare	Tid
1. Mustapää	Vesa Mäntyranta	1.24,34
2. Remu	Simo Matinlompola	1.24,70
3. Jokeeri	Kai Niva	1.27,00
6. Viella	Elli Maria Nutti	1.32,44
7. Nitro	Lars Tomas Labba	1.35,00
8. Sietna	Ola Påve	1.35,14

Kälke

1. Jalo	Eero Haapala	1.37,10
2. Nitro	Lars Tomas Labba	1.46,88
3. Luostat	Niklas Labba	1.53,97
5. Itko	Maria Kuhmunen	1.56,20
6. Nállu	Tord Labba	1.57,53

I Vittangi kördes loppet i två avdelningar i motsats till tävlingen i Guovdageaidnu. I Norge körs det inte på skidor alls, vilket det görs både i Finland och Sverige. Vinnaren Pepe i herrklassen i Norge hade aldrig kört ett race med kälke. Han vann ändå med dryga sekunden.

På skidor var finnarna totalt överlägsna i Vittangi. Första svenska härk kom på sjätte plats. Med kälke däremot var finnarna inte alls lika stora. Redan på andra plats hittar vi Nitro som körs och ägs av Lars Tomas Labba.

En av de större behållningarna var nog sista heatet i Vittangi, där förenigens ordförande körde mot veterinären Ingrid Hjerta. Skratten ekade när ordförande Lars

Henrik Blind fastnade med Tord Labbas härk Buoittan (fetlagd) i målakan. Buittan hade bestämt att honom ska man inte bestämna över hur som helst. Han vill ha friheten att springa dit han själv ville. Nu kom aldrig Lars Henrik Blind i mål. Däremot gjorde Buoittan det med ägaren Tord Labba på kälken. Ingen protesterade över kuskbytet, måhända tiden på över åtta minuter hade med tävlarnas storsinne att göra.

Veterinären då? Jo, med Eilert Kaatis ren tog hon det lugnt. Vilmeri promenerade i sakta mak, trots att Ingrid Hjerta drev på av alla krafter. Hon uttryckte också sitt gillade för renkappkörningar.

"Svenska" landslaget i renkappkörning är stolt över sin insats. Fr. v. Ola Påve, Monika Nutti, härken Nälly och Tord Labba.

När natten nalkas levs livets lustar -rapport från samernas karneval

Ett tomt samhälle, ingenting. Inte en levande människa. Ska detta vara samernas stora karneval? Vi rullar in i ett samiskt samhälle, beredda på världens gung. Klockan är strax efter lunch och ett par samiska flaggor slår mot vinden, det är två grader plus och soligt. Kanske alla är på tur?

Var är samernas påskfirande i Kautokeino? Oron krypar närmare, kanske det är nedlagt i år? Tur att stugan är bokad. Vi kan väl ta det som det kommer - om det kommer, resonerar jag tyst för mig själv. Det kom!!

Att komma till Guovdageaidnu/Kautokeino är lite av att komma hem fast man åker bort. Otvungen stämning, närapå för otvungen och spontan ibland när humöret ökar i takt med konsumtionen av drycker av malt och humle. Det dricks mycket under påsken, det vet jag sen tidigare, och seder är till för att följas...

Vänta dig inget under dagens timmar. Samernas påskfest börjar när natten börjar smyga sig på. Folk festar till morron och sedan försvinner man från samhället. Kanske man åker på tur, kanske sover eller jobbar på det som ska komma till kvällen.

Norges största kommun omfattades 10.000 kvadratkilometer och det är samiska kilometrar. Hela åttiofem procent av befolkningen talar samiska och en tredjedel av människorna lever av renskötelsen. Och det finns plats för rennäring och annat kan man tycka. Invånarantalet är bara 3.000 på 10.000 kvadratkilometer. Andra sysselsättningar är jordbruk och, som man säger här, utmarksnäring. Tjänstesektorn är också stor och här finns nordiskt samiskt institut, samisk språkråd, samiskt utbildningsråd och samisk högskola för att nämna några. Något sameting finns här dock inte. Det finns hos grannen Karasjokk.

Bosättning här kan påvisas redan för 5.000 år sedan. Nomadismen räknas här ha kommit senare än hos oss. Först på 1600-talet då också jorbruksnäringen fick fäste hos samerna. Den första kyrkan byggdes så tidigt som 1641.

Påsken är också en stor kyrkohögtid i Kautokeino. Här hålls bröllop, barndop och konfirmation. Tyvärr hann jag inte med den delen av begivenheterna, men jag vet sen tidigare år att det är en upplevelse. Kulturhuset är också sevärt och värt att gå in i. Det är en arkitektonisk skönhet.

Torsdagen är fullsatt. Det betyder att det är svårt att komma in på krogarna. Svårt men inte omöjligt. Ölen kostar 42 norska kronor vilket blir några kronor till i svenska pengar. Det är trångt och ljudnivån kräver några innanför västen.

Mittemot sitter en man i den lokala kolten och talar med mig. Han sluddrar något och det förlåter jag honom för, men för att kommunicera tror jag att jag borde ha styrkt mig. Det är svårt, men jag förstår att han undrar varför jag inte bär kolt och varifrån jag kommer. Han godkänner inte Luleå som är det rätta svaret så jag drar hela historien om födelse i Soppero och allt det där. När jag har berättat allt, märker jag att min polare tappat intresset för ett bra tag sedan.

Jag ställer mig upp och trängs mig igenom hela lokalen och tillbaka igen. Jag slås av mängden vackra flickor. Woaw, de är verkligen snygga. Kommer tillbaka och träffar en kompis som fortfarande är exalterad över konserten vi nyss sett.

—Fy fan va han är bra, Vimme. Han har aldrig varit så bra. Det var ju värt att åka hit bara för konserten, säger han och ler med hela huvudet som bara han kan.

Likadant på fredan och om möjligt ännu svårare att komma in på pubarna. Jag tränger mig in, eller rättare sagt pressar mig in. Betalar ett hutlöst pris för att komma in och få mig en pils eller två (kanske det blev ännu fler till slut...).

På lördan ryker en av mina funderingar om var folk är om dagarna. De sover inte, de är på renkappkörningarna. Succé. På kvällen är inte puben att tänka på. Det är fullt klockan åtta på kvällen, men det spelar inte mig någon roll. Jag hittar på nåt annat.

Nisse Matti

Storslam för jojkare full pott och tredje gången gillt för Anders P Bongo

Innan sista beskedet. Blicken mot resultattavlan. Det var oklart in i det sista för Nils Henrik Buljo

Beskedet har skunkit in. Lättnaden lyser om Nils Henrik Buljo.

Det blev maximal poängutdelning till Anders P Bongo i Sámi Grand Prix' jojktävling under påskaafton i Guovdageaidnu/Kautokeino.

Han fick 36 poäng, det vill säga full poäng från samtliga tre juryar. Som nummer två och nummer tre kom egentligen ingen. Så överlägsen var Anders P Bongo

Sångtävlingen var jämnare. Den vanns av Nils Henrik Buljo.

Påskan i Guovdageaidnu går i musikens tecken. Det var fullsatt och mer än det under Sámi Grand Prix. I sporthallen bakteharji var både läktare, stolar och golvplats upptagna. Rörde du dig, fick du akta så du inte trampade någon på fingrarna. Någon som satt på golvet.

Sångtävlingen är egentligen en samisk schlagertävling med modell från det stora Grand Prix. Det innebär att det blir lite enahanda och likriktningen är ungefär lika påtaglig som i den stora tävlingen. Det är nog omöjligt att komma ifrån.

I årets sångtävling fanns en låt som skiljde sig från mängden. Det var Ingor Ánte Áilu Gaup med "Odda Áigasas Sámi Musihkka" (modern samisk musik). Måne Gaup bjöd på en liten vink om att Grand Prix håller på att fastna i sina former, samtidigt som han försökte förnya tävlingen

med sin jojk-till-musik framträdande. Något som ju inte är ovanligt idag, men som varit frånvarande i Grand Prix.

Den mest överlägsne segraren i en självsäker posé. –Vad ska du göra med pengarna? frågade presentatören.

–Stoppa dom i börsen, var det blixtnabba svaret från Anders P. Bongo.

Kanske det är att beklaga att han inte fick någon framträdande placering. Hade han fått det kanske det hade lockat andra att försöka hitta nya vägar till nästa år. Gaup fick nu 23 poäng och blev fyra. Signalen från jurymedlemmarna är alltså att hålla sig till det invanda.

I övrigt är det som sagt kärlek, smärta och ibland banala visdomsord om livets innehåll, mening och hemligheter.

I sångtävlingen var omröstningen spännande med avgörande först i slutet av redovisningen av juryns röster. Nils Henrik Buljo med "Go beaivvas badjána" (när solen stiger upp) vann med tre poäng över Jan Ole Hermansson med "Ciegusvuoda gazaldat" (fråga om hemlighet).

Jojktävlingen var redan avgjord när två av juryar avgivit sina röster. Det blev Anders P Bongo med stor marginal. Han inhystade tolv poäng från alla tre juryar.

Sámi Grand Prix är en fantastisk tradition, synd att den tenderar att bli alltmer lokalt bunden till Guovdageaidnu med Masi. Ansträngningar måste nu till för att sprida deltagandet även till andra delar av Sápmi.

Kanske prispengen på 10.000 borde höjas om nu inte de samiska artisterna på uppgång är nöjda med äran. Under Andersmäss i Kiruna senast poppade det ju upp fina jojkare och sångare från svensk sida. Var har dessa tagit vägen. En av dessa deltog faktiskt, men enbart som jury-medlem.

En annan deltagare från svensk sida kunde inte undgå upptäckt. Det var scenbyggaren Barbro Poggats. De stora, i samisk stil, stiliserade målningarna gav en fin inramning till både etnokonserten på skärtorsdagen och Sámi Grand Prix. Tillsammans med ljusmästaren Stein Ivar Peder-sens ljuskonster fick även ögat sitt i form av god konst.

Nisse Matti

DOMEN i renbetesmålet

Domen av Svegs tingsrätt i det så kallade renbetesmålet har väckt stor uppmärksamhet. Önskemål har framförts till Samefolket om att publicera hela domen såsom vi gjorde med Högsta domstolens dom i Skattefjällsmålet. Det kan vi inte göra. Domen i renbetesmålet är på drygt 200 sidor. Samefolket skulle bli en bok om vi tryckte hela domen. Här är emellertid ett sammandrag av domen. Samefolket anser det angeläget att vi publicerar den, så att alla som är intresserade av denna dom får svar på hur rätten kom till slutsatsen att samerna saknar sedvanerätt nedanför renbetsfjällens område i Härjedalen.

Svegs tingsrätts dom 1996-02-21 meddelad i Sveg.

Kärande: Ägare till fastigheter i Härjedalen.

Ombud: Nils Larsson, advokat, Advokatbolaget Larsson & Partners AB, Falun och Leif Andersson, förbundsjurist, LRF Juridiska Byrå AB, Östersund.

Svarande: Handölsdalens sameby, Mittådalens sameby, Tåssåsens sameby, Tännäs sameby, Idre nya sameby.

Ombud: Lars Sandow, advokat, Ahlgrens Advokatbyrå Handelsbolag, Umeå och Jörgen Bohlin, förbundsjurist, Svenska Samernas Riksförbund, Umeå.

DOMSLUT

1. Tingsrätten förklarar att någon av avtal oberoende rätt till bete med ren till förmån för samebyarna ej belastar fastighetsägarna tillhöriga fastigheter.

2. Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar samt Idre nya sameby skall solidariskt ersätta de i domsbilaga 1 upptagna fastighetsägare deras före den 1 september 1995 uppkomna rättegångskostnader med 2 452 305 kr, varav 2 141 829 kr utgör ombudsarvoden, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för domen tills betalning sker.

3. Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar samt Idre nya sameby skall solidariskt ersätta följande ledamöters av den så kallade processgruppen rättegångskostnader, nämligen Sten Hungefält, Kolsätt, 70 950 kr, Anders Martinsson, Ytterberg, 15 300 kr, Karl-Erik Mårtensson, Morgården, 111 897 kr, Per Nordlinder, Funäsdalen, 83 533 kr, Jan Salomonsson, Tännäs, 169 000 kr, Harry Silver, Sveg, 50 826 kr, Åke Stensson, Vemdalen, 44 096 kr samt Karl-Erik Svedbäck, Ytterhogdal, 41 342 kr, allt jämte ränta från dagen för domen tills betalning sker.

4. Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar skall solidariskt ersätta de i domsbilagorna 1 och 2 upptagna fastighetsägarna deras från och med den 1 september 1995 uppkomna rättegångskostnader med 884 242 kr, varav 789 250 kr utgör ombudsarvoden, jämte ränta från dagen för domen tills betalning sker.

5. Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar skall solidariskt ersätta följande fastighetsägares rättegångskostnader, nämligen Eivor Andersson 182 kr, Irene Andersson 510 kr, Per Edvin Andersson 150 kr, Göte Backman 1 000 kr, Sven Emil Backman 1 728 kr, Ove Bergman 200 kr, Kerstin Björns 1 000 kr, Olle Busk 1 648 kr, Anders Martinsson 800 kr, Karl Erik Mårtensson 7 960 kr, Sven-Gösta Jonzon 1 701 kr, Olof-Henric Olofsson 1 610 kr, Otto Olofsson 11 802 kr, Sten Olofsson 1 464 kr, Alvar Sundin 900 kr, John Sundin 3 800 kr samt Karl Erik Svedbäck 3 197 kr.

TINGSRÄTTENS AVSLUTANDE BEDÖMNING

Betydelsen av samebyarnas ändring av talan

Fastighetsägarna har i fråga om betydelsen av att samebyarna, på sätt skett, ändrat sin talan i målet anført följande. Samebyarna har ändrat sin tala så att varje sameby bestrider yrkandet från de fastigheter som ligger inom byns betesområde enligt en av lantbruksnämnden i Jämtlands län för varje by upprättad markanvändningsredovisning och driftsplanning och medger talan för varje fastighet som ligger utanför planen. Denna inställning till käromålet är en helt annan än den att samebyarna bestred "käromålet i dess helhet". De grunder för bestridandet av fastighetsägarnas talan som samebyarna åberopat och de invändningar som fastighetsägarna gjort däremot hänför sig till respektive samebys nyttjande. Det innebär bl a att en sameby inte kan åberopa annat nyttjande än det som skett av just den samebyn.

Samebyarna har genmält: Redan före 1886 års renbeteslag förelåg en viss kollektivisering genom sambruk. Samerna själva använde begreppet Sita, som enligt definition av Ernst Manker i "De åtta årstidernas folk" 1963 (sid 68) var "flyttlagets kollektiv, de familjer som följs åt på flyttningarna och sköter sina renar i samma hjord inom ett gemensamt disponerat betesområde; de renägande samernas egen lilla samfundsbildning med privat äganderätt till djuren, kollektiv skötsel av hjorden och gemensam nyttjanderätt till marken". Som exempel härpå har vi under "Finnekongen i lappefiäl-len" Mårten Jonssons ingående familjehushåll. Dessa flyttlag har även förändrats genom att in- och utflyttningar förekommit bl a i samband med giftermål, vilket även inneburit flyttning av renar mellan dessa grupper. Genom 1886 års renbeteslag kollektiviserades renbetet genom att de tidigare lappskattefjällen och lappskatteländen sammanfördes till lappbyar, inom vilka renbetet blev gemensamt. Envar same blev hänvisad att utnyttja betet endast inom området för den lappby han tillhörde. Även efter lappbyindelningen har förekommit in- och utflyttningar i byarna och samarbete byarna emellan med gemensamma renskiljningar etc. Förändringar har även ägt rum beträffande lappbyindelningar. Enär sedvanerätten emanerar från renskötsel utövad av sa-

mer i egen samfundsbildning, som sålunda föregått omorganisering i lappbyar och vidmakthållits av samer i administrativ ordning indelade lappbyarna - med förekommande förändringar av lappbyindelningen, in- och utflyttningar i byarna och samarbete mellan byarna - kan något krav inte uppställas på att de grunder som samebyarna åberopat uteslutande är hänförliga till respektive samebys nyttjande. Kollektiviseringen av renskötseln under 1880-talet förtar ej verkan av tidigare hävd av vinterbete genom de organisationsformer som enskilda samer tidigare ingått i. Ej heller är verkan av hävd inskränkt till av fastighetsägarna åsyftat förhållande rörande i samebyn ingående skattefjäll. Av nu anförda skäl kan ej helle något krav uppställas att renar i ett område skall ha kommit från en och samma sameby för att sedvanerätt till renbete skall finnas.

* * *

Lagen angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige av den 4 juni 1886 (nr 38) föreskrev i 1 § att lapparna var, såvitt nu är i fråga, berättigade att uppehålla sig med sina renar inte bara på de för dem inom Jämtlands län avsatta land utan också (med vissa begränsningar i tid) på de trakter i övrigt som de efter gammal sedvana hitintills hade besökt och att där betjäna sig av land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Renbeteslagen föreskrev i 5 § att de för lapparne avsatta land skulle delas i lappbyar och att det ålåg Konungens Befallningshavande att verkställa indelningen i lappbyar. I lagen föreskrevs vidare (10 §) att, om renarna förorsakade skada på bland annat växande och avskuren gröda, skadan skulle ersättas av ägaren eller ägarna till de renar som skadan skett genom. 1882 års kommitté uttalade i dessa frågor i sitt den 25 augusti 1883 framlagda förslag till förordning angående de svenska lapparne och de bofaste i Sverige följande (sid 71 f).

"Såsom redan förut blifvit anført, var i äldre tider områdesfördelning inom de trakter, der Lapparne sommartiden uppehålla sig med sina renar, uteslutande bestämd efter så kallade lappbyar. Hvar de enskilde hade att vistas med de renar som honom tillhörde, berodde på hans egenskap att tillhöra en viss by; för frågan åter, hvilken by han tillhörde, var födseln bestämmande. Mellan de lappar som voro medlemmar af samma by, var från början dess område ej fördelat. - Man finner således här en samfällighetens befogenhet, genom vilken den enskilde är berättigad. Ett dylikt förhållande har sin motsvarighet å fler områden under tider af föga framskriden odling. För nomadväsendet synes en sådan ordning vara den allra naturligaste; och kan kunde fördenskull vänta, att den ej blifvit öfvergifen. - Den föregående framställningen af förhållandena å de särskilda orterna visar väl, att så ej fullständigt skett, då man inom Norrbottens län ännu finner lappbyar i den äldre egentliga bemärkelsen af ett lappsambund, det der eger att med uteslutande af andra Lappar uppehålla sig inom vissa gränser och för hvars medlemmar allt bete inom dessa gränser är gemensamt. Men af samma redogörelse framgår, att å andra orter nya grundsatser gjort sig gällande. Benämningen lappby möter visserligen jemväl der såsom betecknade en samfällighet af Lappar, hvilka ega att utan intrång af andra vistas å sina särskilda trakter. Men inom sjelfva byarne hafva gränser uppstått, de der skilja mellan mitt och ditt i

afseende å vissa delar af byns mark, medan betet å byns öfriga område i regel är gemensamt. Det var naturligen intet mot den gamla samfällighetstanken stigande förhållande, att den enskilda lappfamiljen betade inom byns område sin hjord särskildt för sig; att samma hushåll år efter annat under den mera stadigvarande vistelsen höst och vår å de skilda orterna uppsökte samma plats. Men af detta förhållande uppkom mångenstädes den tanken, att inom byns gränser vissa områden tillhörde ett, andra ett annat hushåll. - - - Åtskilliga land innehafvas, på grund af inrymning, utaf Lappar, som derå beta ett vida mindre antal renar än som efter områdenas naturliga tillgångar der skulle kunna framfödas; medan å andra betet är ytterst knappt för de derstädes inrymde Lapparnes hjordar. Alltså trängsel och brist på ett håll, öfverflödigt utrymme å ett annat. Och missförhållandena af dylik art skulle, derest för framtiden de angifna nyare grundsatserna vidhölls, kunna alltmåra tilltaga. Å de trakter deremot, der de gamla förhållandena bibehållit sig oförändrade och der också myndigheterna funnit sig oförhindrade att mellan de särskilda byarne vidtaga jemkningar af Lapparnes antal, har ställningen varit vida bättre. Fördenskull erfordras enligt komiterades förmenande en återgång till hvad i gamla tider gällt. Vissa större områden böra bestämmas, inom hvardera af hvilka en samfälligt af Lappar skall ega att med andras uteslutande vistas, men der den enskilde ej bör hafva rätt till någon viss del, hvarförutom i myndigheternas hand bör ligga att reglera lappantalet mellan byarne.

Av de här redovisade bestämmelserna framgår att rätten till renskötsel tillkom enskilda lappar, som förutsattes driva renskötsel individuellt med personligt ansvar för sina renar, och att med lappby i princip avsågs endast ett område, inom vilket till byn hörande lappar fick utöva sin renbetesrätt.

* * *

Lappbyarna kom emellertid att genom tillkomsten av 1898 års renbeteslag att tilläggas vissa beslutande funktioner. I lagen (9 §) infördes nämligen en bestämmelse om att för varje lappby skulle finnas en byordning innehållande föreskrifter bland annat angående ordningen för renskötseln bedrivande inom byn eller eljest angående förhållandet mellan lapparna inbördes, såsom om bland annat fördelnig av samarbetet inom lappbyn eller i övrigt av betesrättens utövning, renhjordarnas bevakning, antal renvaktare som borde finnas, hjordarnas ordnande och sammanhållande vid flyttningar samt sättet för överläggning och beslut i ärenden som rörde lappbyn gemensamt. Konungens Befallningshavande ägde efter att ha besökt vederbörande sameby tillfälle att upprätta förslag och efter hörande av kronobetjäning och lappfogde utfärda byordning för samebyn. - I ett vid Norrbygdens vattendomstol anhängigt vattenmål yrkade en lappby genom Kammarkollegiet ersättning för intrång i renskötseln av Bålforsens Kraftaktiebolag. Bolaget yrkade i vattenöverdomstolen att lappbys talan skulle avvisas under påstående bland annat att lappbyn inte var sådan myndighet som enligt 11 kap 2 § rättegångsbalken kunde vara part i rättegång. Högsta domstolen fann i dom (1961:444) att lappbyn ägde rätt att föra talan i målet med följande motivering. "Visserligen äger lappby

som sådan icke driva renskötsel, och ej heller kan ur gällande författningar utläsas, att lappby må föra talan om ersättning för intrång i renskötsel. Emellertid föreligger ett påtagligt praktiskt behov av att lappby skall kunna vid domstol bevaka delägarnas gemensamma intressen i fall av intrång i renskötseln. Från andra synpunkter synes icke någon allvarigare invändning kunna riktas mot en sådan ordning. Med hänsyn härtill tala övervägande skäl för att icke avvisa lappbyns ifrågavarande talan.” - I sitt betänkande ”Rennäringen i Sverige” (SOU 1968:16) fann 1964 års rennäringsakkunniga att många rennäringsidkare för det dåvarande hade ett otillfredsställande utbyte av renskötseln och att orsaken härtill var att driftsenheterna var alltför små för att möjliggöra en rationell användning av arbetskraften. De sakkunniga ansåg att bästa sättet att få till stånd lämpliga driftsenheter var att överlämna renskötseln handhavande till särskilda lokala organisationer, renbyar, med näringsutövarna som medlemmar. Renbyarna, vilka även skulle anskaffa och underhålla huvuddelen av de driftsanläggningar och tekniska hjälpmedel som erfordrades för renskötseln, avsågs få behörighet att i medlemmarnas ställe bestämma i frågor, som rör de nyttjandet av de betesmarker där renbetesrätt tillkom medlemmarna. Byarna skulle därigenom få fria händer att med bortseende från äganderättsförhållandena indela medlemmarnas renhjordar i driftsenheter, vilkas storlek och sammansättning kunnat anpassas efter årstid, betestillgång och övriga föreliggande omständigheter. Samtliga kostnader för renarnas handhavande och renbyns verksamhet - arbetslöner, utgifter för driftsanläggningar, ersättningar för de av renarna orsakade skadorna, m m - föreslogs i princip bli fördelade mellan renägarna i proportion till antalet innehavda renar. - I propositionen (1971:51) med förslag till rennäringslag biträdde föredragande departementschefen de sakkunnigas organisationsförslag och i rennäringslagen (1971:437) intogs bestämmelser av innehåll att sameby har till ändamål att enligt rennäringslagen för medlemmarnas bästa ombesörja renskötsel inom byns betesområde (9 § 1 st) samt att sameby kan förvärva och åta sig skyldigheter, när registrering skett (10 § 1 st), och företräder medlemmar i frågor som rör renskötselrätten eller medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringen i övrigt (2 st).

* * *

Av de ovan redovisade uttalandena av 1882 års kommitté framgår att, även om renbetesrätten enligt 1886 års lag tillkom den enskilde renägaren, bedrevs renskötseln redan före tillkomsten av 1886 års lag i samfälligheter av lappar, lappbyar, där de som tillhörde samfälligheten ägde utan intrång av andra vistas på sina särskilda områden. Härav följer att de samebyar som trätt i stället för dessa samfälligheter eller lappbyar äger tillgodoräkna sig enskilda samers nyttjande före tillkomsten av den första rennäringslagen av år 1886.

”Urminnes hävd”

Samebyarna har gjort gällande att deras rätt till vinterbete med ren inom områden utanför renbetesfjällen, innefattande bl a de omstämda fastigheterna i Härjedalen, och med denna rätt sammanhängande rättigheter, såsom rätt till visst

skogsfång och viss byggrätt, ytterst grundas på urminnes hävd samt att urminnes hävd gäller oberoende av rennäringslagens bestämmelser och därför åberopas som självständig grund. Samebyarna har till utveckling av grunden anført bland annat följande. Beträffande tvist i sedvanerättens tillämplighet skall bevisningen ej ovillkorligen hänföras till förhållandena vid tiden för tillkomsten av 1886 års lag. Även förhållanden efter 1886 kan vara avgörande för sedvanerättens tillämplighet Till stöd härför åberopar sameparterna en justering som ägt rum i och med att ordet ”hitintills” i 1886 års lag ströks i 1898 års lag. I princip kan nu urminnes hävd inte uppkomma efter 1972. Men samebyarna hävdar att det är en fråga för den allmänna rättstillämpningen att värdera betydelsen av fortsatt hävd efter 1972, då rättigheten för tid dessförinnan satts ifråga. Kvalifikations-tiden kan således fortlöpa efter 1972.

* * *

Fastighetsägarna har hävdatt att vinterbetesrätten är uttömmade reglerad genom rennäringslagen och vidare anført: Någon möjlighet att hävda renbetesrätt vid sidan av rennäringslagen finns inte. Inte heller kan 1734 års lag självständigt grunda rätt till renbete till följd av urminnes hävd, då agen inte är tillämplig vare sig på sådana marker eller sådant nyttjande som det är fråga om här i målet. - I vart fall har det inte förekommit sådant nyttjande i sådan omfattning och under så lång tid att urminnes hävd därigenom kan anses ha uppkommit. Det ringa nyttjande som skett har dessutom mötts av protester från markägarna. Om sådan rätt ändå anses ha uppkommit, har den upphört då den inte utnyttjats under ca en tredjedel av den tid som fordras för dess uppkomst, dvs ca 30 år. - Enligt reglerna för bevisning av urminnes hävd åvilar det samebyarna att visa att kändens fastigheter nyttjats för renbete på sådant sätt och under sådan tid, minst 90 år, att urminnes hävd uppkommit. Sådan rätt kan inte uppkomma efter 1972, då nya jordabalken trädde i kraft och bestämmelserna om urminnes hävd upphävdes.

* * *

I propositionen (1885:2) med förslag till lag angående de svenska Lapparnes rätt till renbete i Sverige uttalade den föredragande departementschefen att lapparnas vinterflyttningar ”å de trakter som de af gammal sedvana hittills hafva besökt måste vara icke blott ett av den bofasta befolkningen tåldt intrång utan en verklig rätt, äfven om något uttryckligt lagstadgande till stöd för denna rätt icke förefunnits.” I sitt den 2 april 1886 avgivna utlåtande nr 1 i anledning av lagförslaget anförde särskilda utskottet följande om innebörden av 1 § i den föreslagna lagen följande (sid 28). ”Sålunda härstammar en stor del af den hos oss stiftade lag från gamla sedvänjor, hvilka före lagens tillkomst gälde såsom rätt eller från sådana som bildat sig bredvid lagen. Då nu lapparnes sedvänja att flytta med sina renar ostridigt är ett sedan urminnes tid bestående faktiskt förhållande, så är det så långt ifrån att vare sig andan eller bokstafven af 1734 års lag utgör något hinder för upptagande af berörda sedvänja i den lag, som det nu är fråga om att stifta, att det tvärt om vore en orimlighet att denna nya lag skulle hemta sin grundläggande tanke annorstädes ifrån än från samma sedvänja, (sid 20) - - - då lapparnes vinterflyttningar öfver en-

skildes egor äro en sedan urminnes tid bestående, om ej i lag uttryckligt medgifven, likväl såsom faktiskt förutsatt sedvana, som dessutom grundar sig å en verklig rätt, rätten att drifva det näringsfång, som utgör villkoret för deras existens såsom nomader å den jord, hvars första innehafvare de vore; då denna rätt ej kunnat annulleras, vare sig genom att svenska staten förklarat sig för egare till all af odlingen icke upptagen jord eller derigenom att staten vid afvittringarne utan förbehåll upplåtit jorden åt enskilde, och icke heller blifvit genom något lagbud lapparne fräntagen; - - - måste Utskottet - - - fullständigt godkänna den grundsats, som i nu afhandlade fråga blifvit uttalad genom föreliggande lagförslagets 1 §.”

Ordet ”hitintills” upptogs inte i 1 § i 1898 års renbeteslag. I lapplagskommitténs den 27 maj 1896 avgivna förslag till lag om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige motiverades uteslutningen av ordet på följande sätt. ”Ur det i fråga om lapparnes sedvanerätt i gällande lag använda uttrycket: ’trakter, hvilka de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt’, har i komiterades förslag ordet ’hitintills’ blifvit uteslutet, hvilket har sin grund deri, att det icke synts lämpligt, att vid tvist om sedvanerätt bevisningen ovillkorligen skall hänföras till tiden för 1886 års lags trädande i kraft. Den bofasta befolkningens rätt i detta hänseende lär ock få anses behörigen tillgodosedd, om sedvanerättens godkännande i tvistiga fall göres beroende af samma bevisnng, som enligt allmän lag kräfvdes för strykande af urminnes häfd.” - Enligt uttalanden i propositionerna till såväl 1928 års renbeteslag (prop 1928:43 sid 71) som 1971 års rennäringslag (prop 1971:51 sid 158) förutsätts att i tvistiga fall frågan om sedvanerättens tillämplighet utanför lappmarkerna och renbetesfjällen blir prövad av domstol förstyrkande av urminnes hävd.

* * *

Av de här redovisade förarbetena till renbeteslagarna och rennäringslagen framgår att bestämmelserna om samers rätt att låta sina renar vintertid beta utanför de för dem avsatta landen/renbetesfjällen närmast är att se som en bekräftelse på en dem tillkommande rätt grundad på gammal sedvana eller urminnes hävd. Härav följer att den rätt renskötande samer har att bedriva renskötsel utanför renbetesfjällen är en i förhållande till renbetes- och rennäringslagarna fristående och självständig rätt. Samebyarna äger därför till styrkande av urminnes hävd åberopa även förhållanden som inträffat efter tillkomsten av 1886 års renbeteslag.

Samebyarna har, som nämnts, gjort gällande att kvalifikationstiden för urminnes hävd kan fortlöpa efter 1972, då bestämmelserna om urminnes upphävdes, medan fastighetsägarna hävdatt att sådan rätt inte kan uppkomma efter 1972.

I 15 kap jordabalken i 1734 års lag gavs bestämmelser om urminneshävd. Enligt 1 § i nämnda kapitel är urminnes hävd, ”där man någon fast egendom eller rättighet i så lång tid okvald och obehindrad besutit, nyttjat och brukat haver, att ingen minnes, eller av sanna sago vet, huru hans förfäder, eller fångesmän först därtill komne äro.” Enligt 4 § gällde i fråga om bevisningen för urminnes hävd följande. ”Förebär någon urminnes hävd, som klandrad varder; vise då med gamla och laggillda brev och skrifter, eller trovärdiga män, de där om orten väl kunniga äro, och på ed sin

vittna kunna, att de varken själva veta, eller av andra hört, någon tid annorlunda varit hava. Gitter han det ej; vare då den hävd utan kraft och verkan.” Som framgår av i ordalydelsen i 1 § kunde urminnes hävd åberopas för att styrka inte barau ppkomsten av äganderätt utan också beståndet av rättighet. Av förarbetena till 1734 års lag har ansetts framgå att endast servitutslikande rättigheter äsyftas och inte andra begränsade sakrätter.

* * *

I sitt den 1909 avgivna förslag till jordabalken III uttalar lagberedning bland annat följande (sid 300 f) om rättsinstitutet urminnes hävd.

”Bestämmelserna i 1734 års lag om urminnes häfdes tillämpning å servitu täro mycket knapphändiga; de inskränka sig till omförmälda antydan i 15 kap. 1 § jordabalken. I de tidigare förslagen fanns härom särskildt stadgadt. Dessa stadganden uteslötos i 1723 års förslag, och då i stället vid orden ”fast egendom” i 1 § af 15 kap. insattes ”eller rättighet”, bör med ledning af förarbetena detta anses äsyfta allenast servitut. Då genom förordningen den 16 juni 1875 föreskrefs, att servitut skulle intecknas för att gälla mot ny ägare af den fastighet, som af servitutet besväras, borde detta strängt taget hafva medfört, att för framtiden urminnes häfd i fråga om servitut afskaffats. 1875 års lagstiftning lämnade emelleritd lagens bestämmelser om urminnes häfd oberörda. Ett servitutsanspråk kan alltså stödjas på urminnes häfd icke blott så att sådan häfd visas hafva uppkommit före den 1 januari 1876 - då lagen trädde i kraft -, utan äfven så att vid bevisning om urminnes häfd må tagas hänsyn till tid, som faller efter nämnda lag”. (sid 300) - - - I den nya jordabalken har icke upptagits någon bestämmelse om urminnes häfd; detta rättsinstitut skall alltså icke för framtiden upprätthållas. Att den rätt någon enligt äldre lag redan äger på grund af urminnes häfd, förblifver orubbad ligger i sakens natur, och förbehåll därom har upptagits i 27 § promulgationslagen. Att urminnes häfd icke förtjänar att för framtiden bibehållas såsom grundval för uppkomsten af nya rättigheter är otvifvelaktigt. Med vissa af de i öfrigt gällande lagbestämmelserna står ett sådant rättsinstitut i bestämd strid, med andra är det icke väl förenligt. - Det moderna fastighetsbokväsendet afser att bereda offentlighet åt förvärf af rätt till fast egendom. I samma mån fastighetsboken har anspråk på fullständighet, förlorar urminnes häfden fotfäste. Boken måste blifva den enda källan för upplysningar om fastighetens rättsliga läge; förhållanden, hvarom boken intet har att förmäla, kunna icke grundläggas en rätt i strid mot den, boken utvisar. Då nu fastighetsboken afser att upptaga samtliga för sig bestående fastigheter och de fång, hvarigenom äganderätt till dessa förvärfvas, måste det anses uteslutet att för framtiden tillerkänna urminnes häfden den verkan, att därigenom skulle kunna grundas äganderätt till en i boken upptagen självständig fastighet. Af ett sådant rättsinstitut finnes icke heller något behof.”

Beredningen uttalade vidare (sid 302 f) i fråga om förvärf av utjordar inom icke skiftade skifteslag och urfjällar på grund av urminnes hävd följande. ”Den rätt, som vid lagens tillkomst redan vunnits på grund av urminnes häfd, beröres icke af den nya lagen, men nytt rättsförverf genom urminnes häfd är uteslutet.”

I sitt nya förslag till Jordabalken III (SOU 1960:26) uttalade beredningen (sid 21) beträffande urminnes hävd till rättighet "att ett bibehållande av urminnes hävden härvidlag icke torde stå i överensstämmelse med nu gällande grundsatser i fråga om det sakrättsliga skyddet för upplåtelse av begränsad sakrätt i fast egendom och att den rätt någon enligt äldre lag redan ägde på grund av urminnes hävd givetvis icke finge rubbas". - Jordabalken i 1734 års lag och därmed bestämmelserna om urminnes hävd upphävdes genom lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken, som trädde i kraft den 1 januari 1972. I dess 6 § förklarades emellertid att genom den nya balken inskränktes ej den rätt som före balkens ikraftträdande tillkommit någon på grund av urminnes hävd.

På grund av vad nu upptagits kan inte antas annat än att upphävandet av bestämmelserna om urminnes hävd innebär att förvärv av rättigheter på grund av urminnes hävd är uteslutna efter 1972. Samebyarna äger sålunda för styrkan- de av urminnes hävd inte återropa efter utgången av år 1972 inträffade förhållanden.

* * *

Tingsrätten har vid sin bedömning av förhållanden under åren 1500-1900 (avsnitt 4.2 och 5.2) funnit att det - såvitt framgår av utredningen under denna period inte förekommit vinterbetning av ren "efter gammal sedvana" eller som för samebyarna medfört rätt till sådan betning i Härjedalens kommun utanför renbetesfjällen.

Tingsrätten har vidare (avsnitt 6.2) funnit det ej vara visat att det under åren 1900-1971 ägt rum vinterbetning i Härjedalens kommun utanför renbetesfjällen på andra tider och platser än som redovisats i lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser. De där lämnade uppgifterna ger vid handen bland annat att under den angivna tiden renar aldrig vinterbetat inom Överhogdals, Ytterhogdals och Ängersjö socknar och endast vid några enstaka tillfällen inom Svegs, Lillhärdals och Tännäs socknar. Av uppgifterna framgår vidare att Tåssåsens sameby låtit sina renar vinterbeta endast inom Vemdalens socken och bara vid ett tiotal tillfällen, att Tranris sameby vinterbetat sina renar 1918, 1921 och 1929 inom Vemdalens och Hede socknar samt därefter från och med 1941 till dess att den 1962 uppgick i Handölsdalens sameby nästan årligen vinterbetet sina renar i främst Vemdalens och Hede socknar, att Handölsdalens sameby låtit sina renar vinterbeta 1921-1923 inom Vemdalens och Hede socknar samt från 1929 flertalet år fram till och med 1971 inom främst Vemdalens och Hede socknar, att Mittådalens sameby vinterbetat sina renar 1920 inom Hede socken samt från 1929 till och med 1970 - med undantag av åren 1945-1953 och 1959-1964 - så gott som varje år inom främst Hede och Linsells socknar samt att Tännäs sameby fört sina renar på vinterbete flertalet år under tiden 1958-1971 inom Linsells och Hede socknar.

* * *

Av det här lämnade sammandraget av uppgifterna i lappfogdarnas sammanträdesprotokoll och årsberättelser framgår att vinterbetning av ren inom Härjedalens kommun utanför renbetesfjällen förekommit först från omkring 1920 för att under 1930-talet öka i omfattning och under 1950-talet breda ut sig mera allmänt, främst i Vemdalens,

Hede och Linsells socknar. Denna utveckling stämmer väl överens med de iakttagelser som de i avsnitt 6.1.4 angivna vittnena berättat om förekomsten av renar vid olika tider och på olika platser i Härjedalen. Det synes föreligga ett klart samband mellan det förhållandet att samebyarna efter 1920 för vinterbetning tagit i anspråk allt större områden utanför renbetesfjällen och den omständigheten att samebyarna efterhand ostridigt ökat sitt innehav av renar, eftersom det måste antas att en ökning av antalet renar innebär att de till följd av en ökad vandringsbenägenhet använder vidare områden för sitt betessök. Till denna utveckling torde även - som fastighetsägarna framhållit - ha medverkat att samebyarna i början av 1920-talet övergick från en intensiv till en extensiv renskötsel, vilket innebar en minskad tillsyn och övervakning av renhjordarna.

Av sammandraget framgår också att det av samebyarna endast är Tranris, Handölsdalens och Mittådalens samebyar som under 1900-talet fram till 1971 låtit sina renar vinterbeta inom Härjedalens kommun utanför renbetesfjällen under någon längre tid, Tranris sameby omkring 20 år, Handölsdalens sameby omkring 50 år och Mittådalens sameby omkring 40 år.

Eftersom det för förvärv av en på urminnes hävd grundad rätt till renbetning vintertid utanför renbetesfjällen ostridigt erfordras ett nyttjande av marken i fråga under en tid av minst nittio år, är det nyttjande som visats ha ägt rum utanför renbetesfjällen alltför kort för att samena därigenom kan anses ha förvärvat en på urminnes hävd grundad rätt till vinterbetning med ren på fastighetsägarnas marker inom Härjedalens kommun.

"Lagfäst rätt genom renbetes- och rennäringslagarna"

Samebyarna har som andra grund för sitt bestridande av käromålen anfört att de på urminnes hävd grundade rättigheterna har i vart fall huvudsakligen blivit lagfästa genom den lagstiftning som reglerat rennäringslagen och att det enligt 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen föreligger lagstöd för nu omtvistad renbetesrätt.

Fastighetsägarna har genmält: Det har inte förekommit sådant nyttjande i sådan omfattning och under så lång tid att enligt rennäringslagstiftningen rätt till renbete därigenom kan anses ha uppkommit. Det ringa nyttjande som skett har desstuom mötts av protester från markägarna. Om sådan rätt ändå anses ha uppkommit, har den upphört då den inte utnyttjats under ca en tredjedel av den tid som fordras för dess uppkomst, ca 30 år.

Som tingsrätten framhållit (avsnitt 5.2) ger varken 1886 års eller 1898 års renbeteslag besked om belägenheten av de trakter utanför de för dem avsatta landen som samerna ägde uppehålla sig "efter gammal sedvana". Ej heller 1928 års renbeteslag eller 1971 års rennäringslag ger besked här- om. I förarbetena till 1898 års och 1928 års renbeteslagar liksom 1971 års rennäringslag uttalas att i tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerättens tillämplighet bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminnes hävd.

Tingsrätten har i närmast föregående avsnitt funnit att det nyttjande som visas ha ägt rum utanför renbetesfjällen är

alltför kort för att för samebyarna medföra en på urminnes hävd grundad rätt till vinterbetning på fastighetsägarnas marker inom Härjedalens kommun. Samebyarna kan därför inte göra anspråk på att ha sådan rätt med stöd av bestämmelserna i 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen.

"Sedvana"

Samebyarna har som tredje grund för bestridande av käromålen anfört bland annat följande. Begreppet sedvana används i ett led för att beskriva en besittning av nyttjanderätt till renbete ehuru ej av sådan längd som förutsätts för styrkande av urminnes hävd. I konsekvens med det ovan sagda är det alltså ej fråga om sådan längd på besittningen att den kan karakteriseras som gammal sedvana eller av ålder, som förutsätts för en sedvana enligt gällande lagstiftning inom rennäringslagen område. Enligt sameparterna kan dock sedvanerätt (inom visst området) uppkomma jämväl för en sedvana, som visserligen ej utövats av ålder, på den grunden att besittningen ägt rum okvalt, varmed avses att sameparterna varit i besittning av rätten i full och obestridd omfattning och att sålunda fastighetsägarna genom passivitet accepterat denna rätt. Tidsaspekten när det gäller aktivsidan (nyttjandet av marker för bete) respektive passivsidan (fastighetsägarens underlåtenhet att reagera) som enligt vår uppfattning bör vara densamma, låter sig inte utan vidare fastställa i ett skede av fortskridande rättsbildning rörande passivitetsspörsmålet inom civilrätten och svaret torde i det enskilda fallet stå att finna utifrån en avvägning av just de särskilda förhållanden som präglar den omtvistade rättsfrågan/rättigheten.

Samebyarna gör härvid den bedömningen att för uppkomst av sedvanerätt erfordras en okvald tidsperiod av vinterbetning på åtminstone en till två generationers längd med en förekomst på några, varmed avses fler än tre men nödvändigtvis ej fler än sju, vinterbetningar. För uppkomst av sedvanerätt under en tidspeiod av en generation erfordras enligt samebyarna att det har förekommit minst tre vinterbetningar under perioden. Föreligger det färre vinterbetningar än tre bör det för uppkomst av sedvanerätt i gengäld erfordras, att det under följande tidsperiod motsvarande en generation har förekommit ytterligare vinterbetningar, så att det under den sammanlagda tidrymden av två generationer har förekommit minst fem vinterbetningar. Mot bakgrund av att förhållandena kan vara mycket skiftande låter sig en precisering ej göras utöver den nu angivna.

* * *

Fastighetsägarna har genmält. Vinterbetesrätten är uttömmande reglerad genom rennäringslagen. Rätt till vinterbete med ren finns endast inom fastigheter där sådant nyttjande av ålder bedrivs. Någon möjlighet att hävda en renbetesrätt vid sidan av rennäringslagen finns inte. Skulle kärandens inställning i denna del ej godtas av tingsrätten bestrids i vart fall att det kortare nyttjande varom det kan vara fråga dels kan utgöra grund för en sådan rätt och dels att nyttjandet utövats utan protester från markägarna. Någon rättsgrundande passivitet från markägarhåll har det inte alls varit fråga om. Eventuell rätt har upphört, då det inte utnyttjades under ca en tredjedel av den tid som tingsrätten kan finna erforderlig för uppkomst. - Betesbruket har skett

inom för samerna upplåtna områden. Det renbete som skett på senare tid av vissa av kärandenas fastigheter har skett otillåtet och berörda fastighetsägare har protesterat mot detta. Detta betesbruk har pågått sporadiskt och under kort tid och ger ingen rätt till fortsatt bete. För berörda fastighetsägare har det ej framstått som något etablerat betesbruk utan som en otillåten expansion i viss mån understödd av myndigheterna. Vid tiden för rennäringslagstiftningens tillkomst bedrevs samernas renskötsel intensivt genom att renhjorden har hållits samman, drivits till bestämda områden av samerna etc. Det på senare tid tillkommande extensiva bruket att köra renarna långa sträckor med moderna transportmedel låta renarna själv, utan att hjorden hålls samman, söka betesmarker, saknar historisk förankring. Likaså är den mångdubbelt större renmängden främmande för det renbetesbruk som skett av ålder.

Av utredningen framgår ej i vilken omfattning, på vilka tider och på vilka platser det efter 1971 förekommit vinterbetning på fastighetsägarnas marker. Det kan dock med hänsyn till att renantalet fram till 1993 ökat till 45 000 antas att vinterbetningen efter 1971 haft minst samma omfattning som dessförinnan.

* * *

Begreppet "sedvanerätt" skiljer sig från institutet "urminnes hävd" främst däri att för uppkomsten av sedvanerätt till vinterbete med ren enligt samebyarna erfordras att det äger rum under endast en generation (tretti år) i stället för tre generationer (nittio år), som enligt fast praxis erfordrades för att urminnes hävd skulle anses föreligga. Sammanfattningsvis krävs enligt samebyarna för uppkomsten av sedvanerätt inom visst område att inom område förekommit minst tre vinterbetningar under en generation eller minst fem under två generationer. Den av samebyarna återopade grunden "sedvanerätt" innebär att samebyarna genom att låta sina renar beta vintertid på visst område i angiven omfattning förvärvat en nyttjanerätt, en begränsad sakrätt, till de fastigheter som är belägna inom området. Det må redan här anmärkas att en sådan på sedvana grundat nyttjanderätt saknar stöd i nu gällande lagstiftning.

Om "sedvana" skulle anses medföra rätt till vinterbete med ren, skulle detta innebära att det utan stöd i lag infördes en begränsad sakrätt i fast egendom med samma rättsverkan som urminnes hävd hade. I sitt förslag till Jordabalken II (SOU 1960:25 sid 511) uttalade lagberedningen följande om hävd i fråga om andra sakrätter i äganderätt.

* * *

Uti 15 kap. 1 § JB upptagas även bestämmelser, som avse urminnes hävd till rättighet. Av förarbetena till 1734 års lag har ansetts framgå att med dessa bestämmelser åsyftats alenast servitut och servitutsliknande rättigheter men ej andra begränsade sakrätter, med vilka besittningsrätt är förenad. - Bland de begränsade sakrätterna intog servitutet länge en särställning i svensk lagstiftning. Före IF var servitutet för sin giltighet mot ny ägare till den belastade fastigheten icke beroende av inskrivning eller förbehåll. I fråga om servitut, som tillkommit före förordningens ikraftträdande, rubbades ej detta förhållande. Enligt rättspraxis är inskrivning av sådan servitut ej tillåten. Är fast egendom, som kommit ur rätte ägarens hand, besvärad av servitut,

UPPROP

Den sydsamiska kulturen och rennäringen i Härjedalen och norra Dalarna

Den samiska renskötseln och därmed grunden för den samiska kulturen i norra Dalarna och i Härjedalen är utsatt för ett förintande hot.

Svegs tingsrätt har i dom den 21 februari 1996 förklarat att det inte finns någon lagstadgad rätt till vinterbete för renarna i Härjedalen. I Dalarna har en motsvarande process inletts av markägare i Särna-Idre.

Samebyarna står nu blottställda i dubbel mening. Vi har i försvarsposition tvingats att processa i domstol och har över 8 miljoner kronor i rättegångskostnader för vårt försvar och för att betala motpartens rättegångskostnader. Skall renskötseln kunna överleva måste renarna ha tillgång på vinterbete i skogslandet eftersom fjällområdet endast erbjuder bete under barmarkstiden. Utan tillgång på vinterbete måste renskötseln upphöra som näring.

Sedvanerätten till vinterbete har i renbeteslagarna alltifrån år 1886 förutsatts föreligga. Lika lite som renen lämnar spår i vinterbetesmarkerna har renskötseln avkastat spår i form av dokument. Nu kräver domstolen att vi skall bevisa vår existens med dokument det aldrig funnits anledning att upprätta.

För att kunna driva den samiska rättskampen och kulturkampen vidare och för att säkerställa underlaget för den sydsamiska kulturen har vi därför beslutat att inrätta: **Fonden för den sydsamiska kulturen.**

Vi väddar om Ditt stöd moraliskt och även ekonomiskt. Du kan stödja vår kamp genom att kontakta någon av nedan angivna personer och/eller genom att insätta ett bidrag på fondens postgiro nr 37 51 64-1. Fonden står under tillsyn av Samernas Landsmöte och auktoriserad revisor.

Handölsdalens sameby

Idre sameby

Mittådalens sameby

Reidar Nordfjäll
ordförande

Jörgen Jonsson
ordförande

Härje Andersson
ordförande

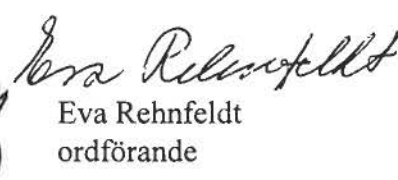
Tåssåsens sameby

Tännäs sameby

Härjedalens sameförening

Olof Johansson
ordförande

Edvin Rensberg
ordförande

Eva Rehnfeldt
ordförande

Bidrag till
Fonden för den sydsamiska kulturen

INBETALNING / GIRERING B

PKS: OCR/Kod 1
PKM: 2 • Konto • Avg • Bel •

Till postgirokonto nr	Avgift	Kassastämpel
37 51 64 - 1		
Betalmottagare (endast namn)		
Fonden för den sydsamiska kulturen		
Avsändare (namn och postadress)		
Eget kontonr vid girering		
Svenska kronor	öre	

I DETTA FALT FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS - RESERVERAT FÖR POSTGIROT

vars bestånd grundar sig å urminnes hävd, gäller servitutet oberoende av tvist om äganderätten till den belastade fastigheten. för upplåtelse av servitut har ej heller fordrats skriftlig form. - Uppenbart är att den brist på närmare reglering som länge kännetecknat servitutsförhållandet lett till stor osäkerhet och varit en gynnsam jordmån för uppkomsten av rättsförhållanden, vilkas ursprung och innebörd ej längre kunna påvisas. - I sitt jordabalksförslag upptog LB till behandling även frågan om urminnes hävd till rättighet samt uttalade därvid som sin mening att denna form av hävd bort för framtiden avskaffas redan i samband med tillkomsten av 1875 års inteckningsförordning. Även enligt beredningens mening torde bibehållande av urminnes hävd icke stå i överensstämmelse med nu gällande grundsatser i fråga om det sakrättsliga skyddet för upplåtelse av särskild rättighet i fast egendom.

För uppkomsten av sedvanerätt krävs enligt samebyarna en väsentligt kortare kvalifikationstid och ett mindre omfattande nyttjande än som gällde för urminnes hävd. Med hänsyn härtill kan mot införande av en på sedvana grundad rätt till vinterbete med ren, med än större fog än lagberedningen gjorde ifråga om institutet urminnes hävd, invändas att den inte står i överensstämmelse med nu gällande grundsatser ifråga om det sakrättsliga skyddet för upplåtelse av särskild rättighet till fast egendom.

På grund av vad nu anförts kan samebyarna inte genom den vinterbetning som "av sedvana" förekommit under 1900-talet anses ha för dem medfört någon sakrättsligt skyddad rätt till vinterbete med ren på fastighetsägarna tillhörig marker.

Det må i detta sammanhang erinras om att fastighetsägarna ostridigt vid olika tillfällen framfört protester mot att renar vinterbetade på deras marker.

"Konventionsskyddade rättigheter"

Samebyarna har som fjärde grund för bestridande av käromålen anført följande. Renskötseln är ett centralt inslag i samernas traditionella levnadssätt. Tillgång till marker för vinterbetning är en nödvändig förutsättning för att kunna bedriva renskötsel. Bestämmelserna i 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen jämförd med artikel 27 i FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheter ger samerna - i detta mål de omständiga samebyarna - ett skydd för sin näring också på en folkrättslig grund. Käromålen strider därför mot samernas möjlighet att behålla och utveckla sitt eget kultur- och samfundsliv enligt de folkrättsliga förpliktelser Sverige har att följa. - Det är fråga om ett grundlagsförstärkt konventionsskydd, dvs att grundlagarna förstärker i Sverige det åtagande som följer av den svenska ratificeringen av FN-konventionen. Samebyarna gör gällande att käromålen, som gäller betydande betesarealer i flera samebyar och därmed är helt avgörande för fortsatt rennärning i dessa, strider mot samernas möjlighet att behålla och utveckla sitt eget kultur- och samfundsliv enligt de folkrättsliga förpliktelser som Sverige har att följa.

* * *

Fastighetsägarna har genmält: Av samebyarna under punkt 4 upptagna grund torde främst avse skydd för rennärings-

utövning. Fastighetsägarna grundar sin talan på regelsystemet i rennäringslagen. Denna lag är inte grundlagsstridig. Eventuella konventioner är inte av direkt betydels för en domstols prövning av en tvist. Folkkrätten reglerar förhållandet mellan stater och är inte tillämplig i en tvist mellan svenska rättssubjekt. Frågan om var renbetesrätt på grund av den 1886 införda regeln om sedvanerätt föreligger har av lagstiftaren lämnats öppen för att avgöras genom domstolsprövning. Fastighetsägarnas talan syftar till att få klarlagt att rätt till vinterbete inte föreligger på deras respektive fastigheter. Ett avgörande av denna mellan parterna tvistiga fråga kan inte såsom samebyarna påstår påverka de folkrättsliga förpliktelser Sverige har att följa för att möjliggöra för samerna att behålla och utveckla sitt eget kultur- och samfundsliv. Käromålen har följaktligen inte till syfte att försämra förhållandena för rennärningen.

I 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen stadgas att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. I regeringens proposition 1975/76:29 om ändring i regeringsformen framhöll den föredragande departementschefen att ordet kultur i detta sammanhang skall ges en vidsträckt tolkning och att det sålunda innefattar bland annat renskötsel som är centralt inslag i samernas traditionella levnadssätt (sid 138). Artikel 27 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (SÖ 1971:42), som antogs av Förenta Nationerna den 16 december 1966, har följande lydelse. "I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och tåla sin egen religion eller att använda sitt eget språk."

* * *

Ett bifall till fastighetsägarnas talan skulle innebära att det inte längre skulle vara möjligt att bedriva renskötsel i Härjedalens kommun i den omfattning som den för närvarande bedrivs i och att samernas möjligheter att där behålla och utveckla sitt kultur- och samfundsliv skulle därvid påverkas menligt. Den fjärde av samebyarna åberopade grunden för bestridande av fastighetsägarnas talan synes innebära att fastighetsägarna vid sådant förhållande är skyldiga att medverka till att de i 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen och artikel 27 i den internationella konventionen angivna målens förverkligas genom att upplåta mark för vinterbete åt samernas renar.

I nyss nämnda proposition uttalade föredragande departementschefen bland annat följande (sid 140) om förhållandet mellan den enskilda och samhället enligt grundlagsregleringen.

Utredningens ställningstagande att i huvudsak begränsa grundlagsregleringen till att avse förhållandet mellan den enskilde och det allmänna har av de flesta remissinstanser lämnats utan kommentar. I ett par yttranden hävdas att en generell reglering är möjlig också i fråga om förhållandet enskilda emellan. Andra instanser anser att grundlagen beträffande vissa särskilda frågor skall innehålla regler som gäller också för enskildas inbördes relationer. Utredningens ståndpunkt godtas däremot uttryckligen av bl a Svea hov-

rätt och de juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund. - För egen del finner jag ställningstagande väl underbyggt. Det är uppenbarligen inte praktiskt möjligt att i grundlag ge rättigheterna ett omfattande skydd gentemot angrepp från enskilda, och det föreligger i de allra flesta fall inte heller något behov av ett sådant skydd. De möjligheter som erbjuds genom det vanliga lagstiftningen får anses vara helt tillräckliga. Jag föreslår därför i likhet med utredningen att skyddet i huvudsak skall gälla bara gentemot det allmänna. Jag återkommer till innebörden av uttrycket "det allmänna" i specialmotiveringen under rubriken till 2 kap. Jag vill här bara nämna att jag liksom utredningen använder detta uttryck för att beteckna dels det allmännas verkställande organ, dels de normgivande organen, när dessa beslutar för enskilda betungande, offentligrättsliga föreskrifter, däremot inte när de beslutar civilrättsliga normer. (sid 86). - - - Begränsningen av rättighetsskyddet till att gälla endast i förhållande till det allmänna betyder som utredningen framhåller inte bara att regleringen riktar sig endast till offentliga organ utan också att vissa ingrepp som företas av sådana organ och som i förstone kan tyckas innebära rättighetsinskränkningar faller utanför det föreslagna regelsystemet. Som exempel på detta nämner utredningen polisens åtgärder att avbryta ett politiskt eller religiöst möte som äger rum i en samlingslokal som inte har blivit vederbörligen upplåten för ändamålet. som ett annat exempel anføres en domstols dom på skadestånd för förtal eller för brott mot en avtalad tystnadsplikt. Det är i dessa fall fråga om ingrepp mot enskilda från det allmännas sida, men ingreppen grundar sig - genom förmedling bl a av straff- och processrättsliga regler - på en civilrättslig relation mellan enskilda personer. Den eventuella rättighetsinskränkning som i situationer av nu beskrivet slag drabbar mötesdeltagarna etc får därför betraktas som en fråga som gäller förhållandet enskilda emellan och därmed ligger utanför det föreslagna regelsystemet. I den mån polisen i det första av de nyss nämnda exemplaren skulle tillgripa frihetsberövanden eller ingrepp någons kroppsliga integriteter blir däremot RF:s rättighetsreglering tillämplig i dessa hänseenden.

Av det ovan redovisade uttalande i propositionen framgår att rättighetsskyddet 1 och 2 kap regeringsformen är begränsat till att avse endast förhållandet mellan den enskilde och det allmänna och sålunda inte gäller förhållanden mellan enskilda. Vad nu anförts gäller i lika hög grad bestämmelsen i artikel 27 i den internationella konventionen. Det åligger sålunda det allmänna och inte enskilda fastighetsägare att svara för att de i de oberoende bestämmelserna angivna målen förverkligas.

* * *

I detta sammanhang förtjänar erinras om att statsmakterna långt före tillkomsten av 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen sökt främja samernas möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv. Ett exempel härpå utgår tillkomsten av 1886 års lag, som bekräftade samernas rätt att uppehålla sig med sina renar inte bara på de för dem inom Jämtlands län avsatta landen utan också vintertid på de trakter i övrigt som de efter gammal sedvanan dittills besökt. Ett annat exempel är det förhållandet att staten efter tillkomsten av 1886 års lag inköpt hemman till ut-

vidgning av de för samerna avsatta landen, vilket innebar att betesområdet för deras renar mer än treububblades. Som ett tredje exempel från senare tid kan nämnas att i 2 kap 5 § första stycket lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m föreskrivs att mark och vattenområdet, som har betydelse för rennärningen, skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande och att områden som är av riksintresse för rennärningen skall skyddas mot sådanan åtgärder.

På grund av nu anförts kan samebyarna på grundval av de av dem åberopade bestämmelserna i 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen och i artikel 27 den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter inte göra anspråk på att ha rätt till vinterbete på fastighetsägarnas marker inom Härjedalens kommun.

Sammanfattning

Som framgår av tingsrätten föregående bedömning har tingsrätten funnit att det inte är visat att det under tiden 1500-1880 förekommit vinterbetning av ren "efter gammal sedvana" som för samerna medfört rätt till vinterbetning på fastighetsägarnas marker i Härjedalens kommun (se avsnitt 4.2 och 5.2), att det ej är visat att renar tillhörande samebyarna vintertid betat sina renar på fastighetsägarnas marker inom kommunen i större omfattning än som framgår av lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser (se avsnitt 6.2), att den vinterbetning som förekommit utanför renbetesfjällen under tiden 1900-1971 varat alltför kort tid för att samerna därigenom skall anses ha förvärvat en på urminnes hävd grundad rätt till vinterbetning med ren på fastighetsägarnas marker (se avsnitt 7.2 och 7.3), att samebyarna inte äger någon på "sedvana" grundad rätt till vinterbete med ren på fastighetsägarnas tillhöriga marker (se avsnitt 7.4) samt att samebyarna inte kan på grundval av bestämmelserna i 1 kap 2 § sista stycket regeringsformen och artikel 27 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter göra anspråk på att ha rätt till vinterbete med ren på fastighetsägarnas marker inom kommunen (se avsnitt 7.5).

Av sammanfattningen framgår att samebyarna ej kan på någon av de av dem till bestridande av fastighetsägarnas talan åberopade grunderna anses ha rätt till vinterbete på fastighetsägarnas marker. Det är därför ej visat att någon av avtal oberoende rätt till renbete till förmån för samebyarna belastar fastighetsägarna tillhöriga fastigheter. Fastighetsägarnas talan skall därför bifallas.

Rättegångskostnader

Utgången i målen innebär att samebyarna förlorat dem. De är på grund härav skyldiga att ersätta fastighetsägarna deras rättegångskostnader.

Fastighetsägarna har begärt ersättning för sina rättegångskostnader med 3 336 547 kr, varav 2 931 079 kr utgör ombudsarvoden och yrkat att av det sammanlagda beloppet skall samtliga samebyar åläggas att solidariskt ersätta dem de före den 1 september 1995 uppkomna kostnaderna eller 2 452 305 kr, varav 2 141 829 kr utgör ombudsarvoden, och att samtliga samebyar utom Idre nya sameby skall åläggas att solidariskt ersätta dem de därefter uppkomna kostnaderna eller 884 242 kr, varav 789 250 kr utgör ombudsarvoden.

Dessutom har de åtta ledamöterna i den så kallade processgruppen, som biträtt ombuden, begärt ersättning för det arbete de nedlagt på målen och yrkat att samtliga samebyar åläggs att till dem solidariskt utge, till Sten Hungefält 70 950 kr, till Anders Martinsson 15 300 kr, till Karl-Erik Mårtensson 111 897 kr, till Per Nordlinder 83 533 kr, till Jan Salomonsson 169 000 kr, till Harry Silver 50 826 kr, till Åke Stensson 44 096 kr samt till Karl-Erik Svedbäck 41 342 kr.

* * *

Därjämte har vissa fastighetsägare begärt ersättning för sina kostnader i anledning av att de inställt sig vid huvudförhandlingen och yrkat att samtliga samebyar utom Idre nya sameby åläggs att till dem solidariskt utge, till Eivor Andersson 182 kr avseende resekostnad, till Irene Andersson 510 kr avseende resekostnad, till Per Edvin Andersson 150 kr avseende resekostnad, till Göte Backman 1 000 kr för mistad inkomst under två dagar, till Sven Emil Backman 1 728 kr, varav 1 000 kr avser mistad inkomst under fyra dagar och 728 kr resekostnad, till Ove Bergman 200 kr avseende mistad inkomst, till Kerstin Björns 1 000 kr avseende mistad inkomst under två dagar, till Olle Busk 1 648 kr, varav 1 000 kr avser mistad inkomst under två dagar och 648 kr resekostnad, till Sven-Gösta Jonzon 1 701 kr, varav 325 kr avser mistad inkomst och 1 376 kr resekostnad, till Anders Martinsson 800 kr avseende mistad inkomst under en dag, till Karl Erik Mårtensson 7 960 kr, varav 6 000 kr avser dagarvode under sex dagar och 1 960 kr resekostnad, till Olof-Henric Olofsson 1 610 kr, varav 1 440 kr avser mistad inkomst och 170 kr resekostnad, till Otto Olofsson 11 802 kr, varav 9 800 kr avser mistad inkomst under 14 dagar och 2 002 kr resekostnad, till Sten Olofsson 1 464 kr, varav 600 kr avser dagarvoden för tre dagar och 864 kr resekostnad, till Alvar Sundin 900 kr avseende mistad inkomst under en dag samt till John Sundin 3 800 kr, varav 2 000 kr avser förklarad arbetsförtjänst under fyra dagar och 1 800 kr resekostnader, till Karl Erik Svedbäck 3 197 kr, varav 2 500 kr avser mistad inkomst under två och en halv dag och 697 kr resekostnad.

Fastighetsägarna har som grund för att samebyarna skall utge ersättning solidariskt anfört att varje fastighetsägare fört talan mot var och en av samebyarna och att samebyarna ansett sig vara gemensamma motparter till varje fastighetsägare samt att processmaterialet är gemensamt för samebyarna och i huvudsak inte kan särskiljas för varje sameby.

* * *

En var av Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar har - för den händelse att fastighetsägarnas talan skulle vinna bifall - medgett att utge ersättning till de fastighetsägare som innehar fastigheter belägna inom det vinterbetesområde som anges i den för varje sameby upprättade markanvändningsredovisningen. Envar sameby har däremot - under åberopande av 18 kap 3 § första stycket rättegångsbalken - bestritt skyldighet att utge ersättning till de fastighetsägare, vilkas fastigheter är belägna utanför samebyns vinterbetesområde och vilkas talan envar sameby medgett. Av samebyarnas här redovisade ståndpunkt i rättegångskostnadsfrågan får anses följa att envar av samebyarna bestrider att de är solidariskt ansvariga för fastighetsägarnas rättegångskostnader. Samebyarna har som grund

för sitt medgivande och bestridande anfört "att envar sameby inte har bestritt envar fastighetsägares talan" och att "fastighetsägarna har inlett rättegången utan att envar sameby givit anledning härtill i så måtto att käromålen framstår som opåkallade i den utsträckning som de ej korresponderar mot redovisade hävdade vinterbetesområden".

Idre nya sameby har - under åberopande av 18 kap 3 § första stycket rättegångsbalken - bestritt skyldighet att ersätta fastighetsägarna deras rättegångskostnader och som grund härför anfört att samebyn redan innan stämningsansökningen ingavs upplyst fastighetsägarna om att "Idre nya sameby inte hävdar rätt till vinterbete i Härjedalen".

Tingsrätten tar i sin bedömning först upp frågan om samebyarna är skyldiga att solidariskt ersätta fastighetsägarna deras rättegångskostnader och därefter spørsmålet om Idre nya sameby är ersättningsskyldig för fastighetsägarnas kostnader och slutligen frågan om skäligheten av begärda ersättningar.

Solidariskt ersättningsskyldiga?

I de stämningsansökningar som ingavs den 20 september 1990 (T85/95) och den 4 juni 1991 (T 70/91) uppgav fastighetsägarna att samebyarnas anspråk på rätt till bete med ren utanför renbetesfjällen inte fördelats till areal mellan dem och att enligt uppgift från företrädarna för samebyarna några gränser ej heller dragits upp mellan byarna, att vid förprocessuell skriftväxling och sammanträffande med företrädare för samebyarna dessa vidhållit inställningen att rätt till vinterbete förelåg generellt inom hela kommunen samt att fastighetsägarnas talan därför riktade sig mot de samebyar som hade betesområden inom renbetesfjällen i Härjedalens kommun.

* * *

Av tingsrättens övriga handlingar i målet framgår följande om samebyarnas utformning av sitt bestridande av fastighetsägarnas talan. Sedan tingsrätten utfärdat stämning å samebyarna och samebyarna yrkat avvisning av ansökningarna, anförde samebyarna i en den 30 augusti 1991 inkommen skrift att "såtillvida kan vår talan preciseras att käromålet bestrides i dess helhet". Vid sammanträde för muntlig förberedelse den 16 september 1991 anförde samebyarna vid handläggningen av avvisningsfrågan "att det måste föreligga korrespondens mellan envar fastighetsägare och den eller de nyttjanderättshavare vars besittningsrätt bestrides, att envar sameby inte hävdar renbetesrätt till hela Härjedalen, att - då fastighetsägarnas talan har anhängiggjorts utan att de avvaktat de nu föreliggande markanvändningsplanerna för samebyarna - några partsrelaterade yrkaden inte föreligger och att, om talan skulle upptas till prövning på befintligt yrkande, skulle processen bli synnerligen omfattande och otymplig." Sedan tingsrätten lämnat avvisningsyrkande utan bifall, förklarade Lars Sandow, som jämte Jörgen Bohlin inträtt som ombud för samebyarna, att de bestred "käromålet i dess helhet". - Den 25 november 1991 ingav samebyarna markanvändningsredovisningar för flertalet samebyar, varav det uppgavs framgå "att samebyarna hävdar sedvanerätt till samtliga trakter där kärandena har sina fastigheter belägna såvitt kunnat utläsas av kärandeförteckningen." - I skrift den 30 juni 1995 medgav

Idre sameby käromålen under hänvisning till att samebyn "konstaterat att vinterbetesmarkerna, som för samebyns vidkommande skulle kunna vara aktuella inom omstämt område, är av marginell betydelse och då de ändock av andra skäl ej är tillgängliga för renbete" och hänvisade vad gällde rättegångskostnader "till förlikningsvillkor redovisade av kärandena om att vardera parten bär sina kostnader under förutsättning av att talan medges." I anledning av medgivande erinrade fastighetsägarna i yttrande den 24 juli 1995 om "att samebyn intill medgivandet bestritt envar fastighetsägares talan." - I en den 7 augusti 1995 ingiven skrift i anledning av fastighetsägarnas yttrande uttalade Idre nya sameby följande. "Försåvitt fastighetsägarna vidhåller att rättegångskostnader skall utdömas kan prövningen härav i vart fall enbart avse de fastighetsägare, som har sitt fastighetsinnehav inom förenämnda område." I skrift den 14 augusti 1995 uppgav samebyarna "att det kvarstår att upprätta en partsrelaterad sammanställning utifrån nu aktuell sakägarförteckning och kartmaterial, som utvisar samebyvisa berörda fastigheter till underlättning vad avser hanteringen av rättegångskostnaderna på ömse sidor." - I en den 4 september 1995 inkommen skrift utfäste sig "envar sameby" att till komplettering av tidigare ingivna markanvändningsredovisningar inge registersammanställningar, som byggde på redovisningarna och utvisade de fastigheter som var och en av samebyarna hävdade sedvanerätt till. Under hänvisning till sammanställningarna preciserade samebyarna sitt bestridande av fastighetsägarnas talan på följande sätt. "Envar sameby bestrider yrkandet beträffande de fastigheter som sålunda nu fullt ut kunna redovisas. E contrario kan saken även uttryckas så, att envar sameby medger talan beträffande de fastigheter som ej finns angivna på registersammanställningen för respektive sameby."

* * *

Den här redovisade sammanställningen ger vid handen att samebyarna vid sammanträde den 16 september 1991 i samband med handläggning av en fråga om avvisning visserligen bland annat anförde att samebyarna inte hävdade renbetesrätt till hela Härjedalen men senare under sammanträdet bestred "käromålet i dess helhet." Av sammanställningen framgår vidare att samebyarna den 25 november 1991 ingav för flertalet samebyar upprättade markanvändningsredovisningar och att de därvid uppgav endast att de hävdade sedvanerätt till samtliga trakter där fastighetsägarna hade sina fastigheter. Sammanställningen ger också vid handen att Idre nya sameby inte förrän den 30 juni 1995 medgav käromål och först den 7 augusti 1995 i anledning av fastighetsägarnas yttrande över samebyarnas medgivande uttalade att samebyns ansvar för rättegångskostnaderna kunde enbart avse de fastighetsägare som hade sitt innehav inom samebyns område samt att övriga samebyar först den 4 september 1995 bestämde sin talan i huvudsak på det sätt som de angav den vid huvudförhandlingen.

På grund av vad som ovan upptagits får fastighetsägarna anses ha haft fog för sin uppfattning att varje fastighetsägare förde talan mot varje sameby och att varje sameby bestridde envar fastighetsägares talan i målen. Enbart detta förhållande innebär emellertid inte i och för sig hinder för att samebyarnas ansvar för fastighetsägarnas rättegångskost-

nader bestäms på sätt samebyarna hävdar. Vid bedömningen av denna fråga är emellertid en rad andra förhållanden att beakta.

* * *

Den utredning som parterna ingett och den bevisning som de åberopat kan i endast ringa omfattning sägas ha hänfört sig särskilt till varje enskild sameby. Hit hör endast lappfogdarnas årssammanträdesprotokoll och årsberättelser, Huss utredning samt några andra handlingar. Den ojämförligt största delen av utredningen och bevisningen har avsett samtliga samebyar tillsammans. Så är fallet med utredningen och bevisningen avseende tiden före 1500-talet och större delen av tiden 1500-1880, 1751 års kodicill, avvittringsförfarandet samt renbetes- och rennäringslagarna. Det förhållandet att parternas utredning och bevisning till större delen är gemensam och att kostnaderna härför svårigen låter sig särskiljas talar starkt för att samebyarna åläggs ett solidariskt ansvar för fastighetsägarnas kostnader. Härtill kommer att det inte är möjligt att strikt genomföra principen att fastighetsägare som innehar fastighet inom visst vinterbetesområde skall rikta sin talan endast mot den sameby, inom vars område hans fastighet är belägen. Av samebyarnas yrkanden (se avsnitt 2.1) framgår nämligen att vissa delar av vinterbetesområdena anges vara gemensamma för Tännäs och Mittådalens samebyar (TM), delar av andra områden gemensamma för Mittådalens och Handölsdalens samebyar (RMH) samt andra delar av området gemensamma för Handölsdalens och Tåssåsens samebyar (HTO 1 och HTO 2). För att få prövat om deras fastigheter är belastade med rätt till bete med ren måste de fastighetsägare som innehar mark inom de för vissa samebyar gemensamma vinterbetesområdena rikta sin talan mot varje sameby som hävdar betesrätt inom de gemensamma områdena. Av utredningen framgår att vissa av samebyarna låtit sina renar beta vintertid utanför det egna området och inom annan samebys område. Fastighetsägare, som innehar mark inom visst område, måste för att få prövat om hans fastighet är belastad med renbetesrätt rikta sin talan inte bara mot den sameby inom vars område hans fastighet är belägen utan också mot varje sameby som - i strid med markanvändningsredovisningen - låtit sina renar beta inom området. Nu angivna förhållanden är ägnade att ytterligare försvåra möjligheterna att åstadkomma en fördelning av rättegångskostnaderna på sätt samebyarna yrkat.

På grund av det anförda bör Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar åläggas att solidariskt ersätta fastighetsägarna deras rättegångskostnader.

Är Idre nya sameby ersättningsskyldig?

Idre nya sameby har till stöd för sitt bestridande av fastighetsägarnas yrkande att samebyn skall solidariskt med övriga samebyar ersätta deras rättegångskostnader anfört i huvudsak följande. I den utomprocessuella dialog som fördes med fastighetsägarna, innan målen anhängiggjordes, angav Jörgen Bohlin vid ett sammanträffande med företrädare för fastighetsägarna att "Idre nya sameby inte hävdade rätt till vinterbete i Härjedalen." I brev den 11 juni 1990 till Nils Larsson framhöll Bohlin att en precisering av områden för vinterbetning kunde göras först när arbetet på markan-

vändningsredovisningarna, som befann sig i slutfasen, slutförts och att en precisering av området för vinterbetning kunde ske först under tidig höst 1990. Om fastighetsägarna gett sig tid att ta del av markanvändningsredovisningarna för Idre nya sameby, skulle det ha stått fullständigt klart för fastighetsägarna att samebyn inte hävdar sedvanerätt beträffande någon omstämd fastighet.

* * *

Fastighetsägarna har bestritt att de inlett rättegången mot Idre nya sameby utan att samebyn gett anledning därtill och att bestämmelsen i 18 kap 3 § första stycket rättegångsbalken är tillämplig. Fastighetsägarna har till stöd för sitt bestridande anfört följande. Av markanvändningsredovisningen för Idre nya sameby framgår att byns vinter- och reservbetesmarker ligger inom Kopparbergs län och att yttergränsen överensstämmer med gränsen mot Härjedalen. Trots detta har Idre nya sameby vidhållit sitt bestridande i målet fram till inlagen den 29 juni 1995. Samebyn har i inläga efter inläga och vid varje förberedelse fört en med övriga samebyar gemensam talan. Dessutom har samebyn så sent som i juni 1994 åberopat för samebyn specifika uttalanden i landskamreraren Huss utredning till stöd för sina anspråk i Härjedalens kommun. Att samebyn haft, om än marginella, markanspråk i Härjedalens kommun vitsordas också av samebyarna. - Fastighetsägarna har fått klara besked om samebyns inställning, innan stämningsansökan ingavs. Parterna har då varit ense om att markanvändningsredovisningarna inte konstituerar någon rätt till bete och att frågan om redovisningarna var en annan sak än den fråga som prövas i målet. Vidare har redovisats att det redan av stämningsansökan och markanvändningsredovisningen för Idre nya sameby framgår att omstämt område och samebyns i markanvändningsredovisningen angivna vinterbetes- och reservbetesområden ligger på var sin sida om kommungränsen. - Samebyns påståenden återfaller helt på den själv och dess ombud. Det är ju faktiskt samebyn som, trots det nyss anförda, bestritt käromålet i dess helhet. Om samebyn vid förberedelsen eller i svaromål medgett talan, skulle saken ha varit klar. I stället bestrider samebyn talan i dess helhet under nästan fem år för att helt medge talan i inlagen den 29 juni 1995, efter närmare fem års processande. Då får samebyn också ta ansvaret för rättegångskostnaderna.

* * *

Det är mellan Idre nya sameby och fastighetsägarna ostriktigt att Jörgen Bohlin som företrädare för samebyn vid ett sammanträffande den 9 augusti 1990 med bland andra Leif Andersson som företrädare för fastighetsägarna uppgett att Idre nya sameby inte hävdade rätt till vinterbete i Härjedalen. I sin den 20 september 1990 ingivna stämningsansökan upptog fastighetsägarna emelleritd bland andra Idre nya sameby som motpart.

* * *

Som tingsrätten redovisat i närmast föregående avsnitt bestrid Idre nya sameby och övriga samebyar käromålet i

dess helhet vid sammanträde för muntlig förberedelse den 16 september 1991 samt ingav markanvändningsredovisningar för bland andra Idre nya sameby den 25 november 1991 och uppgav därvid endast att av redovisningarna framgick att "samebyarna hävdar sedvanerätt till samtliga trakter där kärandena har sina fastigheter belägna." Av tingsrättens redovisning framgår vidare att Idre nya sameby först i en den 30 juni 1995 inkommen skrift medgav fastighetsägarna talan under hänvisning till bland annat att samebyn "konstaterat att vinterbetesmarkerna, som för samebyns vidkommande skulle kunna vara aktuella inom omstämt område är av marginell betydelse" samt att samebyn inte förrän den 7 augusti 1995 uttalade att prövningen av rättegångskostnaderna kan avse enbart de fastighetsägare som har sitt fastighetsinnehav inom området. - Det må här tilläggas att i en av samebyarna den 30 juni 1994 ingiven bevisuppgift åberopades utdrag ur Huss utredning, som innehöll bland annat utsagor om lappbyns flyttningar med ren av en förutvarande ordningsman i Idre lappby och tre hemmansägare. Utsagorna åberopades till stöd för följande slutsats av Huss. "Markområden, som för närvarande äro att hänföra till lappars i Jämtlands och Kopparbergs län sedvanetrakter, kunna till allra största delen anses ligga inom område 3)." Enligt vad som framgår av utredningen i denna del har Idre nya sameby fört en med övriga samebyar gemensam talan mot fastighetsägare under närmare fem år efter det den första stämningen inkom till tingsrätten. Med hänsyn härtill kan fastighetsägarna inte anses ha inlett rättegången mot Idre nya sameby utan att samebyn gett anledning därtill. Bestämmelserna i 18 kap 3 § första stycket rättegångsbalken är därför inte tillämpliga vid bedömningen av samebyarnas ansvar för fastighetsägarnas rättegångskostnader. På grund av vad nu upptagits bör Idre nya sameby åläggas att solidariskt med övriga samebyar ersätta fastighetsägarna deras före den 1 september 1995 uppkomna rättegångskostnader.

Skäligheten av begärda ersättningar

Samebyarna har vitsordat skäligheten av de av fastighetsägarna gemensamt begärda ersättningarna och processgruppsledamöternas ersättningsyrkanden.

Samebyarna har bestritt att i ersättning till de fastighetsägare som inställt sig till huvudförhandlingen i målen med högre belopp än 500 kr per dag för mistad inkomst men vitsordat av dem begärda ersättningar för resekostnader. Samebyarna kan ej anses ha visat att de ersättningsbelopp som fastighetsägare särskilt begärt för minskad inkomst är oskäligen. De är därför berättigade till ersättningar i enlighet med sina yrkanden.

Överklagan

Överklagandet ställs till Hovrätten för Nedre Norrland och skall ha kommit in till tingsrätten senast den 13 mars 1996

På tingsrättens vägnar

Claes Ljungberg

Harry Tjernberg

Sten Ekstrand

Både samer och komer finns med vid den slöjdbildning som de sex kvarvarande handledarna bedriver. På kvinnsidan utvecklas stor aktivitet, något som märktes under kulturkvällen i arbetslokalerna.

Nu ska ryska samer få lära sig att tillverka sameslöjd

Av Sibylla Niemi

Efter att ha lyssnat till följande berättelse föds ett uttryck: Envis som Lennart Ingman! För tydligen är det den egenskapen som behövs för att lyckas med ett samarbetsprojekt med Ryssland.

För ett år sedan satt som vanligt utbildare Lennart Ingman i AMU-gruppen i Vilhelmina på sitt jobb. Telefonen ringde och i andra änden fanns Marianne Nilsson, Ammarnäs, med ett angeläget ärende. Ammarnäs sameförening hade vid flera tillfällen bjudit ryska samer till sig och då märkt deras stora behov av utbildning. Skulle det vara möjligt att starta en slöjdbildning för ryska samer i Lovozero, centralt mitt på halvön?

- Jag minns att jag hann fundera en hel del medan Marianne informerades. Slöjdbildning i Ryssland? Någon sådan kurs hade AMU aldrig sysslat med och hur skulle en sådan fungera? Men medan Marianne engagerat berättade förstod jag att här var

det inte bara en fråga om inläring. Här rörde det sig också om att återge en försummad minoritet stolthet över sitt ursprung. Ju mer jag lyssnade ju mer började jag se förslaget som en intressant utmaning. Hur många gånger i livet får du tillfälle att syssla med något nytt? hann jag tänka, berättar Lennart Ingman. Han är vid tillfället på tjänsteresa i Lovozero där han bor inhyst hos en samefamilj mitt i byn.

Internationellt slöjdprojekt

Efter kontakt med Vilhelmina sameförening förklarade också de sitt intresse för

det internationella slöjdprojektet. Juni 1994 åkte Lennart Ingman, Marianne Nilsson och slöjdaren Sven-Ake Risfjell till Lovozero, där de mottogs med stor värme. De mötte Larissa Avdeeva, direktör vid det Nationella Kulturcentrat där samer och komer sitter och slöjdar. Leif Rantala, Rovaniemi, var med som tolk. Hans gedigna kunskaper inte bara i ryska språket utan även i rysk mentalitet skulle sedan bli ovärderliga för projektets utformning. Nina Afanasjeva, ordförande för Kola sameförening och Samerådet, blev också mycket intresserad. Det hon föreslog var utbildning i skinn, horn, rot och samisk sömnad. Därmed började projektet ta form. Ammarnäs sameförening gav som ansvarig

Lennart Ingman tittar på en samisk vintermössa som skickliga slöjderskan Anastasia, syster till Nina Afanasjeva, sytt. Anastasia är en av de åtta handledarna som utbildats i Vilhelmina.

AMU-gruppen i uppdrag att ta fram förslag till en samisk slöjdkurs på ett år. Ingman gjorde upp en förenklad läroplan för att visa den finansiär man vände sig till, BITS, Beredning för Internationell och Teknisk-ekonomiskt Samarbete. De krävde att alla ansökningshandlingar skulle vara skrivna på engelska. Vid utformningen av förväntade resultat och effekter av utbildningen var Leif Rantalas kunskaper mycket värdefulla. Budgeten för projektet stannade vid 1 349 000 svenska kronor. I ansökan fanns också med skrivelser med positivt stöd för projektet från Samiid Duodji i Norge, Samesløjdstiftelsen i Sverige, Sámi Duojarat i Finland, Cehpes Samiid i Lovozero, Yosuvei i Nayan-Mar i Ryssland samt Barentsregionen, samtliga godkända institutioner vid länsstyrelsen i Murmansk län.

Förberedelsearbetet tog sju månader. 24 januari 1995 meddelade handläggare Marianne Hultberg, BITS, att generaldirektören beslutat att bevilja pengar till projektet. Hultberg har hand om de ryska ärendena inom BITS. Gissa om det jublades i Ammarnäs och Lovozero! I Vilhelmina var det dock lite mer dämpat. Nu gällde det också att förverkliga planerna och att få fram ett förväntat resultat.

Läromedel framställdes

Medan beslutsfattarna grubblat hade Ingman försiktigt gått vidare. Han hade kontaktat Mikael Stenbom, en originell ungman i Vilhelmina. Medan andra i hans ålder läste europeiska språk lärde han sig på egen hand ryska. Böcker om Ryssland, rysk litteratur fascinerade denne Stenbom. Nu erbjöds han att bli projektets tolk där det först gällde att framställa läromedel på ryska i de olika slöjderna samt ekono-

mi. Som basmaterial användes ryska och svenska läroböcker. Som lärare i slöjd anställdes Sven-Åke Risfjell och Margareta Grahn, båda inte bara kunniga slöjdare och handledare utan också människor med engagemang för projektet. I Ryssland hade Larissa Avdeeva och Nina Afanasjeva valt ut åtta personer som skulle få åka till Vilhelmina för utbildning och sedan bli handledare på hemorterna.

Då började problemen. Rysktalande Marianne Hultberg ringde och förklarade att någon utbetalning av projektmedel inte kunde komma ifråga innan en viktig fråga klarlagts. Vem skulle betala lön till dessa åtta handledare sedan de efter utbildning återvänt till Ryssland? Det ska Kola samförening göra, genom att försälja den slöjd som kommer att tillverkas, svarade Ingman. Med detta ville han betona att också de i Ryssland måste ta ansvar för det som planerades.

"Vi är vana vid att männen är borta"

Starten skedde i slutet av februari 1995. Då fanns Lennart Ingman med tolk och hämtade transportfordon vid den finska gränsstationen Raja Jooseppi. Där mötte de åtta förväntansfulla personer mellan 25 - 60 år som kom bärande på sina väskor. Alla var omsorgsfullt utvalda för sina uppgifter. Ett krav var exempelvis att de skulle kunna vara borta från sina familjer de åtta veckor utbildningen i Sverige varade. "Inga problem", hade kvinnorna svarat. "Vi är vana att våra män är borta på arbete ute på tundran upp till sju månader i sträck". Alla såg ut som förväntansfulla skolbarn på skolresa, tyckte Lennart Ingman. I Ivalo bjöds de på lunch för att stanna av tiden en stund och för att de skulle få tid att bearbeta den

kulturchock mötet med västvärlden inbar.

I Vilhelmina fanns bekantningen Marianne Nilsson och ryska tolken Ludmila Ivanova, vilket gjorde att den ryska åttan snabbt började känna sig hemma i sin nya miljö. Boendet var ordnat på ett motell där allt var gratis för eleverna. Utbildningen skedde i två lokaler där de svenska lärarna snabbt kunde konstatera de ryska elevernas goda handlag. De var redan helt enkelt duktiga hantverkare. Snabbt tillägnade de sig vad Risfjell-Grahn lärde ut. En uppskattad studieresa till Ammarnäs, Arjeplog och länsmuseum i Umeå ingick också i utbildningen. I Umeå hände något starkt känslomässigt.

Bilder utlöste smärtsam glädje

På museet arbetade man med att färdigställa en fotoutställning med svenske forskaren Gustav Hallströms bilder. Han reste 1911 på Kolahalvön där han fotograferade och sökte svar på frågan: Hur ser framtiden för de ryska samerna ut? Några av kvinnorna kände på bilderna igen gamla släktingar vilket blev till en smärtsam glädje. Umeå museum beslutade därför att utställningen även ska föras till Lovozero, där man ska pasa på att få fram namn och mer upplysningar kring bilderna.

Efter åtta veckor var de nu färdigutbildade handledarna klara att återvända till sina hemorter. En stor del av projektmedlen hade då investerats i materiel och maskiner färdiga att transporteras till Lovozero. Det var allt från bandsåg till synål, ja allt av de verktyg de blivit bekanta med i Sverige. De 63 noggrant uppmärksatta kollina packades i en chartrad postbuss för transport till Lovozero. Tullvisitationen vid finsk/ryska gränsen gick lätt och snabbt. Inom en timme fick bussen köra vidare. Men annat blev det i Murmansk. Där skulle samekontoret vid länsstyrelsen besökas för att ge klartecken. Kontoret styrs av Sergei Semjashkin, talesman för Kola-samerna. Han visade sig vara en mycket upptagen person. Först dagen efter hade han tid att ta emot. Där kom kallduschen. Semjashkin krävde 23 000 kronor för att skriva den namnteckning som behövdes för att få köra vidare.

- Då kände jag adrenalinets stiga. Skulle denne tjänsteman som utsetts till stöd för den samiska minoriteten stoppa det hela? Några pengar till mutor fanns inte inplanerade i budgeten, och någon möjlighet att hosta upp så mycket pengar fanns inte. Jag blev helt enkelt förbannad och förklarade att någon betalning absolut inte kom på fråga. Var det så att han stod fast vid kravet så skulle bussen återvända till Sverige och slöjdprojektet omedelbart avslutas. Skulle Sergei Semjashkin därefter kunna se sina uppdragsgivare samerna i ögonen när han spolierat en för dem så positiv utveckling? Jag spände ögonen i mannen fast besluten att inte ge med mig, berättar Lennart Ingman.

Byråchef Semjashkin förstod den klara signalen, lyfte på axlarna och gav upp. Så tog han fram pennan och skrev under de papper som erfordrades. Ingman gav tol-

Den gifta samekvinnans mössa är ofta mycket värdefullt arvegods från slutet av 1800-talet. Här ser man tydligt skillnaden mellan den och komikvinnans enkelt knuten huvudbonad.

ken Stenbom tecken att koppla på videokameran, varför hela proceduren dokumenterades. Beviset skulle senare komma att behövas när Semjashkin försökte neka för det skedda. Men med de nödvändiga papperen i handen kunde alla åter sätta sig i bussen för den återstående 20-milafärden till Lovozero.

De fick göra el-arbetena

I Lovozero stod arbetslokalerna i kulturcentrat färdiga för installation av maskinerna. Dagen var den först maj 1995. Enligt kontraktet skulle Lovozero stå för lokal samt assistans av nödvändiga installatörer. Elektrikern som kom visade inget större intresse för sitt jobb. I två dagar gick han omkring och lekte med den uppladdningsbara bormaskinen som en pojke på julaftonen. Det var bara för Lennart Ingman och Sven-Åke Risfjell att själva sätta igång. De drog ledningar, monterade kontakter och delningsdosor. Ledningsklammer var inte medtagna men den nye elektrikern fixade det med plåtresor klippta av silburkslock. Anslutningen till huvudströmledningen var också hans uppgift. Efter 15 dagar stod alla maskiner på plats, väl fungerande. Trötta, men lyckliga och glada kunde Lennart Ingman och Sven-Åke Risfjell sätta sig ned och pusta ut.

Utbildning både dag- och kvällstid

De nästa veckorna stannade han och Risfjell på plats för att se och stötta de i Sve-

rige utbildade handledarna som nu skulle börja utbilda sina landsmän. 70 personer hade anmält sitt intresse. Uppropsdagen fanns knappt 40 på plats. Många var lärare och medelålders med annat arbete på dagen. Under de 240 timmar som utbildningen varade skulle ju ingen lön utbetalas. Utbildningen kom därför att förläggas såväl på dag- som kvällstid. Konstantin från Laparskaja hoppade dock av och öppnade istället kiosk i hembyn. Jaako Jakovlev med fru och barn fick problem med ekonomin och kunde inte heller ställa upp, trots att han visat extremt gott handlag i knivtillverkning. Kvinnorna kom dock gott igång, vilket kunde konstateras under Praznik Severa, den stora vinterfestivalen.

I Vilhelmina hade Margareta Grahn visat hur man tar upp rötter för rotslöjd. Hon hade också gett sina elever i uppgift att under juli månad samla in sådana i Lovozero. När hon kom dit på hösten fanns inga rötter samlade. Man "hade inte haft tid", förklarade handledarna. Det var bara för handfasta Margareta att ta med sig elever och handledare ut och i snöblask och regn utföra den nödvändiga rotupptagningen.

De själva måste nu lösa problemen

- Det är något jag märkt att om ett materiell tar slut så skaffar man inte fram något själv. Nej, man sätter sig och väntar på att någon annan ska fixa det åt dig. Därför hade jag förutsett det och skickat med lite rötter och även lite annat materiell från Sverige. Men nu måste de ryska slöjdarna

inse att efter 15 maj i år är projektet slut. Då måste de själva ta tag i det och se till att det fortsätter. Här har jag stora förhoppningar på Larissa Avdeeva, som därefter har huvudansvar för projektet, säger Lennart Ingman.

15 maj kommer således att bli Den Stora Dagen i Lovozero. Då ska en utställning arrangeras, diplom utdelas och den gedigna maskinparken övergå i samisk ägo. Det kommer att kännas vemodigt menar Lennart Ingman, som satsat mycket av sig själv under det gångna året. Visst, men det har också gett så mycket glädje och tillfredsställelse av att se människor växa, menar han.

- 15 maj ska också projektet utvärderas. Målet har varit att slöjddandet ska ge en positiv fritidssysselsättning så att alkoholismen minskar och familjens ekonomi får ett positivt tillskott. Vad jag nu ser är hur andra samiska områden vaknar. Till exempel har sameföreningarna i Toloma, Revda, Kovdor och Kirovsk-Apatiti hört av sig och frågat om det är möjligt även för dem att få hjälp till en slöjdverkstad. Kanske har Projekt Sameslöjd i Lovozero blivit stenen i vattnet som genererar ringar omkring sig. För mig personligen har året varit en skola i hur de ryska affärsförbindelserna fungerar. Jag funderar faktiskt på att gå ut med en AMU-kurs i affärsstrategi med Ryssland, när jag nu har så många självupplevda upplevelser att förmedla, säger utbildare Lennart Ingman till avslutning.

Duodji-märke även för de ryska samerna

Av Sibylla Niemi

Två som också var med vid Praznik Severa i Lovozero var slöjdekonsulent Jerker Nilsson med hustru Marie. Han med uppdrag att tillsammans med Larissa Avdeeva och Nina Afanasjeva gå vidare i arbete med att ta fram ett Duodji-märke också för de ryska samerna.

- Samerådet har tillsatt en arbetsgrupp med mig som ordförande, som arbetar med frågan. Vi har sett med vilken iver Kola-samerna satt igång med att slöjda och hoppas även mycket på det slöjdprojekt som AMU-gruppen håller i. Det vi koncentrerar oss på är att få de ryska sam-slöjdarna att förstå vilka kvalitetskrav som ställs på ett Duodji-märkt alster. Vad ska gälla här? Ska det enbart vara samer som har rätt att använda märket, eller ska även komer, rysser få det? I Sverige betyder ju Duodji-märket att det är person av samisk härkomst som tillverkat produkten. Det är alltså inte en kvalitetsbedömning i egentlig bemärkning det är fråga om, även om slöjdarens kunnskap alltid granskas innan hon/han får märket.

Slöjden håller hög kvalitet

- Jag har här i Lovozero sett mycket slöjd som helt klart håller den kvalitet ett Duodji-märke kräver, skinnslöjd och vävda band. Sedan finns det slöjd som vi i Norden inte tillverkar, till exempel alla de olika pärlbroderierna. Där måste de ryska delegaterna komma med förslag på vad som ska anses vara godkänt eller ej. Arbetsgruppen, i vilken ingår samer från Norge, Sverige, Finland och Ryssland, har varit verksam ett halvår. Förhoppningen är att vi ska kunna lägga fram ett färdigt resultat om ett år. Varför inte till Praznik Severa 1997? Då skulle invigningen av det Kola-samiska Duodji-märket få en värdig inramning, säger Jerker Nilsson, Arvidsjaur. Detta berättade han på lördagskvällen, då Kola sameförening inbjöd till en trivsamt kväll i Kulturcentrat. Där var de svenska gästerna, de från Karasjok folkhögskola, slöjdare, dans- och sånggrupper med musikanter. Först vid kvällens avslutning kom den tyska delegationen som varit väntad tidigare under veckan. Deras buss hade gått sönder och resan hade fått fortsättas i bil, därav förseningen, förklarade tysktalande Nina Afanasjeva som var värd för gruppen.

En bestod av vice ordföranden för partiet De Gröna, kvinnliga doktorn i teologi, Antje Vollmer med sina politiska tjänstemän. En av dem berättade att partiet satsar spe-

ciellt på minoritetsfolk i Tibet, Afrika och samer på Kola. En medresande arkitekt hade i uppgift att se vilka möjligheter det kunde finnas att bygga ett speciellt hem för äldre samer i Lovozero. I dag finns vis-

sa möjligheter att söka EU-pengar till projekt i länder angränsande till EU-länder, i det här fallet till Finland, berättade en av de tyska delegaterna.

Rektor Lars Johnsen berättar med hjälp av tolk om samernas folkhögskola i Karasjok.

Nina Afanasjeva tillsammans med Dr Antje Vollmer, som uttryckte stor glädje över att få komma till sameland. Kulturcentrats direktor Larissa Avdeeva till höger. Till vänster med mikrofon Kola sameradios redaktör, översättaren Sandra Juriva.

Slöjdekonsulent Jerker Nilsson beraktar imponerat envänska omsorgsfullt sydda av renskinn i olika färger.

Samisk slöjd -av mästarklass!

Den samiska slöjden och konsthantverket börja nu alltmer uppmärksammas även utanför Sameland. Och inte för inte finns ju den största sameföreningen just i Stockholm! Nyligen visade Saltskog gård en utsättning av Lars Pirak som både målare, grafiker och slöjdrae. Senare har galleriet Art & Form på Kommendörsgatan i Stockholm visat verk av sju samiska slöjdare och konsthantverkare.

Barbro Poggats tillhör en välkänd, samisk slöjdarläkt. Hon gör ett svep i asp, klär det - som en gång nåjdens, shamanens rituella spåtrumma - med barkgarvad renhud, syr fast den på urgammalt, samiskt vis med tråd av senor från renens rygg och ben. Och så målar hon på den uppspända renhuden de klassiska figurerna, tecknen, gudagestalterna från spåtrumman - med färg från björken.

I renskinn och näver

- Men jag graverar - målar också renskinnstavlur med andra syd- och nordsamiska, nedärvda mönster, berättar Barbro Poggats. Jag förenar den hårda, manliga slöjden med den mjuka, kvinnliga. Och min konst är verkligen ekologisk, allt är utvunnet ur naturen! Och originellt - och starkt dekorativt - låter hon en mörktonad, kraftfull fururam omsluta 35 utsnitt av björknäver med skiftande färgton och mönster. - Det har blivit en komposition där man kan se regnet, fiskars rörelse, renen, det strömmande vattnet, både rörelse och stillhet, säger Barbro Poggats om sin suggestiva nävertavla.

Samiskt vikingaskepp

Per Isak Juuso är en gammal bekant från Jokkmokks marknad, en mästare-slöjdare på väg att förnya den samiska slöjden. Med utsökt finess tar han fram skönheten hos rotmasurbjörken i sina små askar av mjukt rundad form. På klassiskt vis lägger han in små plattor av samisk mönstergravyr. Men han förnyar även själva formen och lägger in spröda linjer i de samiska färgerna.

Och Per Isak Juuso låter en nåhppi - som förr brukades vid mjölkningen av renen - få en stäv som ett vikingaskepp, med en liten galjonsfigur i renhorn. Han skapar små, skulpturala ansikten i älg horn på "kroppar" av uttrycksfullt arbetad björk.

- Jag arbetar nära det samiska arvet, traditionen, säger han. Men det är ändå nödvändigt i dag att man förändrar, vidareutvecklar formen, uttrycket. Ibland hämtar jag inspiration hos de inuitiska konstnärerna på Grönland.

Internationellt erkänd

Britta Marakatt-Labba är idag en internationellt erkänd, samisk textilkonstnär från

Roger Saitton från Kaitum är en suveränt skicklig slöjdare. Mästerligt framarbetad är hans ask i masurbjörken och renhorn. Foto: Art & Form.

Soppero - som för inte så länge sedan ställde ut i Södertälje Folkets hus. I en vacker svit av tre borderade konstverk har hennes uttryck abstraherats till raffinerad enkelhet och skönhet - i form och kolorit. Men hon är även representerad med fem broderade konstverk, några i miniformat, som är mer direkt berättande. Också de är sparsmakade och starkt personliga i sitt konstnärliga uttryck.

Patrik Marakatt hör till de alltmer uppmärksammade, samiska slöjdarna. Hans spåtrumma är på klassiskt vis skapad ur en björkvril. Den har en kraftfull, bjudande form som bar den ännu nåjdens budskap till siitan, samebyn. Marakatt dokumente-

Patrik Marakatt hör till en välkänd, samisk slöjdarläkt. Med på Art & Forms samiska slöjdställning har han bland annat sin kraftfulla, samiska spåtrumma i björkvril och renhorn. Foto: Art & Form.

rar sig även som en skicklig knivslöjdare och hans mask i trä, besatt med ljusgrå päls, har drag av inuitisk dansmask.

En ny storslöjdare

Roger Saitton tillhör den unga generationen av kommande storslöjdare. Han kommer från Kaitum, med kända slöjdarläkter som Fankki och Poggats. Hans kollektion tyder på en ovanlig slöjdarbegåvning. Hans mästerligt framarbetade ask i masurbjörken, med inlägg i utsökt graverat renhorn, är verkligen slöjd på högsta konsthantverksnivå. Det gäller också hans mini-nåhppi i älg horn och den klassiska saltflaskan, i masurbjörken och renhorn. Och Saittons helhornskniv i renhorn ligger inte långt efter hans lärare på Samernas folkhögskolas slöjdlinje i Jokkmokk - den legendariske Esse Poggats.

Ny samisk kläddesign

Den här ovanligt sevärda sameslöjdställningen har som särskilt blickfång några prov på Karin Vasaras kläder, en samisk designer som söker vägar att förnya den samiska dräkten - i de klassiska materialen och färgerna. Hon arbetar i renskinn och ylle, med borderier i tenstråd.

Pia K Jannok arbetar på ett liknande sätt i sin kollektion med väskor, halssmycken och armband. För båda de här slöjdarna gäller att man även kan låta måttbeställa kläder och smycken.

Utställningen hos Art & Form pågick fram till mitten av april.

Christer Duke

LOSSA LÁHTTUT VAZÁŽIS, NU MUITALEDJE MUNNJE!

Njukčamánu manjemus beivviid ledje sámimeastirčuoigat Vazáži ja Guoksus Duortnuseatnogáttis.

Ledjen doppe ja čuvvon daid gilvvuid álggu rájis lohppi.

Oidnen go vuosttaš čuoigi, Aslak Allas, bijahii birra láhttu ja maid gá Arthur Parapuoli ii oha háledan ge heaitit čuoigame. Son hál čuoigai dien ránggástusriegga vaikko eanet gerddiid go obba dárbbasii-ge, muhto ádden fal su, lei oalle čáppa beaivvádat ja iihál dalle gal dárbbas hoahpahallat loahpahit čuoigasa!

Ja munne gal buoragat soabai čuožžut dien gilvočilljus ja geahčat. Ii mus lean gosage hoahppu iige lean muduige miige man vissa áiggi dárbbasii joksat.

Nuhál callin galgá leahkit! Eai diimmut eaige beaivvit leat badjálaga, manjálaga sii leat! Ja, mon hál ledjen doppe barggus, ja go olbmus lea nu buorre bargu ahte geahčamiin doaimma dan, maid vel sáhtáii sávvat alcesis?

Dán gearddi in čuoigan gilvoláhttu, nu- go láven, muhto gal munne muitaledje ahte

te dát láhttu ledje nu dahkkon ahte vuostu lei vustto manis.

In dieđe galgan go riektá jáhkkit diekkár muitallusaide. Olmmoš dál oaidná ahte eatnamat Vazáži lahkossin leat oallát duobasat! Eatnu, jeakkit ja galges roavit, diekkár dál lea Vazáži biras.

Na, gal hál livččin sáhttit čuoigat dieid láhttu ja nagodit maid muhto ii goit šaddan! Sivvan dasa lei diedusge ahte in asttan! Mon hál fertejin dárkkil guldatit maid diet alla jienat olmmái ain muitallii dien doartnas ja oaidnit got guhtet čuoiga, ja muhtin gova maid geahčalit váldit dán oasseváldin. Jurddašin lea hál vuogas go vain nai čájeht aviisalahkkidassamet ahte duodain lean čuvvon sámimeastirgilvvuid Vazáži.

Láven čuoigat muhto in gilvalit

Dán áiggi mon gal čuoiggan go lea asttu, muhto in fal gilval geainnaga.

Go ledjen nuorra dalle gal lávejin leat mi-

elde gilvočuoigamiin ja lean soames áiggi vel vuotán nai! Goit diekkár smávit čuoigat dolin diein gilášiin Láttvaris ja Adevuomis ja buoragat maid soames gearddi čuoigen Gárasavvonis beassášuoigosiin.

Buoremusta čuoigen go lei njáhu danin go lean oalle juolgevalli.

Cugjo nalde gal in joh- tán olbmáid, maid álkut gudden njáhu.

Johkamohkis, dalle go vázzen álbotallaskuvl- las, čuoigen ovta ja nuppi gilvvu ja doppe ledje jáhkášečat guokte vida-beanagullan guhkosaš čuoigasa. Dáid diedusge čuoigen mánggaid dál- viid.

Ja dalle go vázzen skuvllaid gaska Ruotas dalle čuoigen dien beak- kán Wasa-čuoigasa, mii lea lagabu ovci beana- gullama guhká. Čuoigen dien njeallje gearddi ja lea gal oalle somás čuoig- gus, dan gal ferten dadjat!

Go buoremusta čuoigen ledjen moalas 186:t elge 187:t olmmájin.

Ollu nuorat Vazáži

Dáid manjemus jagiid lea šaddan váddášit

čohkket ollu oasseváldiid sámimeastirču- igosiidda ja dien birra lea ollu sáhka jođus ja jurdagat, ahte mii máhtá sivvan dasa le- ahkit.

Dán gearddi goit ledje oalle ollu mánát ja nuorat gilvvuin mielde, muhto maid fal ju- ohke agis ja boarraseamusat badjel guhtta- lot jagi. Geahččit gal ledje oalle unnán. Manin lea váttis čohkket eanet olbmuid sámimeastirgilvvuid?

Muhtumat cuigot sivvan leahkit ahte lea nu divrras háhkat mánggalágán sábihiid ja čuoigangápmagiid ja ahte galgá leahkit si- erralágán bissu, man ii oáču geavahit ea- rá sajiin go bážasanšilljuin. Diekkár bissu lohket ođasin máksit nu sulli 20.000 ruvna, muhto diedusge oáču hálbbibun jos fal gávdná geavahuvvon bissu oastit.

Jos nu lea ahte sámimeastirgilvvuid ve- ahkkenevvuid hattit cagget olbmuid oas- sálastima, de gal lea juoga ollát vearru guvlui manname dáiguin meastirgilvui- guin!

Guokte meastir- gilvvu oktanis

Ruotabealde leat sámimeastirgilvvut jah- kásaččat dollon juo moaddelot jagi ja go davviriikkalaš sámimeastirgilvvut dollojit ruotabealde de leat dát seamma maid ru- ota sámimeastirgilvvut. Jearaldat lea dárbbas go daid jagiid go davviriikkalaš me- astirgilvvut dollojit Ruotas oha ollen- ge dollot ruotabeal sámimeastirgilvvut? Igo davviriikkalaš sámimeastirgilvvus lea alit árvo go ruotabeal meastirgilvvus? Ja son gii lea vuotán elge váldán medálja davviriikkalaččat lea hál seamma áiggi bu- oremus maid riikkadásis.

Dákkár guokte gilvvu oktanis gáibidit ea- net barggu ordnejeaddis go okta gilvu. Dán duodastit maid Sohppara sámisearvi bealis manjil dáid easkká čadahuvvon gilvvuid Vazáži.

Dálá njulgadusat eai leat jur ovttalágánat ruotabealis ja davviriikkalaččat ja dat da- gaha váttisvuodaid gilvvuid čadahepmái. Eai hál leat nu stuora earut njulgadusain, muhto leat goit luogajuohkimis agiid jel- gii, suohpodanmátkkis ja ahte davviriik- kalaččat oázžu oasseváldi atnit giela suoh- pana goppas gežiin.

Oba Sámis earrut Ruošas

Ovdal meastirgilvvuid gullui ahte galge oasseváldit Vazáži boahit Ruošas maid, muhto eai lean goit ollen.

Dán gearddi oasseváldit bohte Sámis su- omabealde, norggabealde ja ruotabealde ja lei nu soaitán ahte ledje sulli ovta ollus norgga- ja ruotabealde.

Suomabealis eai lean nu ollus boahán, muhto sii geat ledje boahán ledje oalle bu- orit sihke čuoigat ja suhpodit. Suomabeal oasseváldit ledje oalle nuorat ja boarrasit

luogain ii oha gávdnánge suomabeal sámí oasseváldin. Sohppara sámisearvi gal ledje oasseváldiit goasii juohke luogas, muhto buoremus- sat sis nai ledje nuoramus oasseváldit! Jos fal dát nuorat jotket oassálastit sámimeastirgilvvu- in de gal lea čuvves boahteáigi sámí valástallamis!

Čáppa beaivvádat ja bivval, na dalle hál ii leat gosage hoahppu! In dieđe jos Per Ola Svonni jur nu jurddaša, muhto gal son orru návddaše- ami čuoigama! Manjil boahiti olmmái, Jan Erik Olofsson, gal doarrida sekundaidd!

Dán nieiddaža lean gal mángga sámimeastir- gilvvus juo oaidnán vaikko son lea nuorra. Si- re Marja Wigelius les su namma ja dál son čuoigái 13 - 14 jáhkásaččaid luogas.

Utvärdering av systemet för upplåtelse av småviltjakt och fiske. Särskilt yttrande av Sametinget

Samiskt inflytande över samiska resurser

Det är angeläget att särskilt markera de samiska behoven av tillgång till mark och vatten för egen försörjning och utveckling av den samiska närings- verksamheten.

Sametinget ser det viktigt i ett fram- tidsperspektiv att skapa förutsättningar för ett utvecklat samiskt näringsliv ba- serat på resurser som samerna själva förfogar över.

- Utmaningen består av att stärka och bevara samernas traditionella närings- anpassning och samtidigt skapa förut- sättningar som ger möjlighet att ut- veckla nya livskraftiga verksamheter med utgångspunkt i samiskt kultur och samhällsliv.

- Det långsiktiga målet är ett differen- tierat och utvecklat samiskt näringsliv som bygger på det nära sambandet mellan naturmiljö, kultur och tradition.

Inom samebyarnas områden finns re- surser i form av jaktmarker och fiske- vatten. Med ett samiskt nyttjande i samverkan mellan rennärigen och lo- kalbefolkningen kan det skapas under- lag för ett utvecklat samiskt näringsliv som ger möjlighet för fler samer att för- sörja sig inom det samiska närområdet.

Förutom att jakten och fisket i sig är ekonomiskt intressanta tillgångar, kan kombinationen med samisk natur- och kulturmiljö, ge möjlighet att bygga vi-

dare på områdets särprägel. Många nya samiska företag kan utvecklas, med na- tur- och kulturupplevelser som kom- pletterande affärsidé tillsammans med upplåtelse av jakt och fiske.

Sametinget vill också hänvisa till be- slut i Sametingets plenum 1994-05-31 - 06-02:

"Sametinget beslutar således att Sam- etinget föreslår regeringen att den fria jakt- och fiskeupplåtelsen och den in- förda försöksverksamheten skall upp- höra och att med verkan fr o m hösten 1994 dels genomföra ett system för upplåtelse av jakt och fiske enligt den samiska modellen anpassad till lokala förutsättningar och som vilar på samisk grund och rättsuppfattning, dels uppdra åt Sametinget att tillsammans med be- rörda länsstyrelser utforma de närmare bestämmelserna härför".

Mot bakgrund av ovan anförda ser Sametinget det nödvändigt att upplåtel- sesystemet för småviltjakt och fiske in- om det samiska området ger möjlighet för underupplåtelser så att den samiska modellen är möjlig att genomföra. Ett samiskt inflytande över samiska resur- ser är ett överordnat mål för utveckling av samiska lokalsamhällen och därmed för utvecklingen av samiska näringar, språk och kultur.

Tingsledamöter - ha tålamod med varandra!

Jag har funderat på varför det är så mycket kiv i vårt Sameting. Kanske för- klaringen kom genom radioprogrammet Karlavagnen i P4.

Där ställdes frågan från vilken samhälls- klass de högskolestuderande kom från. Särskilt diskuterades förhållandet mellan arbetarklassens studerande och deras här- komst. Det framkom att de ville och för- sökte hålla sig kvar vid sina rötter (hög- skolevärlden är ju en värld för sig) men ju längre tid man tillbringade i högskole- världen desto större blev klyftan till ur- sprunget. De studerande hade till och med svårt att kommunicera med föräldrarna. De hade kommit några pinnar högre upp från det jordnära.

Tanken flög med detsamma till vårt Sameting. Där kommer ledamöterna från olika kategorier. De jordnära; fiskare, slöjdare, renskötare o s v och akademiker. Med Sametinget inleddes en ny era i vår historia som medfört dessa svårigheter.

Ledamöter tänk er för. Ha tålamod med varandra tills ni lärt känna varandra och börjat förstå varandras språk. Sämt tar tid.

Vi samer har alltid haft duktiga män och kvinnor som gått i spetsen och fört vår ta- lan, fast skolunderbyggnaden varit mini- mal.

Akademiker, skärp er! Försök återvända till era rötter och tala jordnära språk.

Alla andra som arbetar vid sina rötter: Stå på er! Kom med era förslag. Det är trots allt ni som funderar och för fram nya idéer fast ni varken syns eller hörs. Det är ni som för vårt kulturarv vidare.

Ni jordnära och ni akademiker, ta varan- dra i hand och jobba vidare för en enig sa- misk värld.

Igga

Rektorstjänsten på "Samernas" SÅ VAR DET MED DEN

En del gånger än idag får jag frågan "hur gick det" och då åsyftandes till det s k rektorsbråket på Samernas folkhögskola. Den 6 april 1995 fick jag ju besked av skolstyrelsen att mitt förordnande som vik rektor efter 4 1/2 års vikariat inte förlängdes ytterligare ett halvår. På vanlig svenska fick jag alltså foten eller sparken. Nå, eftersom en del funderar besvarar jag frågan här.

Kort om bakgrunden: Ordinarie rektorn var vid tillfället ovan tjänstledig för forskarstudier och hade då åtnjutit tjänstledighet i 5 år. Vid tillfället hade jag 17 års anställningstid vid skolan, varav 4 1/2 år var som rektor. Sedan 3 år tillbaka, d v s juli 1992, hade jag heller ingen botten-

tjänst att återgå till vid beskedet om sparken som vik rektor.

Som brukligt är i tvister mellan arbetstagar och arbetsgivare sjukskrev jag mig omedelbart efter styrelsens besked. Anledningen till det var också att ingen tro-

värdig förklaring till styrelsens beslut delgavs mig. Nu snart ett år efteråt vidhåller jag att skolan utvecklades under min tid som rektor. Exempelvis elevantalet på vinterkurserna ökade, fem vinterkurser pågick, en 3-årig decentraliserad utbildningsutbildning i sameslajt genomfördes, budgeten balanserades (här kan nämnas att jag påbörjade rektorsvikariatet med 1,2 mkr underskott). Vidare hävdade jag officiellt vid min avgång från Samernas folkhögskola "att jag inte stulit, inte supit, inte köpt sprit åt minderåriga och inte mobbat ut varken elev eller personal" under tjänsten som vik rektor. Med andra ord hävdar jag än idag att styrelsen inte hade relevanta skäl för att inte förlänga mitt förordnande. Jag har kritiserats hårt av Samernas folkhögskolas skolstyrelse att jag gick till massmedia i ärendet men jag måste här få meddela att då ingen grund för att inte ge mig fortsatt förordnanden från styrelsens sida fanns så har jag också vågat, och vågar än i dag, diskutera ärendet offentligt. Från 6 april 1995 har jag bara arbetat en period på två veckor på skolan eftersom jag kände att jag hade ansvar för att oskyldiga elever måste få relevanta kursintyg samt att läsåret avslutades på ett korrekt pedagogiskt sätt. Nå, under min frånvaro från rektorstjänsten april-juni 1995 ersattes jag vissa perioder av upp till 4 vikarierande rektorer som gick parallellt....

Styrelsen utlyste så rektorsvikariatet på 6 månader. Trots att den som tillsattes på tjänsten redan vid tiden för styrelsebeslutet för tjänstetillsättningen uttryckte osäkerhet att komma till 6 månaders vikariatet så tillsattes denne. Den tillsattes tjänstetillträde skulle ske 1 juli men ända in i september månad hade han inte tillträtt tjänsten eller gett besked om han kommer. Jag hävdar att den tillsatte med sitt agerande uppträdde som bulvan i ärendet för styrelsen! På styrelsemötet i juni 1995 var alltså styrelsen medveten om osäkerheten om den vikariattillsattes tjänstetillträde. Trots andra sökande till tjänsten har jag, av fackliga förtroendemän som bevisade styrelsemötet i juni 1995, upplysts att styrelseordföranden redan då sagt sig villig att åta sig rektorsvikariatet. Upplysningsvis avslutades budgeten för läsåret 94/95 med ett under skott om 600 000 kr. Detta faktum kan ju inte vara så konstigt sett ur det perspektivet att efter min avgång i april -95 ersattes jag vissa perioder, som sagt, med upp till 4 vik rektorer som gick parallellt samt att ordföranden vid si-

na vändor på skolan upplyste personal och elever om att "rektorsbråket måste få kostas".

Nå, för egen del var jag inte fackligt organiserad vid tillfället utan en arbetsrättsjurist biträdde mig. I ärendet hävdade vi att jag hade företrädesrätt till det utlysta 6 månadersvikariatet. Styrelsen hävdade att rektorstjänsten vid Samernas folkhögskola var inte att jämställa med rektorstjänster vid kommuner eller statliga ställen utan att rektorstjänsten vid Samernas folkhögskola var en VD-tjänst och sålunda skulle jag inte ha företrädesrätt. Jag å min sida hävdade att om jag någonsin fått veta att jag innehade en VD-tjänst då motsvarande inte min lön som rektor någon VD-lön och beträffande anställningstrygghet hade jag förstas avtalat om fallskärn om jag upplysts av styrelsen att jag hade en VD-anställning.

Här kan också nämnas att jag på tidigt stadium var i kontakt med två av skolans huvudmän, d v s SSR och RSÄ. Jag gjorde bl a en skriftlig begäran, om bevisande av SSR:s styrelsemöte för delgivning av fakta i ärendet samt om förfrågan om SSR:s syn på hur deras förtroendevalda skulle arbeta i sina styrelseuppdrag. Ordföranden Lars Anders Baer struntade först i att besvara den förfrågan jag fått i uppgift av honom att framställa skriftligt. Efter ett telefonsamtal fick jag så besked av Lars Anders Baer. Detta är inte ett ärende för SSR:s styrelse utan Du får ta upp det på landsmötet". Jag minns att jag nämnde för Lars Anders Baer att det är kanske lite väl magstarkt att begära att en enskild anställd på en samisk institution personligen skall ställa sig i talarstolen på landsmötet och ta upp frågan om anledningen till tvisten samt om SSR-ledamöters agerande i sina styrelseuppdrag. Lars Anders Baer vidhöll dock sitt svar i frågan och inget i ärendet hände på landsmötet eller i SSR:s styrelse sedan heller. Eftersom jag i mitt ärende såg paralleller med den avsatte avgångne kanslichefen på Sametinget bevitnade jag plenumet i Kiruna 19 juni. Till min förvåning hävdade SSR hela den dagen att dylika personalärenden inte hör hemma på plenumsmöten utan skall behandlas av styrelsen! Med andra ord, jag fick bara en lektion i att SSR-politiker ger folk svar beroende på hur de passar dem bäst för tillfället.

För att återgå till det juridiska så drog kontakterna mellan min jurist och skolans juridiske ombud ut på tiden. I september uttryckte mitt juridiska biträde att skolan förhalade ärendet. I och för sig hörde det väl till spelets regler att arbetsgivaren förhalade ärendet men mig som privatperson påverkade det eftersom jag bekostade mina juridiska kostnader själv medan Samernas folkhögskola hade statens börs att ösa ur till sitt juridiska ombud. Innan förlikning i ärendet uppnåddes förnedrades jag att visa min goda vilja gentemot min förra arbetsgivare genom att ansöka om rektorsvikariatet till junimötet. Enligt mitt ombud var det för att bevisa företrädesrätten, d v s arbetsgivaren skulle inte få säga att jag inte sökt tjänsten och därmed inte hade fö-

reträdesrätt till rektorsvikariatet. Arbetsgivaren erbjöd så på detta stadium mig halvtidstjänst som lärare. Detta accepterade jag inte eftersom ingen grund för att inte fortsätta rektorsvikariatet förelåg samt att arbetsinnehåll och lönesättning för lärartjänsten definierades inte. Under hösten var jag dock villig att åta mig heltidstjänst som lärare på skolan. Då backade skolstyrelsen om lärartjänsterbjudandet. Då jag hösten 1995 såg ut att vara arbetslös efter 17 års prickfri anställning räddades jag av Jokkmokks kommun som anställde mig som adjunkt på kommunens grundskola.

Så i november 1995 gjordes en förlikning i ärendet mellan mig och Samernas folkhögskola. Överenskommelsen innebar att jag tillerkändes ett avgångsvederlag om 34 600 kr brutto samt att arbetsgivaren bekostade mina advokatkostnader å 16 230 kronor. I sammanhanget vill jag påminna om att den avgångne kanslichefen på Sametinget efter 8 månaders anställning tillerkändes 180 000 kr! Någon har undrat hur i all världen jag kunde gå med på denna fjuttiga ekonomiska överenskommelse. När jag presenterades erbjudandet godtog jag det för allt i världen inte eftersom att därtill krävde arbetsgivaren om en sekretessklausul i ärendet. Där fick de dock backa om överenskommelse överhuvudtaget skulle komma i frågan. Om jag inte gått med på denna förlikning skulle då mitt nästa drag varit att stämma arbetsgivaren i tingsrätten för brott mot lagen om företrädesrätt till anställning. Därefter fanns möjlighet att överklaga i Arbetsdomstolen. Enligt advokaten sträckte den proceduren sig ca 1 1/2 år i framtiden och skulle i bästa fall vara avslutad våren 1997. Därtill skulle jag i väntan på domslutet vara tvungen att bekosta mina advokatkostnader. I detta läge var jag ganska trött på att vara i kontakt med advokater. Så bestämde jag mig då för att avsluta ärendet, d v s gå med på ekonomisk ersättning för 17 års prickfri anställningstid och det till motsvarande lite över en månadslön och advokatkostanders ersättning. Anledningen till att jag tillerkändes så lågt avgångsvederlag berodde enligt de iblandade juristerna på att jag hade oturen att ha varit anställd hos en arbetsgivare med urusla ekonomiska resurser.

Ja, några månader senare har jag ånyo fått rektorsanställning och nu hos Sameskolstyrelsen. Denna nya rektorstjänst gläder mig oerhört för jag känner att jag härigenom fått viss upprättelse eftersom en annan samisk skolstyrelse återanställer mig på rektorstjänst trots att jag bara några månader tidigare av den andra samiska skolstyrelsen på orten fått foten. En ytterligare glädjekälla för mig i ärendet är att skolstyrelseordföranden som fotade mig (precis som jag befarade och anklagade honom för) nyligen ansökte om rektorstjänsten på Samernas folkhögskola. Dessbättre var han tvungen att dra sig ur av olika orsaker. Med intresse följer jag utvecklingen, och speciellt den ekonomiska, vid Samernas folkhögskola.

Mariana Blind

DÖDSFALL

Gullan Läntha

Gullan Läntha, Jokkmokk, har avlidit 75 år gammal. Närmast sörjande är sondottern Anja.

Lars Partapuoli

Johan Lars Partapuoli, Tjulträsk, har avlidit vid 74 års ålder. Han sörjes närmast av barnen Anna-Lena, Solveig, Görel, Mari, Elisabeth och John-Philip med familjer, broder, moster samt övrig släkt och vänner.

Sarah Voss

Sarah Voss, född Thomasson, har efter en kortare tids sjukdom avlidit i en ålder av 70 år. Hon var född i Åre som dotter till fotografen Nils Thomasson och hans hustru Lucia och växte upp i kretsen av åtta syskon. Som för många av bygdens ungdomar var intresset för skidåkning närmast en självklarhet och Sarah Thomasson etablerade sig i slutet av 1940-talet som landets främsta kvinnliga utförsåkare. Hon hade stora uppmärksammade framgångar både nationellt och internationellt och erövrade inte mindre än sex SM-teck- en individuellt och därtill 12 i lag för sin klubb, Åre SLK. År 1950 deltog hon vid VM i Aspen och 1952 nådde hon goda placeringar vid de olympiska vinterspelen i Oslo. Sarah Thomasson krönte sin idrottsliga karriär med en hedersam tredje placeing i specialslalom vid 1954 års världsmästerskap, som avhölls på hemmaplan i Åre. Hon slog samma år också hela den samlade världseliten vid tävlingar i Holmenkollen. Sarah Thomasson korades 1951 till "Årets idrottsskvinna".

1954 ingick hon äktenskap med barnläkaren Henrik Voss och var tillsammans med sin familj bosatt i först Östersund och sedan Eskilstuna, Uppsala och Sundsvall, för att 1968 slutgiltigt återvända till Östersund. Under alla åren var det familjen och hemmet som betydde mest för henne och genom sitt behagliga och öppna väsen bidrog hon till att skapa en skarp gemenskap, som även omfattade en stor vänskrets. Sarah Voss älskade sin makes hemland Danmark och tillbringade där, sedan 1952, långa perioder varje sommar på främst den jylländska västkusten, då hon också passade på att tillgodogöra sig landets sommartid stora och förmågliga utbud av konst och musik. Intresset för skidåkning fanns kvar och hon var vintertid en ofta återkommande gäst i främst Åres utförsåkarpister. Sommartid återfanns hon under senare år ofta på golfbanan hemmavid på Frösön eller i Danmark. Sarah Voss sörjes närmast av maken Henrik, barnen Margareta, Anna och Lars med familjer, syskon med familjer och många vänner.

Sarah Voss gick på Hållands folkhögskola och officiant vid begravningen var hennes gamle rektor Lage Eklöv.

Mariana Blind tröttnade på att tvista med folkhögskolans styrelse och på omständliga advokatkontakter och nöjde sig med ett blygsamt avgångsvederlag.

Arkeologiskt forskningsprojekt utförs i norra Ångermanland

I Samefolket (Nr 5 1989) har jag med en artikel om nyupptäckta fornlämningar, härdar, lokaliserade på renbeteslanden i Anundsjö och Björna socknar inom Örnsköldsviks kommun i norra Ångermanland. Det området ingår i Vilhelmina norra och södra samebyars vintertida renbetesland och tillika har delar av området tidigare varit skogssamiska lappskatteländ. I artikeln redogör jag för en vid den tiden "ny" typ av fornlämningskategori inom Västerbottens län vilken började att visa sig vid de systematiska inventeringar jag startade av renbeteslanden i september 1987.

Hundratala härdar visar att här har samer bott

Kunskapstillväxt

I mitt resonemang argumenterar jag något om min bedömning att vi har att göra med fornlämningar anknytna till skogs- och fjällsamisk renskötselkultur. Jag hänvisar bl a till den mycket betydande kunskapstillväxt som vuxit fram genom forminnesinventeringar i Övre Norrland. Speciellt har kunskapen kommit genom mångåriga forminnesinventeringar av Riksantikvarieämbetets personal i Luleå vilket startade 1984 i samband med lantmäteriets ekonomiska kartläggning av stora delar av Norrbottens och sedermera även delar av Västerbottens län. Forskningsprojekt genom arkeologiska institutionen vid Umeå universitet har också i lika hög grad bidragit till den enorma ökningen av arkeologisk kunskap. Som några av resultaten genom universitetet från senare år vill jag bl

Jon, artikelförfattarens son, står på en härd. Jon håller i en jordsond, ett oömsärligt redskap vid inventeringar.

Foto: Bernt Ove Wiklund

a nämna Kjell - Åke Aronssons avhandling om skogsskötsel, Forest reindeer herding A. D. 1 - 1800 utgiven 1991 och Inga - Maria Mulks avhandling Sirkas - ett samiskt fångstområde i förändring Kr. f. - 1600 e. Kr. utgiven 1994. I Aronssons arbete Samiska kulturmiljöer i Sverige, utgiven av riksantikvarieämbetet (1995), gör författaren en sammanfattning av dagens forskningsläge. Boken ingår i en serie av

förstudier till en större framställning om ett Kulturmiljöprogram för Sverige. Jag vill även hänvisa till arbeten av Ingela Bergman och Sven - Donald Hedman vilka publicerat material i bl a Arkeologi i norr Nr 1 1988, Nr 2 1989 och Nr 4/5 1991/92. Arkeologi i norr utges av institutionen för arkeologi vid Umeå universitet. I en artikel i publikationen Arkeologi nolaskogs (Örnsköldsviks museum 1992) utvecklar

jag diskussionen om upptäckterna i norra Ångermanland.

Mycket har hänt

Sedan slutet av 1980-talet har åtskilligt hänt och då inte minst i norra Ångermanland.

Med anledning av de härduptäckter som tog sin början 1987 och som följande säsonger innebar att än fler härdar lokaliserades beslutade Riksantikvarieämbetet i samråd med Länsstyrelsen, Örnsköldsviks museum och Länsmuseum att en speciell satsning på härdar skulle göras säsongen 1991 inom socknarna Anundsjö och Björna. Jag tilldelades den uppgiften och det innebar att ca 75 härdar kom med i fornlämningsregistret för de nämnda socknarna.

Från den säsongen har arbetet fortsatt och till dags dato känner vi till dryga hundra härdar från äldre samiska boplatser på renbeteslanden i norra Ångermanland. Glädjande nog har jag även lokaliserat några härdar i Junsele socken inom Sollefteå kommun. De första i det området! I samband med mina arbeten som arkeolog/kursledare har även ett 10-tal härdar lokaliserats på renbeteslanden inom Åsele - Fredrika i sydlappland. Av dessa upptäckter gjordes en handfull inom det område som i skriftkällorna benämns som Lögda Lappskatteländ i Fredrika. Ett område som jag för övrigt härstammar från på morfars sida.

Jag vågar säga att vi nu står på en sådan inventeringsmässig kunskapsnivå att nyupptäckter kan göras så fort tillfälle bjuds till längre eller kortare inventeringar i området.

Tips på härdar

I samband med mina föreläsningar och ett större antal Arkeologidagar, excursionser genom skolor, Hembygdsföreningar, Studieförbundet Vuxenskolan och Skogssvårdsstyrelsen har upptäckterna presenterats för många intresserade. Som ett av resultaten av den informationen har tips på härdar och även upptäckter gjorts av personer som varit med på olika arrangemang.

Närmast kommer inventeringarna att fortsätta när jag är kursledare i forminnesinventering/kulturstudier och grävande arkeologi under den säsong som snart stundar. Bland annat kommer kurser att hållas i Anundsjö, Junsele och Ramsele socknar. Det mesta talar för att ytterligare bl a ett antal härdar kommer till kännedom. En mycket inspirerande uppgift blir inte minst att fortsätta sökandet efter ännu flera härdar i Junsele socken och även i Ramsele socken där inga härdar ännu kommit in till registrering.

Fältarbete

Som en mycket positiv förlängning av de gångna årens inte så sällan krävande fältarbete har nu ett flerårigt arkeologiskt forskningsprojekt tagit sin början. Projektet, betitlat "Härdar i norra Ångermanland", kommer att genomföras i kurs-

form under delar av säsongerna 1996 - 98 och är ett samarrangemang mellan Hampnäs Folkhögskola, Örnsköldsviks museum, Västerbottens Sameförening, Anundsjö Hembygdsförening och Studieförbundet Vuxenskolan i Örnsköldsvik. Första säsongen i fält kommer att ligga mellan den 8 - 26 juli.

I kursen ingår en intensiv tre - dagars teoridel plus gästföreläsningar om Norrlands forntid med speciell inriktning på det samiska kulturlandskapet. Förutom det kommer forminnesinventering och excursioner till många olika fornlämningskategorier att ingå. Övrig tid sker kartering av en härdkoncentration, utgrävning samt dokumentation av två härdar. Säsongen 1997 ligger kursen i Björna socken och året därpå preliminärt i Junsele.

En föreläsningsserie med inbjudna föreläsare kommer att hållas under de tre säsongerna vilka kommer att hållas öppna för intresserad allmänhet.

I år blir den på Hembygdsgården i Anundsjö (Bredbyn). Förutom mig själv som inleder serien med "Härdar i norra Ångermanland - en presentation" onsdagen den 10 juli kl 19 kommer bl a följande föreläsningar att ingå.

Lördagen den 13 juli kl 15

"Samisk förhistoria i Lappland och Nordnorge - en översikt": Evert Baudou. Evert var vår förste professor i arkeologi vid Universitetet i Umeå. Bland allt som Evert publicerat vill jag speciellt hänvisa till Norrlands forntid, utgiven 1992.

Symbolvärld

Onsdagen den 17 juli kl 19

"Den samiska kåtan och dess symbolvärld": professor Håkan Rydving från Universitetet i Bergen, Norge. Håkan har bland annat skrivit Samisk religionshistoria publicerad 1995. Jag vill varmt rekommendera även denna bok.

Onsdagen den 24 juli kl 19

"Samer nolaskogs och Äldre samiskt båtbygge": Christer Westerdahl, lektor vid Universitetet i Köpenhamn. Christer är bekant för många och då speciellt inom Vilhelminaområdet. Samer nolaskogs, utgiven 1986, är en av de böcker som Christer skrev under sin tid vid Örnsköldsviks museum. Även denna bok kan varmt rekommenderas och även hans bok Äldre samiskt båtbygge (1987) är mycket läsvärd. Professor Olavi Korhonen vid institutionen för samiska språk vid Umeå universitet kommer också att föreläsa. Tid och titel på föreläsningen bestäms senare.

Förutom att föreläsningarna är öppna för intresserade kommer även utgrävningsplatsen att under vissa tider kunna erbjuda visning.

Bernt Ove Wiklund

Samer måste stötta samiska slaktbolag

Visst är det synd att samer inte stöttar samiska slaktbolag. Signaturen Skarja i Samefolket nr 1 har helt rätt i sin kritik av många samers beteende. Varför i hela friden skulle Jokkmokks Slakt fuska med vikter? Det vore att lura sig själv!

Det är väl snarare tvärtom. Först när det finns flera samiska slaktbolag kan man känna sig trygg, på många olika sätt, över hur köttet hanteras. Jag är själv med i ett slaktbolag som ägs och drivs av samer och jag vill hävda att det är absolut den bästa lösningen att skaffa sig kontroll över marknaden på renkött.

Anledningen till varför samiska slaktbolag bildades var att vi själva, av omsorg om både renarna och konsumenterna, ville skaffa oss kontroll över alla led från slakt till förädling och försäljning ut till konsumenterna.

Innan de samiska slaktföretagen bildades gnällde det i högan sky över hur de svenskägda företagen skodde sig på samerna genom fusk med vikter och klassificering. Många efterlyste samiska företag. Men nu när flera företag finns, tycks samma gnäll märkligt nog drabba även de samiska företagen. Den kända "svenska avundsjukan" har tydligen en samisk motsvarighet som på allvar hotar alla samiska initiativ.

Många samer stirrar sig blinda på det pris som slaktföretagen erbjuder, även om det enbart handlar om femtio öre mer per kilo. Det är kortsiktigt tänkt! För när de stora drakarna på marknaden drivit upp priserna så pass att de samiska företagen inte längre kan hänga med prismässigt utan tvingas gå i konkurs - då kommer priserna att rasa. Få tycks komma ihåg hur vi samer hanterades tidigare och vilka priser som gällde då det inte fanns några samiska slaktbolag. För en sak är säker: Köttpriserna hade INTE legat på dagens nivå om inte de samiska företagen bildats, snarare tvärtom.

Nej, varför låta andra tjäna på vårt renkött? Låt istället pengarna stanna i våra egna led. Det här handlar om den solidaritet, som det talas ofta och vackert om. Om hur viktig den är för fortlevnaden av det samiska samhället. Tyvärr tycks den dock som bortblåst så fort det handlar om pengar.

Gieska

Lovozero ligger på en väldig slätt vid sjön med samma namn. I utkanten vid den lilla ån ligger båthus och bodar med vackra skidåkarfjäll i bakgrunden.

Nu vimlade det av samedräkter

Av Sibylla Niemi

Något stort har de senaste åren hänt i ryska Lovozero. 1992 vid den stora festivalen på Marie Bebdelsedag, Praznik Severa, syntes endast en man bära samisk mössa och ett fåtal kvinnor i sina dräkter. I år 1996 vimlade det av samer, små som stora, i etniska kläder, något som skapade en färgglad och äkta stämning i Lovozero, samernas huvudstad på Kola. Same Ätnam har tydligt manifesterat sig i öster. Att så skett kan främst Sverige oh Norge ta åt sig äran för.

Vid invigningen av årets nordliga festival visar samerna livet i en sameby. Här beger sig männen på jakt.

Solen gassade över Kolahalvöns fjäll, sjöar och tundra några granna vinterdagar i slutet av mars. Liksom i Sverige hade senare delen av vintern varit snöfattig medan en rejäl snösmåld fallit tidigt i oktober. På den öppna tundran hade sol, vind och snö pressat ihop snölagret vilket gjorde det lätt för skotrar och rensläddar att ta sig fram över vidderna. Kylan hade i vinter liksom i väst varit extrem. I den lilla byn Laparskaja tre mil söder om Murmansk berättade slöjdaren Luba Ivanova, syster till lärarinnan Rosa, att värmesystemet i vinter strejkat i byn. Med minus 40 ute och elementen svagt ljumma hade hon i ull och renskinn suttit framför ett elektriskt element och försökt slöjda. Nu flagnade tak och tapeter i lägenheten på grund av all fukt som stannat kvar.

Positiv förvandling av huvudvägen

Huvudvägen från gränsstationen Lotta har genomgått en positiv förvandling. De

Kvinnorna dansar och sjunger över den lyckade björnjakten. De höga bellingstövlarna har man tagit efter komerna.

I full karriär springer fyrspannet av ren över mållinjen. De styrs med hjälp av den långa stav som föraren håller i.

Björnfår har tagit två samebarn tillfång och drar hem till björnmor med dem.

Vitali Viktorovitj Krutj har än inte fått sina egna renar att samarbete. Men lördagens provtävling vann han.

breddningsarbeten och brobyggen gamla östra finska armen. Eftersom hela trädet från rot till topp ska utnyttjas, fick man ta det försiktigt vid passerandet av lastbilar, där de släpande grantopparna baktill sopade vägbanan. Det är endast de sista åtta milen fram till staden Kola som fortfarande är smala, backiga och krokiga. Huvudvägen till Sankt Petersburg är också av god kvalitet liksom avtagsvägen åtta mil till Lovozero. Det ser den ryska armén till, eftersom det längs sträckan finns en stark koncentration av militära förläggningar. I Lovozero utökades stadens 5 000 invånare rejält under festivaldagarna. Släktingar till de 1 200 samerna kom från Tuloma, Murmansk, Laparskaja, Olenegorsk och Revda och trängde på gammalt vis ihop sig i god boendesämja i värdarnas hyreslägenheter i de stora blockhusen. Ett tiotal elever från folkhögskolan i Karasjok och en delegatin av lika många tyskar fanns också med i festivalvimmel. De bodde i hotellet i centrum där den kåtaformade restaurangen fortfarande stirrade med blinda fönster. Regionens ekonomiska problem har gjort att man sedan länge tvingats lägga ned verksamheten och nägon nystart planeras inte. Den som kommer på besök kan köpa dryck med tillbehör i kaféet i centralortens enda matvaruaffär. Matservering har man ordnat i ett hyreshus.

Då blev det jubel i byn

Samerna agerade vid invigningen livet i en sameby, pogost. Medan kvinnorna utförde sina sysslor förberedde männen sig för jakt. En äldre kvinna sjöng på gällt klagande sätt medan de yngre stickade, sydde och skötte om barnen. När männen kom hem med jaktbytet, en björn, blev det jubel i byn. Kvinnorna sjöng och dansade av glädje. I en uppsluppen scen band man för ögonen på de unga kvinnorna som efter varandra med armborst fick skjuta på den döda björnen. Då hände något dramatiskt. Två till björnar utklädda personer framträdde. En av dem gick fram till några lekande barn som han stoppade i säcken. Den drog han till björnhonan, som höll på att förbereda ett köttkok. Där lyckades ett av barnen ta sig ur säcken och prata sig och den fångne kamraten bort från faran. Allt uppfördes

skedde dag två, på söndag, på Stadion, som de centrala idrottsområdet benämns. De första som framträdde var komiensensång- och danstrupp. Komerna är ett annat av Nordområdenas småfolk som 1887 flyttade till Kola sedan deras renar på Kaninhalön drabbats av sjukdomar. De uppgår i Lovozero till cirka 700 personer. Kvinnorna tar gärna på sig sina sidenssarafras- och blusar för att föra musik- och danstraditionerna vidare. Man känner igen komikvinnorna på huvudbonaden som består av en blommig sjal och av att blusen är instoppad i kjolen.

med stil och inlevelse för den koncentrerat lyssnande publiken.

Här upplevdes raffel och spänning

Raffel och spänning kunde upplevas på tävlingsarenan, där skickliga renskötare tävlade med sina fyrspann längs en 3,2 kilometer lång sträcka. Här fanns en absolut favorit som med sina grannt påslade renar inte gjorde publiken besviken. Ivan Ivanovitj Tjuprof segrade med tiden 2,59 medan tvåan, Michailov Tjuprof behövde 3.09 och trean Sarvanof 3.18. Åtta ekipage ställde upp innan kvinnorna med 3-spann, trojka, avverkade samma sträcka. Samtidigt tävlades det på skidor och med publik stående runt om tävlade unga pojkar i brottning. På ishockeyrinken i närheten pågick en cup i fotboll.

Många marknadsstånd med privata försäljare lockade med varor, dryck och förtäring från lastbilsflak eller direkt från marken. De grillade småspetten med köttbitar, schaschlik, marknadsförde sig själva med sin aptitliga doft. Ett strålande väder, bra högtalaranläggning och rytmisk rysk pop i pauserna gjorde årets Praznik Severa och stora samehelg till en stor framgång för arrangörerna.

Forts. från sidan 3
LEDARSTCK

Men Annika Åhnberg talade också vid denna riksdagsdebatt varmt för att rovdjuren ska få finnas kvar - även i renskötselområden. Så här sa hon om införande av ett nytt system för rovdjursskador:

"Det nya systemet borde i stället vara ett uttryck för de nya tankegångarna om att bevara den genetiska mångfalden, byggda på den djupare insikten om att olika arter visserligen kan stå i motsättning till varandra, men ändå på ett djupare plan vara varandras förutsättning i de komplicerade strukturer som biotoper utgör. Naturvårdsverket har sedan många år tillbaka arbetat med ett förslag som bygger på denna insikt. Det är förslag som både beaktar att vi måste ta ansvar för de åtaganden som Sverige har gjort i internationella sammanhang - det gäller t.ex. anslutningen till Bernkonventionen - och som går ut på att vi skall se till att de arter som naturligt finns i vårt land skall kunna leva vidare i rimliga populationer."

Margareta Winberg har nu avgått som sameminister. Det känns lite trist. Vi är nog många bland samerna som kommer att sakna henne.

Vi tror dock inte att hon som arbetsmarknadsminister kommer helt ifrån samefrågorna. Även hos den samiska, renskötande befolkningen ökar arbetslösheten, inte minst genom krympande renbetesmarker som gör att allt färre kan leva av rennäringen.

Och nyligen kom domen i Härjedalen att samerna inte äger sedvanerätt till vinterbete i skogslandet.

Slutligen: Vi tackar Margareta Winberg för det förtjänstfulla arbete hon utfört och säger samtidigt välkommen till Annika Åhnberg.

O.A.

Så bedömer vi insända artiklar

En företrädare för sametingspartiet Min Geaidnu ringer till Samefolket och beklagar sig över att Lars Jon Allas fått så stort utrymme för sin artikel i förra numret av tidningen. Vederbörande undrar om vi står i ett speciellt vänskapsförhållande till eller på annat sätt vill gynna Lars Jon.

Nej, vår utgörning av artiklar grundar sig på vanlig enkel nyhetsvärdering och spaltutrymme.

Det är för övrigt märkligt att kritiken kommer just från Min Geaidnu. De om några har väl beretts rikligt utrymme i vår tidning. Det har till och med hänt att Min Geaidnu har fått in artiklar efter manusstopp.

O.A.

DN kommenterar jakt-utvärderingen

Dagen efter det utvärderingen av småviltjakten presenterades kommenterade Dagens Nyheter denna. Så här skriver DN:

"Jakt och fiske väcker känslor. Kategoriska utsagor om vad som är rätt och fel är lika vanliga i jaktdebatten som på fotbollsläktarnas. Mot den bakgrunden är den utvärdering av fjälltrakternas jakt- och fiskeregler som nu föreligger ett kontroversiellt dokument.

När nya områden i fjällen blev tillgängliga för fiskare och jägare 1993 kom kritiken främst från de renskötande samerna. Naturvårdsverket hölls utanför arbetet och regeringen genomdrev i allt väsentligt det förslag som olika jaktintressen fört fram.

Oenigheten om vilka konsekvenser de nya reglerna fört med sig har varit total.

Fakta har blandats med myter. Mot den bakgrunden är det utomordentligt värdefullt att det nu finns dokumentation, en till synes mycket gedigen rapport som underlag för den fortsatta debatten.

Här ska endast en aspekt beröras, nämligen frågan om vad respekten för rennäringens och den samiska befolkningens rätt kräver. Det är uppenbart att stor hänsyn måste tas till att rennäringen och samerna har en laglig och moralisk särställning när det gäller exploatering av fjällområdet.

Sedan de nya jakt- och fiskeregler infördes har kunskaperna om de biologiska förändringarna i fjällkedjan ökat. Man har vidtagit åtgärder för att minska skadorna, bland annat genom att reducera antalet djur framför allt i de sydligaste samebyarna och genom den utredning om fjällområdena som nyligen blev klar.

Fjällutredningens material kompletteras nu på ett värderullt sätt. Det framgår bland annat att rennäringen fått vidkännas avsevärda störningar, att trafiken med skotrar, flygplan och andra fordon ökat väsentligt och att respekten för renskötselns elementära förutsättningar i många fall är obefintlig.

Det finns visst utrymme för jakt och fiske i fjällområdena, parallellt med renskötseln. Men regelverket måste utgå från den samiska kulturens och rennäringens behov.

Det är ingen mänsklig rättighet för hr Svensson från Stockholm eller hr Schmidt från Frankfurt att jaga ripa. Men det är en mänsklig rättighet för Olof Johansson och hans kolleger i Tossåsens sameby att bedriva renskötsel och jaga älg på sina marker."

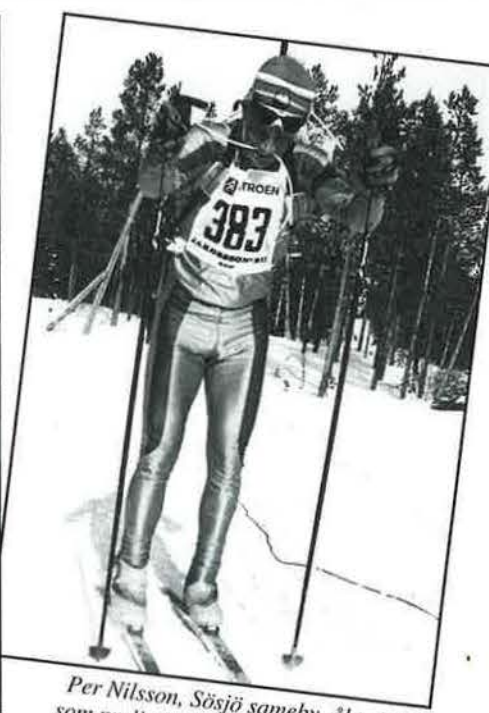
Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

En liten renskötarmästare på väg mot mål. Jon Sikku, Soppero sf, vann den yngsta klassen herrar 9 - 10 år och har här avverkat slutrundan ...

...och här står renskötartävlingens suverän i senioreklassen, Andreas Nilsson, Fatmomakke sf, efter att ha gått i mål och säkrat segern.

Per Nilsson, Sösjö sameby, åkte i mål som preliminär tvåa, men hamnade på fjärde plats i den slutliga resultatlistan. Anledningen till denna fadäs var troligen en miss i förbindelsen mellan skjutbaneln och speakertornet.

UNGDOMARNA STORMAR FRAM I SPÅREN MEN SÄMRE HÖGRE UPP I ÅLDRARNA!

Vinterns samemästerskap arrangerades av Soppero sameförening i Vittangi och Kuoksu under sista helgen i mars. Längdävlingarna och renskötartävlarna kördes i Vittangi och renskötartävlingarna i Kuoksu, där det finns en skidskyttebana.

En klar överraskning för många, både tävlande och åskådare, var att det i skogen utanför Vittangi finns en skidstadion med stora parkeringar och gott om plats på tävlingsområdet.

Arrangemangen gynnades av vackert väder med behagliga temperaturer och flödande sol.

Det här var nordiska och svenska samemästerskap med deltagare från både finsk, norsk och svensk sida och tur var väl det, för annars hade det blivit alldeles för glest på skidspåren. Av de 168 anmälda i renskötartävlingarna kom 43,5 procent från svensk sida av Sápmi, 44,0 procent från norsk sida och 12,5 procent från finsk sida. Rensköttartävlingarna samlade 133 deltagare och procentsatserna för deltagandet blev 44,4 procent från svensk sida, 45,1 procent från norsk sida och 10,5 procent från finsk sida.

I längdävlingarna blir jämförelsetalen mellan anmälda och faktiska deltagande lite annorlunda.

Av de 163 anmälda var 45,4 procent från svensk sida, 42,3 procent från norsk sida

och 12,3 procent från finsk sida, medan av de faktiska deltagarna på 133 stycken var 47,4 procent från svensk sida, 40,6 procent från norsk sida och 12,0 procent från finsk sida. Ett glädjande och kanhända även ett hoppgivande faktum är att vid detta samemästerskap var i stort sett 65 procent av deltagarna under 17 år i sammanlagt åtta längdävlingsklasser.

Tävlingar för både ung och gammal

Under fredagen genomfördes de individuella längdävlarna i Vittangi-terrängen och enligt uppgift var det mycket krävande

de banor fastän området kring Vittangi ser så flackt ut.

De tävlande var uppdelade i hela 21 klasser från de yngsta på 9 - 10 till herrar från 60 år och äldre.

Tävlingarna inleddes mycket lyckosamt för arrangörsföreningen Soppero, som tog hand om alla tre eller rättare sagt sex medaljerna i klassen herrar 9 - 10 år för de här pojkarna blev både svenska och nordiska medaljörer samtidigt.

Klassen vanns av Kristofer Linder, tvåa blev Jon Sikku och trea Nils Henrik Labba, samtliga som sagt tävlande för Soppero sf. De här tre medaljörerna var tidsmässigt i en klass för sig!

I ytterligare en klass, nämligen herrar 15 - 16 år, upprepade Soppero sf bravaden att

Stort jubileumsmöte ska hållas i Trondheim

I februari nästa år är det 80 år sedan det första stora samiska mötet hölls. Det skedde i Trondheim och initiativet togs av kända samerättsskämper Elsa Laula från Åsele i Sverige, men som sedan blev gift och bosatt i Norge.

Det här vill Sörtröndelags- och Hedmarks saemi saervi samt medlemmar i Metodistkyrkan i Trondheim fira med en stor högtidlighet i början av februari 1997. Till sammans har man bildat en kommitté för

det ändamålet. Arbetet med arrangemanget började redan för ett år sedan.

Det stora mötet 1917 hölls i Metodistkyrkan i Trondheim och av den anledningen är kyrkan inkopplad i arrangemanget.

Tanken är också att få tillstånd en minnesrelief som ska sättas upp på Metodistkyrkans yttervägg mitt i Trondheim. Den beräknas kosta cirka 350.000 kronor och en konstnärsävling har startats där bästa förslag kommer att antas och belönas. Kontakt har tagits med Samisk konstnärsförbund. En jury har utsetts för att utse vinnare till utformningen av reliefen. Juryn består av Britta Marakatt Labba, Svergie, Aage Gaup, Norge och Tarja Por-

sanger, Finland. Dessutom finns en representant från Trondheim kommun med.

Nu ska man starta en insamling för att få ihop pengar för ändamålet.

Minnesarrangemanget kommer att bestå av bland annat samisk teater, den pjäs som skrivits om Elsa Laula av författaren Mikael Niemi, Luleå. Vidare blir det samisk konsert, i vilken den kände samiske musikern Frode Fjellheim kommer att delta, utställningar, föredrag samt samisk gudstjänst.

En minnesbok om mötet 1917 ska också sammanställas. För utgivningen av denna har man redan fått medel.

Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

kamma hem alla medaljer. Och de tre, som stod för denna styrkedemonstration, var Stefan Labba, Joakim Matti och Alexander Linder.

Ser man på den nordiska medaljfördelningen så blev det en stor spridning geografiskt. Det blev nämligen tio föreningar som mellan sig delade på guldmedaljörden och framgångsrikast, när det gäller guld blev Deanu Searat från Norge med sina fem medaljer av högsta valör. Soppero sameförening och Unjárgga Valástallansearvi (Norge) belade en andra plats med tre guldmedaljer var.

Soppero och Deanu Searat vann mest

Flest medaljer plockade Soppero sf ihop under fredagens längdtävlingar och det blev hela 14 stycken med fördelningen tre guld, åtta silver och tre brons. Deanu Searat fick ihop sju medaljer sammanlagt från längdtävlingarna, ty förutom de fem guld, som ovan omnämnts, tog föreningen också två bronsmedaljer. Stor medaljplockare blev också Kiruna sf med sina sammanlagt sju medaljer med fördelningen två guld, ett silver och fyra brons.

Även Anára Sámisearvi (Finland) hörde till de större, när det gäller antalet medaljer. Sammanlagt fick ungdomarna ihop sex medaljer, varav ett guld, tre silver och två brons.

Övriga föreningar, som plockade ihop ett mindre antal medaljer, var Storlule sf, Unna Cerus GS (Sverige), IL Nordlys, Sarek IF, Sösjö sameby, Sörpma Valástallansearvi (Norge) Fatmomakke sf, Iina ja Biras sámisearvi (Norge) och Malå sf.

Stefan Labba vann även renskötartävlingen!

I lördagens renskötartafetter var de 133 deltagarna fördelade i elva klasser. Framgångsrikast av föreningarna blev Soppero sameförening ännu en gång med sammanlagt sju nordiska medaljer, varav tre guld, två silver och två brons.

Väldigt jämnbördiga i medaljstriden var Deanu Searat (Norge) och Anára Sámisearvi (Finland) med fem medaljer var. Deanu Searat blev dock en bättre av de här två föreningarna genom att ta två guld, två silver och ett brons, medan Anára Sámisearvi tog två guld, ett silver och två brons. Övriga föreningar som samlade ihop några medaljer var blev Kiruna sf, Unjárgga Valástallansearvi, Beaviesuonjar (Norge), IL Nordlys, Sarek IF samt Duottar Searat (Finland), Unna Cerus GS (Sverige), Fatmomakke sf och Storlule sf.

Noteras kan att Stefan Labba, Soppero sf, visade klassen även i renskötartävlingen och vann denna liksom han på fredagen vunnit längdtävlingen i sin klass. Soppero sf:s yngsta pojkar visade också åter framfötterna genom att vinna yngsta

klassen med Jon Sikku och belägga tredje platsen genom Nils Henrik Labba och fjärde platsen genom Kristofer Linder. I klassen herrar 11 - 12 år höll Anára Sámisearvi sig väl framme genom dubbelseger med Jussi-Pekka Kangas som etta och Matti Näkkäljärvi som tvåa.

Andreas Nilsson åter samemästare

I herrar seniorer tog Andreas Nilsson, Fatmomakke sf, en överlägsen seger genom god åkning, säker lassohantering och utan tilläggsminuter i skjutning. Men så är Andreas en aktiv skidskytt och har därmed en viss fördel gentemot övriga tävlande, när det gäller skytte. Det är lassokastningen, som kunde vara hans största riskmoment, men han kastade mycket bra och ådrog sig bara en tilläggsminut. Andreas berättade för Samefolket att han värderar samemästerskapen högt och deltar gärna, när inte dessa tävlingar kolliderar med svenska mästerskap eller någon annan stortävling i skidskytte. Minnesgoda läsare kanske erinrar sig att Andreas Nilsson blev samemästare i renskötartävlingen 1994 i Tärnaby.

Preliminär tvåa blev fjärde man

Per Nilsson, Sösjö sameby, första års senior i de här sammanhangen, gjorde ett strålande lopp och tog preliminärt ledningen i renskötartävlingen och fick behålla den ledningen tills Andreas Nilsson stormade i mål.

På tävlingsplatsen i Kuoksu utropades Per Nilsson som tvåa och silvermedaljör, men när sedan den slutliga resultatlistan presenterades i samband med prisutdelningen, så visade det sig att Per Nilsson halkat ner på fjärde plats och hamnat utanför prispallen.

Enligt de uppgifter Samefolket fått från arrangörsföreningens så skall det redan från början ha meddelats per telefon tre bom från skjutbanedomarna till speakertornet, men av någon anledning har meddelandet tydligen inte nått fram.

Enligt uppgift skall de tre skjutbanedomarna från Kuoksu skidskytteförening noterat tre bom samtliga i sina protokoll för Per Nilsson och därmed fick han en tilläggsminut till i den slutliga resultatlistan. Tvåa i renskötartävlingen blev därmed Lars-Ove Kuorak, Storlule sf och trea Oscar Wigelius, Deanu Searat. Det här är två säkra namn i samemästerskapssammanhang.

Lars Marainen knep guld

I klassen över 50 år utkämpade Lars Marainen, Soppero sf, och Bror Olofsson, Kiruna sf, en hård duell om segern och det blev Marainen som tack vare bättre skidåkning avgjorde kampen till sin fördel.

I damer senior är Signe Trosten, Deanu Searat, närmast oslagbar. Hon tog nu hand om två guld i de två tävlingar hon ställde upp, nämligen i individuell skidåkning och i renskötartävlingen. Tvåa i båda dessa lopp blev Mariela Idivuoma, Kiruna sf, och i renskötartävlingen åkte hon faktiskt fortare än Trosten, men en förargelig miss i lassokastningen förpassade henne till andra platsen.

Text och foto: Gustaw Heikka

Här kommer en vinnare i renskötartävlingen glidande mot mål. Margreta Nutti heter hon och tävlade för Sarek IF och hon vann i klassen damer 15 - 16 år.

Segrare i både längdtävlingen i sin klass herrar 15 - 16 år och renskötartävlingen blev Stefan Labba, Soppero sf. Här försar han i mål i längdtävlingen i Vittangi.

Ja, vi skall väl även visa hur segrarinnan i klassen damer seniorer såg ut efter målgång. Signe Trosten heter hon och tävlar för Deanu Searat och hon har varit de senaste årens absoluta oslagbara suverän i samemästerskapen.

Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

Herrseniorernas segerlag i renskötartafetten. Från vänster Oscar Wigelius, Lasse Wigelius och Karl Erik Andersen, Deanu Searat, lag 1. Oscar och Lasse är far och son!

Alette Westly, Stockholms sf, åkte i mixat lag utom tävlan för Sarek IF i renskötartafetten i klassen ungdom 11 - 14 år. Alette utsågs till årets ungdomsstipendiat av det svenska samiska idrottsförbundet och fick som belöning en check på 3.000 kronor och det andra ungdomsstipendiet på samma belopp utdelades till Stefan Tjikkom, lovande badmintonspelare från Jokkmokk.

Kate Utsi, Unjárgga Valástallansearvi, pustar ut efter målgång och seger i damseniorernas renskötartafett.

Lasse och Reino gav STAFETTDRAMATIKEN NERV OCH SPÄNNING!

Kirunalagets Jan Erik Olofsson, Bror Olofsson och Reino Svakko, tre veteraner i Same-SM-sammanhang, klarade sig långt med säker lassohantering och det bar nästan ända till seger, men Deanu Searats unge slutman Lasse Wigelius avgjorde stafettdramatiken med en enorm vilje- och kraftansträngning på de avslutande tre straffrundorna och spurten in i mål!

Deanu Searats lag I med rutinerade Oscar Wigelius på första sträckan fick till att börja med se sig slaget av Kiruna sf:s startman Jan Erik Olofsson, men på den andra sträckan körde Deanu Searats unge Karl Erik Andersen ifatt och förbi Kiruna sf:s Bror Olofsson och Andersen klarade lassokastningen så pass bra att han kunde skicka iväg slutmannen Lasse Wigelius med ett försprång på 50 sekunder.

Lasse Wigelius skatade ytterligare ifrån Kiruna sf:s slutman Reino Svakko, men Wigelius missade alla kast med lassot och eftersom Svakko är en erkänt duktig lassokastare steg spänningen på skidstadion. Skulle Svakko lyckas kasta Kiruna sf till slutseger? Men nej, det blev tre missar för honom och när Lasse Wigelius passerade lassokastningsstationen efter två avverkade straffrundor hakade Reino Svakko på och även han hade tre straffrundor att avverka!

Det blev en kamp man mot man under de tre rundorna. Det såg ut som om Svakko hade det bättre glidet av de två och en gång passerade han Wigelius, men orkade inte åka ifrån, men de följdes åt tätt i samtliga

tre rundor och i slutspurten lyckades en alldeles slutkörd Lasse Wigelius rycka åt sig en liten lucka och med den i ryggen gled han i mål som segrare för Deanu Searat! Och tre sekunder senare var även Reino Svakko i mål för Kiruna sf, som tvåa nordiskt men etta i det svenska samemästerskapet.

Ja, det var en härlig upplösning på stafettdramatiken i herrseniorernas uppgörelse där elva lag deltog.

Deanu Searat demonstrerade ytterligare sin styrka och skicklighet genom att också ta hand om tredjeplatsen i herrseniorernas renskötartafett.

Storlule tog silvret i det svenska mästerskapet och Soppero sf bronset med det i särklass yngsta laget i herrstafetten, nämligen 15 - 16 åringarna Alexander Linder, Stefan Labba och Joakim Matti! Det här unga laget var bara tre sekunder efter Storlule sf!

Fjorton ungdomslag

I klassen ungdom 11 - 14 år visade Anára Sámisearvis pojkar Aslak Paltto, Jussi

Pekka Kangas och Matti Näkkäljärvi en härlig fajteranda och säkrade slutsegern före Deanu Searats flickor Sire Marja Wigelius, Berit R Lindseth och Trine Aslaksen.

Soppero sf:s flickor Sandra Matti, Pernilla Matti och Nadja Linder blev sju totalt, men ändå svenska samemästare! Tvåa i de svenska samemästerskapen blev Kiruna sf:s lag och trea Soppero sf, lag 2.

Magert i damstafetten

I damseniorernas renskötartafett ställde bara tre lag upp och det blev Unjárgga Valástallansearvi som utklassningsvann före Unna Cerus GS.

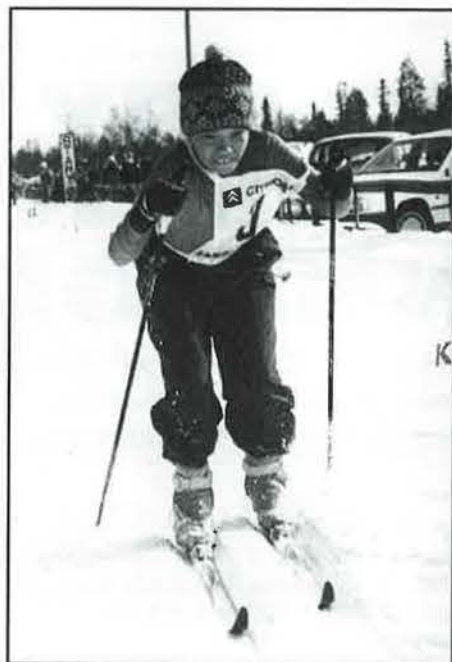
Mariela Idivuoma vann första sträckan överlägset, men sedan blev det Unjárga för hela slanten och i segerlaget ingick Liz Renate Utsi, Annette Smuk och Kate Utsi. Segermarginalen skrevs till 9,23 minuter! Mellan Unna Cerus GS och Kiruna sf var kampen jämnare. Det förstnämnda laget lyckades slå Kiruna sf med sex sekunder.

RESULTAT-SE NÄSTA SIDA

Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

Resultat Längdtävlingar

Herrar 9-10 1,5 km	Tid
1) Kristofer Linder, Soppero Samef	6.45
2) Jon Sikku, Soppero Samef	6.47
3) Nils Henrik Labba, Soppero Samef	6.54
4) Hans Ari B Varsi, Deanu Searat	7.24
5) Aslat Jon Länsman, Duottar Searat	7.25
6) Asbjörn Aslaksen, Deanu Searat	7.37
7) Aslak Uula Länsman, Anára Sámisearv	7.48
8) Ole Henrik Somby, Deanu Searat	7.52
9) Tatu torikka, Anára Sámisearv	7.57
10) Jonas Nutti, Soppero Samef	7.57
11) Lars O Dahl, Unjárgga Valást	8.06
12) Nils Anders Pittsa, Unna Cerus	8.12
13) Aslak Allas, Kiruna Samef	8.19
14) Niklas Nutti, Soppero Samef	8.20
15) Per Jonas Påve, Soppero Samef	8.42
16) Ola Viltok, Unna Cerus	9.17

Samemästerskapens första startande har gett sig iväg. Aslak Allas heter han och tävlar för Kiruna sameförening och han tävlade i åldersklassen 9 - 10 år. Hans åkning räckte till en trettonde plats bland de sexton tävlande pojkar.

Damer 9-10 1,5 km

1) Anna Persson, Storlule Samef	8.01
2) Helena Omma, Unna Cerus	8.07
3) Aile Torikka, Anára Sáme	8.21
4) Iris N Wigelius, Deanu Searat	8.42
5) Rebecka Matti, Soppero Samef	9.05
6) Johanna Huuva, Kiruna Samef	10.01

Herrar 11-12 2,5 km

1) Matti Näkäljärvi, Anára Sámisearv	11.08
2) Jussi-Pekka Kangas, Anára Sámisearv	11.12
3) Nils Johanas Allas, Kiruna Samef	11.50
4) Antti Johansen, Duottar Searat	12.03

1996 är första samemästare slutspurtar i mål efter 1,5 km:s skidåkning! Och det är den arrangerande Soppero sameförenings Kristofer Linder i mästerskapens yngsta tävlingsklass, herrar 9 - 10 år.

Se sån stil hon har! En överlägsen segrarinna går i mål i renskötartävlingen för damer 9 - 10 år. Helena Omma heter hon och tävlar för Unna Cerus GS. Helena säkrade segern genom att vara snabbast i skidspåret och blev därigenom samemästarinna både nordiskt och svenskt!

5) Tor-Åge Tobiassen, Deanu Searat	12.08
6) Aike Selfors, Deanu Searat	12.48
7) Steinar Daniel Östmo, ILAR Unjárgga	12.51
8) Espen Nystad, IL-Nordlys	13.10
9) Jouni Näkäljärvi, Anára Sámisearv	13.18
10) Johan Nutti, Sarek IF	13.34
11) Mikkel Ivar Sara, Beaivesuonjar	13.55

Här är en annan tjej, som visade konkurrenterna ryggen! Berit R Lindseth heter hon och tävlade för Deanu Searat i damer 11 - 12 år. Berit säkrade segern genom att hantera lassot bäst. Inga missar här, var hennes segerrecept i renskötartävlingen!

Målgång i klassen herrar 17 - 18 år på sträckan 10 km. Det är segraren och samemästaren i den här klassen, Karl-Erik Andersen, Deanu Searat, som glider i mål. Bakom honom ser vi även tvåan och den svenska samemästaren i klassen Stefan Karlsson, Soppero sameförening, också på gång mot målet.

12) Johan Mikkel Logje, Beaivesuonjar	14.08
13) Gustav Marainen, Soppero Samef	14.31
14) Nils Erik Påve, Soppero Samef	15.03

Damer 11-12 2,5 km

1) Mari Zakariasson, Soppero Samef	11.38
------------------------------------	-------

Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

En veteran i Same-SM-sammanhang är Lars-Ove Kuorak, Storlule sf. Han åkte preliminärt in på en bronsplats, som senare visade sig bli en silverplats i renskötartävlingen, eftersom Per Nilsson, Sösjö sameby, noterad som tvåa på tävlingsplatsen slutligen hamnade på fjärde plats.

2) Inga Juuso Berg, Unjárgga Valást	12.27
3) Sandra Matti, Soppero Samef	12.47
4) Nadja Linder, Soppero Samef	12.49
5) Berit R Lindseth, Deanu Searat	12.49
6) Lajla Merethe Knutsen, Sirpma Valástal	13.06
7) Vårin Aslaksen, Deanu Searat	13.57
8) Kare Elle Partapuoli, Deanu Searat	14.44
9) Aina S Rolstad, Deanu Searat	15.24

Herrar 13-14 2,5 km

1) Ole M Siri, Unjárgga Valást	9.49
2) Aslak Paltto, Anára Sámisearv	9.50
3) Kjetil Lindeberg, IL Nordlys	10.15
4) Alf Henry Nystad, IL Nordlys	10.45
5) Niilas Blind, Semisjaur Njarg	10.47
6) Seppo Jomppanen, Anára Sámisearv	10.47
7) Mikkel Aslak Gaup, Beaivesuonjar	11.17
8) Esaisas Labba, Sarek IF	11.31
9) Erik Larsen, Unjárgga Valást	11.40
10) Carl-Stephan Aslaksen, Deanu Searat	12.10
11) Johnny Heatta, Beaivesuonjar	12.35
12) Ovla-Per Länsman, Duottar Searat	13.04
13) Mathias Aslak Eira, Beaivesuonjar	13.16
14) Per Johannes Eira, Beaivesuonjar	13.17
15) John-Olov Guttorm, Deanu Searat	13.35
16) Per Mathias Utsi, Beaivesuonjar	13.53
17) Nils Petter Svonni, Kiruna Samef	13.57
18) Krister Johansen, Soppero Samef	14.28

1) Anette Maja, Unjárgga Valást	22.58
2) Margareta Nutti, Sarek IF	24.44
3) Maria Viltok, Unna Cerus G S	28.15

Damer 15-16 5 km

1) Anette Maja, Unjárgga Valást	22.58
2) Margareta Nutti, Sarek IF	24.44
3) Maria Viltok, Unna Cerus G S	28.15

Damer 17-18 5 km

1) Kate Utsi, Unjárgga Valást	23.10
2) Lis Pettersson, Soppero Samef	23.16

Herrar 17-18 10 km

1) Karl-Erik Andersen, Deanu Searat	36.15
2) Stefan Karlsson, Soppero Samef	37.19
3) Pär Nilsson, Sösjö Sameby	38.27
4) Lasse Wigelius, Deanu Searat	38.29
5) Juhan Niillas Wigelius, Deanu Searat	38.53

I klassen herrar från 50 år och äldre utkämpade Lars Marainen, Soppero sameförening (sf) och Bror Olofsson, Kiruna sf, en mycket jämn kamp i renskötartävlingen. Lars Marainen (bilden) avgjorde kampen till sin fördel ute på skidspåret genom att slå Bror med 30 sekunder!

5) Ragnhild Marit Sara, Beaivesuonjar	12.06
6) Evelina Svonni, Kiruna Samef	12.07
7) Alette Vestly, Stockholm Samef	12.22
8) Minna Savolainen, Anára Sámisearv	12.46
9) Ellen I Holm, Sirpma Valást	13.26
10) Inga Liisa Jomppanen, Anára Sámisearv	13.33
11) Maja Sarre, Deanu Searat	13.54

Herrar 15-16 5 km

1) Stefan Labba, Soppero Samef	18.11
2) Joakim Matti, Soppero Samef	18.43
3) Alexander Linder, Soppero Samef	18.55
4) Nils Juuso Berg, Unjárgga Valást	19.41
5) John Övregård, IL-Nordlys	22.01
6) Lars Antti Näkäljärvi, Anára Sámisearv	22.02
7) Per Mikael Svonni, Kiruna Samef	24.04
8) Chris Robert Aslaksen, Deanu Searat	25.44
9) Eilif Lindeberg, IL-Nordlys	27.04

Damer 15-16 5 km

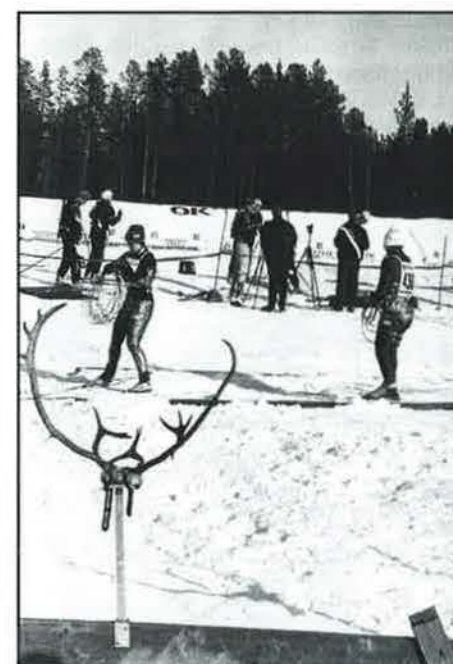
1) Anette Maja, Unjárgga Valást	22.58
2) Margareta Nutti, Sarek IF	24.44
3) Maria Viltok, Unna Cerus G S	28.15

Damer 17-18 5 km

1) Kate Utsi, Unjárgga Valást	23.10
2) Lis Pettersson, Soppero Samef	23.16

Herrar 40-44 10 km

1) Karl-Erik Andersen, Deanu Searat	36.15
2) Stefan Karlsson, Soppero Samef	37.19
3) Pär Nilsson, Sösjö Sameby	38.27
4) Lasse Wigelius, Deanu Searat	38.29
5) Juhan Niillas Wigelius, Deanu Searat	38.53

På renskötartävlingens lassokastningsstation. Damseniörerna Kate Utsi, Unjárgga Valástallan, till vänster och Dessan Pittsa, Unna Cerus, i full aktion.

Herrar 19-20 10 km	Tid
1) Linus Pittsa, Unna Cerus G S	41.18

Damer 19-20 5 km	Tid
1) Anette Smuk, Unjárgga Valást	22.35

Herrar 21-34 15 km	Tid
1) Hans Erik Varsi, Sirpma Valást	56.17
2) John Tomas Påve, Soppero Samef	58.34

Damer 21-34 5 km	Tid
1) Signe Trosten, Deanu Searat	18.42
2) Mariela Idivuoma, Kiruna Samef	19.37
3) Elen Heatta-Kitok, Storlule Samef	21.02
4) Marit Ellen Siri, Beaivesuonjar	24.02
5) Anette Svonni, Kiruna Samef	26.43

Herrar 35-39 10 km	Tid
1) Magnar Aslaksen, Deanu Searat	38.19
2) Petter Asbjörn Balto, IL-Nordlys	40.11
3) Reino Svakko, Kiruna Samef	41.45
4) Nils Petter Labba, Soppero Samef	36.35

Damer 35-39 5 km	Tid
1) Elisabet Nejne-Vannar, Fatmomakke Samef	24.45
2) Anne Marainen, Soppero Samef	25.30
3) Dessan Pittsa, Unna Cerus G S	25.53
4) Anna Sara Baer, Kiruna Samef	37.41

Herrar 40-44 10 km	Tid
1) Mikkel-Per Sara, Ina ja Biras	36.18
2) Per Anders Vannar, Sarek IF	37.33
3) Jan Erik Olofsson, Kiruna Samef	37.50
4) Gunnar Jonasson, Storlule Samef	39.07
5) Per Ola Svonni, Kiruna Samef	39.19
6) Torbjörn Rensberg, Härjedalen Same	40.08
7) Nils Johan Nutti, Sarek IF	42.19

Nordiska och svenska samemästerskapen 1996 i Vittangi

Herrar 45-49 10 km

1) Oskar Wigelius, Deanu Searat	37.01
2) Stig Henriksson, Storlule Samef	40.10
3) Leif Wigelius, Deanu Searat	40.44
4) Per Stefan Labba, Sarek IF	44.17
5) Bengt Olof Unga, Kiruna Samef	44.38
6) Nils Henrik Allas, Kiruna Samef	45.54

Sista växlingen för ledarlaget Anára Sámisearvi i stafetten ungdom mix 11 - 14 år. Jussi Pekka Kangas skickar iväg Matti Näkkäljärvi med en betryggande ledning ut på sista sträckan och visst blev det seger för de här tre grabbarna!

Herrar 50-54 10 km

1) Bror Olofsson, Kiruna Samef	39.09
2) Lars Marainen, Sopero Samef	39.37
3) Reidar Wigelius, Deanu Searat	39.38

Herrar 55-59 10 km

1) Johan Gustav Pejok, Kiruna Samef	42.27
2) Heikki Mattus, Anára Sámisearv	43.58

I damstafetten var tjejerna från Nesseby vid Varangerfjorden (Unjárgga Valástallan) i en klass för sig! De utklassade tvåan Unna Cerus med drygt nio minuter! Här är det Annette Smuk som växlar över till Kate Utsi inför sista sträckan.

Herrar 60- 5 km

1) Stellan Linder, Malå Samef	20.59
2) Peder Birkely, IL-Nordlys	21.37
3) Jan-Olov Andersson, Kiruna Samef	22.33
4) Ivan Kuorak, Storlule Samef	23.06
5) Edvin Guttorm, Deanu Searat	26.39

Segerleenden, ja, vackra sådana visade damstafettens suveräner efter sin glänsande uppvisning på både skidspåret och lassokastningsstationen. Från vänster ser vi Liz Renate Utsi, sträcka 1, Kate Utsi, sträcka 3 och Annette Smuk, som åkte mellansträckan. Tjejerna tävlar för Unjárgga Valástallan från Varangerfjorden.

Resultat Renskötartävlingar

Herrar 9-10 1,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Jon Sikku, Sopero Samef	1	14.37	15.37
2) Aslak Jon Länsman, Duottar Searat	1	15.01	16.01
3) Nils Henrik Labba, Sopero Samef	1	15.04	16.04
4) Kristofer Linder, Sopero Samef	1	15.10	16.10
5) Aslak Uula Länsman, Anára Sámisearv	1	15.59	16.59
6) Tato Torikka, Anára Sámisearv	1	16.04	17.04
7) Hans Ari B Varsi, Deanu Searat	1	16.48	17.48
8) Ashbjörn Aslaksen, Deanu Searat	1	17.09	18.09
9) Lars O Dahl, Unjárgga Valást	2	17.19	19.19
10) Ole Henrik Sombi, Deanu Searat	2	17.47	19.47
11) Jonas Nutti, Sopero Samef	3	17.14	20.14
12) Niklas Nutti, Sopero Samef	2	18.15	20.15
13) Nils Anders Pittsa, Unna Cerus G S	5	16.16	21.16
14) Per Jonas Påve, Sopero Samef	2	20.06	22.06

Damer 9-10 1,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Helena Omma, Unna Cerus G S	2	17.15	19.15
2) Iris N Wigelius, Deanu Searat	2	18.17	20.17
3) Aile Torikka, Anára Sámisearv	4	16.48	20.48
4) Rebecca Matti, Sopero Samef	3	18.49	21.49

Herrar 11-12 2,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Jussi-Pekka Kangas, Anára Sámisearv	2	17.43	19.43
2) Matti Näkkäljärvi, Anára Sámisearv	1	19.03	20.03
3) Nils Johannes Allas, Kiruna Samef	1	19.10	20.10
4) Antti Johansen, Duottar Searat	2	19.06	21.06
5) Jouni Näkkäljärvi, Anára Sámisearv	0	21.34	21.34
6) Mikkel Iver Sara, Beaivesuonjar	0	21.39	21.39
7) Tor-Åge Tobiassen, Deanu Searat	2	21.35	23.35
8) Steinar Daniel Östmo, ILAR Unjárgga	4	22.13	26.13
9) Aike Selfors, Deanu Searat	2	24.47	26.47

10) Nils Erik Påve, Sopero Samef	3	23.33	27.33
11) Johan Mikkel Logje, Beaivesuonjar	4	23.43	27.43
12) Espen Nystad, IL-Nordlys	4	24.52	28.52
13) Ante Niilas Eira, IL-Nordlys	3	27.06	30.06
14) Johan Nutti, Sarek IF	4	26.59	30.59

Damer 11-12 2,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Berit R Lindseth, Deanu Searat	0	20.55	20.55
2) Sandra Matti, Sopero Samef	2	20.05	22.05
3) Inga Juuso Berg, Unjárgga Valást	1	21.10	22.10
4) Nadja Linder, Sopero Samef	2	21.00	23.00
5) Lajla-Merethe Knutsen, Sirpma Valást	2	21.46	23.46
6) Kare Elle Partapuoli, Deanu Searat	2	22.39	24.39
7) Värin Aslaksen, Deanu Searat	2	23.24	25.24
8) Aina S Rolstad, Deanu Searat	1	24.45	25.45

Herrar 13-14 2,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Mikkel Aslak Gaup, Beaivesuonjar	0	17.55	17.55
2) Kjetil Lindeberg, IL-Nordlys	0	18.44	18.44
3) Esaia Labba, Sarek IF	0	18.56	18.56
4) Aslak Palto, Anára Sámisearv	3	16.14	19.14
5) Niilas Blind, Semisjaur Njarg	0	19.45	19.45
6) Alf Henry Nystad, IL-Nordlys	1	18.45	19.45
7) Erik Larsen, Unjárgga Valást	1	19.03	20.03
8) Per Johannes Eira, Beaivesuonjar	0	20.08	20.08
9) Ovla Per Länsman, Duottar Searat	1	19.22	20.22
10) Per Mathis Utsi, Beaivesuonjar	0	20.24	20.24
11) Johnny Heatta, Beaivesuonjar	1	19.47	20.47
12) Mattis Aslak Eira, Beaivesuonjar	1	20.11	21.11
13) Ole M Siri, Unjárgga Valást	5	16.13	21.13
14) Carl Stephan Aslaksen, Deanu Searat	3	19.20	22.20
15) Nils Petter Svonni, Kiruna Samef	1	21.58	22.58
16) John-Olav Guttorm, Deanu Searat	3	20.12	23.12
17) Krister Johansen, Sopero Samef	4	21.03	25.03

Damer 13-14 2,5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Inker Anna Näkkäljärvi, Anára Sámisearv	0	17.56	17.56
2) Sire Marja Wigelius, Deanu Searat	0	18.45	18.45
3) Ragnhild Maret Sara, Beaivesuonjar	0	19.04	19.04
4) Pernilla Matti, Sopero Samef	2	17.46	19.46
5) Trine Aslaksen, Deanu Searat	3	17.09	20.09
6) Alette Vestly, Stockholms SF	2	19.48	21.48
7) Evelina Svonni, Kiruna Samef	3	19.15	22.15
8) Minna Savolainen, Anára Sámisearv	2	20.24	22.24
9) Marja Sarre, Deanu Searat	2	22.44	24.44
10) Inga Liisa Jomppainen, Anára Sámisearv	4	21.25	25.25
11) Ellen I Holm, Sirpma Valást	5	21.47	26.47

Herrar 15-16 5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Stefan Labba, Sopero Samef	3	18.07	21.07
2) Alexander Linder, Sopero Samef	2	21.00	23.00
3) Joakim Matti, Sopero Samef	4	19.13	23.13
4) Nils Juuso Berg, Unjárgga Valást	3	20.53	23.53
5) Lars Anti Näkkäljärvi, Anára Sámisearv	5	21.23	26.23
6) Per Mikael Svonni, Kiruna Samef	4	23.43	27.43
7) John Övregård, IL-Nordlys	4	25.26	29.26
8) Chris Robert Aslaksen, Deanu Searat	4	26.47	30.47
9) Eilif Lindeberg, IL-Nordlys	4	28.17	32.17

Damer 15-16 5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Margareta Nutti, Sarek IF	0	23.27	23.27
2) Anette Maja, Unjárgga Valást	3	23.25	26.25
3) Elen Anne Sara, Anára Sámisearv	2	25.46	27.46

Herrar 17-49 7,5 km

	Tilläggs- min lasso	Skjut	Åktid	Tot
1) Andreas Nilsson, Fatmomakke Same	1	0	34.18	35.18
2) Lars-Ove Kuorak, Storlule Samef	1	1	35.04	37.04
3) Oskar Wigelius, Deanu Searat	2	2	33.05	37.05
4) Pär Nilsson, Sösjö Sameby	1	3	33.39	37.39
5) Magnar Aslaksen, Deanu Searat	3	1	34.48	38.48
6) Leif Wigelius, Deanu Searat	2	3	34.16	39.16
7) Reidar Wigelius, Deanu Searat	3	2	34.50	39.50
8) Lasse Wigelius, Deanu Searat	2	2	36.01	40.01
9) Reino Svakko, Kiruna Samef	1	3	36.35	40.35
10) Mikkel Per Sara, Ina ja Biras	1	5	34.58	40.58
11) Karl Erik Andersson, Deanu Searat	3	4	33.59	40.59
12) John Tomas Påve, Sopero Samef	2	5	34.18	41.18
13) Johan Niilas Wigelius, Deanu Searat	3	4	34.29	41.29
14) Petter Ashbjörn Balto, IL-Nordlys	3	2	37.14	42.14
15) Håkan Kuorak, Storlule Samef	1	1	40.23	42.23
16) Magnus Fjellström, Fatmomakke Same	4	2	37.20	43.20
17) Stefan Kitok, Storlule Samef	3	3	37.25	43.25
18) Hans Erik Varsi, Sirpma Valást	2	5	36.54	43.54
19) Per Olof Svonni, Kiruna Samef	4	2	37.56	43.56
20) Torbjörn Rensberg, Härjedalens SF	2	2	39.56	43.56
21) Jan Erik Olofson, Kiruna Samef	4	4	36.03	44.06
22) Anders Kitok, Storlule Samef	4	1	39.16	44.16
23) Nils Johan Nutti, Sarek IF	2	4	39.10	45.10
24) Arne Aslaksen, Daenu Searat	3	3	39.47	45.47
25) Per Anders Vannar, Sarek IF	4	4	38.02	46.02
26) Bengt Olof Unga, Kiruna Samef	4	4	41.58	49.58
27) Nils Henrik Allas, Kiruna Samef	4	3	43.12	50.12
28) Per Stefan Labba, Sarek IF	3	5	42.40	50.40

Herrar 50- 7,5 km

	Tilläggs- min lasso	Skjut	Åktid	Tot
1) Lars Marainen, Sopero Samef	2	1	37.20	40.20
2) Bror Olofsson, Kiruna Samef	2	1	37.50	40.50
3) Peder Birkely, IL-Nordlys	0	1	40.58	41.58
4) Ivar Kuorak, Storlule Samef	0	3	43.26	46.26
5) Johan Gustav Pejok, Kiruna Samef	3	4	40.27	47.27
6) John Utsi, Beaivesuonjar	1	4	46.36	50.36
7) Ingvar Frank, Malå Sameförening	2	5	46.15	53.15
8) Stellan Linder, Malå Sameförening	5	5	44.39	54.39

Damer 17-49 5 km

	Tilläggs- min lasso	Åktid	Tot
1) Signe Trosten, Deanu Searat	0	19.03	19.03
2) Mariela Idivuoma, Kiruna Samef	2	18.44	19.44
3) Anette Smuk, Unjárgga Valást	0	21.15	21.15
4) Siv Utsi, Beaivesuonjar	1	20.51	21.51
5) Elen Heatta-Kitok, Storlule SF	0	22.12	22.12
6) Liz Renate Utsi, Unjárgga Valást	1	22.03	23.03
7) Laila Pittsa, Unna Cerus G S	0	23.31	23.31
8) Inger Elin Utsi, Beaivesuonjar	2	21.55	23.55
9) Kate Utsi, Unjárgga Valást	2	22.07	24.07
10) Marit Ellen Siri, Beaivesuonjar	2	22.12	24.12
11) Berit Heata-Jannok, Storlule SF	4	21.03	25.03
12) Elisabet Nejne-Vannar, Fatmomakke SF	2	23.35	25.35
13) Lis Pettersson, Sopero Samef	3	22.37	25.37
14) Anne Marainen, Sopero Samef	1	25.05	26.05
15) Dessan Pittsa, Unna Cerus G S	2	25.04	27.04
16) Anette Svonni, Kiruna Samef	4	24.13	28.13
17) Kerstin Pittsa-Omma, Unna Cerus G S	4	25.43	29.43

Resultat Ungdom Mix 11-14 3x2,5

	Sluttid
1) Anára Sámisearvi 2	46.58
Aslak Palto 16.12, Jussi Pekka Kanngas 15.55, Matti Näkkäljärvi 14.51	
2) Deanu Searat lag 3	47.41
Sire M Wigelius 16.36, Berit Lindseth 16.30, Trine Aslaksen 14.35	
3) Beaivesuonjar lag 1	47.45
Mikkel Aslak Gaup 15.17, Per Matthias Utsi 17.38, Johnny Hetta 14.50	
4) Deanu Searat lag 1	51.05
Carl S Aslaksen 17.21, Aike Selfors 17.24, Tor Å Tobiassen 16.20	
5) Anára Sámisearvi	51.34
I Näkkäljärvi 15.45, Lisa Jomppanen 18.18, Minna Savolainen 17.31	
6) Beaivesuonjar 2	52.31
Mikel Iver Sara 18.51, Per Johannes Eira 17.10, Mathis Aslak Eira 16.30	
7) Sopero SF lag 1	54.26
Sandra Matti 18.27, Pernilla Matti 16.21, Nadja Linder 19.38	
8) Duottar Searat	54.44
Aslak Jon Länsman 22.17, Antti Johansen 16.35, Ovla Per Länsman 15.52	
9) Sarek IF	57.29
Esajas Labba 15.37, Johan Nutti 25.00, Alette Westly 16.52	
10) Kiruna Sameförening	58.01
Evelina Svonni 18.39, Nils Petter Svonni 22.20, Nils Johannes Allas 17.02	
11) Sopero SF lag 2	58.40
12) Sopero SF lag 3	1.05.19
13) Deanu Searat lag 4	1.08.07
14) Sopero SF lag 4	1.16.48

Damer 15-

1) Unjárgga Valást	54.52
Liz Renate Utsi 18.15, Anette Smuk 16.56, Kate Utsi 19.41	
2) Unna Cerus	1.04.15
Dessan Pittsa 23.33, Kerstin P-Omma 23.28, Laila Pittsa 17.14	
3) Kiruna Sameförening	1.04.21
Mariela Idivuoma 16.47, Anette Svonni 25.01, Kerstin Nilsson 22.33	

Herrar 17-

1) Deanu Searat lag 1	1.14.09
Oscar Wigelius 24.12, Karl E Andersen 23.42, Lasse Wigelius 26.15	
2) Kiruna SF lag 1	1.14.12
Jan Erik Olofsson 23.09, Bror Olofsson 23.35, Reino Svakko 25.28	
3) Deanu Searat lag 2	1.15.58
Leif Wigelius 26.24, Reidar Wigelius 25.47, Johan N Wigelius 23.47	
4) Storlule SF	1.17.14
Stefan Kitok 27.50, Anders Kitok 25.30, Lars Ove Kuorak 23.54	
5) Sopero SF lag 2	1.17.17
Alexander Linder 28.17, Stefan Labba 23.27, Joakim Matti 25.33	
6) Sopero SF lag 1	1.20.44
Lars Marainen 28.36, Nils Petter Labba 28.01, John Tomas Påve 24.08	
7) IL-Nordlys, Iina	1.22.01
8) Kiruna SF lag 2	1.24.18
9) Sarek IF	1.27.50
10) Nordlys/Deanu	1.36.47
11) Deanu Searat lag 3	1.41.01

Kristofer, Jon och Nils Henrik TRE STOLTA MEDALJÖRER PÅ PRISPALLEN!

I väntan på prisutdelning. Här ser vi några framgångsrika ungdomar, som tävlade för Anåra Sámisearvi. Längst fram från vänster Inker-Anni Näkkäljervi, Inga-Liisa Jompanen, Minna Savolainen med ledaren Juhani Lämsman och på övre raden från vänster Jussi Pekka Kangas, Aslak Palto, Lars-Antti Näkkäljervi, Matti Näkkäljervi och Antti Johansen. Den sistnämnda tävlande för Duottar Searat, Ohcejohka.

Små stolta medaljörer på prispallen! Soppero sf tog samtliga sex medaljer i längdåkning i klassen herrar 9 - 10 år. Etta och överst på pallen står Kristofer Linder, tvåan heter Jon Sikku och trean Nils Henrik Labba.

Det här tre flickorna tävlande för Soppero sf blev sjua i renskötartafetten för ungdom mix 11-14 år, men samtidigt dock också svenska samemästare. De är från vänster Sandra Matti, Nadja Linder och Pernilla Matti.

Ända från Brändåsen i Härjedalen hade Torbjörn Rensberg kommit för att delta i samemästerskapen i Vittangi. Ett verkligt gott exempel på en riktig samemästerskapsentusiast!

En stark ordförande! Ja, det kan man säga om Hans Erik Varsi, Sirpma Valástallan. Han är ordförande för det nordiska idrottsförbundet och föregår med gott exempel. Han åkte seniorklassen i längd, som endast hade två deltagare.

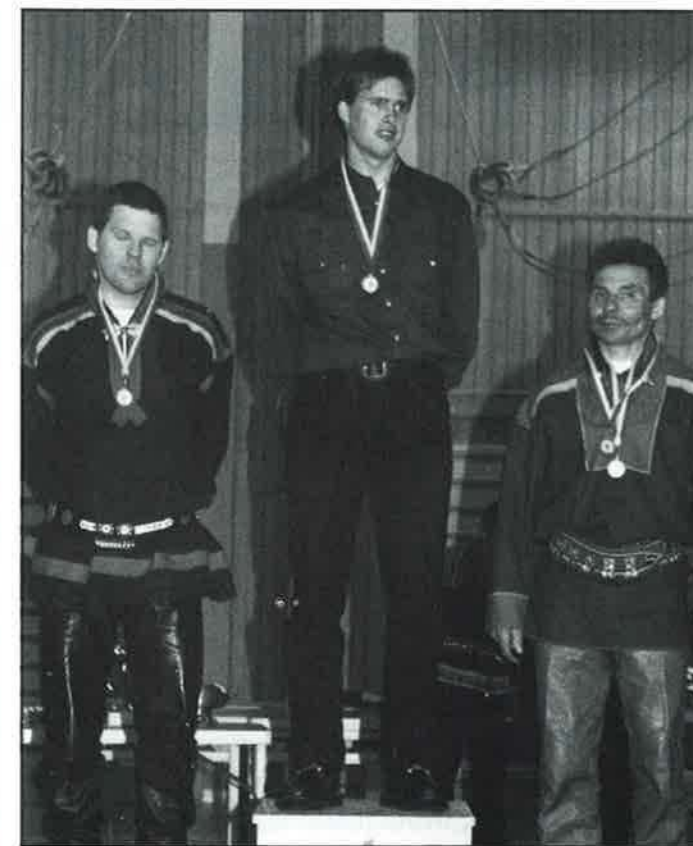
-Vi vann! Vi vann! Och visst gjorde de det, smågrabarna tävlande för Anåra sámisearvi. Med uppsträckta armar poserar från vänster Matti Näkkäljervi, Aslak Palto och Jussi Pekka Kangas.

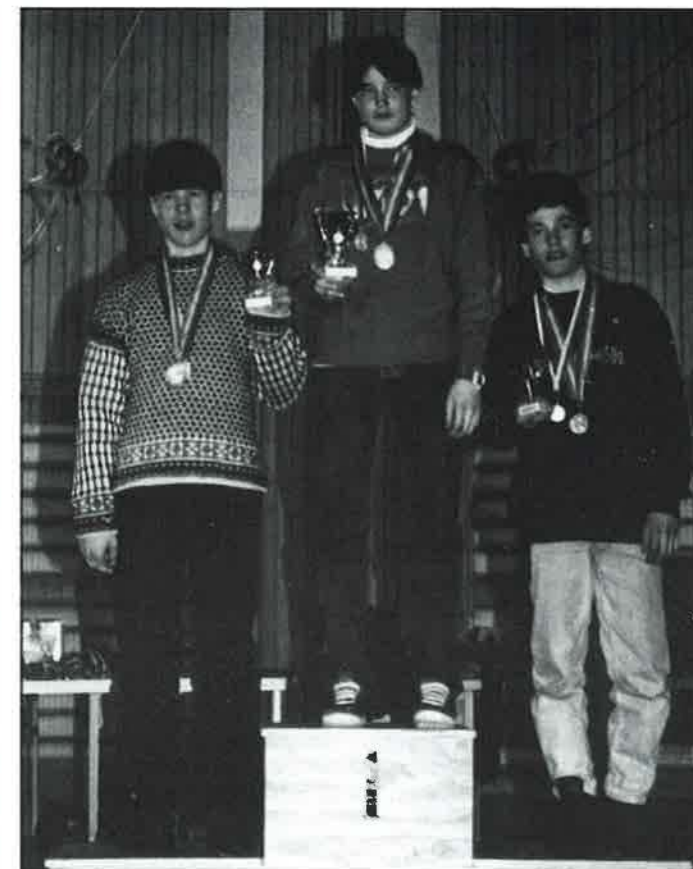
Överst på pallen står Mari Zakariasson, Soppero sf och kan titulera sig som samemästarinna nordiskt och svenskt i längdåkning 2,5 km i klassen damer 11 - 12 år. Tvåa i denna klass är Inga Juuso Berg, Unjargga Valástallan och trea Sandra Matti, Soppero sf.

Veteraner på prispallen. Javisst, det är fråga om herrar 50 - 54 år och en och annan skidmil har de nog lagt bakom sig under årens lopp! Segrare i klassen är Bror Olofsson, Kiruna sf med Lars Marainen, Soppero sf, som tvåa och Reidar Wigeliuss, Deanu Searat som trea.

Och här är ytterligare tre dubbelmedaljörer tävlande för Soppero sf! I både längd- och renskötartävlingarna sopade denna trio rent, dvs. tog hand om alla medaljer! Etta både i längd- och renskötartävlingen blev Stefan Labba i klassen herrar 15 - 16 år. Tvåa i längd blev Joakim Matti och trea Alexander Linder.

För andra gången visade Andreas Nilsson, Fatmomakke sf, vem som är bäst i renskötartävlingen. Andreas står här emellan två riktiga veteraner. Tvåa och silvermedaljör blev alltid i renskötartävlingar pålitliga Lars-Ove Kuorak, Storlule sf och trean Oscar Wigeliuss, Deanu Searat, är inte heller någon duvunge, utan ett mycket välkänt namn i samiska mästerskapssammanhang.

HON VAR LAESTADIAN - NU ÄR HON KATOLIK

*Försvarar samernas
förkristna religion!*

Av Sibylla Niemi

”- Den förkristna samiska religionen är en religion bland andra. Religion kan definieras som världens behov att finna uttryck för det gudomliga. Genom ritualer får människan kontakt med det mytiska, det gudomliga. Allt detta finns i den gamla samiska religionen varför jag påstår den vara en bland andra”. Detta framhöll May-Lisbeth Myrhaug, norsk sjösame från Birtavarre, i det uppskattade föredrag hon höll vid Svenska kyrkans riksmöte i Luleå sommaren 1995.

Att lyssna till May-Lisbeth Myrhaug är att ta del av forskning utförd av en person med djup insikt i sitt ämne. Uppväxten i Birtavarre vid Kåfjorden, avstickaren från Lyngenfjorden, har gett henne djup insikt i laestadianismen. Birtavarre är centrum för den stränga laestadiansk-samiska Lyngen-riktningen. Genom släkten, och då speciellt morfadern, väcktes hos henne ett starkt religiöst intresse. Han lärde ut många gamla ritualer, som May-Lisbeth Myrhaug senare fann bottnade i den förkristna samiska religionen. Många är de stormöten i Skibotn hon som barn och ungdom bevisat. I dag har dock May-Lisbeth Myrhaug tagit avstånd från laestadianismen och konverterat till katolicismen.

Forskning i religion

Hösten 1994 var May-Lisbeth Myrhaugs doktorsavhandling i Måttaráhkkás fotspor klar. Den bygger på forskning i samisk religion och arkeologi bedriven vid universitetet i Oslo och Umeå. Källmaterialet om samisk religion är huvudsakligen prästrelationer från 16- och 1700-talen. Det är de skrivna redogörelser som prästerna hade att inlämna till de kyrkliga myndigheterna. Vad man då alltid måste komma ihåg, betonade May-Lisbeth Myrhaug, är att skribenterna var kristna präster som hade manliga nåjder, schamaner, som infor-

manter. Prästerna var helt oförstående för samernas kultur och levnadsbakgrund. De uppfattade samernas religion som en Djävulens religion från vilken de skulle omvändas, frälsas. Samerna hade inte de kristnas syndaförlåtelse och förstod därför inte vad de skulle frälsas ifrån.

Samisk religion ansågs hednisk

Missionärer som verkade i fjärran länder fick vid denna tid lära sig att tillämpa interkulturaktion, det vill säga att överföra naturfolkens ritualer till det kristna sättet. Pehr Högström i Gällivare hade en liknande strategi. Han försökte ge samerna kunskap om Kristus för att därigenom vinna dem. Den norske missionären Thomas von Westen däremot ansåg att den samiska religionen var hednisk och därför skulle ödeläggas. Alla trummor skulle brännas. Först när de tystnat kunde den samiska religionen försvinna.

För att belysa vad som är specifikt för samisk religion berättade May-Lisbeth Myrhaug om den dualistiska själen. Samerna ansåg att i människan fanns en kroppsjäl bunden till skelettet och en frisjäl. Denna var en ledsagare som kunde visa sig som en skugga eller i ett hjälpdjurs gestalt. När någon dog kunde personen gå vidare i namnet på ett barn. Därför var den samiska namngivningsceremonien så viktig.

Det samiska namndopet utfördes även efter det att barnet genomgått ett kristet dop. Namndopet skulle utföras av en kvinna, vilket gav kvinnorna stor makt och gjorde den samiska religionen till en moder-gud-innekt. Måttaráhkká var modergudinnan. Hennes tre döttrar Sáráhká, Juk-sáhká och Uksáhká. Dessutom fanns Jábmáhká, den onda, underjordiska gudinnan.

Barn fostrade i vissa normer

Efter att ha lyssnat till det strålande föredrag som Myrhaug höll i Luleå, påstår skribenten att detta var något av de mest intressanta hon fått lyssna till de senaste åren. Religion har alltid varit något central i samiskt tänkande. Barn har alltid fostrats enligt nedärvda normer. Att lyssna till May-Lisbeth Myrhaug blev att plötsligt förstå mycket dunkelt i stammödrars tal. Det som verkade obegripligt och påhittat i deras berättande hade sin grund i den förträngda samiska religionens tankevärld.

Bok: I Mattaráhkkas fotspor. Samisk religion med vektlegging på kvinnor og gudinner. Institut for kultur og samfunns fag, höst 1994.

Opponent vid disputationen var professor Louise Beckman vid Stockholms universitet.

Nej, det nya året började inte bra

Det blev ingen god början av året för samerna.

Regeringen saboterade uppgörelsen om ersättning för rovdjursskador. Den framtvingade kompromissen ger inga garantier för framtiden. Domen i Sveg i processen mellan 690 markägare och fem samebyar i Härjedalen kom som ett dråpslag. Regeringens tafatta inbrott i efterhand ger illningar av obehag; ännu ett illavarslande tecken. Inte heller det nyligen presenterade förslaget om jakten och fisket i fjällområdena tycks ge någon hållbar grund.

* * *

Oron för samefolkets framtid ligger i skuggan av oron för ”Europas sista vildmark”, dess urskogar, dess växt- och djurliv. Den frågan får många att yttra sig. Nyligen läste jag ett inlägg om ”slakten på gammalskogen” av biologen och författaren Stefan Edman i Svenska Dagbladet (10/3 1993): ”Jag talar om skogarna som nu huggs ut i rasande tempo. Och i det tysta. Europas sista vildmarker, lavbehängda urskogsområden med en omistlig, helt unik flora och fauna.”

* * *

Liknande varningar framfördes på en hearing inför en grupp riksdagsmän strax före jul. Samen Sture Nilsson varnade för AssiDomäns utförsäljning av skogsplotter i områdena kring polcirkeln. Nu presenterar AssiDomän ett miljöprogram i en bilaga till redovisningen för framgångsrika 1995. Jag läser: ”Som förvaltare av ett av världens äldsta och största skogsinnehav har AssiDomän en lång tradition av kunskap om skogsvård. Vi känner stort ansvar för att forma ett uthålligt skogsbruk och att bevara den biologiska mångfalden.” En för aktieägarna lönsam framtid utmålas, de kan lita på företaget i alla avseenden. Inget

nämns om det förflutna, om rovdrift, om felsegna nyplanteringar. Naturligtvis ingenting om samerna som funnits i skogarna långt innan några skogsbolag bildats.

* * *

I ordväxlingen om skogarna, sjöarna, älvarna, fjällen skymtar samerna sporadiskt, då och då hörs irriterade röster som om de sågs mera som ett besvär än en resurs för att rädda den hotade naturen. Medan diskussionen förs mellan växt- och djurlivsforskare och marknadens företrädare hukar politikerna, håller de en låg ton, obenäga att blanda sig in i debatten.

I detta dödläge måste samerna sätta fart på politikerna och med kraft kräva att den svenska riksdagen ratificerar FN-organet ILOs konvention om ursprungsfolk och stamfolk i självstyran- de länder. Konventionen antogs 1989. Norge var först att erkänna den och många länder har följt efter. Inte Sverige. Konventionen lades till handlingarna, som det heter, både av regeringen Carlsson och regeringen Bildt. Och vad gör regeringen Persson?

* * *

Här kan man tala om en skamlig flykt undan ansvar av en stat som i internationella sammanhang gärna höjer sin röst till värn för de små folken. Om Sverige erkänner konventionen förändras läget i de samiska kärnområdena radikalt. Enligt konventionens artikel 14 måste staten erkänna samernas ägande- och besittningsrätt till den mark som de traditionsenligt bebor. Statens förmyndarskap över samerna kommer att hävas, en mycket lång och ofta plågsam befrielsekamp når sitt slut. Lagstiftarna genomför de nödvändiga revisionerna av samelagstiftningen med ett visst mått av samiskt självstyrelse som följd. Samerna kommer att vara med när frågorna om naturen och miljön i det inre av Norrland avhandlas. Inte som nu hållas utanför de rum där besluten fattas. Och de kommer inte att svika sitt ansvar. För dem är det livsnödvändigt att bevara och skydda land och vatten och skapa balans mellan samer och svenskar i Sápmi.

Per Fjellström

1.000 ungdomar samlas i annorlunda konferens !

Oj, vilken samling av ungdomar från ursprungsfolk i hela världen det kommer att bli i Vålådalen med början den 15 juni och en vecka framåt. Vär- dar är samiska ungdomsorganisationer i Sverige, Norge, Finland och Ryssland.

Det blir ett jättearrangemang då man räknar med att minst 1.000 ungdomar kommer till konferensen. Boendet blir något helt unikt. Ungdomarna kommer att inkvarteras i låvvu, samiska tältkåtor. Man räknar med att det behövs uppemot 100 låvvus för att alla ska beredas plats. Arrangörerna väddar om att få låna tältkåtor liksom att samebyar eller enskilda samer sponsrar med renkött, ved, renskinn lasson och allt annat som behövs för det här ändamålet

Och vad kommer då att ske under denna konferens? Jo, det blir diskussioner som förmodligen leder till uttalanden, det blir utställningar av slöjd och konst, mycket sång och musik. Man planerar även att anordna en stor konsert.

Det viktigaste anses dock vara att ungdomarna får träffas och diskutera sina problem. Dessa är ju så likartade för ursprungsbe- folkningar över hela världen.

Senaste en ungdomskonferens av det här slaget hölls var i Australien. Till den samlades ungdomar från 16 olika länder. Arrangörerna hoppas att uppslutningen ska bli lika stor till denna konferens.

Samefolket återkommer i nästa nummer med ytterligare information om ungdomskonferensen.

Enighet mellan Kvalsund kommun och Sametinget

Sametingspresident Ole Henrik Magga har nu träffat representanter för Kvalsunds kommun för att dryfta de villkor som gäller för folk med utgångspunkt i rendriften, som vill etablera annan verksamhet i Kvalsund. Kommunen menar att villkoren är alltför olika från de som gäller i andra kommuner i inre Finnmark.

Magga uttrycker stor bellåtenhet med mötet och anser att det utvecklades en god kontakt mellan Sametinget och Kvalsund kommun.

Jag anser att det måste gå an att få samma villkor för den enskilde som vill etablera sig i Kvalsund eller eventuellt andra kustkommuner, konstaterar han. Det vill vi arbeta för och har allare- dan gjort det genom en hänvändelse till kommunaldepartemen-

tet. Alla nya etableringar kan ju heller inte ske bara i inre Finnmark.

På mötet blev situationen för primärnäringarna dryftade och då särskilt rendrift och fiske. Kvalsund är en av de kommuner som har flest renar på bete under sommaren. Det anses därför vara önskvärt och nödvändigt att ha ett gott samarbete om arealutnyttjandet. För Kvalsund är turistnäringen viktig och kan vid några tillfällen komma i konflikt med rennäringens intressen. Sametingspresidenten och hans medhjälpare orienterade om Sametinget generellt och särskilt om den roll tinget skall ha i förhållande till rendriften, olika organ och handlingsplanen för kust- och fjordområdena.

Vi från Sametinget är mycket förtjusta med mötet, säger sametingspresident Magga. Vi fick på kort tid gå igenom många saker, både stora och små. Och vi skall fortsätta att ha god kontakt. Jag är helt enig i att vi skall lösa vanskliga frågor genom samarbete.

Möte med ungt stjärnskott: NADJA LINDER FRÅN ÖVRE-SOPPERO!

Att ha ont i en tand är inte så trevligt, men betydligt trevligare kan det vara att skriva en sångtext om det, när man aldrig haft ont i tanden!

En som gjort det är Nadja Linder, 11, från Övre-Soppero och hon har gjort det så bra att hennes text "En tand" nu finns på CD-ski-
van Stjärnskott!

Bland tusentals unga textskrivare har Nadja fått sin text uttagen som en av de tio bästa! Det är Stiftelsen Barn för barn som årligen anordnar den här tävlingen och den välkända textförfattarinnan Ingela "Pling" Forsman har gjort urvalet.

Nadja bor tillsammans med sina föräldrar Ragnhild och Ulf Linder samt bröderna Björn, 21 år, Alexander 15, Kristofer 9 och Viktor 5 år i ett hus på en höjd i Övre-Soppero.

Ifjol, när hon gick i fyran, deltog hon i en sångtexttävling i skolan. Hon hade redan nästan glömt det här, när det helt plötsligt kom ett grattisbrev med uppgift om att hennes text antagits för tonsättning och CD-inspelning.

Nöjd med musiken

Nadja är nöjd med den musik hennes text fått och säger:

- Ja, jag är nöjd med musiken, fast jag hade tänkt mig musiken lite annorlunda, kan-

ske mera rispig och skrikig, eftersom det gör ont i tanden! Det har blivit mera fart än jag tänkt mig, men musiken är rolig och jag gillar den. Det finns andra roliga låtar också på den här CD:n. Även en kassetinspelning har gjorts, så man kan välja mellan CD eller kassett. Från början visste jag inte att den skulle bli tonsatt och jag skrev den här texten för att jag tyckte att det var roligt.

För sin fina text kommer Nadja att belönas med ett hederspris och dessutom få delta i en turné med de övriga belönade stjärnskotten.

- Ja, det talas om en turné, men ännu vet jag inte när det blir av. Och jag vet absolut inte vad jag kommer att få som pris! bedyrar Nadja.

Spelar piano

Nadja sätter sig vid pianot och spelar lite och då frågar jag hur länge hon hållit på med musik.

- Jag började spela, när jag var nio år och valde piano, eftersom min storebror Alexander hade börjat spela piano. Nu spelar jag piano både hemma och i skolan, berättar hon.

Skriver dikter ...

Nadja berättar också att hon skriver dikter och historier hemma på svenska.

- Jag är inte så bra på att rimma på samiska, så därför blir det att jag skriver på svenska. Min morfar Johannes Alexander Nutti skrev också dikter både på samiska och svenska. Vi har en bok, där han har skrivit dikter. Jag tycker att han skrev fina dikter och jokar, berättar Nadja.

Till Nadjas intressen hör också läsning.

- Jag läser dikter och lite av varje, ja, jag tycker om att läsa, fastslår hon. Nämnas kan med anledning av det Nadja säger om sin morfar, att han var en mycket känd och uppskattad jokare, som fortfarande nu och då kan höras i sameradion.

Lockar väljud ur pianot, ja, det gör Nadja, när hon sitter och klinkar lite på pianot hemma. Hon kan till och med tänka sig att bli levande som pianist!

... men tecknar också!

Men Nadja spelar inte enbart musik och skriver dikter och historier. Hon berättar att hon gillar att teckna också och då helst med blyerts. Hon tecknar gärna djur och väljer bland annat renen och haren som motiv.

- På somrarna har jag och hela familjen ibland varit med på kalvmärkningar i Norge. Någon gång har vi besökt kalvmärkningsområdet på vårsommaren just före kalvmärkningen och då främst för att få vara ute i naturen.

Brukar du fotografera också?

- Nej, men jag skulle vilja ha en kamera!

Tävlrar på Same-SM!

Nadja har sedan hon gått i tvåan tränat skidåkning och lassokastning för att framgångsrikt kunna delta på Same-SM-tävlingarna.

- Ja, jag tränar och tävlar i längdåkning på skidor och lassokastning. Jag tränar ganska mycket tillsammans med mina bröder, inte varje dag, men ändå ganska mycket.

Kan du tänka dig att satsa på att bli tävlingsåkare?

- Ja, det kan jag tänka mig!

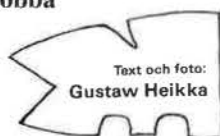
Vill bli konstnär eller författarinna

När jag frågar Nadja vilka ämnen hon gillar bäst i skolan, så svarar hon utan att tveka:

- Bild, svenska och samiska!

Vad skulle du vilja jobba med i framtiden?

- Jag skulle vilja bli konstnär, författare eller pianist!

Tio år av Tjernobyl Jubileum utan champagne

Den 26 april var det exakt tio år sedan Sápmi drabbades av radioaktivt utsläpp från Tjernobylolyckan. Detta tioårsjubileum är särskilt aktuellt för stora delar av rennäringen som fortfarande lever med konsekvenserna i vardagslivet. De första åren efter 1986 kasserades ca 80 procent av renslakten i hela landet på grund av för hög cesiumhalt i köttet. Nu kasseras endast tre procent, men det har inneburit en stor omställning för rennäringen i de drabbade områdena. Fortfarande utfodras drygt 12 000 renar varje år, för att sänka cesiumhalten till godkänd nivå, innan slakt. Statens kostnad det första kaosåret låg på 320 miljoner medan det nu ligger på 20 miljoner per år.

Ett jubileum ska vara glädje, tårta och champagne. Det är dock tveksamt om rennäringen kommer att fira särskilt mycket. Rennäringen drabbades hårdast av alla av olyckan vid det Sovjetiska kärnkraftverket i Tjernobyl den 26 april 1986.

Kaos i början

Vi minns det kaos som rådde den första tiden. Först misstänktes de svenska kärnkraftverken för att sprida radioaktivitet. Ganska snart kom klara besked om vad som faktiskt hade hänt. Desto oklarare besked fick folket om omfattningen, riskerna och vilka åtgärder som skulle vidtas. Alla engagerade sig. Det var Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Strålskyddsinstitutet, Länsstyrelserna, Samernas Riksförbund, Lantbruksuniversitetet mfl mfl. De forskare som uttalade sig talade om domedagen. Från myndigheterna vidtog alla möjliga panikåtgärder. Bredskapen var usel. Det osannolika hade inträffat.

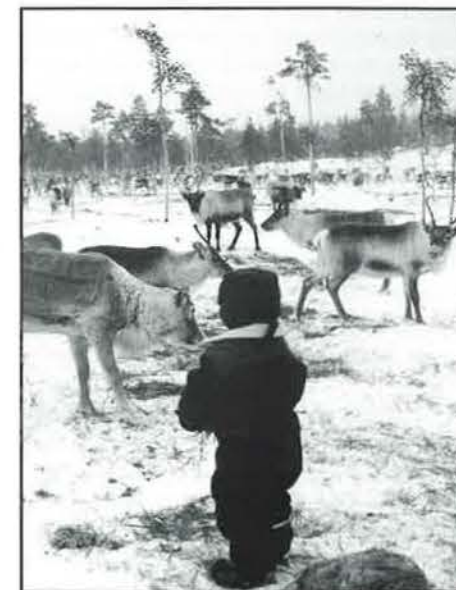
Illröd stämpel på rennäringen

Efter mätningarna visade det sig att de högsta halterna av cesium i markerna fanns i ett brett bälte från Gävle åt nordväst över norra Jämtland och Västerbotten. En mindre mängd cesium spreds dock över hela Norrland vilket innebar att rennäringen som helhet fick en illröd stämpel. 80 procent av all slakten kasserades de första åren, vilket motsvarar ca 73 000 renar på ett år. Även jordbruket, jakten och bärplockarna drabbades. Regeringen lovade genast att alla skulle gå skadelösa ur denna katastrof. Det första året av kaos kostade 320 miljoner kronor. 200 miljoner av dessa gick till jordbruks- och trädgårdsnäringarna. Allt ersattes. Bl a fick bärplockare ersättning utifrån vad de hade plockat året innan.

Ännu absurdare var det när slakterierna ställde om sin produktion till att ta hand om kasserat kött. De ville inte längre ha kött som var godkänd som livsmedel. Hanteringen av det kasserade köttet innebar ersättning från staten samtidigt som de slapp kostnaden för styckning, lagring, marknadsföring, transporter och försäljning. Kan man hitta en bättre affärsidé? I och för sig försvann all efterfrågan av renkött som livsmedel så en del slakterier överlevde krisens år på detta sätt.

Död och elände kablades ut

Efterfrågan på radiaklysande samer var desto större. Juornalister från hela världen stod i kö för att filma, fråga och skriva. Ute

Utfodring av slaktrenar hör idag till vardagen inom rennäringen i Västerbotten, södra Norrbotten och norra Jämtland. Foto: Olov J Sikku

i världen spekulerade nyhetssändningarna om hur många som hade dött i Sveriges nordligaste del. Det gick så långt att det i USA startades en insamling av frisk mat för att transporteras till Sverige. Militären lovade att ordna transporten till katastrofområdet Sápmi (inte Tjernobyl!) med ett transportflygplan.

Efter några år började alla som stått upp och skrikt sätta sig ner och börja tänka istället. Och så, man kunde se konturerna av ett konstruktivt arbete. Man konstaterade att konsekvenserna inte var så stora som man befärat, utom för rennäringen. För rennäringens del kvarstod problemen när det visade sig att cesiumet bands fast i renlaven och urlakades inte som i övrig växtlighet. Gräs och örter växer upp på nytt varje år. Lavarna däremot växer mycket sakta och saknar dessutom ett rot-system, så all näring tas upp från luften. Halveringstiden för cesium 137 är ca 30 år.

Idag är hela Västerbottens län, den sydligaste delen av Norrbotten samt norra

Jämtland fortfarande smittat av cesium så pass att åtgärder behövs för att lindra konsekvenserna.

Lyckad omställning

Rennäringen har ställt om sig och det är nu bara tre procent av all slakt som kasseras på grund av för hög cesiumhalt, över 1 500 bequerell/kg kött. Det är framförallt två huvudåtgärder som vidtas för att undvika radioaktivitet i renköttet. Det första är att höstslakten tidigareläggs. Det innebär att renarna slaktas tidigare under hösten innan de flyttar ner till områden med lavbete. Sommarbetet i fjällområdet består av gräs och örter vilka inte har något cesium alls. Den andra åtgärden är att utfodra de renar som ska slaktas senare. Under 1994/95 utfodrades drygt 12 000 renar inom de drabbade områdena. Ca 9 000 av dessa hör till Västerbotten.

Detta är något som den vanlige konsumenten inte märker av. Renköttet är idag det mest kontrollerade och det kött som kommer ut på marknaden är garanterat fritt från radioaktivitet.

För staten är det billigare att ersätta renarna för tidigareläggning och utfodring än att betala ut ersättning för kasserat kött. Den totala kostnaden för för Tjernobylolyckan under 1994/95 var 20 miljoner kronor. Där ingår administrationen på Jordbruksverket och Länsstyrelserna samt ersättningar till rennäringen. Ersättningar till andra verksamheter är idag försumbart.

Renskötseln är tillbaka

För renskötseln innebär det att de nu är tillbaka till att producera livsmedel istället för att leva på staten. Renskötseln kan återigen se positivt på tillvaron medan det för tio år sedan var många som ansåg det meningslöst att fortsätta med renskötseln. Renköttet har återtagit marknaden och efterfrågan är större än någonsin. Nu är bara frågan om sären ska rivas upp igen, tio år efter katastrofen. TV bolagen och annan media har börjat anmäla intresse för jubileumsreportage. Både danska och svenska TV 2 har redan varit här. Skillnaden denna gång är att samerna vet de vad talar om, nu finns erfarenheten, nu är man mycket starkare på flera sätt.

Olov J Sikku

Nadja gillar att läsa och här har hon strategiskt placerat sig intill bokhyllan, som i hörnet här består av en upprättstående ackja.

SAMISK IDROTT VILL VI HA DEN?

Jag vill skriva några ord om samisk idrott, skididrott.
Först av allt vill jag ställa frågan: Vill vi ha samisk skididrott i framtiden? Jag förutsätter att svaret är ja. Hur gör vi då? Vems är framtiden? Våra barns och ungdomars så klart.

Hur får vi dom att bli intresserade av samisk skididrott då? Enkelt, genom att själva vara det. Nå, tänker en del, TV, dataspel, snowboard, innebandy. Omöjligt. Då vill jag gå tillbaka till min egen ungdom.

Jag växte upp på 70-talet. Nog hade vi en TV hemma, en färg-TV till och med. Jag spelade lite basket, tävlade i slalom, läste läxor, spelade stereo, egentligen allt utom att åka längdskidor. Men hur det nu var så hade jag en far som hade och har fortfarande ett brinnande intresse för skidåkning i allmänhet och samisk idrott i synnerhet. Vi barn följde med på tävlingarna som våra föräldrar för till (vi var flera familjer) och vi deltog då det fanns möjlighet för oss att ställa upp. Vi vann och vi förlorade. Men framför allt hade vi roligt (det har vi fortfarande). Vi lärde känna många andra sameungdomar på våra tävlingar från Varanger i norr till Idre i söder. Några av oss har till och med träffat en blivande äkta hälft under våra idrottsresor.

Vart vill jag då komma med detta? Jo, om inte vi föräldrar och vuxna är intresserade av vår idrott så blir inte barn heller det. Självklart tänker alla, men vad är det att orda så mycket om? Det ska jag berätta för er.

FLYTTA I 22 TILL BODEN!

Återigen har storsamhället brett ut sig ordentligt och demonstrerat sin makt med önskvärd tydlighet. Det gäller i 22 i Kiruna.

Det är beklämmande och sorgligt att höra, att militära spektakel kan mota bort en samisk vintergrupp från sina betesmarker, när militären skall leka krig. Sådant här är bedrövligt och onödigt! Jag skulle vilja föreslå att i 22 i Kiruna flyttas till Boden, där det sedan tidigare finns flera militära enheter. Vi har ju fått läsa i tidningarna om att försvaret måste spara. Ett sätt vore att flytta Kiruna-förbandet till Boden!

Dyr utrustning

Idag har vi sådana regler inom vår skididrott att det egentligen inte har någon framtid!!!
Vi använder två olika åkstilar, klassisk och skating. Inte nog med att man ska ha en dyr utrustning (6.000:-), man ska ha två, man ska lära sig att sprattla och flaxa fram i spåret. Slätt och nedför går ju men har ni provat ta uppför på det viset?
Man ska ha ett specialgevär (skidskytte) som bara får användas på bana, inte på ripa. Kostar 20000:-. Begagnad 10000:-, om man hittar någon. Lassot kan man dock fortfarande köpa på bensinmacken för 10:-metern.
Det är ju inga nyheter tänker ni nog vid det här laget. Det här har vi läst om i flera års tid. Trots allt detta har det ändå funnits intresse att ställa upp i dom här tävlingarna. Men frågan är om inte sista spiken slagits in i den berömda lådan nu.

Sämre åkare har ingen chans

Vårt idrottsförbund har två år i rad klubbat igenom ett beslut angående renskötartävlingen som säger att om man helbommar i lassot och skyttet, så får man en tilläggstid på tio minuter lagd till sin åktid.
Jag går inte in på detaljer och finlir här (Stefan Kitok har gjort en utredning om detta), men i praktiken innebär det att för att kunna vinna renskötartävlingen i ungdoms-, dam- eller herrklassen ska man minst vara elitmotionär med träning minst tre gånger i veckan året runt. En åkare som är lite sämre har inte ens en teoretisk chans att vinna. Träna mer tänker någon. Träna själv tre gånger i veckan, 1,5 timmar per pass med ett heltidsjobb att sköta och med tre småbarn hemma.

Alla som tävlar vill vinna

Låt mig ta ett exempel. Lämna jag in en lottorad på fredagsefter-middag, så har jag i alla fall en mikroskopisk chans att vinna. Är jag en dåligt tränad skidåkare har jag

inte den minsta chans att vinna en renskötartävling vintertid. Huvudsaken är inte att vinna utan att delta har vi hört till leda. Struntprat. Vi vill vinna, annars lämnar vi ju inte in lottoraden.

Har vi inga vinstchanser på lottoraden lämnar vi inte in den. Samma sak är det med våra tävlingar, har vi inte ens en liten chans att vinna ställer vi inte upp. Vi far inte ens till tävlingsplatsen och tittar på. Det är inte intressant att se när tio stycken mer eller mindre okända proffs gör upp.

Publiken ja, vem är publik? Ja, det är ju vår familj och närmaste vänner. Är vi inte med och tävlar kommer inte dom heller dit och inte heller dom som bara vill komma ut och träffa och se lite folk en helg (vi är ju trots allt lite flockdjur).
Men det värsta av allt är att våra barn inte har en chans att få bli intresserade av samisk skididrott. Dom kommer aldrig i närheten av ett samiskt skidspår. Dom får inte ens chansen att välja.
VILL VI DETTA?

Pallra iväg till nästa möte!

Är svaret ja, då behöver vi inte fundera mer på detta.
Är svaret nej, då ska ni få ett tips av mig. Pallra er iväg till nästa möte eller årsmöte (jag tror nog man kan klampa in på ett styrelsemöte också) som vårt Sameidrottsförbund håller. Slå näven i bordet, hårt, dom hör dåligt och ryt:
Nu får det f-b-e mig vara slut på dumheterna!
Och för att dom säkert ska lyssna och lyda, ta med en fullmakt från er förening eller by och lägg en röst eller två på dom rätta förslagen.
Och vad ni än gör, tro inte att det bara är skidåkning det är frågan om, det är det inte. Ellittänkandet gäller inom alla våra samiska idrotter.
Det räcker nu!!
LARS-OVE KUORAK

Buorrelunddot ärvalus

Den ensidiga inriktningen på renskötsel gör er kultur sårbar. Om ni vidgar ert naturbruk till att omfatta härdiga och säljbara grödor så kan ni klara tillfälliga motgångar bättre.

Potatisen framodlades ju av Inkafolket, till alla chipsälskares stora glädje. När det går odla champinjoner och japanska Tj Takesvampar så bör det även vara möjligt att odla kantareller och Karl Johan-svampar.

Den Arktiska Roten som också heter Rosenrot har fått smeknamnet 'Nordens Ginseng' för att den är så hälsosam. Den är dessutom även härdig och smakar utsökt. Kvannen är också härdig, hälsosam och välsmakande. Den odlas redan kommersiellt i andra länder.
Ävvu dudnuide

En dröm

Jag hade en konstnärlig dröm - att järven och lon hade sovit på vintern - som den fina björnen.
Det hade varit fint....

J.S.

Det skulle bli både rationellare och effektivare att ha alla förband i Boden. Det skulle helt klart bli betydligt billigare för förbanden att öva tillsammans i Boden!

JOSEF BLIND
Gällivare

Var du nöjd med pjäsen?

- Jo, det var jag. Jag såg den flera gånger och tyckte den var mycket välgjord och känner mig väldigt glad över den. Och det var en fantastisk stämning i lokalen också.
Fast det inte var så många människor som var där?

- Det var ju överfullt! Liten lokal visserligen, men ändå. Föreställningen visades fyra gånger och varje gång var det långt ut över de rekommendera femtio som kom och de som inte fick sittplatser satt på golvet. Det var mer än överfullt och en varm och fin stämning i den lilla lokalen i Mossjögården i Björkvattdalen. Folk fick ju verkligen anstränga sig för att ta sig dit. En bilfärd tur och retur på flera, flera mil över fjället, och det visade väl vilket enormt intresse det var för pjäsen. I en glesbygd som verkligen är gles och där lättillgänglig TV-underhållning konkurrerar om uppmärksamheten hade man ändå valt att göra sig besväret och man lyckades t o m fylla flera föreställningar. Det var verkligen en succé.

Ska Sydsamisk Teater ut på turné?

- Ja, det ska dom. Till Tromsö och eventuellt till Luleå till sommaren. Sen kanske de skall spela i Fatmomakke i midsommar.
Varför skrev du en pjäs om Elsa Laula?

- Jag erbjöd mej att skriva en pjäs åt den sydsamiska teatern eftersom jag skrivit pjäser tidigare och ville göra något för min födelseort Tärnaby. Sökte kontakt med ortens kulturutbud och fann den sydsamiska teatergruppen. Jag är kvartssame själv, min mormor är same från Tärnaby. Eva Helleberg och Sakka Stångberg föreslog ämnet Elsa Laula och jag antog utmaningen och premiären ägde rum på den internationella kvinnodagen.

Varför i lilla Björkvattnet?

- Elsa Laula har bott i närheten. Ett annat skäl var att lokalen fanns tillgänglig på sommaren när man började repetera. Sedan blev man så fäst vid naturen och platsen så man ville ha premiären där. Och jag tyckte det var helt rätt att göra så. Därför att det var en otroligt naturskön omgivning. Så det fanns både ett geografiskt och

....Mikael Niemi, manusförfattare till teaterstycket "Laulan Ealsa/ Elsa Laula" som haft urpremiär i Björkvattnet.

en känslomässigt skäl till att premiären skulle ske just där.

Var det någon av skådespelarna som imponerade på dig?

- Jo, flera stycken. De var amatörer men vissa hade en enorm skådespelartalang. Lena Lundin-Skott spelade huvudrollen och gjorde det jättebra. Och karlarna också. För att inte tala om de dansande barnen som gjorde det f-a-n-t-a-s-t-i-s-k-t bra. Både koreografiskt och inlevelsemässigt.

Efter vad jag förstätt av det här samtalet hade regissören också lyckats med sitt arbete?

- Han var väldigt bra Björn Skjefstad. Björn har arbetat med samisk teater i Kau-tokino. Ingen av oss kan samiska och men det gick bra. För det mesta talas det svenska scenen.

... för det mesta...?

- Ja, för när man väl började repetera då ingick repliker på sydsamiska. Jag hade skrivit på svenska och markerat det som skulle översättas till sydsamiska. Många av de sydsamer som medverkade, t ex jag, kunde inte språket och var alltså tvungna att lära sig sitt eget språk. Och språket fick ett väldigt lyft tack vare det här. En av tjejerna började på hemspråksundervisning i sydsamiska efter detta.

Kommer du att skriva fler samiska teaterstycken?

- Det hoppas jag.

Så nu sitter du där och väntar på att Samiska Teatern i Kiruna skall höra av sig?

- Dom har redan kontaktat mig faktiskt. Men Tärnaby får gärna höra av sig om dom är sugna på någon pjäs.

- Leif Sundberg, konstnärlig ledare vid Samiska Teatern i Kiruna var i Tärnaby och tittade och jag tyckte det var jättefint att han tog sig den tiden och kom till urpremiären - jag önskar honom all lycka med uppdraget han åtagit sig att leda den samiska teaterverksamheten. För urpremiären blev det ju faktiskt. Det var det första stycket Samiska Teater var med om att producerade, spelat av mycket duktiga amatörer som många ville se.

- Till skillnad mot att jobba med proffs så är det mycket på sidan om när det gäller amatörverksamhet som skapar en verklig sammanhållning. Många människor som ställer upp alldeles gratis och det ger en samhörighetskänsla som man hoppas skall medverka till att bryta några av alla dessa samiska inbördes konflikter. Utifrån sett, så är den största svagheten i den samiska kulturen inbördes konflikter. Det var Björn Skjefstad också bra på. Att bryta konflikter och teatern kan verkligen jobba som ett kitt och bygga broar över de där konflikthärdarna. Man har inte tid att tjafsa om småsaker och annat gammalt groll. Och jag hoppas att Samiska Teatern skall vinnlägga sig om bl a detta. Att kämpa tillsammans mot något som kommer alla samer till godo och inte tala så mycket i termer som nord-, lule- eller sydsamiskt.

Nora Wasara Larsson

Lena Lundin-Skott spelar huvudrollen Elsa Laula i teaterstycket med samma namn. Foto: Gun M. Utsi.

Avancerat projekt på gång i Vilhelmina

HÄR TAR MAN HJÄLP AV SATELLITER OCH FRAMSTÄLLER DIGITALA KARTOR!

I projektgruppens arbetsrum och kontor. Från vänster ser vi Sven-Åke Risfjell, ordförande för projektet Samisk ortnamnsforskning, ALU-anställda Katrin Desén och Per-Olof Eriksson samt Axel Fjällström, projektets vice ordförande.

I Samefolket nr 1/94 skrev vi om den ortnamnsdokumentation, som startats i Vilhelmina hösten 1992 och pågick fortfarande i början av 1994.

Arbetsgruppen eller studiecirkeln hade då samlat ihop drygt 2.500 ortnamn och hade utarbetat planer för att upprätta en kartdatabas för Vilhelmina kommun. I denna databas avsåg man registrera och lägesbestämma bland annat fornlämningar, samiska visten, lappskatteländ, övergivna nybyggesbosättningar, kulturminnen och flyttningsleder under förutsättning att man fick medel att fortsätta med projektet. Nu i början av februari gjorde jag ett återbesök i Vilhelmina och träffade Sven-Åke Risfjell, ordförande för dokumentationsprojektet, Axel Fjällström, vice ordförande, Ingemar Söder och Stina Fjällström från arbetsgruppen, som genomför detta storslagna projekt kallat Samisk ortnamnsforskning.

I en källarlokal, ägd av Risfjell och gratis upplåten till projektet av honom, håller arbetsgruppen/studiecirkeln sina arbetsmöten och i samma lokal finns två arbetsplatser med tillgång till datorer. Risfjell och Fjällström berättar att man nu dokumenterat 3.500 ortnamn, som täcker

halva Västerbottens län ovanför lappplandsgränsen. - Alla namn måste analyseras grundligt och vår namntolkning har väckt stort intresse även arkeologiskt. Vi har under de senaste två åren träffats en gång i veckan i studiecirkelform. Vi har varit som flest sju deltagare, men i regel fyra - fem stycken. Ibland klarar vi bara ett namn under en kväll! Det här är en tidsödande sysselsättning, men vi har nu fått ihop ett stort källmaterial. Vi jobbar både ute på fältet och med kartorna här inomhus, men eftersom vi gör det här av ideella skäl förbrukar vi nästan inga pengar alls för själva insamlingsarbetet. Man kan säga att projektet drivs framåt av deltagarnas entusiasm! berättar Risfjell.

Registrerar allt!

Axel Fjällström och Sven-Åke Risfjell berättar att syftet med det här projektet är att identifiera alla slags samiska lämningar utan att egentligen peka ut exakt var de ligger och att förhoppningen är att det i framtiden kanske kommer samiska arkeologer, som kan undersöka lämningarna. - Vi registrerar egentligen allt från markerna och datorer är bra arbetsredskap för hantering av materialet. Vi gör en täckande inventering både geografiskt och kulturellt och dokumenterar därmed livet som det varit. Vi använder bland annat generalstabens kartor som underlag för identifiering av samiska ortnamn, även om namnen ibland är felplacerade och felstavade. Bondekulturen här är väldigt vänligt inställd till samekulturen och ger oss många värdefulla uppgifter. I tre år har vi nu haft ALU-anställda, två åt gången under sex månader och dessa ALU-anställda har skrivit in uppgifterna i databasen, berättar Sven-Åke Risfjell.

Hur finansierar ni i övrigt det här projektet?

- Ja, det är med medel från länsstyrelsen och Vilhelmina kommun står för datorkostnaderna. Vi har också efter ansökan

fått 30.000 kronor av IT-kommissionen för samordning av projektet.

Avancerad teknisk utrustning

I projektgruppens arbetslokal och kontor finns avancerad utrustning och när jag ber Sven-Åke beskriva de tekniska hjälpmedel, som används i projektet, så berättar han: - Ja, till att börja med har vi en datorutrustning för Map Info av den typ som både Lantmäteriet och Skogsvårdsstyrelsen använder.

Det här systemet är baserat på digitalkarta och på den digitala kartbilden kan vi lägga in alla dokumentära uppgifter, som vi är intresserade av. Vi kan också lägga dessa beskrivningar på en satellitnavigator och med en speciell mottagare, en GPS-mottagare, ta hjälp av satelliter för att kunna positionsbestämma fynden. Vi har abonnemang på en sådan här mottagare och kan nyttja åtta satelliter. Men hjälp av kartor kan man vanligtvis göra säkra positionsbestämningar inom en radii av ett hundra meter, medan vi med satelliters hjälp kan ange fyndets position inom en tiometers radii. Vi använder också jordsond för att mäta skiktlager i marken. Och sedan har vi en bläckstråleskrivare till datorn och en scanner med vilken våra anställda för in bilder i databasen. Vi har en komplett datorutrustning för fotodokumentation.

Projektet får efterföljare

Sven-Åke berättar också att intresset för det här dokumentationsprojektet är stort från även samernas sida och från projektgruppen har man medverkat till startande av en liknande dokumentation i Arvidsjaur i sameföreningens regi genom att dela med sig av sina erfarenheter och kunskaper. Även Ammarnäs sameförening, Vadtejen Saemie Sijte i Tärnaby och Malå sameförening vill starta sådan här dokumentation.

Text och foto:
Gustav Heikka

Hälsa - det är ett ord med olika innebörd

Ordet hälsa har olika innebörd för olika individer, men hörnstenarna för hälsa är fred, ren miljö, välfärd, goda uppväxtvillkor, ett bra arbete och socialt umgänge. Den ekonomiska och sociala utvecklingen har haft avgörande betydelse för vår hälsa.

Riksdagen har anslutit sig till WHO:s (Världshälsoorganisationen) resolution om att "Hälsa för alla år 2000" skall ses som varje regerings viktigaste sociala mål.

Vid WHO:s Ottawa-konferens 1986 antogs ett manifest som inleds med följande rader: "Hälsobefrämjande arbete är den process som ger människor möjligheter att öka kontrollen över sin hälsa och att förbättra den." För att nå ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande måste individen eller gruppen kunna identifiera sina strävanden och bli medveten om dem samt tillfredsställa sina behov och förändra eller bemästra miljön. Samiskt hälsoforum kan vara ett steg att identifiera och bli medveten om sina strävanden och anpassa dem till det samiska samhället.

Hälsa en resurs i vardagslivet

Hälsa skall ses som en resurs i vardagslivet och inte som målet i tillvaron. Hälsa är ett positivt begrepp som betonar sociala och personliga resurser, likaväl som fysisk förmåga. Hälsobefrämjande arbete är därför inte bara ett ansvar för hälsosektorn utan även för vårt Sameting, våra organisationer, sameskolor, daghem och fritidshem. Arbetet handlar inte bara om hälsosamma livsstilar utan gäller vårt välbefinnande i vidare bemärkelse.

Hälsa är inte liktydigt med "frisk, stark och vacker" i motsats till "sjuk, svag och liten". Attityder som stark och vacker skapar massmedia en förhållandevis kultur av och individer med svag egen identitet identifierar sig med dessa idoler. Hälsoproblemen yttrar sig som våld i olika former exempelvis karatesparkar. En ung flicka skall enligt dessa normer vara trådmal och alltför många svälter sig för att nå upp till detta ideal. Dessa

hälsoproblem bör föräldrar, skola och barnomsorg vara observant på.

Starkt socialt nätverk resurs vid kriser

Ett starkt socialt nätverk är en stödjande faktor vid krisituationer och påfrestningar i den enskilda individens liv och om det fungerar kan nätverket hjälpa personer att få den professionella hjälp de behöver vid en kris eller sjukdom. En trygg boendemiljö är också en viktig faktor som bidrar till att bibehålla den psykiska hälsan och ger även ett informellt socialt stöd (grannar). Att ha en kulturell identitet som man förvärvat genom normer, värderingar och livsmönster ger ett sammanhang och en mening i tillvaron.

Den kulturella identiteten skall vara som ett "kitt", det befrämjar hälsan. Om man som barn ej har en plattform att stå på (grundtrygghet) kan det bland annat visa sig i aggressivitet, bristande förtroende och tillit för föräldrar och andra vuxna.

Meningen med livet en del av hälsan

Hälsan är ofta relaterad till det sociala nätverket och den sociala positionen. När man blir äldre glesnar det sociala nätverket och äldre personer bör kunna erbjudas att delta i olika hälsobefrämjande insatser av olika karaktär, exempelvis sysselsättning och friskvårdsinsatser. Ensamhet och isolering utgör en hälsorisk såväl för den som förlorat anhöriga eller den som inga har. Den framtida äldreomsorgen kommer nog framöver att ändra inriktning med olika boendeanternativ och brukarinflytande. De offentliga resurserna som är krympande kommer att behövas för de äldre åldringar som ökar i antal.

Vi behöver alla känna en mening med livet. Det är en del av hälsan och välbefinnandet.

There is no pill for every ill.... Fritt översatt. Det finns inte piller för alla krämpor.

Anne May Albinsson

INGWAR ÅHRÉN OM EU-PROJEKT: Satsa på sekretariat och knyt till mindre enheter

- Bygg ut nätverk runt exempelvis ett syd-samiskt kulturcentrum genom att till det centralt knyta mindre enheter som specialiserat sig inom vissa områden.

Det var Ingvar Åhréns tips till dem som kommit till informationsmötet om samiska EU-medel i Östersund.

Det finns särskilda anslag för materiella investeringar att rusta upp kanslier för, s k tekniskt bistånd. I det samiska interregområdets Nordkalotten som sträcker sig långt utöver det namngivna området - från nordligaste Norge-Sverige-Finland till Idre/Elgå i söder - handlar det om 1,9 miljoner kronor och de medlen skall inte blandas med Mål 6, som har eget tekniskt bistånd till likadana satsningar.

Samegårdarna kan bli bra baser

Förslagsvis kan samegården utvecklas till ett centra och bli spindeln i nätet i ett brett samiskt lokalt engagemang. Det lokala engagemanget skulle bestå av olika enheter som specialiserat sig på skilda områden. På ett håll är man bra på datakommunikation, på ett annat på kulturminnen, språk, information, dräkter, omsorgsverksamhet osv. Nätverket kan tätas i takt med de lokala insatserna. Det gäller bara att finna nyckelpersonerna.

..och nyckelpersoner bra för baserna

Och samma mönster kan tillämpas på rennärningen. Man utgår ifrån ett stor nav - grossist - som har överblick över tillgång och efterfrågan. Grossisten kan därigenom beställa de varor eller styla in underleverantörerna - förädlarna/enheterna - mot det som marknaden efterfrågar.

Hela informationsmötet var en uppmärksamhet till nyckelpersoner, entusiaster och arbetsmyror att samla sig till gemensamma ansträngningar för att få igång utvecklingsinsatser för att stärka det samiska lokalsamhället.

När detta skrivs väntade man fortfarande på beslut från EU om vilken instans som skall utse interregprogrammets beslutsgrupper som får till uppgift att handlägga projektbeskrivningar och ansökningar som kan hänföras till interreg.

De beslutar om Mål 6-medel

Beslutsgruppen för Mål 6-ärenden är däremot klar och består av ordf Bengt Sevå, vice ordf Nikolaus Stenberg, Birger Backlund, Glesbygdverket, Per-Erik Kuoljok och Britt Sparrock. Det är Sametinget som utsett dem och de står beredda att behandla projektansökningar som sorterar under Mål 6 och som hamnar på deras bord.

Den ordinarie tjänsten som EU-handläggare hade i skrivande stund inte tillsatts.

Nora Wasara Larsson

Samisk ungdom arrangerar 4WIYC

- den Fjärde Världsunghörskonferensen för urbefolkningar
13-20 juni, 1996 i Bijie Spidje/Vålådalen.

Konferensen är ett möte för att:

- inspireras av varandras olika kulturer och kulturuttryck; musik, dans, hantverk, traditionell kunskap m.m
- definiera gemensamma problem som uppstått genom kolonisering och exploatering
- utbyta erfarenheter och idéer om hur man kan påverka sin situation och sin framtid
- finna vägar för att utöka samarbetet och stärka nätverket mellan urbefolkningsungdomar
- visa varandra och omvärlden att vi kan agera HÄR OCH NU!

Konferensens kulturella inslag.

- en stor och flera små konserter, utställningar, film, dans och teater
- rent konkret utbyte i praktiska grupparbeten, t ex danskurser och slöjdvärkstad

Viktiga frågeställningar rörande urbefolkningars rättigheter till land och vatten, till den egna kulturen, till självbestämmande och till utbildning på egna villkor - men också våra skyldigheter - kommer att diskuteras.

Ungdomen av idag står inför utmaningen att finna balansen mellan våra traditionella arv och den nya tidens influenser.

Alla samiska ungdomar är varmt välkomna som deltagare. Man kan även vara med som funktionär och hjälpa till med allt från tolkning, städning, att leda utflykter till att jobba med resolutioner. Barnaktiviteter anordnas för att unga föräldrar ska ha möjlighet att delta eller jobba som funktionärer.

Ta chansen att bli en del av århundradets händelse i Sápmi! Kom och inspireras. Var med att bidra till urbefolkningarnas gemensamma kamp. Lär känna hundratals ungdomar i en situation som liknar din egen. Njut av att äntligen få byta erfarenheter med någon som garanterat vill förstå just din situation!

För information och anmälan, kontakta vårt kontor:

4WIYC (Sáminuorra)

Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm

tel 08 - 714 86 56, fax 08 - 641 11 35

e-mail: 4WIYC@mbox200.swipnet.se

Konferensen är ett alkohol- och drogfritt arrangemang.

(OBS! Man behöver inte vara medlem i någon organisation (t ex Sáminuorra) för att vara deltagare eller funktionär på konferensen!)

Sámi Giellaráddi/Samiskt Språkråd

Sámediggi

dahká

sámi giellasiidda

Gironii 1996-05-31—06-02

gos oázžut iežamet gollegillii muitaladdat, máinnastallat, lohkat divttaid, lávlodit, juoiggadit, guldalit logaldagaid, gilvvohallat ja suohtastallat, geahččat filmmaid ja čáppa dáiddačehppodaga, ságastallat giellaássiid birra ja vel ovtta boradit, gáfestallat jnv.

Loahpahit ipmilbálvalusain ja girkogáfiin.

Siida lea sihke mánáid, nuoraid, rávvásiid ja vuorasiid várás ja doppe doaivumis oázžut juohkehaš juoidá.

Hás don maid boadát siiddastallat?

Dárkilit prográmma diedihuvvo mágnet ja eanet dieduid oázžut Sámi Giellarádi doaibmagottis 0980-780 53 dehe giellarádi ovdabmos Elli Sivi Näkkäljärvi Utsis 0961-480 29

Sámi Giellaráddi/Samiskt Språkråd

Sametinget

anordnar

språkfestival

i Kiruna 1996-05-31—06-02

där vi på vårt eget vackra språk får berätta historier och sagor, läsa dikter, sjunga, jojka, lyssna på föreläsningar, tävla och leka, titta på filmer och på konst, diskutera språkfrågor, äta tillsammans osv. Vi avslutar med gudstjänst och kyrkkaffe.

Festivalen är till för barn, ungdomar, vuxna och gamla. Förhoppningsvis får alla ut något av arrangemangen.

Kanske kan du också bidra med något?

Detaljerat program meddelas senare och utförligare information får du av Samiska Språkrådets kansli 0980-780 53 eller av ordförande Elli Sivi Näkkäljärvi Utsi 0961-480 29.

UMEÅ UNIVERSITET

ledigförklarar vid institutionen för samiska ett vikariat som

UNIVERSITETSLEKTOR/ADJUNKT

I SAMISK KULTUR Dnr 3112-711-96

med tillträde 1996-07-01 och tillsvidare, dock längst t o m 1997-12-31.

Tjänsten omfattar undervisning inom grund- och forskarutbildning i samisk kultur samt handledning av doktorander (gäller endast tjänst som lektor).

Tjänsten omfattar undervisning inom grundutbildning i samisk kultur (gäller tjänst som adjunkt).

För tjänsten krävs god kunskap om kulturvetenskaplig forskning med inriktning mot samisk kultur samt goda kunskaper i samiska.

Vi avser att i första hand tillsätta vikariatet som universitetslektor. Om sådan tjänst emellertid inte kan tillsättas med behörig innehavare, avser tillsättningen i stället tjänst som universitetsadjunkt. Vid tillsättningen av lektoratet kommer särskild vikt att fästas vid vetenskaplig och pedagogisk skicklighet i lika mån. Beträffande behörighetskrav och befordringsgrunder i övrigt hänvisas till högskoleförordningens kapitel 4.

UPMI UNIVERSITEHTA

Sámi institušuvdna

Sámenuorat!

Dál lea vejolašvuohta lohkat sámegiela stipeandda doarjagiin.

Sámedikki kulturdelegašuvdna lea mearridan juohkit stipeanddaid sámenuoraide, guđet leat gaskal 18-24 jagi ja lohket davvisámegiela universitehta dásis olles lohkanbaji 96/97.

Upmi universitehta davvisámegiela gurse, A- ja B-dásis, dollojuvvo Gironis lohkanbaji 96/97. Earret almmolaš gelb-

Sökanden skall till ansökan bifoga styrkt meritsammanställning, kortfattad skriftlig redogörelse för den vetenskapliga och pedagogiska verksamheten samt övriga handlingar sökanden önskar återropa.

Anvisningar för redovisning av pedagogiska meriter kan rekvideras från universitetet, registrator, 090-16 53 46 eller 16 50 70.

Universitetet tillämpar individuell lönesättning. Löneanspråk anges i ansökan.

Vi eftersträvar en jämnare könsfördelning inom institutionen och ser därför gärna kvinnliga sökande till tjänsten.

Närmare upplysningar lämnas av prefekt Mikael Svonni, 090-16 63 26 och universitetsadjunkt Krister Stoor, 090-16 69 98.

Facklig information lämnas av SACO 090-16 51 53, SEKO civil 090-16 52 96 och TCO-OF 090-16 54 31.

Ansökan märkt med dnr ställs till Rektor och skall vara inkommen till registrator, Umeå universitet, 901 87 Umeå, senast 1996-05-20

bolašvuohta gáibiduvvo dus maiddá gymnása oahppomearri davvisámegiela. Jus don it leat lohkan sámegiela gymnásas, de sáhtát institušuvdna geahččaleami bokte oázžut vástideaddji duodastusa. Lassi dieduid geahččaleami ja gurssiid birra addá universitehta adj. Kerstin Nilsson, 0980-780 54. Stipeandda birra oázžu dieduid Sámedikki kulturdelegašuvnas, Per Guttorm Kvenangen, 0980-780 37.

UMEÅ UNIVERSITET

Institutionen för samiska

Kurser höstterminen 96

Nordsamiska för nybörjare A1, 5 p

1. Muntlig språkfärdighet, 3 p

2. Textläsning, 2 p

Förkunskaper: Allmän behörighet

Nordsamiska A, 20 poäng

1. Samisk litteratur, 5 p

2. Grammatik, 5 p

3. Modern samiska, 5 p

4. Dialektologi och språkhistoria, 5 p

Kursort: Kiruna

Förkunskaper: Nordsamiska på gymnasienivå.

För bedömning av motsvarande kunskaper, ta kontakt med institutionen samtidigt som ansökan inlämnas.

Nordsamiska A4, 5 poäng

1. Dialektologi och språkhistoria

Förkunskaper: Nordsamiska på gymnasienivå

Samisk kultur och historia A, 20 p

1. Materiell och andlig kultur, 5 p

2. Äldre historia fram till 1850, 5 p

3. Modern historia, 5 p

4. Jämförande urbefolkningsstudier, 5 p

Förkunskaper: Allmän behörighet

Samisk kultur och historia C, 20 p

1. Folkloristisk teori och metod, 5 p

2. Antropologisk teori och metod, 5 p

3. Uppsats, 10 p

Förkunskaper: Samisk kultur och historia B, 20 p.

Kurser vårterminen 97

Nordsamiska för nybörjare A2, 5 p

1. Muntlig språkfärdighet, 3 p

2. Skriftlig språkfärdighet och textläsning, 2 p

Förkunskaper: Nordsamiska för nybörjare A1, 5 p

Nordsamiska B, 20 poäng

1. Samisk litteratur, 5 p

2. Grammatik, 5 p

3. Skriftlig språkfärdighet med fältarbete, 5 p

4. Språk och samhälle, 5 p

Kursort: Kiruna

Förkunskaper: Nordsamiska A, 20 p.

Samisk kulturoch historia B, 20 poäng

1. Etniska relationer, 5 p

2. Historisk fördjupning, 5 p

3. Metod, 5 p

4. Uppsats, 5 p

Förkunskaper: Samisk kultur och historia A, 20 p

Ytterligare information om kurser i samiska lämnas av univ. adj. Kerstin Nilsson, 0980-780 54 och om kurser i samisk kultur och historia av univ. adj. Krister Stoor, 090-16 69 98, eller av studievägl. Ellacarin Blind, 090-16 56 74 eller sekr. Gunnar Knutsson, 090-16 57 36.

Ansökningsblanketter:

Telefonvarare 090-16 57 45 (dygnet runt).

Sista ansökningsdag: 1996-05-02

EGET VINDKRAFTVERK

till stugan vid sommarbetet.
12/24 V laddning dag och natt för t ex
belysning, kylskåp, mobiltelefon, ra-
dio, vattenpump m m.

VINDGENERATOR AEROGEN

BATTERILADDNING
OLIKA MODELLER FINNS
BEGÅR BROSCHYR

AWIMEX Tel 0414-160 50

Box 11 • 272 21 SIMRISHAMN

RENÅGARFÖRBUNDET BOAZUEAIGGADIID OKTAVUOHTA

håller årsmöte i Karesuando
den 17-18 maj 1996 med början kl 12.00 den 17 maj.

Är du intresserad av att forma framtiden för nästa generation och
besluta om kommande målsättning för RÄF/BEO och nyttja ditt
medlemsinflytande

är du hjärtligt välkommen till årsmötet!
Mer info får du av rådsledamöterna.

RÄF/BEO

Begagnade lávvu

säljes billigt. Använda endast en
vecka.
Leverans till eller efter midsommar.
För modeller, priser och order kon-
takta:

4 WIYC

c/o Sáminuorra, Barnängsgatan 23,
116 41 Stockholm.
Tel 08-714 86 56. Fax 08-641 11 35.

Det stora ÅTERSEENDET

i Karesuando och Lannavaara.
Sameskolorna firar

50-årsjubileum

i Karesuando 25 - 26 maj 1996
i Lannavaara 1 - 2 juni 1996

Samtliga som känner sig berörda, då-
tidens likaväl som nutidens elever, lä-
rare, inspektörer, skolhemspersonal
inbjuds att delta i firandet.

Alla som vill närvara måste dock själ-
va stå för alla kostnader i samband
med festen då de bägge sameskolor-
nas ekonomier inte tillåter några ex-
travagnanser.

Närmare upplysningar och anmälan:

Karesuando sameskola 0981-201 35
Anne-Marge Kvenangen 0981-203 69
Lannavaara sameskola 0981-310 11
Ragnhild Idivuoma 0980-310 28

Hjärtligt välkomna!

Rektor

ØØHPEHTIMMIEH SIJTI JARNGESNE 1996

Aamhtese

- 1 Ditniegáarome
- 2 Tjåervieh - moerh
- 3 Gåetiem tseegkedh
- 4 Orrestehtedh - dimperdidh
- 5 Goelkegaamegh
- 6 Muadtah, gaalsohkh
- 7 Silpebarkoe

Våhkoeh

- 16-17
- 21-22
- 25-26
- 27-28
- 38-39
- 40-42
- 43-44

Biejjieh

- 15.04 - 24.04
- 20.05 - 31.05
- 17.06 - 28.06
- 01.07 - 12.07
- 16.09 - 27.09
- 30.09 - 18.10
- 21.10 - 01.11

NB! 5.- jih 6.-n aamhtesasse tjoevere jijtje iebneh buektedh: Dueltjeh jih gaa-
mesh.

Tjaeliehtimmie jih gyhtjelassh:

Sijti Jarng, N-8690 Aarbortesne/Hattfjelldal.

Telefovn: 75 18 42 66 (Nøørjesne) 00947 75 18 42 66 (Sveerjeste)

Telefaxe: 75 18 41 87 (Nøørjesne) 00947 75 18 41 87 (Sveerjeste)

* * * * *

Med forbehold om finansiering holdes disse kurs ved

SIJTE JARNGE 1996

Emne

- 1 Tinnsøm
- 2 Horn- og tresløyd
- 3 Gammebygging
- 4 Renovering (lafting)
- 5 Skosøm
- 6 Pesk og bellinger
- 7 Sølvsmedarbeid

Uke

- 16-17
- 21-22
- 25-26
- 27-28
- 38-39
- 40-42
- 43-44

Dato

- 15.04 - 24.04
- 20.05 - 31.05
- 17.06 - 28.06
- 01.07 - 12.07
- 16.09 - 27.09
- 30.09 - 18.10
- 21.10 - 01.11

NB! Til kurs 5. og 6. må deltager selv sakffe mateerialer, dvs.: Skinn og bel-
linger.

Påmelding til de enkelte kurs, senest en uke før kursstart til:

Sijti Jarng, N-8690 Aarbortesne/Hattfjelldal.

Telefon: 75 18 42 66 (Norge)

00947 75 18 42 66 (Sverige)

Telefax: 75 18 41 87 (Norge)

00947 75 18 41 87 (Sverige)

Länsstyrelsen försökte i det längsta undvika en process

I spåret efter domen i renbetesmålet i Svea har det nu från flera håll gjorts uttalanden i olika riktningar. Från några håll klandras staten för att inte aktivt genom att stödja förhandlingar ha sökt bilagga den konflikt som sedan många år tillbaka rått mellan renägare och markägare i Härjedalen. Från samernas håll hävdar man att det allmänna borde ha ställt upp med medel för att finansiera sådana förhandlingar.

Utan att ta ställning till i vad man det allmänna gjort rätt eller fel eller varit för passivt i sitt agerande är det på sin plats att ändå redovisa vissa faktiska omständigheter som man bör känna till innan man sätter sig till doms över den ene eller den andre.

Under åren 1987-1990 arbetade länsstyrelsen mycket aktivt för att söka bilagga rådande motsättningar mellan renägare och övrig orfsbefolkning i Härjedalen där den ofta förekommande renströvningen under våren och sommaren väckte allmän irritation. En s.k. renströvningsgrupp under ledning av landshövdingen höll under åren tio sammankomster med deltagande av företrädare för både markägare och samebyarna.

Berörda parter fick där föra en saklig diskussion och ventilerat allehanda problem. Det fanns en strävan att söka sig fram till samförståndslösningar. Rent allmänt fick man förståelse för varandras situation och villkor. Det mest konstruktiva resultatet av arbetet blev att det tillsattes en förhandlingsgrupp med uppgift att utreda omfattningen av de vinterbetesmarker som aktuella samebyar kunde utnyttja. Som ordförande för den gruppen utsågs förre lagmannen Bengt Bohman, numera avliden. Länsstyrelsen utverkade 150 000 kr ur de s.k. Stensjömedlen för att finansiera förhandlingsarbetet. Under andera halvåret 1989 höll gruppen tre sammanträden. Av minnesanteckningarna från det sista sammanträdet framgår att samebyarna därvid gjorde anspråk på betesmarker i hela Härjedalen och att de inte var beredda att lämna någon som helst ersättning för nyttjandet av markerna. I den situationen bedömde markägarföreträdarna att det inte förelåg förutsättningar att gå vidare i förhandlingarna och förhandlingsgruppen beslöt den 19 december 1989 att "förpuppa sitt arbete". Därefter började markägarna förbereda sig för det processuella arbetet som så småningom resulterade i den nyligen avkunnade domen. Staten har således aktivt sökt möjliggöra en lösning på så sätt att man kunnat undvika en långdragen process. Kritiken mot det allmänna för att ha visat passivitet bör därför nyanseras. För den eller dem som försatte förhandlingsgruppen i en sådan situation att en överenskommelse inte var möjlig finns det sannoligen anledning att med facit i hand nu ta sig en ordentlig funderare.

Erik Berglund
Länsstyrelsens rättsenhet

Låt oss kämpa för stans regementen – men av rätt skäl

Något måste vara galet när argumenten för att vi skall fortsätta ha kvar våra regementen koncentreras sig kring sysselsättningen i staden. Visst förstår jag att den skulle kunna bli drabbad om inga alternativ skapades.

Östersund kommer dock inte att dö utifall beslut fattas om nedläggning. Andra arbetstillfällen kommer att skapas för en bråkdel av vad försvaret skulle spara in.

Jag är för ett försvar (om det skall vara eget eller i allians med större nationer låter jag vara osagt) men dess existens skall inte avgöras på grunder av en ICA-butiks överlev-

Under åren 1987-90 arbetade länsstyrelsen mycket aktivt för att söka lösa motsättningarna mellan renägare och markägare i Härjedalen. En rad sammanträden ordnades men ingen överenskommelse kunde nås. Foto: Pål Doj

Låt Filosofen bli blomman i betongen

Vilka visioner har egentligen byggnadsnämnden?

Har de några alls eller är de inre bilderna blockerade?

Det finns fog att ställa frågan när det blir allt tydligare att den skutan saknar roder.

Såsom nya Frösöbron byggdes och anslöts till Östersund blev den ett gigantiskt missstag som blockerade alla goda lösningar för överskådlig framtid.

Det var ett missgrepp, en korttänkt planering vars konsekvenser nu bär samma illfula märke, såsom av en ödesdiger nödvändighet. Så behöver det dock inte vara.

Missstaget kan visserligen inte göras ogjort, men behöver inte följas av fler. Filosofen går fortfarande att rädda till eftervärlden och kommande släkten.

Det är fullt möjligt att renovera Strandgatan 1 och kratsa fram den pärla, det slott som döljer sig under askungeklädaden. Ett misshugg behöver inte nödvändigtvis följas av fler panikartade reflexer, konsekvensen av en felbedömning bör inte leda till fler svårreparabla felsekär.

Ett avsteg från den överenskomna och efter många turer beslutade "Områdesplan Centrum" skulle öppna för fler avsteg, fler kompromisser, fler tillmötesgåenden och kanske fler höghus-

möter vid intåget till Östersund eller utfarten mot fjällen.

En vacker byggnad blir till ett märke, en symbol och en uttalad vilja.

Bropassagen är en mycket viktig punkt i Östersund och av stor visuell och psykologisk betydelse. Här passerar en stor del av turistströmmen till och från västjämtrand och trafikflyget. Den här vägen kommer politiker och höga poten-

tater som bestämmer om vi skall finnas eller inte. Så småningom kommer kanske också strömmen från In-

trycket
Frösö

som finns för bl.a. sådana här ändamål.

På 1950- och 60-talen

revs det hej vilt i stan, grävskoporna tugade och hysterin var mäktig.

Gamla fina klassiska byggnader ersattes på futuristiskt manér med mammonskiosker à la Domus; betongklotar som ser likadana ut var man än befinner sig i konungariket Sverige.

Det är inte mer än rätt och rimligt att nu be-

höva påpeka det faktum, att politikernas och nämndledamöternas ansvar inte upphör med mandatperioden, ansvaret går in i och påverkar framtiden.

Var finns politikernas visionära framsyn som man i andra sammanhang får höra så mycket om? Var finns visionerna och den kärleksfyllda, hänsynsfulla omvårdnaden av vår stad och dess invånare?

En betongfabrikörs visioner rör sig naturligtvis på helt andra och mer merkantila plan. De behåller inte eller störs av något ansvar inför vare sig dagens eller framtidens medborgare, än mindre inför historien, som är en fattig företeelse, knappt stadd vid kassa och inte mycket att göra affärer med.

Frösöbron var ett missstag. Järnvägen skulle ha grävs ned och bron anslutits till Strandgatan söderut och trafiken ledas vid sidan av staden och inte rakt igenom den. Emellertid är missstaget gjort. Låt det bero med det, men pytsa inte ut mer betong i området för att skylå över ett felgrepp.

De värden som går förlorade vid en rivning av Filosofen kan inte matchas i någon

KVITTO

SESSION NR. = 125

15/03/96 07:59

ID=LRF JURIDISKA BYRÅN AB

DATU	TID	SÄ/MO TID	MOTSTÄENDE FAX ID	LÄGE	SIDOR	RESULT
15/03	07:58	01'19"	46 23 28074	ECM-S	01	OK 0000

LT + OP 17/3-96

DEBATT

Samernas juridiska ombud förvanskar historieskrivningen

■ Det finns inte längre utrymme för att driva frågor till process och sedan räkna med att staten ska betala räkningen med budgetmedel. Det är uppenbart att de rennäringsfonder som nu måste användas och i stort sett tömmas borde ha fått stå kvar som garantier för ett stärkande och en utveckling av rennärningen i landet, skriver Birger Ekerlid

Domen i renbetesmålet i Härjedalen väcker många känslor och frågor. Ur samebyarnas synpunkt är domen nära nog tragisk – det är ett ekonomiskt, principiellt och psykologiskt nederlag. Om inte samebyarna tillförsäkras bete utanför renbetesfjällen riskerar rennärningen att gå under. Det innebär i sin tur ett hot mot hela den samiska kulturen.

Därför finns det inte heller något som helst skäl för andra att jubla. Markägarna har visserligen fått rätt i tingsrätten, men det betyder inte att de vill se rennärningen utplånad. Företrädare för markägarna har låtit förstå att de vill få till stånd en uppgörelse.

Ur statens och regeringens synpunkt är rennärningen viktig på många sätt; den samiska urbefolkningen och den samiska näringslivet är en omistlig del av hela vårt kulturarv.

Även om det inte är direkt uttalat i lagstiftningen är det en förutsättning för rationell renskötsel att det finns tillgängliga vinterbetesmarker utanför renbetesfjällen i Härjedalen.

Av detta och av andra skäl finns det anledning för staten att agera för att få till stånd en lösning som är acceptabel för alla parter.

Så är det nu och så har det va-

rit tidigare. Därför är det beklagligt att samebyarnas företrädare Jörgen Bohlin ägnar tid och energi åt att förvanska historieskrivningen.

När det blev känt att regeringen skulle ge länsstyrelsen i Jämtlands län uppdraget att söka en uppgörelse, påstod Bohlin saker som inte är med sanningen helt överensstämmande.

Enligt uttalanden för TT hävdar han att staten borde ha agerat för mer än fem år sedan. Han påstår dessutom, att samebyarna och markägarna har åsamkats rättegångskostnader "utan förskyllan".

FRIVILLIG UPPGÖRELSE

Bohlins beskyllningar är anmärkningsvärda. Historien är inte så enkel som Bohlin vill göra gällande. Under åren 1987–1990 arbetade länsstyrelsen i Östersund mycket aktivt och intensivt för att få till stånd en uppgörelse och för att undanröja motsättningarna.

En särskild rennäringsgrupp med företrädare för markägarna och samebyarna leddes av landshövding Sven Heurgren. För att få till en frivillig uppgörelse kring vinterbetesfrågan tillsattes en förhandlingsgrupp under lagman Bengt Bohmans ledning. Re-

geringen beviljade pengar för ändamålet. Förhandlingarna bröt dock samman. De krav som samebyarna lade fram bedömdes inte som förhandlingsbara av markägarna. Samebyarna gjorde anspråk på betesmarker i princip i hela Härjedalen samtidigt som de inte var beredda att betala för markanvändningen.

Förhandlingsgruppen kunde bara konstatera att det inte var meningsfullt att fortsätta. Sammanbrottet blev upptakten till den långa, uppslitande och kostsamma rättsprocess som nu har slutat med en dom i Svegs tingsrätt.

NY KRITIK

När Jörgen Bohlin sin vana trogen på nytt riktar kritik och ställer krav på staten måste man fråga sig:

Var finns Bohlins självkritik? Var finns Bohlins ansvar mot samerna och rennärningen?

Det finns inte längre utrymme för att driva frågor till process och sedan räkna med att staten ska betala räkningen med budgetmedel. Det är uppenbart att de rennäringsfonder som nu måste användas och i stort sett tömmas borde ha fått stå kvar som garantier för ett stärkande och en utveckling av rennärningen i landet.

Det gäller även vissa arrendekostnader – dock inte kostnader för en synbarligen onödig process, som försatt rennärningen i en synnerligen besvärlig situation.

Erik Berglund på länsstyrelsens rättsenhet tänkte uppenbarligen på samma sätt när han i ett

inlägg i LT (2/3) och ÖP (4/3) drog följande kloka slutsats:

"För den eller dem som försatte förhandlingsgruppen i en sådan situation att en överenskommelse inte var möjlig finns det sannerligen anledning att med facit i hand nu ta sig en ordentlig funderare."

NYTT SERIÖST FÖRSÖK

Ingen kan gå i god för att staten i alla sammanhang gör rätt bedömningar eller handlar korrekt. Det finns emellertid små förutsättningar för staten att gå in i en process mellan två parter. I så fall måste det föreligga en uttrycklig vilja från båda parter att man vill uppnå en förlikning.

Såvitt är känt har det läget aldrig förelegat under processens gång. Ingen ska emellertid hävda att staten inte haft ambitionen att åstadkomma en frivillig uppgörelse kring renbetet i Härjedalen. Inte minst genom landshövding Sven Heurgrens medverkan har en förlikning kommit till stånd mellan samebyarna och skogsbolagen.

Nu är tiden mogen att göra ett nytt seriöst försök. Regeringen har gett länsstyrelsen i Jämtland uppdraget att få till stånd en uppgörelse i tvisten om renbetet.

Den viktiga uppgiften gagnas inte av Jörgen Bohlins ständiga försök att lägga skuld och ansvar på andra. Samerna är definitivt inte betjänta av hans förvanskade historieskrivning.

Birger Ekerlid
Politiskt sakkunnig
Jordbruksdepartementet

"Jag är glad över en tröst som denna i dagar som dessa..."
Men brevet är borta. Puts väck. Jag är en riktig slarver ifråga om att bevara intressanta saker.

FEBRUARI. Jag får skäll av Inger Zachrisson för att ha kallat henne "bara" för fil doktor och inte docent, vilket lär vara så mycket finare. Jag kan fortfarande inte förstå hennes våldsamma reaktion över detta.

För inte längesen blev jag kallad för lappjäväl. Vid närmare eftertanke fann jag att karl'n hade rätt.

Jag är nog en riktig jävel till lapp.

Träffade sedan docent Zachrisson på renbetesprocessen i Sveg. Hon bevärdigade mej inte med en blick.

Samerna viker sig i renbetesprocessen. I en skrivelse till Härjedalens kommun och länsstyrelsen anhåller parterna, markägarna och de fem samebyarna, om ett anslag på en miljon kronor för att utarbeta ett nyttjanderättsavtal. Det här betyder att samerna är beredda att ge upp kravet på sedvanerätt till renbete på de cirka 600 skogsfastigheter som berörs av processen.

Länsstyrelsen och kommunen sa emellertid nej till denna begäran. Processen fortsatte.

Markägarsidans trevlige advokat Nils Larsson gick i pauserna runt och pratade med samerna.

Det verkade som Ingrid Rehnfeldt och Nils Larsson var goda vänner, sa jag till Elisabet Andersson.

- Vilken lapp blev inte god vän med Nils Larsson, svarade Elisabet.

- Tyvärr företräder han fel part, suckade Olof Johansson.

När detta läses har domen i sedvanerättsmålet fallit. Mitt tips: Samebyarna förlorade - men inte helt och hållet. Domstolen fastslår att renägarna har sedvanerätt även utanför renbetesfjällens område men inte över hela Härjedalen.

Miljöpartiet stöder samerna.

"Erkänn samerna som urbefolkning i Sverige", uppmanar Miljöpartiet i en riksdagsmotion.

"Sverige har länge betraktats som ett föregångsland beträffande mänskliga rättigheter och stöd för förtryckta folkgrupper, men när det gäller behandlingen av samerna har Sverige hamnat ordentligt på efterkälken"

Partiet vill bland annat att det olyckliga beslutet om fri småviltjakt i fjällen rivs upp.

Ett företag vid namn Prevail AB hade planer på att i samarbete med SSR starta ett samiskt utbildnings- och utvecklingsbolag med Samernas folkhögskola i Jokkmokk som bas.

Lars W. Svonni protesterade. Det är fel att ta in icke-samiska företag i en samisk institution, dundrade han.

Och så det tog skruv. Prevail surnade till och drog sig ut ur projektet.

Lars W. Svonni behövs - om sanningen ska fram.

Länsstyrelsen i Jämtlands län beslöt att de vargar som åstadkommit fullständig massaker i Mittådalens samebys renhjord ska få - JAGAS BORT! Men det får inte ske så att de hetsas med snöskoter. Renskötarna ska få schasa bort dem lite så där försiktigt.

Se så, ge er iväg bara! ska de säga åt de stackars vargarna.

- Det dummaste jag hört, sa gamle renskötaren John Doj i Sörsjö sameby. Skjut vargarna för böveln.

Till
Ledf H.
/R

sprungs-
regering-
deltagit i
vit under

er att häv-
knar egna

Samerna,
att kam-

t mot EU,
ar med tin-
i över mil-

drände ögon vatten om det var för att de skulle kunna gå till sina egna företag.

De enda som gjort skäl för några sköna miljoner är väl stängt taget Mattias Mattsson i Kall och jag som rostade ja till EU.

ÅRETS VINNARE I:

Sonia L. Popa. Härnösand. Hon anmälde sin arbetsgivare Folkrorelsearkivet i Härnösand för diskrimineringsombudsmannen. Anledning: Arbetsgivaren ifrågasätter hennes samepolitiska engagemang. Sonia hade varit borta mycket från jobbet, och nu riskerade hon bli arbetslös. Diskrimineringsombudsmannen kunde inte göra så mycket åt det här, men sameminister Margareta Winberg grep in och motionerade om att sametingsledamöter, liksom riksdagsledamöter, har rätt att delta i "riksdagsarbetet" i den

upfattning det erfordras utan att riskera få sparken.

Sameministern behövs om samerna ska komma fram

Årets segrare. Same Atnams partiordförande Sonia L. Popa.

SKANDALEN I FUNÄSDALEN. Same SM på skidor i Funäsdalen inleddes med en präkig skandal. Vid Svenska samernas idrottsförbunds årsmöte fick hela styrelsen avgå. Revisorerna hade inte beviljat styrelsen ansvarsfrihet. Räkenskaperna var en enda röra. Förbundet hade på losa boliner lånat 48.000 konor till ett sametingsparti. Mobiltelefoner hade införskafts och använts oerhört flitigt. På en av telefonerna hade det ringts för 38.000 kronor. Senare fick telefonerna köpas - mot en mycket billig penning - av de som använt dem.

Förbundets ordförande skulle förrätta prisutdelning på Same SM. Han kom inte - för att han blivit avsatt.

Samerna förlorade markstrid

Av THORSTEN ENGMAN

Samerna i Härjedalen har ingen rätt att låta sina renar vinterbeta på marker som ligger utanför renbetesfjällen. Det konstaterar tingsrätten i Sveg och avvisar de fem samebyarnas samtliga krav. De 450 markägarna kan dock tänka sig att ha renar på sina marker om de får ersättning.

Men nu kommer domen inte att få någon praktiskt betydelse de närmaste fem till tio åren. De förlorande samebyarna kommer med största sannolikhet att överklaga beslutet ända till högsta domstolen. Och samtidigt säger de segrande markägarna att de inte tänker vidta några åtgärder för att få bort renarna så länge processen pågår.

Vill ha pakettlösning

– Vi kommer dock att snarast ta kontakt med motparten och se om vi inte kan förhandla fram en pakettlösning om ersättning som i så fall ska gälla alla markägare, såväl privata som bolagen, menar markägarnas advokat Nils Larsson. Men givetvis kommer vi att ha respekt för den juridiska gången om motparten föredrar att gå den vägen.

– Men annars är vi övertygade om att domstolens utslag är en bra grogrund för ett avtal som gynnar båda parter. Och vi har aldrig velat stoppa samerna i deras utövning. Men vi vill ha betalt för de skador rennäringen orsakar på skog och mark.

Först i nästa vecka kommer de fem samebyarna och deras juridiske representant, Jörgen Bohlin från Svenska samernas riksförbund, att bestämma om domen ska överklagas eller om de kan tänka sig en ekonomisk uppgörelse med markägarna. Men allt talar enligt Jörgen Bohlin för att samebyarna väljer att driva processen vidare.

– Det är ju vår existens det handlar om. Vi kommer aldrig att ge upp kampen för vårt berättigande och möjligheterna att ge våra renar bra mat även vintertid, säger Olof Jo-

hansson, ordförande i Tossåsens sameby.

De fem samebyarna har i processen hävdat att de hade rätt att bedriva renskötsel i hela Härjedalen, detta, menade de, styrktes av främst tre skäl; urminnes hävd, sedvana samt konventionsskyddade rättigheter enligt regeringsformen och FN:s konvention om mänskliga rättigheter.

Inga dokument

I de båda första fallen konstaterade rätten att samerna inte kunnat lägga fram dokument som bevisade urminnes hävd eller sedvana och när det gäller konventionen konstaterades att staten tagit sitt ansvar genom att ge dem rätten till de sk renbetesfjällen enligt 1886 års rennäringslag.

För de flesta var rättens utslag en total överraskning, dock inte för samerna.

– För oss som ursprungsbe-folkning var det inte överraskande. Det svenska rättssamhället är inte uppbyggt för att ta till vara ursprungsbe-folkningens rätt och i det avseendet är Sverige inte ett dugg bättre än andra kolonialmakter, menar Olof Johansson. Det här är bara ytterligare ett bevis att vi passar bra in i samhällets utan-förskap.

– Det bittraste är att utslaget genom sitt krav på dokumentation och brist på lyhördhet är ett förnekande av vår kultur. Det är som om vi inte funnits i landet sedan århundraden.

Liknande mål

På samiskt håll befaras nu att renbetesmålet i Härjedalen kan följas av fler liknande processer, dels bland övriga markägare i Härjedalen, men även i Norr- och Västerbotten. Redan nu pågår förberedande förhandlingar i ett liknande mål med markägare i trakterna av Lövånger.

De fem samebyarna ska också enligt domen betala motpartens rättegångskostnader på totalt 3,8 miljoner kronor.

– Det motsvarar ungefär byarnas sammanlagda förmögenhet och i vissa fall är det farligt nära konkurs, säger Jörgen Bohlin. □

Samerna förlorar vinterbeten

Samerna i fem byar i Härjedalen har ingen rätt att låta sina renar vinterbeta på marker som ligger utanför renbetesfjällen. Tingsrätten i Sveg avvisade i sin dom på onsdagen samernas samtliga krav.

Motparten, 450 markägare, kan dock tänka sig att ha renar på sina marker om de får ersättning för de skador dessa orsakar på skog och mark.

Domen i målet, som pågått i fyra år, väntas inte få någon praktisk betydelse de närmaste fem till tio åren om samerna beslutar att överklaga ända upp till högsta domstolen. Representer för samerna talade på onsdagen bittert om Sverige som en kolonialmakt.

Allmänt, sidan A 5

son-bru-som och kan n är hade skapa reda i landets affärer. — ja, det var en politisk plikt. Det är få som invänder mot det.

Men debatten om välfärden kan föras från vitt skilda utgångspunkter. ■ Dels kan man välkomna en nedskärning eftersom den ligger i linje med en ideologisk övertygelse om att samhällets ansvar ska minskas. De

borgare — de starkas, de mest framgångsrika — krav och behov.”

Det Palmecitat från år 1985, riktat till välfärdspolitikens kritiker, kan sändas vidare, både till Lars Tobisson och Pat Buchanan.

Peter Swedenmark

ra. Anledningen till att staten engagerar sig i utbyggnaden av markbundna sändningar är att man vill stoppa mediajättarnas frammarsch. SVT har så gott som total täckning i Sverige, och med en fortsatt satsning kan alla även i fortsättningen få tillgång till utbudet.

Alternativet, där TV-bolagen lämnas att husera vilt, är sämre, det håller vi med om. När staten behåller greppet kan man också ställa upp spelregler och ha en viss tillsyn över programmets innehåll. Margot Wallström vill begränsa vålds- och sexinslagen eftersom de har en väldig genomslagskraft i rutan. Det ska ske genom att ett årligt bokslut upprättas och värderas av granskningsnämnden.

KRIKERNÄ MENAR att det blir en slags smakdomstol som avgör vad som är tillåtet eller inte. Det behöver inte uppfattas så, producenter med kvalitetskrav vet var rågängen finns. Våldsfrosseri och vulgära inslag bör ransoneras och det finns all anledning att mota en utveckling som redan gått för långt.

Det finns alltså många vettiga tankegångar i kulturministerns förslag. Ändå kan man inte undgå att göra vissa reflektioner.

I en tid då de unga får allt sämre vuxenkontakt, då skolundervisningen går på sparlåga och då böcker i klassrummen blivit en lyxvara, då ska Sverige få 24 TV-kanaler.

För att det ska gå snabbt att vänja tittarna vid den nya härligheten ska vi eventuellt lockas med statliga bidrag.

Svenska staten skulle alltså subventionera avkodare till hushållen så att vi kan ta emot allt det nya.

Det innebär ett intressant motsatsförhållande:

Staten har alltså råd att låta oss passiviseras, men inte att aktiveras!

Svenska folket blir inte lyckligare eller mer delaktigt i samhällsutvecklingen av 24 TV-kanaler.

OM STATEN I STÄLLET subventionerar böcker, tidningar, teater, musik och konst till de svenska hemmen tror jag många skulle sträcka upp armarna och ropa: Ja, det vill vi ha!

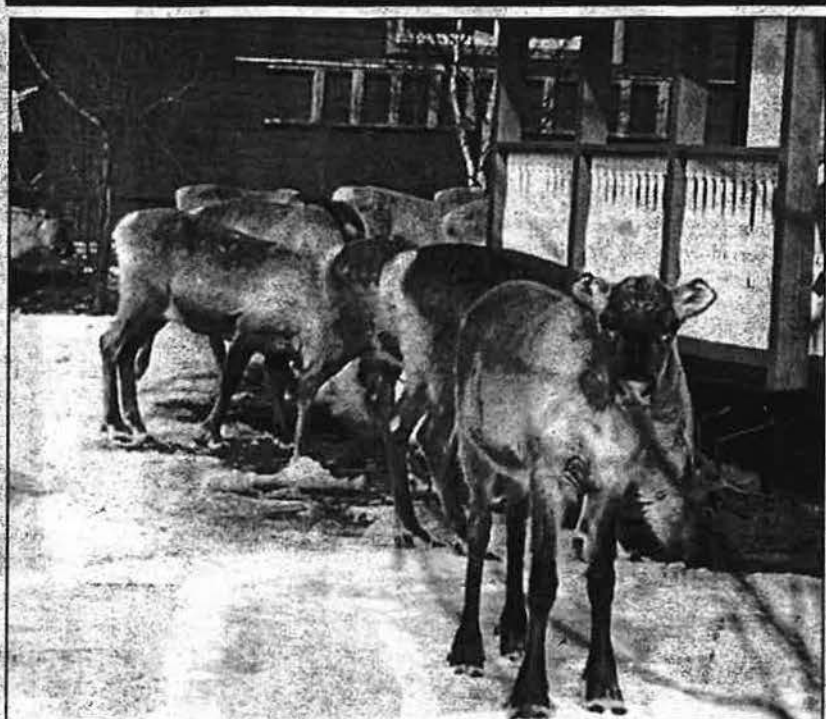
de surpris, illet är det öra en rik-

söker kon- om en upp- not invan- r socialism ker inbilla USA. Sam- ntrisk och förödande litiken om

Vachtmeis- Buchanan som påstår an och hen- iver politil är att för- tra för de asskämpe. Hampshire storföretag re och tjän- rädsda för et har varit öster på en troversjelle vrärra mot- anska sam- ent. an kommer

väl stå som at efter att som hittills

i kan slå ut emot varan- demokratiska presidentva- han som fa- ger. stin Modin

Seger för markägarna

Processen om renbetet i Härjedalen slutade med total seger för markägarna. Svegs tingsrätt slår fast att samebyarna saknar rätt att låta renar beta i de omstridda områdena.

□ □ □

Att lösa den här typen av motsättningar i en rättslig process är inte den bästa vägen. Det finns ju alltid en given förlorare. Vid en förhandling mellan parterna finns en chans att nå den gyllene kompromissen. Nu finns risk för att många samer känner bitterhet och betraktar domen som en bekräftelse på att det inte går att få rätt.

□ □ □

Om det går att fördjupa dialogen mellan markägare och samer så att man kan avbryta ett fortsatt processande är det förstås bäst.

Det är värt att göra ett nytt försök att hitta en kompromiss mellan parterna. Låt en juridiskt välbevandrad person, känd för integritet och allmänt respekt för alla, samla de inblandade till ett rundabordsamtal. Det vore en given uppgift för den pensionerade landshövdingen Sven Heurgren.

Peter Swedenmark

Motlut för Volvo

Volvo minskar antalet anställda. Den nyheten kablades ut i samband med att företaget presenterade boksluten för år 1995.

Volvo sålde fler bilar 1995 än 1994 men förtjänsten minskade. Det är en påminnelse om att de små i bilvärlden — och dit måste man räkna Volvo — kan få allt svårare att matcha branschens giganter. Måhända kommer den havererade franska affären att omprövas i takt med de negativa rapporterna.

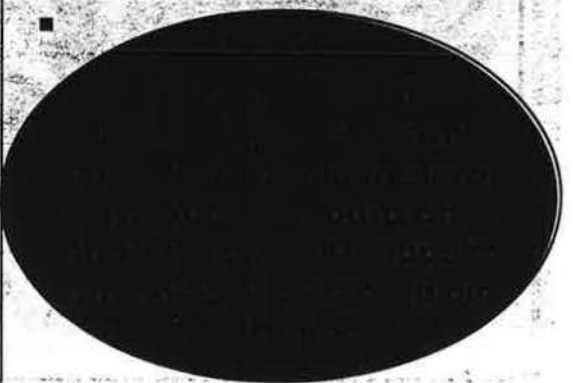

Foto: Gunne Sundström

SAMERNA FÖRLORADE I SEDVANE- PROCESSEN

■ Samerna förlorade på alla punkter den segdragna sedvaneprocessen som avgjordes vid Svegs tingsrätt igår.

– Vi kommer inte att ge upp vår existens, vi ska förmodligen överklaga, sa Olof Johansson, Tåssåsens sameby.

■ Domen innebär att samerna får betala markägarnas, såväl som sina egna rättegångskostnader på flera miljoner kronor.

– SIDORNA 12-13 –

□ Anita Blindh och Reidar Nordfjell vid genomgången av domen som innebär att tingsrätten anser att det inte finns någon sedvanerätt i skogslandet.

Foto: Gunne Sundström.

DYSTRA MINER I "SAMIELÄGRET"

SVEG (LT)

– Hela bevisbördan har lagts på samerna. Det sa samernas juridiska ombud, Jörgen Bohlin, när representanter för samebyarna kallade till presskonferens i Sveg, sedan de

Bakslaget kostar renägarna miljoner

SVEG (LT)

Samtliga samebyar, även Idre nya sameby, ska solidariskt ersätta för 799 050 kr utgående av september 1995 med 884 242 kr, varav

I "SAMIELÄGRET"

SVEG (LT)

– Hela bevisbördan har lagts på samerna. Det sa samernas juridiska ombud, Jörgen Bohlin, när representanter för samebyarna kallade till presskonferens i Sveg, sedan de gjort en första överblick av vad den digra domen, närmare 300 sidor, innehöll. Han kunde heller inte för dagen säga om domen kommer att överklagas. Frågan ska diskuteras och tid har man fram till den 13 mars.

Men Jörgen Bohlin gjorde en del reflexioner över domstolsutslaget.

– Tingsrättens upplägg har varit hur samebyarna ska kunna hävda sin existens, när hela bevisbördan har lagts på samerna. En slutsats som kan dras är att här är det bara vissa dokument som gäller.

Bohlin var förvånad över hur domstolen så enkelt avfärdar Elof Huss utredning under 1950-talet om samernas sedvanerätt som sträcker sig 20 år bakåt i tiden. I stället har vittnesmål från betydligt längre tid tillbaka fått större tillmötesgående hos tingsrätten.

– Nu har vi tid på oss till 13 mars och i dag är det svårt att se varför vi inte skulle överklaga. Men vi ska ha ett möte om det här nästa vecka, säger han.

LITEN BETYDELSE

På frågan om vad som händer på kort sikt med renskötseln svarade han att det kanske inte hade någon större betydelse och han besvarade även frågor om varför man inte förhandlat fram avtal med fastighetsägarna.

– I två omgångar har staten sagt nej till att ställa upp med medel för såna förhandlingar, senast förra veckan.

Olof Johansson, ordförande i Tåssåsens sameby, ansåg att det inte var så mycket att säga om domen, det var bara att läsa innantill.

– Det här är vår situation som urbefolkning, och inte förvånande. Vi döms av svensk domstol och efter svenska lagar som vi inte kunnat påverka. Vi kan heller inte dokumentera vår närvaro under lång tid, vi är ett osynligt folk historiskt sett, sade Olof Johansson.

– I det här fallet är Sverige inte bättre än andra kolonialmakter.

– Men vi kommer inte att ge upp vår existens, lovade han.

Edvin Rensberg, ordförande i Tännäs sameby, tog också upp det här med

utanförskapet. Samerna blev inte kommunala medborgare förrän långt in på 1900-talet.

– Under såna förhållanden vill domstolen att vi ska kunna bevisa med dokument. Ett förhållande som borde vara klarlagt redan när man skrev 1886 års lagstiftning.

– Genom domen sitter vi i händerna på fastighetsägarna, fortsatte Edvin Rensberg. Visst finns avtal med skogsbolagen, men det går inte att bedriva renskötsel på det viset, det går inte att hoppa mellan åretruntmarkerna och skogsbolagens marker.

Jörgen Jonsson, ordförande i Idre nya sameby, var bitter för att även de har ålagts att vara med och betala processkostnaderna.

– Detta trots att vi sagt att vi inte har några marker i Härjedalen. För Jörgen väntar en ny rättegång inom kort. Det är bland andra Särna-Idre jordägande sockenmän som dragit igång en ny process liknande den i Härjedalen. Senast den 10 mars ska Idresamerna svara på jordägarnas skrivelse.

– Det blir svårt att inleda en ny process efter det här, säger Jörgen Jonsson.

– Det blir svårt att inleda en ny process efter det här, säger Jörgen Jonsson.

– Det blir svårt att inleda en ny process efter det här, säger Jörgen Jonsson.

Samernas jurist Jörgen Bohlin.

Sven Egon Johansson

Bakslaget kostar renägarna miljoner

SVEG (LT)

I och med att samebyarna förlorade renbetesmålet åläggs de av tingsrätten också att solidariskt betala markägarnas rättegångskostnader. En mycket dyrbar historia för samebyarna om domen inte skulle ändras i högre instans.

– Beloppen motsvarar merparten av samebyarnas församlade förmögenhet, säger Jörgen Bohlin, sameombud i målet.

Samtliga samebyar, även Idre nya sameby, ska solidariskt ersätta fastighetsägarna i processen med deras rättegångskostnader före 1 september 1995 med 2.452.305 kr, varav 2.141.829 kr utgör ombudsarvoden.

Alla samebyar ska också soldariskt ersätta ledamöterna i den så kallade processgruppen, åtta stycken, med tillsammans 586.944 kr.

Tåssåsens, Handölsdalens, Mittådalens och Tännäs samebyar ska ersätta fastighetsägarna för kostnader i samband med rättegången efter 1

september 1995 med 884.242 kr, varav 789.250 kr utgör ombudsarvoden.

De fyra sistnämnda samebyarna ska också ersätta enskilda markägare, som var närvarande vid rättegången, med tillsammans 39.652 kr.

Detta tillsammans med ränta från dagen för domen tills betalning sker.

Utöver detta tillkommer de egna rättegångskostnaderna som uppgavs till 6.755.243 kr, varav närmare sex miljoner är ombudskomkostnader.

LT-FAKTA / Sedvaneprocessen

SVEG (LT)

För drygt fem år sedan lämnade fastighetsägarna i Härjedalen in en stämningsansökan till Svegs tingsrätt, där man ifrågasatte om samebyarna Handölsdalen, Mittådalens, Tåssåsens och Tännäs, verkligen hade rätt till renbete på deras marker.

I går, efter tio veckor, kom tingsrättens dom i målet. En dom som på alla punkter gav markägarna rätt. Inget av samebyarnas argument vann gehör hos tingsrätten.

Rätten till vinterbete för ren utanför åretruntmarkerna har länge varit en stridsfråga och alla försök till förlikningar har misslyckats. När stämningsansökan lämnades in till tingsrätten fanns även skogsbolagen med, men de träffade en uppgörelse med samerna och drog sig ur processen. Även Idre sameby stämde, men avfördes senare från målet i och med att man inte gjorde gällande att man hade någon sedvanerätt på de aktuella markerna.

Samebyarna hävdade under skriftväxlingen fyra grunder för att man hade rätt att ha renar i skogsmarkerna. I tur och ordning urminnes hävd, lagfäst rätt genom

renbetes- och rennärlingslagarna, sedvanerätt och konventionsskyddade rättigheter.

Ingen av dessa punkter fann tingsrätten bevisade i sin bedömning.

Under rättegången delades målet upp i tidsperioder.

Om förhållandena före 1500 gjorde samebyarna gällande att det genom arkeologisk och språkvetenskaplig forskning är visat att det förekommit en tidig samisk kultur i Härjedalen och att den fortlevat till utgången av 1500-talet. Detta bestreds av fastighetsägarna.

Tingsrätten säger i detta avsnitt bland annat att: Vad först angår den arkeologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i frågan, är de två sakkunniga, docenten Inger Zachrisson och professorn Evert Baudou som hörts i målet, endast är ense om att den bosättning och de vikingagravar som grävts ut i Vivallen är av samiskt ursprung. Det vetenskapliga värdet av det forskningsarbete i övrigt om de etniska förhållandena i Härjedalen före 1500-talet som Zachrisson redovisats och som ifrågasatts av Baudou, kan därför inte på grund av den föreliggande utredningen bedömas så att det med någon högre grad av säkerhet kan bedömas att det före 1500-talet förekommit en samisk kultur.

Tingsrätten gör samma bedömning om den språkvetenskapliga utredning som fanns i målet.

Om förhållandena 1500-1880 säger

tingsrätten bland annat:

– Rätten har i detta avsnitt funnit att, 1751 års kodecill inte ger någon vägledning för bedömningen av, om och i sådant fall var samerna förvärvat en på urminnes hävd grundad rätt att bedriva renskötsel utanför skatteländan på fastighetsägarnas marker, att det under tiden före avvittringen rådde en hård konkurrens mellan samer och bönder om tillgänglig mark och den avkastning den kunde ge, att såvitt framgår av utredningen - behovet av renbete för samernas renar beaktats vid avvittringen och att bönderna under 1700-talet i ett flertal fall vidtog rättsliga åtgärder mot samerna i syfte att skydda sina marker, samt att bönderna inte godtagit att samerna vintertid betade sina renar utanför skattefjällen på deras marker.

Om förhållandena 1880-1900 skriver tingsrätten: Genom vad samebyarna anfört till stöd för sitt påstående att det förekommit vinterbete utanför renbetesfjällen under tidsperioden, har inte visats att deras renar under denna tid betat "efter gammal sedvana" vintertid inom Härjedalens kommun utanför renbetesfjällen på sådant sätt att den utgör grund för urminnes hävd.

När det gäller bedömningen av bevisningen för förhållandena under 1900-talet anser rätten, att flera av utslagorna inte klart anger var och när vinterbetning ägt rum utanför renbetesfjällen. Särskilt gäller

L E F

E

A

T

X

TILL

Mio

FAX NR

FRÅN

Luf

ADRESS: RADHUSGATAN 46
831 34 ÖSTERSUND

TEL. 063-145910
FAX. 063-145911

TEXT

*Vad Du har blivit till mig under
de här veckorna!*

*Hej Craver! Kul för Svedom och
Boklin att läsa!*

Luf

ANTAL SIDOR INKL. DENNA

Postadress
Box 293
831 23 ÖSTERSUND

Besöksadress
Rådhusgatan 46
ÖSTERSUND

Telefon
063-14 59 10

Telefax
063-145911

Postgiro
7 03 27-2

Bankgiro
261-4287

Inga bevis för vinterbete

Sveg (ÖP)

Det finns ingenting som tyder på att det historiskt sett funnits vinterbete för ren utanför skattefjällen eller renbetesfjällen. Det hävdade markägaradvokaten Nils Larsson när förhandlingarna i renbetesmålet fortsatte på Folkets Hus i Sveg igår.

RENBETES- målet

I tre dagar har markägarnas representanter presenterat gamla domar och avvittlingshandlingar för att bevisa att samerna inte haft rätt till vinterbete utanför renbetesfjällen perioden 1500-1880.

Samernas ombud använde bara en halv dag förra veckan för att lägga fram sina bevis för samma tidsepok i målet.

Hänvisade till dom

Nils Larsson hänvisade i går bland annat till en dom i Bergs häradsrätt på 1730-talet. Häradsrätten ansåg det till och med olagligt att upplåta mark till samerna.

- Länsman åtalade fyra bönder för att de upplåtit bette på sina marker. Utan upplåtelse rätt var det olovligt, framhöll Nils Larsson.

Han nämnde också en dom från Hammerdals häradsrätt från 1730-talet där en same ställdes till ansvar för att han flyttat in på annans mark.

Klagade över intrång

Vidare klagade vid samma tid Storsjö byamän över att en same gjort intrång på deras marker och att betandet var olovligt.

Rättens ledamöter fick också ta del av ett omfattande kartmaterial från markägaradvokaterna vid gärda-

Markägaradvokaten Nils Larsson har försökt bevisa att det inte funnits vinterbete utanför renbetesfjällen.

gens förhandling. Nils Larsson ville bland annat med hjälp av de gamla kartorna visa att ett 20-tal torpare hade sina torpställen i Gröndalen med livlig och intensiv odling vid tidigt 1800-tal.

Vid samma tid fanns det över 100 torpställen i Ljusnadal på norra sidan och de hade inga anspråk från samerna på sina marker, enligt Nils Larsson.

Åberopade utredning

Han åberopade också den utredning professor Gunnar Prawitz använde sig av i Skattefjällsmålet.

- Enligt honom var det vanligt med gränstvister mellan bönder och samer. Men samerna hade inte någon rätt att på någon tid av året nyttja mark tillhörande bönderna, hävdade Nils Larsson.

Han påstod också att samerna hållit sig till marker norr om Härjedalen under 1600-talet.

- I de fall samerna kommit utanför sina marker har det uppstått tvister med markägare.

Nya vittnesförhör

Kommande tisdag är det nya vittnesförhör i renbetesmålet. Samerna har begärt sakkunnighetsförhör med fil. mag. Rolf Sjölin och docent Anders Lööv medan markägarna har kallat in norske professorn Kjell Haarstad.

Lars-Erik Sommarby

Sveg 0680/10680

Vantrivsel och dåliga lö

Mass från I

Sveg (ÖP)

Det är massflykt från företaget Datasvar AB i Sveg! Inom loppet av en dryg vecka i mitten av september sade nio anställda upp sig från företaget.

Fem anställda sade upp sig och börjar om ett par veckor att arbeta på företaget Man Power i London.

Ytterligare ett antal anställda har nyligen slutat på företaget och flera anställda planerar att sluta, enligt vad ÖP erfar.

Vantrivsel, hård övervakning av personalen, utlovade utbildningar som inte blivit av och dåliga löner är några exempel på orsaker varför personal slutar på Datasvar.

- Det har slutat en del folk under året, men det är personal som varit här i två-tre år, säger platschefen Märta Eriksdotter.

Att fem stycken gått över till ett konkurrerande företag i London tycker inte Datasvars delägare Arne Weinz är något märkligt.

- Vi har minskat vårt samarbete med Apple. De som slutar är specialister på Apple och vi är inte i behov av deras kompetens. Det finns ingen som helst dramatik i det beslutet.

- Deras kompetens behövs bättre i London, säger Arne Weinz.

Som ÖP berättat om tidigare

har Datasvar port eller så Apple. Apptorsäljaren istället öveheten till Lo

Det har i uppgifter Computer t med Dat

Inte helle huvudkont velat komm en.

Goda relat

Apple har supporten ti som i sin tu wers personi samheten. M tjänsteföreta anställda f tjänster.

- Vi har ge Man Power hjälpa oss at betskraft i fr wer sysslar r ning till föret oss, säger Ar

- Vi har et arbete med l ger också Mä

Hotats me

Enligt vad sonalflykten Man Power i da ögon av D En medborga diskt grannla slutat på Dat hotats med stä get.

Den tidiga

Fin hösttäv i spårning

Sveg (ÖP)

marker und

Nils Larsson hänvisade i går bland annat till en dom i Bergs häradsrätt på 1730-talet. Häradsrätten ansåg det till och med olagligt att upplåta mark till samerna.

- Länsman åtalade fyra bönder för att de upplåtit bette på sina marker. Utan upplåtelse rätt var det olovligt, framhöll Nils Larsson.

Han nämnde också en dom från Hamnerdals häradsrätt från 1730-talet där en same ställdes till ansvar för att han flyttat in på annans mark.

Klagade över intrång

Vidare klagade vid samma tid Storsjö byamän över att en same gjort intrång på deras marker och att betandet var olovligt.

Rättens ledamöter fick också ta del av ett omfattande kartmaterial från markägareadvokaterna vid gårda-

Han påstod också att samerna hållit sig till marker norr om Härjedalen under 1600-talet.

- I de fall samerna kommit utanför sina marker har det uppstått tvister med markägare.

Nya vittnesförhör

Kommande tisdag är det nya vittnesförhör i renbetesmålet. Samerna har begärt sakkunnighetsförhör med fil. mag. Rolf Sjölin och docent Anders Lööv medan markägarna har kallat in norske professorn Kjell Haarstad.

Lars-Erik Sommarby

Sveg 0680/10680

"De har missat en viktigt linje"

Sveg (ÖP)
Samernas förre jurist, Tomas Cramér, hävdar att samernas representanter i renbetesmålet missat en linje i processen.

- Det finns en risk att de lokala samerna på grund av att deras ombud inte förställt skatteläggningens betydelse missar en linje, som kan leda till seger, säger Tomas Cramér.

Aldrig upphävd

I den så kallade jordebokenheten, som utvecklades på 1850-talet, nämns skatteläggningen och dess betydelse.

- Där står klart och tydligt att samerna skattar ett visst

antal riksdaler för skattefjällen. Skatteläggningen är aldrig upphävd.

Ett rörligt djur

- Det ligger i själva skatteläggningen att betrakta renen som ett rörligt djur och det inkluderar rätten till ett nödvändigt vinterbete, säger Tomas Cramér.

Avvittringen klippte inte av några civilrättsliga rättigheter för samerna, enligt Tomas Cramér.

Tomas Cramér är nu pensionerad efter att bland annat ha arbetat åtta år i kammarkollegiet.

Han är dock fortfarande verksam som sameombudsman för landsförbundet Svenska samer.

under året, men det är personai som varit här i två-tre år, säger platschefen Märit Eriksson.

Att fem stycken gått över till ett konkurrerande företag i London tycker inte Datasvars delägare Arne Weinz är något märkligt.

- Vi har minskat vårt samarbete med Apple. De som slutar är specialister på Apple och vi är inte i behov av deras kompetens. Det finns ingen som helst dramatik i det beslutet.

- Deras kompetens behövs bättre i London, säger Arne Weinz.

Som ÖP berättat om tidigare:

wer sysslar med koning till företag. Det oss, säger Arne Weir

Hotats med stämning
Enligt vad ÖP erfara sonalflykten från De Man Power inte sett da ögon av Datasvar En medborgare i ett diskrt grannland, so slutat på Datasvar i hotats med stämning get.

Den tidigare anst

Fin hösttävling i spårning för

Sveg (ÖP)
Härjedalen är känt bland hundägare för sina fina spårmarker och den årliga hösttävlingen i spårning för hundar var inget undantag. Östra Härjedalens brukshundklubb fick mycket beröm för spårren trots att det svårt att hitta platser mitt under äljakten.

På lördagen tävlade hundarna spårning i Kolsättsskogen och lydnadstävlingen genomfördes på Lackrisvallen i Älvros. I den lägre klassen lyckades fyra ekipage få poäng som räckte till uppflyttning. Segrade gjorde Åsa Andersson, Hudiksvall ned Foxys Axina på 490,5 poäng. Hela fem hundar fick poäng som räcker uppflyttning innebärande att de nästa år tävlar i elitklassen.

På söndagen var det DM i elitklassen för Mellannorrländ och av nästan 40 anmälda hundar kunde bara hälften få plats. Att få tillgång till spår-

marker under älga svårt. Kolsatts jaktlag dos jaktlag i Dalsvalle dock upp med mark tävlingen kunde genor Guldmedaljen erövr Mats Berglund, Sundsv Hinnares Turbo på äng vilket också räckte tifikat. Endast en poär mellan tvåan och fyra elva hundar fick certpo Lydnadstävlingen ge des vid klubbstugan i S la hundar i alla klass godkända.

Nybörjarklassen App fem anmälda och här Mona Eliasson, Li Vitterklippens Erina n poäng, vilket innebär ning nästa säsong.

Resultat:

Lägre klass. 1. Sylvi son, Östersönd, Oräde an, 504 p, upplf, 2. Blomqvist, Bålsta, Gascoigne, 493,5 p, u Göran Heidenvall, Asais Ingo, 461,5 p, g Göran Andersson, Su Nerus Expressly Busy, upplf, 5. Lena Str Ånge, Searover Honey

STRÖMAVBROTT

Sträckan HÄRJEÅSJÖN - OLINGDAL - LILLHÄRDAL - ORRMO - ÖSTANSJÖ - ULVSJÖN - KRÄCKELBÄCKEN

Onsdagen den 4/10 kl 05.00-07.00

HK HÄRJEÅNS KRAFT AB

Lions anordnar med non-stop-da

Ytterhogdal (ÖP)
Lions Club i Ytterhogdal har startat sin verksamhet för säsongen. Till ny president valdes

Sune Wedin, sekre re Ronny Bergström och kassör Håkan son.

Lions i Ytterhogdal a rar som vanligt barnfes

Blandkultur i medeltida Norrbotten

Den bild av Norrbottens historia som fastlades på 1920-talet styrdes av nationella kategorier. Enligt den var området öde land fram till 1300-talet, då de svenska kolonistörerna kom. Men när man hittade allt fler fasta bosättningar som var äldre förändrades den gamla bilden. Thomas Wallerströms avhandling "Norrbotten, Sverige och medeltiden", som är skriven utifrån den nya synen på folk och nationer, visar att den norrbottniska jordbrukskulturen var en blandkultur. Att bråka om vem som var först på en viss plats blir bara trams, konstaterar artikelförfattaren.

Av LENNART LUNDMARK

Regel är det först i efterhand som man inser att historieskrivningen är styrd av sin sam-

tid. De nationella kategorierna var länge en självklar överideologi för tolkningen av gångna tider. När de nu börjar förlora sin position blir det genast uppenbart i vilka tankefällor historikerna tvingat in det förflutna under de senaste 100 åren. Folkgrupper har tillskrivits ett nationstänkande som var dem själva helt främmande, etniska begrepp från det tidiga 1900-taletssuspekta rasforskning har levt kvar i uttunnad form långt efter andra världskriget, folkvandringar för tusentals år sedan har beskrivits som om 1800- och 1900-talets uppdelning i folkslag existerade redan då.

Nu lever människor med skilda språk, religioner, seder och bakgrund tillsammans i allt högre grad. Geografiska avgränsningar börjar diskuteras i termer av regioner, som ofta överskrider de gamla nationella gränsdragningarna. Det blir tydligt i hur liten utsträckning nationer delat upp människor på det naturgivna och självklara sätt som deras apologeter bland historikerna hävdade.

Inom Sveriges nuvarande gränser är det Norrbottens historia som påverkats mest av den nya synen på folk och nationer. Det är inte förvånande eftersom åtminstone tre språkgrupper samspelat där sedan mycket lång tid tillbaka. Jakt- och handelslärarna på Nordkalotten gick länge på tvärs med nuvarande nationsgränser. Källmaterialet är magert och ger stort utrymme för spekulationer och tolkningar styrda av förutfattade meningar. Till råga på allt finns det i äldre källor inte bara hänvisningar till samer, svenskar och finnar utan också till folkgrupper som kväner, tjunder, väringar, kyllingar och bjärmer. Dessutom fanns en grupp mäktiga handelsmän som kallades birkarlar och deras ursprung har debatterats flitigt.

Den nationalistiska historieskrivningens bild av Norrbottens historia lades fast på 1920-talet. Enligt den var området "öde land" före 1300-talet. Det befolkades bara av "kringströvande lappar" som utsattes för enstaka härjningståg av "främmande folkgrupper" österifrån. År 1327 skulle en svensk kolonisation av området ha inletts. Den var styrd från Mälardalen och hade den svenska kungamaktens stöd. Framför allt var det människor från Hälsingland som fraktades upp och gjorde området till ordnad jordbruksbygd underställd svensk administration. Troligen var orsaken att Sverige ville säkra sin överhöghet i området efter freden med Novgorod i Nöteborg 1323.

DEN HÄR SYNEN PÅ ÖVRE Norrlands medeltid kom att styra forskningen i flera decennier. Visserligen gjorde man då och då arkeologiska fynd från vikingatid i området, men de förklarades med att enstaka följn dragit förbi utan att vistas där permanent. Systematiska arkeologiska undersökningar inriktade på medeltiden kom inte igång, alla "visste" ju ändå att Norrbotten varit "öde land" före 1300-talet.

När arkeologer hittade allt fler fasta bosättningar från tiden före 1300-talet blev sprickorna i den gamla bilden svåra att spackla över. Stor betydelse fick historikern Hans Sundströms källkritiska omläsning av det skriftliga materialet där han kunde visa att de gamla tolkningarna av källorna inte var hållbara. Han kom visserligen inte med några egna alternativ, men det räckte med att han rev ner de gamla tankemurarna och gjorde forskningsområdet till en allmänning där nya spår kunde sättas i jorden.

Från Finland kom en ny tolkning av hela gränsbegreppet. De nationalistiska historieskrivarna hade i decennier debatterat var gränsen gick efter 1323. För dem måste det naturligtvis handla om en riksgräns som var dragen enligt de principer som överensstämde med deras egen uppfattning om nationer och territorier. Nu hävdade den finske medeltidsforskningens nestor Jarl Gallén och den danske historikern John Lind att en bestämd gräns bara dragits i vissa omstridda områden på Karelska näset. De inre delarna av Bottenviken utgjorde ett slags allmänning för såväl handelsfärder som skatteuppbörd. (Med skatteuppbörd menas här något som mest liknar beskyddarverksamhet, dvs "betala, annars slår vi ihjäl dig och bränner upp din gård". De som kontrollerade marknadsplatserna tog också upp ett slags omsättningsskatt i mer fredliga former.)

Det här är två exempel på forskning som fått grundläggande betydelse för den nya bilden av övre Norrlands medeltid och det finns många fler. De sammanfattas på ett utmärkt sätt av Thomas Wallerström i doktorsavhandlingen *Norrbotten, Sverige och medeltiden* (Lund Studies in Medieval archaeology 15:1, 1995. Distr. Almqvist & Wiksell International). Avhandlingen är skriven inom medeltidsarkeologi, ett ämne som kommit med många intressanta avhandlingar på senare år. Det beror säkert på att man överskrider gamla ämnesgränser och kombinerar både skriftligt och arkeologiskt källmaterial.

Wallerström bygger sin tolkning på en del egna utgrävningar, men det som främst gläder är den omsorgsfulla genomgången av tidigare

FORTS NÄSTA SIDA

2 sid fax till

Leif Andersson

Huh

Solberg

UNDER STRECKET

FORTS FRÅN FÖREGÅENDE SIDA

forskning inklusive den finska och ryska. Dessutom tar Wallerström inte bara upp historia och arkeologi utan också bidrag från etnologer, religionshistoriker, ortnamnsforskare och paleobotaniker. Det gör boken läsvärd även för den som söker mer vidgade vyer än de långa tekniska utredningar och statistiska exarcer som varit så vanliga i arkeologiska avhandlingar under senare år.

Wallerström börjar med att konstatera att det arkeologiska materialet nu tveklöst visar att det har funnits en fast bosatt jordbrukande befolkning i Norrbotten före 1300-talet, det gäller både Pite, Lule och Torne älvs mynningsområde. Denna jordbrukarbefolkning har haft sina närmaste kontakter med finskt och ryskt område. Den har också handlat med hövdingadömena i Nordnorge.

Kring mitten av 1300-talet uppträder en ny typ av fynd som kan förbindas med Mälardalen. Då kommer också det skriftliga källmaterialet in i bilden eftersom man bygger kyrkor, inför nya lagar, monopoliserar handeln och börjar använda mynt som betalningsmedel. Här handlar det uppenbarligen om en svensk kolonisation, men det var en kolonisation av ett område där flera aktörer redan var verksamma.

Den mest framträdande var Novgorod. Det betyder inte att ryska herrar uppträdde i Norrbotten. Novgorod byggde sitt handelssystem och sin skatteuppbörd på en serie mellanhänder. Lite förenklat kan man säga att lokala eliter i området runt Vita havet, Bottenviken och Finska viken fungerade som Novgorods förlängda arm under 1200-talet. Det förklarar den uppsjö på numera bortglömda "folkslag" som figurerar i källorna. Benämningarna syftar mera på deras funktion i det novgorodiska makt-systemet än på några etniska kategorier, även om en del av dem var främlingar i Norrbotten. Det gäller också de birkarlar som varit föremål för så mycket diskussion.

Birkarlarna var mäktiga storbönder i kust-

landet. De hade särskilda rättigheter att handla med samerna och fick ta upp skatt från dem mot att de betalade en avgift till kronan. De dyker upp i det svenska källmaterialet första gången 1328. Den svenska staten hade svårt att upprätta något uppbördssystem för lappmarken och birkarlarna fick fortsätta att berika sig i kungamaktens hägn. De var de enda med kompetens att se till att de värdefulla skinnprodukterna från lappmarken blev tillgängliga på marknaderna nere vid kusten och som dessutom kunde skeppa dem till Stockholm. När Gustav Vasa centraliserade och effektiviserade skatteuppbörden i mitten på 1500-talet fick kungliga fogdar ansvar för uppbörden. En del birkarlar blev också fogdar, men då fick de underkasta sig stränga redovisningsprinciper och noggrann kontroll av uppbörden.

DEN NATIONALISTISKA historieskrivningen lämnade en blotta när det gällde birkarlarna. När de nämns i dokumentet från 1328 så hade de utan tvekan levt och verkat i Norrbotten under mycket lång tid. Men de svenska historikerna hade ju bundit sig vid att Norrbotten varit "öde land" före 1327, så då kunde ju birkarlarna knappast vara riktiga svenskar. Fältet lämnades fritt för nationalistiska finska historiker, som gick in och påstod att birkarlarna var finnar. De svenska historikerna hade inget bra svar på det, något som var lite pinsamt. Just på 1920-talet fanns det nämligen reella motsättningar mellan Sverige och Finland om den finsktalande befolkningens ställning i Tornedalen. I Finland verkade "storfinska" aktivister och i Sverige hade man missförstått gamla skattelängder och fått för sig att den finsktalande befolkningen bredd ut sig under århundradena. Birkarlarna var under minst 300 år den rikaste och mäktigaste kraften i Norrbotten. Om de var finnar kunde det användas som argument mot den svenska kampanjen för att dämna upp "den finska flodvåg" som ansågs hota länet.

Wallerström går inte in någon nationalistisk

fälla när det gäller birkarlarna. Han ser dem helt enkelt som en del av det novgorodiska uppbördssystem som härskade innan svenskarna kom. Beteckningen var administrativ och de som kallades birkarlar kan ha haft skilda anor. En del kom kanske från andra sidan Bottenviken, en del inte. Frågan blir ointressant.

Vid början av 1300-talet var det inte självklart att Norrbotten skulle bli en del av Sverige. Det som gör den svenska framstötten lyckad är de nya och effektiva strategierna för etablering av makt och överhöghet. Novgorods system med mellanhänder kunde inte hävda sig mot den västeuropeiska tekniken för både kyrklig och världslig maktutövning. Den byggde på specifika rättigheter för kungamakten och började göra sig gällande i Sverige under 1200-talet. Den föreskrev också att kungamakten skulle avgränsas territoriellt gentemot andra kungamakter. För detta fanns administrativa och integrerande metoder som var långt överlägsna dem som skapats av tributkrävande furstar som förlitade sig på en serie av mellanhänder i stället för att bygga upp en egen förvaltningsapparat.

När man som Wallerström upplöser de nationalistiska kategorierna framträder en ny bild av historien, en bild som är vår egen tids. Det kan inte vara på något annat sätt. Varje tid omtolkar det förflutna utifrån sina egna förutsättningar, några andra kan den inte välja.

Den nya bilden av nationalitet och etnicitet har också påverkat synen på samernas historia. Tidigare utgick man från att samerna kommit vandrande med sin kultur färdigutvecklad. Den uppfattningen lever fortfarande kvar i folkdjupet där man gärna föreställer sig att etniska och kulturella särdrag står över historisk förändring. Enligt den uppfattningen var de som kom till Norrbotten söderifrån naturligtvis resliga, blonda svenskar med något blå-gult i blicken redan då. Och någonstans skulle då de två folken ha mötts och dragit upp en gräns mellan sig.

Det finns inga forskare som tror på något

sådant längre. Nu menar de att den samiska kulturen uppstått kring Kristi födelse genom en blandning av element från flera av de folk som rörde sig på Nordkalotten. Sin speciella form fick den förmodligen för att man började tämja renar för husbehovsbruk då. Den samiska särarten uppstod alltså ur kulturmöten och nu får vi alltså veta att även den norrbottenska jordbrukskulturen var en blandkultur, byggd på element från både öster och söder. Att i detta virrvarr av kultur- och folkblandning hålla på och bråka om "vem som var först" på en viss plats blir bara trams. De skilda kulturgrupperna i övre Norrland kan inte grunda några rättigheter på om en upphittad pilspets från vikingatid eventuellt kan vara av "samisk" eller "nordisk" typ.

Det betyder inte att man skall bortse från de många väldokumenterade historiska exemplen på hur etniska och språkliga relationer utformats i Norrbotten under hundratals år. Om man utnyttjade den kunskapen på ett konstruktivt sätt skulle Norrbotten kunna utvecklas till ett mönsterexempel på hur man löser konflikter mellan etniska grupper med skilda näringar som delvis kolliderar med varandra.

Norrbotten borde alltså spela en betydande roll i den svenska debatten om språklig och kulturell integration respektive särart. Men så är det inte och tystnaden har sin förklaring. I Norrbotten ser man nämligen hur den svenska minoritetspolitiken fungerat genom århundradena. Den skamfläcken vill alltför många måla över genom att enbart tala om de övergrepp som begåtts i fjärran länder.

Lennart Lundmark är docent i historia.

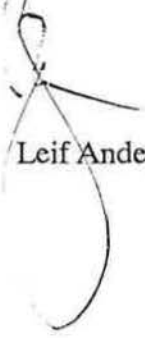
Svenska Dagbladet
Att: Erik Wallrup
105 17 STOCKHOLM

1995-11-08

Turismen gjorde fjället till allas rum

Jag har tagit del av Din artikel i Svenska Dagbladet den 6 november 1995.
I artikeln skriver Du "Men i sin argumentering har markägarnas advokater tagit stöd från historiska dokument som på ett uppenbart sätt är diskriminerande".
Som en av "markägarnas advokater" undrar jag vad Du har för belägg för detta påstående.

Med vänlig hälsning

Leif Andersson

Turismen gjorde fjället till allas rum

Samer, privata markägare, naturromantiker och skoteråkare i kamp om naturen

● På högfjället var det. Efter timmar av vandring, upp mellan fjällmassiven som norrut täckts av snö som aldrig smälter bort. Frysningar och stamp som väckte mig ur funderingar på ingenting, ett plötsligt intrång av djur. Jag behövde bara titta upp för att inse vem som var inträngning: 25 meter framför mig stod två fullvuxna myskoxar och en kalv. De blängande ögonen sa att jag borde förpassa mig bort.

Fjället är en miljö som på ett avgörande sätt skiljer sig från skogen. I skogen kan ensamgången föra ett privat samtal med sig själv, på fjället försvinner den monologen rakt upp i himlen och det jag som tänker är inte längre till. Vem som helst kan vandra här, på så vis är det ett allemansland. Men med massturismen blev fjället också ett offentligt rum som nu konkurrerar med samernas näringsrum och markägarnas privata rum.

Myskoxen påpekar däremot att inom reviret vistas man som gäst, den som inte behagar att följa reglerna kan få bita i renlaven. Här är ett ingenmansland.

By i västra Härjedalen

Platsen var några mil upp på högfjället från Tännadalen, en by i västra Härjedalen som länge bestod av ett litet antal hus, en post, två affärer och några turistanläggningar. Nu finns bara en butik och poststationen har ersatts av lantbrevbärare (nog så smidigt men knappast gynnsamt för bysamvaron). Kanske byggs ett litet kapell intill Tännadalsjön.

Turistnäringen har många år på nacken. Denuvarande innehavarna av Siljeströms pensionat kan berätta en historia om storstugan som blev förbondehärberge, därefter pensionat för ripjägare i början av 1900-talet. Senare arrenderades huset under några år av engelske lord Stobart som förde med sig sitt tjänstefolk inklusive trädgårdsmästaren från London. Någon mil längre västerut ligger Fjällnäs vars högfjällshotell lockade turister redan 1882 och då siktade in sig på "svaga och nervösa personer". Numera hittar man här i trakten lika gärna stadsbon, vilken hyr jaktstuga och privat ripmark på fjället för dyra pengar, som den småländske fabriksarbetaren, vilken i 30 år fjällvandrat med jobbkompisarna under lågsång.

Skotern krympte fjället

Det är under de senare årtiondena som fjället på ett radikalt sätt förvandlats till ett offentligt rum. Skidliftarna kom under det sena 50-talet och gläntade på dörren för slalomåkarnas kryllande arméer. Där lades grunden för den tu-

Fjällområdena är mer än ett meditationsrum för naturromantiker och ett lektrum för skoterförare.

Foto: YVONNE ÅSELL

OFFENTLIGA RUM

Rum och platser som är öppna för alla och där människor möts har ofta sin speciella karaktär. Kulturredaktionen har försökt kartlägga några av de offentliga rum vi möter. Den 23/10 granskades skolan, den 30/10 biograferna. I dag har turen kommit till fjället.

ristindustri som under några hektiska vinterveckor kan förvandla glesbygder till nöjesparats för 50 000 människor.

Snöskotern fick fjällvärlden att krympa och det offentliga vardagsrummet att vidgas – man far upp på fjället, gör sig en solgryta och dricker sitt eftermiddagsfika. Har man en bjässe som kan nå en bra bit över 150 kilometer i timmen existerar knappt avstånden längre. Därför kan skotrama svärma som mygg kring naken hud på avlägsna fjällsidor, förarna kan knappast kallas turister utan är förare rätt och slätt. Men miljöutredningens direktiv hotar att sätta stopp för aktiviteten genom begränsningar för hastighet och utbredning.

Längdskidåkaren som avskyr att hamna i avgasmoln på väg upp för branterna går under namnet "naturälskare". Det upplyser mig en av traktens stugbygare om som uttalar ordet med en stilsam ironi. "08-jävlar" är förstås ett annat populärt tillmål som bå-

de täcker in stadsbor som till fjälls förvandlas till rabiat teknikhatare och beslutsfattare som med liv och lust försöker genomföra förbud. Då måste man minnas att det finns 143 000 skotrar och dubbelt så många användare – det blir ett långt tåg mot huvudstaden om skoterklubbarna gör allvar av hotet om folkresning som utfärdats i tidskriften Snöskoter.

Rum för olika intressen

Fjället är öppet för offentligheten och alltså ett offentligt rum. Så långt är alla ense. Men naturesteten vill få bort skoteråkaren, helikoptrarna och jägarna – därtill alla andra naturesteter för att få bli ensam på vidderna. Skoteråkaren kastar föraktfulla blickar på skidåkare som råkar komma i vägen. Sedan länge separeras de båda kategorierna i olika fållor på fjället.

Men fjällområdena är alltså mer än ett meditationsrum för naturromantiker och ett lektrum för skoterförare. Olika intressen överlappar varandra,

olika rum läggs över varandra. Genom ett riksdagsbeslut 1992 förlorade samerna i stort sett sina gamla jakt- och fiskerättigheter och har därmed fått finna sig i att gå upp i den turistande allmänheten. Som alltid är det svenska världssamvetet sämst på hemmaplan.

Och mellan samerna och markägarna råder en konflikt som har en lång kulturell och ekonomisk historia. För hundra år sedan lejde en härjedalsk bruksägare löst folk till renavskjutning i en ren terroraktion. Betydligt mer civiliserad är höstens rättstvist i Svegs tingsrätt – det så kallade renbetesmålet där samernas uråldriga rätt att låta renarna vinterbeta utanför skattefjället ställs mot de drabbade markägarnas intressen.

Men i sin argumentering har markägarnas advokater tagit stöd från historiska dokument som på ett uppenbart sätt är diskriminerande. En springande punkt gäller vem som var först på plats: ska man lita på den arkeologiska forskningen som visar att en 800-talsgrav är samisk eller på den historiska källforskningen som söker skriftliga bevis i folkbokföringen och som därmed gynnar nybyggarna? Följer man den senare linjen uppstår absurditeten att ingenting existerar utanför texten. "Civilisationen" har givit sig själv ensam-

rätt på kulturen och människor blir till först i den stund de blivit inregistrerade. Byråkratisverige vårdar sitt minne.

Ekonomiska konflikter

Äsikten att de ekonomiska konflikterna skulle vara naturgivna står inte oemotsagd. Redan på 1700-talet talade man om en parallell existens. Och den Stina som länge drev "Stinas kiosk" i Tännadalen berättar att när hon under mellankrigstiden som ung levde uppe i fåbodarna om somrarna var det en stor fest då samerna kom förbi med sina renflokar. Ett märkligt samtal förresten: hennes liv spänner från naturhushållningen till högteknologins och massturismens tidevarv.

I väntan på fjällbussen i Östersund stötte jag annars på en frikyrkopastor som strålade samman med en kvinna på järnvägsstationen. Skrävlande om att han kunde åtta språk flytande och hade nära två miljoner på banken tog jag honom snarare för en notorisk lögnare än som förklädd svartrock. Men när han sa "Den enda vägen till Gud går genom Jesus Kristus", tänkte jag att han kanske inte för med osanning. Tvivlen kom tillbaka med repliken "Jag sitter inte vid ett bord där man pratar om lappar". Då hade jag och kvinnan diskuterat hennes hemby där

hon beklagade sig över en samers affärsverksamhet, sedan kom hon in på hans stora hus i schweizerstil. "Byggt för bidragspengar förmodligen." Snacket går lika illvilligt i fjällbygden som i småstaden när en "främling" sätter sig i sin Mercedes.

Talar om jämvikt

Det finns också vist folk. Ensam som jag pratade med talar om jämvikt. Samma ord återkommer hos stugbygaren. Det har gått snett när ripjakten släppts fri och jägarna ränner så tätt inpå varandra att de tar varandra för villebråd. Det har också gått snett när skoterförarna åker upp till fjällen för att köra racerlopp. Ett ekonomiskt argument anges också: plötsligt kan allt ta slut, fjället invaderas och förstörs. Möjligheten till försörjning försvinner.

Ändå kan man ana en ny version av nybyggarens områdes för område äts upp. Med massturismen ska den svenska glesbygden räddas. Samerna kan få lära sig samiska i skolan – men deras möjligheter till en alternativ ekonomi och kultur beskärs. Det står klart att det offentliga rummet inte alltid är ett gott rum. Det finns också rum bortom det privata och offentliga.

ERIK WALLRUP

UNDER STRECKET

Roman eller fotnot – en litterär nöt

"Man kan inte längre skriva

raffinerade litteraturteorier. Att genren nästan lika ofta förklarats vara död eller åtmin-

DEN PERSON VARS NAMN förekommer i romanens något kryptiska titel. "Fotnot"

väg nu bör leda fram mot ett enklare och rationellt konstruerat. Till och med samerna

Fäbodlivet har blivit universitetsutbildning

Klövsjö (ÖP)
I veckan har 15 blivande jägmästare som valt naturresurslinjen på skogshögskolan, numera Lantbruksuniversitetet, varit i Klövsjö för att lära något om det gamla bondesamhället och dess kulturlandskap. Teori och praktik har vävts in i varandra i undervisningen som skett på fält.

Bakgrunden är att ungdomarna skall lära sig förstå hur äldre odlingsmetoder påverkat naturen, säger professor Lars Kardell som lett kursen.

En del av naturen är rent kulturbetingad. Människan har fört in växter och djur, mer eller mindre avsiktligt, som är beroende av mänsklig aktivitet. Naturvården är en del av vår levnad på jorden.

De historiska perspektiven är viktiga också för naturreservat i framtiden.

Vi har fått en fin inblick i fäbodkulturen, som vi inte visste så mycket om innan, säger Per Ekman.

Vallning av kor

Ungdomarna har bland annat arbetat i grupper. Lieslätter, gärdsgårdsresning, resning av höhässja, spaning efter fornlämningar, studie av naturvårdsplan och vallning av kor har ingått i programmet.

Svårt att säga vad som varit intressantast, men förhoppningsvis kommer vi få nytta av det vi lärt oss i framtiden.

Mats Olofsson är praktikern i församlingen. Medan professor Kardell förklarar hur lien kom till landet för ett par tusen år sedan då hö behövde bärgas i ett klimat som blev allt sämre och hur vissa bygder, så som Hammerdal i Jämtland och Lima i Dalarna, blev specialister på att göra liar för att dryga ut försörjningen, visar Mats liens funktion.

En lie består av lie och orv, säger han.

Lien var en personlig del på gården som man var rädd om och inte lånade ut till vem som helst.

Orven gjordes av rönn eller al. Det skulle vara lätta träslag.

Det är viktigt att "skäfta" lien rätt, säger han. Det vill säga liebladets vinkel mot marken skall vara rätt så att bladet skär av gräset.

Mats visar och ungdomarna prövar. Sedan vill de ha mer instruktion. Han undervisar enligt gammal, fin idrottslärartradition: visa - pröva - instruera igen (nu är eleven motive-rad) - öva.

Som i gammal tid

Lien ska skära. Ta inte hela hemmanet på en gång. Tio centimeter i varje skär kan räcka.

Glöm inte att förflytta er framåt.

I bredd, den ene före den andre, går de fyra ungdomarna fram över myren precis som i gammal tid.

In på 1930-talet slogs myrarna här och de förfallna ladorna finns kvar.

Ladorna hade egna namn, berättar Mats. "Fullsmocka" kallades en liten lada. "Hästladan" hette en annan därför en häst en gång gått sig ner i en källa i närheten.

En gång var myrslåttern en förutsättning att kunna överleva i fjälltrakterna. Det var myrslåtter som gjorde det möjligt att anlägga fjällhemman. Också i Klövsjö slog man alla myrar runt byn.

På Oxsjömyrarna höll man på i tre veckor, berättar Mats. Sedan körde man hem höet tidigt på vintern sedan myrarna frusit till, men innan djupsnön kommit.

Praktisk biologi

Allt var praktisk biologi förr.

Näringsinnehållet i det hö de slagit är av nästan lika god kvalitet som ängshö, berättar Kardell. 800 kilo per hektar gav den här myren förra året.

Vad är det för störor man ibland ser på myrar? undrar Gunnar från Hammerdal.

Det kan vara en torvmyr du varit på, säger Mats.

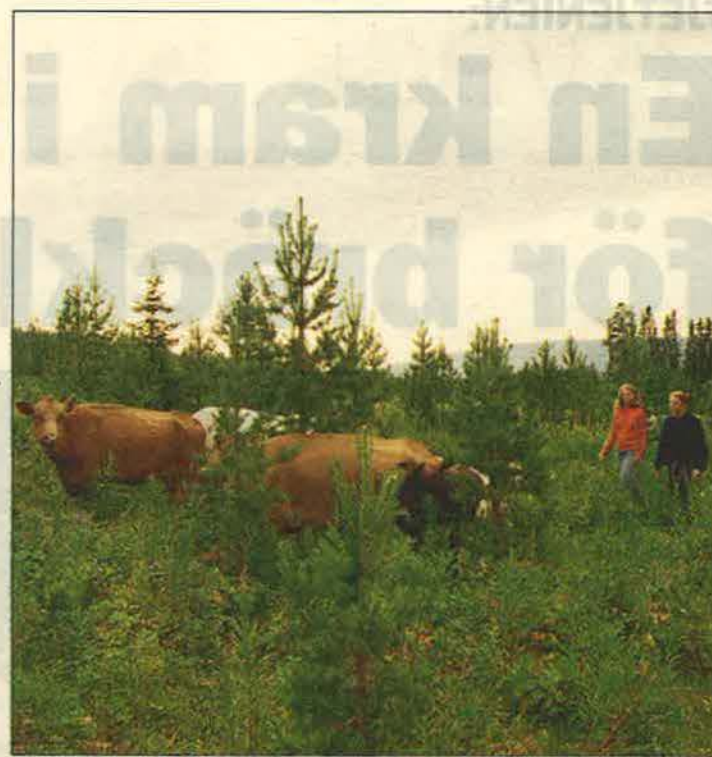
När kursen avslutas, i början på den här veckan, redovisar grupperna sina iakttagelser. Då vet de att fjällkon gärna äter kovall... Om inte annat förstår de bättre varför växten fått sitt namn.

Förhoppningsvis får de användning för sina kunskaper i framtiden. I våra dagar kan en jägmästare användas till mycket.

Gösta Olsson

Foto: Gösta Olsson
Mats Olofsson instruerar om liar. Professor Lars Kardells skogselever är intresserade elever.

Den som vallar kor kan lära sig mycket om fjällkons levnads- och matvanor. Elever från Lantbruksuniversitetets skogliga utbildning följde korna under en dag.

Blivande jägmästarna Per Ekman, Sundsvall, Peter Arh, Lund, Gunnar Lindén, Görvik och Erik Nillius, Uppsala praktiserar myrslätter i Klövsjö.

Mopedmästare klarade alla hinder

Östersund (ÖP)
I lördags blev Sara Jonsson och Mattias Larsson länets nya mopedmästare. I september ska de försvara republikens färger vid riksfinalen i Lund, som arrangeras av MHF Ungdom.

Ja, naturligtvis! svarar de båda på frågan om de tänker ställa upp i Lund.

Sara Jonsson kommer från Mörsil och Mattias Larsson från Östersund. Båda har egen moped hemma, och körvanan kom väl till pass när den kluri-

förarnas Helnykterhetsförbund, MHF. Under våren har Jämtlands läns MHF-Ungdom åkt runt till 24 skolor och haft alkohol- och trafikundervisning. De som ville fick sedan göra ett manöverprov på moped, och de duktigaste killarna och tjejerna bjöds in till distriktsmästerskapet på Frösön, som hölls vid Östbergsskolan under lördagen.

Fler tjejer

Av de drygt 40 som bjudits in kom 16 - nio killar och sju tjejer - men en av killarna smet innan det var färdigt. I fjol kom bara tre tjejer till start, men Sara Jonsson har ändå statistik att leva upp till.

Medaljörerna i mopedmästerskapen, fr v Daniel Moverare, Brunflo (tvåa), Veronica Pettersson (tre), Sara Jonsson (etta), Malin Gustafsson (tvåa), Mattias Larsson (etta) och Mattias Kjellgren (3:a).

Killarna har för all del också gjort bra ifrån sig. Fem mopedmästare har under åren kommit härifrån. Ytterligare två län

Flickor:
1. Sara Jonsson, Mörsil
2. Malin Gustafsson, Aspåsnäset (reserv till riksfinalen)
3. Veronica Pettersson, Ytterhogdal

EXPRESSEN

I MORGON

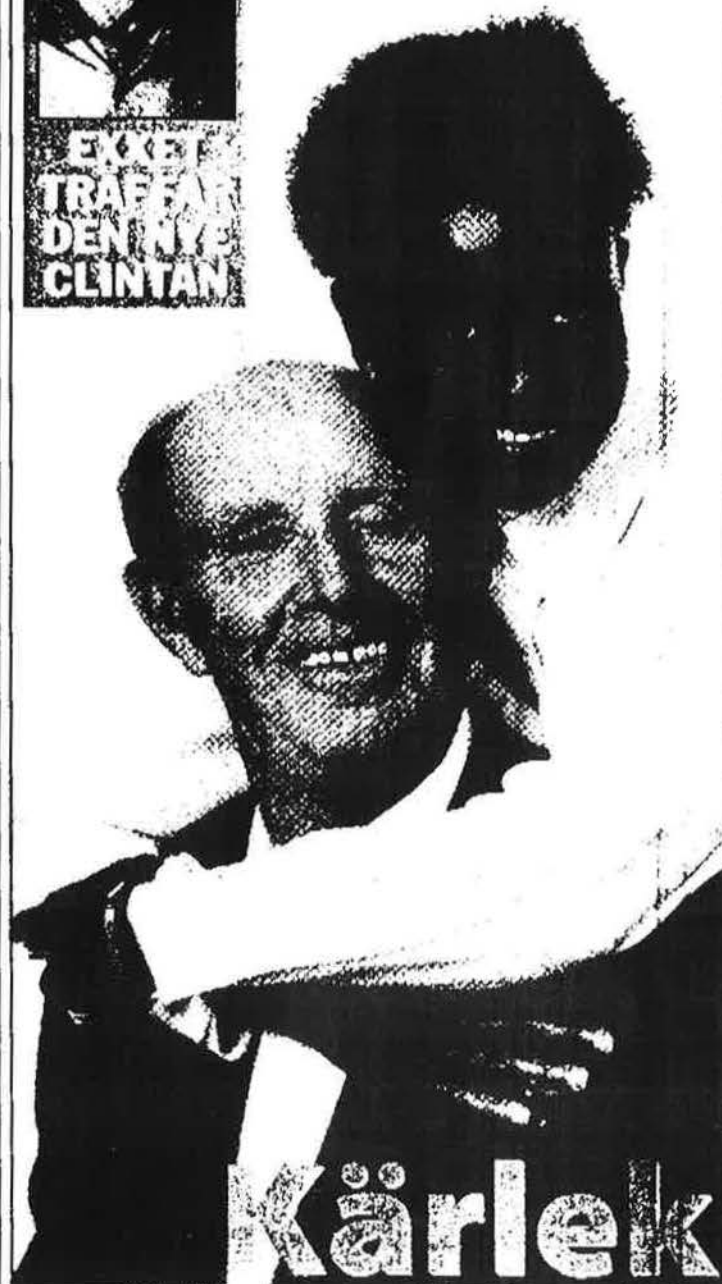
VINN BIO-BIL JETTER

till "Broarna i Madison County"
- höstens hetaste kärleksfilm

TRAFIK
DEN NYA
CLINTON

SE
FRÅGOR
ID
IDEN
JYMPA

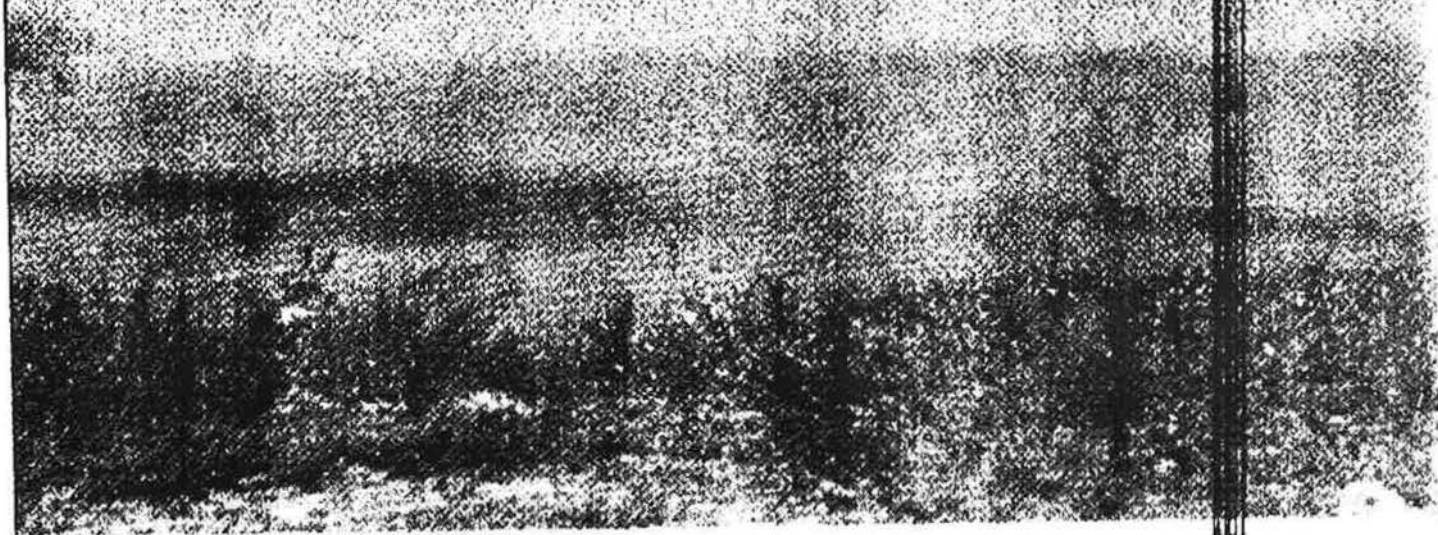

Kärlek

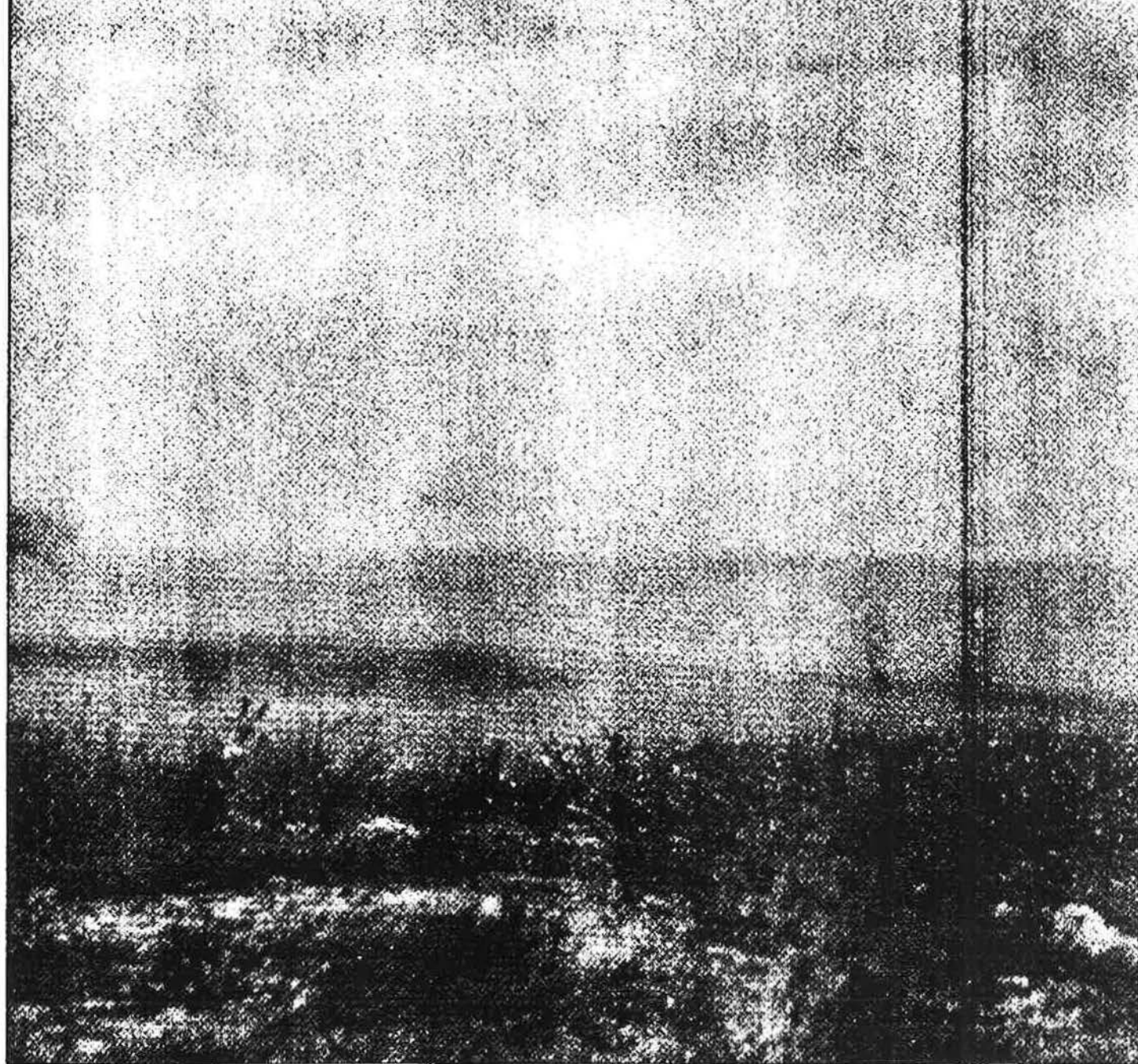
*har
rit
d''*

***”Detta har
alltid varit
vårt land”***

vårt land

SAMERNA STRIDER. Vi ger oss aldrig, säger samén Edvin Rensberg. Samerna vill också i fortsättningen skada markerna.

Av INGVAR HEDLUND

STORHOGNA, Härjedalen (Expressen). – Det här är vårt. Sedan urminnes tider.

Samen Edvin Rensberg står på Storhognafjällets topp och blickar ut över de oändliga vidderna.

Men nu råder en bitter och uppslitande strid om dessa områden.

Icke-samerna i Härjedalen, "svenskarna", anser att samernas renar stör den heliga älgjakten och att de orsakar skador på privata marker.

Några mil härifrån, i Svog, pågår en märklig rättegång i saken. Sannolikt är det fråga om Sveriges längsta process.

Rättens ordförande, lagman-

nen Claes Ljungberg, tror att det kommer att ta minst 15 år innan striden avgjorts i högsta instans.

Den ena parten är de drygt

200 samerna i Härjedalen.

Den andra parten är cirka 500 privata markägare i Härjedalen.

Frågans kärna gäller:

■ Har samerna rätt att så som de gjort i alla tider låta renarna gå ned från fjället och beta på markägarnas områden?

Ja, säger samerna som hänvisar till "sedvanerätt".

Nej, säger markägarna som underkänner begreppet sedvanerätt.

Från fjälltoppen där vi står är utsikten milsvid mot Jämt-

land, Härjedalen och

Myrarna gnistrar i skarpa färger. Det blickar Edvin Rensberg.

Asens sameby, suckar.

– Min slakt har b

kat här i urminnes t

Alltid, långt innan

blev bebyggda av an

kor, släppt ner rena

Vem kom f

Det är en av fr

rätten måste ta st

vilka kom först? Sa

icke-samerna?

Markägarna häv

d

"I också i fortsättningen kunna skicka ned sina renar från fjället på bete. Men de privata markägarna protesterar, de anser att r

Foto: INGVAR NÄ

land, Härjedalen och Norge.

Myrarna gnistrar i höstens skarpa färger. Det blåser hårt.

Edvin Rensberg, från Brändåsens sameby, suckar:

... Min släkt har bott och verkat här i urminnes tider. Vi har alltid, långt innan trakterna blev bebyggda av andra människor, släppt ner renarna på bete.

Vem kom först?

Det är en av frågorna som rätten måste ta ställning till: vilka kom först? Samerna eller icke-samerna?

Markägarna hävdar att sa-

merna kom hit så sent som på 1700-talet.

Men häromdagen tog samernas advokater fram ett avgörande dokument i rätten.

Det är skrivet den sjätte september 1478 av den danske kungen Christian I som berättar om en något ovanlig gåva han ger sin vän hertig Albert av Saxon:

"En vild, ung tapp som av fogden i Jämtland i Norge under jakt blivit fångad, iförd renskinnrock, skidor och pilbåge."

Vid denna tid låg Jämtland och Härjedalen i Norge och styr-

des av den danske kungen.

Det visar att samer fanns i området redan då, säger samerna.

"Stör älgjakten"

Markägarnas talesman Jan Salomonsson i Tännas förklarar för Expressen varför han tycker så illa om renar på sina marker:

De orsakar skador på plantskogen, de klampar in på kyrkogårdar till och med, de stör älgjakten. Vi vill ha ersättning för sådant intrång.

Det är en sådan läsning hela tiden... markägarna känner

sig kränkta. Det är hopplöst att diskutera de härna med samerna som i riskt hänvisar till "sedvaner". Det finns ingen sedvaner i konflikten.

Delvis är konflikten hävdar samen Edvin Rensberg. Många gånger har jag "tappivill". Ibland när jag på dans har jag attackerat sådana som tycker illa om.

Det finns inga etniska sättningar mellan same och icke-samer. Det handlar om motsättning mellan olika ar, säger markägaren Jan Salomonsson.

TELEFAX
TILL/TO Leif Andersson

ATTENTION

FRÅN/FROM Jan Salomonsson

DATUM/DATE

ANT. SID./NO. OF PAGES 6

FAX NUMMER/FAX N.O.

Post-it - Självhäftande kontorsblankett 7677

EXPRESS FAKTA

anser att renarna
INGVAR NÄSLUND
et är hopplöst för
en de här frågor
na som katego
till "redovisat",
sedvanerätt,
onflikten etnisk.
Edvin Rensberg
ger har jag kallats
nd när jag gått
g attackerats av
ser illa om oss.
nga etniska mot
han samer och
handlar om en
llan olika näring
igaren Jan Salo

Kärlek mot alla odds

Adele, 28, och Olle, 73, berättar
om passion och fördomar

Sveriges största söndagstidning
– du får den med Expressen

exxet

ADVOKAT G. LEWENHAUPT

LEDAMOT AV SVERIGES ADVOKATSAMFUND

KUNGSGATAN 48, 3 TR.

TEL. VÄXEL 23 38 15

POSTGIRO 5 43 60

KONTORSTID 9,30-12, 1-5

STOCKHOLM DEN 9 dec. 1955

D. NR. 12689

REF. Lwt/EB

Hede Kyrkbys Samfällighetsförvaltning

HEDE

Debet.

1955

9 dec. Konsultationer under året 1955 rörande renbete
inom skifteslaget, uppsättande av skrivelse
till Lappfogden, Skogsvårdsstyrelsen och
Länsstyrelsen m.m., i ett för allt

Kr. 125:-

=====

Redovisningsnr	335			För avseändarens anteckningar
Postgirokontonr	54360			
Avgift	20	Öre		Inbetalt belopp
				kronor
				Öre
				125

125 10

125 10

Till Styrelsen för Hede Kyrkbys samfällighetsförvaltning,

Med anledning av att renar under de senaste 4 å 5 åren vistats inom stora delar av skifteslaget och även vissa tider under året i mycket riklig mängd och som anmälan om detta förhållande ingått till såväl Lappfogde som Lappuppsyningsman utan att åtgärder vidtagits för renarnas bortförande, få vi härmed anhålla, att Styrelsen måtte utlysa extra sammanträde för dryftande av denna fråga. Vid sammanträdet bör även diskuteras, huruvida samfällighetsförvaltningen skall bestrida de kostnader som eventuellt kan uppkomma för att få denna sak tillrätta.

Hede den 20 januari 1955.

<i>Ernst</i> Färjesundet 1 ³	<i>Mauritz Lundt. Edvin Jonasson</i> Kyrkbyn 33 ² 33 ² , 128 40 ¹
<i>Jönas Mäs</i> Bragården 1 ¹⁸	<i>Dudolf Hedström 7:26</i>
<i>Kyrkbyn 34</i>	<i>Johann Höjjeris</i>
<i>Fr W Larsson 33¹</i>	<i>Kyrkbyn 28. 10. 11.</i>
<i>L. Lunnblad 34¹</i>	<i>Salomon Persson</i>
	<i>Kyrkbyn 6. 22. Hede</i>

Per Anarusk
5/13

K U N G Ö R E L S E.

Extra Stämman med delägarne i Hede Kyrkbys bysamfälligheter
kommer att hållas söndagen den 6 Februari 1955, kl. 15 i Kyrkbys
sockenstuga.

Skola.

Ärende:

Inkommen skrivelse, rörande lapparnas rättighet, till renbete
för längre tid, å jordägarnas marker.

Anslaget i läge ordning

Hede den 22 Januari 1955

i Hede församling

Styrelsen

den

23 jan.

1955

Ant. Karlén

Kyrkans ordförande i Hede Kyrkbys bysamfälligheter

Anslaget i läge ordning i Hede församling

Protokoll hål vid sammanträde
med Vikens byamän torsdagen
den 17 maj 1955.

§ 1

Mötel öppnade under ordförandeskap
av Janus Eriksson

§ 2

Till rekulturerare utsågs Sietu Sjörösten
och till justeringsmän valdes Hans Bräcke
och Lasse Svensson

§ 3

På grund av den riktiga förekom-
sten av ren i byamännens marker beslut
mötel på förslag av förvalt. Sjöström att
Vikens byamän tillsammans med Hede byamän
skulle vidta de åtgärder som ansågs erforderlig
för att få bort renarna i respektive byars
marker. I hänseende av upprättning hos någon
myndighet utsågs Janus Eriksson att föra Vikens
byamäns talan.

Bykassan skulle betyda kostnaderna.

§ 4

För beteckande av byamännens intres-
sen vid renskadevärderingar utsågs L V Lersson
Hede. Reella kostnader försköttes ur
bykassan
Hans Bräcke utsågs att vara förmedlande
mellan byamän och styrelse.

För brukande av byamännens intressen vid renskadevärderingar utsågs L V Larsen Hede. Konkretna kostnader försköttes ur bykassan

Hans Bäck utsågs att vara förmedlande mellan byarna och styrelsen.

§ 5

Med anledning av Långä byamäns försäljning av fiskerätten efter Gusnan inom Långä skifteslag beslöt mötet att göra gemensamt sak med Hede byamän för undersökande om Hede resp. Dedevikens skifteslag äro deligare i fiskerätten inom Långä skifteslag

Bykassan bestrider kostnaderna

§ 6

Att förslag från Hans Bäck angående skogsvärdsåtgärder i Vikens allmänna markantig resulterades i att frigan skulde vila till dess gemensamhetsförvaltning bildats

Öf om van

Sjuten Sjuktman

livf. skredare.

Justeras:

Halvar Grennau

Hans Bäck

Protokoll fört vid sammanträde, angående kringströvande renar inom följande skiftoslag Lillhärdal, Lofsdalen, Glöte, Häggborg, Råndalen, Ransundet, Djursvallen och Bölborg hållot uti Lillhärdals kommunalrum Kyrkbyn torsdagen den 24 okt. 1968 klockan 11,00.

Närvarande: Markägare.

Jägm. W. Franzon Älvdalen, Stora Kopparbergs AB., Jägm. Loif Eriksson Svog, AB. Iggesungs Bruk, Jägm. Yngve Smøds Svog, Bergviks AB., Jägm. Gustaf Kjellberg Söderhamn, RLF:s Ombudsman Hans Furuborg Östersund, Skogvakt. Eskil Thor Herrö, Marma Långrör, G. Axelsson Svog, Skogsvårdsstyrelsen, Skogvakt. Bo Ödfalk Lillhärdal, Stora Skifteslaget, Andreas Jonasson Lillhärdal, Olof Eriksson Lillhärjeåbygg, Hugo Halvarsson Långå, Karl Andersson Råndalen, Harald Larsson Vombren Svog, E. Fjätström Lillhärdal, A. Hodspång Lillhärdal, Hans Westman Glöte, Alfred Martinsson Glöte, Alrik Molin Lofsdalen, John Erik Häggberg Häggborg Särna, Erik Backman Lofsdalen, Lennart Persson Ransundet, A. Mårtensson Lillhärdal, G. Wroding Lillhärdal och undertecknad Hom.äg. Stig Hagåker Lillhärdal.

Närvarande: Lappväsendet och Ronägarna.

Konsulent Ivan Lundberg Östersund, Yngve Blom, Ordningsman Lars Ronsberg, Härje Rensberg, E. Ronsberg och N.O. Ronsberg samliga från Tännäs lappby.

§ 1.

Skogvaktare Bo Ödfalk Lillhärdal öppnade sammanträdet och redogjorde för tillkomsten av dagens sammanträde som gälde kringströvande renar på förbjuden mark.

§ 2.

Att lösa dagens sammanträde och vara dess ordförande valdes enhälligt Skogvakt. Bo Ödfalk Lillhärdal, samt till sekreterare att föra dagens protokoll valdes enhälligt Hom.äg. Stig Hagåker Lillhärdal.

§ 3.

Till justeringsmän att justera dagens protokoll valdes Konsulent Ivan Lundberg och RLF:s ombudsman Hans Furuborg båda Östersund.

§ 4.

Efter dessa förrättade val bad ordf. Bo Ödfalk att de olika skiftoslagens och bolagens representanter skulle yttra sig innan diskussionen släppte lös och som första talare anmälde sig Hom.äg. Andreas Jonasson Lillhärdal, som yttrade sig på följande sätt.

Med anledning av den allmänna förekomsten av ren inom västra delen av Lillhärdals socken har markägarna fått vidkännas stora ekonomiska förluster.

Inkomsterna för markägarna från skogsbruket i denna trakt är minimala, medan däremot många markägare arrenderar ut sina marker för älgjakt och får därigenom ett gott ekonomiskt tillskott.

I och med att jakten störs av hundratals renar som försvårar jakten, drar sig arrendatorerna ur, och markägaren får vidkännas ekonomisk förlust.

Vid skogsavverkning ålägges markägaren av statsmakterna att återplantera skog, som sådan förstörs av kringströvande renar, och markägarna får reparera skadorna för dyra pengar.

Med hänvisning till ovanstående är det ett oöftorgivligt krav från markägarna att myndigheterna vidtar sådana åtgärder att renägarna följer renbeteslagen och inte förstör det inkomstbortfall som redan drabbat markägarna i västra Lillhärdal.

§ 5.

Alrik Molin som företrädde markägarna i Lofsdalen sade att man där numera har renar året om. Renarna gör stor åverkan på markerna och de gå till och med in på inägnorna och förstör växande grönt. På 1930 talet var det aldrig några problem med renar. Det är under de senaste åren det blivit bekymmersamt framhöll Alrik Molin till sist.

§ 6.

För Glötes skifteslag talade Hans Westman som framhöll att problemet var det samma i Glöte som i Lofsdalen, men Westman ville understryka att det var vilddren som vistades i Glöte.

§ 7.

Häggborgets representant John Erik Häggberg underströk att där fanns ren nästan dagligen och att renarna till och med kom in i inhägnader runt gårdarna.

§ 8.

Karl Andersson Rändalen pekade på utredning från år 1936 enligt vilken inga renar har rätt att beta där, renarna skall finnas inom renbeteslandet. Vi har uppvaktat både renägarna och länsstyrelsen, men utan resultat.

§ 9.

Representanten för Ransundet var Lennart Persson som sade att renarna fördärvar jakten i byn, Ingen vill arrendera jaktmarker där det bara finns ren.

§ 10.

Jägmästare Gustaf Kjellberg Söderhamm underströk vikten av skogsvård och jakt, samt att renarna var till stor skada både för jakt och skogsvård. Därutöver ville han veta om renägarna kunde bevisa att deras renar kunde få vistas här på dessa trakter.

§ 11.

Iggesunds AB:s representant Jägmästare Loif Eriksson Svog, påminnande de stora skador som renen åsamkade både träd och vido och dessutom förstördes fina plantbestånd när stora flockar renar kom och lade sej samt klämde sönder plantorna. Jakten har också blivit försämrad genom att ren upphåller sej på markerna och att hundarna tar efter renarna. Därutöver var att lägga märke till att renarna åt upp vitmossan som var en inkomstkälla för Härjedalen, till sist påminde han om ett avtal som fanns mellan AB. Iggesunds Bruk och Tännäs lappby om viss rätt till bete inom Dalsvallen som han ville skulle efterlevas.

§ 12.

Jägmästare W. Franzon Älvdalen, omtalade att han hade bekymmer med renfrågan inom hela verksamhetsområdet såväl Särna - Indre - Lillhärdal och även into minst inom Norge där Borgslags AB. hade skogar och marker och renarna var till fördärv både inom jakten och att renarna betade vitmossa som var en handelsvara inom dessa trakter, han undrade vidare om into samerna voro ersättnings - skyldiga när jaktarrondatorerna drgo sej tillbaka samt klagade på för mycket ren på markerna. Vidare omtalade Jägmästare Franzon, att samerna icke voro oniga med markägarna att kringströvande renar skulle få skjutas, men att i Norge myndigheterna lämnat medgivande att avliva renar genom skjutning.

§ 13.

Ordföranden Skogvaktare Bo Ödfalk undrade vem som skulle betala om man körde på renar och bilen samt föraren blev skadad.

§ 14.

RLF:s ombudsman Hans Furuborg att problemet med kringströvande ren into är nytt för RLF:s Länsförbundet har vid uppropade tillfällen erhållit klagomål från enskilda markägare om olägenheterna.

§ 15.

Konsulent Ivan Lundberg från Lappväsöndet yttrade sej på följande sätt. Det var några frågor som framkommit, han ville att kritiken skulle ställas åt rätt håll och ej mot myndigheterna, utan kritiken bör ställas mot den lappby som har med frågan att göra. Nu gällande lagbostämmelser gör icke myndigheterna rätt att vidtaga de begärda åtgärderna. Vidare ville han framhålla det goda samarbete som ägde rum inom Särna - Idre området där Jägm. W. Franzon tyckte i sitt tal att det stod lika dåligt till med samernas arbete. Konsulent Lundberg sade vidare att samerna into hade för mycket renar, utan det var avståndet mellan fjällmarkerna och den privata marken som gjorde att det blev olägenheter, irritation och skador genom renströvning. Han fortsatte vidare i sitt tal och ville att varje skifteslag skulle utse ett eller två kontaktmän som skulle rapportera till Lappväsöndet om renar fanns att återhämta. Ingen rapportör skulle behöva lida någon ekonomisk förlust. Renbeteslagen var ej densamma i Sverige som i Norge och därför kunde man into godkänna nödsjutning av renar hur som helst. Skulle så ske var man tvungen ordna med fullmakter från renägarna från olika håll av vårt land och till och med från norska renägare, därför att renar från alla dessa håll kunde ha samlats i en och samma hop. Det upplystes även från konsulentens sida att det var lappbyn som var den juridiska personen och ej den privata renägaren. Till sist vädjade konsulent Lundberg om ett gott och förståeligt samarbete mellan såväl renägare som markägare för att lösa renfrågan på bästa sätt.

§ 16.

Mossaindustrins representant Harald Larsson Vombon, att ungefär 5 - 600 personer var anställda inom mossaindustrin i Härjedalen, han framhöll vidare att renarna har gjort stor skada på vitmossan och att flera fast anställda

personal rodan måst avskedas, skulle detta fortsätta och allt fler och fler
ronar tränga in i laläskapet blir tendensen den att Härjedalen blir avfolkat
till sist.

§ 17.

Andreas Jonasson Lillhärda, ville poängtera att efter sammanträdet som var
ordnat i Lillhärda rodan i våras ingenting har gjorts från renägarnas sida,
utan allt fler och fler ronar kommit till.

§ 18.

Så kom den talare som haft det största bekymret med kringströvande ronar
nämligen Hrn.äg. Olof Eriksson Lillhärjeåbygget, och uttalade sej på följande
sätt. För det första så tycker jag att detta är fel från första början, att
slussa in en massa djur, utan att ha kontaktat markägarna, där borde enligt
min mening ha varit renägarnas sak att först kontaktat oss.

Det är femte året i följd som vi här har haft övår av ron, och antalet bara
ökat för varje år, trots att vi har kontaktat renägarna i situationen.

Jag hörde Burman yttra på vårt sammanträde i våras, att det kunde inte undvikas
att det kom någon ströron utom renbetesgränsen, men vad ligger begreppet strö-
ron är det några stycken eller som i detta fall hopar på flera hundra, till
tusent som sprider sig på områden långt, långt utom renbetesgränsen.

Jag citerar ett annat yttrande av Burman angående lavarna. Han yttrade att det
fanns så fina lavar här på dessa trakter att det var en nationökonomisk vinst
att beta av dem. För mig är det en ekonomisk vinst om dom ej avbetas, då lavan
angår som suppliment till stråfoder åt våra djur under vintern. Dessa mossmarker
är ni som totalförstörda på mitt område, det är att märka att lavan har en
mycket lång tillväxttid cirka femtio år i högländet, så har vi grönbetet i
betesmarkerna, där är avbetat och nertrampat.

Så har vi inägor, nedrivna hagar och flockar av ron som äter och skadar på
förstaårsvallarna mm. dessa vallar betar man inte med sina egna djur, även
hjortronmarkerna hinner dom med.

Nu har vi älgjakten, älgen försvinner och söker sej ner till tryggare marker,
jakten omöjliggörs av rontramp och hur blir det i framtiden. Inom en ej för
avlägsen framtid kanske fem a sex år är dessa marker alldeles avskavade, då är
det slut på natinalinkomsten och allt är skamfilat och utslitit.

Att det är en vinst för renägarna att släppa sina ronar på våra marker det
betvivlar jag inte, men jag betvivlar heller inte att det för oss markägare
är en kännbar förlust, är renägarna berdda att ta konsekvenserna för denna
markförstöring under denna tidsrymd.

§ 19.

Lundberg återkom och framhöll vidare, att renägarna inte utlovat någon bättring
under denna barmarkspäriod som i våras, utan först vid ett kommande snöföro,
har renägarna utlovat göra sitt bästa.

§ 20.

Yngve Blom, Lappväsöndet redogjorde för tillvägagångssättet vid värdering av
skador som förosakats av ron. Enl. renbeteslagen skall för värdering av skador

utses tre st. godomän varav en utses av markägarna, en av renägarna och den tredje utses av dessa båda.

Då detta tillvägagångssätt onligt lappväsendet är onödigt krångligt tillämpas för närvarande den ordningen att lappväsendet låter hushållningssällskapets export värdera skadan.

§ 21.

Franzon upptog frågan angående rapportering och om rapporteringen var tillgodosedd och ger resultat, det var inte under vintern det var besvärligast, utan straxt före älgjakten, Franzon framhöll vidare, att man skulle få nödslakta ren under älgjakten och ge en viss ersättning till renägarna för var slaktaren.

§ 22.

En okänd talare tillstyrkte Jägmästare Franzons framställning.

§ 23.

Konsulent Lundberg menade att det inte gick att skjuta renar så lätt, utan han upprepade vad han tidigare sagt, att då var fullmaktsförfarandet framme igen, man visste inte vem som ägde den eller den renen.

§ 24.

Franzon ville att renägarna skulle ge medgivande att skjuta renar, Lundberg menade att det var ett ofektivt sätt, men renbeteslagen och samerna själva säger nej till en sådan åtgärd.

§ 25.

Någon frågade finns det fler renar nu än förr, och har renägarna rätt att ha hur många renar som helst, svaret blev att det fanns fler renar än förr, men renägarna väntade på den nya Renbetesmaksutredningen.

§ 26.

Hans Furuborg poängtorade vikten av att markägarna verkligen anmälde uppkomna skador på grödor till lappväsendet och fick dessa ersätta.

§ 27.

Ytterligare en talare undrade varför inte renarna återtog från markerna när man ringde både renägarna och länsstyrelsen.

§ 28.

Jägmästare Kjellberg efterlyste varför det blivit så mycket ren på våra marker, varför tager inte renägarna igen sina renar. Det upplystes att Ordningssmannen inom varje renby ej fick alla renägarna med sig att återtaga renarna.

§ 29.

Borgviks representant Jägmästare Yngve Smeds Sveg, ville påminna om ett sammanträde som hölls för någon tid sedan i Hede, där markägarna och renägarna kom överens om att renägarna skulle nödslakta renar så dom kom i rimlig nivå med sin renstam, för närvarande är det aldeles för mycket ren slutade Smeds.

§ 30.

Harald Larsson Vombron, ville föreslå att staten skulle inköpa mera mark till renarna, och sedan ordna lämplig jaktid på ren lika som på älg.

§ 31.

Någon efterlyste om det änto var en dålg affär att ha för mycket ren, Konsulent Ivan Lundberg svarade att det var en dålig affär för renägarna att ha för mycket ren.

§ 32.

Rensberg ville svara någon talare som talat tidigare och frågat varför renägarna inte tagit igen renarna förut, Rensberg svarade enligt tidigare Överens kommolso så skulle renägarna först när det blev snöföre och spår efter renarna taga vara på renarna och ej under barmark.

§ 33.

Det föreslogs att sammanträdet skulle ajournoras, men att markägarna skulle kvarstanna i lokalen för enskild överläggning om hur vilka krav som skulle ställas till lappväsendet och renägarna, samtidigt meddelade ordföranden att Lillhärda's stora skifteslag skulle bjuda på kaffe å Ingrid's Konditori.

§ 34.

Ombudsman Hans Furuborg tog till orda först och menade att markägarna skulle välja kontaktmän inom varje skifteslag en eller två, samt att trycka på §§ 26 - 28 i renbeteslagen där han menade sades en hel del saker som renägarna måste efterlova, samt att en resolution skulle sammanfattas och tillställas Länsstyrelsen i Jämtlands län. Därefter talade en hel del andra talare, men till sist onades markägarna om att anta Furuborg's förslag. Ombudsman Furuborg och Jägmästare Kjellberg valdes att sammanfatta resolutionen, därefter intogs kaffe å konditoriet.

§ 35.

Efter kafferasten samlades åter markägarna för att godkänna den sammanfattade resolutionen som herrar Furuborg och Kjellberg sammanfattat, under tiden valdes en kontaktsman för varje skifteslag vilkas namn återgavs i resolutionen.

§ 36.

Resolutionen fick följande ordalydelse:

Till/ Länsstyrelsen i Jämtlands län

Lappväsendet,

83I 00 Östersund.

Representanter för markägare inom Lillhärda, Lofsdalen, Glöte, Häggberget, Råndalen, Ransjö, Ransundet, Djursvallen och Bölborgets skifteslagar, samlade till sammanträde angående olika olägenheter som förosakar markägare på grund av olaglig förekomst av kringströvande renar i för varje år ökat antal vill härmed uttala följande:

Mötets onöjliga beslut innebär att samliga markägare kräver att inom icko renbetesområde skall antingen genom utslaktning, bortforsling eller på annat sätt snarast dock senast den första maj 1969 icko finnas till.

Till efterföljande av dessa krav valde mötet en kontaktsman för varje skifteslag och rapportör till länsstyrelsen enligt följande.

Lillhärðals	skiftoslag	Bo Ödfalk, Lillhärðal
Lofsdalons	"	Erik Backman, Lofsdalon
Glötos	"	Alfred Martinsson, Glöto
Häggbergots	"	John Erik Häggberg Häggberget, Särna
Råndalons	"	Karl Andersson, Råndalen
Ransjös	"	Gunnar Jönsson, Ransjö
Ransundots	"	Lonnart Persson, Ransundet
Djursvallons	"	Alrik Olofsson Djursvallon, Glöto
Bölbergots	"	Johan Borgström, Bölberget

I fall detta krav ej tillgodosetts inom föreskriven tid, beslöt mötet att lagligen pröva efterlovnaden av renbeteslagens bestämmelser.

§ 37.

Därefter inkallades lappväsendots och renägarnas representanter och resolutionen upplästes, vilket enhälligt godkändes av de ovan nämnda representanterna.

§ 38.

Lappväsendots konsulent Lundborg begärde att få uppföra inhägnader för att kunna samla renarna till nodslaktning, samt att kvarvarande renar som blev utanför inhägnaden skulld få nodskjutas på privat mark. Markägarna villo att renägarna skulld kontakta markägarna och omtala om de skjutut ren på markerna så ingen förväxling med tjuvjakt på annat vilt kunde misstänkas av markägaren.

§ 39.

Både renägare, lappväsendot och markägarna förstodo varandra och ordföranden förklarade mötet avslutat och alla skildes i bästa sämja.

Justerat:

Hans Furuborg Ivan Lundborg

Dag som ovan.

Stig Hagåker

Sekreterare.

Mediolanense

Brändåsens lappby missbrukar privata marker. Efter 10 års värdjanden och sammanträden med lappfogde Iwan Lundberg, Östersund och representanter för lappbyn har avgivna löften icke hållits. Därför kommer nu följande markägare att själva se till att markerna blir renfria. Efter den 27 sept. 1970 och allt framtid kommer ren som påträffas på våra marker att omhändertagas, död eller levande samt rapporteras till respektive renägare för avhämning mot uppvisande av renmärke och ersättning av markskador, försämrade älg- och ripjakt samt havda kostnader. Samtidigt förbjuder vi all form av rendrivning utan tillstånd å våra marker. 1 ex. av detta beslut kommer att tillställas ortens polis och lappfogden för kännedom.

Lofsdalen, Glöte, Rändalen och Ransundet den 24/9 1970.

Löfsdalens 5:4 och 5:16 Manfred, Oskar, Erik och John Åslund
skifteslag: 1:9 och 1:52 Lars Åslund

1:9 John Höström, 5:9 Sixten och Algot Jonsson
26:1 Edvin Näslund, 25:1, 1:44 och 1:129
Erik Backman, 4:5 Erik Högström
1:10 Karin Näsman, 1:34 Per, Karl och Svante Näs-
man, 1:34, 1:13 Sven Näsmons Sterbhus
1:17, 4:13 Olov Östman

Glöte skifteslag,
Ivar Hedman:

21:1 Alfred Martinsson, 1:7 Karl Bergström
3:5 Einar Börne, 12:8 John Stenberg, 4:11, 4:12
Simon Malvarsson, 14:4, 4:13 Jöns Nordberg
14:5, 12:10 Lennart Larsson
1:6, 8:14 Paul och Ingvar Nilsson

Rindalens
skifteslag:

2:8 Jonas Vestlund och Karl Andersson
2:9 Anders Eriksson och Ingvar Holmkvist
2:10 Hugo Halvarsson, 2:6 Margareta Persson
4:2 Jon Jonsson och Olov Söder
6:2 Oskar Persson, 3:4, 3:6 Per Johan Persson
3:9 Olle Berestrom, 8:1, 4:19 Per Edvin Andersson
4:6 Per Larsson

**Djursvallens
skifteslag:**

2:2 och 1:5 Alrik Olofsson

Ransundets
skifteslag:

Ransjön 1:2 Per Mattssons sterbhus, Ransjön 1:3
o. 1:6 Lennart Persson, Ransjön 1:4 Gustav Persson,
Ransjön 1:5 Karl Olssons sterbhus, Ransjön 1:7 Per
Persson.

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERBUND

13 DEC 1970

Kennedyskåp

74-47-1370

Till

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Framställning från delägare i Lofsdalens, Råndalens, Lillhårdals, Glöte, Djusvallens, Bølbergets, Ransundets och Häggbergets skifteslag om åtgärder från länsstyrelsens sida för tillrättaläggande av missförhållanden beträffande renskötseln

Undertecknade har under en följd av år konstaterat missförhållanden beträffande renskötseln. Dessa missförhållanden berör våra marker samt vållar oss kontinuerligt skador genom inverkan på vårt skogsbruk och vår jakt.

Enligt lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger fjällappar - och endast om sådana är fråga om inom länet - med sina renar uppehålla sig dels å renbetesfjällen inom Jämtlands län dels ock å de trakter utom renbetesfjällen, som lapparna efter gammal sedvana besökt med sina renar, dock endast under oktober, november, december, januari, februari, mars och april månader. Den lappby, som våra marker beröres av är, huvudsakligen, Tännäs lappby. Vad denna lappby omfattar, har angivits i länsstyrelsens resolution den 10 december 1946 angående byaordning för lappbyarna i Jämtlands län (allm. kungörelser nr 161 år 1946).

Enligt vår bestämda åsikt finnes inom våra marker inget område där lapparna har sedvanerätt till bete under tiden oktober - april.

Emellertid har lapparna med början år 1959 låtit renar beta såväl sommar som vintertid inom våra skifteslag. Sannolikt sammanhänger

detta med att Tännäs lappby år 1955 flyttades från Käringsjön till Brändåsen. Även före år 1959 förekom tillfälligtvis under sommaren ren på våra marker - troligen renar tillhörande Mittådalens lappby - men efter denna tidpunkt synes i realiteten lapparna ha igångsatt en systematisk sommarbetning på våra marker.

Renarna vållar skada å växande skog genom betning av skott och genom att träd används för fejning. Vidare sker en uttorkning av marken genom att mossor och annan markbegräddad borttages. Renförekomst i skogsmarkerna skadar jakten dels genom näringskonkurrens, dels genom att vid lapparnas rendrivningar på hösten alla djur tvingas mot renbetesfjällen.

Vid talrika tillfällen har vi försökt att vid överläggningar med lapparna få rättelse till stånd: vi önskar att lapparna i enlighet med gällande regler håller sina renar inom lappbyns område. Något resultat har dock inte erhållits utan lapparna synes intaga ståndpunkten att dels har de vintertid inga renar på våra områden och dels har de rätt att ha dem där vintertid. Givetvis erkänner de att de saknar rätt till sommarbete men intar därvidlag den mångtydiga ståndpunkten att sommarbete ej sker och att de i vart fall ej "rår för" att renarna sommartid söker sig till våra marker.

Anledningen till att renarna tränger in på våra marker torde vara att hänföra, dels till att lapparna ej tar föreskriven vård om renarna och dels till att renantalet växt långt utöver de gränser som föreskrivits för varje lappby. Vi håller för sannolikt att näringstillgången inom Tännäs lappbys område är helt otillräcklig för det nuvarande renantalet. Renarna söker sig då utom området för näringsfångst och detta stävjas ej av lapparna genom erforderlig nedslaktning eller andra åtgärder.

Undertecknade avser att från och med nästa år systematiskt vidtaga åtgärder - skadeståndsydkanden och åtal - mot varje lapp, som låter sina renar inkomma på våra områden.

Den slutliga lösningen torde emellertid ligga i att renantalet i Tännäs lappby nedbringas till det föreskrivna, 2.000 jämte årskalvar.

Undertecknade hemställer att länsstyrelsen, jämlikt 39 § renbeteslagen, vidtager åtgärder för nedbringande av renantalet inom Tännäs

lappby, lämpligen genom nedslaktning.

Lofsålen med flera orter i november 1970

Namn	Fastighet och skifteslag	HEATAR. Fastighetens berörda area
Erik S. Backman	Lofsålen 25:1 mst	4000 ±
Hert J. Jonsson	Lofsålen 13:5	65
Edvin Mäklund	Lofsålen 20:1	1220
Ruth " "	Glete 7:2	1404
Rudolf Håkman	Lofsålen 5:14	431
Erik Holm	Lofsålen 5:4 5:16	78
Oskar Holm	Lofsålen 5:4 5:16	78
Hans Holm	Lofsålen 5:4 5:16	78
Erik Högström	Lofsålen 14:5	65
Hans Fredrik Wadhs Skobus	Lofsålen 1:9	287
Johan Wädmans Skobus genom Per Wädmans	Lofsålen 1:13 1:34 1:35	77
Håkan Holms Skobus	Lofsålen 1:52	174
Hans Wädmans	Lofsålen 1:5	77
Lena Brakman	Glete 7:5	404
Lars Wädmans DB	Lofsålen	8100 m
Erik Jön		

Protokoll för riksdagen för 1969
Kringströvande renar inom följande
skifteslag: Lillhärden, Rindalen,
Glöte, Högbergst, Rindalen,
Hjursvallen och Ransjö Mark och
Glötegården, Glöte skifteslag
13 okt. 1969 kl. 11.00

Närvarande:

Skogsförvaltare Yngve Smeds, Sveg Bergvik och Alla AB
Jägästare Gustaf Kjellberg, Söderhamn. " " "
Ombudsman Rune Delvin Söderhamn " " "
Hans *Furuborg* Östersund RLF

Lillhärden skifteslag:

Skogv. Bo Ödelfk, Andreas Jonasson, Stig Hagåker

Rindalen:

Hugo Halvarsson och Karl Andersson

Ransjö

Gunzar Jönsson

Särna

Hans Martinsson

Lillhärjelen

Olof Eriksson

Hjursvallen:

Alrik Olofsson

Högbergst

Johan Erik Högbergst

Rindalen

Bill Beckman, Petrus Åslund, Lars Åslund, *Hilmer Melin*

Glöte:

Paul Nilsson, Ingvar Nilsson, Alfr. Lerviksson, Johan Stenberg, *Reckard Jönsson*
Lars Larsson, Jonas Halvarsson och Undertecknad Hans Vestman

Lappväsöndet och Rindalen:

Eldor Burman, Rindalen Konsulent Iven Lundberg, Östersund, *ordningsman*
Lars Rensberg, vice ordningsmannen Alf Villanoff, *Tänns Lappby.*

§ 1.

Undertecknad Hans Vestman öppnade mötet och hälsade samlade *samlade*.

§ 2.

Att leda dagens sammanträde och vara dess ordn. valdes *Stig Hagåker, lillhärden*
samt till sek. att föra dagens protokoll valdes *Hans Vestman, Glöte*

73.
För förberedelse att justera dagens protokoll valdes Skogsförvaltaren
Yngve Svanström och Konsulent Ivan Lundberg, Östersund.

§ 4. /protokollet/

Öppnades val läste Ordf. Hagåker upp från förra årets sammanträde som var
i Lillhärtad den 24 okt. 1968 och sedan lämnades ordet fritt för diskussion.

§ 5.

Furuborg lämnade en bakgrund till mötet och avslutade, att kallade utgått från
RLF.

§ 6.

Kjellberg: Alla är intresserade av detta möte och från bolagets sida har
vi mött upp för att ge tryck åt sammanträdet och för att få
bolagets problem lösta.

§ 7.

Lundberg: Vi hade en sammanträde för de åtgärder som hade vidtagits efter
sammanträdet i Lillhärtad den 24 okt. 1968. Arbetet har bedrivits
i samråd med markägare och skifteslag. Loppväsanden körde till ett
närare invaderat område under sommaren 1969 och var alltså villig
att medverka till bolagets bortskaffande.

§ 8.

Martinsson: Om buren har gjorts rätt. Och om de bara blir från de till en.
Det finns renar över alla våra skogar. Och vi litar till buren
en känd i somras och talade med samerna, men de sa ingenting om
att ta igen sina renar.

§ 9.

Örfjell: Talade över ren som slaktats under året och kan de det skulle
ordna sig om slaktning kommer att fortsätta som förr. Det är
betydligt fler än förut på hur många renar som ska gå i
Harpedalen och hur många renar som ska slaktas.

§ 10.

Willenfelt: Talade över renar som har slaktats och beskrev hur arbetet skall
bedrivas i fortsättningen.

§ 11.

Packman: Hur många renar har samerna egentligen?

§ 12.

Martinsson: Frågade om loppväsden i Östersund kontaktade i sin tur samerna
när de fick telefon från områden.

§ 13.

Lundberg: Det har vi gjort och samerna erkände detta.
Rensberg: Vi har 1500 renar och 15000 hävar och vi är 60-65 renägare.

§ 14.

Packman: Då blir det alltså ingen minskning av renstammen utan tvärtom ökning.

§ 15.

Furuborg: Frågade samerna vilka rättigheter de har och var de rättigheterna
finns.

§ 16.

Lundberg: Skrev att förordningen för byarne, utfärdad av Hushållsstyrelsen med
stöd av renbeteslagen, reglerar renantalet i lappbyarna. Renägarna
har rätt att hålla renarna inom renbetesfjällen under hela året.
Forts.

och på de s.k. sedvanemarkerna under vinterhalvåret (1/10 - 30/4)

§ 18.

Willenfelt: Vi är fullt medvetna om att vi inte få ha renar på dessa marker, men vi är beredda att ersätta markägarna de skador som gjorts. Vi avvaktar för närvarande en ny renbeteslag. Det är svårt för oss att nu komma tillrätta med problemen.

§ 19.

Delvin: Renplågan är svår för många och jag anser att lappbyarna ska bringa ner sina renantal. Därvid åligger länsstyrelsen att tillämpa gällande lagbestämmelser i byordningens bestämmelser bl.a. ifråga om förvildade renar och reducering av renantal.

§ 20.

Lundberg: F.n. önskar länsstyrelsen verkamma lagbestämmelser till bortskaffande av strövande renar från inte tillåtna områden. Den nya lagen som kanske gäller fr.o.m. 1971 kommer att ge möjligheter här till, om de framlagda förslagen antas.

§ 21.

Olofsson: Det är mycket svårt att få kontakt med de personer man ska träffa på tel. på lappväsendet i Östersund. Ringer man får man till svar semester. Ringer man en gång efter träffas personen. Vad beror detta på ?

§ 22.

Burman: Det beror uteslutande på att en del har semester och att vikarier svarar och det kan lätt bli ett felaktigt svar.

§ 23.

Briksson: Hur ska man förfara för de skador renarna gör på inlägnader och som måste lagas dagligen ? Någon syn för ersättning kan ju inte ske dagligen.

§ 24.

Delvin: Läste upp ut renbeteslagen §§ 30-35 angående skadeersättning.

§ 25.

Lundberg: Tillämpningen av dessa bestämmelser vet vi att de inte fungerar. Lundberg redogör sedan för lantbruksnämndens syn av renskador.

§ 26.

Backman: Jag har begärt ersättning för bl.a. bortdrivning av ren. Men intet svar.

§ 27.

Lundberg: Det kommer besked från lappbyn.

Olofsson: Det meddelades att det skulle komma syn den 23 juni. Jag var hemma hela dagen, men det kom ingen. Den 25 juni kom synen utan någon förvarning. Jag var inte hemma för tillfället. Då ringde jag till Råndalen och träffade synemännen där. Då sade jag att de fick åka tillbaka, men fick till svar, att de hade för mycket syneförrättning. Ytterligare fick jag ju skada på potatisåkrar och grödan. Då skulle synen komma ingen den 10 juli, men jag har inte sett nån syn än.

§ 29

Lundberg: Det låter beklagligt, sålant måste rättas till.

§ 30

Melvarsson: Vi anser att samerna är ute efter mer betesmark. Det beslutades i fjol att det inte skulle finnas någon ren efter den 1 maj.

§ 31

Martinson: Alla markägare inom de olika skifteslagen lider av denna stora invandring av renar. Mest lider de markägare, där de stora renhjordarna drar fram.

§ 32

Lundberg: Det är tråkigt, att det inte fungerar, och så redogjorde han för fjelårets arbete med bl.a. flyg över skogarna

Loffepaus

§ 33

Furberg: Syn från lantbruksskänken 1 gång pr år måste absolut vara för lit. Det bör vara minst 2 ggr. Intressant veta hur det ställer sig med en syn i efterhand som t.ex. vid tillhärpedbygget.

§ 34

Henn-Holmsson:

Vi har mycket ren på våra marker, renar från lappbyar i Tännäs, Iara, Mittåalen och Norge. På våren kommer renarnas ner till våra skogar, på sommaren vandrar de till fjällen igen och kommer tillbaka till Elgjakten. Renslakten är en tillfälligt åtgärd. Det enda sättet att få bort renarna är stängsel eller att samernas arrenderar marken.

§ 35

Andersson: Det talas om nedvanderätt, men i Råndalen finns ingen.

§ 36

Helvin: Förfrågar sig om byordningen och länsstyrelsen.

§ 37

Lundberg: Det finnes en byordning från 1946. Renantalet är för högt, och renägarna ska som vi förut sagt reducera huvudhjorden. Länsstyrelsen skall försöka arrendera mer mark för renskötselns behov.

§ 38

Furberg: Det funderas på åtgärder på längre sikt. En lösning av det hela är väl renstängsel.

§ 39

Okänd markägare: Om t.ex. hagen blir trasig, måste man anlita lagen för ersättning.

§ 40

Villeenfelt: Det är klart att den som lider skada ska ha ersättning.

§ 41.

Hagblom:

Det visar sig att det är ett stort problem för samerna att ta igen sina renar från våra marker. Det verkar som renen drar sig längre och längre ~~xx~~ närmare landet, och det beror väl på det fina betet. Men det odlas en stor bitterhet mellan markägarna och samer.

§ 42.

Lundberg:

Vi har uppvaktat jordbruksdepartementet, som ansvarar för markförhållanden. Men lösningen på problemen, F.s. har lappväsendet inte tillräckligt med personal för att kunna utföra detta arbete.

§ 43.

Delvin:

Det är dock läge förordningar som inte kan tilläggas.

§ 44.

Lundberg:

Vi hade ett sammanträde i Åsarna den 3 jan. 1956. Beredningen för i de länsstyrelsen vissa renägare att reducera sina renar. De vilka renägare besvärade sig över detta och den reduktion som ville uppnå kom inte till stånd.

§ 45.

Backman:

Slakten som samerna utför är bara tillvården för att de ska kunna se till att alla skitbeslag skall gå ihop och att de inte ska gå förlorade.

§ 46.

Martinsson:

Det verkar som den höfdingens beslutningarna måste överlämnas till länsstyrelsen för renarna. Vi måste nå ett resultat så vi får ett bättre in vi haft.

§ 47.

Villénfelt:

Om man försöker göra till till en revidering av den lösa fjödsenheten.

§ 48.

Ödskaste

Är detta tillräckligt?

§ 49.

Andersson:

Det enda sättet att få renarna återvända är väl reduktionen.

§ 50.

Burman:

Det är mycket svårt med att reduktionen på grund av vägrarna.

§ 51.

Hagblom:

Jag tycker att en kommitté som tillkommer ett kommande till något resultat än vi har här i dag. Jag föreslår att en kommitté väljs, bestående av 6 personer, varav 3 renägare och 3 samer.

§ 52.

Backman:

Vi som bor närmast renbeteslandet lider ju mest. Vi får ju inte ha hela året.

§ 53.

Hagblom:

Änser mötet att det är nog diskuterat, så vi är klara för att fortsätta.

§ 54.

Martinsson:

Vi står precis lika, som när vi började sammanträdet, så vi måste väl komma fram till någon lösning på det hela.

Beckman:

Jag tycker att man ska gå in för en rättslig prövning om renhållningen efterlävs.

856

Besten skulle nedförra planlaren för *omgående beslut* eller
användnings slut.

{ 37.

Está formado por 7 miembros de las siguientes especies:

139

Benägarna vi har gått ned på vad som har kommit fram.

100

Det förhållande att påskallat skulle sändas en på skiftning
erhöllning till påskallat skulle betalas av både skiftning.

60

Godt besøg! Takke for den lippede diskussion ~~med~~ som har været
och takke for alle gode ord og råd for muligheden af at
afslutte

Day, Sam over
Hans Vestrum
2000

J. J. McEneaney

Lundberg
Y. Sweds

Meddelande

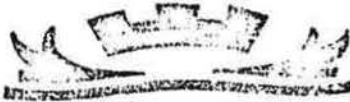
Brändåsens lappby missbrukar privata marker. Efter 10 års värdjanden och sammanträden med lappfogde Iwan Lundberg, Östersund och representanter för lappbyn har avgivna löften icke hållits. Därför kommer nu följande markägare att själva se till att markerna blir renfria. Efter den 27 sept. 1970 och allt framgent kommer ren som påträffas på våra marker att omhändertagas, död eller levande samt rapporteras till respektive renägare för avhämning mot uppvisande av renmärke och ersättning av markskador, försämrad älg- och rippjakt samt havda kostnader. Samtidigt förbjuder vi all form av rendrivning utan tillstånd å våra marker. 1 ex. av detta beslut kommer att tillställas ortens polis och lappfogden för kännedom.

Lofsålen, Glöte, Råndalen och Ransundet den 24/9 1970.

Lofsådens skifteslag:	5:4 och 5:16 Manfred, Oskar, Erik och John Aslund 1:9 och 1:52 Lars Aslund 1:9 John Högström, 5:9 Sixten och Algot Jonsson 26:1 Edvin Näslund, 25:1, 1:44 och 1:129 Erik Backman, 4:5 Erik Högström 1:10 Karin Näsman, 1:34 Per, Karl och Svante Näsman, 1:34, 1:13 Sven Näsman's Sterbhus 1:17, 4:13 Olov Östman
Glöte skifteslag, Ivar Hedman:	21:1 Alfred Martinsson, 1:7 Karl Bergström 3:5 Einar Börne, 12:8 John Stenberg, 4:11, 4:12 Simon Halvarsson, 14:4, 4:13 Jöns Nordberg 1:5, 12:12 Lennart Larsson 1:6, 8:14 Paul och Ingvar Nilsson
Råndalens skifteslag:	2:8 Jonas Vestlund och Karl Andersson 2:9 Anders Eriksson och Ingvar Holmkvist 2:10 Hugo Halvarsson, 2:6 Margareta Persson 4:2 Jon Jonsson och Olov Söder 6:2 Oskar Persson, 3:4, 3:6 Per Johan Persson 3:9 Olof Bernström, 8:1, 4:19 Per Edvin Andersson 4:6 Per Larsson
Djursvallens skifteslag:	2:2 och 1:5 Alrik Olofsson
Ransundets skifteslag:	Ransjön 1:2 Per Mattssons sterbhus, Ransjön 1:3 o. 1:6 Lennart Persson, Ransjön 1:4 Gustav Persson, Ransjön 1:5 Karl Olssons sterbhus, Ransjön 1:7 Per Persson.

St. L. O. Högström

OP

Bil. 1.

Måndagen den 28 september 1970

Renfrågan i Härjedalen

Problemet med den rika förekomsten av renar i skogsmarkerna, bl.a. inom vissa delar av Härjedalen men även i Jämtland, på tiden då renarna icke skall få vistas i dessa skogstrakter, är uppenbarligen svårast eftersom det har lett till så drastiska åtgärder att motparten har nödgats inge polisanmälan.

Klagomålen över renar i skogsmarkerna i angränsning till renbetesmarkerna under den tid det skall vara renfritt i skogarna, är ingen ny företeelse. De kritiserade förhållandena är pågått i många år och skogsmarkernas ägare grundar sina klagomål på att renarna vållar försämrade älg- och ripsjakt och vållar skador på skogplanteringar. Det är i och för sig berättigade klagomål, eftersom skogsägarna redan av sedvanerätt får finna sig i visst intrång på sina marker genom renbetning under tiden 1 oktober - 1 maj.

Renförekomsten i skogarna på icke tillåten tid sammanhänger uppenbarligen med flera orsaker. Dels den renskötselmetod av mer extensiv karaktär som numera allmänt tillämpas, dels ökning av renbestånden till större omfattning än vad tillgängliga renbetesmarker förmår föda. I Härjedalen har det också förekommit för att för berörda sambyars räddning förvärva aktuella skogsarealer till renbetesmark, men detta är kostbara åtgärder.

Från lappväsendets sida har också ing efter annan gjorts olika åtgärder för att komma till rätta med

problemen. Vid några tillfällen har extra stora utslaktningar av renar skett, men det har uppenbarligen inte haft avsett resultat.

Det är förvisso inte av kverulans som skogsägare i Lofsålen, Glöte m.fl. byar har tagit till drastiska åtgärder för att på ett lugnfullt sätt fästa uppmärksamheten på problemen. Att åtgärderna är olagliga är de säkerligen medvetna om, men å andra sidan är det också olagligt, att år efter år låta sina renar beta i skogsmarkerna på otillåten tid. Under sådana förhållanden ter det sig självklart att renägarna blir ersättningskyldiga för skador som vållas.

Ett sju mil långt renstängsel är enligt renägarnas och lappväsendets mening den enda möjliga lösningen på problemen. Men ett sådant stängsel kostar mycket pengar och samerna har begärt att få utföra arbetet som beredskapsarbete. Men på detta har man inte fått något besked.

För detta år ter sig skogsägarnas åtgärder som något senkomna, eftersom betesrätten enligt sedvanerätt inträder den 1 oktober. Men det är mycket rimligt att problemen får sin lösning före våren, då det lagenligt skall vara renfritt i de berörda markerna. Så som händelserna utvecklats sig räcker det från lappväsendets sida inte med polisanmälan. Det måste till åtgärder, för att uppnå överenskommen mellan parterna, för att nödiga förebyggande åtgärder vidtas och för att planerna på renstängsel förverkligas snarast.

Meddelande

Brändåsens lappby missbrukar privata marker. Efter 10 års värdande och sammanträden med lappfogde Iwan Lundberg, Östersund och representeranter för lappbyn har avgivna löften icke hållits. Därför kommer de följande markägare att själva se till att markerna blir renfria. Efter den 27 sept. 1970 och allt framgent kommer ren som påträffas på våra marker att omhändertagas, död eller levande samt rapporteras till respektive renägare för avhämning mot uppvisande av renmärke och ersättning av markskador, försämrade älg- och ripsjakt samt havda kostnader. Samtidigt förbjuder vi all form av rendrivning utan tillstånd av våra marker. 1 ex. av detta beslut kommer att tillställas ortens polis och lappfogden för kännedom.

Lofsålen, Glöte, Råndalen och Ransundet den 24/9 1970.

Lofsådens skifteslag:	5:4 och 5:16 Manfred, Oskar, Erik och John Aslund 1:9 och 1:52 Lars Aslund 1:9 John Högström, 5:9 Sixten och Algot Jonsson 26:1 Edwin Näslund, 25:1, 1:44 och 1:129 Erik Backman, 4:5 Erik Högström 1:10 Karin Näsmann, 1:34 Per, Karl och Svante Näsmann, 1:34, 1:13 Sven Näsmans Sterbhus 1:17, 4:13 Olov Östman
Glöte skifteslag, Ivar Hedman:	21:1 Alfred Martinsson, 1:7 Karl Bergström 3:5 Einar Börne, 12:8 John Stenberg, 4:11, 4:12 Simon Halvarsson, 14:4, 4:13 Jöns Nordberg 14:5, 12:10 Lennart Larsson 1:6, 8:14 Paul och Ingvar Nilsson
Råndalens skifteslag:	2:8 Jonas Vestlund och Karl Andersson 2:9 Anders Eriksson och Ingvar Holmkvist 2:10 Hugo Halvarsson, 2:6 Margareta Persson 4:2 Jon Jonsson och Olov Söder 6:2 Oskar Persson, 3:4, 3:6 Per Johan Persson 3:9 Olle Bergström, 8:1, 4:19 Per Edwin Andersson 4:6 Per Larsson
Djursvallens skifteslag:	2:2 och 1:5 Alrik Olofsson
Ransundets skifteslag:	Ransjön 1:2 Per Mattssons sterbhus, Ransjön 1:3 o. 1:6 Lennart Persson, Ransjön 1:4 Gustav Persson Ransjön 1:5 Karl Olssons sterbhus, Ransjön 1:7 Per Persson.

OP L. T. O. Härjedalen

Närvarande enligt bif. lista samt från länsstyrelsen landskamrerare Bengt Bohman och från lappväsendet Iwan Lundberg, Edor Burman och Inger Edenskog, protokollförare.

Bohman: Av det utsända materialet framgår att renskötselmyndigheterna tidigare gjort upprepade försök att genom underhandlingar med markägarna uppnå en utvidgning av renbeteslanden och att utslaktning av renar ägt rum till reduktion av renantalet, allt i syfte att få bort den irritation, som förorsakas av att renar strövt ut över marker vid tider då betesrätt inte föreligger. Det framlagda förslaget innebär att renströvningen mot bl.a. Glöte och Lofsdalen med omkringliggande marker kan sköras av men också att marken kring Lossen och västerut mot Jolestrakten utsättes för större tryck. En uppgörelse i samförstånd eftersträvas.

Lundberg: Det föreslagna stängslet kanske inte är den bästa lösningen av de problem, som föreligger. Om annat förslag kommer fram skall detta naturligtvis tas upp till behandling. En uppgörelse skall innebära en totallösning av problemen. Ingen bör bli lidande, ekonomiskt eller på annat sätt, genom en sådan uppgörelse. Om det inte är möjligt att lösa samlevnadsfrågorna mellan renskötelsen och andra näringsgrenar i Tännäs kommun måste det övervägas om renskötelsen skall upphöra i sin nuvarande form eller om andra åtgärder bör ifrågakomma. Enligt lappväsendets beräkningar skall det vara möjligt att hålla totalt 5.000 renar på den mark, som skulle stå till renskötelsens förfogande, om uppgörelse kommer till stånd. Dessa beräkningar grundar sig på uppgifter i renbetesmarksutredningarna betänkande och de normer, som denna utredning använt. Stängslets största betydelse är att det skulle ge renägarna bättre möjligheter än nu att få grepp över renarna. En kombination av tekniska hjälpmedel och arbetskraft bör medverka till att renarnas beteendemönster kan förändras. Renägarna vill naturligtvis ha sina renar uppe i fjällen under sommaren för att märka kalvarna. Även om viss utströvning från de nuvarande renbetesfjällen kommer att ske, blir det lättare att samla renarna, återföra dem och hålla dem kvar uppe i fjällen, om stängslet kan byggas på föreslaget sätt.

Den avgift, som skulle utgå till markägarna, bör innefatta ersättning för renbete under hela året samt eventuella skador och övrigt, som skall ersättas med kontanter. Detta innebär att Tännäs lappby, som oberoende av HD-domen i Lossen-målet för sin del skulle kunna hävda sedvanerätt på trakten söder om Lossen, skulle lämna ersättning även för bete, som skulle kunna tillgodogöras under sedvanetiden.

Eskilsson: Är det föreslagna servitutsavtalet ett skämt eller är det meningen att fastighetsägaren skall medge ett ingrepp i fastigheten, som innebär att han för att kunna förfoga över denna måste inhämta medgivande av renägarna? Markägarna har inte de bästa erfarenheterna av samarbete med renägarna. En situation som den beskrivna förefaller helt orimlig. Turismen i Tännäs befinner sig i ett uppbyggnadsstadium, och det är därför omöjligt att låsa fast marken på det sätt som föreslagits.

Bohman: Ett eventuellt avtal bör med hänsyn till höga investeringskostnader för renstängslet ges långfristig verkan, som också bör gälla mot tredje man.

Lundberg: Avtalet skulle ge renägarna möjligheter att nyttja renbete på privatägda marker men i övrigt skulle fastighetsägaren fritt förfoga över sin mark, givetvis under hänsynstagande till byggnadslagstiftningen m.m.

Burman: Med anledning av frågor om stängslets inverkan på viltet kan det meddelas att enligt lappväsendets erfarenheter vuxna älgar rör sig fritt över stängslet utan att skada detta. Kalven däremot har svårigheter att ta sig över men den brukar få hjälp av Älgkon, som med sin tyngd pressar ned den översta tråden. Lappväsendet, som sedan ungefär 10 år tillbaka har ansvaret för bl.a. renstängslet Lossen - Grundsjöarna, har noga iakttagit Älgarnas beteende vid renstängslet. Om man effektivt vill utestänga Älg med hjälp av stängsel, måste detta byggas till en höjd av 230 cm. d.v.s. över Älgens ögonhöjd.

Eskilsson: Renarna är redan nu stora trafikfaror längs vägarna genom det planerade betesområdet. Om stängslet skulle komma till utförande, blir dessa faror ännu större.

Lundberg: Stor uppmärksamhet skall naturligtvis ägnas detta. Lappväsendet har viss erfarenhet i sådana frågor. I Vålådalen går landsvägen rakt genom renfarnens område. Trots att det från början antogs att kollisioner skulle inträffa mellan ren och bil, har under de två säsonger, som renar hållits inom renfarnen, någon sådan olycka inte inträffat.

Eskilsson: Tännäs byamän höll bystämma den 11.10.1970 och den 25.10.1970 tillsammans med markägare från Funäsdalen. Protokollen från dessa sammanträden inges till länsstyrelsen (bilagor till detta protokoll) och § 5 i det förstnämnda protokollet föredrages. Markägarna är inte villiga att träffa uppgörelse om upplåtelse av mark och motsätter sig att renstängslet uppföres på föreslaget sätt.

Vad kommer den nya renbeteslagen att innebära?

Bohman: De grundläggande rättsreglerna i nuvarande renbeteslag kommer alltjämt att gälla. De nuvarande bestämmelserna om individuellt ansvar ersättes dock med kollektivt sådant. Detta skall bäras av samebyn, som blir den juridiska personen i sammanhanget. Det kan förmodas att frågor, som rör upplåtelser av skilda slag, kommer att behandlas på ett annat sätt än i dag, eftersom samebyn skall få del av inkomsterna härvidlag.

Conrad Svensson: Kan juridiskt biträde ställas till markägarnas förfogande på lappväsendets bekostnad? Det skulle i hög grad underlätta för markägarna vid kommande förhandlingar om juridisk expertis kunde stå till markägarnas förfogande.

Bohman: Om det bedöms som tillräckligt angeläget, torde länsstyrelsen få överväga att anskaffa medel till sådant biträde.

Jonsson: Enligt de handlingar markägarna fått inför dagens sammanträde har vid ett tillfälle 2.500 renar slaktats i Tännäs lappby. Trots detta finns nu över 4.000 renar i byn. Finns det möjligen flera renar ändå?

Lundberg: Det bör observeras att bland de slaktade renarna fanns renar från Tåssåsen, Mittådalens och Idre lappbyar samt från norska renbetesdistrikt.

Jonsson: De myndigheter, som handhar renskötseln, bör tillse att gällande bestämmelser respekteras ifråga om renantal och vård av renar.

Bohman: Enligt gällande bestämmelser är det för lappbyn rekommenderade normaltalet 2.000 vuxna renar. Till detta antal kommer årskalvarna, som kan uppskattas till cirka 600. Vid renräkningen i januari 1970 räknades 4.603 renar i Tännäs lappby. Detta skulle innebära att Tännäs lappby då hade 2.003 renar utöver det antal, som är fastställt. Renbetesmarksutredningen har rekommenderat att renantal av 2.500 vuxna renar i Tännäs lappby. Med årskalvar skulle byn i så fall kunna hålla 3.250 renar.

Eskilsson: Mina uppdragsgivare är intresserade av att det blir bättre ordning. Det är inte flera människor i Tännäs kommun än att det är nödvändigt att samverka i alla frågor. För 20 år sedan, då samerna var bosatta vid Käringsjön, var det ovanligt att renarna strövade mot Tännån och Valmen och då var det aldrig renar vid Frösjön. Har renarnas beteendemönster ändrats och kan detta i så fall ha inträffat under så kort tid?

Willenfeldt: För 15-20 år sedan innebar renarnas beteende, att de strövade västerut och in i Norge. För 8-10 år sedan ändrades vanorna så att renarna i stället begär sig österut och söderut.

Burman: Hjortdjur ändrar lätt vanor. Detta gäller särskilt unga djur, som sedan lär sin avkomma. Efter uppförandet av renstängslet Lossen - Grundsjöarna kunde lappväsendet konstatera att då renarna på hösten kom fram mot detta stängsel, vände de omedelbart helt om och begav sig västerut mot Norge och in i renbetesdistrikten där. Mittådalens lappby har nu kunnet ändra på dessa vanor hos renarna och har nu också möjligheter att föra renarna till de ordinarie vinterlanden.

Johan Sundin: Då samerna bodde vid Käringsjön var det aldrig renar på fäbodvallarna. Den renskötselmetod som kallas extensiv borde i stället heta explosiv, eftersom renarna får gå som de vill. Det framlagda förslaget påskyndar avfolkningen i bygden. Det kommer inte att vara möjligt att upplåta jakt eller fiske, om förslaget genomföres. Det är betänkligt för Härjedalen att de aktuella problemen inte löses på ett annat sätt. Jakten är betydelsefull som närings-

källa men det är inte möjligt att upplåta jakten, om det finns ren på trakten.

Benet Andersson: Samhällsutvecklingen medförde ju att byns tidigare bostadsort ändrades från Käringsjön till Brändåsen. Då renägarna bodde vid Käringsjön var det mycket litet turister i Rogen-området och på de andra turisttrakterna inom byn. Nu är det mycket folk inom byn på sommaren. Fisket har tilltagit i omfattning och det gäller också det rörliga friluftslivet. Byns betesland är mycket sönder-skurna och betet finns i anslutning till sjöar och vattendrag, där renarna får konkurrera om utrymmet med turisterna. Renskötseln störs otvivelaktigt av detta.

Conrad Svensson: För 50 år sedan hade Tännäs lappby sammanlagt 450 renar. Det var god ordning inom renskötseln. Nu har man 10 gånger så mycket ren och det är dålig ordning på renskötseln.

Willenfeldt: Eftersom sommarbetet finns på stränder av sjöar och vattendrag, till vilka fiskekort i allmänhet gäller, försvåras renskötselarbetet. Om man är sysselsatt med rensamling vid de tider, då fiske förekommer, är detta särskilt märkbart. Lappbyn har upplåtit vatten för kortfiske trots att man inte haft ekonomisk utdelning av detta. De nya arrendeformerna kan medföra att lappbyn har större intresse av upplåtelser, eftersom man får del av inkomsterna.

Eskilsson: Det är horribelt att medel, som inflyter vid upplåtelsen skickas till Stockholm från en fattig landsända.

Bohman: Enligt gällande bestämmelser skall avgifter, som inflyter vid upplåtelse av jakt och fiske, tillföras statens lappfond. De kommande bestämmelserna medger att samebyn medverkar på ett annat sätt än för närvarande till upplåtelser av skilda slag.

Jonsson: Hur skall det ordnas med Mittådals-renarna, som går över Tännån och in på fåbodvallarna, där de vållar skador på odlad jord på våren och hösten?

Burman: Det är fråga om renar, som via Skarvarna kommer ned mot dessa fåbodvallar. Efter färdigställandet av regleringsanordningarna vid Lossen (gäller Grundsjöarnas reglering) bör det vara möjligt att öppna renstängslet Lossen - Grundsjöarna för så tidig nedflyttning till vinterlanden som möjligt. I så fall undviker man renströvning

mot de aktuella fäbodvallarna.

Johan Sundin : Renarna äter upp och trampar ned hjorttrönen. Ett sätt att få bort renarna från marker, där de inte får hållas, är att medge jakt på ren mot en ersättning av 75 kronor för skjuten ren. Detta skulle gälla under förutsättning att den lappby, där renarna är hemmahörande fått tillsägelse minst en vecka före jakt-tillfället att ta bort renarna men underlåtit detta. Det borde vara möjligt att komma överens om detta.

Bohman: Med nuvarande lagbestämmelser är det inte möjligt att medge jakt på ren. Rent teoretiskt kan man tänka sig att överens-kommelse träffas med renägarna men man måste då ha sådant med-givande från alla, som kan tänkas äga renar på den trakt det gäller. Att uppnå detta torde inte vara möjligt.

Bergman: 1960 hölls sammanträde med markägarna. Den arrendesumma, som erbjöds då, var löjligt liten. Vissa markägare ville i alla fall upplåta sin mark, eftersom man visste att renarna skulle gå där ändå. I dag torde situationen vara densamma, en del vill arren-dera ut andra kanske inte vill det. För att problemen skall kunna lösas på varaktigt sätt måste uppgörelse gälla alla markägare. Det är tveksamt med servitut. Det vore bättre med kanske 5 års arrendetid och parterna skulle på det viset få en ömsesidig provotie-

Bohman: Med hänsyn till de höga anläggningskostnaderna för ett stängsel måste arrendetiden vara förhållandevis lång. Arrendeavgiften kan utbetalas antingen årsvis eller vid ett tillfälle och i så fall för hela arrendetiden.

Eskilsson: Det är bra med pengar men det är bättre att äga fast egendom. De närvarande har erfarenhet av sådant från vattenreg-leringar i bygden.

Jonsson: Det var 6 markägare, som på 1950-talet erbjöd arrende av den mark, som ligger mot sjön Valmen. Anledningen härtill var att man visste att renar gick på denna mark under hela året. Markägarna har ingenting emot samerna. De har förståelse för samernas problem, men det gäller för dessa att åstadkomma en förbättring av renskötse-förhållandena.

Johan Sundin: Innebär sedvanerätten något mera än en rätt att flytta med renarna genom sedvanemarkerna?

Bohman: Enligt bestämmelserna i 2 § renbeteslagen äger renägarna rätt att under vinterhalvåret (1.10. - 30.4.) nyttja betestrakter utanför renbetesfjällen under förutsättning att detta sker efter gammal sedvana.

Dahlgren: Innan man diskuterar det framlagda förslaget, bör markägarna få betalt för gången tid för de förluster de lidit på grund av renskötsel.

Bergman: Hans Eskilsson, hans uppdragsgivare och en del andra markägare är tydligen inte villiga att gå med på det framlagda förslaget. I och med det ointetgöres detta. Det bör därför övervägas att bygga renstängsel längs renbetesfjällsgränsen.

Eskilsson: Något arrende med servitutsrätt kan inte komma ifråga. Ej heller kan mark upplåtas för stängselbygge. Innan konkreta förslag om arrendeavgifter framläggs är det inte möjligt att ta upp förslaget till diskussion.

Thomsson: Inom Tönnäs gemensamhetsskog har 50.000 - 60.000 plant satts och hyggesrensning utförts, allt till belopp av cirka 60.000 kronor. Är Skogsvårdestyrelsen inkopplad i sammanhanget?

Lundberg: Skogsvårdestyrelsen kommer att underrättas om förslaget.

Bergman: Varför kom inte avtal till stånd med ägarna av den mark, som enligt utfästelsen skulle ställas till förfogande på 1950-talet?

Lundberg: Det ansågs att en uppgörelse på föreslagna villkor inte skulle innebära en varaktig lösning av problemen.

Johan Sundin: Renarna har ätit upp det mesta av den mossan (renlav) som fanns tidigare. I annat fall hade den kunnat plockas och säljas för prydnadsändamål.

Ingeger Sundin: Mossan trampas ned och smulas sönder på sommaren. En uppgörelse bör ges retroaktivt verkan men den skall också ta sikte på framtiden.

- 8 -

Lundberg: Om det antas att uppgörelse skulle kunna träffas om nyttjandet av de aktuella markerna för renskötsel, var skall stängslet i så fall gå?

Eskilsson: Det bör i så fall följa den gamla lapplinan (renbetesfjällsgränsen). Det bör också övervägas att i stället för att bygga renstängsel använda de pengar, som stängslet skulle kosta, till avlönande av arbetskraft.

Lundberg: Om Eskilssons uppfattning delas av övriga markägare, faller hela förslaget och ett nytt förslag måste utarbetas. Som tidigare framhållits har ändamålet med dagens sammanträde varit att informera markägarna om förslaget och ge möjligheter att yttra sig över detta. Konkreta förslag till arrendeavgifter och dylikt lämnas alltså inte vid dagens sammanträde.

Ingemar Sundin: Om de ekonomiska villkoren är godtagbara, bör en uppgörelse komma till stånd. Det kanske finns andra markägare, som är villiga att medverka under sådana förhållanden.

Willenfeldt: Det är angeläget att markarrenden kombineras med rätt att ha stängsel för att skära av renarnas strövning mot trakter, där de inte får hållas.

Bohman: Av vissa uttalanden framgår att nackdelarna av det föreslagna stängslet skulle vara så stora att man säger nej till varje form av uppgörelse, vilken ersättning som än erbjuds. I så fall måste ett alternativt förslag utarbetas, som innebär en för alla godtagbar stängselsträckning. I så fall skulle det tydligen vara möjligt träffa uppgörelse med markägarna.

Beramen och Ingemar Sundin: Markägarna har ju sedan lång tid tillbaka hållit renarna med foder, men de har själva inte möjligheter att hålla renar så som man kan göra i Norrbotten. Vad är anledningen till detta?

Bohman: Gällande renbeteslag ger vissa jordbrukare i Norrbotten rätt att ha renar i vård hos renskötande same. Motsvarande rätt finns inte i Jämtlands län.

Willenfeldt: Markägarna, som har den vara det gäller, kan ju också fastställa priset på den. Därför skulle det vara intressant att veta

vad markägarna begär.

Eskilsson: Det finns annat än pengar, som är betydelsefullt i sammanhanget. Det är under nuvarande omständigheter mycket lågt värde på jakten, eftersom det är svårt att jaga på marker där det finns ren, men jakten är av bestående värde och därför mycket mera värdefull än reda pengar.

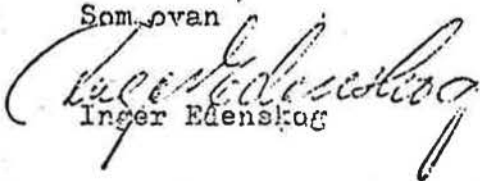
Bohman: Kan det under sådana förhållanden vara en förmån att som tidigare framhållits från markägarehåll få arrendera älgjakt inom renbetesfjällen, där det ständigt är renar?

Lennart Persson: Med utgångspunkt från 1957 års renköttpris (3 kr/kg) och dagens (cirka 9 kr/kg) borde arrendeavgiften vara i vart fall kronor 3:75 per hektar.

Bergman: Ingen markägare torde vilja vara med om en upplåtelse för 25 år.

Bohman: Avsikten med dagens sammanträde har varit att lämna informationer, ge markägarna tillfälle att framställa frågor och att överhuvudtaget yttra sig över förslaget. Länsstyrelsen kommer nu att fundera vidare och att ta kontakt med centrala renskötselmyndigheter. Försök har ju under åren gjorts för att lösa problemen. Man har inte velat använda tvång utan samförståndslösningar har eftersträfvats. Det är mer och mer angeläget att få ordning på förhållandena och att berörda parter utbyter åsikter om förslag, som kommer fram. Länsstyrelsens representanter uttalar sitt tack för dagens överläggningar.

Som ovan

Inger Edenskog

Protokoll fört vid stämma med Tännäs
byamän den 11.10.1970.
Stämman bevisades av 15 byamän.

§ 1

Mötet öppnades av byälfdammen Olof J Sundin vilken även valdes
att leda dagens förhandlingar.

§ 2

Kallelsen till mötet godkändes.

§ 3

Att justera dagens protokoll valdes C J Larsson och Sven Månsson.

§ 4

Att föra dagens protokoll valdes undertecknad.

§ 5

Som första punkt på dagordningen stod renbetesfrågan, vilken också
livligt diskuterades efter att först gamla protokoll och tidnings-
referat ang. höstens skriverier från lofsålen m.fl. platser hade
upplästs. Bl.a. upplystes att någon sedvanerätt ej var frågan om söder
om Lossen och att sedvanerätten ej var någon rätt att beta under
hela året utan endast under vintertid vid förflyttningar.

Det föreslagna stängslet diskuterades och beslöt stämman enhälligt
att protestera mot detta då även allt annat vilt skulle utestängas.
Farhågor uttalades även att skogsbruket kommer att försvåras då många
renar kommer att vara på markerna under hela året.

Med utgångspunkt från uppgifter som förste konsulent Ivan Lundberg
lämnat genom tidningarna att Brändåsens lappby får ha 1.500 renar +
årskalv och att lapparna med lätthet kan driva sina renar ansåg
stämman att ev. utarrendering av mark tills vidare inte var aktuell
då betet för det tillåtna djurantalet ansågs tillräckligt.

Stämman uttalade även en önskan om att ett bättre samarbete mellan
Brändåsens och Tännäs byamän kommer tillstånd.

§ 6

Besluts att nytt sammanträde med byamännen, berörda markägare från
Funäsdalen samt Ljusnans & Woxnans Regl.fören. skall hållas den 25.10
kl. 19⁰⁰ å Eskilssons.

§ 7

Länsväg 311. Besluts att kontakt skall tagas med Särna o Idre kommun
och som kontaktmän utsågs Carl J Larsson och Hans Eskilsson, suppl.
Olof J Sundin.

Vid protokollet

Hans Eskilsson

Justeras:

§ 1

Mötet öppnades av byältermannen Olof J Sundin som hälsade de närvarande välkomna. Han valdes även att leda dagens stämma.

§ 2

Till att föra dagens protokoll valdes Hans Eskilsson.

§ 3

Ingemar Bergman och Manfred Svensson valdes att justera protokollet.

§ 4

Kallelsen till mötet godkändes.

§ 5

Föregående mötes protokoll upplästes jämte tidningsreferat och protokoll av äldre datum vad gällde renbetesfrågan. Även vid denna stämma var samtliga eniga om att på det bestämdaste protestera mot det föreslagna renstängslet. Betr. arrendefrågan ansågs det även denna gång att den ej var aktuell utan ville stämman gå på föregående stämmas beslut. Ett tillägg gjordes med förslag om att det föreslagna stängslet skall gå efter den gamla lapplinjen så att det på så sätt kommer att bli renfritt på de berörda markerna. Stämman uttalade även sitt stöd till markägarna i Lofsålen m.fl. platser. Vid sammanträde med lappväsendet beslöts enhälligt att ingen uppgörelse skulle träffas vid detta sammanträde utan att en ny bystämma skall kallas och om möjligt en enhetlig uppgörelse för alla skall komma till stånd.

§ 6

Länsväg 311. Rapport från kontaktmännen avgavs i form av protokollsutdrag från Särna kommunalnämnd samt svar från vägverket i Falun. Beslöts att kontaktmännen skall arbeta vidare i vägfrågan.

Tännäs som ovan.

Vid protokollet

ordf.

sekr.

Justeras:

Ingemar Bergman Manfred Svensson

Karl Andersson
Dorotea (Thea) Andersson
Jonas Vestlund
Anders Ericsson
Hugo Halvarsson samtliga med adress
Rändalen, 820 93 HEDE
samt
Bergvik & Ala AB
Box 19
826 01 SÖDERHAMN

Fråga om åtgärd enligt 71 § rennäringslagen

I skrivelse som inkommit till länsstyrelsen den 3 mars 1975 har ovan angivna personer jämte Bergvik & Ala AB, bolaget genom Cissela Gärden, samtliga i uppgiven egenskap av fastighetsägare i Rändalen, hemställt att länsstyrelsen omedelbart måtte förordna att inom Rändalens by befintliga, dit med lastbil transporterade renar måtte slaktas och säljas. Renarna tillhörde Tännäs sameby och anmaning till samerna att omedelbart transportera bort renarna hade inte efterkommit. Inom Rändalen gällde inte sedvanerätt till renbete enligt 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen.

Yttrande över ansökan har avgivits av Tännäs sameby och av rennäringsdelegationen vid lantbruksnämnden i länet.

Jonas Vestlund har vid telefonsamtal den 23 juli 1975 upplyst att inga renar numera uppehåller sig inom byn.

Renarna uppehöll sig inom området under tid som anges i 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen. Det är inte genom domstols dom fastslaget huruvida beträffande Tännäs sameby tillhöriga renar s k sedvanerätt till renbete föreligger och frågan kan inte komma under länsstyrelsens avgörande.

Framställningen föranleder ingen länsstyrelsens vidare åtgärd.

Besvärshänvisning (formulär nr 1) se bilaga.

Bengt Bohman

Luke Mattsson

Kopia till
Ivan Lundberg
akten

Bestyrkes på tjänstens vägnar

II

MOTTAGNINGSBEVIS
Inrikes försändelse

Inlämningspoststift

ÖSTERSUND

Inlämningsdatum

11-8-75

SSM

820 93 Skade

en (bortfärd) e d)

1975-07-23

Hos Carl Andersson inget
var på kl.

Jonas Westlund uppsäger att
mer finns inga senare kvar

2
167

13. 06. 75

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Fack
831 01 ÖSTERSUND 1

Yttrande över ansökan av Karl Andersson, Råndalen m fl om
åtgärder enligt 71 § rennäringslagen
Dnr 32.19-5-75

I skrivelsen till länsstyrelsen har markägarna framhållit att sedvanerätt inte föreligger inom det område där renar från Tännäs sameby uppehöll sig under februari 1975. Detta och omständigheten att renarna vållade markägarna betydande skador genom nedtrampning och betning av ungskogsbeståndet skulle vara skäl för att renarna inom Råndalens by skulle kunna slaktas och säljas enligt 71 § rennäringslagen.

Lantbruksnämnden har begärt yttrande av samebyn som anser att det finns sedvanerätt inom Råndalens by och att byn därför skulle äga rätt att låta renar beta där under den tid av året då detta är tillåtet enligt lag.

Som framgår av förarbetena till rennäringslagen skall fråga om sedvanerätt föreligger eller ej avgöras av domstol.

Eftersom domstol inte prövat om Tännäs sameby har eller saknar sedvanerätt i Råndalen anser lantbruksnämnden att 71 § rennäringslagen inte kan tillämpas mot samebyn på det sätt Karl Andersson m fl begärt. Ansökningen avstyrkes.

Enligt uppgift av Tännäs sameby är renarna nu bortförda från Råndalen.

Detta ärende har föredragits i lantbruksnämndens rennäringsdelegation den 11 juni 1975, varvid deltagit delegationens ordinarie ledamöter med undantag av ledamöterna Calleberg och Doj. Därjämte deltog suppleanten Bergqvist.

För lantbruksnämnden

Iwan Lundberg
avdelningsdirektör

Bilagor: Tännäs samebys yttrande 1975-04-14,
remisshandlingarna

Chefsjurist M Bäärnhielm, G-BL

Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Fack
831 01 ÖSTERSUND 1

13. 06. 75

Renbete i Råndalen

Till svar på lantbruksnämndens skrivelse 27.5.1975
(559 557/75) meddelas.

Av förslaget (1975-05-13) framgår att renarna enligt uppgift numera bortförts från området. Om det är möjligt att verifiera uppgiften, synes svaret till länsstyrelsen bära motiveras i första hand med på det faktum att renarna förts bort från området.

Av referatet i NJA 1937 not A 139 framgår att högsta domstolens dom avsett en tvist mellan O Vestlund i Råndalen och Mittådalen sameby. Det har väl i allmänhet ansetts att domen utgör belägg för att sedvanerätt till renbete ej föreligger i Råndalen. (Någon helt säker slutsats härom kan dock ej dragas av det mycket kortfattade referatet.) Men även om domen skulle innefatta ett avgörande i sedvanerättsfrågan, kan den som en dom i ett tvistemål ej äga rättskraft mellan andra än parterna i rättegången. Den innefattar således inget avgörande i frågan huruvida möjligen andra sameyer än de som tillhör Mittådalen kan ha sedvanerätt. Inte heller avgörs genom domen hur det förhåller sig med sedvanerätt till andra fastigheter än O Vestlunds.

Sedan är det en annan sak att vittnesmål och annan utredning i 1937 års rättsfall kan tänkas ge upplysningar om sedvanerättens omfång och innebörd i det aktuella området, men det är i så fall något som faller utanför domens rättskraft.

För besvarandet av lantbruksnämndens fråga har lantbruksstyrelsen ej funnit anledning att rekvirera domstolsakterna i målet. Styrelsens svar utgår således från referatet i NJA.

Bortsett från vad som inledningsvis sagts om uppgiften att renarna numera bortförts, finner lantbruksstyrelsen ej skäl till erinran mot det översända förslaget. Den hit översända akten bifogas.

./.

Mauritz Bäärnhielm
Chefsjurist

STYRELSEN
Jämtlands län
Lantbruksnämndens
Rennäringsavdelningen

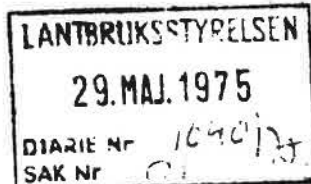
REMISS
Datum

1975-03-10

Dnr

32.19-3-75

Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Rennäringsavdelningen
Fack
831 01 ÖSTERSUND

3
SS7/4-
5-2

Begäran om åtgärder enligt 71 i rennäringslagen

Översändes för utredning och yttrande.

Ake Mattsson
Åke Mattsson

Överlämnas till Tännäs sameby för yttrande före den
20 april 1975.

Lantbruksnämndens rennäringsavd.
1975-03-12

Inger Edenskog
Inger Edenskog

13. 06. 75

13. 06. 75

Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Rennäringsavdelningen

Fack

931 01 ÖSTERSUND

29. MAJ 1975

DIARIENR
SAKENR

Tännäs sameby får med anledning av remiss från lantbruksnämnden den 12 mars 1975 angående begäran om åtgärder enligt 71 och 72 §§ rennäringslagen från Bergvik & Åla AB m fl anföra följande.
Lantbruksnämndens dnr 523/75 sak 559

Åtgärder enligt 71 § rennäringslagen

Bergvik & Åla m fl yrkar med åberopande av att någon sedvanerätt inom Råndalens by inte föreligger att inom området befintliga renar slaktas och säljes. Någon utredning om de som påstås "betydande skador genom nedtrampning och betning av ungsöksbeståndet som påstås ha ägt rum föreligger inte i framställningen. Åtgärder av åsyftat slag kan enligt lagen icke förordnas med mindre än att sådan utredning föreligger, varför den begärda åtgärden icke lagligen kan bifallas.

Ifråga om påståendet att sedvanerätt för Tännäs sameby icke föreligger inom Råndalens by får ifråga om det åberopade rättsfallet NJA 1937 A 139 inledningsvis anmärkas att ifrågavarande rättsfall avsåg renar tillhörande Mittådalens sameby och icke Tännäs sameby. Enligt gällande bestämmelser för sedvanerätten senast återgivna i proposition 1971:51 med förslag till ny rennäringslag skall fråga om sedvanerätten bestämmas by för by, varför något generellt påstående om att sedvanerätt i allmänhet föreligger eller icke saknar rättslig relevans. Frågan om fastställande av sedvanerätten skall avgöras av domstol.

Mot ovan angiven bakgrund kan icke på det sätt Bergvik & Ala m fl gör gällande åberopat rättsfall tillmätas någon betydelse i förevarande ärende. Det kan för övrigt anmärkas att utgången i det åberopade rättsfallet var sådan att sedan hovrätten för sin del i dom fastslagit att sedvanerätt förelåg högsta domstolen endast med rösterna tre mot två ändrade hovrättens dom.

Tännäs sameby gör gällande i första hand att samebyn har sedvanerätt inom ifrågavarande område och i andra hand att den av Bergvik & Ala m fl begärda åtgärden ej lagligen kan verkställas.

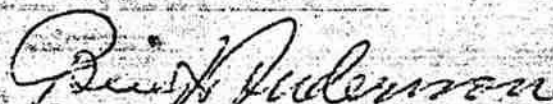
Åtgärder enligt 72 § rennäringslagen

Bergvik & Ala m fl gör gällande att renskötseln inom samebyn är synnerligen bristfällig och att det är "notoriskt att överenskommelse med samerna ej kan träffas" och i vårt fall åtgärder ej vidtagits". Någon precisering av vilka överenskommelser som inte skulle/kunnat träffas och vilka åtgärder som ej vidtagits anföras icke. Det torde vara lantbruksnämnden väl bekant att det inom Tännäs sameby bedrivs en mycket framgångsrik renskötsel i den ordning som rennäringslagen föreskriver. Åtgärder av åsyftat slag framstår som icke bara ogrundade utan som ytterligare ett led i den förföljelse Bergvik & Ala initierat mot samebyn och även vissa grannbyar med oklara syften. Bergvik & Ala har i tidigare sammanhang aviserat att bolaget avser att igångsätta en rättegång mot samebyn och samebyn har ifråga om ärendet om fastställande av högsta renantal angivit att samebyn finner att en sådan åtgärd vore mer ägnad att i en seriös anda utreda föreliggande frågor än att i den ordning bolaget här och i andra sammanhang valt försöka att på olika sätt misstänkliggöra och förfölja samebyn.

Samebyn finner att några lagliga grunder för att vidtaga åtgärder enligt begärt slag icke kan bifallas.

Brändåsen den 14 april 1975

Tännäs sameby

Bengt Andersson

JÄMTLANDS LÄN
Ank. 75 02 11.
Dnr. ...SS7/75...
Saknr. ...SS7...

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Fack

831 01 ÖSTERSUND

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Planeringsavdelningen
INK. - 7MR81975
11.

LANTBRUKSSTYRELSEN
29.MAJ.1975
Diarienummer 10410/75
Saknr. 01

Länsstyrelsen, Östersund
Allmänna enheten
INK. 07. 03. 75
32.19-5-75

Begäran om åtgärder enligt 71 § Rennäringslagen

Undertecknade är ägare till skilda fastigheter inom Råndalens by, Härjedalens kommun, Jämtlands län. Inom Råndalens by föreligger ej sedvanerätt till renbete, vilket har fastslagits av HD i målet NJA 1937 A 139.

Den 18 februari 1975 ankom till Råndalens by åtminstone två billaster med renar och dessa renar utsläpptes på fastigheterna Råndalen 2:8 och 2:9. Antalet renar översteg i vart fall 100 stycken. Enligt inhämtade uppgifter från ordföranden i Tännäs sameby Bengt Andersson tillhör renarna Tännäs sameby och hade avskiljts vid en renskiljning i Norge och av samerna transporterats till Råndalen. Samerna har anmodats att omedelbart bortskaffa renarna. Samerna har emellertid uppgivit att detta inte lät sig göras då renbetet inom Råndalen var så förträffligt. Renarna har sedan den 18 februari spridit sig över ett flertal fastigheter inom Råndalens by. Renarna vållar markägarna betydande skador genom nedtrampning och betning av ungsöksbeståndet.

Det är klarlagt att renarna tillhör Tännäs sameby.

Det är vidare klarlagt att samerna underlåtit att ta hand om renarna inom skälig tid från anmaning.

På grund av det ovan anförda yrkar undertecknade att Länsstyrelsen omedelbart förordnar om att ifrågavarande inom Råndalens by befintliga renar slaktas och säljes.

Råndalen och Söderhamn den 6 mars 1975

Karl Andersson
Karl Andersson

0624/60042

Dorotea Andersson
Dorotea Andersson

Jonas Westlund

Jonas Westlund

Samtliga ägare till Råndalen 2:8

0684 / 60011

Anders Ericsson

Anders Ericsson

Ägare till Råndalen 2:9

Hugo Halvarsson

Hugo Halvarsson

Ägare till Råndalen 2:10 och 4:13

60029

BERGVIK OCH ALA AB

Cissela Gärden

Cissela Gärden

enl fullmakt

Ägare till ett flertal fastigheter inom Råndalens skifteslag

INK. 13. 03. 75

32.19 - 6 - 75

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Fack

831 01 ÖSTERSUND

Länsstyrelsen
Länsstyrelsensavdelningen

INK. 13MRS1975

11

Begäran om utslaktning av renar m m

Bergvik och Ala AB är ägare till fastigheterna Kyrkbyn 10:2, 26:3 och 7:2, Hede jordregistersocken, Härjedalens kommun. Fastigheterna är belägna ca 3 km norr och nordväst om Hede samhälle. Bolaget har avsett att nu bedriva skogsavverkning på fastigheterna och inställt sig på dessa med personal och avverkningsmaskiner. Fastigheterna har emellertid befunnits vara helt invaderade av hundratal obevakade renar. Det är okänt vilken sameby renarna tillhör men de kan vara från Handöldalens sameby.

På ifrågavarande fastigheter som ligger utanför renbetesfjällen finnes ingen sedvanerätt till renbete.

Renarna hindrar och försvårar starkt avverkningsarbetet, både på så sätt att de stör personalen och att särskild vaksamhet måste iakttas så att träd ej faller på renarna.

Vidare har renarna genom tramp packat till snön, vilket föranlett arbetspersonalen att mot bolaget rikta krav på en särskild ersättning för försvårat arbete.

Bolaget yrkar att Länsstyrelsen omedelbart förordnar om utslaktning och försäljning av ifrågavarande renar.

1975-03-12

Länsstyrelsen i Jämtlands län, Östersund

Sida 2 (2)

Någon same, som skulle utöva tillsyn över renarna, har inte kunnat påträffas.

Karta över fastigheterna, där avverkningstrakterna markerats med röda kryss, bifogas.

Söderhamn den 12 mars 1975

BERGVIK OCH ALA AB

Rune Delvin

Bil

Bergvik & Ala AB
Box 19
826 01 SÖDERHAMN

Fråga om åtgärd enligt 71 § rennäringslagen

I en till länsstyrelsen den 13 mars 1975 inkommen skrivelse har Bergvik & Ala AB i egenskap av ägare till fastigheten Kyrkbyn 10:2 m fl i Hede församling hemställt att länsstyrelsen omedelbart måtte förordna om utslaktning och försäljning av renar som uppehöll sig på fastigheterna. Hundratals oövakade renar försvårade av bolaget bedriven skogsavverkning. Sedvanerätt till renbete enligt 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen förelåg inte.

Yttrande i ärendet har avgivits av Handölsdalens sameby och av rennäringsavdelningen på lantbruksnämnden i länet.

Renarna uppehöll sig inom området under tid som anges i 3 § första stycket punkt 2 rennäringslagen. Handölsdalens sameby hävdar att sedvanerätt till bete föreligger och det är inte genom domstols dom fastslaget att så ej är fallet. Vid detta förhållande åger 71 § rennäringslagen inte tillämpning. Med hänsyn härtill och då länsstyrelsen inte heller på annan grund åger vidtaga begärda åtgärder lämnas framställningen utan bifall.

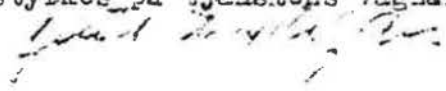
Desvärshänvisning (formulär nr 1) se bilaga.

Dengt Bohman

Lise Mattsson

Kopia till
Ivan Lundberg
akten

Bestyrkes på tjänstens vägnar

11

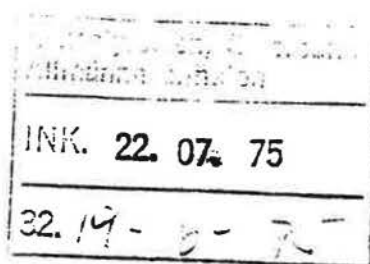
Datum
1975-07-30

LANTBRUKSNÄMNDEN I JÄMTLANDS LÄN

1975-07-21

Dnr 556 589/75

Ärendet handlägges av
avdelningsdirektör Iwan Lundberg, IE

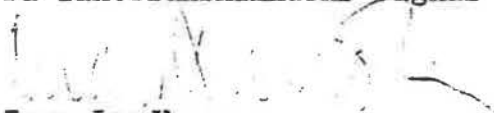
Länsstyrelsen i Jämtlands län
Förvaltningsavdelningen
Fack

831 01 ÖSTERSUND 1

Yttrande över ansökan av Bergvik Ala AB om åtgärder enligt 71 §
rennäringslagen. Dnr 32.19-6-75

Eftersom Handölsdalens sameby hävdar rätt till renskötsel inom de ansökningen uppräknade fastigheterna under den tid av året som anges i 3 § 2 mom. rennäringslagen, vilket framgår av byns yttrande 1975-06-10, och det inte genom dom fastslagits att byn inte har sådan rätt, anser lantbruksnämnden att länsstyrelsen inte kan förordna om de begärda åtgärderna.

På lantbruksnämndens vägnar

Iwan Lundberg
avdelningsdirektör

Bilagor:

Remisshandlingarna

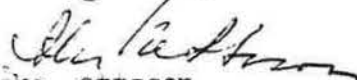
Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Rennäringsavdelningen
Fack
831 01 ÖSTERSUND

52.10-6-75
556

Begäran om åtgärd enligt 71 § rennäringslagen

Den 13 mars 1975 överlämnades en begäran från Bergviks AB om åtgärd enligt 71 § rennäringslagen till lantbruksnämnden för yttrande.

Från Sandölsdalens sameby har denna dag inkommit en skrivelse i ärendet som översändes för yttrande varefter ärendet i sin helhet önskas återredovisat.

Åke Mattsson

75.06.10

11. 06. 75

- 17-6-75 -

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Lst. d.nr. 32.19 - 6 - 75.

I skrivelse till länsstyrelsen har Bergvik och Ala AB hemställt om att länsstyrelsen förordnar om utslaktning av renar i trakten av Hede.

Handölsdalens sameby, som hävdar rätt att av sedvana beta sina renar i angiven trakt, bekräftar ägandeansvaret för renarna.

Samebyn undviker att nyttja området i närheten av Hede för renbete men kan under de besvärliga betesförhållanden som varit rådande under sistlidna vinter ej undvara traktens renbete.

Handölsdalens sameby beklagar de besvär som renbetningen medfört. Det förutsättes dock att fastigheter med renbetesrätt måtte tåla visst intrång av nyttigheten. Samebyn har vidtagit olika åtgärder för att eliminera de besvär som förekomst av renar medför. Således har ett stort antal (c:a 500 st) renar utslaktats genom reguljär slakt och avskjutning. Alla resurser har dessutom ianspråktagits för bevakning av djuren.

Bergvik och Ala AB påstående om att renarna hindrat och försvårat avverkningsarbete torde vara i högsta grad överdrivet. Detta särskilt med hänsyn till den vid tidpunkten pågående skogsarbetsstrejken.

Även om visst besvär åsamkats Bergvik och Ala AB kan det inte finnas rimliga proportioner mellan intrång och krav om åtgärder. Samebyn är angelägen om att upprätthålla goda relationer med markägarna men måste i ärenden av ifrågavarande slag hävda sin lagliga rätt.

Ljungdalen som ovan

Lars Mathiasson-Kråik

ordf.

Lantbruksnämnden i Jämtlands län
Rennäringsavdelningen
Fack:
831 01 ÖSTERSUND

SS/3.5

Besvär om utslaktning av renar m m

Framställning från Bergvik och Åla AB om utslaktning och försäljning av renar översändes för utredning och yttrande.

Åke Mattsson
Åke Mattsson

Översändes till Handölsdalens sameby för yttrande inom åtta veckor. (senast den 7 maj 1975).

Om samebyn behöver längre tid bör anstånd begäras hos rennäringsavdelningen i god tid med angivande av skäl.

Om byn inte yttrar sig eller begär anstånd före den 7 maj kommer lantbruksnämnden att behandla ärendet.

Lantbruksnämndens rennäringsavd
1975-03-17

Inger Edenskog
Inger Edenskog

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Fack

831 01 ÖSTERSUND 1

Yttrande över Bergvik och Ala AB:s begäran om utslaktning
av renarDnr 32.19-6-75

Som framgår av påteckning på remissen har Handölsdalens sameby i egenskap av den by som lantbruksnämnden för sin del ansett vara ansvarig för renarna på fastigheterna Kyrkbyn 10:2, 26:3 och 7:2 i Hede fått handlingarna i ärendet för yttrande senast den 7 maj 1975. Samebyn har inte yttrat sig eller bett om anstånd med yttrandet.

Eftersom lantbruksnämnden inte har andra uppgifter än sökandens att grunda sin uppfattning på anser sig nämnden nu inte kunna avge yttrande i ärendet som dessutom torde vara inaktuellt eftersom renarna med stor sannolikhet lämnat de uppräknade fastigheterna.

I handläggningen av detta ärende har deltagit rennäringsdelegationens ordförande lantbrukaren Staffan Thorstensson-Medalen, ledamöterna Lars Calleberg, Anders Åhrén, Thorsten Fjällgren, Nils Agerberg samt suppleanten Mats Bergqvist. Föredragande har varit undertecknad avdelningsdirektör.

För lantbruksnämnden

Iwan Lundberg
avdelningsdirektörBilagor:
remisshandlingarna

HÄRJEDALENS KOMMUN

Förvaltning

Fritidsnämnd

handläggare

L. Tjärnberg

Datum

1977-02-18

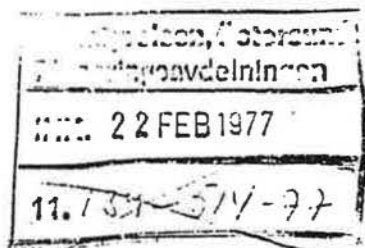
Ert datum

Intern nr

Diarie nr

beteckning/referens

Mottagare

Länsstyrelsen i
Jämtlands län
Naturvårdsenheten

Länsstyrelsen, Jämtlands län
Naturvårdsenheten

77 03. 03.

19-3-77

Beträffande vistelse av renar i Hedeområdet

Fritidsnämnden i Härjedalens kommun vill härmed påtala de olägenheter som uppstått genom vistelse av renar i Hedeområdet.

Renarnas vistelse i de områden där elljusspår och övriga skidspår ligger har medfört stora problem för fritidsnämnden.

Renar strövar fritt omkring i området och trampar sönder och förorenar i spåren.

Stora arbetsinsatser krävs för att hålla spåren i åkbart skick. Detta medför extra kostnader för spårhållning.

Förutom i ovan angivna område strövar renar omkring i Sonfjällets nationalpark och åstadkommer skadegörelse.

Efter vad fritidsnämnden erfarit finns det ej någon tillåtelse eller sedvanerätt för samerna att hålla renar i de aktuella områdena.

Fritidsnämnden protesterar mot rådande förhållanden och kräver att länsstyrelsen vidtager nödvändiga åtgärder för att lösa problemet med kringströvande renar i området.

Omedelbara åtgärder från länsstyrelsens sida är nödvändiga i detta fall.

Lennart Tjärnberg
Lennart Tjärnberg
Fritidsintendent

made in sveg 74.01

ORT	ADRESS	TELEFON	POSTGIRO
SVEG	KOMMUNKONTOR Rektorsexpedition Flygplats, ATS TWR CHF	Medborgarhuset	829 00 Sveg
		Vallarvagen 2	829 00 Sveg
			829 00 Sveg
			0680-112 40 0680-112 40 0680-113 50 0680-113 51 0680-103 13
HEDE	Lokalkontor Skolexpedition	Storgatan 14	820 93 Hede
		Box 103	820 93 Hede
HOGDAL	Lokalkontor Skolexpedition	Fack 49	820 90 Ytterhogdal
		Fack 49	820 90 Ytterhogdal
LILLHÄRDAL	Lokalkontor	Box 13	820 80 Lillhärdal
TÄNNÄS	Lokalkontor	Fack	820 95 Funäsdalen

Länsstyrelsen, Östersund
Allmänna saken

INK. 75. 11. 29.

32. 19-29-76

Till

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Fack

831 00 Östersund

Renbete inom Vemdalens skifteslags marker.

Vemdalens byalag vill kraftigt protestera mot fortsatt renbete inom Vemdalens skifteslag, då någon sedvanerätt för renbete ej finns. Det pågående renbetet är till stort förfång i samband med jaktutövning, jord och skogsbruk.

Av domslut vid Hede Tingslags Häradsrätt den 16 okt. 1935 framgår att rätt till renbete ej föreligger å fastigheten Kyrkbyn 43:20 (tidigare 43:7). Detta måste anses som ett prejudikat och omfattar all mark inom skifteslaget.

Vidare har skadestånd för renbete utbetalats av Tranris sameby (O.Blind) å fastigheterna Kyrkbyn 43:7, 43:8 under år 1951. Vi ser det som ett erkännande att renbetesrätt saknas.

Under flera år har renskötseln varit till stort besvär för jaktutövningen. Med tanke på rennäringslagens 93§ (SFS 1971: 437) riskerar varje jägare att få sin jakthund skjuten om den påträffas driva ren. Detta förhållande kan ej accepteras. En god jakthund betingar i dag ett pris på 5.000:- eller mera. Jaktmarksarrende är idag en dryg kostnad för jägaren. Vi kräver att få utöva vår lagliga rätt till jakt utan intrång från rennäringsringen. Renar finns idag på våra marker redan från september månad.

Beträffande skogsbruket har här drastiska förändringar inträffat under senare år. Skogsvårdslagens krav är att ett hygge skall vara beskogat redan 4 år efter avverkning. Självsådd med hjälp av fröträd kommer att accepteras på ytterst få marker utan skogsförömringsringen kommer att ske via plantering. Fullständiga förömringsåtgärder kostar f.n. 2.000-2.200:-/ha. Med dessa krav och kostnader kan inget renbete tolereras.

77

Förbud mot skotertrafik på kalhyggen under föryngring råder för närvarande. Det måste givetvis vara lika självklart med förbud mot renbete på dessa ställen.

Under vår och försommar är en daglig syn betande renar på byns inägor. Även om jordbruket idag ej är en livsavgörande betydelse så används den odlade jorden fortfarande. Något renbete kan ej heller här tolereras.

Vi kräver därför att länsstyrelsen vidtager sådana åtgärder att vår lagliga rätt till jakt kan utövas utan störning från rennäringen

att skadegörelse på skogsodlingar förhindras
att odlingsjorden kan hållas fri från renbete
att domslutet från 1935 efterlevs.

Vemdalens byaråd i nov. 1976

Sven E. Fjellner
Sven-Edvard Fjellner

Kopia å denna skrivelse har tillställts
Handölsdalens sameby
Lantbruksnämnden, rennäringsavdelning

Svar på denna skrivelse kan ställas till:
Vemdalens byaråd Sven E. Fjellner
fack 29
820 92 Vemdalen

Bil. Kopia domslut
Kopia räkningar till Tranris sameby.

Östersund, Östersund
Klockarberget
1973 12. 20.
32 19-26-76

Till Länsstyrelsen
i Jämtlands län
fack
831 00 ÖSTERSUND

Från Oskar Lunnehed
Klockarberget
820 93 HEDE

Som ägare till fast. kyrkbyn 32:14 Klockarberget, Hede,
lämnar härmed en uppmaning till Länsstyrelsen att tillse
att förekommande renar på min fastighet omedelbart avlägsnas.
Renar har förekommit på min fastighet (jordbruksfastighet)
i flera år och förekommer mest under vinterhalvåret
då de gräver genom snön ner till odlad gröda och växter
som därmed förstörs.

Senast renar var på gården var den 12/12 -76 då de
var ute på gårdsplanen utanför dörren till vårt hus
jag och min hustru tyckte då det hög tid att göra
något.

Jag tog kontakt med vederbörande renägare och som jag
uppmanade ta bort sina renar från gården, han talade då
om att han ej hade tid att göra detta eftersom han var
på väg ut till renskiljning och hänvisade till sedvane-
rätten som gav honom rätt att ha sina renar på min
jordbruksfastighet.

Jag kräver att Länsstyrelsen med prioritet utreder
vedrbörande renägares rätt att använda min brukade
åkermark och andra delar av min fastighet som betes-
mark åt sina renar.

I hopp om snar behandling av mitt ärede
tecknar jag

högaktningsfullt

Oskar Lunnehed

Oskar Lunnehed

1978-07-06

1379/77

Östersund
-07.-13
32. 19-28-77

Jonas Eriksson
Pl 658
820 93 HEDÉ

Länsstyrelsen, Östersund Planeringsavdelningen
INK. 13 JUL 1978
11.

Skrivelse i fråga om renbete i Härjedalens kommun

I skrivelse den 9 juni 1977 har Jonas Eriksson, Karl-Erik Mårtensson och Erik Persson, samtliga i Hede, samt Erik Backman, Lofsdalen, såsom ombud för markägarna inom Medskogens, Långå, Ransundets, Råndalens, Hede kyrkbys, Särvasjö, Vemdalens, Vikens, Ransjö, Linsälls, Glöte, Lofsdalens, Håggbergets, Fjättdalens och Lillhårdals skifteslag inom Härjedalens kommun yrkat att regeringen förordnar om effektiva åtgärder för att renar under tiden den 1 maj - den 30 september inte vistas utanför renbetesfjällen i Härjedalen samt att rennäringslagen kompletteras med sanktionsbestämmelser för att förmå samorna till verkningsfull skötsel av renarna. Markägarna yrkar vidare att regeringen förordnar om en utredning av om det föreligger någon sedvanerätt inom Jämtlands län och att utredningen särskilt klarlägger vem som har bevisbördan för förekomst eller avsaknad av sedvanerätt.

I ärendet har yttranden avgetts den 25 juli 1977 av Kammarkollegiet, den 25 november 1977 av lantbruksstyrelsen efter hörande av Tännäs-Idregruppen, den 30 december 1977 av länsstyrelsen i Jämtlands län efter hörande av lantbruksnämnden i länet och i mars 1978 av Svenska samernas riksförbund.

Kammarkollegiet anför bl.a. att enligt kollegiets mening erfordras inte någon utredning av frågan om det föreligger någon sedvanerätt till renbete inom Jämtlands län, då det får anses ställt utom allt tvivel att det finns sedvanerättsmarker. Även länsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden anser det uppenbart att sedvanerätt föreligger och att ytterligare utredning härom får betraktas som helt onödig.

Kammarkollegiet anför vidare att för att undvika långdragna och dyrbara rättegångar borde det undersökas om det finns möjligheter att lösa frågan om sedvanerättsmarkerna i Härjedalen genom skiljemannaförfarande.

Länsstyrelsen anför bl.a. att det är angeläget att försöka på något sätt uppnå samförståndslösningar och anser att uppslaget att undersöka förutsättningarna för skiljedom därför i och för sig är värt att pröva. Det måste sålunda - även om förhållandena växlar från trakt till annan - finnas förutsättningar att genom förhandlingar och/eller åtgärder leda fram till en för båda parter godtagbar ordning. Länsstyrelsen skall så långt det är möjligt verka för att ett bra resultat uppnås. Detta arbete kommer att bedrivas i nära samråd med vederbörande kommun och

lantbruksnämndens rennäringsavdelning. Att företrädare för renägarna och för markägarna kommer att vara med i detta arbete är självklart. Man måste emellertid ha klart för sig att på samma sätt som t.ex. storskogsbruket numera bedrivs under helt andra former än för blott ett årtionde sedan även rennäringsens driftformer förändras och att med den moderna s.k. extensiva renskötseln måste följa vissa nackdelar som berörda markägare får tåla. I sista hand är det en fråga om samlevnad och samarbete mellan företrädare för olika näringsgrenar som alla har sitt berättigande. Att helt eliminera renströvningsproblemet får anses omöjligt.

Lantbruksstyrelsen anför bl.a. att markägarnas klagomål inte enbart grundar sig på deras syn på sedvanerättsfrågan utan också på det förhållandet att renar utan stöd av rennäringslagen vistas utanför renbetesfjällen under tiden 1 maj - 30 september. Klagomålen härom har ökat under senare år. Att det i Härjedalen utanför renskötselns åretruntmarker på icke tillåten tid förekommer renströvning är känt sedan länge. Orsakerna är många. Samhällsutvecklingen med vattenregleringar, skogsbruk, vägar, bebyggelse, turism etc. har försvårat renskötselutövningen. En annan orsak torde vara att renskötselutövarna inte till fullo lyckats bemästra de nackdelar som sammanhänger med den extensiva driftsform, som numera praktiskt taget helt genomförts inom renskötselområdet. Emellertid kan det inte bestridas att det här föreligger en alltför passiv inställning till renströvningsproblemet från samebyarnas sida. Ökade ansträngningar måste således till om man skall komma till rätta med renströvningsproblemet och hindra att näringen och dess utövare kommer i bestående motsättning till den övriga ortsbefolkningen. Samtidigt måste markägarna tåla viss förekomst av renar på sedvanerättslanden även under sommaren. Att få bort alla strövenar är en praktisk omöjlighet.

Jonas Eriksson m.fl. har inkommit med påminnelser.

Regeringen lämnar med hänsyn till vad länsstyrelsen anfört skrivelsen utan åtgärd.

På regeringens vägnar

Rune Gustavsson

Ulla B. Silén

Bestyrkes i tjänsten

[Handwritten signature]

Avskrift till

kammarkollegiet
lantbruksstyrelsen
lantbruksnämnden i Jämtlands län
länsstyrelsen i Jämtlands län
Svenska samernas riksförbund
Tässlåsens sameby, c/o Nils Jonasson, Pack 3, 840 33 Börtnam
Handölsdalens sameby, c/o Lars Mathiasson-Kråk,
840 35 Ljungdalen
Mittådalen sameby, c/o John Schain, Mittådalen,
820 95 Funäsdalen
Tännäs sameby, c/o Bengt Andersson, Brändåsen,
820 94 Tännäs
Idre sameby, c/o Allan Andersson, Storätnam,
790 91 Idre
Lantbrukarnas riksförbund, c/o Lars-Göran Lövgren,
105 33 Stockholm

Jordbruksdepartementet
Fack
103 20 STOCKHOLM

Framställning från markägare i Härjedalen om åtgärder för
att förhindra otillåten renbetning på deras marker

Remiss 1977-08-08
Bil. akten

Av länsstyrelsen från lantbruksnämnden i länet inhämtat
yttrande bifogas.

För egen del får länsstyrelsen anföra.

Lika med kammarkollegiet och lantbruksnämnden finner länsstyrelsen det uppenbart att sedvanerätt enligt 3 § p 2 rennäringslagen (1971:437) förekommer inom i vart fall vissa av de markområden framställningen avser. En annan sak är att det givetvis i det konkreta fallet kan vara tveksamt om sedvanerätt föreligger beträffande viss fastighet. Det förhåller sig så att tvist härom endast kan lösas genom rättegång vid allmän domstol, d v s genom ett mycket omständigt och dyrbart förfarande, gör det angeläget att försöka på något sätt uppnå samförståndslösningar. Uppslaget i kammarkollegiets yttrande att undersöka förutsättningarna för skiljedom är därför i sig och för sig värt att pröva. Med markägarpartens kategoriska inställning, manifesterad även i omdömet om den s k Tännäs-Idre-gruppens ställning, lär det dock finnas föga hopp om att nå en överenskommelse om förutsättningarna för skiljedomsförfarande. Inställningen till Tännäs-Idre-gruppen torde tyvärr medföra att utsikterna att komma till ett meningsfullt slutresultat av gruppens arbete är små.

I sitt yttrande 1977-10-24 till statsrådet och chefen för bostadsdepartementet om redovisningen av den fysiska riksplaneringens planeringsskede framhöll länsstyrelsen följande beträffande rennärningen.

"Rennärningen har sådan omfattning och betydelse i länet att bevakningen av dess intressen varit en viktig del i planeringsarbetet. Näringen har sitt bästa skydd i rennäringslagen som dock inte ger något skydd mot ändrad markanvändning inom betesområden utanför åretruntmarkerna. Sådana betesområden är helt nödvändiga för näringen och disponeras med sedvanerätt. Samtidigt tillhör ofta dessa områden de mest attraktiva för exploatering avseende turism, fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv. I regel har näringen tillförsäkrats en samrådsmöjlighet genom de upprättade kommunövervakningarna dock med undantag av Strömsunds och Härjedalens kommuner. Härjedalens kommuns beslut i frågan kan uppfattas

1977-12-30

32.19-23-77

som ett ifrågasättande av sedvanerätten. Det är ett livsvillkor för näringen att dess intressen inom sedvanerättsområden kan hävdas. Länsstyrelsen anser därför att sedvanerättens innebörd och konsekvenser för markanvändningen behöver studeras ytterligare liksom samspelet mellan administrativa markanvändningsbeslut och därav eventuellt påkallad judiciell rättsprövning."

Det är självklart, att - förutom annat - antalet renar inom samebyarna inverkar på förhållandet mellan renägare och markägare. Frågan om hur många renar, som får hållas inom Tännäs och Idre samebyar efter den 1 oktober 1978, skall i god tid dessförinnan behandlas av lantbruksnämnden.

På de av kammarkollegiet anförda skälen avstyrker länsstyrelsen att sanktionsbestämmelser införs i rennäringslagen.

På sid 6 i markägarnas skrivelse beröres bl a renstängslet Kölosen-Lossen, varvid göres gällande att markägarna och staten skulle missförstått varandra om stängslets funktion. Beslutet att bygga stängslet föregicks av långvariga underhandlingar. Det har givetvis inte från statens sida varit meningen att genom stängslet hindra renarna att under vintebetesperioden uppehålla sig öster om stängslet, d v s på mark som ansetts omfattad av sedvanerätten. Tvärtom har meningen varit att genom att öppna stora luckor i stängslet medge fri passage under denna tid. Avsikten med stängslet har däremot varit att under sommarbetesperioden genom att då sluta till stängslet hindra renarna från att beta utanför renbetesfjällen inklusive vissa väster om stängslet i särskild ordning arrenderade marker. En annan sak är, att genom att sommartid öppningar skett i stängslet på sätt som inte gått att vinna klarhet om, den avsedda effekten inte helt kunnat uppnås. Att inte nu berörda förhållanden skulle stått fullt klara för de av stängslet närmast berörda markägarna synes länsstyrelsen osannolikt.

Som framgår av den remitterade skrivelsen har länsstyrelsen under de senaste åren mottagit ett stort antal framställningar från markägare i Härjedalen med begäran om åtgärder mot renströvning. Oftast har det härvid rört förekomst av renar utanför renbetesfjällen under sommarbetesperioden, men det har även gällt renbetning vintertid dels på marker där sedvanerätt har ansetts föreligga dels på inägor och tomtmark. I insikt om det angelägna i att i möjligaste mån undvika tvångsåtgärder har länsstyrelsen i huvudsak sökt minska påtalade olägenheter genom underhandsframställningar till styrelserna för de berörda samebyarna. Effekten härav har dock varit föga tillfredsställande och efter upprepade klagomål under vårvintern 1977 fattade länsstyrelsen den 11 maj 1977 i avskrift bilagda beslut om omhändertagande av renar. Beslutet undanröjdes visserligen av kammarrätten i Sundsvall närmast på formella grunder, men i vart fall en av de berörda samebyarna genomförde under sommaren 1977 i betydande utsträckning borttransport av renar från vinterbetesmarker. Länsstyrelsen kunde också efter undersökning genom polismästaren i Sveg konstatera att olaga renströvning under sommaren förekommit i väsentligt mindre omfattning än tidigare år. Även c

1977-12-30

32.19-23-77

påståendet i markägarnas skrivelse att markerna i slutet av maj och början av juni 1977 varit "invaderade" av renar möjligen var riktigt, gällde detta i vart fall inte senare under sommaren.

Länsstyrelsen kan till slut inte underlåta att framhålla, att situationen mellan renägare och markägare i övriga delar av länet på ett markant sätt skiljer sig från läget i Härjedalen. Det måste sålunda - även om förhållandena växlar från trakt till annan - finnas förutsättningar att genom förhandlingar och/eller åtgärder leda fram till en för båda parter godtagbar ordning. Länsstyrelsen skall så långt det är möjligt verka för att ett bra resultat uppnås. Detta arbete kommer att bedrivas i nära samråd med vederbörande kommun och lantbruksnämndens rennäringsavdelning. Att företrädare för renägarna och för markägarna kommer att vara med i detta arbete är självklart. Man måste emellertid ha klart för sig att på samma sätt som t ex storskogsbruket numera bedrivs under helt andra former än för blott ett årtionde sedan även rennäringens driftformer förändras och att med den moderna sk extensiva renskötseln måste följa vissa nackdelar som berörda markägare får tåla. I sista hand är det en fråga om samlevnad och samarbete mellan företrädare för olika näringsgrenar som alla har sitt berättigande. Att helt eliminera renströvningsproblemet får anses omöjligt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknade ställföreträdande landshövding och länsråd, tillika föredragande.

Lars Calleberg

Bengt Bohman

Kopia till
lantbruksstyrelsen, B Ekendahl
lantbruksnämnden, I Lundberg
Handölsdalens sameby
Mittådalens sameby
Tännäs sameby
Idre sameby
Svenska Samernas Riksförbund

Länstyrelsen Östersund
Allmänna ärenden

AK 77 10. 24.

32.19-23-77

Länstyrelsen i Jämtlands län
Fack
831 01 ÖSTERSUND

Yttrande med anledning av framställning från markägare i
Härjedalen om åtgärder för att förhindra otillåten
renbetning
(Dnr 32.19-23-77)

Som kammarkollegiet framhållit i ärendet beror motsättningarna
mellan markägarna och renskötselutövarna på motsatta åsikter
i sedvanerättsfrågan.

Kollegiet hävdar att det finns sedvanerättsmarker i land-
skapet Härjedalen och har till stöd för detta påstående
åberopat arbeten av Ernst Manker och Elof Huss samt redo-
visningar av renbetesmarksutredningen och statens planverk.
Lantbruksnämnden delar kollegiets uppfattning och kan
dessutom anföra följande om sedvanerätten.

Under arbetena med 1928 års renbeteslag yrkade kommunalfull-
mäktige i Arjeplogs socken, att sedvanerättens giltighet
nedom odlingsgränsen måtte begränsas till sådana trakter,
"vilka regelbundet besökas av lapparna" (prop. nr 43 år 1928
sid 71). Detta yrkande torde enligt departementschefens
uppfattning icke förtjäna avseende. I fortsättningen lyder
dennes uttalande i propositionen: Bifölles ett sådant
yrkande, skulle därmed borttagas en av de väsentligaste
förutsättningarna för lapparnas näring. Dessa äro ju för
renarnas uppehälle helt beroende av tillgången på födoämnen
å trakterna i fråga, en tillgång, som på grund av klimato-
logiska och andra förhållanden kan vara synnerligen skiftande
och ojämn. Det är således en tvingande nödvändighet för
lapparna att inom de för sedvaneområdet uppdagna yttre
geografiska gränserna äga frihet att efter omständigheterna
välja de för tillfället mest lämpliga betesmarkerna. Lika
litet anser jag yrkandet från vissa håll utanför renbetes-
fjällen i Jämtlands län, att lapparnas vistelse med sina
renar å enskild mark måtte göras i regel beroende av mark-
ägarens medgivande, förtjäna avseende. Detta yrkande har en
än mera principiell betydelse än det föregående yrkandet,
i det av detsamma direkt syftar mot ett upphävande å enskild
mark av lapparnas historiskt grundade och av statsmakterna
erkända rättigheter. Det måste tillbakavisas även på den
grund att fastigheterna, redan då de övergingo i enskild ägo,
voro belastade med ifrågavarande servitut till lapparnas
förmån.

På sid 70 i samma proposition står att läsa att Bergsjö landsfiskalsdistrikt icke under de senaste 20-25 åren och Debo landsfiskalsdistrikt icke sedan 1907 besökts av samer för renbete. På samma sida står också att principiella erinring i frågan om samernas rätt att i sin renskötsel tillgodogöra sig renbete utanför renbetesfjällen framförts i Jämtlands län endast av Åre, Hede och Tännäs socknar, medan hos det stora antalet hörda kommuner i övrigt, bland vilka ett flertal på grund av sitt utsatta läge haft särskild anledning att uppmärksamma frågan, densamma icke gav anledning till särskilda uttalanden.

Lantbruksnämndens tidigare behandling av frågor som har samband med sedvanerätt

Lantbruksnämnden fastställde den 19 september 1973 gränser mellan samebyarna (inom renbetesfjällen) och högsta renantalet för varje sameby med utgångspunkt från de betesområden som vederbörande by förfogar över. Liksom kammarkollegiet gör i detta ärende utgick nämnden då (1973) från att det finns sedvanerätt i hela Jämtlands och delar av Kopparbergs län (sid. 158 prop. nr 51 år 1971). Nämnden har i skrivelse till lantbruksstyrelsen den 17 oktober 1974 preciserat sin ståndpunkt på följande sätt:

Konkret innebär alltså lantbruksnämndens beslut att nämnden anser att det i var och en av de i beslutet den 19 september 1973 uppräknade samebyarna uthålligt kan hållas det antal renar som angivits som högsta antal för varje by under förutsättning att byarna som hittills kan använda sig av betesområden utanför renbetesfjällen och de för renbete särskilt upplåtna markerna. Om det vid rättegång, i vilken sameby och markägare är parter, fastställs att samebyn inte har sedvanerätt på den mark som rättegången gäller resulterar detta i att samebyn måste använda renbetet inom åretruntområdena i större omfattning än för närvarande. I en sådan situation, som enligt lantbruksnämndens uppfattning ingen av de samebyar för vilka beslut om högsta renantal fattats av nämnden den 19 september 1973 befinner sig, bör sådant beslut omprövas. Som tidigare framhållits är det enligt lantbruksnämndens uppfattning domstol som skall fälla avgörandet i sedvanerättsfrågan och inte administrativt rättsorgan.

Lantbruksnämnden har sedan 1974 inte haft anledning att ändra sin ståndpunkt i sedvanerättsfrågan.

Markägarnas skrivelse

Den fråga, som nu aktualiserats av markägarna är alltså inte ny. De problem det gäller har behandlats i cirka 100 år utan att relationerna mellan berörda parter kunnat förbättras. 1974-1975 byggdes ett renstängsel mellan Kölosen och Lossen och nyttjanderätt har arrenderats för renskötsel och för att kompensera vissa markägare inom ett cirka 30.000 ha stort område. Detta har kommenterats av markägarna.

Den viktigaste frågan, om det finns eller inte finns sedvanerätt och var denna rätt i så fall kan utnyttjas, har inte avgjorts genom dom (sid. 158 prop. nr 51 år 1971) eller överenskommelse. Kammarkollegiets förslag om skiljemannaförfarande är därför värt att pröva.

Lantbruksnämnden anser slutligen att det kan ifrågasättas huruvida det är renar som vållat alla de skador på skog som redovisats av markägarna i skrift och på bild. Uppfattningarna om renars inverkan på skog brukar vara delade t.o.m. bland skogsmän, vilket visas av bl.a. två vittnesmål i Jämtbygdens Tingsrätts dom den 28.11.1975 i mål om expropriation av nyttjanderätt för renbete. Kronojägare Martin Mårtensson, som vittnade på kärandesidan (staten genom kammarkollegiet) lämnade följande redogörelse:

Han är kronojägare sedan 1942 och tjänstgör sedan 1960 på renbetesfjällen. Han känner väl till de trakter varom är fråga i målet, eftersom han är född och uppvuxen i den delen av Härjedalen. Enligt hans uppfattning är det vissa fördelar med att ha ren i markerna. Skogen blir mera lättföryngrad i områden där renarna har betat på så att renen gör luckor i lavtäcket, något som underlättar för fröna att komma ner i jorden. Den skada renen förorsakar sker dels genom trampning och dels när den på hösten fejar sina horn. En del skogsplanter förstörs visserligen, men som helhet är skadorna inte av sådan omfattning att det betyder någonting för skogsåterväxten. Särskilt på självföryngrade skogsytor står plantorna oftast så tätt att en stor del ändå måste gallras bort, och det är endast ett litet antal planter som blir skadade. På självföryngrade skogsytor måste man gallra betydligt mera än på områden där skogsplantering skett. Ju högre upp mot fjälltrakterna skogen är belägen desto mera svåröryngrad blir den. På hög höjd klarar sig många planter inte på så klimatförhållandena. I fjol höst ombads Mårtensson att visa revirförvaltaren på renbetes-skador. Mårtensson kunde emellertid inte detta, eftersom han inte kände till några sådana skador, och andra skogstjänstemän, som han vände sig till, kunde inte heller hänvisa till trakter med renbetesskador.

Skogsvårdskonsulenten Arne Sundvisson (svarandesidan):

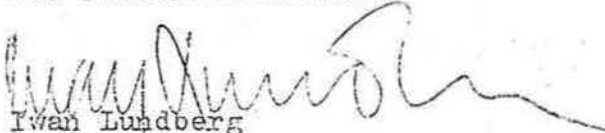
Han är konsulent hos skogsvårdsstyrelsen och tjänstgör i Hede distrikt, som omfattar Tännäs, Hede och Vemdalens socknar. Produktiv skogsmark finns ej inom området på höjder som ligger över 800 m över havet. Funäsdalen 29:6 och 29:10 ligger inom området för produktiv skogsmark, medan Kyrkbyn 7:2 och 14:3 ligger utanför gränsen för sådan mark. Enligt hans mening är produktiv skogsmark sådan mark som avkastar mera än en m³ sk per ha. Vad gäller Kyrkbyn 7:2 och 14:3 är det inte realistiskt att där räkna med någon skogsavverkning överhuvudtaget. Även om ägarna till dessa fastigheter skulle kunna avverka skog genom utglesning av beståndet torde sådan avverkning ställa sig olönsam. För avverkning av skog krävs skogsvårdsstyrelsens tillstånd, och sådan meddelas i och för sig också för slutavverkning även på svåröryngrade områden. Det krävs dock att föryngringsåtgärder vidtages. I flertalet fall sker återväxten genom självföryngring från fröträd. Sundvisson skulle ej rekommendera en markägare att plantera skog på Kyrkbyn 7:2, eftersom plantorna på så höjdläget inte skulle klara sig. Han har inte sett någon inplantering på höjder över 800 m ö h. Man har vid Malmagen gjort inplantering på provytor på 830 m höjd och resultatet därav är dåligt.

I Tännäsområdet har Sundvisson inte sett andra renskador än en del fejningsskador på en gemensamhetsskog i närheten av Funäsdalen 29:6. Sundvisson gjorde en utredning om renskad på ett skogsområde vid Särvsjövägen i Hede. Han fann där att ungefär 10 procent av huvudplantorna bestod av döda plantor och sådana som inte kunde väntas överleva. Ungefär lika stor procentandel bestod av plantor, beträffande vilka det framstod som ovisst om de skulle överleva. Skadade plantor, det gäller både tall och gran, drabbas ofta av sekundära skador i form av insekts- och svampangrepp. Många skogsägare anser det vara meningslöst att kompletteringsplantera p g a förekomsten av renskador. De litar helt till självföryngring. I huvudsak delar Sundvisson deras uppfattning.

Om det kan bevisas att renar vållat skador på skog eller mark förutsättes, som kammarkollegiet framhållit, att markägaren kan styrka, att sedvanerätt inte finns på området eller om sådan rätt föreligger, att skadan vållats av ren under tiden maj - september för att skadan skall vara ersättningsgill. Under nuvarande förhållanden då positionerna är låsta mellan parterna som en följd av de skilda ståndpunkterna i sedvanerättsfrågan är varje sådant krav på ersättning för skador ett irritationsmoment för båda parter. Markägaren känner sig laglös då han inte får ersättning. Renskötselns företrädare erkänner inte denna närings skuld i sammanhanget, eftersom man åberopar sedvanerätt. Det är känt genom bl.a. telefonsamtal till lantbruksnämndens tjänstemän att det förekommer många sådana fall. Om sedvanerättsfrågan kan lösas genom skiljemannaförfarande eller på annat sätt skulle en stor del av den nuvarande irritationen kunna elimineras.

I handläggningen av detta ärende har deltagit rennäringsdelegationens samtliga ordinarie ledamöter med undantag av Lars Ola Persson och i hans ställe suppleanten Mats Bergkvist och med undertecknad avdelningsdirektör som föredragande.

För lantbruksnämnden

Ivan Lundberg
avdelningsdirektör

1977-05-11

Handölsdalens sameby
Mittådalens sameby
Tännäs sameby
Idre sameby

Åtgärder enligt 71 § rennäringslagen

Länsstyrelsen har senast under april och maj 1977 mottagit ett stort antal skriftliga och muntliga klagomål främst från markägare på olika orter i västra Härjedalen om att renar betat eller eljest uppehållit sig på marker där de inte får vistas i vart fall efter den 30 april. I en den 18 april 1977 dagtecknad, ordförandena i styrelserna för Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar delgiven skrivelse uppmanade länsstyrelsen samebyarna att omedelbart vidtaga alla möjliga åtgärder för att transportera bort eller på annat sätt avlägsna renarna från dessa marker.

Länsstyrelsens skrivelse synes inte ha föranlett några åtgärder från renägarnas sida. I vart fall framgår av undersökningar de senaste dagarna genom polismyndighetens försorg och av ett stort antal telefonsamtal till länsstyrelsen från missnöjda markägare att renar alltså i betydande omfattning uppehåller sig på marker där de inte får vistas efter den 30 april.

Då skada och olägenhet av betydelse härigenom uppenbarligen förorsakas berörda markägare beslutar länsstyrelsen efter samråd med rennäringsavdelningen vid lantbruksnämnden i länet, med stöd av 71 § rennäringslagen att uppdraga åt polismyndigheten i Svegs polisdistrikt att slakta och sälja de renar som påträffas inom byarna Vendalen, Hede, Hede Viken, Långå och Råndalen med omgivande marker.

Kostnaderna för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall uttagas ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan antagas ha hört.

Detta beslut länder till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres.

Besvärshänvisning (formulär nr 1) se bilaga.

Bengt Bohman

Sven Olof Nilsson

BESTYRKES

C. Andersson

1978-07-06

1379/77

Länsstyrelsen Östersund
 INK. 19-07-13
 32. 19-28-77

Jonas Eriksson
 Pl 658
 820 93 HEDE

Länsstyrelsen, Östersund
 Planeringsavdelningen
 INK. 12 JUL 1978
 11.

Skrivelse i fråga om renbete i Härjedalens kommun

I skrivelse den 9 juni 1977 har Jonas Eriksson, Karl-Erik. Mårtensson och Erik Persson, samtliga i Hede, samt Erik Backman, Lofsdalen, såsom ombud för markägarna inom Medskogens, Långå, Ransundets, Råndalens, Hede kyrkhys, Särvsjö, Vemdalens, Vikens, Ransjö, Linsälls, Glöte, Lofsdalens, Häggbergets, Fjätdalens och Lillhärads skifteslag inom Härjedalens kommun yrkat att regeringen förordnar om effektiva åtgärder för att renar under tiden den 1 maj - den 30 september inte vistas utanför renbetesfjällen i Härjedalen samt att rennäringslagen kompletteras med sanktionsbestämmelser för att förmå samerna till verkningsfull skötsel av renarna. Markägarna yrkar vidare att regeringen förordnar om en utredning av om det föreligger någon sedvanerätt inom Jämtlands län och att utredningen särskilt klarlägger vem som har bevisbördan för förekomst eller avsaknad av sedvanerätt.

I ärendet har yttranden avgetts den 25 juli 1977 av kammarkollegiet, den 25 november 1977 av lantbruksstyrelsen efter hörande av Tännäs-Idregruppen, den 30 december 1977 av länsstyrelsen i Jämtlands län efter hörande av lantbruksnämnden i länet och i mars 1978 av Svenska samernas riksförbund.

Kammarkollegiet anför bl.a. att enligt kollegiets mening erfordras inte någon utredning av frågan om det föreligger någon sedvanerätt till renbete inom Jämtlands län, då det får anses ställt utom allt tvivel att det finns sedvanerättsmarker. Även länsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden anser det uppenbart att sedvanerätt föreligger och att ytterligare utredning härom får betraktas som helt onödig.

Kammarkollegiet anför vidare att för att undvika långdragna och dyrbara rättegångar borde det undersökas om det finns möjligheter att lösa frågan om sedvanerättsmarkerna i Härjedalen genom skiljemannaförfarande.

Länsstyrelsen anför bl.a. att det är angeläget att försöka på något sätt uppnå samförståndslösningar och anser att uppslaget att undersöka förutsättningarna för skiljedom därför i och för sig är värt att pröva. Det måste sålunda - även om förhållandena växlar från trakt till annan - finnas förutsättningar att genom förhandlingar och/eller åtgärder leda fram till en för båda parter godtagbar ordning. Länsstyrelsen skall så långt det är möjligt verka för att ett bra resultat uppnås. Detta arbete kommer att bedrivas i nära samråd med vederbörande kommun och

lantbruksnämndens rennäringsavdelning. Att företrädare för renägarna och för markägarna kommer att vara med i detta arbete är självklart. Man måste emellertid ha klart för sig att på samma sätt som t.ex. storskogsbruket numera bedrivs under helt andra former än för blott ett årtionde sedan även rennäringsens driftformer förändras och att med den moderna s.k. extensiva renskötseln måste följa vissa nackdelar som berörda markägare får tåla. I sista hand är det en fråga om samlevnad och samarbete mellan företrädare för olika näringsgrenar som alla har sitt berättigande. Att helt eliminera renströvningsproblemet får anses omöjligt.

Lantbruksstyrelsen anför bl.a. att markägarnas klagomål inte enbart grundar sig på deras syn på sedvanerättsfrågan utan också på det förhållandet att renar utan stöd av rennäringslagen vistas utanför renbetesfjällen under tiden 1 maj - 30 september. Klagomålen härom har ökat under senare år. Att det i Härjedalen utanför renskötselns åretruntmarker på icke tillåten tid förekommer renströvning är känt sedan länge. Orsakerna är många. Samhällsutvecklingen med vattenregleringar, skogsbruk, vägar, bebyggelse, turism etc. har försvårat renskötselutövningen. En annan orsak torde vara att renskötselutövarna inte till fullo lyckats bemästra de nackdelar som sammanhänger med den extensiva driftsform, som numera praktiskt taget helt genomförs inom renskötselområdet. Emellertid kan det inte bestridas att det här föreligger en alltför passiv inställning till renströvningsproblemet från samebyarnas sida. Ökade ansträngningar måste således till om man skall komma till rätta med renströvningsproblemet och hindra att näringen och dess utövare kommer i bestående motsättning till den övriga Ortsbefolkningen. Samtidigt måste markägarna tåla viss förekomst av renar på sedvanerättslanden även under sommaren. Att få bort alla strövenar är en praktisk omöjlighet.

Jonas Eriksson m.fl. har inkommit med påminnelser.

Regeringen lämnar med hänsyn till vad länsstyrelsen anfört skrivelsen utan åtgärd.

På regeringens vägnar

Rune Gustavsson

Ulla B. Silén

Bestyrkes i tjänsten

[Signature]

Avskrift till

kammarkollegiet
lantbruksstyrelsen
lantbruksnämnden i Jämtlands län
länsstyrelsen i Jämtlands län
Svenska samernas riksförbund
Tässlåsens sameby, c/o Nils Jonasson, Fack 3, 840 33 Börtnam
Handölsdalens sameby, c/o Lars Mathiasson-Kräik,
840 35 Ljungdalen
Mittådalens sameby, c/o John Schain, Mittådalens,
820 95 Funäsdalen
Tännäs sameby, c/o Bengt Andersson, Brändåsen,
820 94 Tännäs
Idre sameby, c/o Allan Andersson, Storättnam,
790 91 Idre
Lantbrukarnas riksförbund, c/o Lars-Göran Lövgren,
105 33 Stockholm

Jordbruksdepartementet
Fack
103 20 STOCKHOLM

Framställning från markägare i Härjedalen om åtgärder för
att förhindra otillåten renbetning på deras marker

Remiss 1977-08-08

Bil. 1000

Av länsstyrelsen från lantbruksnämnden i länet inhämtat
yttrande bifogas.

För egen del får länsstyrelsen anföras.

Lika med kammarkollegiet och lantbruksnämnden finner länsstyrelsen det uppenbart att sedvanerätt enligt 3 § p 2 rennäringslagen (1971:437) förekommer inom i vart fall vissa av de markområden framställningen avser. En annan sak är att det givetvis i det konkreta fallet kan vara tveksamt om sedvanerätt föreligger beträffande viss fastighet. Det förhåller sig så att tvist härom endast kan lösas genom rättegång vid allmän domstol, d v s genom ett mycket omständigt och dyrbart förfarande, gör det angeläget att försöka på något sätt uppnå samförståndslösningar. Uppslaget i kammarkollegiets yttrande att undersöka förutsättningarna för skiljedom är därför i sig och för sig värt att pröva. Med markägarparterns kategoriska inställning, manifesterad även i omdömet om den s k Tännäs-Idre-gruppens ställning, lär det dock finnas föga hopp om att nå en överenskommelse om förutsättningarna för skiljedomsförfarande. Inställningen till Tännäs-Idre-gruppen torde tyvärr medföra att utsikterna att komma till ett meningsfullt slutresultat av gruppens arbete är små.

I sitt yttrande 1977-10-24 till statsrådet och chefen för bostadsdepartementet om redovisningen av den fysiska riksplaneringens planeringsskede framhöll länsstyrelsen följande beträffande rennärigen.

"Rennärigen har sådan omfattning och betydelse i länet att bevakningen av dess intressen varit en viktig del i planeringsarbetet. Näringen har sitt bästa skydd i rennäringslagen som dock inte ger något skydd mot ändrad markanvändning inom betesområden utanför åretruntmarkerna. Sådana betesområden är helt nödvändiga för näringen och disponeras med sedvanerätt. Samtidigt tillhör ofta dessa områden de mest attraktiva för exploatering avseende turism, fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv. I regel har näringen tillförsäkrats en samrådsmöjlighet genom de upprättade kommunövervakningarna dock med undantag av Strömsunds och Härjedalens kommuner. Härjedalens kommuns beslut i frågan kan uppfattas

1977-12-30

32.19-23-77

som ett ifrågasättande av sedvanerätten. Det är ett livsvillkor för näringen att dess intressen inom sedvanerättsområden kan hävdas. Länsstyrelsen anser därför att sedvanerättens innebörd och konsekvenser för markanvändningen behöver studeras ytterligare liksom samspelet mellan administrativa markanvändningsbeslut och därav eventuellt påkallad judiciell rättsprövning."

Det är självklart, att - förutom annat - antalet renar inom samebyarna inverkar på förhållandet mellan renägare och markägare. Frågan om hur många renar, som får hållas inom Tännä och Idre samebyar efter den 1 oktober 1978, skall i god tid dessförinnan behandlas, av lantbruksnämnden.

På de av kammarkollegiet anförda skälen avstyrker länsstyrelsen att sanktionsbestämmelser införs i rennäringslagen.

På sid 6 i markägarnas skrivelse beröres bl a renstängslet Kölosen-Lossen, varvid göres gällande att markägarna och staten skulle missförstått varandra om stängslets funktion. Beslutet att bygga stängslet föregicks av långvariga underhandlingar. Det har givetvis inte från statens sida varit meningen att genom stängslet hindra renarna att under vinterbetesperioden uppehålla sig öster om stängslet, d v s på mark som ansetts omfattad av sedvanerätten. Tvärtom har meningen varit att genom att öppna stora luckor i stängslet medge fr passage under denna tid. Avsikten med stängslet har däremot varit att under sommarbetesperioden genom att då sluta till stängslet hindra renarna från att beta utanför renbetesfjällen inklusive vissa väster om stängslet i särskild ordning arrenderade marker. En annan sak är, att genom att sommartid öppningar skett i stängslet på sätt som inte gått att vinna klarhet om, den avsedda effekten inte helt kunnat uppnås. Att inte nu berörda förhållanden skulle stått fullt klara för de av stängslet närmast berörda markägarna synes länsstyrelsen osannolikt.

Som framgår av den remitterade skrivelsen har länsstyrelsen under de senaste åren mottagit ett stort antal framställningar från markägare i Härjedalen med begäran om åtgärder mot renströvning. Oftast har det härvid rört förekomst av renar utanför renbetesfjällen under sommarbetesperioden, men det har även gällt renbetning vintertid dels på marker där sedvanerätt har ansetts föreligga dels på inägor och tomtmark. I insikt om det angelägna i att i möjligaste mån undvika tvångsåtgärder har länsstyrelsen i huvudsak sökt minska påtalade olägenheter genom underhandsframställningar till styrelserna för de berörda samebyarna. Effekten härav har dock varit föga tillfredsställande och efter upprepade klagomål under vårvintern 1977 fattade länsstyrelsen den 11 maj 1977 i avskrift bilagda beslut om omhändertagande av renar. Beslutet undanröjdes visserligen av kammarrätten i Sundsvall närmast på formella grunder, men i vart fall en av de berörda samebyarna genomförde under sommaren 1977 i betydande utsträckning borttransport av renar från vinterbetesmarker. Länsstyrelsen kunde också efter undersökning genom polismästaren i Sveg konstatera att olaga renströvning under sommaren förkommit i väsentligt mindre omfattning än tidigare år. Även

1977-12-30

32.19-23-77

påståendet i markägarnas skrivelse att markerna i slutet av maj och början av juni 1977 varit "invaderade" av renar möjligen var riktigt, gällde detta i vart fall inte senare under sommaren.

Länsstyrelsen kan till slut inte underlåta att framhålla, att situationen mellan renägare och markägare i övriga delar av länet på ett markant sätt skiljer sig från läget i Härjedalen. Det måste sålunda - även om förhållandena växlar från trakt till annan - finnas förutsättningar att genom förhandlingar och/eller åtgärder leda fram till en för båda parter godtagbar ordning. Länsstyrelsen skall så långt det är möjligt verka för att ett bra resultat uppnås. Detta arbete kommer att bedrivas i nära samråd med vederbörande kommun och lantbruksnämndens rennäringsavdelning. Att företrädare för renägarna och för markägarna kommer att vara med i detta arbete är självklart. Man måste emellertid ha klart för sig att på samma sätt som t ex storskogsbruket numera bedrivs under helt andra former än för blott ett årtionde sedan även rennäringens driftformer förändras och att med den moderna sk extensiva renskötseln måste följa vissa nackdelar som berörda markägare får tåla. I sista hand är det en fråga om samlevnad och samarbete mellan företrädare för olika näringsgrenar som alla har sitt berättigande. Att helt eliminera renströvningsproblemet får anses omöjligt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknade ställföreträdande landshövding och länsråd, tillika föredragande.

Lars Calleberg

Bengt Bohman

Kopia till
lantbruksstyrelsen, B Ekendahl
lantbruksnämnden, I Lundberg
Handölsdalens sameby
Mittådalen's sameby
Tännäs sameby
Idre sameby
Svenska Samernas Riksförbund
Handölsdalens sameby

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Fack
831 01 ÖSTERSUND

10. 24.

Yttrande med anledning av framställning från markägare i
Härjedalen om åtgärder för att förhindra otillåten
renbetning
(Dar 32.19-25-77)

Som kammarkollegiet framhållit i ärendet beror motsättningen
mellan markägarna och renskötselutövarna på motsatta åsikter
i sedvanerättsfrågan.

Kollegiet hävdar att det finns sedvanerättsmarker i land-
skapet Härjedalen och har till stöd för detta påstående
åberopat arbeten av Ernst Manker och Elof Huss samt redo-
visningar av renbetesmarksutredningen och statens planverk.
Lantbruksnämnden delar kollegiets uppfattning och kan
dessutom anföra följande om sedvanerätten.

Under arbetena med 1928 års renbeteslag yrkade kommunalfull-
mäktige i Arjeplogs socken, att sedvanerättens giltighet
nedom odlingsgränsen måtte begränsas till sådana trakter,
"vilka regelbundet besöks av lapparna" (prop. nr 43 år 1928
sid 71). Detta yrkande torde enligt departementschefens
uppfattning icke förtjäna avseende. I fortsättningen lyder
dennes uttalande i propositionen: Bifölles ett sådant
yrkande, skulle därmed borttagas en av de väsentligaste
förutsättningarna för lapparnas näring. Dessa äro ju för
renarnas uppehälle helt beroende av tillgången på födoämnen
å trakterna i fråga, en tillgång, som på grund av klimato-
logiska och andra förhållanden kan vara synnerligen skiftande
och ojäm. Det är således en tvingande nödvändighet för
lapparna att inom de för sedvaneområdet uppdragade yttre
geografiska gränserna äga frihet att efter omständigheterna
välja de för tillfället mest lämpliga betesmarkerna. Lika
liten anser jag yrkandet följa vissa håll utanför renbetes-
fjällen i Jämtlands län, att lapparnas vistelse med sina
renar å enskild mark måtte göras i regel beroende av mark-
ägarens medgivande, förtjäna avseende. Detta yrkande har en
än mera principiell betydelse än det föregående yrkandet,
i det av detsamma direkt syftar mot ett upphävande å enskild
mark av lapparnas historiskt grundade och av statsmakterna
erkända rättigheter. Det måste tillbakavisas även på den
grund att fastigheterna, redan då de övergingo i enskild äge-
voro belastade med ifrågavarande servitut till lapparnas
förmån.

På sid 70 i samma proposition står att läsa att Bergsjö landsfiskalsdistrikt icke under de senaste 20-25 åren och Delbo landsfiskalsdistrikt icke sedan 1907 besökts av samer för renbete. På samma sida står också att principiella erinringar i frågan om samernas rätt att i sin renskötsel tillgodogöra sig renbete utanför renbetesfjällen framförts i Jämtlands län endast av Åre, Hede och Tännäs socknar, nedan hos det stora antalet hörda kommuner i övrigt, bland vilka ett flertal på grund av sitt utsatta läge haft särskild anledning att uppmärksamma frågan, densamma icke gav anledning till särskilda uttalanden.

Lantbruksnämndens tidigare behandling av frågor som har samband med sedvanerätt

Lantbruksnämnden fastställde den 19 september 1973 gränser mellan samebyarna (inom renbetesfjällen) och högsta renantalet för varje sameby med utgångspunkt från de betesområden som vederbörande by förfogar över. Liksom kammarkollegiet gör i detta ärende utgick nämnden då (1973) från att det finns sedvanerätt i hela Jämtlands och delar av Kopparbergs län (sid. 158 prop. nr 51 år 1971). Nämnden har i skrivelse till lantbruksstyrelsen den 17 oktober 1974 preciserat sin ståndpunkt på följande sätt:

Konkret innebär alltså lantbruksnämndens beslut att nämnden anser att det i var och en av de i beslutet den 19 september 1973 uppräknade samebyarna uthålligt kan hållas det antal renar som angivits som högsta antal för varje by under förutsättning att byarna som hittills kan använda sig av betesområden utanför renbetesfjällen och de för renbete särskilt upplåtna markerna. Om det vid rättegång, i vilken sameby och markägare är parter, fastställs att samebyn inte har sedvanerätt på den mark som rättegången gäller resulterar detta i att samebyn måste använda renbetet inom årestrutningsområdena i större omfattning än för närvarande. I en sådan situation, som enligt lantbruksnämndens uppfattning ingen av de samebyar för vilka beslut om högsta renantal fattats av nämnden den 19 september 1973 befinner sig, bör sådant beslut omprövas. Som tidigare framhållits är det enligt lantbruksnämndens uppfattning domstol som skall fälla avgörandet i sedvanerättsfrågan och inte administrativt rättsorgan.

Lantbruksnämnden har sedan 1974 inte haft anledning att ändra sin ståndpunkt i sedvanerättsfrågan.

Markägarnas skrivelse

Den fråga, som nu aktualiserats av markägarna är alltså inte ny. De problem det gäller har behandlats i cirka 100 år utan att relationerna mellan berörda parter kunnat förbättras. 1974-1975 byggdes ett renstängsel mellan Kölosen och Lossen och nyttjanderätt har arrenderats för renskötsel och för att kompensera vissa markägare inom ett cirka 30.000 ha stort område. Detta har kommenterats av markägarna.

Den viktigaste frågan, om det finns eller inte finns sedvanerätt och var denna rätt i så fall kan utnyttjas, har inte avgjorts genom dom (sid. 158 prop. nr 51 år 1971) eller överenskommelse. Kammarkollegiets förslag om skiljemannaförfarande är därför värt att pröva.

Lantbruksnämnden anser slutligen att det kan ifrågasättas huruvida det är renar som vållat alla de skador på skog som redovisats av markägarna i skrift och på bild. Uppfattningarna om renars inverkan på skog brukar vara delade t.o.m. bland skogsmän, vilket visas av bl.a. två vittnesmål i Jämtbygdens Tingsrätts dom den 28.11.1975 i mål om expropriation av nyttjanderätt för renbete. Kronojägare Martin Mårtensson, som vittnade på kändesidan (staten genom kammarkollegiet) lämnade följande redogörelse:

Han är kronojägare sedan 1942 och tjänstgör sedan 1960 på renbetesfjällen. Han känner väl till de trakter varom är fråga i målet, eftersom han är född och uppvuxen i den delen av Härjedalen. Enligt hans uppfattning är det vissa fördelar med att ha ren i markerna. Skogen blir mera lättföryngrad i områden där renerna har betat p.g.a. att renen gör luckor i lavtäcket, något som underlättar för fröna att komma ner i jorden. Den skada renen förorsakar sker dels genom trampning och dels när den på hösten fejar sina horn. En del skogsplanter förstörs visserligen, men som helhet är skadorna inte av sådan omfattning att det betyder någonting för skogsåterväxten. Särskilt på självföryngrade skogsytor står plantorna oftast så tätt att en stor del ändå måste gallras bort, och det är endast ett litet antal planter som blir skadade. På självföryngrade skogsytor måste man gallra betydligt mera än på områden där skogsplantering skett. Ju högre upp mot fjälltrakterna skogen är belägen desto mera svåröryngrad blir den. På hög höjd klarar sig många planter inte p.g.a. klimatförhållandena. I fjol höst ombads Mårtensson att visa revirförvaltaren på renbetes-skador. Mårtensson kunde emellertid inte detta, eftersom han inte kände till några sådana skador, och andra skogstjänstemän, som han vände sig till, kunde inte heller hänvisa till trakter med renbetesskador.

Skogsvårdskonsulenten Arne Sundvisson (svarandesidan):

Han är konsulent hos skogsvårdsstyrelsen och tjänstgör i Hede distrikt, som omfattar Tännäs, Hede och Vendalens socknar. Produktiv skogsmark finns ej inom området på höjden som ligger över 800 m över havet. Funäsdalen 29:6 och 29:10 ligger inom området för produktiv skogsmark, medan Kyrkbyn 7:2 och 14:3 ligger utanför gränsen för sådan mark. Enligt hans mening är produktiv skogsmark sådan mark som avkastar mera än en m³ sk per ha. Vad gäller Kyrkbyn 7:2 och 14:3 är det inte realistiskt att där räkna med någon skogsavverkningsöverhuvudtaget. Även om ägarna till dessa fastigheter skulle kunna avverka skog genom utglesning av beståndet torde sådan avverkning ställa sig olönsam. För avverkning av skog krävs skogsvårdsstyrelsens tillstånd, och sådan meddelas i och för sig också för slutavverkning även på svåröryngrade områden. Det krävs dock att föryngringsåtgärder vidtages. I flertalet fall sker återväxten genom självföryngring från fröträd. Sundvisson skulle ej rekommendera en markägare att plantera skog på Kyrkbyn 7:2, eftersom plantorna p.g.a. höjdläget inte skulle klara sig. Han har inte sett någon inplantering på höjder över 800 m ö.h. Man har vid Malmagen gjort inplantering på provytor på 830 m höjd och resultatet därav är dåligt.

I Tännäsområdet har Sundvisson inte sett andra renskador än en del fejningsskador på en gemensamhetsskog i närheten av Funäsdalen 29:6. Sundvisson gjorde en utredning om renskad på ett skogsområde vid Särvsjövägen i Hede. Han fann där att ungefär 10 procent av huvudplantorna bestod av döda plantor och sådana som inte kunde väntas överleva. Ungefär lika stor procentandel bestod av plantor, beträffande vilka det framstår som oviss om de skulle överleva. Skadade plantor, det gäller både tall och gran, drabbas ofta av sekundära skador i form av insekts- och svampangrepp. Många skogsägare anser det vara meningslöst att kompletteringsplantera p g a förekomsten av renskador. De litar helt till självföryngring. I huvudsak delar Sundvisson deras uppfattning.

Om det kan bevisas att renar vållat skador på skog eller mark förutsättes, som kammarkollegiet framhållit, att markägaren kan styrka, att skadan inte kunde ha undvikits på om det eller om sådan rätt föreligger, att skadan vållats av ren under tiden maj - september för att skadan skall vara ersättningsgill. Under nuvarande förhållanden då positionerna är låsta mellan parterna som en följd av de skilda ståndpunkterna i sedvanerättsfrågan är varje sådant krav på ersättning för skador ett irritationsmoment för båda parter. Markägaren känner sig laglös då han inte får ersättning. Renskötselns företrädare erkänner inte denna närings skuld i sammanhanget, eftersom man åberopar sedvanerätt. Det är känt genom bl.a. telefonsamtal till lantbruksnämndens tjänstemän att det förekommer många sådana fall. Om sedvanerättsfrågan kan lösas genom skiljemannaförfarande eller på annat sätt skulle en stor del av den nuvarande irritationen kunna elimineras.

I handläggningen av detta ärende har deltagit rennäringsdelegationens samtliga ordinarie ledamöter med undantag av Lars Ola Persson och i hans ställe suppleanten Mats Bergkvist och med undertecknad avdelningsdirektör som föredragande.

För lantbruksnämnden

Ivan Lundberg
avdelningsdirektör

1977-05-11

Handölsdalens sameby
Mittådalens sameby
Tännäs sameby
Idre sameby

Åtgärder enligt 71 § rennäringslagen

Länsstyrelsen har senast under april och maj 1977 mottagit ett stort antal skriftliga och muntliga klagomål främst från markägare på olika orter i västra Härjedalen om att renar betat eller eljest uppehållit sig på marker där de inte får vistas i vart fall efter den 30 april. I en den 18 april 1977 dagtecknad, ordförandena i styrelserna för Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar delgiven skrivelse uppmanade länsstyrelsen samebyarna att omedelbart vidtaga alla möjliga åtgärder för att transportera bort eller på annat sätt avlägsna renarna från dessa marker.

Länsstyrelsens skrivelse synes inte ha föranlett några åtgärder från renägarnas sida. I vart fall framgår av undersökningar de senaste dagarna genom polismyndighetens försorg och av ett stort antal telefonsamtal till länsstyrelsen från missnöjda markägare att renar alltjämt i betydande omfattning uppehåller sig på marker där de inte får vistas efter den 30 april.

Då skada och olägenhet av betydelse härigenom uppenbarligen förorsakas berörda markägare beslutar länsstyrelsen efter samråd med rennäringsavdelningen vid lantbruksnämnden i länet, med stöd av 71 § rennäringslagen att uppdraga åt polismyndigheten i Svegs polisdistrikt att slakta och sälja de renar som påträffas inom byarna Vemdalen, Hede, Hedeviken, Långå och Rändalen med omgivande marker.

Kostnaderna för renarnas omhändertagande, slakt och försäljning skall uttagas ur köpeskillingen. Återstoden tillfaller renarnas ägare, om han är känd, och annars den eller de samebyar till vilka renarna kan antagas ha hört.

Detta beslut länder till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres.

Besvärshänvisning (formulär nr 1) se bilaga.

Bengt Bohman

Sven Olof Nilsson

BESTYRKES

C. Andersson

Jordbruksdepartementet
Fack
103 20 STOCKHOLM

1977-12-02

1379/77

Framställning från markägare i Härjedalen om åtgärder för
att förhindra otillåten renbetning på deras marker

Remiss 1977-08-08

Bil. akten

Av länsstyrelsen från lantbruksnämnden i länet inhämtat
yttrande bifogas.

För egen del får länsstyrelsen anföra.

Lika med kammarkollegiet och lantbruksnämnden finner länsstyrelsen det uppenbart att sedvanerätt enligt 3 § p 2 rennäringslagen (1971:437) förekommer inom i vart fall vissa av de markområden framställningen avser. En annan sak är att det givetvis i det konkreta fallet kan vara tveksamt om sedvanerätt föreligger beträffande viss fastighet. Det förhåller det att tvist härom endast kan lösas genom rättegång vid allmän domstol, d v s genom ett mycket omständigt och dyrbart förfarande, gör det angeläget att försöka på något sätt uppnå samförståndslösningar. Uppslaget i kammarkollegiets yttrande att undersöka förutsättningarna för skiljedom är därför i och för sig värt att pröva. Med markägarpartens kategoriska inställning, manifesterad även i omdömet om den s k Tännäs-Idre-gruppens ställning, lär det dock finnas föga hopp om att nå en överenskommelse om förutsättningarna för skiljedomsförfarande. Inställningen till Tännäs-Idre-gruppen torde tyvärr medföra att utsikterna att komma till ett meningsfullt slutresultat av gruppens arbete är små.

I sitt yttrande 1977-10-24 till statsrådet och chefen för bostadsdepartementet om redovisningen av den fysiska riksplaneringens planeringsskede framhöll länsstyrelsen följande beträffande rennärningen.

"Rennärningen har sådan omfattning och betydelse i länet att bevakningen av dess intressen varit en viktig del i planeringsarbetet. Näringen har sitt bästa skydd i rennäringslagen som dock inte ger något skydd mot ändrad markanvändning inom betesområden utanför åretruntmarkerna. Sådana betesområden är helt nödvändiga för näringen och disponeras med sedvanerätt. Samtidigt tillhör ofta dessa områden de mest attraktiva för exploatering avseende turism, fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv. I regel har näringen tillförsäkrats en samrådsmöjlighet genom de upprättade kommunöversiktterna dock med undantag av Strömsunds och Härjedalens kommuner. Härjedalens kommuns beslut i frågan kan uppfattas

1977-12-30

32.19-23-77

som ett ifrågasättande av sedvanerätten. Det är ett livsvillkor för näringen att dess intressen inom sedvanerättsområdena kan hävdas. Länsstyrelsen anser därför att sedvanerättens innebörd och konsekvenser för markanvändningen behöver studeras ytterligare liksom samspelet mellan administrativa markanvändningsbeslut och därav eventuellt påkallad judiciell rättsprövning."

Det är självklart, att - förutom annat - antalet renar inom samebyarna inverkar på förhållandet mellan renägare och markägare. Frågan om hur många renar, som får hållas inom Tännäs och Idre samebyar efter den 1 oktober 1978, skall i god tid dessförinnan behandlas av lantbruksnämnden.

Sankti

På de av kammarkollegiet anförda skälen avstyrker länsstyrelsen att sanktionsbestämmelser införs i rennäringslagen.

På sid 6 i markägarnas skrivelse beröres bl a renstängslet Kölosen-Lossen, varvid göres gällande att markägarna och staten skulle missförstått varandra om stängslets funktion. Beslutet att bygga stängslet föregicks av långvariga underhandlingar. Det har givetvis inte från statens sida varit meningen att genom stängslet hindra renarna att under vinterbetesperioden uppehålla sig öster om stängslet, d v s på mark som ansetts omfattad av sedvanerätten. Tvärtom har meningen varit att genom att öppna stora luckor i stängslet medge fri passage under denna tid. Avsikten med stängslet har däremot varit att under sommarbetesperioden genom att då sluta till stängslet hindra renarna från att beta utanför renbetesfjällen inklusive vissa väster om stängslet i särskild ordning arrenderade marker. En annan sak är, att genom att sommartid öppningar skett i stängslet på sätt som inte gått att vinna klarhet om, den avsedda effekten inte helt kunnat uppnås. Att inte nu berörda förhållanden skulle stått fullt klara för de av stängslet närmast berörda markägarna synes länsstyrelsen osannolikt.

Som framgår av den remitterade skrivelsen har länsstyrelsen under de senaste åren mottagit ett stort antal framställningar från markägare i Härjedalen med begäran om åtgärder mot renströvning. Oftast har det härvid rört förekomst av renar utanför renbetesfjällen under sommarbetesperioden, men det har även gällt renbetning vintertid dels på marker där sedvanerätt har ansetts föreligga dels på inägor och tomtmark. I insikt om det angelägna i att i möjligaste mån undvika tvångsåtgärder har länsstyrelsen i huvudsak sökt minska påtalade olägenheter genom underhandsframställningar till styrelserna för de berörda samebyarna. Effekten härav har dock varit föga tillfredsställande och efter upprepade klagomål under vårvintern 1977 fattade länsstyrelsen den 11 maj 1977 i avskrift bilagda beslut om omhändertagande av renar. Beslutet undanröjdes visserligen av kammarrätten i Sundsvall, närmast på formella grunder, men i vart fall en av de berörda samebyarna genomförde under sommaren 1977 i betydande utsträckning borttransport av renar från vinterbetesmarker. Länsstyrelsen kunde också efter undersökning genom polismästaren i Sveg konstatera att olaga renströvning under sommaren förekommit i väsentligt mindre omfattning än tidigare år. Även om

1977-12-30

32.19-23-77

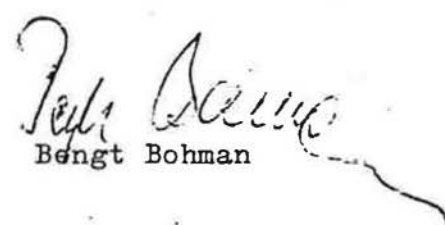
påståendet i markägarnas skrivelse att markerna i slutet av maj och början av juni 1977 varit "invaderade" av renar möjligen var riktigt, gällde detta i vart fall inte senare under sommaren.

Länsstyrelsen kan till slut inte underlåta att framhålla, att situationen mellan renägare och markägare i övriga delar av länet på ett markant sätt skiljer sig från läget i Härjedalen. Det måste sålunda - även om förhållandena växlar från trakt till annan - finnas förutsättningar att genom förhandlingar och/eller åtgärder leda fram till en för båda parter godtagbar ordning. Länsstyrelsen skall så långt det är möjligt verka för att ett bra resultat uppnås. Detta arbete kommer att bedrivas i nära samråd med vederbörande kommun och lantbruksnämndens rennäringsavdelning. Att företrädare för renägarna och för markägarna kommer att vara med i detta arbete är självklart. Man måste emellertid ha klart för sig att på samma sätt som t ex storskogsbruket numera bedrivs under helt andra former än för blott ett årtionde sedan även rennäringens driftformer förändras och att med den moderna s k extensiva renskötseln måste följä vissa nackdelar som berörda markägare får tåla. I sista hand är det en fråga om samlevnad och samarbete mellan företrädare för olika näringsgrenar som alla har sitt berättigande. Att helt eliminera renströvningsproblemet får anses omöjligt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknade ställföreträdande landshövding och länsråd, tillika föredragande.

Lars Calleberg

Bengt Bohman

Kopia till
lantbruksstyrelsen, B Ekendahl
lantbruksnämnden, I Lundberg
Handölsdalens sameby
Mittådalens sameby
Tännäs sameby
Idre sameby
Svenska Samernas Riksförbund
Härjedalens kommun

Protokoll fört vid sammanträde, angående kringströvande renar inom följande skiftoslag Lillhärddal, Lofsdalen, Glöto, Häggberget, Råndalen, Ransundet, Djursvallon och Bölbberget hållet uti Lillhärddals kommunalrum Kyrkbyn torsdagen den 24 okt. 1968 klockan 11,00.

Närvarande: Markägare.

Jägm. W. Franzon Älvdalen, Stora Kopparbergs AB., Jägm. Loif Eriksson Svog, AB. Iggesungs Bruk, Jägm. Yngve Smøds Svog, Bergviks AB., Jägm. Gustaf Kjellberg Söderhamn, RLF:s Ombudsman Hans Furuberg Östersund, Skogvakt. Eskil Thor Horrø, Marma Långrør, G. Axelsson Svog, Skogsvårdsstyrelsen, Skogvakt. Bo Ödfalk Lillhärddal, Stora Skiftoslaget, Andreas Jonasson Lillhärddal, Olof Eriksson Lillhärjeåbygget, Hugo Halvarsson Långå, Karl Andersson Råndalen, Harald Larsson Vombren Svog, E. Fjätström Lillhärddal, A. Hodspång Lillhärddal, Hans Westman Glöto, Alfred Martinsson Glöto, Alrik Molin Lofsdalen, John Erik Häggberg Häggberget Särna, Erik Backman Lofsdalen, Lennart Persson Ransundet, A. Mårtonsson Lillhärddal, G. Wroding Lillhärddal och undertecknad Hom.äg. Stig Hagåker Lillhärddal.

Närvarande: Lappväsendet och Renägarna.

Konsulent Ivan Lundberg Östersund, Yngve Blom, Ordningsman Lars Ronsberg, Härje Ronsberg, E. Ronsberg och N.O. Ronsberg samliga från Tännäs lappby.

§ 1.

Skogvaktare Bo Ödfalk Lillhärddal öppnade sammanträdet och redogjorde för tillkomsten av dagens sammanträde som gällde kringströvande renar på förbjuden mark.

§ 2.

Att leda dagens sammanträde och vara dess ordförande valdes enhälligt Skogvakt. Bo Ödfalk Lillhärddal, samt till sekreterare att föra dagens protokoll valdes enhälligt Hom.äg. Stig Hagåker Lillhärddal.

§ 3.

Till justeringsmän att justera dagens protokoll valdes Konsulent Ivan Lundberg och RLF:s ombudsman Hans Furuberg båda Östersund.

§ 4.

Efter dessa förrättade val bad ordf. Bo Ödfalk att de olika skiftoslagens och bolagens representanter skulle yttra sig innan diskussionen släptos lös och som första talare anmälde sig Hom.äg. Andreas Jonasson Lillhärddal, som yttrade sig på följande sätt.

Med anledning av den allmänna förekomsten av ren inom västra delen av Lillhärddals socken har markägarna fått vidkännas stora ekonomiska förluster.

Inkomsterna för markägarna från skogsbruket i denna trakt är minimala, medan däremot många markägare arrenderar ut sina marker för älgjakt och får därigenom ett gott ekonomiskt tillskott.

I och med att jakten störs av hundratals renar som försvårar jakten, drar sig arrondatorerna ur, och markägaren får vidkännas ekonomisk förlust.

Vid skogsavverkning ålägges markägaren av statsmakterna att återplantera skog, som sedan förstörs av kringströvande renar, och markägarna får reparera skadorna för dyra pengar.

Med hänvisning till ovanstående är det ett oöftorgivligt krav från markägarna att myndigheterna vidtar sådana åtgärder att renägarna följer renbeteslagen och inte förstör det inkomstbortfall som redan drabbat markägarna i västra Lillhärddal.

§ 5.

Alrik Molin som företrädde markägarna i Lofsdalen sade att man där numera har renar året om. Renarna gör stor åverkan på markerna och de gå till och med in på inägorna och förstör växande grönt. På 1930 talet var det aldrig några problem med renar. Det är under de senaste åren det blivit betydligt sämre från höll Alrik Molin till sist.

§ 6.

För Glötos skifteslag talade Hans Westman som framhöll att problemet var det samma i Glöto som i Lofsdalen, men Westman ville understryka att det var vildren som vistades i Glöto.

§ 7.

Häggborgs representant John Erik Häggberg underströk att där fanns ren nästan dagligen och att renarna till och med kom in i inhägnader runt gårdarna.

§ 8.

Karl Andersson Rändalen pekade på utredning från år 1936 enligt vilken inga renar har rätt att beta där, renarna skall finnas inom renbeteslandet. Vi har uppvaktat både renägarna och länsstyrelsen, men utan resultat.

§ 9.

Representanten för Ransundet var Lennart Persson som sade att renarna fördärvar jakten i byn. Ingen vill arrendera jaktmarker där det bara finns ren.

§ 10.

Jägmästare Gustaf Kjellberg Söderhamn underströk vikten av skogsvård och jakt, samt att renarna var till stor skada både för jakt och skogsvård. Därutöver ville han vota om renägarna kunde bevisa att deras renar kunde få vistas här på dessa trakter.

§ 11.

Iggosunds AB:s representant Jägmästare Lolf Eriksson Svog, påpeglade de stora skador som renen åsakar både träd och vido och dessutom förstördes många plantbestånd när stora flockar renar kom och lade sej samt klände sönder plantorna. Jakten har också blivit försämrad genom att ren upphåller sej på markerna och att hundarna tar efter renarna. Därutöver var att lägga märke till att renarna åt upp vitmossan som var en inkomstkälla för Härjedalen, till sist påminde han om ett avtal som fanns mellan AB. Iggosunds Bruk och Tännäs lappby om viss rätt till bota inom Dalsvallen som han ville skullo efterlevas.

§ II 2.

Jägmästare W. Franzon Älvdalen, omtalade att han hade bekymmer med renfrågan inom hela verksamhetsområdet såväl Särna - Indro - Lillhärjedalen och även into minst inom Norge där Bergslags AB. hade skogar och marker och renarna var till fördärv både inom jakten och att renarna betade vitmossa som var en handelsvara inom dessa trakter, han undrade vidare om into samerna voro ersättnings-skyldiga onär jaktarrondatorerna drgo sej tillbaka samt klagade på för mycket ren på markerna. Vidare omtalade Jägmästare Franzon, att samerna icke voro eniga med markägarna att kringströvande renar skulld få skjutas, men att i Norge myndigheterna lämnat medgivande att avliva renar genom skjutning.

§ I 3.

Ordföranden Skogvaktare Bo Ödfalk undrade vem som skulld betala om man körde på renar och bilen samt föraren blev skadad.

§ I 4.

RLF:s ombudsman Hans Furuborg att problemet med kringströvande ren into är nytt för RLF:s Länsförbundet har vid upprepade tillfällen orhållit klagomål från onskilda markägare om olägenheterna.

§ I 5.

Konsulent Ivan Lundberg från Lappväsöndet yttrade sej på följande sätt. Det var några frågor som framkommit, han ville att kritiken skulld ställas åt rätt håll och oj mot myndigheterna, utan kritiken bör ställas mot den lappby som har med frågan att göra. Nu gällande lagbostämmelser gör icke myndigheterna rätt att vidtaga de begärda åtgärderna. Vidare ville han framhålla det goda samarbete som ägde rum inom Särna - Idre området där Jägm. W. Franzon tyckte i sitt tal att det stod lika dåligt till med samernas arbete. Konsulent Lundberg sade vidare att samerna into hade för mycket renar, utan det var avståndet mellan fjällmarkerna och den privata marken som gjorde att det blev olägenheter, irritation och skador genom renströvning. Han fortsatte vidare i sitt tal och ville att varje skifteslag skulld utse ett eller två kontaktmän som skulld rapportera till Lappväsöndet om renar fanns att återhämta. Ingen rapportör skulld behöva lida någon ekonomisk förlust. Renbeteslagen var oj densamma i Sverige som i Norge och därför kunde man into godkänna nedskjutning av renar hur som helst. Skulld så se var man tvungen ordna med fullmakter från renägarna från olika håll av vårt land och till och med från norska renägare, därför att renar från alla dessa håll kunde ha samlats i en och samma hop. Det upplystes även från konsulentens sida att det var lappbyn som var den juridiska personen och oj den privata renägaren. Till sist vädjade konsulent Lundberg om ett gott och förståeligt samarbete mellan såväl renägare som markägare för att lösa renfrågan på bästa sätt.

§ I 6.

Mossaindustrins representant Harald Larsson Vombren, att ungefär 5 - 600 personer var anställda inom mossaindustrin i Härjedalen, han framhöll vidare att renarna har gjort stor skada på vitmossan och att flera fast anställda

personal roden måst avskodas, skulle detta fortsätta och allt flor och flor renar tränga in i laldskapet blir tondonsen den att Härjedalen blir avfolkat till sist.

§ 17.

Andreas Jonasson Lillhärddal, villo poängtera att ofter sammanträdet som var ordnat i Lillhärddal roden i våras ingenting har gjorts från renägarnas sida, utan allt flor och flor renar kommit till.

§ 18.

Så kom den galare som haft det största bekymret med kringströvande renar nämligen Kom.äg. Olof Eriksson Lillhärjeåbygget, och uttalade sej på följande sätt. För det första så tycker jag att detta är fel från första början, att slussa in en massa djur, utan att ha kontaktat markägarna, där bordo onligt min mening ha varit renägarnas sak att först kontaktat oss.

Det är femto året i följd som vi här har haft hovär av ren, och antalet bara ökar för varje år, trots att vi har kontaktat renägarna i situationen.

Jag hörde Burman yttra på vårt sammanträde i våras, att det kunde into undvikas att det kom någon ströron utom renbetesgränsen, men vad ligger bogroppet ströron är det några stycken eller som i detta fall hopar på flera hundra, till tusen som sprider sig på området långt, långt utom renbetesgränsen.

Jag siterar ett annat yttrande av Burman angående lavarna. Han yttrade att det fans så fina lavar här på dessa trakter att det var en nationökonomisk vinst att bota av dem. För mig är det en ekonomisk vinst om dem ej avbotas, då lavan angår som supplement till stråfoder åt våra djur under vintern. Dessa mossmarker är nu som totalförstörda på mitt område, det är att märka att lavan har en mycket lång tillväxttid cirka femtio år i högländet, så har vi grönbetet i betesmarkerna, där är avbetat och nertrampat.

Så har vi inägorna, nedrivna hägar och flockar av ren som äter och skadar på förstaårsvallarna mm, dessa vallar betar man into med sina egna djur, även hjortronmarkerna hinner dem med.

Nu har vi älgjakten, älgon försvinnor och söker sej nor till tryggare markor, jakten omöjliggörs av rentramp och hur blir det i framtiden. Inom en ej för avläggson framtid kanske fem a sex år är dessa markor alldelos avskavado, då är det slut på natinalinkomsten och allt är skamfilat och utslitot.

Att det är en vinst för renägarna att släppa sina renar på våra markor det betvivlar jag into, men jag betvivlar holler into att det för oss markägare är en kännbar förlust, är renägarna bordda att ta konsekvenserna för denna markförstöring under denna tidsrymd.

§ 19.

Lundberg återkom och framhöll vidare, att renägarna into utlovat någon bättring under denna barmarkspäriod som i våras, utan först vid ett kommando snöföro, har renägarna utlovat göra sitt bästa.

§ 20.

Yngve Blom, Lappväsendet redogjorde för allvägagångssättet vid värdering av skador som förosakats av ren. Enl. renbeteslagen skall för värdering av skador

utses tre st. godomän varav en utses av markägarna, en av renägarna och den tredje utses av dessa båda.

Då detta tillvägagångssätt onligt lappväsendet är onödigt krångligt tillämpas för närvarande den ordningen att lappväsendet låter hushållningssällskapets export värdora skadan.

§ 21.

Franzon upptog frågan angående rapportering och om rapporteringen var tillgodosedd och ger resultat, det var inte under vintern det var besvärligast, utan straxt före älgjakten, Franzon framhöll vidare, att man skulld få nodslakta ren under älgjakten och ge en viss resättning till renägarna för var slaktad ren.

§ 22.

En okänd talare tillstyrkte Jägmästare Franzons framställning.

§ 23.

Konsulent Lundborg monado att det inte gick att skjuta renar så lätt, utan han uppropado vad han tidigare sagt, att då var fullmaktsförfarandet framme igen, man vüsto inte vom som ägde den eller den renen.

§ 24.

Franzon ville att renägarna skulld ge medgivande att skjuta renar, Lundborg monado att det var ott ofoktívt sätt, men renbeteslagen och samerna själva säger nej till en sådan åtgärd.

§ 25.

Någon frågade finns det flor renar nu än förr, och har renägarna rätt att ha hur många renar som helst, svaret blev att det fanns flor renar än förr, men renägarna väntade på den nya Renbetesmaksutredningen.

§ 26.

Hans Furuborg poängterado vikten av att markägarna verkligen anmälde uppkomna skador på grödor till lappväsendet och fick dessa ersatta.

§ 27.

Ytterligare en talare undrado varför inte renarna återtogs från markerna när man ringde både renägarna och länsstyrelsen.

§ 28.

Jägmästare Kjollborg efterlyste varför det blivit så mycket ren på våra markor, varför tagor inte renägarna igen sina renar. Det upplystes att Ordningssmannen inom varje renby oj fick alla renägarna med sej att återtaga renarna.

§ 29.

Borgviks representant Jägmästare Yngve Smøds Svog, ville påminna om ott sammanträde som hölls för någon tid sedan i Hødo, där markägarna och renägarna kom överens om att renägarna skulld nadslakta renar så dom kom i rimlig nivå med sin renstam, för närvarande är det aldeles för mycket ren slutado Smøds.

§ 30.

Harald Larsson Vembron, ville föreslå att staten skulld inköpa mera mark till renarna, och sedan ordna lämplig jaktid på ren lika som på älg.

§ 31.

Någon efterlyste om det änto var en dålig affär att ha för mycket ren, Konsulent Ivan Lundberg svarade att det var en dålig affär för renägarna att ha för mycket ren.

§ 32.

Rensberg ville svara någon talare som talat tidigare och frågat varför renägarna inte tagit igen renarna förut, Rensberg svarade enligt tidigare övörens kommolso så skulld renägarna först när det blev snöföro och spår efter renarna taga vara på renarna och oj under barmark.

§ 33.

Det föreslogs att sammanträdet skulld ajourneras, men att markägarna skulld kvarstanna i lokalen för onskild överläggning om hur vilka krav som skulld ställas till lappväsendet och renägarna, samtidigt meddelade ordföranden att Lillhärda's stora skifteslag skulld bjuda på kaffo & Ingrid's Konditori.

§ 34.

Ombudsman Hans Furuborg tog till orda först och monado att markägarna skulld välja kontaktmän inom varje skifteslag en eller två, samt att trycka på §§ 26 - 28 i renboteslagen där han monado sades en hol del saker som renägarna måste efterleva, samt att en resolution skulld sammanfattas och tillställas Länsstyrelsen i Jämtlands län. Därefter talade en hol del andra talare, men till sist onddes markägarna om att anta Furuborg's förslag. Ombudsman Furuborg och Jägmästare Kjollborg valdes att sammanfattn resolutionen, därefter intogs kaffo & konditoriet.

§ 35.

Efter kafferasten samlades åter markägarna för att godkänna den sammanfattade resolutionen som horrar Furuborg och Kjollborg sammanfattat, under tiden valdes en kontaktnan för varje skifteslag vilkas namn återges i resolutionen.

§ 36.

Resolutionen fick följande ordalydolso:

Till/ Länsstyrelsen i Jämtlands län

Lappväsendet,

831 00 Östersund.

Repsentanter för markägare inom Lillhärda's, Lofsdalen, Glöto, Häggbonget, Råndalen, Ransjö, Ransundet, Djursvallen och Bölborgs skifteslagar, samlade till sammanträde angående olika olägenheter som förosakar markägare på grund av olaglig förekomst av kringströvande renar i för varje år ökat antal vill härmed uttala följande:

Mötets onhålliga beslut innebär att samliga markägare kräver att inom icko renbotesområde skall antingen genom utslaktning, bortforsling eller på annat sätt snarast dock senast den första maj 1969 icko finnas till.

Till efterföljande av dessa krav valde mötet en kontaktnan för varje skifteslag och representer till länsstyrelsen enligt följande.

Lillhärðals	skiftoslag	Bo Ödfalk, Lillhärðal
Lofsdalons	"	Erik Backman, Lofsdalon
Glötos	"	Alfred Martinsson, Glöto
Häggborgots	"	John Erik Häggborg Häggborgot, Särna
Råndalons	"	Karl Andorsson, Råndalen
Ransjös	"	Gunnar Jönsson, Ransjö
Ransundots	"	Lonnart Persson, Ransundet
Djursvallons	"	Alrik Olofsson Djursvallon, Glöto
Bölborgots	"	Johan Bergström, Bölborgot

I fall detta krav ej tillgodosatts inom föreskriven tid, beslöt mötet att lagligen pröva efterlevnaden av renbeteslagens bestämmelser.

§ 37.

Därefter inkallades lappväsendets och renägarnas representanter och resolutionen upplästes, vilket enhälligt godkändes av de ovan nämnda representanterna.

§ 38.

Lappväsendets konsulent Lundberg begärde att få uppföra inhägnader för att kunna samla renarna till nodslaktning, samt att kvarvarande renar som blev utanför inhägnaden skulld få nodskjutas på privat mark. Markägarna ville att renägarna skulld kontakta markägarna och ontala om de skjutut ren på markerna så ingen förväxling med tjuvjakt på annat vilt kunde misstänkas av markägaren.

§ 39.

Både renägare, lappväsendet och markägarna förstodo varandra och ordföranden förklarade mötet avslutat och alla skildes i bästa samja.

Justerat:

Hans Furuborg Ivan Lundberg

Dag som ovan.

Stig Hagåker

Sekreterare.

Till Lappfogden Hers. Ab. Steff.

Jag skall svara på de klagomål som hos kammer
Lappfogden tillhanda, från de bofasta bönder
i Kenedalen. som är riktat mot oss att vi för
överdådigt fram på deras marker med våra
renar och polk. Renens vanor och vi förut känd
att inte behövs beskrivas, men att polket
för fram som i beskyllningen heter, att vi
bränner både möbler och golf. Vi tillbakav
visar dessa beskyllningar vi har inte denna vana
att fara fram på liknande sätt, sedan detta
borde bönderna söka i sin egen barm.

Jenar agensamma förhållande bakt sig senen
mot vår mening ner i de trakter, och bortat
4-5 veckors tid innan vi fick den samlad
genom att hundar för och drev och gjorde större
skadorna en betung. Samt där vid en Tabovall
kitta vi en död ren, som i arten en del personer
trodde att senen var sjuten. Vi själv tyckte
att en så stor kraftig ren skulle dö vid en
Tabovall nära vid trafikens väg.

Jag beder Lappfogden att han meddelar dessa
bönder att vi tillbakavisar de nämnda beskyllningar
från Kenedalen.

L. Lars Kräick

Kenedalen 27/5 1929

Ordningsman

Protokoll, fört vid sammanträde med markägare i Vemdalens socken ang. renbetet, dess skadegörelse och vidtagande av åtgärder däremot, hållet i Vemdalens skola den 16 april 1950.

f. Länsskogvaktaren Otto Fladvad i Vemdalen, som erhållit markägarnas uppdrag att kalla till detta sammanträde hälsade de tillstädeskomna, som inalles uppgingo till ett hundratal, välkomna. Förutom hemmansägare inom Vemdalens socken, hade representanter av för frågan berörda markägare inom Tännäs, Långå och Hedevikens byar infunnit sig, samt ombud för Bergvik & Ala Nya Aktiebolag och Aktiebolaget Iggesunds Bruk. Dessutom närvaro lappfogden i länet Åke Wilman och Skogsvårdsstyrelsen genom länsjägmästaren Einar Magni och distriktsjägmästaren Sven Forsberg.

Till ordförande vid sammanträdet utsågs f. länsskogvaktaren Otto Fladvad, till sekreterare forstmästare Ragnar Eriksen i Sveg samt att jämte ordföranden justera detta protokoll skogvaktarna P. O. Sten i Vemdalen och Herman Henriksson i Hedeviden.

I sitt inledningsanförande framhöll ordföranden huru lapparna under senare år trängt allt längre ner i Vemdalens skogsland och att avsevärda skador å tallföryngringar kunna konstateras. Under de 40 år herr Fladvad haft sin verksamhet i dessa trakter, hade han väl sett sig in i denna för skogsbruket i orten mycket allvarliga fråga och påvisade huruom tallföryngringar uppkomna under fröträd, en här mycket vanlig form av föryngring, lidit avsevärd skada genom såväl renarnas betesgång som tramp, legor och fejning. Då det förekommit att någon enskild hemmansägare lämnat sitt tillstånd till lappar att beta med sina djur på hans ägor, hade markägarna under ett tidigare år skriftligen överenskommit att ej tillåta dylika medgivanden, vilken åtgärd tyvärr visat sig ej hava åsyftad verkan.

När ordföranden nu lämnade ordet fritt, hoppades han att den följande diskussionen skulle giva någon lösning i denna för bygden mycket allvarliga fråga.

Knut Hallgren: Vände sig till de närvarande skogsmännen med begäran om att dessa skulle framlägga sin syn på frågan.

Länslägmästare Magni: Hade ej ingående erfarenhet i denna stora fråga. Vid Torsvik i Jämtland, hade han vid ett tillfälle iakttagit avsevärd skadegörelse på en tallåterväxt men då plantuppslag fanns i mycket riklig omfattning, trodde han ej att plantbeståndet skulle komma att spoliöres. Å tallkulturer i Tännäs, som utförts under sista tiden med bidrag från Skogsvårdsstyrelsen, har i något fall skador iakttagits som föranlett hjälpkulturer. Länsjägmästaren hade i samband med processen mot lapparna 1935 beträffande påstådd sedvanerätt inom Hede och Vemdalens socknar utfärdat ett intyg, vilket upplästes.

Distriktsjägmästare Forsberg: På Per Halvarssons fastighet i Tännäs har avsevärd skada förorsakad av ren på ungtall i 1 å 1½ meters höjd konstaterats. Circa 75 % av träden hade förstörts. Bidrag hade lämnats till kulturen. I år har skador i Hedeviden undersökts men resultatet härav kunde ännu ej framläggas.

Per Päck, Vemdalen: Myndigheterna föreskriva för den oskilde att genom dyrbara kulturer hålla sin skog i god ökötsel, sedan komma renarna och förstöra dessa åtgärder. Vi vill ha våra ägor i fred. Den stora frågan är för oss att lapparna ej kunna åberopa sedvanerätt och alltså ej ha något här att göra.

e. Länsskogsvaktare Ivar Fladvad i Långå: Har sett skadegörelse av ren ej blott här i Vendalen utan även i Tännäs och Långå. Uppkrafning av mosstäcket kan för en gång vara markberedning men då renarna gång efter annan återkomma, förstöras uppkomna plantor. Genom hotningen blir slutligen marken utmagrad och trots goda fröar har jag konstaterat att föryngring ej infinner sig. På nybildade skogsvårdsområden förutsättes att markägarna ej släppa sina botesdjur, måste dom då tåla att renarna finnas där?

Länslänsmästare Magni: Lapparna böra givetvis ej få vara där de icke hava sedvanerätt och beta med sina renar. Skadan av betning och fejning kan kanske på vissa ställen vara större än nyttan av renskötseln. Vill i detta sammanhang påpeka den skadegörelse en riklig älgtam åstadkommer. Detta har jag iakttagit i Jämtland och hört klagomål från många markägare, finner det egendomligt att dylika klagomål ej avhöras från Härjedalen.

Forstmästare Eriksens: Frågade lappfogden varför renarna tillåtas beta inom Hede och Vendalens socknar när rättegången 1935 frändömde lapparna sedvanerätt inom dessa socknar samt om ej lappfogden av denna anledning kunde ålägga lapparna att hålla renarna borta härifrån. Hade även iakttagit skadegörelse å såväl mindre som även större tallplantor senast i trakten av Tumsjön under denna vinter. Påtalade huru lapparna under sin flyttning mellan sina legitima uppehållsplatser göra allt större svängar utöver landskapet. Under denna vinter hade sålunda renhjordarna strövat över Vendalen och norra Hedeviden till södra sidan av Ljusnan i höjd med Vikersjön och Sandviken nedåt Ortholmen. De omfattande kulturer som numera i och med en intensifierad skogsskötsel sker på dessa tidigare i stor omfattning graninfekterade tallmarker, vilket i särskilt hög grad är fallet inom Vendalens socken, stå i uppenbar fara att äventyras såvida ej renarna avhysas. Påtalade även att vid de mycket noggranna undersökningar, som gjorts i samband med den stora processen mellan Ljusnedals bruksägare och lapparna ang. skador på höslåtten m. m., fastslagits att lappar ej funnits inom Härjedalen före 1700-talets början och att sedvanerätten över huvud taget därför kunde vara tvivelaktig.

Beträffande älgskadador, kunna även dessa anses vara på väg i Härjedalen i och med den oöfvervårda ökning älgtammen även här undergår.

Lappfogden: Jag söker att vara så objektiv som möjligt, men tror att jag enbart håller med lapparna men så är ej fallet. Utredning angående sedvanerätten är på väg men torde på grund av arbetets omfattning och svårigheten att finna en lämplig och kvalificerad utredningsman att dröja. Jag kan ej köra iväg lapparna från Vendalen. Markägarna kan stämma varje gång skada sker och begära ersättning för påvisbar sådan. Påtalade att Skogsforskningsinstitutet bör få i uppdrag att verkställa undersökning av renskadornas omfattning på skogsmarkerna. En sådan ansökan ligger redan färdig i mitt skrivbord, sade han, men jag har ännu ej låtit den gå vidare då en dylik undersökning blir mycket svår och omständlig, den skall jämföras med oskadad trakt i fullt motsvarande läge såsom höjd, slutning, markunderlag m. m.

Åberopade jägmästare Sköld, som under de 10 å 12 år han tjänstgjort vid Renbetesfjällens revir inom Jämtlands län ej iakttagit skador förorsakade av ren men väl dylika förorsakade av tamboskap.

Köttavkastningen av renskötseln är så stor att Sveriges befolkning kan leva 3 å 4 dagar om året härav och ville understryka att denna fråga sålunda vore av stor

kor som ej kalvat. Meningen är att Blind genom ett gott föredöme skall i gynnsam riktning påverka närboende lappar till en bättre ordning än tillförne och att Tranris lappby skall bli ett centrum för renskötseln inom länets södra fjälltrakter.

Olof Jönsson, Vendalen: Vi vill ej ha renarna på våra marker och begära att lappfogden ordnar så att lapparna hålla sig borta med dem.

Per Bäck: Kan enskild skiftesdelägare utlova bete på samfällad betesmark? Jag har för övrigt intet emot lapparna men vi vill ha våra marker i fred.

Per Halvarsson, Tännäs: Yrkar även på att det uppdrages åt Skogsforskningsinstitutet att verkställa undersökning av skadorna, samt att en motion framföres om lagändring, dels för slopande av all sedvanerätt, dels att i gällande lag uttryckligen angives att ersättning skall utgå för skadegörelse å växande skog.

Knut Hallgren: Konstaterar att alla närvarande markägare, som yttrat sig, äro ense om att renarna skola bort från inägo- och skogsmarkerna och vill att om någon av de närvarande ha en annan mening, så må denne ge sig till känna.

Länsjägare Hagnil: Två legitima intressen stå här emot varandra. Såväl skogs- som även renskötseln måste ges möjlighet att leva. Yrkar även på att den påtalade undersökningen över skadorna kommer till utförande. I avvaktan härpå, bör varje markägare göra framställning om ersättning för liden skada.

Per Bäck: När skada hittills ersatts, har beloppet ej svarat mot skadans storlek. Därför är ersättning för mig ej huvudsaken, den är att få bort renarna.

Då ingen mera ville utsträcka diskussionen, konstaterade ordföranden att det från flera håll framkomna förslaget om en skadeundersökning borde företagas, och med instämmande av samtliga mötesdeltagare, beslöts uppdraga åt lappfogden att hos Länsstyrelsen begära Statens Skogsforskningsinstituts medverkan för utförande av en dylik objektiv undersökning.

Ordföranden förklarade så sammanträdet avslutat.

Vid protokollet

R. Erikson

R. Erikson

Justeras:

Otto Fladvad

Per Olof Sten

Herman Henriksson

Rätt avskrivet intyga:

Karl Jäglest *Linné, Viken*

Tillägg till protokoll, fört vid sammanträde med
markägare i Vendalen ang. renbetet den 16.4.1950.

Å sista sidan anges i protokollet ett uttalande av lappfogden, att Blind genom ett gott föredöme skall i gynnsam riktning påverka närboende lappar till en bättre ordning än tillförne och att Tranris lappby skall bli ett centrum för renskötseln inom länets södra fjälltrakter.

Lappfogdens yttrande har missuppfattats av protokollföraren och skall i stället innehålla följande:

Lappfogden redogjorde för att Tranris lappby före Blinds inflyttning var så liten, att dess renhjord höll på att sugas upp av i första hand Handölsdalens lappby. Det var för att stabilisera renskötseln inom Tranris lappby, som Blinds inflyttning till stor del kommit till stånd. Genom tillskottet av Blinds renhjord skulle Tranris lappbys renhjord kunna bli en mera homogen kärna med större motståndskraft mot grannbyarnas.

Sveg den 3 maj 1950.

Herman Henriksson

Protokollsförare.

Justeras:

Otto Fladvad
.....

Otto Fladvad

Per Olof Sten
.....

Per Olof Sten

Herman Henriksson
.....

Herman Henriksson

Rätt avskrivet intyga:

Karl Jäglest

Lennart Nilsson

Avskrift.

N:r 557.

Till Konungen

(Kungl. Jordbruksdepartementet, Stockholm.)

I närlagda skrivelse till länsstyrelsen den 2 juni 1950 har lappfogden i länet hemställt att länsstyrelsen ville söka få till stånd en sakkunnig utredning rörande de skador, som renarna kunde anses förorsaka å skog.

Av lappfogdens skrivelse framgår att krav å betydande belopp för närvarande föreligger mot lapparna i länet från markägare, som förmena att renarna förorsakat skada å deras skog, samt att anledning förefinnes till antagandet att ytterligare skadeanspråk i förevarande avseende komma att framställas.

I likhet med lappfogden anser länsstyrelsen det vara av synnerlig vikt att det genom sakkunnig utredning klarlägges, i vad mån renarna kunna göra skada å skog samt, där så anses vara fallet, rörande de förhållanden, varunder sådan skadegörelse kan ske.

Jämlikt renbeteslagen skall värdering av skador genom renar, då ersättningsanspråk framställas, ske genom gode män (30 §). Beträffande skadegörelse å skog kan det emellertid med hänsyn till värderingsfrågans i allmänhet mycket komplicerade natur i regel icke förväntas att dessa värderingsmän skola äga den sakkunskap, att ett någorlunda riktigt bedömande utan särskild handledning kan ske. Den av lappfogden avsedda utredningen syftar närmast till dels att orientera skogsägarna och lapparna i frågor rörande skador å skog genom renar dels ock att tjäna som vägledning för dem, som ha att uppskatta renars förmenta skadegörelse å skog.

Emellertid hänger den förevarande frågan om skada å skog genom renar intimt samman med spörsmålen om lapparnas sedvanetrakter. Sådan skada inom dessa trakter torde nämligen lapparna endast under vissa förutsättningar behöva ersätta. Vid markägarnas krav å ersättning för skadegörelse å skog genom renar framföras samtidigt ofta protester mot att renbetning över huvud taget sker, enär sedvanerätt till renbetning förmenas icke förefinnes. Såsom länsstyrelsen framhållit i sin underdåniga skrivelse den 15 juni 1940 angående åtgärder för renskötselns ändamålsenliga bedrivande inom länet (den så kallade jämtlandsutredningen) är sedvanerätten av utomordentlig betydelse för lapparna, vilka stora delar av året beta sina renar utom renbe-

Länsstyrelsen i Jämtlands län angående utredning rörande av renar förorsakat skada å skog m.m.

tesfjällen å trakter varest sedvana förutsätter rätt till betning. Såväl i sistnämnda skrivelse som i sitt underdåniga utlåtande den 3 november 1949 över 1948 års jämtländska renbetesutrednings betänkande angående åtgärder beträffande renskötseln i Jämtlands län har länsstyrelsen framhållit nödvändigheten av att en kvalificerad och fullständig utredning angående sedvanerätten med snaraste komme till stånd för att i görlig mån skaffa lapparna erforderlig trygghet med avseende på sedvanetrakternas utnyttjande för renbetning. Länsstyrelsen har ock föreslagit att Eders Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt lämplig person att verkställa nämnda utredning och för ändamålet anvisa erforderliga medel.

Även av lappfogdens nämnda skrivelse till länsstyrelsen den 2 juni 1950 bilagt protokoll, förtvid sammanträde med markägare i Vemdals socken den 16 april 1950 angående renbetet m.m., framgår med full tydlighet den synnerliga vikt för renskötseln, som för närvarande måste tillskrivas de av varandra beroende spörsmålen om renarnas skadegörelse å skog samt om sedvanetrakterna.

Med anledning av vad länsstyrelsen sålunda anfört får länsstyrelsen i underdånighet hemställa att Eders Kungl. Maj:t ville dels uppdraga åt Statens skogsforskningsinstitut eller lämplig person att verkställa den nu åsyftade utredningen rörande renarnas skadegörelse å skog dels ock låta ombesörja den av länsstyrelsen tidigare begärda undersökningen rörande lapparnas i länet - och i Idre lappby inom Kopparbergs län - sedvanetrakter. Med hänsyn till nu rådande starka motsättningar mellan bofasta och lappar i berörda hänseenden inom vissa delar av länet får länsstyrelsen i underdånighet framhålla vikten av att ifrågavarande utredningar ske snarast möjligt. Skyndsamhet beträffande utredningen rörande sedvanetrakterna är av behovet påkallad även med hänsyn till att i frågor, som beröra utredningen, upplysningar utan dröjsmål böra inhämtas av nu levande äldre personer bland lapparna och de bofasta.

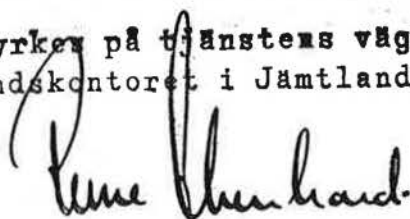
I handläggningen av detta ärende hava deltagit undertecknade, landshövding och landskamrerare.

Östersund i landskontoret den 19 juni 1950.

Underdånigst
Torsten Löfgren

E. Huss

Bestyrkes på tjänstens vägnar!
I landskontoret i Jämtlands län.

N:r 1124.

Till Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Från södra delen av de under Länsstyrelsen lydande renskötselområdena ha vid olika tillfällen från markägare framförts klagomål beträffande av renar förorsakade skador å ungskog. Sålunda föreligga för närvarande från Långå by i Hede socken krav å sammanlagt cirka 22.800 kronor mot Mittådalens lappby för skador å ungtallbestånd, enligt uppgift förorsakade av renar. Liknande påståenden hava framförts från markägare inom bl.a. Vemdalens och Idre socknar, vilka påståenden dock ännu icke efterföljts av krav å ersättning. Från norra delen av länet däremot hava hittills icke inkommit varken krav å eller uppgifter å sådana skador. Jag har ej heller vid samtal med markägare under tjänsteresor i sistnämnda trakter erhållit uppgifter, som tyda på skador av nämnvärd omfattning. Detta kan bl.a. tolkas så, att uppfattningen om renarnas inverkan på skogen är delad bland markägarna. I samband därmed förtjänar emellertid framhållas, att lapparnas sedvanerätt synes på många håll vara tvistig, bl.a. inom Vemdalens, Hede och Idre socknar, från vilka platser även - som ovan nämnts - skador rapporterats.

Den 16 sistlidne april hölls på kallelse av markägare i Vemdalen ett sammanträde därstädes angående renbetning m.m., från vilket sammanträde protokoll bifogas. Som framgår av detta protokoll, diskuterades även vid sammanträdet lapparnas sedvanerätt. Enligt vad jag ovan framhållit, är det icke enbart inom Vemdalens socken, som sedvanerätten för lapparna är tvistig. Jag har själv fått en känsla av att det är speciellt inom sådana områden, som även tvistigheter beträffande renskador å skog uppstått. Synnerligen angeläget är det därför även att den undersökning rörande sedvanerätten, vilken Länsstyrelsen tidigare begärt, kommer till stånd med det snaraste.

Sakkunnigeutredningar rörande skador av här ifrågavarande slag äro ytterst sparsamt förekommande. De få, som finnas, äro därjämte av äldre datum. Ett flertal författare lära hava behand-

./.

lat ämnet, men meningarna rörande renarnas inverkan på skogen och speciellt återväxten synas gå i sär även skogsmän emellan. Ett inlägg har gjorts av Statens skogsförsöksanstalt, som år 1924 avgav utlåtande i frågan till 1919 års lappkommitté. Vidare har dåvarande professorn vid Forstvetenskapliga anstalten i Hälsingfors, V.T. Aaltonen, år 1919 skrivit en uppsats "Om den naturliga förnygringen av hedskogarna i finska Lappmarken."

För lappväsendets del vore det av intresse om det genom Statens skogsforskningsinstitut eller annan (fil.dr. Tore Arnborg, Uppsala, har förklarat sig villig emottaga ett sådant ev. uppdrag) kunde åstadkommas ytterligare undersökningar på ifrågavarande område, rationellt planlagda och ledda. Då man från visst håll i Härjedalen bl.a. framhållit, att stora kostnader - varav viss del statsmedel - nedlagts och nedläggas på skogskulturer, som sedermera totalskadas av renar, torde det även få anses vara av intresse för såväl staten som den enskilde markägaren att frågan om skadegörelse på skog genom renar bleve allsidigt utredd. I det sammanhanget vill jag emellertid ej underlåta framhålla, att jag är underkunnig om svårigheterna att så anordna en sådan undersökning att den kan väntas giva ett säkert objektivet resultat. Jag är emellertid samtidigt förvissad om, att skogsforskningen under senare tid kommit betydligt längre än t.ex. vid den tidpunkt, professor Aaltonen gjorde sina undersökningar.

Under åberopande av det anförda och då det bl.a. för skapande av ett gott förhållande mellan lappbefolkningen och den bofasta befolkningen får anses vara av synnerlig stor vikt att även frågan av här ifrågavarande beskaffenhet bliva allsidigt belysta, får jag vördsamt anhålla, att Länsstyrelsen ville göra vederbörlig framställning om snar utredning härutinnan.

Östersund i lappfogdekonteret den 2 juni 1950.

Åke Wikman

Bestyrkes på tjänstens vägnar.- Östersund i lappfogdekontoret den 14 juli 1953.

Åke Wikman

Avskrift.

1159.

LAPPFODDEN, ÖSTERSUND

7 DEC. 1950

Nr *B 390* / Bd.
/ 50.

Till Länsskogvaktaren Otto Fladvad,
Vemdalen.

I skrivelse till länsstyrelsen den 18 mars 1950 har Ni - med förmälan att vissa markägare i Vemdalens socken vore missnöjda över att lappar hölle sina renar å vinterbete å deras marker och därvid förorsakade skada å växande skog - å dessa markägares vägnar hemställt att länsstyrelsen måtte utfärda förbud mot renbete i berörda trakter. Länsstyrelsen får med anledning härav anföra följande.

Lapparnas rätt till renbete regleras av bestämmelserna i renbeteslagen den 18 juli 1928. Inom Jämtlands län, där endast fjällrenskötsel drives, få sålunda lapparna uppehålla sig med sina renar å renbetesfjällen samt under oktober-april månader inom de s.k. sedvanerättstrakterna, d.v.s. de områden utom nämnda fjäll, som lapparna efter gammal sedvana besökt med sina renar. Emellertid kan enligt renbeteslagen i vissa, nedan angivna undantagsfall inskränkning ske i dessa lapparnas betesrättigheter. Så må Kungl. Maj:t, då renbetning inom visst område å renbetesfjäll eller sedvanerättstrakter befinnes vara i synnerlig mån betungande för den jordbrukande befolkningen, förordna att området ej vidare skall begagnas för renskötsel, i vilket fall annat lämpligt område skall anvisas lapparna. Där det med hänsyn till renbetets bevarande eller eljest för renskötselns behov prövas nödigt kan vidare länsstyrelsen förordna att å viss trakt inom renbetesfjäll eller sedvanerättstrakt betning av renar må äga rum allenast i begränsad omfattning eller ock skall tills vidare eller för viss tid upphöra. I övrigt ankommer det icke på länsstyrelsen eller annan administrativ myndighet att påbjuda marks undantagande från renbetning.

Av Eder nämnda skrivelse till länsstyrelsen framgår emellertid

L
att lapparna, enligt vederbörande markägares uppfattning, icke äga sedvanerätt till renbete å de privatägda marker, varom i skrivelsen är fråga. Lapparna synas ej heller för närvarande med bestämdhet vilja göra gällande att dessa markområden utgöra sedvanerättstrakter. Under förevarande förhållanden torde skäl finnas för den uppfattningen, att lapparna icke där äga någon rätt till renbete. Med hänsyn härtill och till vad länsstyrelsen ovan anført finner länsstyrelsen sådana omständigheter i förevarande fall icke föreligga att länsstyrelsen äger befogenhet påbjuda att renbetning icke får ske, varför vederbörandes framställning om betesförbud icke kunnat bifallas. Emellertid må nämnas att det enligt renbeteslagen är sörjt för att markägare ha skydd mot förlust genom skada, som lappars renar förorsaka å trakt, där de icke äga uppehålla sig med renarna under någon tid av året (29-35 §§) och även må här påpekas att lapp, som uppsåtligt eller av vårdslöshet vållar, att hans renar inkomma inom område, där rätt till renbete icke är medgiven eller vid den tid icke må utövas, kan av domstol ådömas bötesstraff (59 §).

T
Av Eder nämnda skrivelse till länsstyrelsen den 18 mars 1950 framgår att det avsedda förbudet mot renbete närmast skulle gälla renägaren Olle Blind. Med anledning därav meddelas att lappfogden, enligt vad länsstyrelsen har sig bekant, bestämt varnat Blind för de risker, han löper, därest han i fortsättningen låter beta sina renar å ifrågavarande trakter. Avskrift av denna skrivelse kommer länsstyrelsen att översända till Blind.

Då frågan om lapparnas sedvanerättstrakter ävensom om skada å växande skog genom renar nu bragts på tal får länsstyrelsen meddela att länsstyrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utredning rörande dels omfattningen av de trakter utom renbetesfjällen, där lapparna på grund av gammal sedvana ha rätt att under viss del av året beta sina renar, dels ock renarnas skadegörelse å skog. Länsstyrelsen bifogar avskrift av sin underdåniga skrivelse den 19 juni 1950 i nämnda avseenden, av vilken skrivelse närmare framgår länsstyrelsens åtgöranden härutinnan. ./.

Östersund i landskontoret den 5 december 1950.

Torsten Löfgren

Rätt avskrivet, betygar.

På tjänstens vägnar:

E. Huss

Reverend

RESOLUTION

Lappfogden i länet anmodas att inkomma med yttrande i ärendet och därvid ställa remissakten. Östersund i landskontoret den 11 aug. 1951.

På tjänstens vägnar:

Torokur Kildgren

LAPPFÖGDEN ÖSTERSUND

11 AUG. 1951

Nr B 147/51
9 a

LANDSKONTORET, ÖSTERSUND

11 AUG 1951

TILL KONUNGEN.

Nr I 1-81/51

B.D.

Då det numera genom hållna synerörrättningar och besök å platsen av bl. a. Lappfogde Wikman är fastslaget, att renarna årligen åstadkomma stora skador å oss tillhöriga fastigheters skogsbestånd vid och i trakterna omkring s. k. "Hovden", så hemställa vi undertecknade markägare i Långå by, Hede socken, om, att lapparna, med stöd av bestämmelserna i 33 § i lagen ang. lapparnas rätt till renbete i Sverige, tills vidare måtte förbjudas att å äsyftade områden tills vidare hålla sina renar på bete, samt att de måtte tillhållas att hålla bättre tillsyn av renarna, så att de äcke hålla dem när å andra än i nämnda lag bestämda tider.

Gränserna för skadeområdet torde lämpligen kunna bestämmas genom underhandling med Lappfogde Vikman och önska vi därför att han snarast måtte besöka Långå.

Långåskans den 4 juli 1951.

.....
.....
.....
P. G. Grubbe storbh. gen.
Kj. Benriksson
Kerstin Perssons storbh.
gen. Erik Persson
Anna Kristina Backman
Em. Olof Fahlén
Törnmyrskan

.....
.....
.....
Nils Olof Nilsen
Johannes Sundin
.....
Märet Öberg
.....
Helmer Tallberg

Rapport över vidtagna åtgärder med strövrekar i trakten av Hede våren 1956.

C103 / Bk 9.9.
56

Efter nedslaktning av omkring 250 st tjurar vid ett gärd vid Särvsjövägen den 8-9-/3, har under tiderna 13 - 16/3, 19 - 22/3, 5 - 7/4, 7 - 9/5, 14 - 17/5, 24 - 25/5, 28 - 30/5 bedrivits ett omfattande arbete med utskjutning av strövrekar, mest i trakten Långåskans - Hede - Råndalen. Således har i området söder om Ljusnan skjutits sammanlagt 234 rekar, tillhörande Handölsdalens lappby 74 st, Tranris lappby 40 st, Tännäs lappby 15 st, Tossåsens lappby 21 st. Norge 11 st. Mittådalens lappby 61 st samt helöringar och okända 12 st. Därtill har i området norr om Ljusnan skjutits 26 st rekar, tillhörande olika lappbyar; således sammanlagt 260 st skjutna rekar.

Som skyttar vid förrättningarna har medverkat, undertecknad, kronojägare Börje Linde, Sägverksägare Konrad Nordström, hemmansägare Karl Byström, fjärdingsman Gunno Thunegård samt nomaderna Tomas Thomasson, Nils Persson Åhs, Jon Oskar Fjällgren, John Nordfjäll, Anders Kråik, Axel Kråik, Teodor Kråik och Lars Kråik d.y. Flera skyttar än de som vid olika tillfällen anlitats har undertecknad med tanke på olycksfalls- och skadskjutningsrisk ej vågat anlita. (Att använda långskjutande vapen vid jakt i så bebodda trakter som i här ifrågavarande fall kan ej anses rådligt med mindre än att stort ansvar och stor aktsamhet tas i beaktande.)

De direkta kostnaderna vid skjutning av rekar har blivit kr 4,686:-

Uppköpare till rekar har i huvudsak varit Jämtlands läns slakteriförening. Endast ett mindre antal rekar har försålts till privata uppköpare. Noggrann redovisning har förts, och likvid kommer att, sedan avdrag för arbete gjorts, tillställas respektive renägare. Priserna har under tiden fram till maj månad varit kr 3:- per kg, och därefter kr 2:50 per kg.

Arbetet avslutades den 29/5 av följande orsaker.

Avsättning av renkött utom i mycket små partier kunde icke ernås.

De rekar som fortfarande fanns kvar inom området blev av värme och betesmöjligheter mycket rörliga, de drog sig även upp mot högländ och fjälltrakt i så stor utsträckning att endast ett fåtal rekar kunde avlivas varje dygn. Av värme förelåg även risk att köttet skulle helt förstöras, innan djurkropparna kunde tillvaratas. Av dessa orsaker kunde det icke nuvarande vår anses försvarligt att fortsätta med renskyttet.

Funäsdalen den 14/6 1956.

Edor Burman
Edor Burman

Avskrift av protokoll, fört vid sammanträde inför länsstyrelsen i Jämtlands län å Goodtemplargården i Tännäs den 13 februari 1957 för dryftande av frågan angående skador genom renar å enskilda tillhöriga marker inom Tännäs by.

1957 19/2

Genom annonser den 13 februari 1957 i Östersunds-Posten och Läns-tidningen samt i tidningen Härjedalen den 15 i samma månad hade länsstyrelsen till sammanträdet kallat av frågan berörda markägare och lappar samt övriga intresserade.

När sammanträdet nu öppnades under ordförandeskap av landshövdingen Anders Tottie, hade till detsamma infunnit sig:

Förste länsassessorn Åke A. Lindberg,
lantbruksdirektören Vilhelm Wessén,
lappfogden Åke Wikman,
lappfogdeassistenten Iwan Lundberg samt
tilleynsmannen Edor Burman.

Därjämte hade ett femtiotal markägare eller representanter för dessa tillstüdeskommit förutom flertalet husbönder inom Tännäs lappby, vilkas talan fördes av ordningsmannen Edvard Willenfeldt.

Sammanträdet bevistades jämväl av överdirektören i Kungl. Lantbruksstyrelsen, Hans Wetterhall.

Landshövdingen meddelade inledningsvis, att ett utvidgande av renskötselutövarnas möjligheter att året om bedriva renskötsel inom vissa trakter, belägna utom dem, som avsatts till deras ensambruk, med hänsyn till särskilda, till länsstyrelsen anmälda förhållanden t. o. k. nödvändigt. Detta kunde lösas så, att kronan antingen arrenderade eller förvärvade mark. I senare fallet torde detta böra ske i form av ägoutbyte.

Lappfogden Wikman orienterade därefter om att förutom de ursprungligen vid avvitrningen såsom renbetesfjäll avsatta områdena även vissa därefter till utvidgning av dessa fjäll förvärvade marker hänfördes till Tännäs lappby, som för närvarande utgjorde hemvist för 2.500 - 3.000 renar. Mellan renbetesområdena vore privatägda marker belägna, varför således renbetesområdena icke bildade en enhet. På grund av att naturliga gränser saknades mellan kronans och privatägda marker, förekomme strövning av renar från Tännäs lappby och in på privatägd mark, belägen söder och sydost om Tännäs dalgång. Detta försigginge under försommaren och i synnerhet vid regnig väderlek med ostliga eller sydostliga vindar samt under den så kallade svamptiden. För att kompensera vissa markägare härför hade länsstyrelsen för renbete arrenderat de så kallade bergmansskiftena. Det nuvarande arrendet gällde för tiden till och med den 13 mars 1959. Det vore dock angeläget, att andra privatägda marker gjordes tillgängliga för renbete.

Ordningssmannen Willenfeldt meddelade, att renarna på kort tid kunde förflytta sig från lappbyområdena och till för renbete icke tillåtet område vid Västervattnen och Valmen, utan att lapparna förmådde hindra detta. Därest ytterligare områden upplättes åt renskötscelutövarna, borde detta ske på sådant sätt, att naturliga hinder avgränsade renskötscelområdena. En dylik gräns mot öster kunde tänkas sträcka sig från sjön Malmagen över Tännälssjön till Östersjön, därifrån längs Tännäns dalgång till Tännäs by och från denna efter landsvägen mot Sörvattnet, i sista delen eventuellt kompletterad med ett spärrestängsel.

Från markägarehåll anfördes, att renar hela året i större eller mindre omfattning vistades på mark, som icke vore upplåten för renbete. Härigenom hade fåbodarna för närvarande icke samma betydelse som tidigare, då man kunde tillvarataga starrfodret, vilket numera nedtrampades av renarna. Kreaturen ville ej heller på grund av renförekomsten stanna på fåbodvallarna. Därjämte försvårades eller omöjliggjordes älgjakten.

Vissa markägare önskade upplåta sina marker på arrende, under det att andra ville att ägoutbyte skulle ordnas.

AB Iggesunds Bruk, förträtt av skogsförvalteren Ragnar Eriksson, önskade lämna sin mark söder om sjön Lossen vid Krökbergen i utbyte mot annan, där hyggen och kulturer kunde fredas för renar, vilket för närvarande vore omöjligt.

Lantbruksdirektören Wessén anförde, att enligt gällande fastighetstaxeringslängd brukningsenheterna inom Tännäs kommun med avseende på inägojorden vore små. Sålunda fördelade sig brukningsenheterna på följande sätt:

140 brukningsenheter, omfattande 0,1 - 2,0 har,	
33	- " - " - 2,1 - 3,0 "
21	- " - " - 3,1 - 4,0 "
1 brukningsenhet,	- " - 5,1 - 6,0 "
1	- " - " - 6,1 - 7,0 "

44 brukningsenheter ägde mera än 100 har produktiv skogsmark. Jordbruken vore sålunda små med liten skogstillgång. Jordbrukarna ägnade sig i stor utsträckning åt boskapskötsel.

För att reglera förhållandena inom den för olovlig renbetning utsatta delen av Tännäs kommun hade man att välja mellan att antingen tillämpa expropriationslagens bestämmelser och därvid tvångsvis anskaffa mark för renbete eller anskaffa mark genom arrende eller ägoutbyte. Därest expropriation eller ägoutbyte komme till stånd, förlorade markägarna vid fåbodarna förutom fritidssysselsättningen jakt och fiske en del produktiv skogsmark. För boskapskötseln torde fåbodarna i stort sett sakna betydelse. I anslutning till ägoutbytet borde det privata skogsinnehavet så lokaliseras, att detsamma icke direkt angränsade renskötscelområdena.

Landshövdingen tillkännagav därefter, att i första hand arrende borde ifrågakomma, varefter förhandlingar om ägoutbyten kunde upptagas. På landshövdingens fråga uttalade sig de närvarande markägarna för en dylik anordning. Förhandlingar skulle således äga rum mellan företrädare för renskötselintressenterna och markägare, som önskade utarrendera mark. Sedermera skulle genom lantbruksnämndens försorg förhandlingar om ägoutbyten anordnas.

Då vidare ej förekom, avslutades förhandlingarna.

Tännäs som ovan.

Vid protokollet:

Iwan Lundberg

Justeras:

Anders Tottie

Åke A. Lindberg

Rätt avskrivet betygar:

Östersund i lappfogdekontoret den 22 februari 1957.

1. lappfogde

HÄRJEDALENS FÄBODAR UR RIKSPERSPEKTIV

Det är få, om ens några, av landets kommuner som kan visa upp lika många bevarade fäbodan som Härjedalen. Egentligen är det bara inom kommunerna i S Jämtland och N Dalarna som det finns så stora antal. Med begreppet "bevarad fäbod" avses i rapporten ett fäbodställe med bevarade byggnader. Själva driften kan vara nedlagd. Men Härjedalen är även ur aspekten "levande fäbodan" i särklass. Av landets drygt 250 fäbodan i drift finns ungefär en femtedel inom Härjedalen. Härjedalen ligger således mitt i kärnområdet för den svenska fäbodkulturen. Sett ur ett riksperspektiv är Härjedalen därmed ett av de viktigaste områdena för bevarandet av svenska fäbodmiljöer.

Härjedalen är också ett av de viktigaste områdena när det gäller studier i den svenska fäbodkulturen. Det är t ex bara i Härjedalen som det finns tecken som tyder på att fäboddriften kan ha 1000-åriga anor. I västra Härjedalen finns nämligen järnåldersgravar uppe på fäbodvallar, t ex på Hamravallen vid Tännadalen och på Vivallen vid Funäsdalen. Även kring Ljungdalen inom den del av landskapet Härjedalen som ligger i Bergs kommun, finns gravhögar i liknande lägen.

Man anser sig kunna följa fäbodbruket ned i medeltid i de skrivna källorna men i Härjedalen utgör järnåldersgravarna antydningar om att fäbodbruket kan vara äldre än så.

INVENTERINGENS OMFATTNING

Länsmuseet fick 1975 i uppdrag av Härjedalens kommun att göra en inventering av kommunens fäbodan. Inventeringen skulle ligga till grund för ställningstaganden i kommunöversikten, för byggnadslovsgivning, för planering av turism och vårdinsatser m m.

Någon motsvarande fäbodinventering hade aldrig tidigare gjorts vare sig i länet eller i landet. Det visade sig så småningom att uppgiften var betydligt större än vi anat. Fäbodarna var fler än beräknat och det var svårare än vi trott att få fram uppgifter om dem som kunde leda inventeren till de angelägnaste objekten. Många fäbodan ligger ju långt från bilväg och för att bli undvika tidsödande vandringar till ointressanta objekt var länsmuseets inventerare beroende av goda sagesmän i trakten. En förfrågan till kommunens hembygdsföreningar gav skiftande resultat men kom att bli till viss hjälp. I många fall hade hembygdsföreningen lagt ned ett stort arbete och i de socknarna blev urvalet inventeringsvärda fäbodan väl underbyggt. I andra socknar framstår det efter inventeringen klart att de inventerade fäbodarna inte utgör ett representativt urval.

Den utförda inventeringen torde trots vissa brister, uppfylla de viktigaste önskemålen bakom det ursprungliga inventeringsuppdraget. Vi har t ex fått fram de viktigaste skyddsvärda fäbodarna - de som bör tas upp som kulturhistoriskt värdefulla miljöer i kommunöversikten. En fortsatt inventering skulle troligen ytterst marginellt påverka det urvalet. Det har också varit möjligt att sortera de inventerade fäbodarna på ett sätt som bör underlätta byggnadsnämndens prövning av ansökningar om nybyggnad av fritidshus på fäbodan. Det är också möjligt att i det insamlade materialet utpeka vilka objekt som är angelägna upprustningsobjekt.

Däremot vet vi att det bland de ännu oinventerade fäbodarna också finns många angelägna objekt både för skydd och för upprustning. Det är viktigt att söka upp dem i tid, om de ska gå att rädda. Nuvarande byggnadsvårdsbidrag i kommunal regi (IKS-medel) och statliga byggnadsvårdsmedel ger möjligheter att göra betydelsefulla räddningsinsatser.

FÄBODARNAS ANTAL I HÄRJEDALEN

Fäbodväsendet torde ha varit som mest utvecklat i slutet av 1800-talet. Varje gård hade minst en fäbod, ofta två eller tre som man använde under olika delar av betessäsongen. Ända fram mot 1950-talet utgjorde de en enhet - hemgården och fäboden/fäbodarna som hörde till.

På generalstabens karta från tidigt 1900-tal kan man inom nuvarande kommunens gränser räkna till omkring 400 fäbodan. Vid en jämförelse mellan antalet fäbodan på generalstabskartan och det antal fäbodan som uppges ha använts t ex i Vemdalen vid sekelskiftet så tycks det som om kartan faktiskt återger alla fäbodarna. När fäbodväsendet var som mest utvecklat torde således antalet fäbodan ha uppgått till omkring 400 st inom nuvarande kommungränser.

På den ekonomiska kartan, som upprättades under 1970-talet, finns ungefär 90 % av generalstabskartans fäbodan med. Återstoden torde vara helt raserade. Vid läns museets inventering har 133 fäbodan besökts och dokumenterats. Ytterligare ungefär ett trettio tal har besiktats men ej dokumenterats då de p g a förfall eller helt förvanskad bebyggelse ansetts ointressanta.

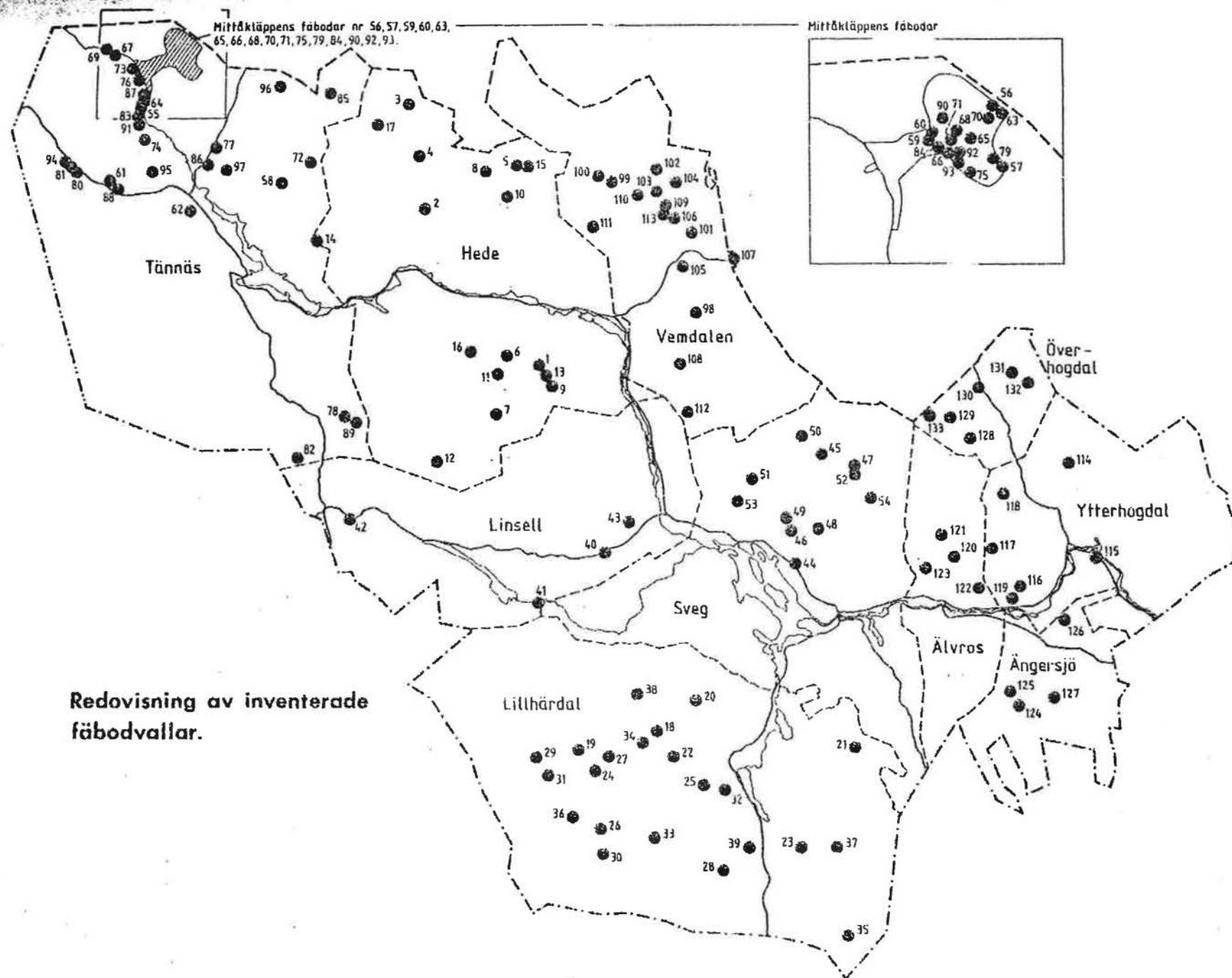
Kvar finns således ca 200 fäbodan som det p g a uppdragets ekonomiska ramar inte varit möjligt att besöka. En större andel "ointressanta" fäbodan finns bland dessa än bland de inventerade men där finns också många av klart bevarandevärde. Det är således angeläget att ytterligare inventering kommer till stånd.

FORTSATT INVENTERING ÖNSKVÄRD

Det är uppenbart att väldigt mycket finns bevarat av gammal fäbodbebyggelse i kommunen. Det finns både hela fäbodmiljöer av kulturhistoriskt värde och enskilda byggnader (t ex timmerhus från 1600- och 1700-talen) av högsta bevarandevärde. Samtidigt är fäbodarna starkt utsatta för förfall, flyttningar av hus, olämpliga ombyggnader och nybyggnad av sportstugor. Det är därför angeläget att man snarast skaffar sig ett grepp om samtliga bevarade fäbodan och inte nöjer sig med det arbete som hittills är gjort.

Liksom Bergs kommun och kommunerna i norra Dalarna har Härjedalens kommun i fäbodarna ett kulturarv av riksintresse att förvalta. För att göra detta på bästa sätt krävs en grundlig kunskap om alla bevarade fäbodan. Den nu utförda selektiva inventeringen bör därför utökas till att omfatta samtliga platser med fäbodbebyggelse.

Under det utförda arbetet har viktiga kunskaper erhållits om lämpliga arbetsformer. En utökad inventering bör därför kunna ske med en delvis annan uppläggning.

FÖRTECKNING ÖVER INVENTERADE FÄBODAR

Nr å karta Fäbodens namnHede socken

1	Gammelbodarna
2	Hammarbergsvallen
3	Hållvallen
4	Juliusvallen (Synnantillvallen)
5	Kilbäckvallen
6	Kölvallen
7	Nysäterna
8	Nyvallen
9	Nyvallen
10	Ryvallen
11	Synderkölen
12	Sörvallen
13	Tjärvallen
14	Uggvallen
15	Västerhållan
16a	Västersäterna/Västvallen
16b	Västersäterna/Östvallen
17	Västivallen

Lillhärda's socken

18	Bildhöstvallen
19	Blekvallen
20	Brättan
21	Frägnvallen
22	Gullarsäterna
23	Gönhållan
24	Häståsvallen
25	Höstet
26	Juckrabergsvallen
27	Kölsvallen
28	Övre Kölsvallen
29	Lillhärjeåvallen
30	Lörbergsvallen
31	Lövnåsvallen
32	Mossabodarna
33	Mölingdalsvallen
34	Nybodarna
35	Raspvallen (Rasp)
36	Rönnåsen
37	Strandasmyr
38	Strömvallen
39	Sättra

Linsells socken

40	Nybodarna
41	Småhamrarna
42	Sörvattenvallarna
43	Vålvallen

Nr å karta Fäbodens namn

Svegs socken

44	Bådhusvällarna
45	Bäckarna (Bäckvallen)
46	Lill-Tävremsvallen
47	Prästhållan
48	Rosstjärnvallen
49	Stor-Tävremsvallen
50	Svantjärnåsen
51	Vernvallen
52	Västerhållan
53	Västvallen
54	Österhållan

Tännäs socken

55	Funäsdalen 1:2 (namnet okänt)
56	Axhögvallen
57	Backmansliden
58	Backvallen
59	Nedre Djupdalsvallen
60	Övre Djupdalsvallen
61	Fundinsvallen
62	Getvallen
63	Gunnarsvallen
64	Hagströmsvallen
65	Holmvallen
66a	Västra Hongvallen
66b	Östra Hongvallen
67	Jo-Ersbygget
68	Jöns-Pärsvallen (Kläppvallen)
69	Klinken
70	Kojans vall (Mågvallen)
71	Kuppvallen
72	Nedre Kvannildalsvallen
73	Kvarnbäcksvallen
74	Kölvallen
75	Lillvallen
76	Lillåsen
77	Lillåsvallen
78	Långnäsvallen
79	Långvallen
80	Olen (Olvalen)
81	Övre Olvallen
82	Rivallen
83	Rockvallen (i Bruksvällarna)
84	Rockvallen (vid Mittåkläppen)
85	Ruvallen
86	Östra Ruvallen
87	Salomon Hansvallen
88	Sandåsvallen
89	Spålvallen
90	Storkläppvallen
91	Svalåvallen
92	Torrbergsvallen
93	Tubbåsen
94	Törnbergs vall

Nr å kartaFäbodens namnTännäs socken forts.

- 95 Vivallen
- 96 Västervallen
- 97 Ännfjällsvallen

Vemdalens socken

- 98 Blästervallen
- 99 Grönkällvallen
- 100 Hållvallen
- 101 Klyftvallen
- 102 Kölvalen
- 103 Malmbäcksvallarna
- 104 Myrvallen
- 105 Nusfjällvallen (Klockarfjällvallen)
- 106 Näsvallen
- 107 Risvallen
- 108 Torsbodarna
- 109 Trumvallen
- 110 Tväråvallen
- 111 Vemvallen
- 112 Vålvalen
- 113 Älgeåsvallen

Ytterhogdals socken (Hälsingland)

- 114 Edsvallen
- 115 Florbodarna
- 116 Nybodarna
- 117 Valåsvallarna
- 118 Västibuan
- 119 Åsvallen

Älvros socken

- 120 Andåsen
- 121 Hållavallen
- 122 Klacken
- 123 Västremmen

Ängersjö socken

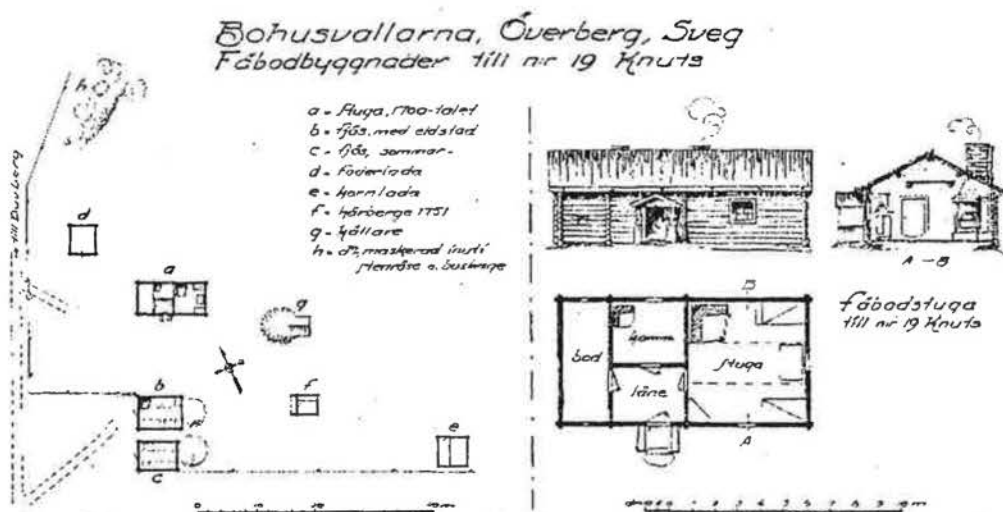
- 124 Kullvallen
- 125 Sandtjärnbergsvallen
- 126 Vänsjöbodarna
- 127 Öjingsvallen

Överhogdals socken

- 128 Buddbodarna
- 129 Holmvallen
- 130 Knätten
- 131 Mossbodarna
- 132 Nybodarna
- 133 Västkölen

OLIKA FÄBODTYPER

Inom det s k fäbodområdet finns stora variationer beträffande fäbodtyper, hustyper, organisations- och ägoförhållanden, flyttningssystem o s v. Studiet av fäbodväsendet, framförallt inom etnologisk och kulturgeografisk forskning, har lett till att flera klassificeringssystem av de svenska fäbodställen har arbetats fram. Ett sammandrag av de många olika fäbodtyper som forskarna velat urskilja visar på följande huvuddrag inom svenskt fäbodväsende: Enfäbodssystem kallas flyttningen mellan hembyn och enbart ett fäbodställe, medan man med flerfäbodssystem menar flyttning mellan hemgården och två eller flera fäbodställen. Beroende på vilken årstid dessa fäbodar nyttjas kallas de för vår-, sommar-, eller höstfäbodar. Vår- och höstfäbodar är ofta samma ställe och de kallas ibland även för hemfäbodar beroende på att det var nära till hemgården och att arbetet som utfördes här i stort var detsamma som vid gården. Till långfäbodarna (även kallade utfäbodar eller fjällfäbodar) fördes kreaturen under högsommaren (ibland för hela sommaren) och sköttes där av en eller flera butöser. Gårdsfolket vistades endast tillfälligt vid långfäbodarna, vid slätter, för att hämta hem bumaten, då man buförde o s v.

Från Eric Festins byggnadshistoriska undersökningar på 1910-talet finns flera uppmätningar av fäbodar i Härjedalen. Original i läns museets arkiv.

MEDDELANDE

Datum

930316

1993 -03- 17

Jurid. byrå

Från

Carl - Olof Östberg
Långå 1056
840 93 Hede

Till

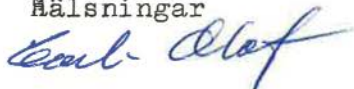
Adv. Leif Andersson
LRF. jur. byrå
831 23 Östersund

Hej !

Fick genom Sven Nordin i Långå, en redogörelse om " Fejd om renbete " , som jag tror kan vara av intresse för Dej i samband med renbetesmålet. Jag har i alla fall tagit en kopia som jag här bifogar.

Betr. vattendomen har jag ännu ej hunnit förskä vidare, men återkommer så snart jag fått detta klart.

Hälsningar

Fejd om renbete

Bonden Per Olovsson från Myren i Tännäs (Myr Per) låg i fejd med lappmannen och nybyggaren i Nässjödalen och vid Rogen Anders Mårtensson angående skada av renar på Per Olovssons skatteland, betesängar, säter och slätterängar vid Brattri.

Enligt utdrag ur Héradsrättens dombok gällande vid lagtima tinget med Hede Tingslag den 17 febr 1842. I anledning af meddelande på följande memorialen.

I ödmjukhet angående kallelse vid till nästa kommande lagtima ting med Hede tingslag då Bonden Per Olofsson på Myren i Tännäs Kyrkoby med påstående om att fullföljande af laga klander mot den syneförrättning som kommit Per Olofsson.....(oläsligt). Per Olofsson hänvisades till Kungl. författning 10 sept 1720, Kungl. resolution 22 okt 1723, Kungl. förordning 1 dec 1748 och Kungörelse 20 nov 1783 rörande lapparnas och renarnas bortdrivande från Tännäs och Funäsdalens byars skatteägor och områden. Otvivelaktigt begagnandet därav.....(oläsligt) yttrade sig Per Olofsson icke vara i tanke att söka använda de åtgärder ombemälda Nådiga stadganden kunna föranleda utan medgavs Anders Pålsson rätt att nyvisten under flyttningar till fjälltrakten, liksom under flyttning från dem till sitt nybygge i Nässjödalen.

Kungl. resolution den 22 okt 1723 uppå Prästerskapets Besvär
och ansökningar.

.....2) Kongl. maj:ts afgångne Befallning af den 1 Sept 1720 angående Lapparne, at de igenom det ena Länet til det andra blifwa förde, til dess de wid deras rätte hemwister uti Lapparmareken kunde komma at stadna, blifwer härmed til wärkställighet förnyad. Åliggandes doch wederbörande Landshöfdingar och Krono=Betiänte, at noga efterfråga til hwad Församling sådane Lappar sig hålla, intill dess de kunna blifwa härifrån orterne afförde. Imedlertid skola alle de, som icke med någon Kyrekoherdes bewis gitta intyga, at de Gudstjänsten uti någon wiss Församling biwista, uti Christendomen nödiga underrättelser taga och sine Salighets=medel bruka, blifwa grepne och til publiqt arbete satte, samt så länge därwid qwarhållne intill dess de alfvarsam åhoga wisa, at låta leda sig; till Guds kundskap. Så böra och alle Judar, Landstrykare, Trådragare och Häcktmakare, som fara omkring Landet, til följe af Resolution på Prästerskapets besvär af år 1660 fasttagas, och til Kronans arbete brukas..... .

Kungl. Förordning den 1 dec 1748, hwarefter Lapparne med deras Qwinnor och Barn i Västerbottn och dertil lydande Lappmarker hafwa sig att rätta, när de utom Lappmarkerna sig uppehålla wilja.

Som oaktat förre Förbud, ännu deröfwer klages, at en del Lappar, med deras Qwinnor och Barn, begifwa sig ifrån Lappmarken till andra orter, der fara by från by, samt med tiggande beswäre Kongl. Maj:ts Undersåtare, och derjemte tilfoga dem både intrång och skada på Skogarne, samt olägenhet med diurs och fogels skiutande och fångande, igenom hwilket kring=strykande jemwäl händer, at de icke hålla sig til någon wiss Församling, utan lefwa i mörker uti sin Christendom, hwarförutan och derigenom blifwer brist i

Lappmarken på nödigt folk til Renhiordarnes skötsel, eller, til förekommande af sådant oskick påbudt, det ingen Lappman, Qwinna eller deras Barn, må sig ifrån Lappmarken begifwa til någon annan ort i Riket, förr än han, eller hon, icke allenast fådt Tings=Rättens låf och tillstånd dertil, igenom utdrag utur Protokollet, sedan behörigen undersökt blifwit, och Tings=Rätten funnit, at samme Person utaf Lapp=Allmogen i tjenst icke åstundas eller behöfwes, utan ock Kyrkoherdens i den Lappmarken witnessbörd om hans eller hennes kundskap i Christendomen samt förde wandel och när den, som således med desse bewis blifwit försedd, kommer til någon annan ort, bör densamme der års=tienst taga, och sedan tilställa näste Crono=Betiente det bewis han af Tings=Rätten undfådt, samt tillika gifwa tilkänna, hos hwilken han tjenst tagit, hwarefter bemälte Crono=Betient åligger, at derom til Landshöfdingen i orten berätta. Och skal Husbonden, inom en månad, ifrån det sådant Legohion i hans tjenst kommit, låta Kyrkoherden i Församlingen derom få kundskap, på det han derföre sörja må, at en sådan Lappman, eller Qwinna, warder i sin Christendom underwist, samt tilhållen, at bruka sina Salighetsmedel, äfwen som ock Husbonden åligger, at derom wara sorgfällig, at bemälte Lapphion flitigt kommer til Kyrkan och Catechesmiförhören, samt annars hemma i huset undervises och öfwes i Christendomen. Den Husbonde, som, utan laga förfall, försummar, at, inom förenämnda tid, gifwa Kyrkoherden kunskap om bemälte tjenstehion, böte 5 daler S:mt, angifwarens ensak. Ock ifall ändå sedan någon Lappman, eller Qwinna, uppå andra orter utom Lappmarken finnes, hwilken ei hafwer sådana bewis, och i ständig tjenst sig icke begifwit, böte 5 daler S:mt, Lappmarks Kyrkornes ensak, eller, i brist af botum, straffes med 4 par spö, eller 4 par ris, 3 slag af paret, hwarefter han, eller hon, skal til Lappmarken återföras. Men den som hyser eller tilstädier någon ledig och tjenstlös Lappman, eller Qwinna, at på sina Ägor och Skogar, utom Lappmarken, wistas skal böta 10 daler S:mt, hälften til angifwaren, och den andre hälften til Socknens fattiga, til hwilka böter

jemwäl den Crono=Betient Skal wara förfallen, som härom fått behörig kunskap, och derwid sin skyldighet icke fullgör. Och aldenstund någon af Lapp-Allmogen kunde redan hafwa sig ifrån Lappmarken begifwit, som ännu icke någon tjenst tagit, eller med sina Renar sig utom Lappmarken uppehåller; Fördenskul böra de, med första som ske kan, sig till Lappmarken återbegifwa, eller ditföras. Men är någon så gammal och wanför, at den ei kan med tienande, eller annat i Lappmarken sig der föda, och ei eller dor hafwer sådana närskylda, som kunna densamme försörja, då må den qwarblifwa, och med wallgång, eller annat arbete, födan förtiena. Åliggandes wederbörande, så i Städer som å Landet, så wäl som Prästerskapet, at noga tilse, det detta alt behörigen fullgjordt warder.

Avskrift.

Räkning

Vemdalen den 17 april 1951.

Francis Lappaby

~~Herr Lappman Olov Blind, Vemdalen,~~

Debet

till *Hemmansägaren Per Bäck, Vemdalen.*

1951.

April

17

An Under år 1950 olovligen tillgodogjort
renbete a mig tillhöriga fastighet Kyrk-
byn n:r 43⁹ i Vemdalens socken areal
551 ha å 2:- kr pr ha

Kronor

1104-

Att förestående räkning denna dag i original
delgivits mig, erkännes:

Vemdalen den 17/4 1951.

Blind

i egenskap av Ordningsman i
Francis Lappaby

N° 153
1903

Sk. D. 6/8 1903.

Se prot. 3/10 1903

För Lappfogden i Jemtlands län.

Härmed får jag jemte flera så äro
berörda af samma förhållande. hos lappfogden anförda
klagomål, äfven att lapparne göra oss skador, skärskeits
på hö; och derjemte framhålla de misskättheter som
vi anse kunna beivras för att i någon mån mit-
verka att vi ej framdeles behöfva lida mer i sådant
grad af lapparnas närhet.

1) Och då får vi förstå framhålla att lappar med
sina Renar från Tännäs och angränsande evärske
lappby ej må händafter på tillåtelse af Förelapparne
att under ingen tid af året få vistas inom Förelapp-
byns område; såsom fallet varit ~~med~~ under dessa
trene påflyttna vintrar att äfven Renarne från angräns-
ande evärske lappby också vistats här i Förelappby och
äfven befaras området; äfven hade under sistlidna vinter
och så Tännäslapparne med sina Renar fått göra dem skador;
och får sådant fortgå så låt det nog komma derhän
att det för den befarade ^{blir} ~~blir~~ ganska svårt att på en-
sättning för sina ^{lidna} skador; ity att lapparne söka
skylla på att det är annans lappbyns Renar som
förorsakat skadorna; hvilket vi redan i år fått börja
inlämnas. I det att Renar förstörde en massa hö
för folket här omkring sistlidne höst, och Förelappar-
ne våga nu att betala full ersättning under påståen-
de att det är Tännäs lappbyns Renar som förorsakat
halvna skadan. hvilket är mindre troligt eftersom
Renarne ensides afhugades till Förelappbyns lappby
och af Förelappbyns lappdrängar.

LANDSARKIVET I ÖSTERSUND

Kopia ur

Lapplogden EII:3

930426

Jenny Rindstad

SVEGS TINGSRÄTT
Box 79
829 00 SVEG

MEDDELANDE

Datum 1985-01-15

Avsändare	Mottagare
LENNART STÅEN	L. ANDERSSON
Telefon	
0680 - 100 66, 101 61, 102 24	
Ärende	
MÅLEN OLOF VESTLUND /- MITTÅDALENS LAPPBY OCH ERIK OLSSONS DÖDSBO /- MARTIN NOROFJÄLL, BLEV INTAG- NA 10 SEPT. 1934 ^(NR. 2. OCH 3.) HEDS DOMBOK DET BLEV UPPSKOV I BÅDA MÅLEN TILL VINTER TINGET 25 FEB. 1935. NR. 14 RESP. NR. 15. DOMARNA BLEV VID SÄRSKILT SAMANTRÄDE FÖR VINTER TINGETS AVSLUTANDE 1935-04-30. HEDS TINGSLAG	

1935 den 30 april.

Ordförande: Undertecknad, häradshövding, vid handläggning av målen och ärendena under nrs 43-50 samt undertecknad, Lindqvist, andre notarie, vid handläggning av målen och ärendena under nrs 51-59.

Nämnd: Häradshövdingen Per Haraldsson i Hede samt nämndemännen Olof Pellesson i Wemdalen, Olof Axel Sundt i Hede, Jonas Svensson i Tännäs, Nils Höglund i Wemdalen, Johan Erik Långström i Ljusne-
dal, Rickard Hedström i Hede, Olof Olofsson i Långå, ~~xxx~~ Olof Brandén i Wemdalen, och Hans Eriksson i Hedeviden.

Sessamen började kl. 14.30
Såsom vakthavande åklagare tjänstgjorde landsfiskalen Carl Carls-
son i Hede distrikt.

Uti målet under nr 14 i domboken för den 25 sistlidne februa-
ri emellan hemmansegaren Olof Vestlund i Råndalen, Linsell, kde,
samt ~~xxxxxxx~~ Mittådalens lappby, svde, om skadestånd, med-
delade Httm efter enskild överläggning följande

D o m.

Enär vidkommande kdns yrkanden att såsom vittnen hörde förre
lappfogden Abraham Staaff och lappfogden Waldemar Gardham måtte
förklaras för återgångsvittnen, icke visats, att de hava i saken
del eller kunna vänta nytta eller skada av sakens utgång, bibehåller
Httm deras utsagor vid verkan av laga bevis.

Beträffande själva saken är ostridigt, att renar tillhöriga
Mittådalens lappby under februari 1932 å kdns utom renbetesland
belägna slåttermark vid Översjön inom Råndalens skifteslag förorsakat
skada genom att kringsprida och ned-träpa tolv golv starr-
hö, värda 240 kronor.

Enär såvitt utredningen i målet utvisar lappar med sina renar icke
plägat besöka ifrågavarande trakt under sådana förhållanden,
att detta kan anses hava skett efter gammal sedvana,

och förty renar icke utan kdns tillstånd fått hållas å trakten;
alltså och då på grund av vad blivit utrett får antagas, att
kdn icke kunnat tillgodogöra sig mera av höet ifråga än vad han
själv medgivit eller ett halvt lass,

samt sistnämnda hömängd icke kan hava haft högre värde än fyra
kronor,

prövar Httm rättvist förplikta delegarna i lappbyn, vilkendera
det gälda gätter, att genast ej mindre till kdn utgiva i ersätt-
ning för det förstörda höpartiet tvåhundra trettio sex kronor och

[Handwritten signature]
g. a. h. a.

Tvittum

Nr 4

Olof Ves
Råndalen

Mittådal
by

Skadestå

[Handwritten signature]
av s
1 m

1935 den 30 april

för värderingskostnader aderton kronor eller tillhåpa tvåhundra-
femtifyra kronor jämte fem % ränta därå från stämningdagen den
23 augusti 1933 tills full betalning sker, än även ersätta kdn
för kostnader å målet med fyrahundratre kronor 10 öre jämte vad
kdn visar sig hava utgivit för Httns protokoll i målet.

V a d e h ä n v i s n i n g.

44 Uti målet under nr 15 i domboken för den 25 februari 1935 e-
sons bo- mellan sterbhusdelegarna efter Erik Olsson från Långå, Långå-
Långå, skans, kde, samt läppen Martin Nordfjäll i Anådalen, Tännäs, svde,
ordfjäll om skadestånd, meddelade Httn efter enskild överläggning följande
an. de

D o o m.

Enär Nordfjäll medgivit, att han den 27 januari 1933 å Långå
by tillhörande, söder om Ljusnan belägen skogsmark dödat en av-
lidne Erik Olsson tillhörig hund,

samtäven om det finge anses styrkt, att hunden straxt före
dess avlivande ofredet de renar, om vilka Nordfjäll haft vård,
i allt fall icke visats, att dylika djur vid tillfället fått fö-
ras på bete å ifrågavarande mark,

finner Httn, att Nordfjäll icke varit berättigad att döda hun-
den,

alltså och då hunden får anses hava haft ett skäligt värde av
100 kronor,

av
my
prövar Httn rättvist förplikta Nordfjäll att genast till sterb-
husdelegarna utgiva etthundra kronor jämte fem % ränta därå från
stämningdagen den 23 januari 1934 tills full betalning sker ä-
vensom ersätta sterbhusdelegarna för kostnader å rättegången med
etthundrafyrtiotvå kronor 80 öre jämte vad sterbhusdelegarna vi-
sa sig hava utgivit för Httns protokoll i målet.

SVEGS TINGSRÄTT

☐ Avskriften ☒ Koplan
överensstämmer med originalet.

Kennarsten

P.M.

MÅLET MED OLOF BÄCK / LARS KRÄIK BLEV
INTAGEN I HEDE DOMBOK 10 SEPT. 1934, NR. 4.
SEDAN UPPSKOV TILL VINTER TINGET 25 FEB. 1935,
NR. 13, PÅ NYTT UPPSKOV TILL HÖSTETINGET 9 SEPT.
1935, NR. 5.
DOMEN HÄR NEÖAN BLEV VID SÄRSKILT SAMMANTRÄDE
FÖR HÖSTETINGETS AVSLUTANDE 1935-10-16. HEDE TINGSLAG.

B e s v ä r s h ä n v i s n i n g.

43 Uti målet under nr 5 i domboken för den 9 september 1935 emel-
lick i Wem- lan hemmansegaren Olof Bäck i Wemdalen, kde, samt ordningsmannen

Exp. avgift. 9:-

Lars Kråik i Handölsdalens lappby, svde, om skadestånd, meddelade Httm efter enskild överläggning följande

Lars Kr
döldalen
Skadest

D o m.

Jämlikt svdms medgivande upptager Httm till prövning jämväl kdms utan föregående stämning under rättegången framställda yrkande om ersättning för skador förorsakade av renar under vintern 1935.

Ostridigt är att renar tillhöriga svdm eller stående under hans vård under vintrarna 1934 och 1935 betat å det till svdms hemman Wemdalen 43⁸ hörande skogsskifte, vilket beläget utom renbetesland sträcker sig från Wemån i nordvästlig riktning upp över Skorvdalsfjället.

Enär såvitt utredningen i målet utvisar lappar med sina renar icke plägar besöka ifrågavarande trakt under sådana förhållanden, att detta kan anses hava skett efter gammal sedvana,

och förty renar icke utan kdms tillstånd fått hållas å trakten,

samt i målet får anses styrkt, att renarna därstädes under omförmälda tid förorsakat

dels åverkan å gräsvallen vid Blästervallens fåbod, varigenom skördeminskning uppkommit till värde av 7 kronor,

dels skadegörelse å gårdesgård vid samma fåbod till värde av 4 " ,

dels åverkan å tallplantor inom skilda områden av skogsskiftet värderad till 125 " ,

dels ock skadegörelse å den å skiftet förefintliga renlaven,

vilken åverkan i anseende till den stora mängd renar, som enligt vad upplyst blivit betat i trakten, samt till vad av kdm åberopade vittnen därom uppgivit, får anses hava omfattat minst 400 lass med värde - i betraktande av renlavens stora betydelse i orten såsom kreatursfoder - av minst 50 öre per

1935 den 16 oktober

uppehålla sig å kdn's i målet omförmälda skogsskifte ,dels ock
förplikta svdn att genast till kdn emot betalningsbevis utgiva
fyrahundratjugotre kronor 20 öre jämte fem % ränta därå från
stämningsdagen den 5 september 1934 till dess full betalning sker
ävensom gottgöra kdn dennes kostnader å målet med trehundra fem
kronor jämte vad kdn visar sig hava utgivit för Httns protokoll
i målet.

SVEGS TINGSRÄTT

☐ Avskriften ☒ Koplan

överensstämmer med originalet.

Lennart Hult

föranleda ändring i HofR:ns dom. (Föredraganden, Rev.Sekr. Bohman, hemställd om fastställelse af HofR:ns dom.) H. D. gillade den af föredraganden yttrade särskilda mening.

Den 19:de. 194. G. Flodqvist i Kalmar mot sin fränskilda hustru Maria Ramström därstädes. Se ref. nr 113.

195. V. Luthander och J. Andersson i Motala mot F. Larson i Hageby och H. Hazelius i Klakeborg, ang. af svrdna Larson för egen del och Hazelius, såsom förvaltare af E. A. Jacobssons under administration varande bo, framställt yrkande om åläggande för skdna att afgifva redovisning för deras åtgöranden såsom jämte annan person administratörer af P. Jacobssons, H. Jacobssons och J. Jacobssons bon. *Aska H.R. u. 1/2*, 91: Käromålet ogillades. *Göta HofR.*, dit svrdna vädjat, dom *1/2*, 92: Som det jämlikt stadgandet i 18: 1 H.B. ålegat skdna att göra redo och besked för hvad administratorerna haft om händer, samt utredt vore, att de af skdna i saken åberopade och företedda kassajournaler och kassadagböcker icke innefattade någon ordentlig och fullständig redogörelse i detta hänseende, prövade HofR:n lagligt att, med upphäfvande af H.R:ns u., så vidt svrdna anginge, på det sätt bifalla deras talan, att skdna förpliktades dels vid vite af 100 kr. för hvardera att inom 3 mån. efter HofR:ns doms dag till svrdna öfverlämna sådan af skdna underskrifven och af bestyrkelsehandlingar åtföljd redogörelseräkning, att därpå tydligen kunde inhämtas, hvilka tillgångar administratorerna till förvaltning emottagit, hvilken afkastning desamma under förvaltningen lämnat, huru tillgångarna och afkastningen realiserats och använts, de omkostnader och andra utbetalningar, som under förvaltningen ägt rum, samt den behållning, som ännu till äfventyrs kunde återstå, dels ock att till svrdna utgifva hvad på Larsons och E. A. Jacobssons fordringar hos P. Jacobsson, H. Jacobsson och J. Jacobsson rätteligen belöpte af samma behållning. N. Rev. hemställde om fastställelse af HofR:ns dom, dock att tiden, inom hvilken skdna hade att fullgöra dem åliggande redovisningsskyldighet, måtte bestämmas till 3 mån. från K. M:s doms dag. H. D. (Just.R:n *Glimstedt, Åbergsson, Herslow, Lindbäck*) prövade rättvist att, med upphäfvande af HofR:ns dom, fastställa H.R:ns u. (Just.R:n *Skarin, Norberg och Wikander* biföllo N. Rev:s hemställan.)

196. C. R. E. Strandberg och O. A. Törnqvist mot C. Granqvist, ang. fordringsanspråk på grund af växel. *Stockholms R.R.* dom *1/2*, 92: Skdna ålades att, en för båda och båda för en, till svrdn såsom innehafvare af växeln utgifva växelbeloppet med ränta. *Svea HofR.*, dit skdna vädjat, dom *30/12*, 92: På upptagna, af R.R:n anförda skäl och enär med hänsyn till det sätt, hvar på växelbeloppet blifvit å särskilda ställen i växeln infördt, skdnas uppgift, att växeln skulle, sedan de därå tecknat sina namn, blifvit till beloppet falskeligen förändrad, icke förtjänade afseende, prövade HofR:n rättvist fastställa R.R:ns domslut. H. D. fastställde, på hemställan af N. Rev., HofR:ns dom.

197. B. Börjesdotter i Gunnestorp mot J. B. Olsson därstädes, ang. yrkande af svrdn mot skdn och annan person, såsom sterbhusdelägare efter S. Bengtsson, om återbekommande af köpeskilling för lägenhet, som Bengtsson sålt till svrdn. *Himle H.R.*, där skdn framställt kvittningsyrkande, u. *31/1*, 91: Utan afseende å systerberda yrkande förpliktades skdn och skdnas medpart vid H.R:n att, gemensamt eller hvilkendera gälda gitte, till svrdn utgifva af denne fördradt belopp med ränta. *Göta HofR.*, dit skdn vädjat, dom *1/2*, 92: H.R:ns u. i fråga om den skdn ålagda betalningsskyldighet fastställdes. H. D., på hemställan af N. Rev.: ej ändring i HofR:ns dom.

Den 22:dre. 198. Lappmannen J. Nilsson m. fl. mot W. Farup, ang. yrkande af skdna att tillerkännas rätt att uppehålla sig med sina renar å de delar af svrdn. tillhöriga Ljusnedals bruksegendom, hvilka de af ålder besökt, och att där betjäna sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. *Hede tingslags H.R. u. 21/12*, 91: Käromålet ogillades. *Svea HofR.*, dit skdna vädjat, dom *23/10*, 92: ej ändring. N. Rev. hemställde om fastställelse af HofR:ns dom. H. D. (Just.R:n *Skarin, Carlson, Afzelius, Isberg, Lindbäck, Wikander*): Enär genom hvad i saken förekommit måste anses ådagalagd, att, intill dess lagen ang. de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige *1/2*, 86 utfärdades, lappar efter gammal sedvana besökt den trakt, där Anåfjället och

Lillfjället vore belägna, prövade H. D. jämlikt 1 § i nämnda lag rättvist att, med ändring af domstolarnas beslut, förklara skdna berättigade att med sina renar uppehålla sig å berörda trakt, så vidt den fölle inom Ljusnedals bruks område, under den tid samt under de villkor i öfrigt, samma lag närmare bestämde, samt därstädes betjäna sig af land och vatten till underhåll för sig och sina renar. (Just.R. *Glimstedt*: »Enär skdnas fullföljda talan innefattar fråga i allmänhet, huruvida bestämmelserna i lagen *1/2*, 86 må vara till förmån för skdna, i deras egenskap af lappar, tillämpliga å Ljusnedals bruks ågområde; men i denna sak icke föreligger något särskildt rättsfall, hvaras bedömning är af omförmälta fråga beroende; alltså och då sålunda, efter min uppfattning, domstolarna i denna sak saknat anledning att i vidare pröfning af samma fråga ingå, finner jag lagligt, med undanröjande af domstolarnas beslut, förklara skdnas fullföljda talan i saken icke föranleda vidare yttrande.»)

Den 29:de. 199. Karlstads orgelfabriksaktiebolag mot O. E. Nygren, ang. ersättningsanspråk. *R.R:n i Karlstad u. 21/12*, 92: Svrdna talan kunde icke i vidsträcktare mån bifallas, än att skdn förpliktades till honom utgifva 7 kr. 90 öre med ränta. *Svea HofR.*, dit svrdn vädjat, dom *27/12*, 93: Lika med R.R:n och på de af R.R:n anförda grunder funne HofR:n skdn vara skyldig ersätta svrdn den skada, som honom tillskyndats därigenom, att skdn satt sig i besittning af en del utaf en i saken omförmälta trädgård; och emedan vid öfvervägande af hvad i saken hörda vittnen berättat och i öfrigt därå förekommit berörda skada skäligen kunde skattas till 50 kr., blefve, med ändring af R.R:ns u., skdn förpliktad att till svrdn emot betalningsbevis utgifva, utöfver det af R.R:n utdömda belopp, ytterligare 42 kr. 10 öre jämte ränta därå på sätt R.R:n stadgat. H. D., på hemställan af N. Rev.: ej ändring i HofR:ns dom.

200. N. Andersson m. fl. i Yngsjö mot S. Persson m. fl. i Hammar. Se ref. nr 119.

Juli.

Den 5:te. 201. N. Cederwern i Gummarp mot N. Persson förr i Pärup, nu i Kolleröd, samt S. Nilsson och O. Andersson d. y. i Pärup. Nilsson såsom förmyndare och Andersson såsom god man för åtskilliga P. Carlssons från Gummarp och hans hustru E. Jakobsdotters barn, ang. ej mindre fordringsanspråk af Persson på grund af en utaf skdn utgifven förbindelse än äfven yrkanden af skdn dels om återgång af fastighetsköp, om återgång af köpeskilling och om ersättning för kostnader i följd af köpet dels ock, för så vidt yrkandet om återgång af köpet ej kunde bifallas, om ersättning för gödsel, som Persson tillägnat sig. *Frosta H.R. u. 1/2*, 91: H.R:n dömde till återgång af köpet, i följd hvaraf Perssons instämde fordringsanspråk förfölle och bodelägarne efter Carlsson förpliktades till skdn återgålda erlagda andelar af köpeskillingen med ränta samt ersätta honom för nödig och nyttig kostnad å fastigheten; och skulle mellan parterna upprättas likvid, hvarom de sedan ågde efter befohgenhet tvista. *HofR:n ö. Sk. o. Bl.*, dit svrdna vädjat, dom *27/12*, 92: Enär hvad i saken förekommit icke vore af beskaffenhet att föranleda återgång af det aftal, hvarigenom skdn köpt det Carlssons omvändiga och utrikes vistande barn i arf tillfallna *123/2018* mtl nr 3 Gummarp, samt skdn erkänt riktigheten af förbindelsen *22/12*, 89, prövade HofR:n rättvist att, med upphäfvande af H.R:ns u., ogilla skdnas emot svrdna förda talan afvensom förplikta skdn att mot erhållande af förbindelsen i hufvudskrift och särskildt betalningsbevis till Persson genast utgifva 125 kr. jämte fördrade 5 % ränta från *1/2*, 89 till dess betalning skedde. N. Rev. hemställde, att K. M. måtte ej finna skäl göra ändring i HofR:ns dom, så vidt skdna mot svrdna gemensamt förda talan om återgång af fastighetsköp och återbärande af köpeskilling afvensom i sammanhang därmed framställda ersättningspåståenden blifvit af HofR:n ogillade; i följd hvaraf och då H.R:n med sin åsikt i saken icke kommit att ingå i pröfning af skdnas mot Persson instämde och hos K. M. fullföljda påståenden om ersättning för det Persson

N° 224
1903

Auk. d. 14/10 1903

3te Lappstift

Trillem

Fjerstallen i Blutsjon den 12-10-1903.

u-u

Lappfogden Axel Frändén,
Östersund.

Som vi ej hade tillfälle
att som beslutad var närvara
i senaste Lappsammanträdet
emellan tid och ort vara oss
obekanta, så tar vi oss rikhet
komplimentera af Lapparne vid
sammanträdet kunde uplys
ningar angående anmärkningarna
af deras renar. Som naturligen
 varit fallet: har vi äfven i
år fått höra att Lapparne sagt
sig haft sina renar samlade
med undantag af att vargar
ne bort från sammanträdet

förskingrade en del af Hjörden.
 Men enligt vår mening borde
 deras uppgifter isåfall bekäras
 medprentas en smula, ty här i
 trakterna har sedan i början
 af September mäsad, spröfvet
 större och mindre hopar af
 Ren utän värde, och är här för
 farande kvar till stort men för
 oss och närheten i det att vi
 dagligen måste reakta vårt häns
 vi skola vara tryggade för
 skador i större utsträckning.

Här fins minst 200. stycken
 Ren utän att någon lapp synes
 till för att taga vara på dem.

Och vi bedja Sappogdens göra
 hvad göras kan för att på en
 bättre ordning i Renskötselens inrätt
 Tammå och Ldre lappbyar, ty

med säkerhet är det Renar från
håda dessa byar som hopat sig
hit.

Tecknas Högskolemyndighet.

Olof Larsson Klutson
Lyneandens för 3de lappby.
Jöns Persson. Fjälvalken.

Hen Persson. Fjälvalken.
Per Ersson Grundare

O.b.s. Yfall berättelsen om
Lapparnas i sammanträdet lemnade
upplifningar ej afseerständiga med
hvar här anförts förbehålla vi oss
nådig Reservation. Ett är dock
faktiskt att här funnits hopar
af renar utan värdare, och juus här
parkfarande. D S m.

LANDSARKIVET I ÖSTERSUND

Kopia ur Lappfogden EII:3
930426 Jimmy Rindblad

Avskrift.

1956
Nr B 149/8 Bd. 2-2
Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har vid skilda tillfällen anmält, att det särskilt i södra delen av länet råder missförhållanden beträffande renskötseln. Sålunda har strövning av ren i avsevärd omfattning förekommit å icke tillåten tid och å icke tillåtna områden.

Den 8 innevarande månad uppvaktades länsstyrelsen av representanter för markägare och jakträttsinnehavare inom c:a 93.000 hektar i Bergs, Hallens, Ovikens och Övre Ljungadalens kommuner, vilka representanter framförde klagomål över att ett stort antal vilda och halvilda renar vistas inom kommunerna å icke tillåten tid. Därvid uppgavs, bland annat, att cirka 9.500 renar uppehållit sig inom kommunerna vid tiden för älgjakten, i följd varav densamma helt spolierats. Representanterna hemställde om myndigheternas stöd för att undanröja dessa missförhållanden.

Länsstyrelsen vill erinra om att länsstyrelsen till sitt förfogande endast har en lappfogde och två tillsynsmän, vilket uppenbarligen är en för liten arbetsstyrka för att på ett nöjaktigt sätt sköta lappväsendet. Med anledning härav har länsstyrelsen nyligen anhållit om inrättandet av en lappfogde-assistentbefattning i länet.

De nu påtalade missförhållandena äro ägnade att ytterligare understryka behovet av den begärda arbetskraftsförstärkningen, som länsstyrelsen bedömer som ofrånkomlig.

Ett utdrag av det vid förenämnda sammanträde förda protokollet bifogas.

Beställd av L. Lappfogden.
8/11.

Utdrag av protokoll, fört vid sammanträde inför länsstyrelsen i Jämtlands län å landskansliet i Östersund den 8 november 1958 i ärende angående renströvning inom södra delen av länet.

Närvarande i länsstyrelsen: Landshövdingen Anders Tottie, landssekreteraren Åke Lindeberg, förste länsassessorn Åke A. Lindberg samt t.f. lappfogden Iwan Lundberg.

Vid protokollet: Undertecknad, länsnotarie.

Sedan representanter för markägare och jakträttsinnehavare inom Bergs, Hal-lens, Ovikens och Övre Ljungadalens kommuner anhållit om företräde inför länsstyrelsen för framförande av klagomål över renströvningar å icke tillåten tid inom nämnda kommuner, inställde sig denna dag klockan 10 följande personer, nämligen: landstingsmannen J.A. Johnsson, Vigge, kvarnägaren Erik Gabrielsson, Vestnår, Myrviken, skogsfaktorn Rud. Hemmingsson, Svenstavik, skogsrättaren Sivert Vikström, Börtnan, och hemmansägaren Erik Andersson, Svedje, Kövra.

Johnsson, som utsetts till delegationens ordförande, ingav dels nedanintagna protokoll, dels ock en karta över de aktuella områdena, vilken karta skulle läggas till inneliggande handlingar i ärendet.

Nämnda protokoll hade följande lydelse:

"Protokoll fört vid sammanträde i Kövra föreningshus tisdagen den 21 oktober 1958 med markägare och jakträttsinnehavare inom Övre Ljungadalen-, Berg-, Oviken och Hal-lens kommuner.

Närvarande: 135 representanter från angivna kommuner.

§ 1.

Mötet öppnades av herr Ville Olsson, Dalåsen, som upplyste att sammanträdet tillkommit på många markägare och jakträttsinnehavares begäran för att gemensamt dryfta åtgärder, som bör vidtagas för att freda markerna från intrång av renar.

§ 2.

Att leda dagens förhandlingar valdes J.A. Jonsson, Vigge.

§ 3.

Till sekreterare för sammanträdet valdes R. Hemmingsson, Svenstavik.

§ 4.

Att jämte ordföranden justera dagens protokoll valdes Per Stensmo och Olov H. Persson, Svenstavik.

§ 5.

Förklarades ordet fritt och noterades till protokollet följande yttranden:

P.O. Lundin, Fjösåsen: ansåg att detta ärende icke enbart är ett jägarintresse, utan att markägarna har ett lika stort intresse av att renfrågan ordnas på

grund av den stora skada renen förorsakar på skog, gröda, bete m.m. Talaren föreslog att renen borde få skjutas om den inte hämtades igen av lapparna. Dessutom borde det vara förbud för både lapp och ren att vistas "i våra marker" strax före älgjakten.

Gideon Berglin, Vigge: påpekade den stora skadegörelse som renen förorsakar på växande skog. Han rekommenderade nedskjutning och upphängning av någon ren i skogen.

Per Hansson, Mo: meddelade att han varit med lapparna vid ett försök 1956 att hämta igen ren. Detta misslyckades dock. Han skulle sedermera få vara med om en avskjutning som dock aldrig kom till stånd.

Elmer Persson, Östersund: Vid jakt å Svartåsen har jag sett stora renhopar. Föreslår att en kommitté tillsättes, som med eventuell hjälp av advokat uppvaktar i ärendet. Jag föreslår en insamling för att klara kommitténs arbete och ekonomi.

Enock Pålsson, Myrviken: omnämnde skador å plantskog.

Bror Olsson, Svedje: efterlyser resultatet av en process över betesskador i Härjedalen. Ordföranden meddelade att ersättningsanspråk har framställts av Vemdalsbor dock utan känt resultat.

Ville Olsson, Dalåsen: vid ett tidigare försök att hämta igen ren föreslog lapparna att de själva skulle betala halva dagpenningen och markägaren den andra halvan. Han påpekade vidare att fäboddrift under nuvarande förhållanden är otänkbar.

Erik Gabrielsson, Västnår: anser att lapparna bör klämmas ekonomiskt. Föreslår underhandlingar med länsstyrelsen.

Erik Andersson, Elven: har några markägare begärt ersättning för några skador förorsakade av ren? Han meddelade att vid ett tidigare sammanträde i Åsarna år 1954 skulle sådan ersättning kunna erhållas mot insändande av räkning enligt yttrande av ordningsmannen Lars Johansson, Glen.

Pelle Logrim, Kinderåsen: ansåg att djuren uppehåller sig inom födelseorten. En stor del av dessa renar äro födda och uppväxta nedom renbetesgränsen varför en avskjutning å platsen är den bästa lösningen. Eventuellt av jägare mot fastställd avgift per fälld ren.

Ragnar Näslund, Börtnan: renen är stor skadegörare på kulturer genom sina hornfejningar.

§ 6.

Beslöts tillsätta en kommitté som fick följande sammansättning:

J.A.Jonsson, Vigge (sammanställande)
Sivert Vikström, Börtnan
Erik Andersson, Svedje, Kövra
Erik Gabrielsson, Västnår, Myrviken
Rudolf Hemmingsson, Svenstavik

§ 7.

Beslöts att de närvarande skulle tillskjuta 3:- kronor per man för bestridande av de kostnader som kommitténs arbete kommer att medföra. Insamlingen inbringade 376:- kronor.

§ 8.

Framfördes följande synpunkter på kommitténs arbetsuppgifter:

P.O.Lundin: då en del av dessa renar aldrig sett varken lapp eller fjäll bör undersökning beträffande avskjutning på platsen göras.

Gideon Berglin: föreslår att kommittén besöker länsstyrelsen för att träffa överenskommelse.

Olov Karlsson, Elven: föreslog en exkursion för att utreda renens skadegörelse.

Sivert Vikström: rättsbegreppen bör i första hand undersökas.

Anders Josefsson, Börtnan: inga exkursioner! Kommer kommittén icke till några resultat tar vi saken i egna händer.

Bror Olsson: föreslår tvångsslaktning av ren.

Ville Olsson: yrkade på att den av landskamrer E.Huss påbörjade utredningen i frågan måste ske omgående. Talaren citerade några avsnitt ur länsstyrelsens skrivelse av den 4 mars 1954 nr 51/II rörande bl.a. lapparnas rätt till renbete under vissa tider.

Sammanfattningsvis enades man om att kommittén kraftigt påpekade det allvarliga läget i frågan för länsstyrelsen.

§ 9.

Ordförande tackade för de synpunkter och förslag som framkommit under mötet och förklarade sammanträdet avslutat.

Dag som ovan
Vid protokollet
R.Hemmingsson

Justerat: Per Stensmo.
J.A.Johnsson."

Sedan herr landshövdingen hälsat de närvarande välkomna, lämnades ordet fritt, därvid följande personer yttrade:

Johnsson: Johnsson och hans medkommitterade representerade markägare och jakträttsinnehavare inom c:a 93.000 hektar. Här hade under höstens älgjakt av jaktlagen iakttagits c:a 9.500 renar, som alltså under otillåten tid vistats å trakter, som till stor del ej vore sedvanerättstrakter. Renar ha uppehållit sig inom det aktuella området under icke tillåten tid de senaste tio åren. Emellertid synes antalet ha fördubblats år från år. Vilka lappbyar renarna kommit från, kan ej med säkerhet fastställas. Det finns emellertid omärkta renar, vilka permanent vistas inom området.

Lundberg: Det är riktigt, att renar vistas å ifrågavarande områden, på sätt markägarna omtalat. Renarna måste bort från dessa områden. Tyvärr saknas inom lappadministrationen i länet erforderlig personal för att få en ändring till stånd. Uppskattningsvis torde en tredjedel av renarna komma från Tossåsens lappby, ett mindre antal från Norge via Storlien samt återstoden från övriga lappbyar. De kalvar, som födas å platsen, följa tyvärr ej alltid med modern, då hon återvänder till fjälls, utan kvarstanna år efter år inom samma område.

Johnsson: Det kan starkt ifrågasättas, om lapparna i enlighet med länsstyrelsens förelägganden verkligen reducerat sina innehav av renar.

Lundberg: Räkning av renar har ej företagits inom det aktuella området, men man har länge haft planer härpå.

Johnsson: Någon sedvanerätt för lapparna att få ha sina renar inom området torde ej finnas. Markägarnas och jakträttsinnehavarnas jakt blir helt förstörd genom att renarna under jakttiden uppehålla sig inom området.

Hemmingsson: Johnssons uppgift angående jakten vitsordas, då villebrådet - särskilt älgen - undviker de platser, där renar uppehålla sig. Hundarna få även upp spåren efter ren, och jägaren blir på så sätt ofta utan hund hela dagar.

Gabrielsson: Genom att renarna även företaga strövtåg genom verkställda nyplanteringar av skog uppstår skada å skogen. Det synes egendomligt, att renarna av myndigheterna tillåtas vistas å dylika platser, då markägarna själva ej få ha sina egna kreatur därstädes.

Johnsson: Markägarna önska myndigheternas stöd för att få en ändring till stånd snarast, då det synes resultatlöst att vidare diskutera saken med lapparna.

Hemmingsson: Lapparna kunna ej klara den föreskrivna redueringen av renbeståndet. De måste ha hjälp med nedslaktning å platsen. Ett stort antal av renarna äro vilda eller halvvilda.

Lindberg: Under sist angivna förhållanden torde renarna med stöd av gällande författningsbestämmelser kunna nedskjutas (40 § renbeteslagen).

Andersson: Markägarna torde behöva framställa krav på ersättning mot lapparna, men dessa ha ej möjligheter att betala en krona per hektar skogsmark.

Landshövdingen: Länsstyrelsen har endast en lappfogde och två tillsynsmän till förfogande, varför det ej finnes möjlighet för dessa att lösa problem av nu ifrågavarande slag. Länsstyrelsen har nyligen hos Kungl. Maj:t anhållit om en lappfogdeassistentbefattning. Inrättandet av denna befattning är en förutsättning för att dessa problem ska kunna lösas.

Andersson: Markägarna äro villiga att vara behjälpliga för att söka åstadkomma en lösning, som är tillfredsställande både för dem och lapparna.

Lundberg: En nedskjutning av renarna nu skulle ej lösa frågan för framtiden, utan det måste tillses, att renarna drivas upp mot fjällen samt att de hindras återkomma, varefter en utskjutning av det kvarvarande beståndet lämpligen kan ske.

Andersson: En klar gräns måste upprättas för de områden, där lapparna få ha sina renar betande.

Landshövdingen: Därvidlag måste även lapparnas sedvanerätt beaktas.

Vikström: Renarna ha under tidigare år ej varit längre än till Nybo. Nu vistas de emellertid inom hela det aktuella området.

Lindberg: Skulle ej lämpligen ett stängsel kunna upprättas för att förhindra renarna att komma in på förbjuden mark?

Lundberg: I så fall är det mest ekonomiskt att fästa detta stängsel vid träden, om markägarna vilja gå med härpå. Emellertid uppkomma problem, då det är frågan om kostnaderna för uppförandet av ett dylikt stängsel, då det ställer sig svårt att fastställa vem renarna tillhöra. Kostnaderna för ett dylikt stängsel, som måste beräknas få en sträckning på fyra till sex mil, bli även stora.

Hemmingsson: Äro bara renarna borta till nästa sommar, komma ej markägarna att resa några ersättningsanspråk mot lapparna. Kunna ej regleringsmedel få användas vid bekostandet av det föreslagna stängslet?

Andersson: Genom de företagna sjöregleringarna ha lapparnas betesmarker blivit mindre. Ha lapparnas intressen härvidlag reglerats?

Lundberg: De hittills gjorda regleringarna ha endast i mindre omfattning berört lapparnas betesmarker, varför det synes tveksamt, om man kan räkna med några regleringsmedel i varje fall i större omfattning. Vidare finnes för närvarande beträffande berörda marker ej någon regleringssökande att förhandla med.

Vad åter angår den föreslagna utskjutningen av renarna är det lappväsendet, som enligt gällande författning dels skall taga hand om de okontrollerade renarna, dels ock ombesörja att nedskjutning äger rum. Visserligen synes detta även vara ett stort intresse för lapparna, och man skulle i viss utsträckning kunna påräkna bistånd av lapparna, men man kan ej begära, att lapparna utan ersättning skola hjälpa till att rensa området.

Hemmingsson: Renarna få ju ej vistas inom området under maj - september månader. Äga ej markägare eller jakträttsinnehavare då rätt att skjuta de renar, de påträffa?

Lindberg: Detta är icke tillåtet enligt gällande bestämmelser.

Landshövdingen: Frågan skulle måhända kunna lösas, om samtliga renägare gingo med på att en dylik utskjutning äger rum.

Lundberg: Det torde ställa sig svårt att utverka dylika fullmakter för markägarna,

Gabrielsson: Markägarna äro införstådda med att en utskjutning måste ske i fullt samförstånd med renägarna, så att ej ett mindre gott förhållande uppstår mellan markägarna och renägarna.

Lundberg: För att åstadkomma ett effektivt resultat för framtiden bör först det förutnämnda stängslet uppsättas, vilket torde kosta cirka 250.000 kronor. En del av dessa kostnader torde kunna täckas av inkomsterna av nedskjutna renar.

Andersson: Ett stängsel är bra att ha i framtiden både för lappar och markägare. Det är emellertid lämpligt, om framtida regleringsmedel avsättas för stängsel och dylikt.

Johnsson: Eventuellt kunna väl medel ur lappfonden ställas till förfogande. Går ej detta, bör regeringen ställa medel till förfogande för uppförande av det föreslagna stängslet. Markägarna ha även övervägt att uppvakta regeringen i frågan. Beträffande den här diskuterade utskjutningen av renar bör denna komma till stånd vintertid, då köttet från de nedskjutna djuren på så sätt kan förbli oskadat en längre tid. Markägarna kunna ställa traktorer i viss utsträckning till förfogande för att framdraga de nedskjutna djuren.

Hemmingsson: Med hänsyn till den stora arbetslösheten kan man väl organisera ett hundratal jaktlag.

Lundberg: Det fordras stor vana för att kunna skjuta ren, och även erfarna jägare ha svårigheter att bedriva en effektiv jakt.

Landshövdingen: Innan frågan föres vidare, bör densamma diskuteras även med lapparna.

Johnsson: Markägarna hemställa, att förhandlingar genom länsstyrelsens försorg måtte upptagas med lapparna, samt att markägarna därefter få tillfälle ytterligare diskutera frågan med länsstyrelsen.

Landshövdingen: Länsstyrelsen är angelägen, att frågan löses i bästa samförstånd mellan markägarna och lapparna. Frågan kommer att framdeles diskuteras med representanter för de fyra berörda lappbyarna. Länsstyrelsen har intet att erinra mot att frågan bringas till vederbörande departements kännedom. Protokollsutdrag från detta sammanträde skall sålunda tillställas såväl departementet som deltagarna i dagens sammanträde. Sedan förhandlingar förts med representanter för lapparna, kommer markägarna att lämnas tillfälle att ytterligare diskutera frågan.

Då intet vidare förekom, förklarades sammanträdet avslutat.

Som ovan.

In fidem:

I Å2-25-58.

(Per Stenström)

N:r 723

P.M.

ang. lappordningsmannens uppgifter.

Utöver vad som åligger ordningsmannen enligt den instruktion, som utfärdade av länsstyrelsen i Jämtlands län för ordningsmännen i lappbyarna i Jämtlands län och i Idre lappby i Kopparbergs län, vilken här bifogas, kan bl.a. följande framhållas.

Inom renskötseln strävar man efter att i betydligt större utsträckning än tidigare ta tekniska hjälpmedel i anspråk. Sådana hjälpmedel anordnas givetvis i första hand för att underlätta näringsutövandet men även för att åstadkomma en allmän standardhöjning. Ordningsmannen är den man inom lappbyn, som närmast har att svara för alla dessa anordningar och vad därav följer. Han har i allt högre grad blivit ett verkställande men även kontaktorgan inom lappbyn. Det är ordningsmannen som i första hand skall se till att dagar bli bestämda för olika förrättningar, såsom kalvmärkningar, renskiljningar, slakter etc. Men det räcker numera inte enbart därmed. Han skall också se till att renarna bli samlade till bestämd dag och att de olika anordningar, som därvid skall brukas vid varje särskilt tillfälle finnas på plats och är brukbara. Tidigare var dessa intressen mera jämt fördelade emellan samtliga husbönder i lappbyn. Men eftersom arbetstakten inom renskötseln åtminstone i vissa avseenden håller på att drivas upp, måste husbönderna mer och mer inrikta sig på det direkta renskötselarbetet under det att ansvaret för det rent organisatoriska arbetet såväl ute i renskogen som på de olika förrättningsställena mera blir ett enmansarbete, nämligen ordningsmannens.

I allt större utsträckning börjar anmärkningar i fråga om olovlig renbetning inkomma från den fastboende, jordägande befolkningen. Man har på den sidan börjat lägga större värden i och fått en mera äganderättamedveten syn på de marker, som betas av renar utom renbetesfjällen. Enskilda husbönder inom en lappby driver numera icke sin näring avskild från andra husbönder inom samma by, utan varje lappbys hjord är sammanslagen till en stor enhet. Klagomål från markägare kan därför icke i första hand riktas mot viss enskild renägare, utan man vänder sig till ordningsmannen. Dessa senare ha därför under senare år fått en allt mera ökad befattning även med sådana frågor.

16 AUG. 1954

Nr 7118/L Bd. 9.a.

Till Kommunalfullmäktige i Övre Ljungadalens kommun,
Klövsjö.

I skrivelse till länsstyrelsen den 23 april 1954 hava Mattias Fundin och Göran Göransson på uppdrag av kommunen - fullmäktiges protokoll den 28 december 1953, 113 § - hos länsstyrelsen framfört klagomål över att renar förorsakade skada å mark utom renbetesfjällen i Övre Ljungadalens kommun.

Länsstyrelsen får med anledning därav anföra följande.

Även från Bergs och Ovikens kommuner har anmälan tidigare till länsstyrelsen inkommit om att renar förorsakade skador å de privatägda markerna. Därvid avsågs renar tillhörande lappar i Tåssåsens lappby, vilket ock torde vara förhållandet i förevarande fall. Lapparna i nämnda lappby ha vid Åressammanträde inför lappfogden den 10 juni 1954 informerats om de från Övre Ljungadalens kommun nu anförda klagomålen.

Beträffande länsstyrelsens handläggning av här nämnda tidigare ärenden i enahanda avseenden hänvisas till protokoll, hållet vid sammanträde i Åsarna den 22 februari 1954, samt till länsstyrelsens skrivelse till lappordningsmannen i Tåssåsens lappby Lars Johansson den 4 mars 1954, av vilka båda handlingar avskrift här bifogas. Såsom ^{därav}frågar har länsstyrelsen för avsikt att under instundande vinter föranstalta om renräkning till uträknande av antalet renar inom Tåssåsens lappby. Länsstyrelsen kommer därefter att taga under överbägande de vidare åtgärder som från länsstyrelsens sida kunna bli erforderliga till förhindrande av renarnas fortsatta skadegörelse å mark utom renbetesfjällen.

Länsstyrelsen, som icke äger meddela det i ovannämnda skrivelse till länsstyrelsen den 23 april 1954 berörda tillståndet till jakt efter ren, anser sig i och med dessa meddelanden ha besvarat den från kommunens sida till länsstyrelsen gjorda hänvändelsen med anledning av renarnas angivna skadegörelser.

Avskrifter av denna skrivelse sändas samtidigt härmed till Mattias Fundin, Göran Göransson och lappordningsmannen Johansson.

Östersund i landkontoret den 13 augusti 1954.

Anders Tottie

Rätt avskrivet, betygar
På tjänstens vägnar:

Inga dahlström

LÄNSSTYRELSEN

I

JÄMTLANDS LÄN

Lappväsendet

Nr

Skogvaktare Bo Ödfalk
Idilhärdal.

24/10 - 68

Sammanställning av uppsifter lämnade i pronotorior av den 18 dec. 1968, 22 januari och 10 mars 1969 över arbetsförloppet med undan-
 skaffande av strövande renar inom Idilhärdalsområdet.

12/11 1968.

Arbetet påbörjades med att renar samlades från skogarna i trakten av Lövnäsvallen och drevs till Vedungsfjället där så småningom ungefär 2000 djur fanns.

Jämsides med denna samling uppfördes beteshage och gärdet utmed vägen Idilhärdal - Särna intill länsgränsen.

30/11.

Den samlade renhjorden flyttades från Vedungen till Gråheden.

1/12.

Renhjorden drevs in i den uppförda beteshagen.

2 - 6/12.

I två flyttbara slakterier slaktades 2.034 renar tillhörande Tännä Idre och Mittådalens lappbyar samt Riast och Elgå renbetesdistrikt i Norge.

10/1 1969.

Flygspaning över samtliga skifteslags marker med skogvaktare Bo Ödfalk och ordningsman Lars Rensberg som spanare. En renhop uppskattad till ungefär 200 djur upptäcktes vid Gråheden.

12/1.

Misslyckat försök att driva ovanstående djur till gärdet.

16/1.

Ungefär hälften av renhoppen kunde drivas i gärdet där 93 renar slaktades.

7/3.

Under tiden från den 17 januari hade ytterligare renar kunnat anträffas efter en omfattande eftersankning och kunde drivas till gärd och slakt. Enligt Jämtlands Slakteriförenings uppgift slaktades nu 227 renar.

Efter denna tid har inga renar rapporterats eller kunnat iakttagas inom det aktuella området.

Sammanlagt har 2.354 renar slaktats.

Östersund den 8 april 1969.

Ingve Blom
Ingve Blom

Protokoll fört vid stämman med Tännäs
byamän den 11.10.1970.

Stämman bevisades av 15 byamän.

§ 1

Mötet öppnades av byälfdammen Olof J Sundin vilken även valdes
att leda dagens förhandlingar.

§ 2

Kallelsen till mötet godkändes.

§ 3

Att justera dagens protokoll valdes C J Larsson och Sven Länsson.

§ 4

Att föra dagens protokoll valdes undertecknad.

§ 5

Som första punkt på dagordningen stod renbetesfrågan, vilken också
livligt diskuterades efter att först gamla protokoll och tidnings-
referat ang. höstens skriverier från Lofsdalen m.fl. platser hade
upplästs. Bl.a. upplystes att någon sedvanerätt ej var frågan om söder
om Lossen och att sedvanerätten ej var någon rätt att beta under
hela året utan endast under vintertid vid förflyttningar.

Det föreslagna stängslet diskuterades och beslöt stämman enhälligt
att protestera mot detta då även allt annat vilt skulle utestängas.
Farhågor uttalades även att skogsbruket kommer att försvåras då några
renar kommer att vara på markerna under hela året.

Med utgångspunkt från uppgifter som förste konsulent Ivan Lundberg
lämnat genom tidningarna att Brändåsens lappby får ha 1.500 renar +
årskalv och att lapparna med lätthet kan driva sina renar ansåg
stämman att ev. utarrendering av mark tills vidare inte var aktuell
då betet för det tillåtna djurantalet ansågs tillräckligt.

Stämman uttalade även en önskan om att ett bättre samarbete mellan
Brändåsens och Tännäs byamän kommer tillstånd.

§ 6

Beslöts att nytt sammanträde med byamännen, berörda markägare från
Funäsdalen samt Ljusnans & Woxnans Regl.fören. skall hållas den 25.10
kl. 19⁰⁰ å Eskilssons.

§ 7

Länsväg 311. Beslöts att kontakt skall tagas med Särna o Idre kommun
och som kontaktmän utsågs Carl J Larsson och Hans Eskilsson, suppl.
Olof J Sundin.

Vid protokollet
Hans Eskilsson

Justeras:

§ 1

Mötet öppnades av byälldermannen Olof J Sundin som hälsade de närvarande välkomna. Han valdes även att leda dagens stämma.

§ 2

Till att föra dagens protokoll valdes Hans Eskilsson.

§ 3

Ingemar Bergman och Manfred Svensson valdes att justera protokollet.

§ 4

Kallelsen till mötet godkändes.

§ 5

Föregående mötes protokoll upplästes jämte tidningsreferat och protokoll av äldre datum vad gällde renbetesfrågan. Även vid denna stämma var samtliga eniga om att på det bestämdaste protestera mot det föreslagna renstängslet. Betr. arrendefrågan ansågs det även denna gång att den ej var aktuell utan ville stämman gå på föregående stämmas beslut. Ett tillägg gjordes med förslag om att det föreslagna stängslet skall gå efter den gamla lapplinjen så att det på så sätt kommer att bli renfritt på de berörda markerna. Stämman uttalade även sitt stöd till markägarna i Lofsdalen m.fl. platser.

Vid sammankträde med lappväsendet beslöts enhälligt att ingen uppgörelse skulle träffas vid detta sammankträde utan att en ny bystämma skall kallas och om möjligt en enhetlig uppgörelse för alla skall komma till stånd.

§ 6

Länsväg 311. Rapport från kontaktmännen avgavs i form av protokollsutdrag från Särna kommunalnämnd samt svar från vägverket i Falun. Beslöts att kontaktmänna skall arbeta vidare i vägfrågan.

Tännäs som ovan.

Vid protokollet

ordf.

Hans Eskilsson
sekr.

Justeras:

Ingemar Bergman

Manfred Svensson

Renstängslet Lossen-Fjätvallen

Protokoll, fört vid sammanträde med renägarna
i Tännäs lappby i Brändåsen den 21.1.1971.

Närvarande: Ordningsmannen Lars Artur Rensberg, vice ordningsmannen Alf Willenfeldt, renägarna Edvard Willenfeldt, Henrik Nilsson, Bengt Andersson, Nils R. Rensberg, John Rutfjäll, Elias Rensberg, Herje Rensberg, Lars Erik Rutfjäll, Edvin Rensberg, Oskar Rensberg och Lovisa Willenfeldt.

Från länsstyrelsen; landskamreraren Bengt Bohman och
från lappväsendet; Iwan Lundberg och Edor Burman.

Bohman: Sammanträdena i Funäsdalen den 9 och i Tännäs den 10 december 1970 hade ändamålet att informera markägarna om renstängslet Fjätvallen - Lossen. Markägarna hade före dessa sammanträden haft byastämmor, varvid man beslutat att inte upplåta mark för stängsel och att inte ställa sin mark till förfogande på föreslaget sätt. Stämningen vid sammanträdena var sådan, att det inte föreföll möjligt att uppnå en uppgörelse med flertalet av markägarna, även om en del av dem tycktes inte vara helt negativa till en uppgörelse. De skäl, som markägarna åberopade, var framför allt att ett stängsel skulle innebära skadegörelse på skog och mark och dessutom medföra hinder vid älgjakt. Stängslet skulle hindra älgarnas rörelse i markerna och renarna skulle vålla olägenheter vid älgjakten, eftersom de kommer att befinna sig på mark, där jakten bedrivs, i större omfattning än för närvarande. Med hänsyn till jaktens värde i turistsammanhang är detta en avgjord nackdel enligt markägarnas uppfattning. Markägarna förordade i stället för den föreslagna stängselsträckningen renstängsel längs renbetesfjällsgränser. Det är värdefullt för länsstyrelsen att få besked om renägarna diskuterat något alternativ till den av byn och lappväsendet föreslagna stängselsträckningen Fjätvallen - Lossen.

Alf Willenfeldt: Den föreslagna stängselsträckningen är den enda tänkbara, om de 19 familjer som nu bedriver renskötsel skall kunna ägna sig åt denna näring i framtiden. En reducering av renantalet påverkar försörjningsunderlaget för renägarna. En återgång till de förhållanden, som tidigare gällde med litet renantal fördelat på många renägare är otänkbar i dagens läge. Markfrågorna bör därför lösas på det sätt, som planerats. Detta bör vara till

fördel för kommunen i sin helhet. Förutom de människor, som direkt är knutna till lappbyn, är det många från grannbyarna, som får sin ekonomi förbättrad genom tillfälliga anställningar hos byn.

Bohman: Har lappbyn något förslag huru markfrågorna skall lösas, så att mark upplåtes för stängslet och att marken väster om detta görs tillgänglig för renskötseln?

Bengt Andersson: En bidragande orsak till dagens renskötsel-förhållanden är att renarna störs av den turism, som bedrivs av bl.a. en stor del av de markägare, som nu sätter sig emot upplåtelse av mark för renskötselns behov.

På fråga av Burman meddelar renägarna att de övervägt ett alternativt innebärande att stängslet skulle avvika från det ursprungliga förslaget vid Stodåsen och gå vidare via Hjällåsens norra ände, norr om Ränningarna fram till Frösjön och därifrån via Frösjöbacken till Jolesskiftena.

Edvard Willenfeldt: Renskötselmässigt är detta område väl komponerat men det förutsätter att all privatmark nordväst om Jolesskiftena och all övrig mark väster om stängslet görs tillgänglig för renskötsel, även om en sådan lösning innebär att renskötseln måste tilltvinga sig ^(efterfrågade) marken genom expropriation. Den mark det gäller från Jolesskiftet och nordvästut till riksgränsen mellan de statsägda fjällen och Tännån, har tidigare tillhört renskötseln. En sådan lösning förutsätter inte stängsel från Östersjön och nordvästut. Det är ingen renströvning annat än väster om Malmagen (sjön). Denna strövning avtar i samma takt som bebyggelsen i trakten av Malmagen tillväxer. Denna lösning skulle vidare ha en viktig funktion efter tillkomsten av riksgränsstängslet Vauldalen - Vandsjön.

De renägare, som därefter yttrar sig, anser att det föreslagna alternativet skulle innebära en lösning av renskötselns problem för framtiden och dessutom medföra bortfall av de flesta olägenheter, som det ursprungliga förslaget skulle eliminera. Ingen renägare anmäler annan åsikt.

Bohman: Det återstår då för renskötselmyndigheterna att undersöka kostnaderna och övriga omständigheter av betydelse för renskötseln med utgångspunkt från det nu av lappbyn framlagda förslaget till stängselsträckning och markupplåtelse genom expropriation av nyttjanderätt.

Som ovan

Iwan Lundberg

Justeras:

10 DEC 1963

D. nr 83I 00

Till/ Länsstyrelsen i Jämtlands län

Lappväsendet,

83I 00 Östersund.

Representanter för markägare inom Lillhärdal, Lofsdalen, Glöto, Häggbergot, Råndalon, Ransjö, Ransundet, Djursvallon och Bölborgots skiftoslagar, samlade till sammanträde angående olika olägenheter som förosakar markägare på grund av olaglig förekomst av kringströvande renar i för varje år ökat antal vill härmed uttala följande:

Mötets enhälliga beslut innebär att samtliga markägare kräver att renar inom icke renbetesområdet skall antingen genom utslaktning, bortforsling eller på annat sätt snarast dock senast före den första maj 1969 icke finnas till.

Till efterföljande av dessa krav valde mötet en kontaktman för varje skiftoslag och rapportör till länsstyrelsen en ligt följande.

Lillhärdals	skiftoslag	Bo Ödfalk, Lillhärdal
Lofsdalens	"	Erik Backman, Lofsdalen
Glöto	"	Alfred Martinsson, Glöto
Häggbergots	"	John Erik Häggberg Häggbergot, Särna
Råndalens	"	Karl Andersson, Råndalon
Ransjös	"	Gunnar Jönsson, Ransjö
Ransundets	"	Lennart Persson, Ransundet
Djursvallons	"	Alrik Olofsson Djursvallén, Glöto
Bölborgots	"	Johan Bergström, Bölborgot

I fall detta krav ej tillgodosatts inom föreskriven tid beslöt mötet att lagligen pröva efterlevnaden av renbeteslagens bestämmelser.

Justerat:

Hans Furuborg Ivan Lundborg

Dag som ovan.

Stig Hagåker

Sekreterare.

Avskrift av protokoll, fört vid sammanträde inför länsstyrelsen i Jämtlands län å Goodtemplargården i Tinnäs den 13 februari 1957 för dryftande av frågan angående skador genom renar å enskilda tillhöriga marker inom Tinnäs by.

Genom annonser den 13 februari 1957 i Östersunds-Posten och Läns-tidnin en samt i tidningen Härjedalen den 15 i samma månad hade länsstyrelsen till sammanträdet kallat av frågan berörda markägare och lappar samt övriga intresserade.

Här sammanträdet nu öppnades under ordförandeskap av landshövdingen Anders Tottie, hade till detta sammanträdet infunnit sig:

Förste länsassessorn Åke A. Lindberg,
lantbruksdirektören Vilhelm Wessén,
lappfogden Åke Wikman,
lappfogdeassistenten Iwan Lundberg samt
tillsynsmannen Edor Burman.

Därjämte hade ett flertal markägare eller representanter för dessa tillståndsbeslut förutom flertalet husbönder inom Tinnäs lappby, vilkas talan fördes av ordningsmannen Edvard Willenfeldt.

Sammanträdet bevisades jämväl av Sverdirektören i Kungl. Lantbruksstyrelsen, Hans Wetterhall.

Landshövdingen meddelade inledningsvis, att ett utvidgande av renskötselutövnas möjligheter att året om bedriva renskötsel inom vissa trakter, belägna utom dem, som avsetts till deras ensambruk, med hänsyn till särskilda, till länsstyrelsen anmilda förhållanden t o c ktes nödvändigt. Detta kunde lösas så, att kronan antingen arrenderade eller förvärvade mark. I senare fallet torde detta böra ske i form av ägoutbyte.

Lappfogden Wikman orienterade därefter om att förutom de ursprungligen vid avvittringen såsom renbetesfjäll avsatta områdena även vissa därefter till utvidgning av dessa fjäll förvärvade marker hänfördes till Tinnäs lappby, som för närvarande utgjorde hemvist för 2.500 - 3.000 renar. Mellan renbetesområdena vore privatägda marker belägna, varför således renbetesområdena icke bildade en enhet. På grund av att naturliga gränser saknades mellan kronans och privatägda marker, förekomme strövning av renar från Tinnäs lappby och in på privatägd mark, belägen söder och sydost om Tinnäs dalgång. Detta försigginge under försommaren och i synnerhet vid regnig viderlek med ostliga eller sydostliga vindar samt under den så kallade svamptiden. För att kompensera vissa markägare härför hade länsstyrelsen för renbete arrenderat de så kallade bergmaneskiftena. Det nuvarande arrendet gällde för tiden till och med den 13 mars 1959. Det vore dock angeläget, att andra privatägda marker gjordes tillgängliga för renbete.

Ordningssmannen Willenfeldt föreslår, att renarna på kort tid kunde förflytta sig från lappbyområdena och till för renbete icke tillräckligt område vid Västervattnen och Valmen, utan att lapparna förmådde hindra detta. Därast ytterligare områden upplåtes åt renskötselutövarna, borde detta ske på sådant sätt, att naturliga hinder avgränsade renskötselområdena. En dylik gräns mot Öster kunde tänkas sträcka sig från sjön Malmagen över Tännadalsjön till Östersjön, därifrån längs Tännadalsdalen till Tännäs by och från denna efter landvägen mot Sörvattnet, i sista delen eventuellt kompletterad med ett spärrstängsel.

Från markägarehall anfördes, att renar hela året i större eller mindre omfattning vistades på mark, som icke vore upplåten för renbete. Härigenom hade fåbodarna för närvarande icke samma betydelse som tidigare, då man kunde tillvarata starrfodret, vilket numera nedtrampades av renarna. Kreaturen ville ej heller på grund av renförekoms- ten stanna på fåbodvällarna. Därjämte försvårades eller omöjliggjordes älgjakten.

Vissa markägare önskade upplåta sina marker på arrende, under det att andra ville att ägoutbyte skulle ordnas.

AB Igarsunda Bruk, förträtt av skogsförvaltaren Ragnar Eriksson, önskade lämna sin mark söder om sjön Loosen vid Kråkbergen i utbyte mot annan, där hyggen och kulturer kunde fredas för renar, vilket för närvarande vore omöjligt.

Lantbruksdirektören Vessén anförde, att enligt gällande fastighetstaxeringslinjed bruksningsenheterna inom Tännäs kom en med avseende på inläggsjorden vore små. Sålunda fördelade sig bruksningsenheterna på följande sätt:

140 bruksningsenheter, omfattande 0,1 - 2,0 ha,

33 " " " " " 2,1 - 3,0 "

21 " " " " " 3,1 - 4,0 "

1 bruksningsenhet, " " " " " 5,1 - 6,0 "

1 " " " " " 6,1 - 7,0 ".

44 bruksningsenheter ägde mera än 100 ha produktiv skogsmark. Jordbruken vore sålunda små med liten skogstillgång. Jordbrukarna ägnade sig i stor utsträckning åt boskapseskötsel.

För att reglera förhållandena inom den för olovlig renbetning utsatta delen av Tännäs kommun hade man att välja mellan att antingen tillämpa expropriationslagens bestämmelser och därvid tvångsvis anskaffa mark för renbete eller anskaffa mark genom arrende eller ägoutbyte. Därast expropriation eller ägoutbyte kom till stånd, förlorade markägarna vid fåbodarna såväl fritidssysselsättningen jakt och fiske en del produktiv skogsmark. För boskapseskötseln torde fåbodarna i stort sett sakna betydelse. I anslutning till ägoutbytet borde det privata skogsinnehavet så lokaliseras, att utsatta icke direkt angränsade renskötselområdena.

Landshövdingen tillkännagav därefter, att i första hand arrende borde ifrågakomma, varefter förhandlingar om ägoutbyten kunde upptagas. På landshövdingens fråga uttalade sig de närvarande markägarna för en dylik anordning. Förhandlingar skulle således äga rum mellan företrädare för renskötseintressenterna och markägare, som önskade utarrendera mark. Sedermora skulle genom lantbrukenlindens försorg förhandlingar om ägoutbyten anordnas.

Då vidare ej förkom, avslutades förhandlingarna.

Tinnäs som ovan.

Vid protokollet:

Iwan Lundberg

Justeras:

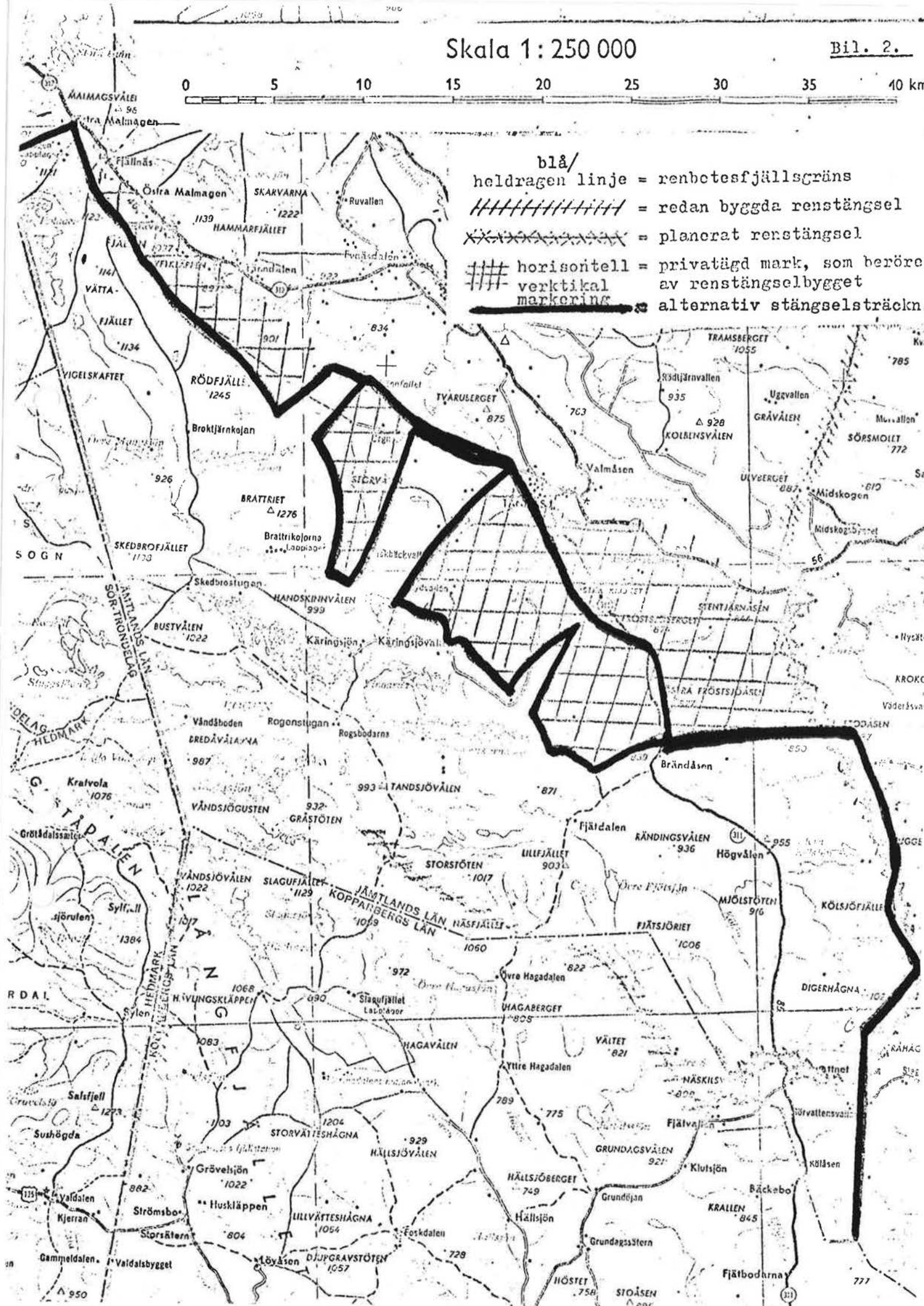
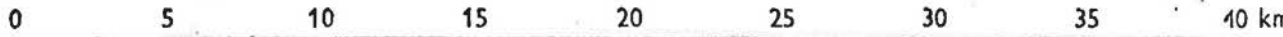
Anders Tottie

Åke A. Lindberg

Rätt avskrivet betygar:

Ostersund i lappfogdekontoret den 22 februari 1957.

(Signature)

Protokoll, fört vid sammanträde i Funnäsdalen den 28 maj 1962 angående eventuell upplåtelse av rätt till renbete på privat mark mellan Ljusnan och Tännån i Tännäs kommun.

Härvärande: Ett 40-tal markägare, lantbruksdirektören Sixten Landahl, ordförande, samt tillsynsmannen vid läppväsundet Edor Burman och undertecknad, vid protokollet.

Kallelse till sammanträdet hade skett genom kungörelse, som delgivits markägarna i berörda byar.

Inledningsvis lämnar undertecknad följande redogörelse:

Grönfjällets skattefjäll ingår i Tännäs lappby. Renägare i denna lappby nyttjar icke fjället ifråga för renskötsel. Renar uppehåller sig dock året runt på Grönfjället och på de övriga fjällen (Skonören och Skarvarna m.fl.) mellan Ljusnan och Tännån. Detta gäller även under den tid av året då renarna enligt lag skulle hållas borta från de skattelella markerna. De renar, som vistas där, utgöres av s.k. sammanblandade renar, som kommer dit norr- och österifrån. De förorsakar årliga skador på odlingar i båda dalgångarna. Detta har sedan länge förorsakat irritation bland markägarna, i synnerhet som dessa har stora svårigheter att få ersättning för sina skador. De närmast liggande lappbyarna anser sig nämligen icke kunna ersätta dylika skador, eftersom blott ett fåtal av renarna hör hemma i deras lappby. För att bringa anledningen till denna irritation ur världen önskar läppväsundet på ett eller annat sätt förvärva rätten till renbete mellan Ljusnan och Tännån. Ersättningen skulle i så fall utgöra gottgörelse för dels rätten att nyttja renbete och dels de skador som renarna i fortsättningen förorsakar. Renar kommer under nuvarande förhållanden att vistas på trakten mellan Ljusnan och Tännån. Det kan bedömas helt utsiktslöst att göra området fritt från renar under rådande förhållanden. Därför borde det vara en fördel för båda parterna om renskötsel under ordnade former kunde tolereras där.

Lantbruksdirektör Landahl uttalade, att, därest ett avtal skulle komma tillstånd, markägarna icke borde betinga sig alltför höga ersättningar. Man borde särskilt observera den fördel man uppnådde, om ersättning för det bete renarna nu i alla fall tillgodogör sig på markerna erhöles. De anslagsbeviljande myndigheterna skulle acceptera ett avtal endast

om upplåtelseiden blev förhållandevis lång, exempelvis 50 år, eftersom den summa, som skulle lämnas som ersättning för upplåtelsen, blir stor. Arealen hade av en markägare uppskattats till totalt ca 20.000 hektar.

Från markägarehåll uttalades,

att man ogärna önskade avhända sig någon rättighet, som tillhörde fastigheten, men att man kunde tänka sig någon form av utarrendering,

att i så fall en 50-årig upplåtelseid föreföll lång,

att det var svårt att beräkna en ersättning per hektar, som för all framtid skulle kompensera markägaren för de skador renar gör på odlingar

och dessutom utgöra gottgörelse för renbete,

att under alla förhållanden ersättning borde utgå för de skador renarna förorsakar på odlingar i Tännålen och Ljusnans dalgång samt

ett eventuellt avtal borde tillämpas på försök under en tid av fem eller tio år.

Från läroverstyrelsens sida meddelades, att, om avtal kom till stånd, renskötsel skulle bedrivas under ordnade former på fjällen mellan Ljusnan och Tännålen. Det kalkylerades med en hjord, bestående av 1.500 - 2.000 renar. Renägarna skulle i så fall bosätta sig på central plats för att effektivt kunna bevaka renarna. Meningen var icke att man därvid skulle ta i anspråk skog på den upplåtne marken. Ved och byggnadsvirke skulle hämtas från renbetesfjällen.

Efter ytterligare diskussion gjorde lantbruksdirektören följande

S a m m a n f a t t n i n g

Avtalet borde ges den innebörden, att markägarna säljer nyttjanderätten (renbetet) för ett visst antal år. Ersättning utgår enbart för denna rätt och sålunda icke för de skador renarna förorsakar på odlingar. Skador på odlingar ersättes av renägarna. Därvid tillämpas synmannaförfarande. En nämnd, bestående av ledamöter från kommunen, uppskattar skadeståndsbeloppet.

Avsikten med denna ordning för skadornas ersättande är att renägarna därigenom sporras att bevaka de renar, som uppehåller sig på området ifråga (alltså icke blott egna utan även främmande renar) för att hindra dem komma in på odlingarna. Det anses icke möjligt att fastställa en engångsersättning, som för all framtid lämnar gottgörelse för rätten att nyttja renbete och de skador renarna förorsakar. Därför förefaller det lämpligt att

genom lappväsendets försorg mark ställes till renskötelsns förfogande på det sätt, som här nämnts, men att de, som utövar renskötsel, själva får ansvara för skadorna.

De markägare, som därefter yttrade sig, hade intet att erinra mot ett dylikt avtal. För dagen ville man dock icke ange ersättningsbeloppets storlek.

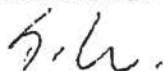
Det överenskomms slutligen, att kontaktmän med uppgift att informera markägarna och eventuellt anordna ett sammanträde med dessa skulle utses. Dessa skulle också taga kontakt med lappväsendet när frågan diskuterats tillräckligt. Härtill utsågs herrar Oskar Fahlén för Flon, Axel Salomonsson och Sven Hammar för Funäsdalen, Oskar Emanuelsson för Tännålen, Halvor Jonsson för Fjällnäs och Axel Långström för Ljusnedal. Det bestämdes också, att markägare på ömse sidor av Tännån norr om Östersjön skulle få möjligheter att träffa avtal angående sina marker.

Stencilerad utskrift av detta protokoll tillställas ägarne av de fastigheter som enligt distriktslantmätarens förteckning beröres av ärendet.

Funäsdalen som ovan.

Iwan Lundberg

Justoras:

Rennäringsenheten

1977-11-25

556 2116/77

Tf avdelningsdirektör B Ekendahl, YE

Avskrift till:

Ln i Z-län

Till statsrådet och chefen för
jordbruksdepartementet

Framställning den 9 juni 1977 från vissa av renbete berörda
markägare i Härjedalen om åtgärder beträffande olaga renbet-
ning m m

./.

Remiss 1977-06-13

Dnr 1379/77

TIG:s uppdrag

./.

Genom beslut den 27 november 1975 uppdrog regeringen åt lant-
bruksstyrelsen att i samråd med berörda samebyar och markägare
utreda omfattningen av vinterbetesmarker som Tännäs och Idre
samebyar regelbundet besöker med sina renar. Styrelsen upp-
drog i sin tur åt en särskild arbetsgrupp, Tännäs-Idregruppen
(TIG), att utreda frågan. Från TIG infordrat yttrande bifogas.

TIG:s uppdrag har i första hand varit att utreda omfattningen
av de marker ifrågavarande samebyar regelbundet besöker med
sina renar vintertid. Dessa undersökningar är i huvudsak av-
slutade. TIG har emellertid också haft för avsikt att med
berörda parter och myndigheter ta upp förhandlingar för att
utröna vilka områden för vinterbetning som intressenterna
skulle kunna enas om. Markägarna uttalar emellertid nu att
TIG:s medlemmar ej åtnjuter markägarnas förtroende i sedvane-
rättsfrågan. Styrelsen har inte för avsikt att ta några nya
initiativ i frågan.

Markägarnas framställning

I sin framställning bestrider markägarna kategoriskt att sed-
vanerätt till renbetning föreligger i landskapet Härjedalen.
Detta påstående tillbakavisas i yttranden i ärendet av både
kammarkollegiet (1977-07-25) och lantbruksnämnden i Jämtlands
län (1977-10-12) under hänvisning till bl a tidigare redovisade
undersökningar i frågan. Lantbruksstyrelsen delar uppåttningen
att det får anses klarlagt att sedvanerätt föreligger. Ytter-
ligare utredning härom - som markägarna föreslår - får betraktas
som helt onödig.

Markägarna redovisar i text och på bild skador förorsakade av renar. Frågan om skadeståndsansvar etc för sådana skador behandlas av såväl kammarkollegiet som lantbruksnämnden. Lantbruksstyrelsen ansluter sig till deras redovisning av frågan.

Markägarnas klagomål grundar sig emellertid inte enbart på deras syn på sedvanerättsfrågan utan också på det förhållandet att renar utan stöd av rennäringslagen vistas utanför renbetesfjällen under tiden 1 maj - 30 september. Klagomålen härom har ökat under senare år. Länsstyrelsen i Jämtlands län har under våren 1977 med stöd av 71 § rennäringslagen (RNL) uppdragit åt polismyndigheten i Sveg att slakta och sälja de renar som påträffas inom vissa byar med omgivande marker. Härvid har länsstyrelsen konstaterat att underhandspåverkan på samebyarna om vidtagande av åtgärder från deras sida varit föga framgångsrik. Efter besvär från samebyarna har kammarkrätten i Sundsvall undanröjt länsstyrelsens beslut och återförvisat målet till länsstyrelsen för ny behandling.

Att det i Härjedalen utanför renskötselns åretruntmarker på icke tillåten tid förekommer renströvning är känt sedan länge. Orsakerna är många. Samhällsutvecklingen med vattenregleringar, skogsbruk, vägar, bebyggelse, turism etc har försvårat renskötselutövningen. En annan orsak torde vara att renskötselutövarna inte till fullo lyckats bemästra de nackdelar som sammanhänger med den extensiva driftsform, som numera praktiskt taget helt genomförts inom renskötselområdet. Emellertid kan det inte bestridas att det här föreligger en alltför passiv inställning till renströvningsproblemet från samebyarnas sida.

För att förebygga renströvning krävs som en grundregel att årliga och systematiska slaktuttag göres med inriktning på att renhjorden inte får överstiga det praktiska renantal som betesmarkerna tål. Dessa slaktuttag bör i första hand omfatta djur som behärskas av strövningsvana och djur som i övrigt kan bedömas som mindre värda. Påvisas förekomst av strövrener inom sedvanerättsområde under otillåten tid bör det vara klart för samebyarna, som enligt 9 § RNL särskilt har att svara för att renskötseln drivs på ekonomiskt bästa sätt, att det i första hand åligger dem själv att genomföra erforderliga upprepningar. Detta gäller inte minst om renar förirrar sig in i samhällen, trampar ner elljusspår eller på annat sätt förorsakar irritation eller olägenheter hos Ortsbefolkningen. I sådana situationer bör renägarna sätta in alla resurser även under sedvanerättstid. Den omfattande renströvning som nu förekommer på sina håll inom renskötselområdet överensstämmer inte med bestämmelser i sistnämnda lagrum. Förhållandet strider även mot bestämmelserna i 65 § RNL och kan ytterst föranleda att bestämmelserna i 71 och 72 §§ RNL blir tillämpliga.

Systematiska insatser av ovan nämnt slag från samebyarnas sida synes i stort sett ha uteblivit. Ökade ansträngningar måste således till om man skall komma till rätta med renströvningsproblemet och hindra att näringen och dess utövare kommer i bestående motsättning till den övriga Ortsbefolkningen. Mittådalens sameby har sommaren 1977 gjort lovvärda insatser i detta avseende.

Rennäringsenheten

1977-11-25

556 2116/77

Samtidigt måste markägarna tåla viss förekomst av renar på sedvanerättslanden även under sommaren. Att få bort alla strövrener är en praktisk omöjlighet.

I grund och botten är detta en samlevnadsfråga där berörda parter måste visa ömsesidig förståelse och samarbeta om man skall uppnå resultat. Markägarnas förslag att rennärlingslagen kompletteras med sanktionsbestämmelser bör avvisas av skäl som redovisas av Rennärlingssakkunniga (SOU 1968:16 sid 221).

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören och tf avdelningsdirektör Ekendahl, föredragande.

För generaldirektören

Torsten Friberg
Torsten Friberg
Avdelningschef

Bengt Ekendahl
Bengt Ekendahl
Tf avdelningsdirektör

Rennäringsenheten

1975-04-23

361 H 1101, 1113, 1115,
1120, 1122, 1123-

Byrådirektör B Lundin, IN

1126/73

Stora Kopparbergs Bergslags AB

Fack

791 01 FALUN

Besvär över lantbruksnämndens i Jämtlands län beslut den 19.9.1973 (ärende 164 saknr 36) såvitt angår högsta renantalet i Handölsdalens, Mittådalen, Tännäs och Idre samebyar

Lantbruksnämnden i Jämtlands län beslutade den 19.9.1973 vid sammanträde med rennäringsdelegationen dels att indela samebyarna i Jämtlands och Kopparbergs län i byområden, dels att fastställa det högsta antal renar som varje by får hålla på bete inom byns betesområde. Indelningen i byområden omfattade endast renbetesfjällen i Jämtlands län och de områden (i etta län samt Kopparbergs län) som särskilt upplåtits till renbete. Den omfattade således inte sk sedvanerättsområden. Det bestämdes bl a att det högsta renantal inklusive årskalvar som fick hållas skulle vara, för Handölsdalen 6 000, för Mittådalen 6 500, för Tännäs 5 000 och för Idre 3 500. Nämndens beslut innebar en ändring av de tidigare gällande renantal i byordningen för lappbyarna i Jämtlands län och Idre lappby i Kopparbergs län som länsstyrelsen fastställt i Jämtlands läns allmänna kungörelser 1946:161 ändrad 1963:6. De renantal för byarna som länsstyrelsen fastställt i byordningen utgjorde för handölsdalen 4 500, för Mittådalen 3 000, för Tännäs 2 000 och för Idre 1 500. Årskalvarna är ej inräknade i dessa renantal.

Över nämndens beslut den 19.9.1973, såvitt avser bestämmandet av högsta renantal i de fyra samebyarna, har nedan upptagna sakägare i Jämtlands och Kopparbergs län anfört besvär i den mån beslutet berör dem. De samebyar som berörs av besvären nämns inom parentes efter klagandens namn.

1 Bergvik och Ala Aktiebolag, Box 19, 826 01 Söderhamn (Handölsdalens, Mittådalen, Tännäs och Idre samebyar).

2 Domänverket, Särna revirförvaltning, Box 116, 790 90 Särna (Tännäs och Idre samebyar).

3 Stora Kopparbergs Bergslags AB, Fack, 791 01 Falun (Handölsdalens, Mittådalen, Tännäs och Idre samebyar).

4 Aktiebolaget Iggesunds Bruk, 825 00 Iggesund (Tännäs sameby).

5 Särna - Idre samfällighetsförvaltning, Box 99, 790 90 Särna (Idre sameby).

6 Aktiebolaget Tegefors Verk, Marma - Långrörs Aktiebolag och Korsnäs-Marma Aktiebolag, 801 11 Gävle (Besvären har i skrivelse den 14.2.1975 återkallats vad gäller Tegefors Verk och omfattar endast Tännäs och Idre samebyar).

1975-04-23

7 Erik Backman, Lofsdalen, m fl fastighetsägare (ca 300 st) i Härjedalen närmare angivna i förteckningar till besvärsskrivelser från november 1973, som inkom till lantbruksstyrelsen den 5.12.1973 (Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar).

YRKANDEN

Bergvik och Ala AB

Bolaget har i besvärsskrivelse som inkom till lantbruksstyrelsen den 27.11.1973 yrkat att styrelsen upphäver nämndens beslut såvitt avser fastställandet av det högsta renantal som får hållas i Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar. Vidare har bolaget yrkat att ärendet återförvisas till nämnden för ny handläggning sedan dels Kungl Maj:t avgjort anförda besvär över länsstyrelsens i Jämtlands län beslut den 22.12.1971 i ärende angående missförhållanden beträffande renskötseln inom Tännäs sameby, dels ock slutligt avgjorts hur stora områden, som kan ställas till förfogande för Tännäs sameby genom det arrendeavtal, som varit föremål för lantbruksstyrelsens prövning samt genom den expropriation av betesrätt varom lantbruksstyrelsen yttrat sig till Kungl Maj:t den 7.9.1973.

Domänverket

Domänverket har genom sin revirförvaltare i Särna revir i besvärsskrivelse som inkom till lantbruksstyrelsen den 3.12.1973 anført att verket framför samma yrkande och sakframställning som Bergvik och Ala gjort i sin besvärsskrivelse den 26.11.1973 i den mån kronoparker i Kopparbergs län berörs. Vidare har domänverket gjort gällande att lantbruksnämndens beslut står i direkt strid mot länsstyrelsens i Jämtlands län i skrivelse den 14.4.1969, Dnr XH-74-67 till domänstyrelsen gjorda utfästelser. Sistnämnda skrivelse har bifogats besvärsskrivelsen. Revirförvaltaren har genom underhandskontakt med lantbruksstyrelsen uppgett att besvären berör Tännäs och Idre samebyar.

Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag

Bolaget har i besvärsskrivelse som inkom till lantbruksstyrelsen den 3.12.1973 yrkat att styrelsen upphäver nämndens beslut såvitt avser fastställandet av det högsta renantal som får hållas i Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar. Vidare har bolaget yrkat att ärendet återförvisas till nämnden för ny handläggning, sedan dels Kungl Maj:t avgjort anförda besvär över länsstyrelsens i Jämtlands län beslut den 22.12.1971 i ärende angående missförhållanden beträffande renskötseln inom Tännäs sameby, dels ock slutligt avgjorts hur stora områden som kan ställas till förfogande för Tännäs sameby genom det arrendeavtal, som varit föremål för lantbruksstyrelsens prövning samt genom den expropriation av betesrätt, varom lantbruksstyrelsen yttrat sig till Kungl Maj:t den 7.9.1973.

Aktiebolaget Iggesunds Bruk

Bolaget har i besvärsskrivelse som inkom till lantbruksstyrelsen den 4.12.1973 besvärat sig över nämndens beslut i vad beslutet avser Tännäs sameby. Bolaget har anslutit sig till de yrkanden som Bergvik och Ala Aktiebolag framfört enligt ovan.

Särna - Idre samfällighetsförvaltning

Särna - Idre samfällighetsförvaltning har i besvärsskrivelser som inkom till lantbruksstyrelsen den 4.12.1973 och 17.12.1973 yrkat att styrelsen upphäver lantbruksnämndens beslut i vad beslutet avser högsta antalet renar inom Idre samebys område samt att renantalet fastställs till högst 1 500 eller till det lägre antal, som kan anses skäligt ur näringstillgång m m med hänsyn tagen till enbart Idre samebys omfattning enligt i beslutet åberopad bilaga 44 punkt 12, d v s det kronan tillhörigt område, som Kungl Maj:t den 7.4.1899 som renbetesland låtit fastställa samt att beslutet hävs i vad avser beräknat renantal baserat på påstådda sedvanerättsområden i Kopparbergs län.

Aktiebolaget Tegefors Verk, Marma - Långrörs Aktiebolag och Korsnäs-Marma Aktiebolag - - - - -

Bolagen har i skrivelse som inkom till lantbruksstyrelsen den 5.12.1973 uppgett att dessa såsom ägare av marker i anslutning till renbeteslanden inom i vart fall Kall, Åre, Hede och Linsells socknar i Jämtlands län och Idre socken i Kopparbergs län anfört besvär över nämndens beslut vad avser det högsta antal renar som får hållas på bete inom olika samebyar i Jämtlands och Kopparbergs län.

Erik Backman m fl fastighetsägare i Härjedalen

Fastighetsägarna har framställt yrkanden med motsvarande innehåll som Bergvik och Ala Aktiebolag.

SAKFRAMSTÄLLNINGAR

Klagandena har till utveckling av sin talan framhållit bl a följande.

Bergvik och Ala Aktiebolag

Bolaget bestrider att samerna har någon rätt till renbete utanför "åretruntmarkerna", varken för bete hela året eller som "sedvanerättsmarker" under tiden 1.10 - 30.4. Emellertid har renantalet i samebyarna bestämts med hänsyn till betestillgång utanför "åretruntmarkerna". På begäran av bolaget om markering på karta av det sedvanerättsområde för Tännäs sameby, som legat till grund för lantbruksnämndens beslut har nämnden på karta angivit samma område som redovisas i Renbetesmarksutredningens betänkande SOU 1966:12. Lantbruksnämnden synes ha grundat sitt beslut på en utredning av professor Eliel Steen år 1972, "Renbetestaxeringar i Jämtlands län för beräkning av biologiskt optimala renantal".

De arealer betesmark som legat till grund för beräkningen av det optimala renantalet utgörs av dels de egentliga renbeteslanden vars gränser vitsordas av bolaget dels ock av samebyarna påstådda "sedvanerättsmarker" vars omfattning vida överstiger de i SOU 1966:12 angivna och som inte till någon del kan vitsordas av bolaget. Bolaget bestrider att av samerna påstådda "sedvanerättsområden" läggs till grund för bestämmandet av högsta antal renar, som får hållas av respektive sameby. Det renantal som uthålligt kan hållas av samebyarna måste beräknas på grundval av de arealer som otvistigt får disponeras för renbete, d v s de egentliga renbeteslanden, arrenderade eller på annat sätt upplåtna områden samt dessa markers förmåga att producera renbete. Inget annat beräkningssätt kan vara lagligen grundat då frågan om samernas sedvanerätt till renbete utanför renbeteslanden i Härjedalen inte är bestämd. I rättsfallet NJA 1967:415 har fastslagits att samerna inte har sedvanerätt till renbete i ett område beläget utanför de egentliga renbeteslanden men inom det av samerna påstådda sedvanerättsområdet. Avgörandet som avsåg rätt till ersättning för skada till följd av minskning av renbete på "sedvanerättsmark" i samband med regleringen av sjön Lossen, fastslår att sedvanerätt till renbete inte fanns i området omedelbart söder om sjön. Trots detta ingår detta område i de sedvanerättsmarker som legat till grund för bestämmandet av högsta renantal för här ifrågavarande samebyar. Lantbruksstyrelsen torde finna att renantalet för varje sameby bort beräknas endast med utgångspunkt från betestillgången inom de egentliga renbeteslanden, jämte arrenderade områden (åretruntmarkerna). Bolaget är icke i stånd att bedömma hur stort renantal dessa för samerna lagligen tillgängliga arealer kan föda. Antalet måste dock väsentligt underskrida de nu bestämda högsta renantalen, vilka bestämts med hänsyn till, förutom åretruntmarkerna, av samerna påstådda sedvanerättsmarker. Denna fråga bör närmare undersökas av lantbruksnämnden efter ärendets återförvisning. Samerna synes ej längre bedriva någon ordnad renskötsel. Bolaget har påkallat åtgärder mot dessa missförhållanden i särskild ordning. Den oordnade renskötseln medför betydande skadeverkningar för markägarna.

Domänverket

Särna revirförvaltning har hänvisat till och åberopat Bergvik och Ala Aktiebolags besvärsskrivelse den 26.11.1973.

Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag

Bolaget har åberopat vad som anförts av Bergvik och Ala Aktiebolag i dess besvärsskrivelse den 26.11.1973. Vidare har bolaget understrukit att den bofasta befolkningen inom berörda skifteslag i Härjedalen stöder uppfattningen att samerna inte har någon rätt till renbete utanför de s k åretruntmarkerna.

1975-04-23

Aktiebolaget Iggesunds Bruk

Bolaget har såsom grund för sin talan anfört att det av rennäringsdelegationen beslutade tillåtna antalet renar i Tännäs sameby är - oavsett beräkningen av den areal samerna äger disponera för renbete i Tännäs - alltför högt om man vill bibehålla den självklara målsättningen att förändringar av negativ art i växtliv och djurliv så lång möjligt skall undvikas. Bolaget hänvisar vidare till vad detta anfört i skrivelse angående besvär över länsstyrelsens i Jämtlands län beslut den 22.12.1971. Skrivelsen har bifogats besvärsskrivelsen i kopia. Av rennäringsdelegationens beslut framgår ej från vilken areal delegationen utgått för sitt beslut. Den areal som skall läggas till grund för beslutet är arealen av de områden som samerna får använda för renbete året runt - de s k åretruntmarkerna.

Särna - Idre Samfällighetsförvaltning

Samfällighetsförvaltningen har såsom grund för sin talan anfört bl a:

I Eliel Steens utredning framhålles klart att optimalt renantal är baserat på markområden som samebyarna ensidigt påstått vara sedvanerättsmarker. Trots att lantbruksnämnden är medveten om att renskötseln under senare år förorsakat problem på marker utanför det genom kungabrev år 1899 direkt upplåtna markområdet samt att markägare vid ett flertal tillfällen påtalat detta till länsstyrelse och lantbruksnämnd i Jämtlands län underlåter nämnden att höra dessa parter innan beslut fattas eller ens söka utreda vilka marker som av alla parter kan vitsordas som upplåtna för renskötsel. I den delen kan beslutet icke anses fattat på objektiv grund. Särna - Idre samfällighetsförvaltning bestrider att samerna har någon rätt till renbete utanför de s k "åretruntmarkerna" och att några "sedvanerättsmarker" skulle finnas inom Kopparbergs län. Som stöd härför kan påpekas att renskötseln inom Idre lappby påbörjades 1889 och bedrevs fram till 1926 enbart inom det s k "åretruntområdet" som särskilt avsatts år 1899. Under tiden 1926 - 1937 bedrevs ej renskötsel inom Idre lappby. Vad gäller såväl Idre som Tännäs lappby kan ej s k "sedvanerätt" föreligga inom Kopparbergs län. Påståendet vitsordas av uttalanden från såväl renägare som ordsbefolkning i den av E Huss år 1956 - 1959 utförda utredningen angående "Renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län". Det är anmärkningsvärt att lantbruksnämnden beslutar att utöka renantalet från 1 500 till 3 500 stycken för Idre sameby och från 2 000 till 5 000 stycken för Tännäs sameby trots att de av ordsbefolkningen påtalade och av såväl renägare som myndigheter vitsordade missförhållandena med otillåtet kringströvande renar utanför renbeteslandet på intet sätt åtgärdats tillfredställande. Beslutet är vidare ej preciserat och skapar oklarhet då betesområdet, som utgör grund för renantalet, på intet sätt i åberopade bilagor redovisats i kartmaterial eller eljest preciserats med angivande av ortsnamn eller dylikt.

1975-04-23

Särna jordägande socknemän har tillfullo anslutit sig till Särna - Idre samfällighetsförvaltnings besvär i ärendet.

Aktiebolaget Tegefors Verk, Marma - Långrörs Aktiebolag
och Korsnäs-Marma Aktiebolag -----

Bolagen har såsom grund för sin talan anfört bl a:

Rennäringsdelegationen synes vid beräkningen av antalet renar som kan hållas inom de olika samebyarna ha utgått ifrån betestillgången inom de egentliga renbeteslanden av de av samerna arrenderade områdena men därutöver felaktigt ha utgått ifrån även mycket väsentliga områden inom vilka samerna enligt egen uppfattning skulle äga "sedvanerätt" till renbete. Bolagen bestrider att sistnämnda områden får ingå i beräkningen intill det visats att samerna har lagenlig rätt till renbete inom dessa. Det enligt beslutet högsta tillåtna antalet renar är högst avsevärt större än det hittills tillåtna. Detta är helt otillfredsställande då ju enligt allmän uppfattning redan nuvarande antal renar i många fall orsakar avsevärda skador på enskilda marker.

Erik Backman, Lofsdalen, m fl fastighetsägare

Fastighetsägarna har anfört motsvarande grunder till stöd för sina yrkanden som Bergvik och Ala Aktiebolag.

REMISSBEHANDLINGEN

I yttrande den 20.3.1974 har lantbruksnämnden hemställt att att besvären lämnas utan bifall. Nämnden har därvid framhållit i huvudsak följande.

Renbetesfjällen i Jämtlands län och de områden i Kopparbergs län som upplåtits genom kungabrev 31.12.1888 och 7.4.1899 har indelats i byområden. Nämnden har inte indelat sedvanerättsmarkerna, som får nyttjas för renskötsel under viss tid av året enligt 3 § 2 rennäringslagen (1971:437). Av prop 1971:51 s 159 framgår att indelningen i byområden är obligatorisk endast ifråga om de marker, där renskötsel får bedrivas under hela året. En förutsättning för indelning av sedvanerättsmarkerna i byområden är att lantbruksnämnden känner till nedre gränsen för de områden är renskötsel sedvanerättsligt förekommer (sid 158 samma prop). Enligt förarbetena till renbeteslagen (prop 1928:43 sid 69) gäller renbetesrätten inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen samt dessutom inom vissa områden i Kopparbergs län. I tvistiga fall förutsätts frågan om sedvanerätten bli prövad av domstol på grundval av sådan bevisning som enligt allmän lag krävs för styrkande av urminnes hävd (prop 1928:43 sid 71). Uttalandena om sedvanerätten i förarbetena till 1928 års renbeteslag och 1971 års rennäringslag har medfört att

1975-04-23

lantbruksnämnden inte indelat sedvanerättsmarkerna i byområden. I konsekvens med indelningen i samebyar har lantbruksnämnden fastställt renantalet i samebyarna med utgångspunkt från de renantal som beräknas uthålligt kunna hållas inom de året runt tillgängliga betesområdena d v s på renbetesfjällen i Jämtlands län och de särskilt upplåtna områdena i Kopparbergs län. Till grund för nämndens beslut ligger renbetestaxeringar som efter uppdrag från nämnden utförts av Eliel Steen vid lantbrukshögskolan. Betestillgångarna inom sedvanerättsområdena har undersökts. Detta har gjorts utan hänsyn till om sedvanerätt föreligger eller ej. Dessa betesmarker har anvisats av samebyarna. Det har ansetts värdefullt för samebyarna att få besked om det biologiskt optimala renantalet inom sedvanerättsmarkerna. Nämnden har dock inte tagit hänsyn till betesresurserna på dessa områden vid fastställande av högsta antalet renar för samebyarna. Lantbruksnämnden har inte i något fall fastställt ett högre antal renar för samebyn än vad som enligt Steens och/eller byns uppskattning ryms inom barmarksområdet d v s de statsägda renbetesfjällen i Jämtlands län och de för renskötsel upplåtna kronoparkerna i Kopparbergs län.

Samebyarna har genom sitt ombud sameombudsman Tomas Cramér beretts tillfälle att yttra sig över de besvär som avgivits av Bergvik och Ala AB m fl klaganden. Samebyarna har därvid i yttrande den 29.1.1974 framfört bl a följande.

Klagandena grundar besvären framför allt på en viss uppfattning av den rättsliga innebörden av samebyarnas sedvanerätt till vinterbete m m. Enligt klagandena föreligger överhuvudtaget inte sådan rätt. Till stöd för denna uppfattning hänvisar klagandena till avgörandet i det s k Lossenmålet (NJA 1967 sid 415). Samebyarna åberopar i denna fråga vad som sägs i en promemoria av den 2.5.1972 författad av jur kand Jörgen Bohlin, Svenska samernas riksförbund. Särskilt framhålles vad däri redovisas i frågan om sedvanerätten med hänvisningar till lagmotiv m m. Samebyarna hänvisar ifråga om den tid sedvanerättsmarkerna varit samiska till professor Knut Bergslands sakkunnigutlåtande och vittnesmål i det s k skattefjällsmålet som visar att samer funnits i området i vart fall sedan mitten av 1300-talet. Det torde anmärkas att för det fall professor Bergslands forskningar varit kända vid tiden för avgörandet i Lossenmålet torde utgången i målet ha blivit en annan. I vart fall gäller att detta avgörande på sätt som visas i promemorian inte har vidare rättskraft än att däri avgörs att Mittådalens sameby på då kända grunder inte kunde styrka urminnes hävd. Med nu känt material föreligger grund för ansökan om resning i målet.

Med hänvisning till vad som anförts i skrivelsen yrkar samebyarna att besvären icke bifalles.

1975-04-23

Kalls och Sösjö samebyar har av lantbruksnämnden beretts tillfälle att yttra sig. Kalls sameby har i yttrande 7.1.1974 genom sin ordförande avstyrkt bifall till besvären. Sösjö sameby har inte yttrat sig.

Lantbruksstyrelsen har anmodat Eliel Steen att yttra sig med anledning av besvären. Steen har därvid i yttrande den 15.5.1974 anfört bl a följande.

"I besvärsskrivelsen från Bergvik och Ala AB finns ingen erinran mot den metod som jag tillämpat eller mot de resultat som jag kommit fram till beträffande biologiskt optimala renantal. Bolaget vänder sig istället mot de arealer renbete, som jag utgått ifrån vid mina beräkningar. Man bestrider sedvanerätt till alla de marker, som ligger utanför de områden som samerna får använda för renbete året runt, d v s renbetesfjällen i Jämtlands län och kronoparkerna i Kopparbergs län. Jag har i min utredning klart deklarerat (se sidorna 3-4) att jag inte ansett mig kunna arbeta med några andra arealer än de som samerna själva hävdar rätt till, d v s dels lagfäst åretruntbete (renbetesfjällen och kronoparkerna) och dels sedvanerättsbete under vinterperioden (1 oktober - 30 april). Om domstol finner att sedvanerätt inte kan hävdas eller endast delvis kan hävdas kommer saken i ett annat läge. Jag är då beredd att från de nya utgångspunkterna beräkna biologiskt optimala renantal för samebyarna i länet".

I påminnelser den 29.8.1974 har Bergvik och Ala Aktiebolag, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, Aktiebolaget Teggefors Verk, Marma - Långrörs Aktiebolag och Korsnäs Marma Aktiebolag gemensamt anfört bl a.

Yrkandet att lantbruksstyrelsen upphäver det överklagade beslutet i vad gäller antalet renar som får hållas inom Handölsdalens, Mittådalens, Tännäs och Idre samebyars områden vidhålls. Vidare yrkas fortfarande, att ärendet i dessa delar återförvisas till lantbruksnämnden för ny handläggning. Nämnden har i sitt yttrande fastslagit att nämnden inte bestämt renantalet i samebyarna med häsyn till betestillgången utanför åretruntmarkerna eller låtit de arealer renbetesmark som legat till grund för beräkningen av det optimala renantalet utgöras av dels de egentliga renbeteslanden (renbetesfjällen) dels ock samebyarnas påstådda sedvanerättsmarker. Det förefaller inte föreligga någon tvekan om att nämnden bestämt varje samebys högsta renantal utan beaktande av betestillgången på av samerna påstådda "sedvanerättsmarker". Klagandena ställer sig tvekan till om åretruntmarkerna verkligen kan föda de fastställda renantalen; skulle så verkligen vara fallet borde ju renarna kunna hållas inom områdena och de nuvarande tvisterna mellan markägarna och samerna om renar utanför renbetesfjällen året runt samt om påstådda "sedvanerättsmarker" till båda parter båtnad upphöra. Steens undersökning hade vunnit på om denna eller del av denna

1975-04-23

inriktats på att specifikt undersöka just vad nämnden, enligt vad nu är upplyst avsåg att fastställa, nämligen vilket renantal som, uthålligt kan födas på åretruntmarkerna. Dessa omfattar i runt tal 4 000 km² medan Steen taxerat 27 000 km² "renbetesland". Det sagda innebär ingen kritik av Steens metodik och de resultat han uppnått; bolagen förstår att uppgiften varit svår och att resultatet får accepteras som den biologiska vetenskapens nuvarande ståndpunkt i fråga om biologiskt optimala renantal på av Steen angivna arealer. Att utredningen gerringa ledning för bedömning av möjligt renantal på endast "åretruntmarkerna" är en annan sak. Nämnden har inte angivit hur den utfört sina beräkningar eller hur den låtit sig ledas av Steen. Det är klart att Steen arbetat med helt andra arealer än som innefattas i varje samebys "åretruntmarker". För Idre sameby anger Steen att barmarksområdet bestämmer det biologiskt optimala renantalet i byn (utredningen sid 8 samt tabell 4). Därjämte utnyttjas 1 576 km² vinterbete (tabell 3). Steen kommer alltså fram till att i Idre 858 km² barmarksbete samt 1 576 km² vinterbete kan föda 3 500 renar. Slutsatsen ifrågasätts ej. Däremot ifrågasätter klagandena om det är rätt att, som lantbruksnämnden, fastställa renantalet till 3 500 renar när den tillgängliga arealen för Idre sameby endast är 320 km². Här torde, såsom klagandena yrkar, erfordras utredning om hur många renar 320 km² åretruntmark i Idre kan föda. En på Steens utredning grundad rimlig uppskattningssiffra synes vara högst 1 300 renar. För Tännäs uppger Steen att 726 km² barmarksbete samt 3 297 km² vinterbete föder 5 000 renar med barmarksbetet som bestämmande faktor. Tännäs åretruntmarker torde komma att utökas med 317,75 km². Här fordras en utredning om hur många renar som uthålligt kan födas på tillgängliga 1 043,75 km². Någon tillgång till vinterbete utöver sist angivna areal finns ej. För Mittådalen anger Steen att 1 896 km² barmarksbete och 1 250 km² vinterbete föder 5 400 renar med vinterbetet som bestämmande faktor. Lantbruksnämnden fastställer renantalet till 6 500 renar. Här erfordras en utredning om hur många renar som uthålligt kan födas på tillgänglig åretruntmark, 950 eller 1 077 km². För Handölsdalen anger Steen att 1 850 km² barmarksbete och 2 678 km² vinterbete föder 9 000 renar med vinterbetet som bestämmande faktor. Lantbruksnämnden har fastställt antalet till 6 000 renar. Det bestrids inte att det är möjligt att detta antal kan födas året om på tillgänglig åretruntmark, 1 752 eller 1 625 km². Det framstår som önskvärt att en undersökning görs av enbart dessa markers kapacitet.

Med det sagda anser klagandena sig ha styrkt behovet av att ärendet återförvisas till lantbruksnämnden för ny handläggning. Som bevisning åberopas även ett yttrande den 28.8.1974 av Steen.

I påminnelse den 25.7.1974 har domänverket framhållit bl a:

Nämnden säger i sitt yttrande den 20.3.1974 med anledning av domänverkets besvär, att renantalet fastställts med utgångspunkt från "de renantal som beräknas uthålligt kunna hållas inom de året runt tillgängliga betesområdena". Yttrandet har strängt taget innebörden att de s k åretruntmarkerna för Idre sameby skulle räcka både till barmarks- och vinterbete för 3 500 renar. Eliel Steens ren-

betestaxeringar ger inget som helst underlag för en sådan bedömning. Nämnden säger också att den "inte tagit hänsyn till betesresurserna på dessa områden (sedvanerättsområdena) vid fastställande av högsta antalet renar för samebyarna". Lantbruksnämnden understryker ytterligare att den "inte bestämt renantalet i samebyarna med hänsyn till betestillgången utanför åretruntmarkerna". Nämnden har alltså inte tagit hänsyn till sedvanerättsområdena vid bestämmandet av högsta antalet renar i Idre sameby. Nämnden anser att frågan om sedvanerättens tillämplighet bör prövas genom domstolsförfarande om "denna rätt anses tvistig". Med de missförhållanden, som hittills rått och som trots upprepade påtalanden inte avhjälpits torde emellertid en nära nog fördubbling av renantalet direkt framprovocera tvistigheter. På en karta, som av domänverket ingivits till styrelsen, har med röd linje markerats det av Idre sameby för Steen uppgivna sedvanerättsområdet. Det av Tännäs sameby uppgivna sedvanerättsområdet inom Särna socken har markerats med blåstreckad linje. För domänverket är förefintligheten av detta sedvanerättsområde en absolut nyhet även om man misstänkt att härjedalsrenar åtminstone under sista femårsperioden funnits inom Kopparbergs län mellan Fjätälven och gränsen till Härjedalen vilket område till 90 % utgöres av kronopark. Enligt "karta över betesområden för svensk renskötsel" utarbetad av Renbetesmarksutredningen gick sedvanerättsgränsen längs de med brunt markerade linjerna. Enligt uppgifter i "Utredning rörande Renbetestrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län" av E Huss, har vinterbete för Idre samebys renar inte ägt rum i Nipfjällsområdet förrän på 1940-talet. Ordningsmannen Olle Andersson uppger 13.3.1957 sydgränsen för vinterbete till Grövlan - Himmersåsen - Gränjesvålen - punkt 562 - Sörvattenvägen till parallell 5, vilket ungefär stämmer med Renbetesmarksutredningens gräns. Av skrivelse från domänstyrelsen 6.10.1967 till länsstyrelsen i Jämtlands län, protokoll från sammanträde 18.3.1968 med Idre sameby, protokoll 17.3.1967 från sammanträde med representanter för Särna - Idre samfällighetsförvaltning, ordningsman Ingvar Andersson, instruktör Edor Burman och avdelningsdirektör Iwan Lundberg och skrivelse från länsstyrelsen i Jämtlands län till domänstyrelsen 14.4.1969 framgår att någon tvekan om eller olika uppfattning om sedvanerättsområdets gräns då ej förelåg. Idre sameby hemställde däremot att vederbörande statliga organ "söker uppnå en utvidgning av lappbyn" och instruktör Burman föreslog att Idre sameby skulle arrendera mark. Sedvanerättsgränsen överensstämde alltså fortfarande med Renbetesmarksutredningens enligt samtliga parter uppfattning. Blott fem år senare anser lantbruksnämnden att sedvanerättens omfattning är så tvistig att man icke anser den kunna utgöra ett underlag för nämndens beslut om renantalet i Idre sameby. Det av ömse parter accepterade sedvanerättsområdet kan på goda grunder antas inte kunna bereda vinterbete för det beslutade antalet renar. Inom det av samerna anvisade, betydligt utvidgade sedvanerättsområdet förlorar domänverket bevisligen ca 10 öre per år och hektar i minskad inkomst på jaktarrender.

Domänverket anholder att renantalet efter förnyad utredning bestäms med hänsyn till betestillgångar inom hittills hävdade sedvanerättsområden eller inom områden som Idre sameby efter överenskommelse med markägare fått rätt att disponera för renbete viss tid av året.

I påminnelse den 7.8.1974 har Särna och Idre jordägande socknemän anfört bl a:

Socknemännen bestrider att någon sedvanerätt skulle föreligga inom Särna och Idre socknar. Nämnden påstår med hänvisning till förarbetena till rennäringslagen (proposition 1928:43 s 69 och 71) att renbetesrätten gäller "inom större delen av Norrland utanför lappmarkerna och renbetesfjällen samt dessutom inom vissa områden i Kopparbergs län" samt att "frågan om sedvanerättens tillämplighet blir prövad av domstol på grundval av sådan bevisning, som enligt lag krävs för styrkande av urminnes hävd". Socknemännen kan icke finna att nämnda förarbeten till 1928 års proposition utgör intäkt för att sedvanerätt skulle föreligga inom Kopparbergs län. Steens betesinventering har skett med helikopter. Inventeringen har ägt rum från ca 50 m flyghöjd och i ca 90 km fart. Betespåverkan har registrerats på samma sätt. Betestyp registrerades men typens fodervärde registrerades inte. Inventeringssättet ger ingen möjlighet till prövning av felprocent och säkerhet i bedömningen. Ej heller synes någon inventering ha förekommit direkt på marken. Socknemännen finner Steens inventering alltför grovt schabloniserad för att helt okritiskt kunna utgöra grund för fastställande av antalet renar. Nämndens påstående att ingen inkräktning sker på fastigheter eller verksamheter utanför renbetesfjällen genom de fattade besluten, är oriktigt. Nämnden är fullt medveten om att stora olägenheter och intrång förekommer på fastigheter utanför de särskilt avsatta områdena redan vid nuvarande tillåtna renantal dvs 1 500 st för Idre sameby och 2 000 för Tännäs sameby. Intrånget och olägenheterna har vid ett flertal tillfällen framförts till både länsstyrelserna och lantbruksnämnderna i Kopparbergs och Jämtlands län samt till Idre sameby. Det torde för envar vara uppenbart att om renantalet för Idre sameby medges öka från ca 2 300 (1 500 + årskalvar ca 800) till 3 500 och för Tännäs sameby från ca 3 200 (2 000 + årskalvar ca 1 200) till 5 000, att intrång och olägenheter avsevärt förvärras.

Erik Backman, Lofsdalen, m fl fastighetsägare i Härjedalen har inkommit med påminnelser med motsvarande innehåll som Bergvik och Ala Aktiebolag m fl bolags skrivelse den 29.8.1974.

I förnyat yttrande den 17.10.1974 har lantbruksnämnden anfört bl a:

Nämnden vidhåller sin uppfattning redovisad i yttrande den 20.3.1974 innebärande att högsta antal renar fastställt med utgångspunkt från de renantal som beräknas utgållig kunna hållas inom renbetesfjällen i Jämtlands län

och de delar av detta län och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete. Nämndens beslut innebär inte att renarna skall hållas inom renbetesfjällen under hela året. Rennäringslagen (3 § 2.) medger att renskötsel bedrivs inom sådana trakter utanför renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året. Med hänsyn till den nyss åberopade bestämmelsen och departementschefens uttalande om sedvanerätten i Kungl Maj:ts proposition nr 51 år 1971 (sid 158) har lantbruksnämnden ansett sig ha skäl räkna med att sedvanerätt gäller till förmån för alla samebyar. Nämnden har inte tagit ställning till var sedvanerättsområdena är belägna eller vilken sameby som kan utnyttja sådana områden med åberopande av sedvanerätt. Nämnden har inte grundat sitt beslut på Eliel Steens uppgifter om tillgängligt bete inom de av samebyarna som sedvaneområden anvisade betesmarkerna. Nämnden anser att det i var och en av de i beslutet 19.9.1973 uppräknade samebyarna uthålligt kan hållas det antal renar som angivits som högsta antal för varje by under förutsättning att byarna som hittills kan använda sig av betesområden utanför renbetesfjällen och de för renbete särskilt upplåtna markerna. Fastställs det vid rättegång att sameby inte har sedvanerätt på mark som rättegången gäller resulterar detta i att samebyn måste använda renbetet inom åretruntområdena i större omfattning än för närvarande. I en sådan situation, som dock enligt nämndens uppfattning ingen av de samebyar för vilka beslut om högsta renantalet fattats av nämnden 19.9.1973 befinner sig i, bör sådant beslut omprövas.

I ytterligare påminnelser den 13.12.1974 har Bergvik och Ala Aktiebolag, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, Aktiebolaget Tegefors Verk, Marma-Långrörs Aktiebolag och Korsnäs-Marma Aktiebolag gemensamt anfört bl a:

I ärendet framställda yrkanden om upphävande av det överklagade beslutet samt återförvisning till lantbruksnämnden vidhålls. Alternativt yrkas, att lantbruksstyrelsen direkt ändrar lantbruksnämndens beslut och fastställer renantalet för de olika samebyarna till lägre antal och högst de som nu gäller enligt länsstyrelsens i Jämtlands län resolutioner den 10.12.1946 och den 27.12.1962. Klagandena hemställer att lantbruksstyrelsens beslut utformas så att det av detta framgår huruvida styrelsen räknar med betesrätt utanför åretruntmarkerna och i så fall i vilken omfattning.

I ytterligare påminnelser den 19.11.1974 har domänverket vidhållit sin anhängan att renantalet efter förnyad utredning bestäms även med hänsyn till betestillgången ovanför den tidigare accepterade nedre gränsen för sedvanerättsområden i Kopparbergs län eller med hänsyn till betesområde som samebyer efter överenskommelse med markägare fått rätt att disponera.

I påminnelse den 13.12.1974 har Aktiebolaget Iggesunds Bruk anfört följande:

"Vårt yrkande om upphävande av överklagade beslutet samt återförvisning av ärendet till lantbruksnämnden för ny handläggning vidhålls. I andra hand yrkas att lantbruksstyrelsen

ändrar lantbruksnämndens beslut och fastställer renantalen för de olika samebyarna till lägre antal och högst de som nu gäller enligt länsstyrelsens i Jämtlands län resolutioner den 10.12.1946 och den 27.12.1962. Bolaget ansluter sig i sak till vad Bergvik och Ala Aktiebolag m fl klaganden anfört i sin inlägga till lantbruksstyrelsen av 1974-12-13."

I ytterligare påminnelser den 6.12.1974 har Särna och Idre socknemän anfört bl a:

Lantbruksnämndens skrivelse den 17.10.1974 synes motsägelserfull då i första stycket redovisas "att högsta antalet renar fastställts med utgångspunkt från det renantal som beräknas uthålligt kunna hållas inom renbetesfjällen i Jämtlands län och de delar av detta län och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete" och i nästkommande stycke påstås att beslutet inte innebär att renarna skall hållas inom renbetesfjällen under hela året. Det senare påståendet måste uppenbarligen innebära att högsta antalet renar fastställts med utgångspunkt från ett betesområde större än det inom Kopparbergs län särskilt upplåtna området, vilket också framgår av tredje stycket "att byarna som hitintills kan använda sig av betesområdet utanför renbetesfjällen och de för renbete särskilt upplåtna markerna". Det anmärkningsvärda är att nämnden på intet sätt preciserat vill redovisa vilka marker utanför det särskilt upplåtna området, som man lagt till grunden för ett ökat renantal med ökade krav på fodertillgång. Man måste väl ändå förutsätta att tillsynsmyndigheten baserar sitt beslut på en grund varom uppenbar tvist ej råder eller att den part, som av myndighet önskar få t ex nyttjanderätt till renbete fastställt av myndigheten, ålägges styrka denna rätt. Nämndens åtgärd att helt avstå från att uttala sig var sedvanerätt kan föreligga eller var markerna av ålder brukats och hävd kan föreligga medför ju att hela sedvanerättsområdet är s k tvistigt fall. Då nämnden uttalat att sedvanerätt föreligger bör det även vara en logisk följd att om part kräver förtydliganden var åberopad rätt kan föreligga, lantbruksnämnden lämnar besked häröver. Att enbart hänvisa till att tvistiga fall i sedvanerättsfrågan skall regleras i civilprocess inför domstol kan i det nu aktuella fallet dvs ifrågasatt sedvanerätt inom Idre, Särna och t o m Älvdalen jordregistersocknar vara förenligt varken med tillsynsmyndighetens åligganden eller rennäringslagens innebörd. Det kan ej heller vara departementschefens mening i sitt uttalande i prop 1971:51 eller rennäringslagens innebörd att ifrågasatt sedvanerätt i hela och flera socknar skall behandlas i civilprocess inför domstol. Frågan är delvis en följd av rennäringslagens ej preciserade skrivning såvitt avser sedvanerättsmarkerna och dessutom av den omfattning och även allmänna karaktär att den bör regleras av administrativ domstol på samma sätt som andra nyttjanderättsfrågor, som övergriper ett stort antal fastigheter, t ex planärenden, jakt- och fiskevårdsområdesfrågor m fl vilka i tvistiga fall regleras i länsstyrelsens administrativa domstolar. Departementschefens skrivelse den 28.10.1960 till länsstyrelsen i Jämtlands län bör även beaktas vari åberopas beslut den 30.1.1959 och 4.12.1959 vari Kungl Maj:t uppdrog åt länsstyrelsen i Jämtlands län att undersöka vilka "ytterligare åtgärder -

utöver utrensning av strövrekar m m - som lämpligen borde komma ifråga till förbättrande av renskötseln i södra delen av länet m m".

Med hänvisning till vad som ovan anförts samt tidigare skrivelser med bilagor hemställer Särna - Idre samfällighetsförvaltning att lantbruksstyrelsen måtte upphäva lantbruksnämndens beslut den 19.9.1973 vad avser högsta antal renar inom Idre sameby samt att renantalet fastställs i enlighet med tidigare medgivet antal högst 1 500 eller till det lägre antal, som kan anses skäligt ur näringstillgång m m samt att beslutet vidare häves i vad avser beräknat renantal på påstådda sedvanerättsområden inom Kopparbergs län. Erik Backman, Lofsdalen, m fl fastighetsägare i Härjedalen har inkommit med ytterligare påminnelser daterade december 1974 med motsvarande innehåll som Bergvik och Ala Aktiebolag m fl bolags skrivelse den 13.12.1974.

Cramér, har per telefon den 8.1.1975 beretts tillfälle att inkomma med ytterligare påminnelser. Redogörelse lämnades därvid om de yttranden som inkommit efter det Cramér avgett sitt yttrande den 29.1.1974. Han meddelade att han inte vidare önskade yttra sig.

I skrivelse den 14.2.1975 har Aktiebolaget Tegafors Verk, Marma-Långgrörs Aktiebolag och Korsnäs-Marma Aktiebolag anfört:

"Efter närmare undersökning och förfrågningar har nu konstaterats att avsevärda skador på våra marker och väsentlig störning av jakter inom dessa förekommer endast inom områden där renar tillhöriga Tännäs och Idre samebyar vistats. Med anledning härav begränsas våra besvär att gälla endast Korsnäs-Marma Aktiebolag och Marma-Långgrörs Aktiebolag och att avse lantbruksnämndens beslut endast vad gäller högsta antalet renar inom Tännäs och Idre samebyar. Denna begränsning av våra besvär innebär icke att vi beträffande övriga samebyar, vars renar beträder våra marker, godkänner anspråken på rätt till renbete inom påstådda s k sedvanerättsområden."

Lantbruksstyrelsens bedömning

I 3 § rennäringslagen anges vilka områden där renskötsel får bedrivas om villkoren härför i övrigt är uppfyllda. För Jämtlands och Kopparbergs län gäller att renskötsel får bedrivas varje tid av året, dels på renbetesfjällen i Jämtlands län vilka områden avsatts till samernas utnyttjande vid avvittringen, dels inom de områden som staten senare upplåtit till utvidgning av dessa fjäll dels ock på de områden som särskilt upplåtits för renbete. Dessutom får samerna under vintern uppehålla sig med sina renar i de trakter - utanför de s k åretruntområdena - där de av ålder vistats med sina renar.

Enligt de tidigare gällande - numera upphävda - renbeteslagarna från 1886, 1898 och 1928 ankom det på länsstyrelsen

att för de dåvarande lappbyarna fastställa gränser för de områden där betesrätt fick utövas året runt. Från och med 1928 års renbeteslag tillkom också möjlighet att i den mån det var lämpligt - gränsbestämma även sedvanerättsområdena. Vid olika tillfällen har också länsstyrelsen med stöd av renbeteslagarna fastställt gränser beträffande de olika lappbyarnas områden i Jämtlands och Kopparbergs län. Besluten har dock endast avsett åretruntmarkerna. 1928 års renbeteslag upptog också en bestämmelse (11 § 1.b) om möjlighet för länsstyrelsen att fastställa antalet renar som fick föras på betes på visst betesområde. Denna föreskrift har sin motsvarighet i bestämmelsen i 15 § 2 st i den gällande rennäringslagen där lantbruksnämnden tillagts samma befogenhet. I Jämtlands läns allmänna kungörelser 1946:161 fastställde länsstyrelsen med stöd av 7 och 11 §§ i 1928 års renbeteslag byordning för lappbyarna i Jämtlands län samt Idre lappby i Kopparbergs län. Förutom gränsbestämning av byarnas åretruntmarker fastställde ett i byordningen angivet normalt antal renar, årskalvar ej räknade. Renantalen bestämdes till 2 000 för Handölsdalen, 3 000 för Mittådalen, 2 000 för Tännäs och 1 500 för Idre. Den 27.12.1962 fastställde länsstyrelsen Handölsdalens renantal till 4 500 (Jämtlands läns allmänna kungörelser 1963:6). Tranris lappby sammanslogs vid detta tillfälle med Handölsdalens lappby. När renantalen fastställdes i 1946 års byordning togs - såvitt lantbruksstyrelsen har sig bekant - inte bara hänsyn till de områden där renarna får vistas året runt utan även till de områden som de renskötande samerna efter gammal sedvana besökt med sina renar.

Rennärings-sakkunniga har i sitt betänkande SOU 1968:16 sid 216 uppgett att ledning för bedömningen av byarnas renantal i många fall kan erhållas av de beräkningar som Renbetesmarksutredningen gjort i sitt betänkande SOU 1966:12. Sistnämnda betänkande anger också att det genomsnittliga renantalet enligt renräkningar i Handölsdalens, Tranris, Mittådalen, Tännäs och Idre samebyar varit ~~accepterade~~ 2 000, 2 000, 3 000, 3 000 och 2 500. Den s k Jämtlandsutredningen (se SOU 1966:12 s 16) avgav 1940 förslag om renantal för Jämtlandsbyarna och Idre sameby i Kopparbergs län. Utredningen föreslog 3 500 renar för Handölsdalen och Tranris tillsammans, 3 000 för Mittådalen, 1 800 för Tännäs och 1 000 för Idre. Enligt tabell 5.1 i SOU 1966:12 uppgick under åren 1945-1960 det verkliga genomsnittsantalet beträffande renar till 5 500 för Handölsdalens, 3 000 för Mittådalens, 3 000 för Tännäs, och 3 000 för Idre sameby. Någon utvidgning av betydelse av samebyarnas betesmarker har emellertid - såvitt är känt för lantbruksstyrelsen - inte förekommit sedan länsstyrelsen år 1946 respektive 1962 fastställde renantalet för samebyarna. Härvid har bortsetts från sammanslagningen av Handölsdalens och Tranris samebyar och att visst område överförts från Tännäs till Idre år 1962. Tännäs har samma år tillförts visst annat markområde. Vissa områden tillförs f n som åretruntmarker Tännäs sameby på grund av de nyttjanderättsavtal staten ingått med markägare i området samt även genom expropriation. Dessa marktillskott torde enligt styrelsens mening sakna nämnvärd betydelse i detta sammanhang.

Omfattningen av samebyarnas sedvanerättsområden har - bortsett från enstaka mycket begränsade områden - inte blivit bestämd genom dom eller beslut. Klagandena bestrider helt att några sedvanerättsområden finns för byarna. Lantbruksstyrelsen delar inte denna uppfattning. Å andra sidan är det i fråga om Tännäs och Idre samebyar känt att byarna i ej ringa omfattning låter renar beta utanför åretruntmarkerna på marker där någon sedvanerätt otvivelaktigt inte finns. En av orsakerna härtill är enligt lantbruksstyrelsens uppfattning att delar av såväl åretruntmarkerna som sedvanerättsmarkerna i dessa områden utsatts för en betydande överbetning. Renantalet för samebyarna bör därför ej sättas högre än vad som tidigare gällt enligt byordningen för byarna.

Årskalvar är ej inräknade i de renantal som fastställts av länsstyrelsen i den tidigare gällande byordningen. Däremot ingår årskalvar i de renantal som lantbruksnämnden fastställt år 1973. För att en jämförelse lättare skall kunna göras mellan renantalen enligt byordningen och de som lantbruksnämnden fastställt anges de förra talen enligt nedan inklusiv ett uppskattat antal årskalvar.

Sameby	Renantal enligt byordningen jämte uppskattat antal årskalvar
--------	--

Handölsdalen	7 380
Mittådalen	4 920
Tännäs	3 280
Idre	2 460

Steen har i sin utredning av 1972 - "Renbetestaxeringar i Jämtlands län för bestämning av biologiskt optimala renantal" - föreslagit biologiskt optimala renantal för samebyarna, nämligen, för Handölsdalen 9 000, för Mittådalen 5 400, för Tännäs 5 000 och för Idre 3 500. Vidare har Steen i sin utredning angivit att en viss reduktion av dessa tal i regel är nödvändig av hänsyn till bl a andra näringar. Efter denna reduktion erhålles tal som är praktiskt optimala renantal, ofta benämnda rationella renantal.

Praktiskt optimala renantal för byarna bör med beaktande av vad som anförts ovan beräknas på följande sätt.

Handölsdalen

Lantbruksnämnden har inte för denna by fastställt ett högre renantal än vad som gällde enligt den gamla byordningen inklusive ett uppskattat antal årskalvar. Det av nämnden fastställda renantalet (6 000) är väsentligt mindre än det biologiskt optimala renantalet (9 000) som föreslagits av Steen. Lantbruksstyrelsen finner med hänsyn härtill och till vad som anförts i övrigt i ärendet att skäl saknas att ändra nämndens beslut beträffande denna by.

Mittådalen

Renantalet enligt den gamla byordningen inklusive ett uppskattat antal årskalvar kan anges till 4 920. Som biologiskt optimalt renantal för byn har föreslagits 5 400. Samebyn

1975-04-23

har - enligt uppgifter från renräkningar under år 1974 - haft ett verkligt renantal av 4 241 renar det året. Enligt styrelsens mening saknas tillräckliga skäl att överskrida det föreslagna biologiskt optimala renantalet. En totalbedömning av betestillgången och på denna inverkan olika kända reduceringsfaktorer såsom turism, vägtrafik, arronderingsförhållanden m m leder enligt lantbruksstyrelsens bedömning till att det praktiskt optimala renantalet för byn bör bestämmas till 5 000.

Tännäs

Renantalet enligt den gamla byordningen inklusive ett uppskattat antal årskalvar kan anges till 3 280. Som biologiskt optimalt renantal har föreslagits 5 000. Lantbruksnämnden har fastställt detta tal som praktiskt optimalt renantal för byn. Samebyn har enligt uppgifter från renräkningen år 1974 haft ett verkligt renantal av 5 157 djur det året. En totalbedömning av betestillgången och på denna inverkan olika kända reduceringsfaktorer leder enligt lantbruksstyrelsens bedömning till att det praktiskt optimala renantalet för byn ej bör väsentligt överstiga det som tidigare gällde enligt byordningen inklusive årskalvar. Renantalet för byn bör således fastställas till 3 500.

Idre

Renantalet enligt den gamla byordningen inklusive ett uppskattat antal årskalvar kan anges till 2 460. Som biologiskt optimalt renantal för byn har föreslagits 3 500. Lantbruksnämnden har fastställt detta tal som praktiskt optimalt renantal för byn. Samebyn har enligt uppgifter från renräkningen år 1974 haft ett verkligt renantal av 2 244 det året. Styrelsen finner emellertid av samma skäl som gäller för Tännäs sameby att det praktiskt optimala renantalet för byn bör sättas i närheten av vad som gällde tidigare enligt byordningen inklusive årskalvar. Renantalet för byn bör således fastställas till 2 500.

Med hänsyn till det sagda fastställer sålunda lantbruksstyrelsen, med ändring av lantbruksnämndens beslut, vad gäller Mittådalens, Tännäs och Idre samebyar, nedan angivna högsta renantal, inklusive årskalvar, som får hållas på bete inom byarnas områden.

Handölsdalens sameby	6 000 renar
Mittådalens "	5 000 "
Tännäs "	3 500 "
Idre "	2 500 "

Styrelsen utgår i från - utan att ta närmare ställning i frågan om sedvanerättens omfattning - att den sedvanerätt som fanns vid tiden för länsstyrelsens fastställande av renantalen i byordningen alltjämt gäller samt att samebyarnas sedvanerättsområden därefter varken ökat eller minskat i storlek i någon större utsträckning.

Lantbruksnämnden har att noggrant följa utvecklingen beträffande tillgången av renbete i byarna och om så er-

Rennäringsenheten

1975-04-23

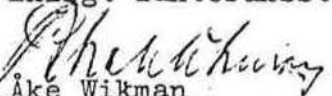
fordras med stöd av 15 § rennäringslagen förordna om de justeringar i renantal som kan anses påkallade av ändrade förhållanden.

Vidare har lantbruksnämnden jämlikt 71 § rennäringslagen att genomföra fortsatta undersökningar i fråga om den påstådda olovliga renbetning som bl a framhållits i besvärssärendena och vidtaga de åtgärder som kan komma att erfordras på grund av dessa undersökningar.

Med hänsyn till att Tännäs sameby - som nyss nämnts - under 1974 haft ett verkligt renantal av 5 157 renar medges denna by att intill den 1.10.1978 hålla 5 000 renar på bete inom byn. Lantbruksnämnden har beträffande Tännäs att före den 1.10.1978 genomföra och slutföra undersökningar om påstådd olovlig renströvning och renbetning utanför byns områden samt före detta datum ånyo uppta frågan om prövning av lämpligt renantal för byn samt fastställa nytt renantal för byn om så erfordras.

Den som inte åtnöjes med detta beslut äger hos regeringen söka ändring genom besvär som skall inges till Jordbruksdepartementet, Fack, 103 20 Stockholm 16, inom tre veckor efter mottagandet av beslutet.

Enligt lantbruksstyrelsens beslut.

Åke Wikman
Avdelningsdirektör

1
Avekrift.

1956 31
1956 den 3 januari.

✓ Nr 2/II.

Dnr e 113/55 BD II.

Protokoll, hållet vid sammanträde i Kommunalsalen i Åsarna den 3 januari 1956 i ärendet angående Åstadkommande av ordnade renskötsel-förhållanden inom lappbyarna söder om järnvägslinjen Östersund - Storlien m.m.

Genom skrivelser den 27 december 1955 till ordningsmännen i Handölsdalens, Tranris och Täsåsens lappbyar samt kallelser i Jämtlands Tidning, Länstidningen och Östersunds-Posten den 28 resp. 29 i samma månad hade länsstyrelsen kallat nyssnämnda lappbyars lappar till sammanträdet. Övriga berörda lappbyar, nämligen Mittådalens, Tännäs och Idre lappbyar, hade därjämte anmodats låta representera sig.

När sammanträdet öppnades under ordförandeskap av landshövdingen Anders Tottie hade från länsstyrelsen därjämte tillstädeskommit landskamreraren E. Huss samt lappfogden Åke Wikman och lappfogdeassistenten Iwan Lundberg. Tillsynsmännen vid lappväsendet Magnus Rönnögård och Edor Burman hade jämväl infunnit sig.

Från nedanstående lappbyar hade följande renägare tillstädeskommit:

Handölsdalens lappby:

Ordningsmannen Anders Kråk, förre ordningsmannen Lars Larsson-Kråk, vice ordningsmannen Lars Kråk, Torkel Torkelsson och Olov Liljedahl.

Tranris lappby:

Ordningsmannen Olle Blind, Nils Jonsson-Blind och fru Margareta Fjällström.

Täsåsens lappby:

Ordningsmannen Lars Johansson, vice ordningsmannen Paulus Fjällström och dennes hustru, Anders Jonsson, Andreas Lilja, Ale Andersson, Daniel Persson, Nils Fredriksson samt Jonas Nilsson.

Därjämte hade renägarna Tomas Thomasson och Martin Nordfjäll, ordningsmannen Edvard Willenfeldt, ordningsmannen Olle Andersson samt renägaren Axel Andersson inställt sig i egenskap av representanter för sina respektive lappbyar.

Landshövdingen öppnade sammanträdet och erinrade om innehållet i lappfogdens skrivelse till länsstyrelsen den 23 december 1955 angående missförhållanden inom renskötseln i lappbyarna söder om järnvägslinjen Östersund-Storlien.

F Lappfogden lämnade därefter en orientering om förhållandena i förevarande avseende. Därvid erinrade han om att analoga missförhållanden inom renskötseln i nu berörda områden rått även under tiden från omkring 1900 och fram till 1917, d.v.s. att sammanblandningen

och strövningen av renarna varit onormalt stor. Såväl renägare som enskilda markägare hade även då haft olägenheter. För att komma tillrätta därmed hade lapparna i samråd med lappväsendet beslutat om utslaktning av den dåvarande renstammen och införande därefter av en ny. Man ansåge nämligen, att denna åtgärd med hänsyn till renens kynne vore den enda, som kunde leda till ordnad renskötsel. Utslaktningarna ägde rum från hösten 1912 och till hösten 1917, varefter ordnade förhållanden inträdde. Dessa hade varat tills omkring 1930, då missförhållanden i renskötseln åter yppats och dessa hade sedan tilltagit. I enlighet med vad 1948 års jämtländska renbetesutredning föreslagit för avlägsnande av de så kallade bottensatserna i renhjordarna i nu berörda lappbyar hade sådana åtgärder sedan vidtagits, att hemmahjordarna vid 1950 års renräkning varit fria från främmande renar. Därefter hade emellertid missförhållanden ånyo yppats. Lappfogden uttalade även, att enligt hans mening en utslaktning av den nuvarande renstammen och införande därefter av en ny vore den enda acceptabla anordningen för att ordnade förhållanden inom renskötseln skulle inträda. Därest de närvarande lapparna hade annat förslag, som vore ägnat att leda till problemets lösning, skulle givetvis även detta upptagas till prövning. Dessutom framhöll lappfogden att strövningarna över riksgränsen mot Norge medförde att svenska och norska renskötselintressen i förevarande avseende hade en hel del gemensamt.

Från renägerehåll anfördes därefter, att, därest man ginge in för utslaktning med därmed sammanhängande åtgärder, renar till och med tre års ålder borde undantagas. Därigenom skulle tillväxten tryggas. Under övergångstiden efter utslaktningen och fram till den tid, då byhjorden tillväxt i sådan omfattning, att renägarna erhöle sin bärgning därav, borde hjälpåtgärder vidtagas, i synnerhet till förmån för yngre, intresserade renägare.

Uttalande gjordes även därom att skiljningar skulle ske i stället för en mer omfattande utslaktning. Vid skiljningarna skulle främmande renar avhämtas och utslaktning av bottensatserna ske. I förekommande fall skulle även renantalet i hemmalappbyn minskas. Vid dessa skiljningar skulle årskalv få kvarlämnas. Vidare ansågs intensifierad vakt-hållning ifråga om hemmahjordarna böra ske för reducering av riskerna för sammanblandningar, varjämte strövrener borde skjutas, då förhållandena det nödvändiggjorde. Vintertid borde byhjordarna uppdelas i smärre, mera lätthanterliga grupper. Vare sig den ena eller andra åtgärden vidtoges, borde skiljningar sommertid äga rum. Därvid skulle hjordarna så långt detta vore möjligt befrias från renar från främmande lappbyar.

Landshövdingen förordade därefter, att ordningsmännen i berörda byar på grundval av de synpunkter, som anförts, skulle sammanträda inför representanter för lappväsendet och överlägga om gemensamt förelag

beträffande förevarande spörsmål.

Därefter dryftades de åtgärder, som borde vidtagas för ett ändamålsenligt ordnande av renslakterna.

Lappfogden meddelade, att Kungl. Maj:t anslagit medel till anordnande av tre ambulerande kontrollslakterier, varav ett redan vore i det närmaste färdigt att tagas i bruk. Slaktdjuren komme att besiktigas av veterinär vid dessa slakterier, varigenom kontroll erhöles, att slakterna ur hygienisk och andra synpunkter skedde på ett tillfredställande sätt. Härigenom erhöill renägaren möjlighet att få mera betalt för sina djur. För att slakteriet skulle kunna användas rationellt, måste tillräckligt antal djur slaktas. Därigenom komme de fasta kostnaderna - utgifter för veterinärers inställelse m.m. - per slaktad ren att nedbringas. Renägarna måste därför sörja för att slakterna komme till stånd på utsatt tid och i avsedd utsträckning. För närvarande vore det möjligt att sälja så mycket kontrollbesiktigat renkött, som kunde frambringas, dock under förutsättning att renägarna övergäve sin vanliga köpslagan om varje slaktdjur och i stället överginge till att sälja djuren till ett visst på förhand avtalat kilogram-pris. Därjämte underströk lappfogden angelägenheten av att varje lappby utsåge förslagsvis tre personer såsom fullmäktige med uppgift att på lappbymedlemmarnas vägnar med köpare överenskomma om slakt, slaktpriser o.d., och till vilka dessa kunde vända sig i stället för att träffa överenskommelser med varje enskild renägare.

Från renägarehåll anfördes, att man, såvitt så med hänsyn till betes- och väderleksförhållanden vore möjligt, skulle göra allt för att slakterierna skulle kunna brukas i avsedd utsträckning.

Härefter ajournerades sammanträdet.

Under tiden tills förhandlingarna återupptogs fördes överläggningar av representanter för lappväsendet med de närvarande ordningsmännen om förslag till åtgärder för avlägsnande av främmande renar från resp. lappbyar.

Härvid överenskommo ordningsmännen om följande uttalande:

1. Kallelse till skiljning skulle ske i vanlig ordning. Sedan renarna kommit in i gårdet, skulle arbetet med utskiljandet av renar från främmande lappbyar omedelbart igångsättas.

2. Renar från främmande lappby, vilka vid skiljning ej frångilts oaktat vederbörande lappar kallats att skilja, eller som efter skiljning kvarlämnats, skulle genom ordningsmannens i den kallande byn försorg slaktas och redovisning av slaktlikviden ske till vederbörande renägare. Därvid skulle dock årskalvar kvarlämnas för att utskiljas senast vid nästkommande sommarskiljning.

3. Ansvaret för de främmande renarnas bortskaffande skulle åvila

ordningsmannen i den kallande lappbyn.

4. Kostnaderna för främmande renars frånskiljande skulle gäldas av de lappbyar, där renarna voro hemmahörande.

5. Kallande by skulle svara för att s.k. skiljningskamrar iordningsställdes. Kostnaden härför skulle gäldas av den lappby, som nyttjade desamma. Därest efter kallelse renhjordens indrivning i gärdet för skiljning uteblev, skulle kostnaden för skiljningskamrarnas anordnande stanna på den kallande byn.

6. Sommarskiljningar skulle i princip äga rum i fortsättningen. Dessa skulle ske senast före augusti månads utgång.

7. För vinnande av samordning beträffande skiljningarna skulle kallelser till skiljning och slakt ske efter samråd med vederbörande tillsynsman eller, vid förfall för denne, lappfogdekontoret.

I detta sammanhang utsågos nedanstående att tillse vidare vara fullmäktige vid renslakt:

För Handöledalens lappby: Ordningsmannen Anders Kråik, vice ordningsmannen Lars Kråik och renägaren Axel Kråik.

För Tranris lappby: Ordningsmannen Olle Blind, renägaren Nils Jonsson-Blind och fru Margareta Fjällström.

För Tåssåsens lappby: Ordningsmannen Lars Johansson, vice ordningsmannen Paulus Fjällström och renägaren Per Folke Persson.

När förhandlingarna sedan fortsattes under ordförandeskap av landshövdingen, förelades de vid sammanträdet närvarande ovanstående, inför representanter för lappväsendet träffade förslag i 7 punkter till överenskommelse avseende åtgärder för bringande av reda i renskötsel förhållanden, vilket förslag av de närvarande renägarna nu godkändes.

Samtidigt uttalades att de nu beslutade åtgärderna icke avsåge norska lappar tillhöriga renar, som uppehölle sig i Sverige.

Upplyste landshövdingen att länsstyrelsen avsåge sammanträffa med vederbörande norska myndigheter för överläggning beträffande förevarande förhållanden i den mån de ansåges beröra för de båda rikena gemensamma renskötselintressen.

Då vidare ej förekom, avslutades sammanträdet.

Åsarna som ovan

Vid protokollet:

Iwan Lundberg

Justerat:

Anders Tottie

Bestyrkes på tjänstens vägnar:

I landskontoret i Jämtlands län.

Else Potthoff Else Potthoff

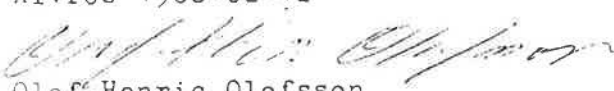
Till
Handölsdalens sameby
Ordföranden Nils-Gunnar Kråk
Box 44
820 92 Vemdalen

F Ö R B U D S M E D D E L A N D E

Undertecknad som är lagfaren ägare till fastigheten Kyrkbyn 10:14 i Älvros socken, Härjedalens kommun, och som därmed har full rådgivnings- och bestämmanderätt över fastigheten, meddelar härmed till Handölsdalens Sameby genom dess ordförande Nils-Gunnar Kråk, FÖRBUD till renbete och renvistelse omfattande hela ovanbetecknade fastighet för Handölsdalens Samebys tillhöriga renar och renar tillhöriga samtliga renägare ingående i Handölsdalens Sameby.

Samtidigt erinras om förbud till snöskoterkörning eller andra terrängfordon på fastighetens skogsplanterade hyggen.

Älvros 1988-02-12

Olof-Henric Olofsson
Ägare av fastigheten
Kb 10:14 i Älvros.

Adr. Älvros 8182
829 00 Sveg
Tel. 0680-20092

MOTTAGNINGSBEVIS
Inrikes försändelse

se andra sidan

Belopp¹

Inlämningspostkontor

Inlämningsdatum

Sveg

880212

880

försändelsen (bokföringsnummer e d)

Handölsdalens Sameby ang

för utbetalt renbete/vistelse å fastigh. Kb 10:14 i Älvros.

Handölsdalens Sameby

Postadress: Nils-Gunnar Kråk, Box 44

FÖRKORTAD LIGGETID

Kvarigger t o m datum

580301

Handölsdalen

Utlämningsdag

har tagit emot försändelsen (pengarna).

Med utlämningskortet eller av ett ombud med fullmakt

För endast utkvitteras av
adressaten personligen

Nils-Gunnar Kråk

Om inte har kunnat erhållas anger posttjänstemannen orsaken här nedan

Signatur

FÖRSÄNDELSE MED MOTTAGNINGSBEVIS

B 204 21 22 23

*Pv u Sh

¹ Assbelopp eller belopp som skall betalas ut

Till
Tossåsens Sameby
Ordföranden Per Jonasson
Vallbo
830 10 Undersåker

F Ö R B U D S M E D D E L A N D E

Undertecknad som är lagfaren ägare till fastigheten Kyrkbyn 10:14 i Älvros socken, Härjedalens kommun, och som därmed har full rådgivnings- och bestämmanderätt över fastigheten, meddelar härmed till Tossåsens Sameby genom dess ordförande Per Jonasson, FORBUD till renbete och renvistelse omfattande hela ovanbetecknade fastighet för Tossåsens Samebys tillhöriga renar och renar tillhöriga samtliga renägare ingående i Tossåsens Sameby.

Samtidigt erinras om förbud till snöskoterkörning eller andra terrängfordon på fastighetens skogsplanterade hyggen.

Älvros 1988-02-12

Olof-Henric Olofsson
ägare av fastigheten
Kb 10:14 i Älvros.

Adr. Älvros 8182
829 00 Sveg
Tel. 0680-20092

MOTTAGNINGSBEVIS
Inrikes försändelse

Anvisningar, se andra sidan

REK	Belopp ¹	Inlämningspostkontor Sveg	Inlämningsdatum 880212
-----	---------------------	------------------------------	---------------------------

Se även anteckningar om försändelsen (bokföringsnummer o d)

Förbudsmiddelände 880212 till Tossåsens Sameby ang.

Förbud mot renbete/vistelse & fastigh. Kb 10:14 i Älvros sn.

Adressat (tagare)

Tossåsens Sameby

Utföranden Per Jonasson, Vallbo

830 10 Undersåker

FÖRKORTAD LIGGETID

Kvarligger t o m, datum

880301

Jag erkänner att jag har tagit emot försändelsen (pengarna).

Underskrift av adressaten eller av ett ombud med fullmakt

Per Jonasson

För ändast utkvitteras av
adressaten personligen

Om försändelsen inte har kunnat erhållas anger posttjänstemannen orsaken här nedan

Utlämningsdag

Signatur

FÖRSÄNDELSE MED MOTTAGNINGSBEVIS

¹ P v t r Sth

¹ Årsbelopp eller belopp som skall betalas ut

83
Lup 12/5

76 05. 19.

19-13-76

Till länsstyrelsen i Jämtlands län

Härmed fordrar jag att ni ombesörjer att de renar som vistas på mina ägor, Kyrkbyn 35:26, avlägsnas omgående. De går intill bonings-huset trampar ner och förstör de blommor och växter vi planterat och de betar av grödan på ägorna vilken jag arrenderat bort.

Jag har aldrig sett några papper på att lapparna har rätt till bete på mina marker vare sig sommar eller vinter.

Vemdalen den 17 maj 1976

Otto Mann

Vemdalen tel. 0684/30096

ÖSTERSUND

Tullgatan 27 B

TELEFONER:

Kontoret 063/14592, 23131

Bostadstelefoner:

Länsjaktvårdskonsulenten 13852

Länsjaktvårdsaren . . . 19811

POSTGIROKONTO 8 20 65

D:nr 70/69-70

ÖSTERSUND den 28 oktober 1969.

LAPPVÄSENDET
I JÄMTLANDS LÄN

30 OKT 1969

D. nr

0284/169

Till

Länsstyrelsen i Jämtlands län

831 01 Östersund 1

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERSUND

-3 NOV 1969

Kameralsektionen

X H-502-1969

Enligt beslut vid Jämtlands läns Jaktvårdsförenings årsmöte den 27/9 1969 får länsjaktvårdsföreningen härmed fästa länsstyrelsens uppmärksamhet på strövvrensförhållandena i Jämtlands län.

Situationen är den att markerna nedom renbeteslanden sedan 20 å 25 år tillbaka i allt högre grad invaderats av betande renar under den del av året då renarna normalt icke skall vistas där.

Det är här ej längre fråga om tillfälligt kvarvarande renar eller tillfälligt - på grund av ogynnsamma betes- och väderleksförhållanden - nedvandrande renar i gränstrakterna mot renbeteslanden, utan året om på privat-, bolags- och domänmarker betande renar, från enstaka djur upp till hjordar på innemot 1000 djur.

Det finns exempel på att mindre renflokar flera år i följd vistats i östra länsdelen mer än 10 mil från närmaste renbetesland.

. /3

Hur förhållandena varit några av de senaste åren framgår av bilagda protokoll från sammankomster med berörda markägare. Liknande opinionsyttringar har under de senaste 20 åren då och då kommit till synes vid sammanträden i skilda delar av länet.

Markägarnas uppfattning är att den enligt renbeteslagen ej tillåtliga renströvningen är att söka i flera skilda orsaker såsom

a) för stort antal renar på vissa renbetesland (beteskonkurrensen tvingar ned renarna från de för renbetning särskilt avsatta markerna,

b) de i fjälltrakterna de sista årtiondena starkt ökande stammarna av lo och björn (en mångdubbling av dessa stammar har skett sedan år 1943)

c) förflyttningen av renarna med lastbilar från sommarbetesland till vinterbetesland, vilket desorienterat hjordarna,

d) renägarnas i allmänhet visade ovilja att under annan tid än normal slakttid låta nedslakta (skjuta) strövren, som vistas långt utanför renbeteslanden.

Visserligen har de två senaste höst- och vintersäsongerna, genom samarbete mellan markägare-renägare och på initiativ av lappväsendet, verkställt stora nedslaktningar på 800-2000 renar, t.ex. inom Glöte jaktvårdsområde och Lillhårdals södra jaktvårdsområde i Härjedalen samt Yxskaftkäls södra jaktvårdsområde i Hammerdals kommun, men trots detta synes förekomsten av ren, t.ex. på de två förstnämnda områdena under sommaren 1969 ha varit lika stor som tidigare, ett förhållande som snarast måste upphöra för undvikande av onödiga motsättningar mellan markägare-renägare.

Ur jaktens synpunkt är det ej längre enbart de försvårade, ibland helt omöjliggjorda jaktförhållandena, som ligger till grund för nämnda årsmötesbeslut. Även sommarbeteskonkurrensen älg kontra ren gör att vissa jakträttsinnehavare åsamkats stora, ekonomiskt kännbara förluster de senaste åren.

Älgjakten i länet tillför markägarna årligen cirka 500.000 kilogram kött, vilket, om det köpts över handelsdisken, svarar mot en summa av 6,5 millioner kronor.

Härtill kommer många andra värden såsom hudar, troféer, rekreation, utarrendering och turist-PR.

Varje fälld älg (årligen c:a 3.300 st) kan i dagens läge av markägaren försälgas "på rot" (före jakten) till ett pris av 1000 kr/st.

Älgjakten i länet ger alltså värden fullt jämförbara med vad rennärningen avkastar.

Jämtlands läns Jaktvårdsförening får därför anhålla att alla lagligt tänkbara, av markägarna och jägarna påyrkade, åtgärder vidtagas för ett återställande av den ordning i markerna som åsyftas i nuvarande renbeteslag.

För Jämtlands läns Jaktvårdsförening

Bengt Ekman

/Bengt Ekman/

ordförande

Sven Swahn

/Sven Swahn/

sekreterare

Likalydande skrivelse har tillställts Kungl. Jordbruksdepartementet.

Transumt

Protokoll fört vid ordinarie jaktstämman
och Glösa jaktstämman den 16/8 1966

§ 11. Med anledning av problemen med betande kommander luns på jaktstämman råddes man uppdrag de närvarande - ett 20-tal markägare inom Glösa skifferlag - åt sittande ordförande att underlätta besöksfriheten, kontakten vid sammanträdet samt o. m. m. mannen Lars Bengberg i förändringen om de allmänna förhållanden och därvid kräva åtgärder för att få stöd på allmänna förhållanden.

Enär tiden för älgjakten var nära, anstads det dock i år - före älgjakten - börja anstå med åtgärder för besöksfriheten, då i så fall enu större olägenheter kunde uppstå för älgägarna. Vanligtvis brukar även de egentliga "renhjordarna" självmant lämna betanerna i september.

Samtliga markägare kunde berätta om möten med renhjordar på sina resp. marker. Sammans omfattande var en 20 000 hektar - och det beräknades bestämt att en hel del renar varaktigt uppehöll sig på betanerna året om och kalvade där.

Tendensen var också den att antalet stygar öka år från år.

Man var allmänt av den uppfattningen att - sedan de egentliga tamrenhjordarna avlägsnats från markerna - så borde en nödhjälning av kvarvarande renar eller deras förvildade afrorenar organiseras genom Jägareförbundet förskott.

För att i någon mån hjälpa förhållandena antecknades följande uttalanden:

Fru Johanna Bendelin, Glösa: Något 100-tal renar har hela sommaren uppehållit sig inne på betavallen och en del av dem har blivit skadade, ca 7 km från Glösa by.

Hem.äg. Alfred Martinsson, Glösa: På Laggingsöden har ren betat hela sommaren, den 14/8-66 sågs där en renhjord på uppskattningssatta 800 djur.

Hem.äg. Erik Backman, Lofsdalen: Han hade vid ett tillfälle iakttagit renar med 8 nyfödda kalvar inom jaktstämmanområdet även 1966. På väg till detta sammanträde hade han sett 40-50 renar ej långt från byn.

Det framhölls alltså att om eventuellt personal utskickades för att verifiera markägarnas uppgifter om betade renar, så skulle sådan räkning av renar ske sammanlagt genomast vid anmälan - och inte på besten, då som tidigare nämnts större delen av renhjordarna vid bruket av betanerna renar upp i fjällen.

Markägarna övervägde vidare att, om ändring i nuvarande förhållanden ej kunde erhållas, inkomma med kl. av på ersättning dels för försvårad jakt - inte bara älgägarna har nackdel av nuvarande förhållanden -, dels för försvårad älgjakt. Det började nämligen inte råda något tvivel om att det uppskattat visat beteskonkurrens mellan ren och älg, vilket orsakat nedgång i älgstammens nummer på berörda marker.

Justeras:

Dag som ovan

John Halvarsson

S. Swahn

Eyur Börne

Vidimeras: E. Swahn

Transmitt

Protokoll, fört vid sammankomst i Bränden
den 22 november 1966.

Närvarande: Fullmäktiga och ett 20-tal renägare.

Renskötsel.

Med skrivelse den 22 augusti 1966 har jaktvårdsinspektören i Jämtlands län över-
sänt protokoll, fört vid ordinarie jaktstämman med Glöte jaktvårdsområde den 16
augusti 1966. Av protokollet framgår att ströande renar försvårat och på sina
håll omöjliggjort slakt på trakter, där renar vid tiden för jakten enligt sam-
lande lagbestämmelser inte får hållas. Med anledning av detta förhållande, som
x) bekräftades av renägarna, ägde diskussion rum, varefter renägarna enade sig om
följande åtgärder till renarnas bortskaffande,

1. Om det är möjligt med hänsyn till naturförhållanden och löglag uppielas be-
hörden omedelbart efter det att slakterna slutförts i tre enheter, som förs till
lämpliga betestrakter.

2. Under vintern lösgöres personal från de olika enheterna och insätts på trak-
ter, där året om ströande renar uppehåller sig. Sådana renar bortskaffas genom
slakt.

3. Till förberedelse av ovanstående arbete avdelas omedelbart sex man för samling
av renar i Glöte, Djurevallen, Bränden och Lövnäsvalen. Dessa renar drivs efter
samlingen till lämpliga platser för slakt.

Som ovan

Ivan Lundberg

x) Understruket av kommitterade.

Vidimeras:

E. Skriver

P.M.

angående renströvningar inom Glöte jaktvårdsområde.

Till lappväsendet har anmälts att ett stort antal renar befinner sig inom Glöte jaktvårdsområde. Enär dessa är till förfång för älgjakten har jaktvårdsföreningen hemställt om lappväsendets medverkan till att renarna undanekaffas.

Enär renarna troligen tillhörde Tännäs lappby beslöt Förste Konsulent Lundberg att kalla renägarna inom Tännäs lappby till ett sammanträde.

Den 22 november 1966 höll konsulenten ett sammanträde inför renägarna varvid det beslöts att, renägarna skulle samla de renar som eventuellt fanns inom nämnda område för bortskaffning.

Den 24 januari 1967 började renägarna från Tännäs med arbetet att samla de renar som skulle finnas inom Glöte jaktvårdsområde. Samlingen företogs med snöskoter från Rottensjöarna, Glöte och Linsell ner mot Krypkölen å mark som ägs av Bergslagens AB. Arbetet pågick till den 6 februari med 6 man. Under tiden som samlingen pågick har ett rengärde byggts på Krypkölen efter löfte från förvaltaren för Bergslagens AB.

Den 8 drevs renhjorden in i rengärdet och nerslaktningen påbörjades, såväl kalvar som kalvfärdiga kor slaktades. Totalt slaktades 825 renar vilket var alla de renar som fanns i gärdet.

På den mark som renägarna samlat dessa renar torde inte en ren finnas kvar. Av de renar som slaktades tillhörde knappt hälften renägarna inom Tännäs lappby andra hälften tillhörde olika renägare från Idre, Mittådalen och cirka 100 renar tillhörde norska renägare.

Efter avslutat arbete på Krypkölen kommer renägarna att fortsätta sitt arbete med samling av så kallade utbrytarrenar på norra sidan om Glöte och Linsell, för att se om renströvningar förekommer även där.

Renägarna från Tännäs lappby har verkligen visat med detta arbete, att de gjort vad som har varit möjligt för att tillfredsställa Glöte jaktvårdsområde.

Östersund den 13/2 1967.

Rune Rönnögård

Instruktör

Vidimeras:

E. Skinn.

Kopia.

Protokoll fört den 20/10 1967 vid sammanträde i Föllinge Hembygdegård med jaktledare och markägare i Föllinge-orten.

Närvarande: Hemmansägare Allan Andersson, Vallrun-Stångvikens jvo.

Hemmansägare Nils Andersson, Nordvalla jvo.

Hemmansäg. Erik Eliasson, Vägaskälet (Fb), Föllinge.

Hemmansägare John Eriksson, Norra Skärvångens jaktlag.

Skogsvaktare Bengt Erlandsson, Prästbordet, Föllinge.

Skogsarbetare Kurt Gabrielsson, Södra Skärvångens jvo.

Hemmansägare Olle Hemmingsson, Norra Skärvången.

Hemmansägare Nils Jakobsson, Lillholmsjö jvo.

Hemmansägare Anselm Jonasson, Storholmsjö jvo.

Hemmansägare Gottfrid Jonsson, Föllinge Östra jvo.

Hemmansägare Rune Märling, Norra Skärvången.

Hemmansägare Nils Nilsson, Backen, Föllinge.

Hemmansägare Olle Nyberg, Skärvången, Backen 2²⁵ mfl.

Skogstekniker Olle Olsén, Föllinge.

Hemmansägare Anders Simonsson, Nordvalla jvo.

Jaktvårdskonsulent Sven Swahn, Östersund.

Samtliga utom Nilsson är älgjägare. 10 är älgjaktledare. Sammanlagt företräder de närvarande 125 aktiva älgjägare, cirka 350 skilda markägare med ett arealinnehav inom berörda byar och jaktvårdsområden av omkring 43.000 hektar.

§ 1.

Olle Nyberg öppnade sammanträdet och förklarade att han och några av de närvarande kallat till sammanträdet för att man gemensamt skulle drygt åtgärder för att få slut på "renplågan". Som sakkunniga hade han kallat jvk S. Swahn, Östersund och lappväsens tjänstemän, vilka sistnämnda dock tyvärr voro förhindrade närvara. Han hade även kontaktat lappordnaren i Offerdals lappby Klas Klementsson, vilken lovat komma men ringa återbud under dagens lopp.

§ 2.

Bengt Erlandsson utsågs att leda dagens förhandlingar. S. Swahn valdes till protokollförare.

§ 3.

Vid den följande diskussionen redogjorde envar av de närvarande för sina iakttagelser av strövren på respektive skogar och jaktmarksinnehav.

De närvarandes eniga uppfattning var den att strövren förekommit på Föllingemarkerna i mindre omfattning sedan slutet av 40-talet men att de 3 senaste åren skett en markant ökning med kulmen sommaren 1967, då säkert liksom omkring 500 renar vistats på markerna under hela kalvningsäsongen fram till sammanträdesdagen, vilken dag bl.a. iakttagits 3 olika renflokar på 30, 40 respektive omkring 100 djur på fastigheten Backen 2²⁵ (vid Uggleflo) samtidigt som en renhjord på omkring 100 djur uppehöll sig vid Björnpussbodarna.

§ 4.

Rörande förhållandena under älgjakten sistlidna september månad antecknades följande:

Nils Andersson: Det var renar litet här och var på Nordvallsåskogarna. Den 7 september passerade sålunda 101 renar förbi en av jägarnas postställen. Endast 2 av licensens 9 älgar lyckades vi fälla, ty hundarna gick mest på ren.

Anselm Jonasson: På min fastighet Skärvången 1⁸⁷ fanns under septemberjakt ren i mindre flockar överallt. Ingen jakt gick att bedriva med hund. Ingen älg fälldes på de annars normalt goda älgmarkerna.

Bengt Erlandsson: På Prästbordet såg jagarna under septemberjakten ren i vitt skilda områden inom jakttrakten. Självt räknade jag den 7/9 över 50 djur i en renhjord.

Rune Måltin: På min fastighet Skärvången 1¹⁰⁹ fanns ren här och var under hela septemberjakten. Första jaktmorgonen (4/9) hade jag en flock på 27 renar runt omkring mig på passet.

Erik Eliasson: Jag såg renar varje dag under älgjaktsdagarna, den 5/9 blev en hjord på mellan 60 å 70 djur.

Olle Nyberg: Ren har funnits hela september månad på mina fastigheter i Backen. Av en slump (för främsande hundar) fälldes vi 2 älgtjurar första morgonen.

Jag har de senaste 2 våren och somrarna i regel haft 10 arbetare på mina skogar i Föllingeområdet. Dessa har i sitt arbete praktiskt taget dagligen varit i kontakt med ren, från enstaka strövdjur till hopar med 100-300 i en och samma hjord.

Allan Andersson: Två dagar under septemberjakten hade jag sällskap av ren på passet, en dag 2 renar och en annan dag 3 renar.

Kurt Gabrielsson: Ren fanns på markerna hela första jaktperioden i september. Självt såg jag första jaktdagen (4/9) först 3 renar och sedan 7 renar.

Gottfrid Jonsson: Den 2 jaktdagen (5/9) sågs mellan 15 till 20 renar i en flock.

I
JÄMTLANDS LÄN

Lappväsendet

Nr

Länsstyrelsen i Jämtlands län

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERSUND

17 MRS 1971

Kameralsektionen

X 17-1971

Lappväsendet överlämnar härmed Redogörelse för renskötseln i Tännäs sameby och olägenheterna i samband härmed samt förslag till åtgärder och anläggningar i förbättrande syfte.

Den företagna utredningen resulterar i ett förslag, som innebär att renbetesrätt skulle exproprieras och renstängsel byggas för att förse samebyn med erforderliga betesmarker och skära av den renströvning, som nu underlättas av bristen på naturliga vandringshinder för renarna.

Av handlingarna framgår att Kungl. Maj:t den 6 juli 1892 medgav expropriation av ett 40-tal fastigheter, som skulle tjäna till utvidgning av renbetesfjällen. Dessa expropriationer verkställdes inte. Anledningen härtill har nu inte undersökts. Enligt bestämmelserna i 3 § lagen den 12 maj 1917 om expropriation kan särskild rätt till fastighet göras till föremål för expropriation utan att fastigheten avstås. I detta fall skulle det innebära att renbetesrätt skulle kunna förvärfvas genom expropriation.

Om länsstyrelsen skulle besluta att hos Konungen söka rätt till expropriation kan lappväsendet ställa till förfogande handlingar i enlighet med bestämmelserna i 4 § expropriationslagen.

Östersund som ovan

Iwan Lundberg

LÄNSSTYRELSEN

I JÄMTLANDS LÄN

Lappväsendet

Nr

REDOGÖRELSE

för renskötseln i Tännäs sameby och olägenheterna i samband härmed samt förslag till åtgärder och anläggningar i förbättrande syfte.

RÅDANDE OLÄGENHETER

Olägenheterna har för markägarnas vidkommande bestått under mycket lång tid. De har kommit till uttryck i talrika skrivelser till länsstyrelsen och andra renskötselmyndigheter. Deras beskaffenhet är beskriven i sammanträdesprotokoll, som bifogas denna skrivelse.

Under hösten 1970 har vissa markägare med åberopande av uteblivna eller inte verksamma förbättringsåtgärder enligt annonser i länets tidningar beslutat att själva göra markerna fria från renar under de tider av året då laglig rätt till renbete inte föreligger. I ett antal till länsstyrelsen den 16 december 1970 i samband med uppvaktning inför länsstyrelsen ingivna skrivelser har sammanlagt ett 100-tal fastighetsägare begärt reducering av renantalet enligt bestämmelserna i 39 § renbeteslagen(bil.1).

Renägarnas olägenheter innebär att de har svårigheter att få tillräcklig kontroll över sina renar. Renskötselarbetet kan därför inte bedrivas helt planmässigt. Det är svårt att få tillfredsställande överblick vid avel och slakt. Fältarbetet drager stora kostnader.

Markägarna har stöd i gällande lag (renbeteslagen) för sina krav att deras marker skall vara fria från renar under sommarhalvåret. Renägarna gör för sin del gällande, att det inte är möjligt att med aldrig så stor arbetsinsats undvika att renarna tränger in på de privatägda markernas året om goda renbete eller

att med framgång göra dessa marker helt fria från renar vid inträffade inströvningar.

Åtgärder hittills.

Redan vid tillkomsten år 1886 av den första renbeteslagen uppmärksammades Kungl. Maj:t på de nu beskrivna förhållandena. Detta framgick av följande uttalande i f.d. landskamreraren E. Huss' "Utredning rörande Renbetestrakter för lapparna i Jämtlands län och Kopparbergs län 1959":

" Såsom ovan nämnts blevo lapparna i Jämtlands län genom avvitttringe berövade en stor del av sina gamla sommarbetesland. De lappskattefjäll, som avsatts vid avvitttringen, voro för små och ofta så belägna, att skadegörelse och intrång på enskilda jordägares intilliggande marker icke kunde undvikas. Tillämpningen inom Jämtlands län av 1886 års renbeteslag framskötis därför till den 1 januari 1889 i avsikt att under tiden nödiga åtgärder skulle hinna vidtagas för renbetesfjällens utvidgning. I sådant syfte uppdrog Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 13 juli 1887 åt länsstyrelsen i Jämtlands län att träda i underhandling med vederbörande jordägare om överlåtelse till kronan av den mark, som kunde finnas nödig för utvidgning av lapparnas sommarbetesland samt, då sådan mark funnes kunna för skäligt pris förvärvas eller i brist på godvillig överenskommelse böra exproprieras, därom hos Kungl. Maj:t göra framställning. Efter verkställd utredning och skilda framställningar bemyndigades där efter länsstyrelsen i Jämtlands län att för statens räkning avsluta köp av ett betydande antal fastigheter. De första inköpen ägde rum år 1888 och de senaste år 1944."

Fastighetsförvärven avstannade så småningom i brist på överenskommelse med alla ägare av till utvidgning av renbetesfjällen lämpliga fastigheter, och de genomförda förvärven innebar inte den totala lösning av problemen, som eftersträvades. Gränsen mellan privatägd mark och renbetesfjällen (karta bil. 2) blev mycket oregelbunden till nackdel för både markägare och renägare. I flera omgångar har därför hittills under 1900-talet strävanden gjorts att uppnå en verklig framtidslösning till nytta för båda parter samtidigt som andra åtgärder vidtagits av renägarna i samråd med markägare och renskötselmyndigheter till bortskaffande av renar på särskilt

utsatta platser. Dessa ansträngningar har alltså företagits i framtida förebyggande syfte (försök till markförvärv m.m.) och/eller med ändamålet att avhjälpa akuta situationer (genom slakt bortskaffa renar).

Underhandling om markförvärv.

Som framgår av bil. 3 inleddes den 19 februari 1957 på initiativ av länsstyrelsen underhandlingar med ägare av mark i Tännäs kyrkby i avsikt att eliminera såväl deras som renägarnas olägenheter under rådande förhållanden. Dessa överläggningar utsträcktes också till att på begäran av en markägare avse marken mellan Ljusnans och Tännåns dalgångar. Sammanträden med ägarna av denna mark ägde därför rum den 28 maj 1962 och den 25 februari 1963 (bil. 4).

Renskötselmyndigheterna lyckades emellertid inte hos markägarna vinna gehör för sina förslag i sådan grad att eventuell upplåtelse av renbetesrätt inom vissa fastigheter skulle påtagligt förbättra relationerna mellan markägarna och renägarna i Tännäs kommun. En följd av dessa förhandlingar var emellertid, att överenskommelse träffades mellan ett skogsbolag, enskilda fastighetsägare och markförvaltande statliga organ om etablerandet av Tännäs gemensamhetsskog. I samband därmed medgavs från markägarhåll viss inskränkning i äganderätten i form av renskadeservitut, gällande gemensamhetsskogens mark.

Tännäs lappbys svåra renskötselsituation har också uppmärksamats av renbetesmarksutredningen, vars betänkande "Renbetesmarkerna" av Kungl. Maj:t överlämnats till länsstyrelsen i Jämtlands län för vidtagande av lämpliga åtgärder. Länsstyrelsen har i sin tur tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att närmare överväga vilka åtgärder för utvidgning av lappbys betesområde, som borde vidtagas samt att bedriva underhandlingar med berörda markägare och i förekommande

fall träffa överenskommelse med dem (bil. 5).

Övriga åtgärder.

På begäran av markägare medverkar lappväsendets och lappbyns funktionärer vid sammanträden om åtgärder till bortskaffande av strövandrenar (bil. 6). De av markägarna begärda åtgärderna utföres sedan av byns renägare, som i sin tur regelmässigt godkänner byfunktionärernas åtaganden mot markägarna. De deltar sedan i arbetet med arbetsinsats eller pengar. Lappväsendet brukar därför hålla sammanträden med vederbörande renägare (bil. 7). Sedan arbetena slutförts, lämnas markägarna en redovisning av resultatet (bil. 8).

Trots att renägarna i allmänhet fullgör sina åtaganden mot markägarna, blir resultatet sällan det avsedda. Redan påföljande säsong uppträder strövrenar till ungefär samma antal, som de nyss genom slakt bortskaffade på otillåtna marker (bil. 9). Det kan alltså konstateras att ansträngningarna av både markägare och renägare varit gagnlösa och till och med förvärrat irritationen.

Framtiden.

Som framgår av handlingarna har renägarna antingen spontant eller på begäran gång på gång reducerat byns renantal genom slakt. Trots detta har utströvningen av ren mot privatägd mark inte kunnat undvikas. Renägarna anser, att de gjort alla möjliga ansträngningar att hålla renarna inom renbetesfjällen, och att förklaringen till utströvningen är renarnas beteende, som innebär att de, som för cirka 10 år sedan strövade västerut in i Norge, numera strövar österut redan under sommaren.

Även om renantalet reduceras till ett minimum skulle det inte vara möjligt att förhindra inströvning på mark utanför renbetesfjällen

under tider, då renskötsel inte får förekomma där. Renarnas beteendemönster måste därför förändras. För detta ändamål borde ett renstängsel uppföras mellan Fjätvallen och Lossen med anknytning till det under år 1967 uppförda renstängslet mellan Jämtlands och Kopparbergs län.

Lappväsendet delar renägarnas uppfattning. Renströvningen måste skärpas och beteendemönstret helt förändras. Detta kan uppnås med hjälp av stängslet och arbetsinsats. En reducering av renantalet i och för sig skulle inte ge önskad effekt.

Den föreslagna lösningen förutsätter, att mark upplåtes för anläggandet av stängslet, och att området mellan renbetesfjällsgränsen och det planerade stängslet görs tillgängligt för renskötsel under sommarhalvåret. Det planerade renstängslet torde bli till ostridig nytta för ägarna av den mark, som är belägen öster om stängslet. Ägarna av marken väster om stängslet och mot renbetesfjällsgränsen (Joleskiftet) kan vållas skada eller i vart fall obehag av stängslet, vars syften sålunda skall vara att i första hand ge renägarna möjligheter att förändra renarnas beteendemönster (bil.10) men också förhindra strövning till trakten öster om stängslet. Det kan antagas att det åtminstone till en början blir ökad renströvning mot trakterna söder och väster om Lossen om stängsel bygges enligt förslaget. Renstängslets föreslagna sträckning framgår av bilaga 2. Stängslet skulle framför allt kompensera lappbyns brist på naturliga vandringshinder för renarna.

En eventuell uppgörelse med markägarna skulle för dem innebära rätt att i övrigt fritt förfoga över sin mark, en meningsfull ersättning för intrånget av renarna och garantier för framtiden att nyttjande av deras fastigheter inte skulle falla utanför en eventuell överenskommelse.

En sådan uppgörelse måste ge renägarna möjligheter
att bättre förfoga över produktionsmedlen,
att i samband härmed förändra renarnas nuvarande beteende,
att med stöd av den nya rennäringslagens bestämmelser ge byn en
fastare organisation
samt att i så fall fullgöra sina åtaganden mot markägare och ren-
skötselmyndigheter.

Avtalstiden borde vara minst 25 år. Avgiften skulle i så fall kunna
regleras i takt med penningvärdets förändringar. Markägaren borde
vidare medge, att den upplåtna nyttjanderätten intecknades i hans
fastighet till skydd för framtida bestånd.

Ett genomförande av förslaget skulle utan tvekan lösa renskötselns
problem. Det bygger på grundtanken att den markägare, som lider
skada av renskötseln, skall få full ersättning för denna eller det
intrång som vållas.

—0—

Sammanträden med ägare av mark, som beröres av det föreslagna ren-
stängslet Fjätvallen - Lossen.

Efter utredning av äganderättsförhållandena kallades vederbörande
markägare till sammanträden i Funäsdalen den 9.12.1970 och i Tännäs
den 10.12.1970. Med den skriftliga kallelsen följde en redogörelse
för renskötselmyndigheternas åtgärder genom åren i avsikt att uppnå
en sådan lösning, som eftersträvades i bl.a. Kungl. Maj:ts brev till
länsstyrelsen den 13 juli 1887, och för innehållet i och ändamålet
med förslaget till renstängslet Fjätvallen-Lossen.

Som framgår av protokollen (bilagorna 11 och 12) lämnades markägarna
även vid dessa sammanträden ingående muntlig information om det
framlagda förslaget. Protokollen visar också att förslaget överlag

utlöste negativa reaktioner.

Markägarnas invändningar sammanhängde med befarad skadegörelse på skog och mark samt olägenheter och hinder särskilt vid älgjakt. Jakten är en av de viktigare attraktionerna, som erbjuds turisterna. Ingen åtgärd borde därför vidtas, om den kunde äventyra detta värde. I stället för den föreslagna strängselsträckningen förordade markägarna stängsel längs renbetesfjällsgränsen.

Förnyade överläggningar med renägarna.

På grund av markägarnas kritiska inställning till renskötseln i Tännäs sameby, en uppfattning som kommit till uttryck vid sammanträdena i Funäsdalen och Tännäs, och deras ovilja att acceptera det framlagda förslaget, anordnades den 21.1.1971 ett sammanträde med renägarna (bil. 13).

Vid detta sammanträde fastslogs, att den föreslagna stängselsträckningen med därtill hörande upplåtelse av mark för renskötsel skulle vara den i alla avseenden mest ändamålsenliga. Ett tänkbart alternativ skulle dock vara ett renstängsel, som i förhållande till det ursprungliga förslaget avviker vid Stodåsen, därifrån följer Hjällåsens norra ände och Ränningarna till Frösjön samt därifrån Frösjöbäcken till Jolesskiftena. Stängsel bör vidare byggas längs Tännån till Östersjön (markering på bil. 2).

Den allmänna meningen bland renägarna är att det alternativa förslaget skulle innebära en varaktig lösning av problemen. En uttrycklig förutsättning för detta är att mark upplåtes för stängslet, och att all privatägd mark väster om stängslet och riksgränsen görs tillgänglig för renskötsel. Detta skulle kunna innebära att renskötseln - i den mån frivillig upp-görelse inte kan träffas - måste tilltvinga sig marken genom expropriation av nyttjande-

rätt. Stängslet skulle vidare få en viktig funktion efter tillkomsten av renstängslet längs riksgränsen på sträckan Vauldalen-Våndsjön.

Driftförhållandena i Tännäs sameby.

Som framgår av renägarnas uttalanden (bil. 10) bedömes det för byns renar tillgängliga sommarbetet vara tillräckligt. Ett tillskott av sådant bete genom att området väster om det senast föreslagna renstängslet ställs till renskötselns förfogande, skulle ge byn den marginal som behövs för att 5.000 renar uthålligt skulle kunna födas i byn. Visst stöd för detta antagande finnes i renbetesmarksutredningens rekommenderande av renantalet i byn.

För Tännäs sameby gäller det i förhållande till de flesta av landets samebyar omvända förhållandet betr. vinterbetet. Byn har alltså obegränsat med sådant bete, som tillgodogöres enligt bestämmelserna i 2 § renbeteslagen.

Till sitt förfogande har byn driftanläggningar av den art och till de värden, som framgår av bil. 14.

Byns renantal och slaktvolym m.m. under tiden 1965-70 har redovisats i bil. 15.

Arbetskraftens ålderssammansättning och verksamhetsgrad framgår av bilaga 16.

Sociala förhållanden.

Efter omlokalisering i mitten av 1950-talet av de fasta bostäderna har de sociala förhållandena stadigt förbättrats. Familjebildningen fortskrider normalt. Av de i Brändåsen bosatta 77 personerna är

21 barn under 15 år, 8 pensionärer och de övriga 48 representerar åldrarna däremellan.

Överväganden och förslag.

Renskötselmyndigheterna har nu att ta ställning till att förelägga renägarna att reducera sitt renantal, så att detta motsvarar för byn rekommenderat antal (2 § byordningen för länets samebyar) att företa ytterligare åtgärder till genomförande av huvudförslaget, innebärande renstängsel från Fjätvallen till Lossen m.m. eller att verka för realiserandet av det alternativa förslaget.

Som tidigare framhållits av renägarna, vars uppfattning delas av lappväsendet, innebär inte en reducering av renantalet i och för sig någon långfristig lösning av problemen. Huru litet renantalet än är kommer utströvning att ske. Åtgärden måste därför kombineras med att ett effektivt hinder åstadkommes. För att tillgodose enbart markägarna skulle detta hinder/renstängsel byggas i gränsen mellan renbetesfjällen och övrig mark. Ett renstängsel med sådan sträckning skulle medföra mycket höga kostnader. Det kan vidare ifrågasättas om åtgärden skulle motsvaras av motsvarande nytta för markägaren i form av bättre jaktbyte eller större avkastning i övrigt från sin fastighet.

En reducering av renantalet på förslaget sätt skulle få förödande ekonomisk verkan för en stor del av renägarna, av vilka många redan nu reducerat sitt renantal kraftigt för att fullgöra sina åtaganden inbördes och mot markägarna.

Den reducering av renantalet, som sätts i fråga, skulle alltså enligt lappväsendets mening varken gagna markägarna eller renägarna.

Andra åtgärder bör därför komma i fråga.

Ett genomförande av förslaget att bygga renstängsel på avsnittet Fjätvallen - Lossen med erforderliga markupplåtelser skulle bäst gagna renskötseln, som till sitt förfogande skulle få väl arronderade betesmarker och ges möjligheter att existera i framtiden. Motståndet från markägarna har emellertid varit i stort sett kompakt. Det torde därför inte vara rimligt att räkna med en frivillig uppgörelse med så många av dem, att frågan därigenom kan anses ha kommit närmare sin lösning. I så fall skulle återstå att överväga att expropriationsvis skaffa åtkomst till den aktuella marken. Med hänsyn till det stora antalet fastigheter (cirka 100), tidsutdräkten och de höga kostnaderna kan även detta förslag förkastas.

Lappväsendet har därför för sin del stannat för ett genomförande av det alternativa förslaget i enlighet med bilaga 13. Detta skulle innebära, att renskötseln tillgodoses på ett rimligt sätt, och att de renägare, som nu är yrkesverksamma i Tännäs sameby, får sin framtid tryggad. Markägarna kommer visserligen att vidkännas olägenheter och i en del fall ekonomiska förluster som en följd av att deras mark nyttjas i renskötseln, men avsikten är givetvis att de skall lämnas full kompensation för detta.

Det moderna samhället uppvisar otaliga exempel på att ekonomisk verksamhet av samhällsnyttig art efter vederbörligt tillstånd kan ges möjligheter att inkräkta på andra verksamhetsgrenar eller annans egendom. Renskötseln i Tännäs sameby bör ges sådan möjlighet.

De otaliga överläggningarna med markägarna har visat, att det inte är möjligt att uppnå en lösning i samförstånd. Ytterligare sammanträden förfaller därför gagnlösa. I stället bör frågan om rensköt-

selns möjligheter att få mark till genomförande av det alternativa renstängselförslaget med tillhörande markupplåtelse hänskjutas till prövning av vederbörande rättsorgan. I sammanhanget förtjänar uppmärksammas att Kungl. Maj:t den 6 juli 1892 medgav expropriation av ett 40-tal fastigheter, vilka inte kunnat förvärvas för rensköt-selns räkning genom godvillig överenskommelse till skäligt pris. Dessa expropriationer, som sannolikt gällde en stor del av de nu aktuella fastigheterna, har inte verkställts.

Som ovan framhållits skulle expropriationen gälla nyttjanderätt och inte äganderätt.

Renskötselföretaget Tännäs sameby.

Som framgår av bilaga 15 har företaget under slaktsäsongen 1969/70 lämnat en bruttoavkastning av kr 837.760:-- . Om denna fördelas på alla i byn bosatta, tillfaller var och en 10.880 kronor. En familj, bestående av föräldrar och två barn, skulle alltså ha cirka 43.000 kronor till sitt förfogande. Utanför detta ligger så värdet av jakt och fiske. Detta värde kan uppskattas till 3-5.000 kronor per familj beroende på graden av aktivitet i sammanhanget.

Renskötselföretaget är väl försett med drifanläggningar (bil. 14) i gott skick. Det totala nuvärdet har beräknats till kronor 872.592. Byns driftcentrum i Brändåsen är beläget vid allmänna vägen Tännäs-Särna. För övriga kommunikationer (tele och post) är det väl sörjt.

Bostadsstandarden är numera hög. De 20 familjebostäderna har uppförts under tiden 1954-70 med hjälp av för samebefolkningen gällande statliga bostadslån genom kommunens och länsbostadsnämndens förmedling. Kostnaderna härför har av kommunalingsjören i kommunen be-

räknats till följande belopp

20 familjebostäder	kr	1.300.000	
7 radhuslägenheter för pensionärer "		270.000	
kommunalt vatten och avlopp	"	<u>250.000</u>	1.820.000

Totalt har alltså i renskötselselföretaget och i övrigt i byn investerats i

drifatanläggningar kr		872.592	
bostäder m.m. kr		<u>1.820.000</u>	2.692.592

Kostnader för genomförande av renstängselförslaget m.m.

Stängsellängden skulle med sedvanligt tillägg för terrängvariationer bli 85 km., innebärande en anläggningskostnad av 850.000 kronor.

Det förutsättes att arbetsmarknadsverket, som gjort avgörande insatser för ortens näringsliv i övrigt, ger renskötseln sitt stöd i form av anslag, uppgående till hela anläggningskostnaden. I så fall skulle samebyn slippa ansvaret för kapitalkostnaderna och det årliga likviditetskravet skulle därför inskränkas till underhålls- och förnyelsekostnader.

Om det kalkyleras med i vart fall 30-årig varaktighet hos stängslet, blir årskostnaden 28.500 kronor, vartill kommer kostnader för årligt underhåll, enligt kalkylen 10-15.000 kronor. Företagets totala kostnader per år för stängslet blir sålunda $28.500 + 15.000$ kronor = 43.500 kronor.

Som tidigare visats är bruttoavkastningen för närvarande cirka 830.000 kronor. Denna avkastning kan förändras men blir i vart fall inte mindre. Det förefaller därför berättigat att anta, att samebyn/renskötselselföretaget skall uthålligt kunna fullgöra sina åtaganden

Om nettorenstocken är 5.000 djur, blir ju stängselkostnaderna endast cirka 8 kronor per ren.

Vid ett sammanträde den 14 oktober 1970 beslöt renägarna i samebyn att påtaga sig ansvaret för kostnader för renstängsel m.m. intill ett årligt belopp av 40.000 kronor. De har visserligen inte tillfrågats huruvida de önskar utöka sitt åtagande till att avse ytterligare 3.500 kronor men ingenting tyder på att de skulle undandra sig detta.

Markfrågorna.

Som tidigare framhållits anses expropriation av renbetesrätt vara en möjligheten att förse samebyn med erforderlig mark.

Om Kungl. Maj:t skulle lämna medgivande till expropriation, förutsättes sannolikt att åtminstone en ungefärlig uppfattning erhålles om det belopp, vartill kostnaderna för inlösen av renbetesrätt kan komma att uppgå.

Till viss ledning härvidlag torde vara de avgifter som Kronan betalar för nyttjandet av renbetet i Urgdalen i Tännäs kommun. Det första avtalet gällde från och med den 14 mars 1927. Avtalstiden har därefter förlängts och gäller nu fram till den 14 mars 1974. För närvarande betalas årligen kr 0:94/ha för en sammanlagd areal av 4.962.5210 ha. Kopia av ett kontrakt med markägare bifogas (bilaga 17). Ett annat mått på den aktuella rättighetens värde är ett uttalande av en markägare (bilaga 12), innebärande att det vid 1957 års förhandlingar med vissa markägare överenskomna priset kr 1:25/ha borde omräknas med ledning av renkötspriserna. Priset per hektar för renbete skulle i så fall vara kr 3:75.

Den areal, som beröres av projektet, uppgår till cirka 20.000 hektar.

Mot bakgrunden av de investeringar, som gjorts i samebyn/renskötsel-företaget i driftanläggningar och social standard förefaller det osannolikt att ett expropriativt förfarande för att tillgodose byns markbehov skulle draga sådana kostnader, att expropriationen av dett skäl skulle underlåtas.

Sammanfattning.

De problem, som skulle bli lösta, om expropriationen kommer till stånd, framstår med större eftertryck nu än då de första gången aktualiserades. Trots att snart 100 år gått sedan dess är problemen dock i stort identiska.

Som ovan framhållits berövades renskötseln i Tännäs genom avvittringen en stor del av sina sommarland. Rättviseskäl talar nu för att staten bör återställa de förhållanden, som rådde före avvittringen.

Det bör än en gång poängteras, att markägaren - i händelse av att renskötseln tillgodoses enligt förslaget - förutsättes äga i övrigt fritt förfoga över sin mark. För det intrång eller den olägenhet renskötseln förväntas vålla, skall compensation lämnas.

Iwan Lundberg

Protokoll fört vid sammanträde ang.
stövande renar måndagen den 10-6-68
i Lillhärjedal.

Närvarande: Yngve Smeds, P O Skoger, Karl Jönsson,
Halvar Jonasson, Teodor Johansson, Andreas Jonasson, Artur Dovlin,
Erik Busk, Olov Eriksson, Gunnarå, Alma Sundin, Gullan Persson,
Bertil Lövgren, Erland Fjätström, Olov Eriksson Lillhärjeåbygget,
P O Hedin, Stig Hagåker, Eskil Thor, Eskil Eriksson, Arnold Jonas-
son, Gustav Vredling och Bo Cefalk samt från lappväsendets
sida Yngve Blom, Edor Burman jämte fyra renägare.

§ 1

Bo Cefalk valdes att leda dagens sammanträde samt att
föra dagens protokoll.

§ 2

Andreas Jonasson inlede med att påtala de olägenheter
som renflockarna hade samt att renägarnas åtgärder icke med-
fört önskade förbättringar.

Renägare Alf Villenfelt framhöll svårigheterna när det
var fråga om att ta bort renen och han bad Ortsbefolkningen
om hjälp med rapporteringen vintertid, så skulle man komma
från renägarsidan och slakta renarna.

Eskil Eriksson talade om att han vid 67 års jakt vid
Bleckåskällan blivit utan Älg (mot vanligen 4) p g av att
tusentals renar uppehöll sig på hans jaktmarker.

Burman ansåg att Älgen inte skyddade renen. Han ansåg
renen kom ner på vintern och stannade till våren att de fanns
på hösten var ovanligare.

Hagåker tyckte att sockenborna (märkägarna) skulle få
skjuta renen.

Burman anmärkte att enligt bestämmelserna måste en
ordningsman från lappby vara med.

2
Villenfelt, renägarna vill inte gå med på något okontrollerat skjutande.

Hagåker underströk atttälgjakten försämrats avsevärt av renarna och menade att byborna borde tas till hjälp via rendecimeringen.

Blom förklarade stövrenen berodde på att numera skötes renarna extensivt så de få röra sig fritt och utan tillsyn mellan kalvning, märkning och slakt. Beträffande stövrenen är utslaktning och ev. flyttning av djuren lösningen.

Smøds undrade om inte orsaken var att det hölls för mycket ren.

Blom medgav att renstammen hölls i överkant, men menade att närheten till norska gränsen gjorde att många renar kommit från grannlandet, utvandringen skedde mestadels vintertid pga att vinterbetet inte räcker.

Fru Sundien undrade om lagen tillät att ha renarna lösa.

Villenfelt sade att de fick vara lösa, men vore det ekonomiskt möjligt ville samerna gärna ha stängsel.

Blom påpekade att turismen genom sina anläggningar och gruvsdriften mm hade beskurit samernas rättigheter.

Villenfelt hoppades på en lösning i god samja.

Smøds undrade om inte det fanns risk för att de renar som uppehåller sig här blir hemtama och bildar en stam.

Villenfelt medgav att risken fanns, men samerna önskade inte ha ren här.

Burman ville att en kontaktman skulle utses i Lillhärjedalen han skulle ta emot uppgifter om renförekomst kommunen och rapportera till renägarna för åtgärd.

Olov Eriksson Lillhärjedalen, talade om att han hade stort besvär av renar på sina inägor.

Villenfelt upplyste om att efter syneförfarande ersätts skador på inägor.

3.

Burman underströk att ersättning utgår, men först bör
prövas om inte ordningsmannen för lappby och jordägeraren (el-
ler arrendator) kunde komma överens om skadans omfattning
utan att syn behövde tillgripas.

Efter diskussionen framställdes förslag till kontaktman
nämligen : O.Eriksson Lillhärjeåb., Andreas Jonasson och
Bo Cäfalk.

§ 3

Bo Cäfalk valdes att fungera som kontaktman i renfrågan.

§ 4

Till att justera dagens protokoll valdes : Stig Hagåker
och P O Skoger.

§ 5

Mötet avslutades.

Dag som ovan

Bo Cäfalk.

Justerat :

P. O. Skoger.

Stig Hagåker.

(Telefonnumraeranteckn; Lars Rensberg 24b Högvålen.

Edor Burman 92 Funäsdalen
eller 36 Tännälsbyn

Lappfogdekontoret östersund 063/176 60)

LÄNSSTYRELSEN

I JÄMTLANDS LÄN

Lappväsendet

Nr

<u>Lillhärda's skifteslag:</u>	Bo Ödfalk, 820 80 Lillhärda
<u>Lofsdalens skifteslag:</u>	Erik Backman, 820 85 Lofsdalen
<u>Glötes skifteslag:</u>	Alfred Martinsson, 820 84 Glöte
<u>Häggbergets skifteslag:</u>	John Erik Häggberg, Häggberget, 790 90 Särna
<u>Råndalens skifteslag:</u>	Karl Andersson, Råndalen, 820 93 Hede
<u>Ransundets skifteslag:</u>	Lennart Persson, Ransundet, 820 93 Hede
<u>Djursvallens skifteslag:</u>	Alrik Olofsson, Djursvallen, 820 84 Glöte
<u>Bölbergets skifteslag:</u>	Johan Bergström, Bölberget, 820 93 Hede

I enlighet med de överenskommelser som träffades med markägare vid sammanträden den 10 juni och 24 oktober 1968 i Lillhärda vill lappväsendet i Jämtlands län orienteringsvis till kontaktmännen meddela följande:

Arbetet med undanskaffande av de renar som betat i trakten utom renbetesland påbörjades tisdagen den 12 november 1968. Från skogarna samlades renarna till Vedungsfjället med hjälp av ett stort antal snöskotrar. Den efterhand samlade renhjorden drevs därefter via Gråheden till uppfört gärd intill vägen Lövnäsvallen - Särna där slakt ägde rum veckan 2 - 6 december av totalt 2.034 djur tillhörande svenska lappbyarna Tännäs, Idre och Mittådalen samt norska renbetesdistrikten Riast och Elgå.

Efter att ha inväntat ett lämpligt snödjup företogs den 10 januari 1969 flygspaning över samtliga skifteslags marker med ordningsmannen Lars Artur Rensberg och skogvaktare Bo Ödfalk som spanare. Därvid kunde inga renar upptäckas annat än vid Gråheden där ungefär 200 renar vistades.

Med början söndagen den 12 januari gjordes försök att få dessa renar till gärdet vid länsgränsen mot Kopparbergs län. På grund av det lösa snötäcket kunde endast hälften eller sammanlagt 93 st. av dessa renar föras till gärdet och slakt av djuren skedde torsdagen den 16 januari. Det återstående 100-talet renar avses att slaktas eller skjutas så snart snötäcket stabiliserat sig. Lappväsendet hemställer att få kalla kontaktmännen till nytt sammanträde sedan samtliga renar utslaktats.

Om, mot förmodan, renar skulle iakttagas på annan plats än i trakten av Gråheden skulle lappväsendet sätta värde på att kontaktmännen meddelar detta.

Östersund den 22 januari 1969.

Yngve Blom
Yngve Blom

K 9/1969.

S:a 2354 renar ut-
slaktades.

1 opta

Till Brändåsens Lappby

Tännäs

Undertecknade markägare inom Lillhårdals större skifteslag vill ej ha renar på våra marker och uppmanar Er härmed att se till att Era renar ej kommer hit.

Förekomsten av renar inom Lillhårdals socken har trots våra tidigare påstötningar i ärendet snarare ökat de sista åren än minskat.

Vi har observerat att inom vissa områden har renlavstäcket helt ödelagts p g av renbetning. Vidare skadas ungsbogen av renarnas hornfejning särskilt där större renfloccar vistas en tid. Skogsbetet för våra tamdjur avbetas av renarna till förfång för oss som ännu bedriva kreatursskötsel. Älgjakten har försämrats i takt med renarnas invasion av våra marker. Orsaken härtill torde vara näringskonkurrens samt älgens ovana med det nya sällskapet. Vad vi framför allt i jaktliga sammanhang vill vända oss emot är Ert sätt att någon eller några dagar före älgjakttiden med manskap och hundar samt lågtflygande helikopter rensa våra marker från vilt.

Till sist vill vi hoppas att Ni tar fasta på denna uppmaning så att vi ej tvingas ta till andra och dyrbara åtgärder för både En och oss.

Fastighet

Namn

skriv på nästa blad.

Datum

1973-12-14

Dnr

33,38,39,40,41/72

Bergvik & Ala aktiebolag

Box 19

826 01 SÖDERHAMN: 12. 21.

2339. 71

719 (368)

Besvär över beslut i fråga om renskötseln inom Tännäs
sameby

Sedan Bergvik och Ala aktiebolag, Korsnäs-Marma aktiebolag, Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag och aktiebolaget Iggesunds Bruk samt delägare i Lofsdalens, Rändalens, Lillhårdals, Glöte, Djusvallens, Bülbergets, Ransundets, Kyrkbyns och Haggbergets skifteslag hos länsstyrelsen i Jämtlands län hemställt att länsstyrelsen med stöd av 39 § renbeteslagen (1928:309) skulle vidtaga åtgärder för att nedbringa renantalet inom Tännäs lappby, fann länsstyrelsen i beslut den 22 december 1971 inte skäl föreligga att f.n. vidtaga någon åtgärd jämlikt 71 § rennäringslagen, som fr.o.m. den 1 juli 1971 gäller i stället för renbeteslagen. Länsstyrelsen överlämnade ansökningarna till lantbruksnämnden för att beaktas vid fortsatt arbete med renskötselproblemen inom Tännäs sameby. Länsstyrelsen anförde därvid bl.a. att den, efter omfattande utredning, hos Kungl. Maj:t hemställt om expropriation av renbetesrätten på mark som skulle komma att beröras av ett föreslaget renspärrstängsel, vilket skulle ha till uppgift att hindra renar att under barmarksperioden tränga in på privatägd mark. I utlåtande den 7 oktober 1971 hade statsagronomen vid lantbrukshögskolan Eliel Steen bedömt det praktiskt optimala renantalet för nuvarande barmarksområde till 5 000. Om härtill lades den privatägda mark, som skulle komma att omfattas av expropriationen, bedömdes det praktiskt optimala renantalet till 7 500. Med hänsyn härtill kunde renantalet inom samebyn inte anses för högt och länsstyrelsen hyste förhoppning om att ett föreslaget spärrstängsel snart skulle komma till stånd.

Över länsstyrelsens beslut har bolagen och skifteslagen ävensom Herrö skifteslag och A. Melin, Svag, anfört besvär hos Kungl. Maj:t.

I ärendet har yttranden avgivits den 7 augusti 1972 av länsstyrelsen och den 26 november 1973 av lantbruksstyrelsen.

I ärendet är upplyst att flertalet markägare, däribland vissa klagande, numera träffat avtal med lantbruks-

styrelsen om upplåtelse av nyttjanderätt till renbete.

Kungl. Maj:t lämnar besvären utan bifall.

Svante Lundkvist

Ulla B. Silén

Bestyrkes i tjänsten

E. W. W. W.

Avskrift till

lantbruksstyrelsen
lantbruksnämnden i Jämtlands län (för delgivning av
beslutet till klagandena)
länsstyrelsen i Jämtlands län
Svenska samernas riksförbund

JÄMTLANDS LÄNSFÖRBUND AV RLF

Kyrkgatan 45, ÖSTERSUND

TELEFON 14488 • POSTGIRO 72778

Förste konsulenten vid Lappväsendet

Ivan Lundberg

Då Jämtlands Länsförbund av RLF vid upprepade tillfällen erhållit klagomål över de allvarliga konsekvenser som kringströvande renar förorsakar på älgjakten, har denna fråga behandlats vid styrelsesammanträde den 30 augusti 1968.

Vid detta sammanträde beslutades, att uppdraga åt två styrelseledamöter att ta kontakt med länets lappväsande i frågan och att den vägen söka åstadkomma ändrade förhållanden.

Här påtalade olägenheter berör stora delar av länet. De områden där förekomsten av ren är störst och medför de största olägenheterna är Lillhärdal, Glöte, Lofsdalen, Undersåker, Åre, Stugun och Rissna. Förekomsten av ren i dessa trakter är rikligare än på många år och det inverkar naturligtvis menligt på jaktresultatet.

Då det är helt klart att samerna enligt renbeteslagen ej har rättighet att låta renar uppehålla sig i dessa trakter, finner vi det anmärkningsvärt att det inte med lagliga medel går att åstadkomma en förbättring. I fall det vidtagits alla åtgärder som är lämpliga i detta avseende och ändå inte bättre förhållanden åstadkommits, torde renbeteslagens § 26 vara möjlig att tillämpa, där föreskrift om åtgärder i sådana fall finns angivna.

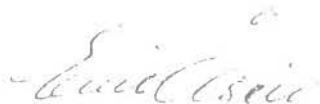
I vårt yttrande över Rennäringssakkunnigas betänkande, som nyligen överlämnats till länsstyrelsen, har vi framhållit att de renskötande samerna må ges möjlighet att tillvarata sina av hävdvunnen rätt till erkända rättigheter och att hänsyn måste tagas till denna befolkningsgrupps speciella ställning. Samtidigt är det nödvändigt, att samerna i större utsträckning må införlivas i vårt moderna samhälle med de rättigheter och skyldigheter som detta för med sig.

De kontakter som Jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse tagit med samer på slaktsidan visar, att ett fruktbarande samarbete går att etablera. Det är nödvändigt för att upprätthålla goda kontakter med denna befolkningsgrupp, att här påtalade olägenheter avlägsnas, vilket skulle bidra till att eventuella kontroverser mellan markägare och samer skulle reduceras.

Vi kräver, att renbeteslagens bestämmelser skall följas och att kringströvande renar avlägsnas från enskilda marker.

Östersund den 6 september 1968

Jämtlands Länsförbund av RLF

Eric Åsén
v. ordf.

Hans Furberg
sekr.

Datum
1974-09-18

Sida 1

Plats

Lofsdalsgården Solbacken, Lofsdalen

Närvarande

Djursvallens skifteslag : Alrik Olofsson
Fjästens skifteslag : Per Nilsson
Glöte skifteslag : Alfred Martinsson
Sven Halvarsson
Ernst Zetterberg
Häggbergets skifteslag : Samuel Häggberg
Lillhårdals skifteslag : Stig Hagåker
Lillhärjeåbyggets skiftes-
lag : Olof Eriksson
Lofsdalens skifteslag : Erik Backman
Lars Åslund
Karin Näsman
Helmer Melin
Edvin Näslund
Per Näsmark
Långå skifteslag : Bengt Svensson
Ransjö skifteslag : Gunnar Jönsson
Jöns Östberg
Oskar Tunell
Rändalens skifteslag : Karl Andersson
Nils Göransson
Strådalens skifteslag : Alrik Melin
Särna-Idre Besparingsskog : Walter Höglund
Allan Svensson
Särna-Idre Samfällighets-
förvaltning : Sigfrid Jönsson
Idre bys skifteslag : Brynolf Balstadsveen
Särna Kyrkbys skifteslag : Karl Schedwin
Vikens skifteslag : Jonas Eriksson
Erik Eriksson
Domänverket : Lars Petrelius
Korsnäs-Marma AB : Folke Hedenmark
Eskil Thor
Stora Kopparberg Bergslags
AB : Karl Henriksson
Alfons Bylund
LRF : Lars-Göran Lövgren
Bergvik och Ala AB : Rune Delvin
Gustaf Kjellberg
Birger Skjutare
Yngve Smøds
Cissela Gärden

SAMMANTRÄDE angående
renskötseln med mark-
ägarna i Härjedalen
samt Säma och Idre

Datum
1974-09-18

Sida 2

§ 1
Kallelse

Kallelse till sammanträdet skedde den 2 september 1974.

§ 2
Ordförande, sekre-
terare, justerings-
män

Till ordförande valdes herr Rune Delvin, till protokolldförare Cissela Gärdin, båda Bergvik och Ala AB, samt till justeringsmän herrar Walter Höglund, Säma, och Erik Backman, Lofsdalen.

§ 3

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB, öppnade sammanträdet genom att lämna en kort redogörelse över de åtgärder som hittills vidtagits för att komma till rätta med "rénplågan" samt över vad som kunde återstå att göra.

Avsikten med detta sammanträde var, menade Delvin, att få fastställt var renar fanns, om sedvanerätt förelåg samt omfattningen av skador förorsakade av olovlig renbetning.

§ 4
När, var och till
vilket antal renar
förekommer

Beslöts, att varje skifteslag skulle få redogöra för förekomsten av renar vinter- respektive sommartid, var de förekommer samt till vilket antal.

Lofsdalens och Strå-
dalens skifteslag

Erik Backman: Vi har numera renar här året om. Efter flytten från Käringsjön till Brändåsen har vi aldrig varit fria från renar sommartid. Mer än 2.000 renar finns i Lofsdalen sommartid.

De första renarna kom 1959, sedan förvärrades det och kulminerade på 1960-talet. Renarna tillhör Tännäs sameby, vilket vi har intyg på och då renar även fått lösas ut har vi namn på enskilda renägare.

Tidigare hade vi fina marker med tjock renlav - i dag är allt nertrampat och nerslitet. Särskilt utsatt är Rishöjden, Slagavallen, Mellanåsen och Kvarnåsen.

Till att börja med utsattes endast Lofsdalen för olovlig renbetning, sedan spreds den till Glöte, Lillhärda o.s.v..

Mitt uppfattning är att renarna inte har rätt att vara här ens under vintern. Då finns de på högfjället, Sömlingshåga högfjäll.

Glöte skifteslag

Alfred Martinsson: Jag kom hit år 1917. Först vintern 1926/27 visade sig ren här och då endast på fjället. Sammen Jon Persson, den störste renägaren, sade att de inte hade rätt till renbete här. Han tog dock alltid reda på renarna, varför vi inte led

Datum
1974-09-18

Sida 3

någon större skada under den tid han bedrev renskötsel i Härjedalen.

På 1960-talet fick vi även hit renar på sommaren. I år kom cirka 3.000 renar. Det fanns ren överallt. Jag tog kontakt med samerna och bad dem ta hand om djuren. Tre samer kom men renarna fick vara kvar.

Fjällen är totalt nertrampade och svarta. Det finns ingen möjlighet att ha kvar korna i fjällen och på fäbodvallarna.

Min uppfattning är att samerna inte har rätt att ha sina renar här vare sig på sommaren eller vintern.

Ernst Zetterberg: Vi har försökt med alla medel att få slut på "renplågan". För att i god tid före älgjakten få bort renarna härifrån vände vi oss till lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsen genom brev och telefonsamtal. Häggingåsen, Hovärken och Bölberget var invaderade av ren. Trots löfte från samerna att renarna skulle vara borta före 1 augusti, tog de inte rätt på dem förrän sista veckan i augusti månad. De använde sig av helikopter och gråhund - ej lapphund - i syfte att förstöra vår jakt.

Alfred Martinsson: Jag anser att syn bör ske av Häggingåsen, Häggingfjäll samt Risvålen.

Lillhärjedåbyggets
skifteslag

Elof Eriksson: Sommaren och vintern 1963 var första gången vi hade ren här. År 1968 ökade antalet ren oerhört. På Lövhögen cirka 4.000 ren.

Min far, Erik Olovsson, född 1864 och död 1935, sade, när jag var pojke, att under hans livstid hade det aldrig funnits ren här. Det har det inte heller funnits under min livstid förrän år 1963.

Renarna förorsakar stor skada. Nerbetning sker överallt. Jag har fem kor plus slaktdjur, som jag tidigare utfodrat med mossa. I dag tar renarna allt ätbart. De förstör även mina odlingar. Fäbodvallen har jag tidigare slagit - i dag betar renarna rent. Jag måste frakta foder åt mina djur åtta kilometer på grund av att renarna betar av allt ätbart här.

Renarna förstör även hundratals skogsplantor per år. De håller på att förvandlas från fjällren till skogsren.

Jag är beredd att inför domstol under sanningsförsäkran säga vad jag nyligen berättat.

Datum
1974-09-18

Sida 4

Glöte skifteslag

Alfred Martinsson: För flera år sedan sattes 7.000 plant å ett hygge. Allt fotograferades för TV:s räkning men visades aldrig. Detta av den anledningen att på 8 ha fanns 175 gröpper nertrampade. Året därpå, årtalet kan jag lämna senare, synades området i närvaro av skogsvårdsstyrelsen. Planten hade överlag trampats ner men rotsystemet fanns kvar. Resultatet blev dvärgträd. Detta är jag beredd att säga inför domstol under sanningsförsäkran.

Häggbergets skifteslag

Samuel Häggberg: År 1926/27 kom renar hit första gången men bara vintertid. Sommartid visade de sig först år 1959, sedan blev det värre och värre.

I dag har vi mindre ren än tidigare på grund av att allt är renbetat, söndertrampat och renlavan försvunnen. Skogen är svårkörtad. De plantor som försöker komma upp blir till svarta pinnar. Någon självsådd finns inte längre. Allt är kolsvart.

Jag önskar att Nils Höglund även synar Häggberget.

Fjätens skifteslag

Folke Hedenmark, Korsnäs-Marma AB: Häggingfjället är helt svart och uttorkat. Fågel lägger inte längre ägg där med åtföljande konsekvenser. En och annan fågel finns dock i de södra delarna, som är något fuktigare.

Jag instämmer helt i vad enskilda markägare har sagt men bör dock påpeka att Korsnäs-Marma AB inte bedriver skogsbruk där.

Erik Backman: Inte bara fågeljakten förstörs utan även älgjakten.

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Olägenheten av förstörd jakt kommer att värderas och ingå i skadeståndet.

Bölbergets skifteslag

Eskil Thor, Korsnäs-Marma AB: Här är förhållandena precis desamma som inom Glöte skifteslag.

Alfred Martinsson: Bölberget har väl tidigare varit någorlunda skonat men denna sommar varit mer än någonsin utsatt för renarna. Enahanda förhållanden råder som i Glöte.

Hur det är vintertid vet jag ej men Johan Bergsten vet det säkert.

Besluts, att Eskil Thor skulle ta kontakt med ortsbefolkningen för att få reda på hur den ser på renfrågan.

Datum
1974-09-18

Sida 5

Ransjö skifteslag

Gunnar Jönsson: Renar har aldrig förekommit här vintertid. På sommaren kan man stöta på en och annan strören.

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Samerna påstår att de har sedvanerätt inom Ransjö skifteslag; se SOU 1966:12.

Alfred Martinsson: Jag instämmer i att ren ej finns inom Ransjö skifteslag.

Lillhårdals skifteslag

Stig Hagåker: År 1968/69 hade vi för första gången renar här, såväl sommar som vinter. Renen fanns främst på den västra sidan av våra marker från Storbekan västerut mot Tväråsen och "Stockholm". Därefter har vi haft ren året runt.

På 1930-talet minns jag hur en same kom och visade oss hur en ren såg ut.

Före slutet av 1960-talet har det aldrig varit tal om ren här. I dag är marken hårt upptrampad och förstörd.

För några höstar sedan drev samerna med hjälp av helikopter bort renarna härifrån men sedan dess har inget gjorts för att hålla renen borta.

Karl Henriksson, Stora Kopparberg Bergslags AB: Jag instämmer helt i vad Hagåker sagt: "Renplögen" har pågått i 5-6 år. Vid Rottensjöarna söder om Härjån har vi detta år 1.000-talet renar.

Storkölen har varit slaktplats i tre år, första gången troligen år 1970.

Vikens skifteslag

Jonas Eriksson: Samerna förlorade år 1912 en process om påstädd sedvanerätt i Råndalen.

År 1940 och några år framåt företogs nerslaktning av ren, som kom från Särvfjället inom Vikens skifteslag.

Under 1950-60-talet ansåg sig samerna ha rätt till kronoparken. Omkring 10-20 renar blev kvar hos oss hela sommaren.

Vi har endast besvär av mindre hjordar, delvis strörenar. De innebär en stor trafikfara, då de går och betar på vägslänterna. Renarna har förvandlats till skogsren. De kommer fram till byarna t.o.m. tillsammans med kalvar.

Det är svårt att bevisa skadegörelsen men visst har vi fått markerna förstörda.

Datum
1974-09-18

Sida 6

Erik Eriksson: Det var endast då man flyttade renen, som man såg den. Det var på 1940-talet som samerna kom ner med renen för slakt.

Vintertid fanns ingen ren i Långå, Kyrkbyn, Viken eller Glissjöberg. Det var en sensation när de kom för slakt.

Sommartid finns numera ren överallt.

Härrö och Mosätt
skifteslag

Eskil Thor, Korsnäs-Marma AB: Ungefär 1968 fick vi ren här. Sommartid har vi cirka 100 renar vid Lodstugan - Bodvasslan. Å Västbergsvallen finns ett 30-tal renar året runt.

Jag har aldrig hört talas om att ren funnits här tidigare men ska ta kontakt med den äldre befolkningen och höra vad de säger.

Särna-Idre Bespa-
ringsskog

Walter Höglund: Före 1949/50 fanns varken vinter- eller sommartid någon ren på Nipfjället eller dess omgivning.

Tidigare kunde samerna, t.ex. Jon Persson från Offerdal och Anders Olsson, hålla ordning på sina djur. I dag går renen som den vill.

År 1955 hade vi stora olägenheter av renbetningen och skriftväxlingen med samerna började. Enligt instruktören Burmans svar skulle det endast röra sig om ett 50-tal samlingsrenar från olika samebyar. Den 13 juli 1955 beslöts dock att nämnda renar skulle slaktas ner i september månad eller under kommande vinter. Detta skedde emellertid inte. I syfte att undanröja våra besvär gav Åke Wickman åläggande om decimering av renantalet i oktober 1956.

År 1965 företogs slakt i Micklabo, Vassbo och Floskros.

Efter ett oerhört arbete från Särna-Idre Besparingskog under 1960-talet åstadkoms nerslaktning av ren norr om besparingssskogen. Därefter har situationen varit acceptabel. Vi har inte längre stora flockar utan flockar på 8-20 stycken. Sista dagen på älgjakten kom dock 100-150 renar in norrifrån kronoparken.

Östra sidan om Dalälven är mest utsatt. Allt sedan 1950-talet hålls renarna utanför byområdet och går långt söderut.

Älvdalens skjutfält har i dag 500-1.000 renar.

Datum
1974-09-18

Sida 7

Ombudsman Ingvar Andersson kallar det strörenar (3-20 st.) och samerna gör inget för att få bort dem.

Den stora invasionen av renar kommer från Härjedalen.

På den östra sidan om Dalälven finns kanske något 1.000-tal renar medan på den västra sidan ett 100-tal finns.

I dag finns inte fjällrenen kvar utan vi har fått skogsren i stället.

Säma-Idre Samfällighets-
förvaltning

Sigfrid Jönsson: Renarna befinner sig nu i Säma och Alvdalen. Dalälvens östra sida är mest utsatt för ren och speciellt Öjvasslans, Nordomsjöns och Östomsjöns skifteslag.

1959/60 kom renarna från fjällen och invaderade hela Säma. De kom på sommaren för att sedan stanna kvar. Endast vid kalvningen drar de sig upp i fjällen men kommer igen till stort men för vår kreatursskötsel.

För tre år sedan var jag kallad till Umeå av Svenska Jägarförbundet tillsammans med bl.a. samernas riksförbund och lantbruksnämnden. Då fastställdes att varken Tämnäs eller Idre samebyar hade sedvanerättsområden.

Varje år betar stora renhjordar av den första grönskan på östra sidan Dalälven. Renen håller gärna till på fåbodvallarna fram till kalvnings-tid, då den försvinner 1-1 1/2 månad, men återkommer därefter alltid.

Före 1959/60 har endast någon strören visat sig till skolbarnens förtjusning.

Jag accepterar inte någon sedvanerätt.

Till min fåbodvall i Kryptjärn, där jag har kreatur och åkerjord kommer 1000-tals renar. Det de inte äter upp, trampar de ner. När renarna invaderade mina marker vid slåttertiden, ringde jag samerna och bad dem ta reda på renarna. Svaret blev att det inte var deras tamrenar.

Datum
1974-09-18

Sida 8

Walter Höglund: År 1930 var Nipfjället helt vitt av renlava. I dag är allt renbetat, fjället svart och i brist på föda finns ingen ren. Detta år har i vart fall ingen ren syntts till.

Fjällrenen är borta i stället kommer skogsrenen.

Sedvanerätt finns varken i Idre, Sörvattnet eller Haggberget m.fl. platser.

Folke Hedenmark, Korsnäs-Marma AB: Även vi har besvär i östra delen, speciellt i Älvros.

Vintertid har vi haft besvär av ren i 5-6 år.

År 1969 under älgjakten fanns 1.500 renar på 2.500 ha. Detta år dock endast ett 50-tal.

I stort sett har renen inte förorsakat några större skador.

Lars Petrelius, Domänverket, Säma Reviförvaltning: 1960/61 kom renen in i Flovallen.

Vintertid fanns ren till övervägande del inom områden runt Öjvasslan, Fiskvasslan och Älvros.

Då renförekomsten ökade beslöts om nerslaktning i Micklabo vid kronoparken. I stället för att slakta renen utnyttjade samerna betet.

Under åren 1960-65 skadades ett älgstängsel åtskilliga gånger av renar. Stängslet var uppsatt vid ett av domänverket anlagt gödslingsförsök i tallungskog vid Flovallen på kronoparken Fjäten Östra.

Viss ersättning utgick från samerna för de skador renarna förorsakade sedan satte emellertid samerna upp renstängsel.

Datum
1974-09-18

Sida 9

Under de senaste 5 åren har vi haft ren här från olika samebyar. De största besvären förekommer mellan den östra Fjätälven och gränsen mot Härjedalen, som till 90 % utgöres av kronopark. Ett stort antal renar vistas utanför det område, som genom särskilda upplåtelser eller sedvanerätt anvisats som renbetesland. Det finns ingen möjlighet att driva tillbaka renarna utan de måste slaktas ner.

År 1967 hemställde Idre sameby att staten skulle hjälpa den att utvidga dess marker.

Vi skrev till länsstyrelsen i Jämtlands län angående skadegörelse genom otillåten renströvning år 1967. Länsstyrelsen svarade år 1969 och menade att åtgärder vidtagits och förhållandena väsentligt förbättrats men förklarade sig beredd att vid behov söka ytterligare utvägar till förbättring för såväl renskötseln som markägarna.

Idre samebys tänkta sedvanerättsområden sträcker sig längs Dalälven till Högstonden och fram till Östomfjäll medan Tännäs samebys sedvanerättsområden finns öster om Fjätälven.

Vi har mest ren under älgjakten och minst under kalvningstid på senvintern.

Jag tycker Nils Höglunds skrifter talar för sig själva.

Även småviltsjakten är förstörd.

Arrendatorerna klagar på renförekomsten. Vi räknar med en förlust på 10 öre/ha.

Råndalens skifteslag

Karl Andersson: År 1959/60 började renarna komma vintertid. De höll först till vid Käringsjön sedan spred de sig mer och mer.

Min far som är född 1885 sade till mig att det aldrig funnits spår efter ren.

Under 1930-talet pågick en rättegång mot samerna som hävdade att sedvanerätt förelåg. Domslutet, som kom år 1935, blev dock att någon sedvanerätt ej förelåg.

Jag har aldrig hört talas om att ren funnits här före år 1959/60.

År 1960 var första sommaren vi hade ren här. Sedan dess har vi ren året om trots våra protester år efter år.

Datum
1974-09-18

Sida 10.

Vad jag nu sagt kan jag bekräfta under sanningsförsäkran inför domstol.

Nils Göransson: Jag instämmer helt i vad Andersson sagt.

§ 5
Åsamkade skadors
uppskattning i
pengar

Efter en kortare paus togs diskussionen upp om värderingen av de skador som den olovliga renbetningen förorsakar.

Såsom ledning härför omtalade Rune Delvin, Bergvik och Ala AB, att man i Tännäs utarrenderar mark till svenska staten, som i sin tur arrenderar ut marken till samerna. Arrendeavgiften uppgår till 1 kr/ha/år jämte moms och index; sålunda cirka 1:80/dag/ren.

Rune Delvin upplyste vidare att samerna vid sitt förbundsmöte i Åre år 1973 uppskattade foderkostnaden till lägst 1:50/dag/ren.

Delvin klargjorde dock att ersättning inte skall utgå efter vad det kostar samerna att ha renar utan efter den kostnad som olovlig renbetning förorsakar genom förstörd jakt och självsådd, sterilisering av marken; nertrampning o.s.v.. Delvin menade att det bästa vore om man kunde komma fram till en generell uppskattning av ersättningens storlek.

Brynolf Balstadsveen, Idre bys skifteslag: På 1930-talet lät samer Olov Andersson norrmännen lösa ut de renar som kommit över till Sverige. Det kostade norrmännen 25 öre per dag, vilket i dag är cirka 1:50.

Lars Petrelius, Domänverket: Den enda skada vi har är förstörd jakt, uppskattningsvis 10 öre per dag. Enligt en utredning vid Göteborgs universitet värderas sådan skada till 1 kr/ha/år.

Erik Backman, Lofsdalens skifteslag: För arrendatorerna värderas den försämrade jakten till mer än 10 öre/dag.

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Vi måste enas om ett värde som vi kan utgå ifrån. Vad anses om 1 kr/ha/år i 1972 års penningvärde jämte moms och index? Räkna man krasst blir det 365 kronor för att 1 ren går över marken, statistiskt sett finns det 1 ren/300 ha.

Lars-Göran Lövgren, LRF: Vi får inte glömma att skadeståndsprocessens primära syfte är att fastställa om sedvanerätt föreligger.

Datum
1974-09-18

Sida 11

Walter Höglund, Särna-Idre Besparingsskog: Renen har stora vandringsområden och vi har många skiften som påminner om korsord. Detta måste innebära svårigheter med en betalningsform per dag. Jag föredrar i stället per ha. En krona är i och för sig liten men kan bli stor.

2,
Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Enligt professor Steen uppgår ytan till 870.000 ha, vilket innebär 1,2 milj. kr/år eller kapitaliserat 2,4 milj. kr.

Lars Petrelius, Domänverket: Skadan är ju inte lika med värdet av betet. Måste vi inte kunna peka på skadan och vad händer om samerna rycker på axlarna och menar att det bara blivit så här?

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Gör man något orätt tenderar skadan att värderas till det värde nyttan har för den som handlat orätt. Det är ovidkommande hur skadan har uppkommit, skadan = nyttan måste alltid ersättas.

Folke Hedenmark, Korsnäs-Marma AB: Vi ska inte gå den hårda linjen utan främst ha i sikte att få fastställt huruvida sedvanerätt föreligger eller inte. Storleken av ersättningen måste komma i andra hand. Det kanske räcker med 50 öre.

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Om vi utgår från ett högt pris och sedan går ner till vad samerna vitsordar kommer vi undan bevisningen. För bolagen har priset ingen större betydelse, vilket det dock har för den enskilde fastighetsägaren.

Lars Petrelius, Domänverket: Kan ersättning inte utgå för skogsmark respektive jordbruksmark eller för de olika skifteslagen för sig?

Sigfrid Jönsson, Särna-Idre samfällighetsförvaltning: Gäller en krona för såväl sommar- som vintertid?

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Ersättningen gäller för såväl sommar- som vintertid och vi bör enas om en generell ersättning. Kan vi enas om yrkandet om skadestånd från den 1 juli 1971 med 1 kr/ha/år i 1972 års penningvärde jämte moms och index?

Beslöts enhälligt att yrka skadestånd för olovligt renbete från den 1 juli 1971 med 1 kr/ha/år i 1972 års penningvärde jämte moms och index.

Datum
1974-09-18

Sida 12

Beslöts, att låta doktor Nils Höglund göra en utredning om den skada som förorsakats av olovlig renbetning samt att yrka en generell ersättning här efter.

Man enades om att de åtgärder som skulle kunna vidtas var

- 1) att rikta en framställning mot länsstyrelsen om länsstyrelsens föreläggande om nerslaktning av Tännäs och Idre samebyars renantal;
- 2) att föra process mot Tännäs och Idre samebyar och dra upp frågan om eventuell sedvanerätt för samerna i hela dess vidd.

Erik Backman, Lofsdalens skifteslag: Vad skulle en process kosta för den enskilde individen?

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Processen skulle bli mycket tidsödande och mycket kostsam. Vad det skulle kosta går inte att säga. Bergvik och Ala AB lovar att lämna ett bidrag med 100.000 kronor till att börja med.

Walter Höglund, Säma-Idre Besparingsskog: Varför måste vi men inte samerna följa lagar och förordningar? Varför omhuldas samerna av myndigheterna? Kan vi inte på ett enklare sätt lösa våra problem?

Erik Backman, Lofsdalens skifteslag: Varför ska våra barn behöva flytta härifrån medan samerna kan stanna kvar och utvidga sina områden.

Rune Delvin, Bergvik och Ala AB: Samerna är en etisk minoritet som bör skyddas i enlighet med den svenska politiken.

Lars-Göran Lövgren, LRF: Jag kan inte i dag säga något om hur kostnaderna för en process kommer att fördela sig.

Karl Henriksson, Stora Kopparbergs Bergslags AB: Jag anser att vi bör välja båda utvägarna. Vi börjar med en begäran om nerslaktning av antalet renar och i väntan på resultat arbetar vi på en stämningsansökan. Dessutom bör vi beakta vad som kommer att hända under morgondagens sammanträde.

Lars Petrelius, Domänverket: Att få en nerslaktning till stånd verkar hopplöst. Vi har även ett tredje alternativ, nämligen förhandlingar med samerna.

SAMMANTRÄDE angående
renskötseln med mark-
ägarna i Härjedalen
samt Särna och Idre

Datum
1974-09-18

Sida 13

Lars-Göran Lövgren, LRF: Vi måste utse områden
där vi redan vet att sedvanerätt definitivt inte
föreligger och där vi sålunda vinner processen,
t.ex. Lövhögen och Särna-Idre Besparingsskog.

Beslöts enhälligt att uppdra åt Rune Delvin, Bergvik
och Ala AB, och Lars-Göran Lövgren, LRF, att utarbeta
förslag till skrivelse till länsstyrelsen i Jämtlands
län om nerslaktning av antalet renar samt utarbeta
förslag till stämningsansökan mot Tännäs och Idre same
byar och därefter sammankalla till nytt sammanträde.

§ 7

Sammanträdet förklarades avslutat.

Som ovan

Cissela Gärdin
Cissela Gärdin

Justeras:

Walter Höglund
Walter Höglund

Erik Backman
Erik Backman

Jordbruksdepartementet
Fack
103 20 STOCKHOLM

Framställning från markägare i Härjedalen om åtgärder
för att förhindra otillåten renbetning på deras marker

Bil: skten

Remiss 1977-06-13 Dnr 1379/77

Kammarkollegiet får anföra följande.

Rådande motsättningar mellan markägarna och samerna
bottnar bl a i diametralt motsatta ståndpunkter i frå-
gan om förekomsten av sedvanerättsmarker. Markägarna
bestrider kategoriskt att det finns sådana marker i
Härjedalen. Vore det så som markägarna gör gällande
skulle saken vara förhållandevis okomplicerad. Enligt
90 § 1 st rennäringslagen föreligger strikt skadestands-
ansvar för skada på mark utanför renskötselområdet.
Markägarna behöver endast visa att skada uppkommit och
att denna orsakats av renar och inte t ex av älgar.
Markägarna kan då vända sig med krav mot den sameby
som haft renar i trakten.

Är det däremot fråga om sedvanerättsmarker blir saken
mera komplicerad. Markägarna är då skyldiga att tåla
att renar uppehåller sig inom området under tiden
oktober-april. Eventuellt uppkommande skador på mark
och skog till följd av renarnas förekomst grundar i
princip inte någon rätt till ersättning. För att rätt
till ersättning skall föreligga fordras att markägaren

1977-08-10
t. Handstadsdelen
Härjedalen
Tunnäs och
Idre. l.h.

kan visa att skadan uppkommit under tid då renar inte får finnas i trakten, nämligen under maj-september. I framställningen med fotografier åskådliggjorda skador på tallplantor, tagna norr om Hede 1975-03-25, har förmodligen uppstått under vintern.

Kollegiet kan inte acceptera påståendet att det inte skulle finnas några sedvanerättsmarker i landskapet Härjedalen. Det motsäges t ex av Ernst Manker i monografen De svenska fjälllapparna (Stockholm 1947), ur vilken bok följande uppgifter hämtats om de dåvarande lappbyarna:

Handölsdalen Vinterland området söder om Ljungan mellan Storsjö, Klövsjö, Hede och Sörvsjö byar; tidigare i trakten av Storlien och söder om tvärbanan till Storsjön samt vidare söderut neremot Röjan och Råtan.

Tranris Vinterland: sedan år 1940 samma som Handölsdalens; åren 1925-1940 ett område söder om Långå i Härjedalen; tidigare nordost om höst- och vårlandet fram till Åre och Undersåker, kring Hålfjället, Tjärndalsfjället, Renfjället och Välliste.

Anariset Vinterland numera gemensamt med Tossåsens lappby (se denna), tidigare området norrut fram till Undersåker, mellan sjöarna Aumen, Liten och Sällsjön.

Tossåsen Vinterland huvudsakligen området mellan Gruckensjöarna, Klövsjöfjällen, Skålan och Viggesågen (vid Fuan).

Mittådalen Vinterland området sydost om renbetesfjällen ned till Sänfjället, Hovärken och Haggingsfjället.

Tännäs Vinterland söderut till gränsen mot Dalarna och vidare åt sydost till Storfjäten.

Idre Vinterland åt sydost till Storfjäten, i den östra delen gemensamt med Tännäs' vinterland.

Sedvanerättsmarkerna finns grovt inlagda på den karta i skala 1:500 000 som ingår som bilaga till den engelska utgåvan *The Nomadism of the Swedish Mountain Lapps, The Siidas and their Migratory Routes in 1945* (Nordiska museet, Acta Lapponica VII, Uppsala 1953).

Vidare får kollegiet hänvisa till den utredning daterad 1959-03-16 rörande renbetesstrakter för lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län, som f d landskamreraren Elof Huss utförde på Kungl Maj:ts uppdrag.

Därefter har frågan behandlats av renbetesmarksutredningen (utredningsman: dåvarande landshövdingen Anders Tottie), som 1966 avgav betänkandet *Renbetesmarkerna* (SOU 1966:12). På den till betänkandet hörande kartbilagan i skala 1:1 000 000 har sedvanerättsmarkerna i Härjedalen givits något större utbredning än som visas på Mankers karta, på sätt närmare framgår av bifogad sammanställning av kartorna.

./.

Slutligen har statens planverk i rapport nr 20 del 3 Fjällen, utkommen 1975, redogjort för samebyarnas markanvändning 1974. Till rapporten hör ett omfattande kartmaterial i skala 1:250 000. På kartorna finns renbetesmarksutredningens sedvanegränser inlagda. Mera intressant i förevarande sammanhang är dock kartornas visning av flyttleder och renskötselanläggningar såsom beteshagar, rengården, visten, renvaktarstugor och slaktplatser. Åtskilliga sådana anläggningar ligger utanför renbetesfjällen.

Markägarna har i sin framställning yrkat att regeringen förordnar om utredning av frågan om det föreligger

någon sedvanerätt till renbete inom Jämtlands län. Enligt kollegiets mening erfordras inte någon sådan utredning. Det får anses ställt utom allt tvivel att det finns sedvanerättsmarker. Däremot borde det för berörda parter ha varit önskvärt att få sedvanerättsmarkernas avgränsning slutligt fastlagd. Med markägarnas något förvånande inställning till frågan, nämligen att det inte finns några sedvanerättsmarker, förefaller det dock föga meringsfullt att nu lägga ner pengar på ytterligare en utredning - utöver eller i stället för den som redan pågår genom Tännäs-Idregruppen. Markägarna kan ju knappast förväntas komma att godta de resultat vartill en sådan utredning skulle komma. I sista hand är det en domstolsfråga.

För att undvika långdragna och dyrbara rättegångar borde det undersökas - för det fall att Tännäs-Idregruppens arbete inte leder till positiva resultat - om det finns möjligheter att lösa frågan om sedvanerättsmarkerna i Härjedalen genom skiljemannaförfarande. Detta förutsätter emellertid att parterna, dvs å ena sidan samtliga berörda skifteslag och å den andra de fyra berörda samebyarna kan enas om ett sådant förfarande.

Markägarna har i framställningen också yrkat att rennäringslagen kompletteras med sanktionsbestämmelser.

1928 års renbeteslag innehöll bl a följande föreskrifter (59 §):

1. Med dagsböter straffas:

a) lapp, som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar, att hans renar inkomma å område, där rätt till renbete enligt denna lag icke är medgiven eller vid den tid icke må utövas, eller å främmande lappbys till gränserna bestämde område;

2. Med böter från och med fem till och med trehundra kronor straffas:

b) lapp, som uppsåtligen eller genom vårdslöshet vid bevakningen av sina renar vållar, att renarna göra skada, som skall ersättas enligt denna lag, dock endast såframt ej uppgörelse eller förlikning träffats om skadans ersättande eller den ersättningskyldige gjort sådant medgivande, att efter ty i 30 § sägs utmätning för ersättnings belopp må ske hos honom;

Rennäringsakkunniga anförde i denna del följande (SOU 1968:16 s 221):

Att i en ny rennäringslag införa detaljerade bestämmelser om sättet för näringsutövningen, liknande dem som för närvarande finns i RBL och byordningarna, skulle strida mot nuvarande uppfattning om vad en sådan lag bör innehålla. En mer främmande för nutida åskådning torde det vara att straffbelägga försummelser i näringsutövningen i den omfattning som skett. Sanktionen vid försummelse bör i första hand utgöras av skyldighet att ersätta uppkommande skador, och endast i fråga om vissa noggrant definierade handlingssätt bör kriminalisering tillgripas (se nedan i anslutning till 8 kap 6 och 7 §§ i lagförslaget). För att komma till rätta med en sådan långtgående desorganisering av renskötseln inom en renby, som hotar att allvarligt skada renskötseln i angränsande byar och/eller andra utomstående intressen, bör därjämte möjlighet finnas att få till stånd en särskild förvaltning för sanering av byns renskötsel; här om handlar 4 kap 7 § i lagförslaget.

Nya lagen kom därför inte att innehålla någon motsvarighet till renbeteslagens ovan återgivna straffbestämmelser.

ser. Enligt kollegiets mening finns det inte heller nu tillräckliga skäl att återinföra speciella sanktionsbestämmelser för rennäringsutövningen. Kollegiet får erinra om att brottsbalkens bestämmelser om förmögenhetsbrott givetvis gäller. Sålunda torde föreskriften i 8 kap 11 § brottsbalken om ansvar för egenmäktigt förfarande eller självtäkt för den som olovligen låter kreatur beta på annans mark i princip vara tillämplig också på renskötseln. Uttrycket kreatur är visserligen inte ett entydigt begrepp, men har i rättspraxis tillämpats på renar. Strafflagen innehöll före 1943 en bestämmelse om påföljden straffarbete i högst fyra år "om man stjälar kreatur, som går i bete ute å mark". Stadgandet har tillämpats på renar, (se NJA 1948:761 och där anmärkta rättsfall. I 4 § 1 st vägtrafikkungörelsen och tidigare i 38 § 2 st vägtrafikförordningen föreskrivs bl a att bestämmelserna om trafik med fordon i tillämpliga delar även gäller den som leder eller driver kreatur. Stadgandet är tillämpligt på förare av renhjord, se NJA 1960:292.

Detta yttrande har beslutats av undertecknad Reuterswärd.

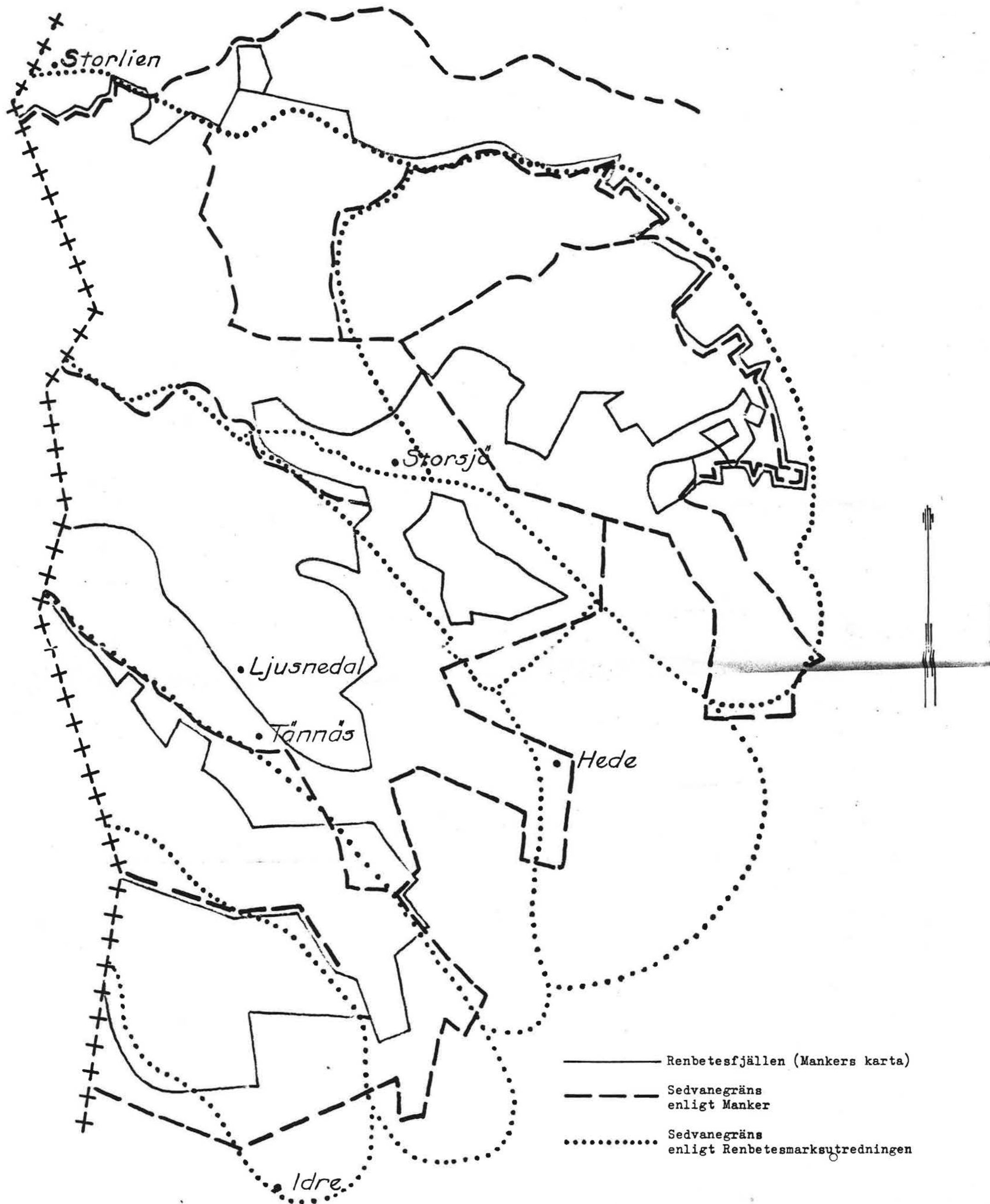
Gösta Reuterswärd
Stf generaldirektör

Eva Claesson

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Mica Djupdal

GP

PM

ang renfrågor i Härjedalen - LRFs engagemang

Under de senaste 10 åren har renskötseln och samernas rätt till renbete å privat ägda marker i Härjedalen och Dalarna varit föremål för en livlig och omfattande debatt. Till synes utan bevakning lämnade och fritt kringströvande renhjordar har orsakat och orsakar stora skador på det privata jord- och skogsbruket. Orsaken till dessa missförhållanden är enligt markägarnas uppfattning dels att samerna håller ett för stort antal renar, dels ock renskötselns förändring i extensiv riktning.

Rättsregler angående betesrätt m m

De svenska samernas rätt till renskötsel regleras i rennäringslag den 18 juli 1971 SFS 1971:437. Denna lag liksom dess föregångare, lagen om de svenska samernas rätt till renbete i Sverige, föreskriver att renskötsel får bedrivas dels hela året på renbetesfjällen i Jämtland och Kopparbergs län samt inom de områden i dessa län som särskilt upplåtes till renbete (s k åretruntmarker eller de egentliga renbeteslanden), dels ock under tiden 1 oktober - 30 april inom sådana områden utanför renbeteslanden, där renskötsel av ålder bedrivits på vissa tider av året, s k sedvanerättsmarker. För renskötseln skall finnas samebyar. Åretruntmarkerna - renbeteslanden - skall av lantbruksnämnden fördelas mellan samebyarna i särskilda byområden. Är omfattning och gränser kända, skall även sedvanerättsmarkerna fördelas mellan byarna.

De samebyar som här berörs är Tännäs, Mittådalens, Handölsdalens och Idre sameby.

Renskador

Före början av 1960-talet hade markägarna i Jämtlands och Kopparbergs län inga olägenheter av renar utom då renar i lokalt begränsad omfattning i mitten av 1950-talet uppträdde inom Hede skifteslag. Samerna bedrev en ordnad renskötsel och renarna hölls inom åretruntmarkerna. Från omkring 1963 har emellertid renar från olika samebyar sammanblandade med varandra kommit att vistas året runt utanför åretruntmarkerna. Renantalet har också ökat kraftigt och överstiger de för de olika samebyarna gällande. Renarna orsakar i

skogslandet genom tramp och bete skador å jord- och skogsbruket framför allt genom betning och nedtrampning av växande gröda och ung skog. En renhjord kan under olyckliga omständigheter helt spoliera återväxtåtgärder i skogsmark och hela hö- och vallskördar.

Markägarnas åtgärder

Från och med åren efter 1963 ställdes jord- och skogsägare inom Härjedalen och delar av Dalarna inför en tidigare okänd situation genom den alltmera ökande renförekomsten på markerna med åtföljande skador. Förhållandet ledde till samråd mellan markägarna om möjliga åtgärder. Markägarna - enskilda, skogsbolag och domänverket - kom att rikta talrika mer eller mindre formella framställningar till samerna, dåvarande lappfogden och sametillsyningsmän om rättelser. Framställningarna ledde i något eller några fall till sammanträden med samer och myndigheter, men något resultat i form av minskad renförekomst och ökad tillsyn över renarna kunde ej förmärkas. Verkningsfyllda åtgärder försvårades också av att enligt intill den 1 juli 1971 gällande lagstiftning med olovligt eller olagligt renbete skadestånd måste yrkas av individuella renens ägare. Då renarna var svårångade och ibland saknade märkning kunde i praktiken skadeståndsanspråk sällan framställas. I några fall har enskilda markägare riktat skadeståndsanspråk mot samerna, men ersättning har inte i något känt fall betalats.

Missförhållandena beträffande renskötseln och de därav följande kontinuerliga och växande skadorna på jord- och skogsbruket samt jakt kom i november 1970 delägarna i Lofsdalens, Råndalens, Lillhärads, Klövde, Djursvallens, Bönbergets, Ransundets och Hängbergets skifteslag - totalt mer än 100 klagande - att rikta en skriftlig framställning till länsstyrelsen i Jämtlands län om åtgärder enligt 39 § då gällande renbeteslag mot Tännäs sameby. Konkret yrkades att byns renantal, som vida översteg de högst gällande 2.000 renar jämte årskalvar, genom utslaktning skulle nedbringas från ca 4.600 (uppgift från samerna) till det gällande. I beslutet den 22 december 1971 fann länsstyrelsen på anförda grunder - begärd expropriation av renbetesmark, planerat spärrstängsel och beräkning av det optimala renantalet för barmarksområde i Tännäs sameby - skäl ej föreligga att för närvarande

företaga åtgärd jämlikt - efter lagändring - 71 § rennäringslagen. Länsstyrelsens beslut överklagades till Kungl Maj:t. I beslut den 14 december 1973 lämnade Kungl Maj:t - som antecknade att ett flertal markägare däribland vissa klagande numera träffat avtal med lantbruksstyrelsen om upplåtelse av nyttjanderätt till renbete - besvären utan bifall. Med nyssnämnda nyttjanderättsupplåtelse förhåller sig på följande sätt. I skrivelse till stadsrådet chefen för jordbruksdepartementet den 13 juni 1971 hemställde länsstyrelsen i Jämtlands län - under framhållande av svårigheten för Tännäs sameby att sommartid hålla renarna inom tillåtet betesland och markägarnas missnöje med förhållandena - om tillstånd till expropriation av renbetesrätten på ca 200 fastigheter inom Tännäs kommun väster om ett föreslaget renstängsel Kölosen-Sörvattnet-Lossen. Sedan ärendet remitterats till lantbruksstyrelsen tog styrelsen kontakt med markägarna i och för förhandlingar. De övervägande antalet berörda markägare delade helt länsstyrelsen och lantbruksstyrelsens uppfattning, att ett stängsel borde uppföras och ifrågasatt mark ställas till samernas förfogande för renbete. Markägarna tillsatte en förhandlingsdelegation, i vilken representant för LRFs juridiska byrå ingick, och mellan denna och lantbruksstyrelsen för statens räkning nåddes snabbt en uppgörelse om ett nyttjanderättsavtal. Avtalet godkändes därefter av flertalet markägare vid sammanträde den 27 mars 1973 och därefter skedde påteckningar. Genom avtalet ställdes ca 30.000 ha renbetesmark till förfogande under 20 år mot en ersättning av i runt tal 30.000 kronor jämte indextillägg och mervärdesskatt. Ifrågavarande nyttjanderättsavtal, vilket Kungl Maj:t synes fäst avgörande vikt, berörde dock endast Tännäs kommun och innebar ingen lösning för övriga skifteslag. Beträffande renstängsel bör upplysas, att markägarna och staten sannolikt missförstått varandra om dess funktion. Markägarna har räknat med att efter stängslets tillkomst renarna permanent skulle hållas väster om detta. Samerna, och möjligen även staten i egenskap av tillsynsmyndighet över rennäringen, synes emellertid anse att renar vintertid skall få släppas öster om stängslet över av samerna påstådda sedvanerättsmarker inom Lofsdalens, Glöte, Råndalens m fl skifteslag. Häri ligger en källa till kommande tvist.

Ärendet angående renantalet inom samebyarna

Lantbruksnämnden i Jämtlands län beslutade den 19 september 1973

dels att indela samebyarna i Jämtlands och Kopparbergs län i by-områden, dels ock att fastställa de högsta renantalen för samebyarna. De nya renantalen innebar i de flesta fall att högsta tillåtna renantal för de berörda samebyarna fördubblades. Markägarna befarade, när de fick vetskap om beslutet, att de ökade tillåtna renantalen skulle medföra än större intrång och skadegörelse på deras marker. Efter samråd med varandra anförde samtliga berörda skogsbolag, domänverket, Särna-Idre samfällighetsförvaltning samt ca 300 enskilda markägare i Härjedalen, biträdda av LRFs juridiska byrå, besvär mot beslutet i den mån beslutet berörde dem. I besvären yrkades i huvudsak nedsättning av renantalen. Den av LRFs juridiska byrå i samråd med Bergvik och Ala AB utarbetade besvärslagan jämte övriga yttranden i målet har i stor utsträckning följts av övriga klaganden. Ärendet är vidlyftigt och skriftväxlingen har varit omfattande. Frågan om sedvanerättsmarkernas existens har behandlats av olika klaganden (markägarna) som alla avvisar förekomsten av dylika. Yttranden har avgivits av lantbruksnämnden den 20 mars 1974, av samebyarna genom sameombudsmannen Tomas Cramer den 29 januari 1974, av professor Eliel Steen den 15 maj 1974, av skogsbolagen den 29 augusti 1974, av domänverket den 25 juli 1974, av Särna och Idre jordägande sockenmän den 27 augusti 1974 och ca 300 enskilda markägare den 29 augusti 1974. Efter anmodan av lantbruksstyrelsen avgav lantbruksnämnden förnyat yttrande den 17 oktober 1974, vilket föranledde ytterligare påminnelser från markägarna.

Lantbruksstyrelsen meddelade sitt beslut över besvären den 23 april 1975 och fann därvid på anförda skäl bl a under uttalande att lantbruksstyrelsen, å ena sidan, ej delade klagandenas uppfattning att några sedvanerättsmarker ej existerade och att det å andra sidan var känt att Tännäs och Idre samebyar i ej ringa omfattning lät renar beta på marker, där någon sedvanerätt otvivelaktigt inte fanns samt att renantalet ej borde sättas högre än vad tidigare gällt. Lantbruksstyrelsens beslut överklagades till regeringen av samerna genom ombudsmannen Cramer. Regeringen har numera avgjort ärendet och i beslutet förutskickas att markägarna och samerna gemensamt skall försöka lösa de problem, som kringgärdar frågan om högsta antal renar för samebyarna. Beslutet biläggs i kopia.

Övriga åtgärder

I februari 1975 ankom till fastigheterna Råndalen 2:8 och 2:9, där någon sedvanerätt till renbete ej föreligger enligt ovan enligt utslag av Högsta Domstolen, åtminstone två billaster med renar om över hundra djur. Renarna tillhörde Tännäs sameby. Samerna anmodades av markägarna att omedelbart bortskaffa renarna, men svarade att detta inte lät sig göras då betet var så förträffligt. Renarna hade spritt ut sig och vållade genom tramp och bete stora skador på ungskog. Den 6 mars 1975 hemställde sex enskilda markägare och Bergvik och Ala AB hos länsstyrelsen i Jämtlands län att ifrågavarande renar skulle slaktas. Länsstyrelsen har ogillat markägarnas framställan.

I skrivelse till lantbruksnämnden samma dag hemställde markägarna att nämnden jämlikt 72 § rennäringslagen hos länsstyrelsen ville anmäla behov av syssloman att omhändertaga renskötseln i Tännäs sameby. Nämnden har beslutat lämna markägarnas framställan utan åtgärd.

Förhandlingar med samerna

Under sensommaren 1974 tog sameombudsmannen Cramer kontakt med ett par av de berörda skogsbolagen och föreslog förhandlingar om betesgränser. Bolagen förklarade emellertid att man ej var villiga att träffa någon separatuppgörelse med samerna om rätt till renbete utan skulle uppgörelse träffas så skulle denna omfatta samtliga berörda markägare. Denna kontakt mellan bolagen och samerna resulterade i ett sammanträde i Lofsdalen den 18 och 19 september 1974, då Cramer fick tillfälle att för markägarna framlägga samernas principiella synpunkter. Närvarande vid sammanträdet var därjämte hovrättsrådet Mauritz Bernhielm som representant för lantbruksstyrelsen. Markägarna beslöt därvid att upptaga en kommande förhandlingsinvt från samerna i positiv anda. Någon sådan invt har ännu inte kommit, men markägarna tycker sig idag finna att den olovliga renbetningen minskat sedan lantbruksnämnden avgjort ärendet om högsta renantalen.

LRFs engagemang

Under 1950-talet uppträdde spridda renhjordar inom Hede skifteslag. Viss skada åsamkades jord- och skogsbruket. De enskilda markägarna

tog då kontakt med dåvarande RLF, som genom forstmästare Arne Öhrström deltog vid förhandlingen och vid upprättande av skrivelser till olika myndigheter.

Under 1960-talet tog ett otal markägare kontakt med länsombudsmannen och begärde dennes biträde vid kontakt med samerna och olika myndigheter.

I ärendet om upplåtelse av nyttjanderätt till renbete biträdades markägarna av LRFs juridiska byrå. De problem som den olovliga renbetningen medförde för samtliga markägarekategorier ledde fram till ett vittgående samarbete mellan enskilda markägare och skogsbolagen. Bolagen som innehade kunskap och resurser kom till stor del att företräda även de enskilda. Ärendet om högsta tillåtna renantal kom därvid att till viss del förändra situationen. I detta ärende framfördes en förhandlingsinvt i betesfrågan från samernas sida. Denna riktades till de två största markägande bolagen. I detta läge ansåg sig ej bolagen kunna föra de enskilda markägarnas talan. Intresse motsättningar kunde finnas mellan bolagen och enskilda. Markägarna tog därför kontakt med LRFs juridiska byrå med begäran om biträde.

Det problem som aktualiserades i ärendet om högsta renantal var frågan om förefintligheten av sedvanerättsmarker inom Härjedalen och Dalarna. Samernas pretentioner omfattar så gott som hela Härjedalen samt Norra Dalarna t o m Älvdalens socken. Markägarna bestrider att sedvanerätt till renbete finns i dessa områden. Huruvida sedvanerätt finnes eller ej kan endast fastställas av domstol.

Kjell Haarstad

**SØR
SAMISK
HISTORIE**

**EKSPANSJON OG KONFLIKTER
I RØROSTRAKTENE 1630-1900**

TAPIR

Innledning

Som nevnt i forordet utkom i 1981 min bok "Samiske vandringer i Sør-Norge". Foranledningen var den debatten som i tiåret før hadde vært ført om *når* samene kom til de sørtrønderske fjellområder, eller mer spesielt om Yngvar Nielsens da 90 år gamle "fremrykningsteori" var riktig: han mente samene kom til Syltraktene sent, omkring 1700. Knut Bergsland som i 1968 reiste kritikken mot denne da etablerte teorien, har ment at samene kom lenge før: i middelalderen, på kong Sverres tid, eller tidligere.

Mot slutten av 70-tallet ble debatten aktualisert av den pågående Trollheimensaken, og i 1979/80 ble det trykt flere artikler som alle hevdet at samene meget lenge, kanskje alltid hadde vært i de sørtrønderske fjell, og også i Trollheimen. Ut fra min erfaring med arbeidet med Selbu bygdebok mente jeg at en bestemt kilde, nemlig kirkebøkene, skulle kunne dokumentere hvor lenge samer har vært i et bestemt sogn eller ihvertfall når de *ikke* fantes der. I løpet av det følgende året fikk jeg gjennomgått kirkebøkene for Røros, kirkesognene i Fosen og de som støter opp mot Trollheimen; Selbu med Tydal annekssogn hadde jeg gjennomgått før. Høsten 1981 fikk jeg altså utgitt boken basert på disse kildestudiene.

Min konklusjon i 1981 var at kirkebokinnførslene viste at til Tydalen kom samene før kirkeboken begynte å løpe. I Røros sogn kunne det ikke ha vært fast samisk bosetting i Røros sogn før i 1740-årene. I Fosen var det en spredt bosetting gjennom hele perioden kirkebøkene dekket, men diskontinuert og med skiftende aktører. I Trollheimen kan en ikke bortsett fra noen ytterst få registreringer med meget lange mellomrom finne samer før i 1880-årene. Mange andre positive og ikke minst *negative* kilder ble brukt for å underbygge disse konklusjonene.

Boken resulterte umiddelbart i en "storm" av motinnlegg mot den i Adresseavisen – ikke mindre enn 17. Anders Løøv som skrev det første motinnlegget, anslo tonen i debatten: kildematerialet var "ikke forsvarlig gjennomgått", jeg hadde "oversett verdifulle kilder", hadde "overflatiske drøftinger", "mangelfull registrering" – oppsummeringsvis ble mitt arbeid karakterisert slik: "Det hele må bygges på sand" (4.11.81). En må nok

langt tilbake for å finne et historieverk er blitt så æreskjelt – det var riktignok ikke av historikere.

Hva som forundret meg var at ingen av innleggene gikk på realiteten i boken, hva de negative bevis og da spesielt de manglende kirkebokinnførsler forteller. Heller ikke Schnitlers positive vitnemål om en innvandring ble tatt opp til drøfting eller imøtegåelse. Det har heller ikke skjedd senere.

Etter den umiddelbare og intense debatten om boken er det blitt fullstendig taust om den. Blant de som har skrevet om temaet på 1980-tallet, er det nesten ingen som referer til den eller nevner den som relevant litteratur. I en nylig utgitt artikkel (1989 s. 278) skriver f.eks. Anders Løøv at “det er neppe noen *seriøs* forsker som i dag motsetter seg synet at tidspunktet for sørsamenes “innvandring” til Rørosområdet blir satt atskillig tidligere enn hva Nielsen ville ha det til. Ifølge ham var det først i løpet av 1700-tallet at samene kom til Rørostraktene” (min understrekning). Som den første som “anmeldte” min bok vet Løøv utmerket godt at jeg fulgte Nielsens datering og ut fra kildematerialet tidfestet innvandringen i Rørostraktene til 1740-årene.

På grunn av det manglende gjennomslag har jeg derfor følt det som nødvendig å fortsette granskingen og legge frem en så fullstendig dokumentasjon som mulig av det problemet som ganske enkelt kan formuleres slik: *når kom samene til de sør-trønderske grensefjell og tilstøtende distrikter?*

Målsettingen jeg satte meg var ambisiøs: å gjennomgå *alt* av det mest relevant kildemateriale fra eldre tid for de aktuelle områder. Dette er også gjennomført for de største kildeseriene. Utenom kirkebøkene gjelder det lensregnskapene (1600-tallet) og justisprokollene (1700-tallet). I tillegg er også andre kilde serier som stiftamtmannens kopibøker og pakkesaker lest, men ikke i sin helhet. Av økonomiske og arbeidsmessige grunner har jeg måttet avstå fra å bruke *svensk* primærmateriale, men har måttet benyttet meg av sekundærkilder. Bl.a. på grunn av “Skattefjellsålet” er det imidlertid nedlagt mye arbeide i innsamling og publisering av relevant kildemateriale i Sverige.

Utgangspunktet for arbeidet var samisk “ekspansjon”. Underveis har jeg utvidet problemstillingen betraktelig og har konfliktforskning som det andre vesentlige aspektet.

I forhold til min første bok har jeg også utvidet tidsperspektivet. Jeg går nå helt frem til den nye “fremrykningen” for vel hundre år siden, den som førte frem til nedsettelsen av “Lappekommisjonen” av 1889. Utenom Lappekommisjonens egen beretning og kildemateriale har en hovedkilde her vært en rekke aviser, der særlig årgangene 1860-1892 er

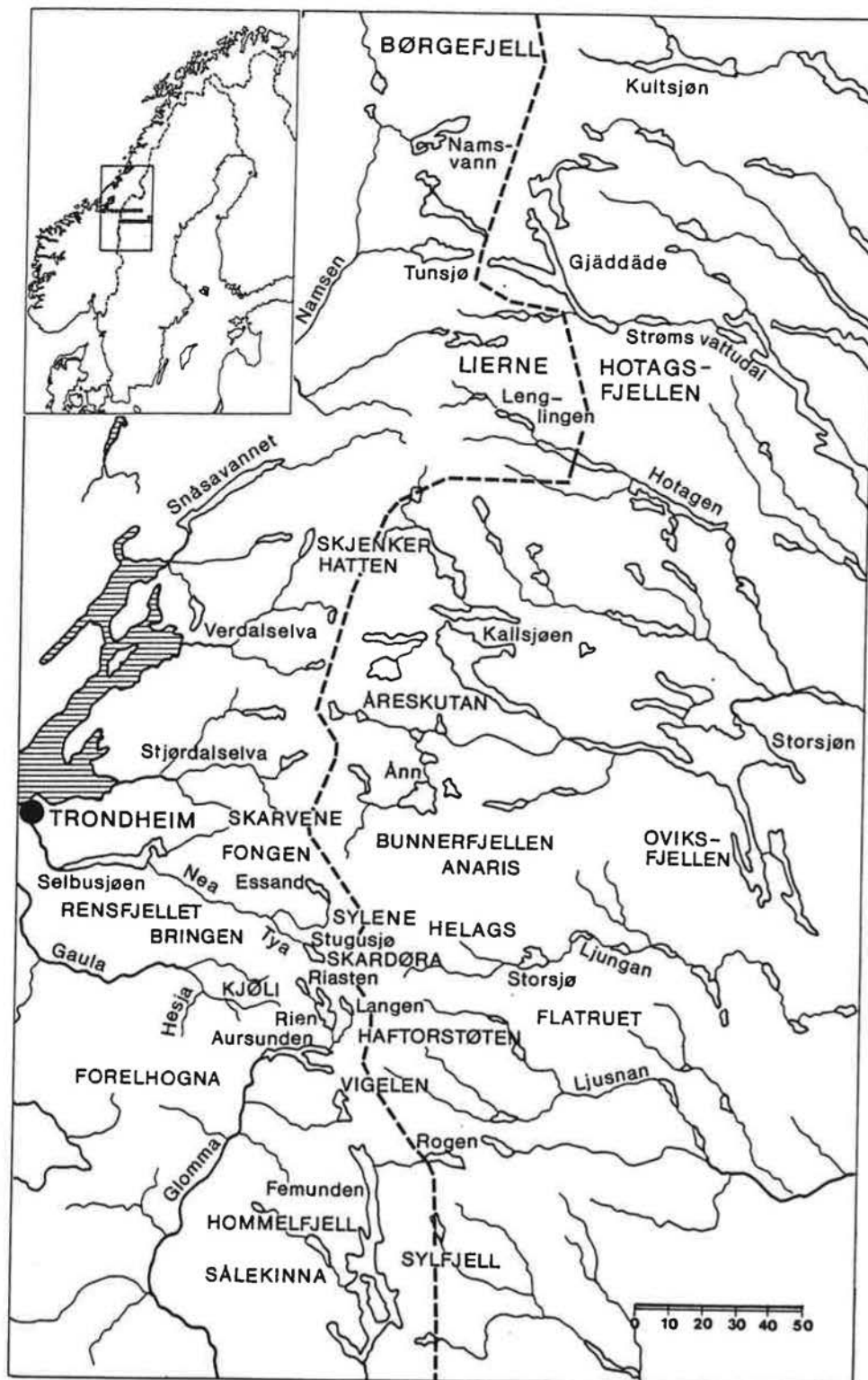
gjennomgått systematisk. En viktig problemstilling i denne fasen har vært å se de konfliktfylte 1880-årene i sammenheng med nomadismens avvikling.

For den mellomliggende perioden – ca. 1745-1880, har jeg studert mere generelt reindriftsamenenes bosettingshistorie, flytting og sameksistens med de bofaste, og i noen grad også sørsamisk kultur.

I denne boken har jeg også en omfattende historiografi, som manglet i den forrige. Jeg har delt denne i to: en generell, som griper helt tilbake til og bakenfor Keyzers og Munchs innvandringsteori, og en spesiell som tar utgangspunkt i Yngvar Nielsens "fremrykningsteori" og motstanden mot denne.

Da jeg i løpet av vel et års tid i 1980/81 gjennomgikk kirkebøkene – nærmere 100 protokoller på anslagsvis 20.000-30.000 håndskrevne sider – ble det uunngåelig gjort noen feil eller underregistreringer. Jeg har imidlertid siden da gjennomgått kirkebøkene på nytt og har funnet et noe større antall innførsler om samer, uten at det rokker med mine konklusjoner fra 1981. I det følgende vil jeg derfor ikke omtale Trollheimenområdet mer; samenes historie der er godt og vel hundre år gammel. For Fosen gir kildene heller ikke særlig mer å tilføye, skjønt jeg der siden 1981 har gjennomgått enda en kildekategori: justisprotokollene.

Som mitt undersøkelsesområde gjenstår derfor fjelltraktene langs riksgrensen fra Meråker og sørover, her kalt Syltraktene (for eldre tid), senere Tydals- og Rørostraktene. For å studere ekspansjonen har det imidlertid vært nødvendig i noen grad å trekke inn også Jemtland og Herjedalen, og for 1500-tallets del også fjelltraktene i Namdalen og Snåsa.

Sør-Samisk hovedområde

Unc
Kjern
fjell
amt)
fjelle
Berg
anak
flere
Det e
lagt c
samr
samis
lande
Me
sør fo
og øst
områc
og He
nordli
og det
i sør d
et ikk
sør sor
Om
og "Ge
uten f
geogra
Kilde
En de
veis f
klart a
blem
minim
on en
Samsk
vil ve
Samsk
Samsk